

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ

TAM METİN KİTABI

EDİTÖR
PROF. DR. MUSTAFA TALAS

**IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ
BİLİMSEL ÇALIŞMALAR
KONGRESİ
29 Şubat - 01 Mart 2020
MALATYA**

**BAŞVURU SAYISI:103
KABUL :90
RED:13**

ISBN: 978-625-7914-47-5

23.03.2020

İKSAD YAYINEVİ

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ 29 Şubat - 01 Mart 2020 MALATYA

Sosyal Bilimler- Fen Bilimleri- Matematik- Mühendislik -Astronomi ve Astrofizik
Sağlık ve Spor Bilimleri-
Güzel Sanatlar- Ziraat ve Veteriner Bilimleri

Kongre Başkanı

Prof. Dr. Mustafa TALAS
NİĞDE ÖMER HALİS DEMİR ÜNİVERSİTESİ

Düzenleme Kurulu Başkanı

Mustafa Latif EMEK
İKSAD Yönetim Kurulu Başkanı

Murahhas Üye

Sefa Salih BİLDİRİCİ
İKSAD Başdanışmanı

Genel Koordinatör

Ali SÖYLEMEZ
EJONS Koordinatör Editor

Düzenleme Kurulu

Dr. Munise DURAN
Bircan TAŞKESER
İbrahim KAYA
Hesen SURXAYLI
Dr. Alper TUTÇU
Serkan GÜN
Atabek MAVLYANOV
Amenah MANAFI
Rahmat ULLAH
Dr. Şükrü BİNGÖL
Dr.Hülya BERKTAŞ BİNGÖL
Umsunay ZHUMASHEVA
Ketevan KARDAVA

KONGRE BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Dr. Alma T. AKAJANOVA

Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi

Dr. Amanbay MOLDİBAEV

Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Akmaral S. SYRGAKBAYEVA

Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Dr. Anatoliy LOGİNOV

Ukrayna Şevçenko Lugan Milli Üniversitesi

Dr. A. S. KIDIRŞAYEV

Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi

Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA

Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü

Dr. Bahit KULBAEVA

S.Baybeşev Aktobe Üniversitesi

Dr. Bakıt OSPANOVA

H.Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi

Dr. Bayram POLAT

Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA

K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi

Dr. Bekir KOCADAŞ

Adıyaman Üniversitesi

Dr. B.K.ZAYADAN

Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Dr. Botagul TURGUNBAEVA

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Caner KARAVİT

Mimar Sinan Üniversitesi

Dr. D.K.TÖLEGENOVA

Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi

Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA

Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV

Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Dr. Elvan YALÇINKAYA

Erciyes Üniversitesi

Dr. Gulmira ABDİRASULOVA

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Gulşat ŞUGAYEVA

Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi

Dr. G.I. ERNAZAROVA

Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Dr. Han Nadejda

E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi

Dr. Hülya BİNGÖL

İnönü Üniversitesi

DR. İlkay ŞAHİN

Erciyes Üniversitesi

Dr. İsaevna URKİMBAEVA

Abılay Han Uluslararası İlişkiler Üniversitesi

DR. Kasım KARAMAN

Erciyes Üniversitesi

Dr. Maha Hamdan ALANAZİ

Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü

Dr. Malik YILMAZ

Atatürk Üniversitesi

Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR

Kırgızistan Elaralık Üniversitesi

Dr. Maira ESİMBOLOVA

Kazakistan Narkhoz Üniversitesi

Dr. Metin KOPAR

Adıyaman Üniversitesi

Dr. Mihriban EMEK

Adıyaman Üniversitesi

Dr. Mustafa AKSOY

Marmara Üniversitesi

Dr. Mustafa METE

Gaziantep Üniversitesi

Dr. Mustafa TALAS

Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Mustafa ÜNAL

Erciyes Üniversitesi

Dr. Osman ERKMEN

Gaziantep Üniversitesi

Dr. Osman Kubilay GÜL

Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. P.S. PANKOV

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Şara MAJITAYEVA

E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi

Dr. Şükrü BİNGÖL

İnönü Üniversitesi

Dr. Vera ABRAMENKOVA

Rusya Aile ve Eğitim Çalışmaları Enstitüsü

Dr. Veysel BOZKURT

İstanbul Üniversitesi

Dr. Yang ZİTONG

Wuhan Üniversitesi

Dr. Zahide PARLAR

İnönü Üniversitesi

Dr. Ahmet GÜMÜŞ

TKGM Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

Dr. Şeyda Ferah ARSLAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Nevzat TETİK

İnönü Üniversitesi

Dr. Ahmet ÇOBAN

Dicle Üniversitesi

Dr. Ümit Muhammet KOÇYİĞİT

Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. Nuriye KERTMEN

İskur Denim İşletmeleri Tic. ve San. A.Ş.

Dr. Mehmet KERTMEN

İskur Denim İşletmeleri Tic. ve San. A.Ş.

Dr. Murat KARA

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Haydar BALCI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ

Atatürk Üniversitesi

Dr. Işık SEZEN

Atatürk Üniversitesi

Dr. Aydan AKSOĞAN KORKMAZ

Turgut Özal Üniversitesi

Dr. Saliha EMRE DEVECİ

İnönü Üniversitesi

Dr. Ayhan ESI

Adıyaman Üniversitesi

Dr. A. Ebru AYDIN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Dr. Sema İÇEL

Adıyaman Üniversitesi

Dr. Türkan ŞAHİN

Adıyaman Üniversitesi

Dr. Yasin İÇEL

Adıyaman Üniversitesi

Dr. Güller ŞAHİN

Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Dr. Rıdvan KALAÇ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Canan DEMİR

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Ali İnan

Van 100. Yıl Üniversitesi

Dr. Semra KOCATAŞ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ

29 Şubat - 01 Mart 2020

MALATYA

KONGRE PROGRAMI

KONGRE GENEL KURALLARI (LÜTFEN DİKKATLİCE OKUYUNUZ)

Kongrenin ilk günü gelerek kayıt yaptırmanız GEREKMEMEKTEDİR.

Kayıt masası kongre süresince 09:00-18:00 saatleri arasında hizmet verecektir. Kayıt masasında yoğunluk ve sıkışıklık yaşanmaması için sunum gününüzde oturumunuzdan yarım saat öncesinden gelerek kayıt yaptırabilirsiniz.

Sunum sıralamasının belirlenmesi, ara verilmesi ve oturuma ilişkin tüm hususlarda düzenleme kurulunu temsilen OTURUM BAŞKANLARI tam yetkilidir

Katılım belgeleri oturum sonunda, oturum Başkanı tarafından verilecektir Her bir sunum için 15 dk. ayrılmıştır.

Oturumlar programda belirtilen saatte başlayacaktır. Katılımcıların gecikmeksizin oturuma katılmaları gerekmektedir

Sunumlarınızda kitabi teorik bilgi ve tanımlardan kaçınarak, çalışmanızın özüne odaklanmanızı öneririz.

Sunumlarınızı (versiyon değişikliklerinden kaynaklanacak olumsuzluklardan etkilenmemeniz için) hem Power Point hem PDF olarak kaydederek yanınızda bulundurunuz.

Sunum bilgisayarlarına çok sayıda katılımcıya ait flaş bellekler takılacağı için Flaş Belleğinize virüs bulaşması ihtimali yüksektir. Bu sebeple içerisinde özel dosyalarınızın, tüm akademik çalışmalarınız, fotoğraflarınız vs. gibi bilgilerin olduğu Flaş Belleğiniz yerine başka bir flaş bellek kullanmanızı öneririz

Kongrelerde bazı flaş bellekler zaman zaman sunum bilgisayarları tarafından okunmayabilmektedir. Bu sebeple PPT ve PDF şeklinde hazırladığınız sunumlarınızı aynı zamanda MAİL adresinizde de bulundurmanızı öneririz

Kongre yerleşkesinde YAZICI olmadığı için, sunum sırasında ihtiyaç duyacağımız belgeleri/notları önceden YAZDIRARAK yanınızda bulundurunuz

Bu programda sunumunuzun bulunduğu sayfanın çıktısını yanınızda bulundurunuz

29/02/2019 Cumartesi

Salon: 1

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Muhittin YÜREKLİ

Saat: 09.45-12.15

Fadime KARABULUT Öğr. Gör. Samet AYIŞIĞI Ayşe ERDOĞDU Doç. Dr. Fethi Ahmet ÖZDEMİR	DOKU KÜLTÜRÜ KOŞULLARINDA TEKNOBİRLİK TÜTÜN ÇEŞİDİNDE EN UYGUN HORMON DOZUNUN BELİRLENMESİ
Dr. Duygu ÖZCAN GÜÇLÜ Prof. Dr. Muhittin YÜREKLİ Dr. Meral DAĞ Prof. Dr. Muhittin YÜREKLİ	AĞIR METALLERİN Pseudomonas aeruginosa'DA DİRENÇLİLİK, PİGMENT ÜRETİMİ ve ANTİOKSİDAN SİSTEM ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI HİPOKSİYA VE OBEZİTE OLGUSUNDA BAZI ANJİOGENİK FAKTÖRLERİN SIÇAN DOKULARINDA ARAŞTIRILMASI
Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur YAZICI Arş. Gör. Ayşe ÜSTÜN Arş. Gör. Dr. Saniye Elvan ÖZTÜRK Doç. Dr. Serkan ÖRTÜCÜ	CONSTRUCTION OF pPIC9 RECOMBINANT VECTOR CONTAINING ANTIMICROBIAL PROTEİN
Erdoğan ÇÖÇEN Ömer Faruk KARAMÜRSEL Yusuf BAYINDIR Sezai ŞAHİN Ahmet ASLAN	MALATYA EKOLOJİSİNDE YETİŞTİRİLEN ANGELENO VE BLACK DIAMOND ERİK ÇEŞİTLERİNDE FARKLI BUDAMA VE DİKİM ARALIKLARININ MEYVE TUTUM ORANINA ETKİSİ
Mehmet ÖZELÇİ Erdoğan ÇÖÇEN Ali Rıza ŞAHİNOĞLU Duygu ÖZELÇİ Selçuk AVCI Adnan CANBAY	'MYROBOLAN 29C' KLON ANACININ YEŞİL ÇELİKLE ÇOĞALTILMASINDA FARKLI İBA DOZLARININ KÖK GELİŞİMİNE ETKİSİ
Mehmet Alper ASLAN Doç. Dr. Yunus ÖNAL Yeliz AKBULUT Erdoğan ÇÖÇEN Remzi KOKARGÜL Hasan KOÇ Yüksel SARİTEPE	MALATYA'DA YETİŞEN DÖRT KAYISI TÜRÜNÜN (ÇÖLOĞLU, HACİHALİLOĞLU, KABAAŞI VE KARACABEY) FARKLI KURUTMA ŞARTLARINDA BÜTÜN VE PARÇAYA AYRILMIŞ ŞEKİLDE KURUTMA HIZ DEĞERLERİ YENİ TESCİLLENEN 'KUREYŞ' ÜZÜM ÇEŞİDİNİN BİTKİSEL ÖZELLİKLERİ
Mehmet ÖZELÇİ Hakan YILDIRIM Duygu ÖZELÇİ Selçuk AVCI Ali Rıza ŞAHİNOĞLU Cemil ERNİM	'ELAZIĞ HOŞKÖY' DUT SELEKSİYONU
Dr. Öğr. Üyesi Uğur AKBABA	WİSTAR SIÇANLARININ KURUTULMUŞ KAN ÖRNEKLERİNDE DALGABOYU AYRIMLI X-RAY FLORESANS SPEKTROMETRESİ İLE ÇOKLU ELEMENT TAYİNİ: ALÜMİNYUM KLORÜRÜN ETKİLERİ

Salon: 2

Saat: 09.45-12.15

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN
Öğr. Gör. Ümit YAKAR

Dr. Öğr. Üyesi Mahire ASLAN Hacı Mehmet PEKTAŞ Hasan Şahin YILDIRIM Özgül SERTTAŞ	OKUL GELİŞTİRME VE ETKİLİ OKUL ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA
Dr. Öğr. Üyesi Mahire ASLAN Aybüke BURKAÇ Deniz DURSUN Öğr. Gör. Yeliz YAZICI	ŞİDDET OLGUSUNUN EĞİTİM SÜRECİNE YANSIMASI
Dr. Öğr. Üyesi Mahire ASLAN Hacı Mehmet PEKTAŞ Hasan Şahin YILDIRIM Özgül SERTTAŞ	VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENTS' EFFECT OVER LANGUAGE LEARNING: A META-ANALYSIS STUDY
Dr. Öğr. Üyesi Mahire ASLAN Hasan Şahin YILDIRIM Hacı Mehmet PEKTAŞ Özgül SERTTAŞ	OKUL ÖRGÜTLERİNDE ÖĞRETMEN LİDERLİĞİ ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA
Dr. Öğr. Üyesi Mahire ASLAN Hasan Şahin YILDIRIM Hacı Mehmet PEKTAŞ Özgül SERTTAŞ	OKUL GELİŞTİRMEDE VİZYON MİSYON VE DEĞERLER SİSTEMİ ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA
Öğr. Gör. Yeliz YAZICI	THE CHALLENGES OF A TEACHER FACE WITH IN USING TECHNOLOGY
Dr. Öğr. Üyesi Mahire ASLAN Deniz DURSUN Aybüke BURKAÇ	EĞİTİMDE TEKNOLOJİ KULLANIMI
Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN Öğr. Gör. Ümit YAKAR	2023 EĞİTİM VİZYONUNUN YABANCI DİL EĞİTİMİ VE YABANCI DİL ÖĞRETMENLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Güler KARAMAN Arş. Gör. Sezer SEVEN Nurbahar BORA	ÖĞRENCİLERİN ÖRGÜN VE UZAKTAN EĞİTİMİ TERCİH ETMELERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ
Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN Orhan KORKMAZ	2020 YILI CUMHURBAŞKANLIĞI YILLIK PROGRAMINDA EĞİTİMİN YERİ

Salon: 3

Saat: 09.45-12.15

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Hatice Nur GERMİR

Raha KHAKİKHOUEİ Prof. Dr. Asaf VAROL Dr. Metin KETBOĞA	BİTCOİN MEKANİZMASI VE BİTCOİN FİYAT TAHMİNİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Nur GERMİR	TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETİN FİNANSMANINDA KULLANILAN TEKNİKLER, BU TEKNİKLERİN KULLANILMASINDA YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi DURMUŞ Öğr. Gör. Zeliha KOCA	BÖLGESEL BAZDA DIŞ TİCARET FİRMALARININ KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARIN TESPİTİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA: MALATYA VE MANİSA İLLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi DURMUŞ Öğr. Gör. Zeliha KOCA	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MUHASEBE
NESLİHAN DERELİ Dr. Öğr. Üyesi Hatice Nur GERMİR	BENFORD YASASI VE MUHASEBE HİLELERİNİN DENETİMİNDE KULLANILMASI
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi DURMUŞ Öğr. Gör. Zeliha KOCA	FİNANSAL HİZMETLERE ERİŞİM VE BANKACILIK ÜRÜNLERİ KULLANIM GÖSTERGELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: MALATYA İLİ'NİN İLÇELERİ BAZINDA BİR ÇALIŞMA
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi DURMUŞ Öğr. Gör. Zeliha KOCA	SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE MUHASEBE
Dr. Öğr. Üyesi Atilla YÜCEL Melek İNAN	BEYİN TERCİH YAPAR MI? EEG VE EYE-TRACKİNG İLE TÜKETİCİ DAVRANIŞI VE BEYİN AKTİVİTESİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARA YÖNELİK BİR ANALİZ
Dr. Metin KETBOĞA	MALATYA'DA LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİ UYGULAMASININ KAYISI TİCARETİNDE OLUŞTURACAĞI ETKİ
Koray GÜNDÜZ Doç. Dr. Nurcan YÜCEL	TRB1 BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN BELEDİYELERİN WEB SAYFALARININ EYE TRACKİNG İLE İNCELENMESİ

Salon: 1**Saat: 12.30-15.00****Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ramazan SEVER**

Prof. Dr. Ramazan SEVER	MALATYA ŞEHRİNDEKİ HAVA KİRLİLİĞİNİN DÜNÜ ve BÜGÜNÜ
Öğr. Gör. Ahmet Emre DERİNKÖK	TÜRKİYE'DEKİ HELAL ÖZELLİKLİ OTELLERİN TÜKETİCİ BEKLENTİLERİNİ
Öğr. Gör. Dr. Nedim YILDIZ	KARŞILAMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: HALALBOOKING.COM ÖRNEĞİ
Dövlətzadə Məhrux Əfsərağa qızı	İslam maarifçiliyi realist nəsr kontekstində.
Doç. Dr. Gökçe CEREV	KIDEM TAZMİNATI FONU YAKLAŞIMININ ÇALIŞMA HAYATINA ETKİLERİ
	ÜZERİNE BİR İNCELEME
Prof. Dr. Ramazan SEVER	MALATYA ŞEHRİNİN HAVA KALİTESİNİ ARTIRMAYA YÖNELİK BAZI ÖNERİLER
Deniz HAMZA	
Pelin Gül KARA	
Öğr. Gör. Ahmet Emre DERİNKÖK	2015-2020 URAP TÜRKİYE SIRALAMALARI: AYDIN ADNAN MENDERES, DENİZLİ
Öğr. Gör. Dr. Nedim YILDIZ	PAMUKKALE VE MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTELERİNİN AKADEMİK
	PERFORMANS KARŞILAŞTIRILMASI
Doç. Dr. Gökçe CEREV	BASIN İŞ KANUNU KAPSAMINDA GAZETECİLERİN İŞ SÖZLEŞMESİNİN SON
	BULMASI VE KIDEM TAZMİNATI HAKKI
NESLİHAN DERELİ	VERGİ KAÇAKÇILIĞININ ÖNLENMESİ VE VERGİ DENETİMİNİN ETKİNLİĞİ

Salon: 2**Saat: 12.30-15.00****Oturum Başkanı: Prof. Dr. Engin SAHNA**

Arş. Gör. Abdüssamed GEYİK	BRUKSIZM (DIŞ SIKMA) NEDENLERİ VE MEVCUT TEDAVİ YÖNTEMLERİNİN
Dr. Öğr. Üyesi Bilal EGE	DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Güneş KARAKURT	KÖPEK POLİMORFONÜKLEER NÖTROFİLLERİNDE TOXOPLASMA GONDİİ'YE
	KARŞI GELİŞEN NETOSİS REAKSIYONUNDA HÜCRE DIŞI TUZAKLARIN
	TACHYZOİT KONSANTRASYONU VE İNKUBASYON SÜRESİNE BAĞLI DEĞİŞİMİ
Dr. Güneş KARAKURT	İSTANBUL 'DA DIŞKI BAKILARINA GÖRE KÖPEKLERDE BULUNAN HELMİNT
Prof. Dr. Gülay VURAL	YUMURTALARI VE HALK SAĞLIĞI YÖNÜNDEN ÖNEMİ
Arş. Gör. Abdüssamed GEYİK	DIŞ HEKİMLİĞİNDE BOTOKS KULLANIMI VE UYGULAMALARI ALANLARI
Dr. Öğr. Üyesi Bilal EGE	
Arş. Gör. Faruk DİŞLİ	YAĞ DOKUSUNUN AÇLIK KAN GLİKOZ DÜZEYİNE ETKİSİ
Gülnur ASLAN	Hsp90-mediated effects of melatonin in myocardial ischemia/reperfusion injury
Prof. Dr. Engin SAHNA	
Dr. Öğr. Üyesi Semra KOCATAŞ	“SAĞLIĞIN GELİŞTİRİLMESİ” DERSİNİN HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN
	SAĞLIKLI YAŞAM BİÇİMİ DAVRANIŞLARI VE SAĞLIK ALGILARI ÜZERİNDEKİ
	ETKİSİ
Arş. Gör. Faruk DİŞLİ	OTONOM AKTİVİTENİN BELİRLENMESİNDE KHD ÖLÇÜM METODU
Prof. Dr. Sedat YILDIZ	
Gülnur ASLAN	THE ROLE OF TOLL-LIKE RECEPTOR 4 LEVEL IN THE PROTECTION OF
Prof. Dr. Engin SAHNA	MYOCARDIAL ISCHEMIC POSTCONDITIONING
Dr. Nevzat GÖNDER	NADİR BİR VAKA ÜZERİNDEN LESCH-NYHAN SENDROMUNDA MEYDANA
Arş. Gör. Bahri BOZGEYİK	GELEBİLECEK ORTOPEDİK PROBLEMLERE BİR BAKIŞ
Arş. Gör. Kamil İNCE	

Salon: 3
Saat: 12.30-15.00

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Volkan GÖKSU

Arş. Gör. Şeyma Sultan BOZKURT Prof. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN	ANNELER MÜZELER HAKKINDA NELER BİLİYOR? ÇOCUĞUMLA MÜZEDE BİR GÜN
Hafize Gamze KIRMIZIGÜL Arş. Gör. Sema NACAR Dr. Esra MACİT	STEM EĞİTİMİ HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
Arş. Gör. Sema NACAR Dr. Esra MACİT Hafize Gamze KIRMIZIGÜL	İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ STEM EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ
Dr. Esra MACİT Arş. Gör. Sema NACAR Prof. Dr. Bilal ALTAY	İLKÖĞRETİM MATEMATİK ÖĞRETMEN ADAYLARININ İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME YÖNTEMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
Dr. Esra MACİT Arş. Gör. Sema NACAR Prof. Dr. Bilal ALTAY	ORTAOKUL MATEMATİK ÖĞRETMENLERİNİN KESİR KAVRAM YANILGILARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
Dr. Öğr. Üyesi Mahire ASLAN Özgül SERTTAŞ Hacı Mehmet PEKTAŞ Hasan Şahin YILDIRIM	OKUL GELİŞTİRMEDE YÖNETİCİ ROLLERİ VE YETERLİLİKLERİ ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA
Dr. Öğr. Üyesi Volkan GÖKSU	FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN ADAYLARINI AMPERMETRE VE VOLTMETRE KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Ebru Melek KOÇ	PERCEPTIONS OF UNIVERSITY STUDENTS AT THE FACULTY OF EDUCATION ON E-ASSESSMENT: A QUANTITATIVE STUDY

Salon: 1
Saat: 15.15-18.15

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Hülya GÜLER

Öğr. Gör. Dr. Sema İÇEL Dr. Öğr. Üyesi Türkan ŞAHİN Dr. Öğr. Üyesi Türkan ŞAHİN Öğr. Gör. Dr. Sema İÇEL Dr. Hikmet ŞAHİN	PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ EĞİTİMİNDE SİMÜLASYON YÖNTEMİNİN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ OKUL SAĞLIĞI VE HEMŞİRELİK
Dr. Öğr. Üyesi Türkan ŞAHİN Dr. Öğr. Üyesi Arda BORLU Öğr. Gör. Dr. Sema İÇEL Dr. Hikmet ŞAHİN	ÜREME ÇAĞINDAKİ KADINLARDA SAĞLIKLI YAŞAM BİÇİMİ DAVRANIŞLARI
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇELEBİ Doç. Dr. Hafize ÖZTÜRK CAN Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇELEBİ	EBELİK ÖĞRENCİLERİNİN MANEVİ BAKIM ALGILARINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER: TÜRKİYE'NİN DOĞU BÖLGESİNDEN KESİTSEL BİR ÇALIŞMA BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİNDE ÇALIŞAN HEMŞİRELERİN ÇALIŞMA YAŞAMI KALİTESİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Hülya GÜLER Arş. Gör. Dr. Tuğçe ATÇALI Prof. Dr. Sedat YILDIZ	YARALAMA SUÇLARINDA ADLİ OLGUYA YAKLAŞIM VE ADLİ RAPOR DÜZENLEME SAÇ KORTİZOLÜNÜN KAYNAKLARI
Hilal ASLAN Dr. Öğr. Üyesi Begümhan TURHAN Arş. Gör. Şeyda GÜNGÖR	SUBAKROMİYAL SIKIŞMA SENDROMLU HASTALARDA VİDEO TEMELLİ OYUN TERAPİSİNİN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ BESİNLERDE İŞİNLAMA VE MİKRODALGA UYGULAMALARI
Arş. Gör. Dr. Tuğçe ATÇALI Prof. Dr. Sedat YILDIZ Öğr. Gör. Dr. Sema İÇEL Doç. Dr. Birgül ÖZKAN Dr. Öğr. Üyesi Türkan ŞAHİN	STRES AKSI HPA'NIN ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN BİYOMATERYALLER TİP 1 DİYABETLİ ERGENLER İLE YAPILAN WEB TABANLI GÖRÜŞMELERİN NİTEL ANALİZİ
Arş. Gör. Şeyda GÜNGÖR	BESİNSEL ERGOJENİK YARDIMCILARDAN PROTEİN SUPLEMANLARI

Salon: 2
Saat: 15.15-18.15

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Tacettin GEÇKİL

Sinem Kezban YAYLA TUNAY Ömerül Faruk ÖZGÜVEN Hüseyin Taner BAHÇE	ANFIS İLE MODELLENEN PV PANELİN MAKSİMUM GÜÇ NOKTASININ Pİ KONTROLÖR İLE TAKİBİ VE BULUTLANMA ETKİSİNİN İNCELENMESİ INVESTIGATION OF MECHANICAL PROPERTIES OF NANOCOMPOSITE ADDED SISAL AND E-GLASS FIBER HYBRID LAYERED COMPOSITE MATERIALS USED BY FINITE ELEMENT METHODS
Enes TOSUN Doç. Dr. Seval PINARBAŞI ÇUHADAROĞLU	BETONARME KOLON - ÇELİK KİRİŞ (BAÇ) BİRLEŞİMLERİ
Doç. Dr. Tacettin GEÇKİL Öğr. Gör. Zülfükar AKSAĞAN Hüseyin Taner BAHÇE	ATIK LASTİKLERDEN ELDE EDİLEN SİYAH KARBON İLE MODİFİYE EDİLMİŞ ASFALTIN İŞLENEBİLİRLİK ÖZELLİKLERİ COMPARISON OF MECHANICAL PROPERTIES OF HYBRID LAYER COMPOSITE MATERIALS WITH PINEAPPLE AND SISAL FIBER ADDED BY FINITE ELEMENT METHODS
Raha KHAKİKHOUËİ Prof. Dr. Asaf VAROL Dr. Öğr. Üyesi Ayça GÜLTEN	ETHEREUM TEKNOLOJİSİ VE UYGULAMA ALANLARI KENTSEL ALANLARDA BİNA DÜZENLEMELERİNİN DEĞİŞEN RÜZGÂR HIZI ORANINA GÖRE YÜZEY SICAKLIKLARINA ETKİSİ: PARAMETRİK BİR ÇALIŞMA
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan KAMA Гамидов Эльшад Гамид оглы.	BANACH UZAYLARINDAKİ SERİLER VE HEMEN HEMEN YAKINSAKLIK ÜZERİNE О гладких решениях краевых задач на конечном отрезке для операторно-дифференциальных уравнений второго порядка
Öğr. Gör. Esra Arısal ÇETİN Doç. Dr. Funda OKUŞLUK Öğr. Gör. Dr. Onur ÖZGÜL Öğr. Gör. Dr. Onur ÖZGÜL Öğr. Gör. Esra Arısal ÇETİN Doç. Dr. Funda OKUŞLUK	HİDROTERMAL YÖNTEMLE SENTEZLENEN NANO-TiO2 PARTİKÜLLERİNDEN NANOLİFLERİNİN ELDESİ VE KARAKTERİZASYONU ALTHAEA OFFICINALIS İLE NANO BOYUTTA TiO2 SENTEZİ VE KARAKTERİZASYONU

Salon: 3
Saat: 15.15-16.45

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Derya ŞAHİN

Doç. Dr. Derya ŞAHİN	RESİM GİBİ FOTOĞRAF
Yağmur Eylül DÖNMEZ	GAZİNO SAHNE VE MÜZİKLERİYLE YEŞİLÇAM SİNEMASI
Mehmet Cem YURGA	TARİHTE KALAN POP ORKESTRALARIMIZ ve KANALLARIMIZDAKİ SUNİSTAR YARIŞMALARI
Doç. Dr. Derya ŞAHİN	YENİ DİŞAVURUMCULUK ve FOTOĞRAF:Anselm Kiefer, Arnulf Rainer
Dr. Öğr. Üyesi Metin KARAYOL	MÜZİK ve SPOR KONULARINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ
Yağmur Eylül DÖNMEZ	ÇALGI TERCİHLERİNE GÖRE YEŞİLÇAM FİLM MÜZİKLERİ
Ayşçana ŞAHAN	KADINLARIN ERKEN EVLİLİĞİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

POSTER SUNUMLAR

Ala Hamd HSSAIN
Hanifi KEBIROGLU
Niyazi BULUT

SOLVENT EFFECTS ON OPTICAL BAND GAP ENERGY OF SEROTONIN: A
DENSITY FUNCTIONAL THEORY

Ala Hamd HSSAIN
Hanifi KEBIROGLU
Niyazi BULUT

THEORETICAL CALCULATION OF QUANTUM CHEMISTRY PARAMETERS OF
SEROTONIN

Hanifi KEBIROGLU
Bahroz Kareem MAHMOOD
Serdar ACAR
Turan İNCE
Lala İBRAHİMZADE
İbrahim İSAH NASIDI
Niyazi BULUT
Omer KAYGILI

INVESTIGATION OF THE BAND STRUCTURES OF YTTRIUM-DOPED
HYDROXYAPATITES

Hanifi KEBIROGLU
Lala İBRAHİMZADE
Bahroz Kareem MAHMOOD
Serdar ACAR
Turan İNCE
İbrahim İSAH NASIDI
Niyazi BULUT
Omer KAYGILI

COMBUSTION SYNTHESIS AND MORPHOLOGICAL INVESTIGATION OF CuO

İÇİNDEKİLER

Ahmet ÇOBAN, Orhan KORKMAZ <i>2020 YILI CUMHURBAŞKANLIĞI YILLIK PROGRAMINDA EĞİTİMİN YERİ</i>	1
Ahmet ÇOBAN, Ümit YAKAR <i>2023 EĞİTİM VİZYONUNUN YABANCI DİL EĞİTİMİ VE YABANCI DİL ÖĞRETMENLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ</i>	20
Atilla YÜCEL, Melek İNAN <i>BEYİN TERCİH YAPAR MI? EEG VE EYE-TRACKİNG İLE TÜKETİCİ DAVRANIŞI VE BEYİN AKTİVİTESİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARA YÖNELİK BİR ANALİZ</i>	33
Enes TOSUN, Seval PINARBAŞI ÇUHADAROĞLU <i>BETONARME KOLON - ÇELİK KİRİŞ (BAÇ) BİRLEŞİMLERİ</i>	50
Ayşean ŞAHAN <i>KADINLARIN ERKEN EVLİLİĞİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ</i>	69
Şeyda GÜNGÖR <i>BESİNSEL ERGOJENİK YARDIMCILARDAN PROTEİN SUPLEMANLARI</i>	79
Güler KARAMAN, Sezer SEVEN, Nurbahar BORA <i>ÖĞRENCİLERİN ÖRGÜN VE UZAKTAN EĞİTİMİ TERCİH ETMELERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ</i>	93
Raha KHAKİKHOUËİ, Asaf VAROL <i>BİTCOİN MEKANİZMASI VE BİTCOİN FİYAT TAHMİNİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR</i>	105
Hüseyin Taner BAHÇE <i>COMPARISON OF MECHANICAL PROPERTIES OF HYBRID LAYER COMPOSITE MATERIALS WITH PINEAPPLE AND SISAL FIBER ADDED BY FINITE ELEMENT METHODS</i>	114
Yağmur Eylül DÖNMEZ <i>ÇALGI KULLANIMLARINA GÖRE YEŞİLÇAM FİLM MÜZİKLERİ</i>	126
Metin KETBOĞA <i>TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETİN FİNANSMANINDA KULLANILAN TEKNİKLER, BU TEKNİKLERİN KULLANILMASINDA YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ</i>	134
Gökçe CEREV <i>BASIN İŞ KANUNU KAPSAMINDA GAZETECİLERİN İŞ SÖZLEŞMESİNİN SON BULMASI VE KIDEM TAZMİNATI HAKKI</i>	140
Mahire ASLAN, Deniz DURSUN, Aybüke BURKAÇ <i>EĞİTİMDE TEKNOLOJİ KULLANIMI</i>	148
Yağmur Eylül DÖNMEZ <i>GAZİNO SAHNE VE MÜZİKLERİYLE YEŞİLÇAM SİNEMASI</i>	170
Sinem Kezban YAYLA TUNAY, Ömerül Faruk ÖZGÜVEN <i>ANFİS İLE MODELLENEN PV PANELİN MAKSİMUM GÜÇ NOKTASININ Pİ KONTROLÖR İLE TAKİBİ VE BULUTLANMA ETKİSİNİN İNCELENMESİ</i>	177
Hüseyin Taner BAHÇE <i>INVESTIGATION OF MECHANICAL PROPERTIES OF NANOCOMPOSITE ADDED SISAL AND E-GLASS FIBER HYBRID LAYERED COMPOSITE MATERIALS USED BY FINITE ELEMENT METHODS</i>	184
Ayça GÜLTEN <i>KENTSEL ALANLARDA BİNA DÜZENLEMELERİNİN DEĞİŞEN RÜZGÂR HIZI ORANINA GÖRE YÜZEY SICAKLIKLARINA ETKİSİ: PARAMETRİK BİR ÇALIŞMA</i>	197

Mahire ASLAN, Özgül SERTTAŞ, Hacı Mehmet PEKTAŞ, Hasan Şahin YILDIRIM OKUL GELİŞTİRMEDE YÖNETİCİ ROLLERİ VE YETERLİLİKLERİ ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA	207
Koray GÜNDÜZ, Nurcan YÜCEL TRB1 BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN BELEDİYELERİN WEB SAYFALARININ EYE TRACKİNG İLE İNCELENMESİ	218
Metin KETBOĞA MALATYA'DA LİSANLI DEPOCULUK SİSTEMİ UYGULAMASININ KAYISI TİCARETİNDE OLUŞTURACAĞI ETKİ	227
Dövlətzadə Məhrux Əfsərağa qızı İSLAM MAARİFÇİLİYİ REALİST NƏSR KONTEKSTİNDƏ.	233
Yeliz YAZICI VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENTS' EFFECT OVER LANGUAGE LEARNING: A META-ANALYSIS STUDY	236
Mahire ASLAN, Hacı Mehmet PEKTAŞ, Hasan Şahin YILDIRIM, Özgül SERTTAŞ OKUL GELİŞTİRMEDE VİZYON MİSYON VE DEĞERLER SİSTEMİ ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA	244
Sema İÇEL, Türkan ŞAHİN PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ EĞİTİMİNDE SİMÜLASYON YÖNTEMİNİN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ	253
Ahmet Fethi DURMUŞ, Zeliha KOCA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE MUHASEBE	263
Ahmet Fethi DURMUŞ, Zeliha KOCA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MUHASEBE	270
Yeliz YAZICI THE CHALLENGES OF A TEACHER FACE WITH IN USING TECHNOLOGY	280
Mahire ASLAN, Aybüke BURKAÇ, Deniz DURSUN ŞİDDET OLGUSUNUN EĞİTİM SÜRECİNE YANSIMASI	290
Ahmet Emre DERİNKÖK, Nedim YILDIZ 2015-2020 URAP TÜRKİYE SIRALAMALARI: AYDIN ADNAN MENDERES, DENİZLİ PAMUKKALE VE MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTELERİNİN AKADEMİK PERFORMANS KARŞILAŞTIRILMASI	305
Ahmet Emre DERİNKÖK, Nedim YILDIZ TÜRKİYE'DEKİ HELAL ÖZELLİKLİ OTELLERİN TÜKETİCİ BEKLENTİLERİNİ KARŞILAMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: HALALBOOKING.COM ÖRNEĞİ	312
Hülya GÜLER YARALAMA SUÇLARINDA ADLİ OLGUYA YAKLAŞIM VE ADLİ RAPOR DÜZENLEME	321
Mehmet Cem YURGA TARİHTE KALAN POP ORKESTRALARIMIZ VE KANALLARIMIZDAKİ SUNİSTAR YARIŞMALARI	327

2020 YILI CUMHURBAŞKANLIĞI YILLIK PROGRAMINDA EĞİTİMİN YERİ

Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN
Dicle Üniversitesi

Uzm. Orhan KORKMAZ
Dicle Üniversitesi

ÖZET

Günümüzde, hükümetlerin temel hedeflerinin, en üst sıralarında ülkelerini, ekonomi, sağlık, eğitim, savunma sanayi, teknoloji gibi birçok alanda kalkındırmak gelmektedir. Hükümetler bu hedefleri gerçekleştirebilmek amacıyla bir yandan kalkınma planları hazırlarken, bir yandan da kalkınma planları doğrultusunda, yıl içerisinde uygulayacağı politika/tedbirleri içeren yıllık programlar yayınlamaktadırlar. Yayımlanan yıllık programlarla, yıl içerisinde yapılacak çalışmalar önceden planlanabilmektedir. Açıklanan yıllık programlarla hükümetler, vatandaşlarının refah seviyesini arttırmak, yaşam standartlarını yükseltmek, temel hak ve özgürlüklerde ilerlemek, toplumda huzurlu ve adaletli bir ortam oluşturmak gibi birçok hedefi gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Türkiye’de 16 Nisan 2017 referandumu ve ardından gerçekleştirilen, 24 Haziran 2018, genel seçimleriyle birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesiyle birlikte, yürütme organının sorumlusu olarak Cumhurbaşkanı, görevlendirilmiştir. Yeni sistemde, Cumhurbaşkanlığınca, ülkenin kalkınmasını sağlayabilmek amacıyla önce Haziran 2018’de 11.Kalkınma Planı açıklanmış ve bu doğrultuda yeni yıla girerken Cumhurbaşkanlığı tarafından, gelecek yıl gerçekleştirilmesi düşünülen çalışmaları içeren “Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı” yayımlamaya başlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında “nitelikli insan, güçlü toplum” başlığında ifade edilen eğitim, kalkınmada ve programların hedeflerine ulaşabilmesinde en temel faktörler arasında yer almaktadır. Araştırmanın amacı, “2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”nı eğitim açısından incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yapmaktır. Bu temel amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır:

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında,

- 1.Eğitimle yetiştirilmek istenen birey özellikleri nelerdir?
- 2.Eğitimle ilgili yer alan konular nelerdir?
- 3.Eğitimle ilgili konulara ilişkin yer alan politika ve tedbirler nelerdir?
- 4.Eğitimle ilgili yer alan politikalar ve tedbirler için sorumluluk taşıyacak/işbirliği yapılacak kuruluşlar hangileridir?

Araştırma için nitel araştırma yöntemine karar verildikten sonra, verileri elde etmede doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. Araştırmaya 4 Kasım 2019 tarih ve 30938 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”nı incelemekle başlanmış, eğitim ile ilgili bölüm analiz edilmiştir. Öncelikle eğitimle yetiştirilmek istenen birey özellikleri ortaya konulmuş, eğitimle ilgili konular kategorik hale getirildikten sonra her konu ile ilgili belirlenen politika ve tedbirlere yer verilmiştir. Elde edilen bilgiler tablolarla ifade edilmiş ve gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmada, “2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”nda yetiştirilmek istenen bireyin sahip olması gereken özelliklerin ana hatlarıyla belirtildiği, eğitimle ilgili çözüm bekleyen temel konuların yer aldığı, bu konulara yönelik nitelikli politika ve tedbirlerin ortaya konulduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Türk Eğitim Sistemi, Politika, Tedbir

GİRİŞ

Türkiye’de 16 Nisan 2017, tarihinde gerçekleştirilen referandumla birlikte Anayasa değişikliği gerçekleştirilmiş ve ülkenin yönetim şeklinde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Anayasa değişikliğinin ardından, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleriyle birlikte, hem yasal hem de fiili olarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, ismiyle ifade edilen yeni yönetim sisteminin uygulanmasına geçilmiştir (Turan, 2018: 42). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte kamunun işleyiş ve yapısında önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu yeni yönetim sistemiyle birlikte, iki başlı yürütme sistemi yerini, tekli yürütme sistemine bırakmış ve Cumhurbaşkanının ana aktör olarak belirlendiği bir yönetim yapısı oluşturulmuştur. Bu yeni sistemde, kamu politikalarının oluşturulmasında Cumhurbaşkanı, ana aktör haline gelirken, yeni sistemde politika yapım sürecine yeni aktörler de girmeye başlamıştır. Bu yeni süreçle birlikte oluşturulan politika kurulları ve Cumhurbaşkanlığı ofisleri, bürokraside birincil aktör olan yasama, yürütme ve yargı organlarının yanında, yeni kamu politikası aktörleri olarak sistemde yerlerini almaya başlamışlardır (Akman, 2019: 35). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yer alan Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı, özel kalem müdürlükleri, danışmanlar, Cumhurbaşkanlığı sözcüsü, İdari işler başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı ofisleri, bağlı kuruluşlar ve politika kurullarının oluşturulmasında dünyadaki benzer örneklerden yararlanılmıştır (Gülener ve Miş, 2017: 12-13).

Parlamentar sistemde, başbakan ve bakanlar kurulundan oluşan hükümet ile Cumhurbaşkanından oluşan ikili bir yapıya sahip bir yönetim şekli bulunmaktaydı. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin, uygulanmaya başlanmasıyla birlikte başbakanlık ve bakanlar kurulu kaldırılmış, yürütme organı olarak tek yetkilinin Cumhurbaşkanı, olduğu kabul edilmiştir (700 sayılı KHK). Yasama faaliyetleri içerisinde doğrudan yer almayan yürütme organı olan Cumhurbaşkanlığı, yeni sistemle birlikte farklı mekanizmalar ile politikalarını yürürlüğe geçirebilmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde, politika kurulları veya Cumhurbaşkanlığı ofislerinde oluşturulan politikalar, Cumhurbaşkanı Kararnameleri ya da kanun teklifleriyle yürürlüğe konulmaktadır (Akman, 2019: 42). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile birlikte kararnameler ve kanun tekliflerinin uygulanmasında önemli görevlerin düştüğü bir diğer yapı da bürokrasidir. Bürokrasi, politika oluşturma aşamasında bizzati yer almayan, fakat yasama organınca kanunlaşarak yürürlüğe konan kanunların uygulanması aşamasında önemli role sahip kişilerin oluşturduğu bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Demir, 2011: 63).

Günümüzde, siyasal soyo-ekonomik rekabetçi güçlerin çeşitlenmesi, nüfus yoğunluğuna bağlı gerçekleşen sorunlar, işsizlik, göç, refah seviyesindeki düşüş, nicelik ve nitelik bakımından artan problemler, beklentilerin ve gelecek planlarının yeni şartlara göre revize edilmesini ve bunun çağın gerektirdiği gelişmişlik ölçülerine göre geniş bir yelpazede ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Öner, 2019: 646). Bir ülkenin ana amaçlarının başında yer alan kalkınma kavramı, salt üretimin ve kişi başına düşen milli gelirinin artırılması şeklinde sığ bir tanıma sığdırılamayacağı gibi aynı zamanda, az gelişmiş bir toplumda iktisadi ve sosyo-kültürel faktörlerde değişimin ve yenileşmenin sağlanması olarak da ifade edilmektedir. Kişi başına düşen milli gelirin artması ile birlikte, genel olarak üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarının değişmesi, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi yapısal değişiklikler, kalkınmanın temel öğeleridir (Han ve Kaya, 2002: 2). Hükümetler, ülkenin kalkınmasını gerçekleştirebilmek adına kalkınma planları hazırlayıp, yürürlüğe koymaktadırlar. Ülkemizde, Cumhuriyetin ilk yıllarından, günümüze kadar birçok kalkınma planı hazırlanmış ve uygulanmıştır. Kalkınma planları, başta ekonomik ve sosyal alanlar olmak üzere, birçok alanla ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır (Altundemir, 2012: 97). Ülkemizde, halen 2018 yılında yürürlüğe konan 11. Kalkınma Planı hedefleri, doğrultusunda

çalışmalar yürütülmektedir. Kalkınma planları, ülkelerin tüm kurumsal ve yapısal gelecek yönelimli perspektifleri açısından hedef ve beklentilerine ilişkin yol haritası şeklinde nitelendirilmektedir. Kalkınma planlarının, istenilen beklentiler ile çıktılar arasında uyumsuzlukları iç ve dış konjonktürel nedenlerle açıklayabilmesinin yanında, kurumsal hedeflerin oluşturulmasında ve politika araçlarının belirlenmesinde de önemli katkıları olmaktadır (Öner, 2019: 646). Kalkınmanın temel konusu, ülkelerin ilerlemesi için gerekli olan yapıları belirlemek ve bu yapıların nasıl kullanılacağına işaret etmektir. Bugün ülkelerin kalkınmalarını sağlayacak en önemli faktörlerin ön sıralarında insan faktörü, yer almaktadır (Taş ve Yenilmez, 2008: 157).

Bir ülkede, gözlenen eğitim sorunları iki açıdan ele alınabilmektedir. Eğitim sisteminin amaçlarının hayata geçirilmesi için gereksinim duyulan yapı ve işleyişe ilişkin sorunlar, bunların ilkinin oluşturmaktadır. Eğitim sisteminin iç sorunları olarak da isimlendirilebilen bu sorunlar çok boyutlu ve karmaşık bir yapı içermektedir. Eğitim sisteminin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal yapıyla ilişkilerinde karşılaşılan sorunlar ise eğitim sisteminin diğer sorunlarını oluşturmaktadır. Dış sorunlar olarak ifade edilebilen bu sorunlar, bazen iç sorunların da belirleyicisi olmaktadır ve bunların çözümü, genel bir toplumsal uzlaşmayla çözülebilmektedir (Küçüker, 2012: 10). Politik ve ekonomik gerçekleri, eğitim dizgesinin büyüme gizilgücünü, ülkenin ve öğrencilerin gereksinimlerini dikkate alarak buna ilişkin politikaları, öncelikleri, saptamak amacıyla yapılan öngörüler şeklinde tanımlanabilen eğitim planlaması, bir ülkenin eğitimle ilgili hedeflerinin gerçekleştirilebilmesinde son derece önemli etkilere sahiptir (Becby, 1967 akt, Adem, 2008: 37). Günümüzde eğitim planlaması ile ilgili çalışmalar, kalkınma planları ve bu doğrultuda oluşturulan yıllık programlar ile gerçekleştirilmektedir. Eğitim düzeyi ile kalkınmanın etmenleri olan ekonomik gelişme, siyasal ve toplumsal ilerleme arasında doğrusal ilişkilerin bulunduğu bilimsel araştırmalarla ortaya konmuştur. İnsan kaynağının, özellikle sosyal iyileşmeye ve buna bağlı olarak ekonomik büyümeye olumlu katkıları bulunmaktadır. Toplumsal uyum bağlamında, eğitimin sosyal faydaları; suç oranlarındaki azalış, demokratikleşme ve yönetimde çoğulculuk ve bireyin daha fazla gelir elde etmesi şeklinde sıralanabilmektedir. Eğitim böylelikle sadece bireye değil, topluma da önemli katkılar sağlamakta ve kamu refah maliyetlerini azaltmaktadır (Taş ve Yenilmez, 2008: 161).

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, makroekonomik ve sektörel politikalar ile bunların hayata geçirilmesine yönelik uygulamalar olarak belirlenmiştir. Yıllık Programda “İstikrarlı ve Güçlü Ekonomi”, “Rekabetçi Üretim ve Verimlilik”, “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum”, “Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre”, “Hukuk Devleti, Demokratikleşme ve İyi Yönetişim” çerçevesinde, ülkemizin kalkınması ve insanımızın refahının artışı temel amacı doğrultusunda belirlenen hedef, politika ve tedbirler bulunmaktadır. Somut, ölçülebilir ve bir yıllık zaman diliminde tamamlanabilecek faaliyet, proje, iş ve işlemlerden oluşan yıllık program tedbirleri üçer aylık dönemler halinde izlenip değerlendirilmektedir (URL, 1).

Gerçekleştirilen anayasa değişikliği ve ardından oluşturulan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine göre Cumhurbaşkanı ülkenin yönetimindeki yetkili kişidir. Ülke yönetimiyle ilgili tüm politika ve tedbirler yeni sistemle birlikte kalkınma planları ve Cumhurbaşkanlığının Yıllık Programlarında yer almakta ve gerçekleştirilecek tüm çalışmalar yıllık programlarda belirlenen hedefleri gerçekleştirebilmek amacıyla düzenlenmektedir. Ülkemizin kalkınmasında çok önemli katkıları bulunan eğitim ve eğitim alanıyla ilgili konuların Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında hangi politika/tedbirlerle ifade edildiği ve neleri içerdiğinin araştırılması, eğitimle ilgili paydaşlar ve eğitimle ilgili planlamalar açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitimle ilgili politika/tedbirlerin neleri kapsadığının incelenmesi, eğitimle ilgili düzenlemeler ve planlamalar açısından araştırılmaya değer görülmüş, çalışmanın eğitimle ilgili kurum, kuruluşlara ve eğitimle ilgili yapılacak planlamalara katkılarının olacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın amacı, “2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”nı eğitim açısından incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yapmaktır. Bu temel amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır:

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Planında,

- 1.Eğitimle yetiştirilmek istenen birey özellikleri nelerdir?
- 2.Eğitimle ilgili yer alan konular nelerdir?
- 3.Eğitimle ilgili konulara ilişkin yer alan politika ve tedbirler nelerdir?
- 4.Eğitimle ilgili yer alan politikalar ve tedbirler için sorumluluk taşıyacak/işbirliği yapılacak kuruluşlar hangileridir?

Araştırmada, nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Araştırma verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Öncelikle 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, detaylı şekilde incelenmiş; programda eğitimle ilgili yer alan bölümler tespit edilerek gerekli analizler gerçekleştirilmiştir. Eğitim başlığında yer alan konular kategorik hale getirildikten sonra, bu konularla ilgili hazırlanan politika ve tedbirler ele alınmıştır. Ayrıca 2020 Programında, hedeflenen eğitimle yetiştirilmek istenilen bireyin özellikleri listelenmiştir. Elde edilen bilgiler tablolarla gösterilerek, gerekli yerlerde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın temel amacı olan, “2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”nın eğitim açısından değerlendirilmesi ile ilgili elde edilen veriler, bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Amaçlanan Eğitimle Yetiştirilmek İstenen Bireyin Özellikleri

“2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında” eğitimin amacı ile bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1.Eğitimin Amacı İle İlgili Bilgiler

Özellikler	
1.	Kapsayıcı Eğitim
2.	Nitelikli Eğitim
3.	Hayat Boyu Öğrenme
4.	Düşünme
5.	Algılama
6.	Problem Çözme
7.	Özgüven duygusuna
8.	Sorumluluk duygusuna
9.	Girişimcilik özelliklerine
10.	Yenilikçilik özelliklerine
11.	Demokratik değerleri
12.	Milli kültürü
13.	Paylaşma
14.	İletişime
15.	Sanat duyguları
16.	Estetik duyguları
17.	Teknoloji kullanımına yatkın
18.	Üretken
19.	Mutlu birey

Tablo 1’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitimle yetiştirilmek istenen bireylerde bulunması istenen “19” özellik yer almaktadır. Tüm bireylerin bu özelliklerle sahip olması eğitimin temel amacı olarak kabul edilmiştir. Böylelikle, nitelikli bireylerle güçlü bir toplum oluşturabilmek hedeflenmiştir.

Eğitimle İlgili Yer Alan Konular

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitimle ilgili yer alan konulara ilişkin veriler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.Eğitimle İlgili Yer Alan Konular

Konular
Yükseköğretim
Mesleki ve Teknik Eğitim
Eğitim İçerikleri ve Öğretim Programları
Öğretmenler/ Okul Yöneticileri
Fırsat Eşitliği/Eğitime Erişim
Özel Eğitim
Rehberlik ve Danışmanlık Sistemi
Ölçme, İzleme ve Değerlendirme Sistemi
Okullar Arası Başarı Farkı
Okul Gelişim Modeli
Eğitim Ortamları
Veriye Dayalı Politikalar/Politika Uygulamalarının Etki Analizleri
Hayat Boyu Öğrenme

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı’nda, eğitimle ilgili 13 genel konu başlığı yer almaktadır. Bu konular, 11.Kalkınma Planı’nda yer alan konu başlıkları ile örtüşmektedir. Yıllık Program’da yer alan bu konular, Cumhuriyetin ilk dönemlerinden günümüze kadar ülke gündeminde sorun olarak yer alan ve çözüm bekleyen hususları kapsamaktadır.

Eğitimle İlgili Konulara İlişkin Politika ve Tedbirler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitimle ilgili konu başlıklarına ilişkin belirlenen politika ve tedbirlere ilişkin veriler Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3.Eğitimle İlgili Konulara İlişkin Politika/Tedbirler

Eğitimle İlgili Konu Başlıkları	Politika/Tedbir	
	f	%
Yükseköğretim	15	23,80
Mesleki ve Teknik Eğitim	8	12,69
Eğitim İçerikleri ve Öğretim Programları	8	12,69
Öğretmenler/ Okul Yöneticileri	8	12,69
Özel Eğitim	4	6,34
Rehberlik ve Danışmanlık Sistemi	4	6,34
Fırsat Eşitliği/Eğitime Erişim	3	4,76
Ölçme, İzleme ve Değerlendirme Sistemi	3	4,76

Okullar Arası Başarı Farkı	2	3,17
Okul Gelişim Modeli	2	3,17
Eğitim Ortamları	2	3,17
Veriye Dayalı Politikalar/Politika Uygulamalarının Etki Analizleri	2	3,17
Hayat Boyu Öğrenme	2	3,17
Toplam	63	100,00

Tablo 3’te görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitimle ilgili 13 konu başlığı altında yer alan politika ve tedbirlerin sayısı 63’tür. Bu politika/tedbirler içinde ilk sırada %23,80 ile “Yükseköğretim” ile ilgili politika ve tedbirler yer alırken, ikinci sırada %12,69 ile “Mesleki ve Teknik Eğitim”, “Eğitim İçerikleri ve Ortamları” ve “Öğretmen ve Okul Yöneticileri”; üçüncü sırada %6,34 ile “Özel Eğitim” ve “Rehberlik ve Danışmanlık Sistemi”; dördüncü sırada, % 4,76 ile “Fırsat Eşitliği/Eğitime Erişim” ve “Ölçme, İzleme ve Değerlendirme”; son sırada ise %3,17 ile “Okullar Arası Başarı Farkı”, “Okul Gelişim Modeli”, “Eğitim Ortamları”, “Veriye Dayalı Politikalar/Politika Uygulamalarının Etki Analizleri” ve “Hayat Boyu Öğrenme” ile ilgili politika ve tedbirler yer almaktadır.

Yükseköğretim İle İlgili Politika/Tedbirler ve İşbirliği Yapılacak Kurumlara İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, yükseköğretim ile ilgili politika/tedbirler ve işbirliği yapılacak kurumlar, “Yükseköğretimde Çeşitliliğin Artırılması”, “Yükseköğretim Kurumlarının Nitelikleri”, “Yükseköğretim Alanında Uluslararasılaşma” ve “Vakıf Yükseköğretim Kurumları” başlıkları altında değerlendirilmektedir. Programdaki bu dört başlıkta yer alan politika/tedbirler ile ilgili bilgiler Tablo 4, 5, 6 ve 7’de yer almaktadır.

Tablo 4.Yükseköğretimde Çeşitliliğin Artırılması İle ilgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin kapsamı genişletilecektir.	YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler
Japonya örneği incelenerek sadece kadın öğrencilerin kabul edildiği kadın üniversiteleri kurulacaktır.	YÖK(S), Üniversiteler

Tablo 4’te görüldüğü gibi, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında “çeşitliliğin arttırılmasına” ilişkin iki politika/tedbir yer almaktadır. Kadın Üniversitelerinin kurulması ile ilgili politika/tedbir bu programda dikkat çeken yeni bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. 2020 yılı içerisinde, “Kadın Üniversitelerinin” kurulmasına yönelik diğer ülkelerdeki uygulamaların inceleneceği, Kadın Üniversitelerinin akademik birimlerinin oluşturulacağı, YÖK ve üniversitelerle işbirliği içerisinde sürecin ilerletileceği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda yükseköğretimde çeşitliliğin arttırılmasına yönelik bölgesel kalkınma öncelikli, misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesinin hayata geçirileceği ve ilk etapta 10 üniversitenin proje kapsamında destekleneceği, bu sürecin “YÖK” sorumluluğunda, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve üniversiteler işbirliğinde yürütüleceği açıklanmıştır.

Tablo 5.Yükseköğretimde Niteliğin Artırılması İle ilgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ
TAM METİN KİTABI

	Kurumlar
Dünya akademik başarı sıralamalarında 2023 yılı itibarıyla en az 2 üniversitemizin ilk 100'e ve en az 5 üniversitemizin de ilk 500'e girmesi sağlanacaktır.	YÖK (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler
Öncelikli sektörler başta olmak üzere plan döneminde doktora mezun sayısı yıllık ortalama 15 bine çıkarılacaktır.	YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler
Üniversitelerin dijital çağa ayak uydurması ve bilgiye ulaşımında açık erişim ve açık bilim uygulamalarının hayata geçirilmesi amacıyla açık erişim altyapıları ile uyumu sağlanacaktır.	YÖK(S), Üniversiteler
Akademik personellerin atama ve yükselme kriterleri alt sınırı merkezi olarak yükseltilecektir.	YÖK(S), Üniversiteler
Yükseköğretim kurumlarının kontenjanları, sektörel ve bölgesel beceri ihtiyaçları, üniversitelerin kapasiteleri, arz-talep dengesi ve mevcuttaki programların asgari doluluk oranları dikkate alınarak belirlenecek; eğitim-istihdam bağlantısı güçlendirilecektir.	YÖK(S), Üniversiteler
Mezuniyet sonrasında doğrudan meslek icra yetkisi veren yükseköğretim programlarında asgari başarı puanı şartı uygulaması genişletilecektir.	YÖK (S), Üniversiteler
Mezunların kariyer süreçlerinin takibi ve mezun-üniversite işbirliğinin güçlendirilmesi için mezun izleme sistemi kurulacaktır.	YÖK (S), Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi, Üniversiteler
Yükseköğretim kurumlarının eğitim, araştırma ve yenilik çıktılarına ilişkin verileri düzenli olarak takip edilecek ve raporlanacaktır	YÖK (S), Üniversiteler

Tablo 5'te görüldüğü gibi, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, Yükseköğretim kurumlarının, “niteliklerinin artırılması”na ilişkin sekiz politika/tedbir yer almaktadır. Uygulanacak politika/tedbirler ile üniversitelerimiz dünya sıralamasındaki seviyesini arttırmak, doktora mezunu sayısını ortalama “15 000”e çıkartmak gibi hedefler yer almaktadır. Programa göre akademik personel atamaları yükseltilecek, eğitim istihdam bağlantısına uygun öğrenci kontenjanları ayarlanacaktır. Ayrıca mezun izleme sistemi ve takip raporlaştırma süreçleri uygulanacaktır. Üniversitelerimizin, yurt dışındaki üniversitelerle ortak doktora programları açmaları desteklenecek, bu noktada teşvikler getirilecektir. Programda yer alan politika/tedbirler YÖK, Üniversiteler, Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı işbirliğinde yürütülecektir.

Tablo 6.Yükseköğretimde Vakıf Yükseköğretim Kurumları İle ilgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Vakıf yükseköğretim kurumlarının akademik personelinin mali ve sosyal haklarının asgari düzeyinin devlet üniversitelerindeki eşdeğer kadrodaki personelle aynı seviyeye getirilmesi için düzenleme yapılacaktır	YÖK (S), Üniversiteler

Tablo 6’da görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, yükseköğretimde vakıf kurumları konu başlığında uygulanacak bir politika/tedbir yer almaktadır. Bu doğrultuda YÖK ve üniversiteler işbirliğinde, vakıf üniversitelerinde görevli akademik personelin, sosyal haklarının devlet üniversiteleriyle eşdeğerde olması için çalışmalar yapılacaktır.

Tablo 7.Yükseköğretimde Uluslararasılaşma İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Etkili tanıtım çalışmalarıyla yükseköğretim sistemine uluslararası erişim kolaylaştırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler
Yükseköğretim sistemindeki nitelikli uluslararası öğrenci sayısı artırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı
Nitelikli yabancı uyruklu akademisyenlerin toplam istihdamı oranı içindeki payı artırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler
Yabancı dilde eğitim veren programların sayısı artırılacak, yükseköğretim kurumlarının uluslararası öğrencilere yönelik barınma imkânları geliştirilecek ve uluslararasılaşmada kurumsal kapasite artırılacaktır.	YÖK (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Üniversiteler

Tablo 7’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, yükseköğretimde “uluslararasılaşma”ya, ilişkin dört politika/tedbir yer almaktadır. Bu politika/tedbirler programda şu şekilde ifade edilmiştir. “Study in Turkey” markası ve internet sitesinin çalışmaları desteklenecek, uluslararası fuarlara katılım sağlanacak, yükseköğretimdeki nitelikli öğrenci sayısı arttırılacak, yabancı uyruklu nitelikli öğretim elamanı sayısı arttırılacak, yeni yabancı dil eğitimi veren programlar açılacak, uluslararası değişim programlarından en üst düzeyde yararlanılacaktır.

Mesleki ve Teknik Eğitim İle İlgili Politika/Tedbirlere İlişkin Bilgiler.

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, mesleki ve teknik eğitim ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8.Mesleki ve Teknik Eğitim İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Plan döneminde bütün meslek liselerinin atölye ve laboratuvarları modernize edilerek günümüzün eğitim-istihdam ihtiyaçlarına uygun hale getirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İlgili Meslek Kuruluşları
Mesleki eğitimdeki kurum ve kuruluşlar bünyesindeki atölyelerin daha etkin bir şekilde kullanılması suretiyle döner sermaye gelirleri artırılacaktır	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Sektör talepleri ve gelişen teknoloji doğrultusunda mesleki ve teknik eğitimde alan ve dalların öğretim programları güncellenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Mesleki Yeterlilik Kurumu
Mesleki ve teknik eğitimde kariyer rehberliği etkinleştirilecek; mesleki ve teknik eğitim liseleri ile meslek yüksekokullarının	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve

toplumdaki algısını güçlendirecek tanıtım faaliyetleri yürütülecektir.	Sosyal Hizmetler Bakanlığı, TRT
Öğrencilerin buluş, patent ve faydalı model başvurusu yapmaları teşvik edilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Türk Patent ve Marka Kurumu
Mesleki ve teknik eğitim kurumları ile sektör arasında işbirliği protokolleri artırılabacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler, ilgili Meslek Kuruluşları
Özel mesleki ve teknik okullarda eğitim gören öğrencilere yönelik destek ödemeleri sağlanacak, özel sektörün okul açmasına yönelik yatırım teşvikleri artırılabacaktır ve OSB'ler başta olmak üzere özel mesleki ve teknik okul sayısı ve çeşitliliği artırılabacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), İlgili Meslek Kuruluşları
Mesleki eğitim programları ile sınav ve belgelendirme faaliyetlerine esas teşkil eden ulusal meslek standartları ve yeterlilikleri güncellenecek ve sayıları artırılabacaktır,	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Mesleki Yeterlilik Kurumu

Tablo 8’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında mesleki ve teknik eğitimle ilgili sekiz politika/tedbir yer almaktadır. Bu politikalar/tedbirler, ağırlıklı olarak mesleki teknik eğitim kurumlarının teknik yeterliliklerini arttırmak, öğretim programlarını güncellemek, toplumun bu okullara yönelik algısını değiştirmek, uluslararası standartları yakalayabilmek yer almaktadır. Ayrıca programda mesleki teknik eğitimde uygulanacak diğer politika/tedbirler şunlardır: Başta “OSB’lerde olmak üzere mesleki teknik eğitim veren kurumların sayısı ve çeşitliliği artırılabacaktır. Bu politika/tedbirler YÖK, MEB, meslek kuruluşları, TRT, Üniversiteler gibi birçok kurumun işbirliğinde gerçekleştirilecektir.

Eğitim İçerikleri ve Öğretim Programları ile İlgili Politika/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitim içerikleri ve öğretim programları ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9.Eğitim İçerikleri ve Öğretim Programları ile İlgili Politika/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Öğretim programları esnek, modüler ve uygulamalı yapıya kavuşturulacaktır	Milli Eğitim Bakanlığı (S), İlgili STK'lar
Tüm eğitim kademelerinde öğrencilerin Matematik ve Türkçe yeterlilikleri artırılabacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler, İlgili STK'lar
Matematik ve Türkçe öğretmenlerinin yeni öğretim programlarına uyumunun sağlanabilmesi için hizmet içi eğitimler uygulanacaktır	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler
Temel eğitim ve ortaöğretim kademesinde ders çizelgeleri yeniden yapılandırılacaktır	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler
Eğitim Bilişim Ağı portalının İçeriği öğretim programlarıyla uyumlu hale getirilerek zenginleştirilecek ve portalın etkin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), BTK
Teknolojiye erişimin sağlanması amacıyla okullara ağ altyapısı ve etkileşimli tahta kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
Ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin üniversitelerdeki	Milli Eğitim Bakanlığı

bilimsel etkinliklere katılımları, üniversitelerin araştırma ve laboratuvar imkânlarından faydalanabilmeleri sağlanacaktır.	(S), Üniversiteler
Yabancı dil eğitime ilişkin materyaller zenginleştirilecek, dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarındaki becerilerin tümünü ölçmeye yönelik sistem geliştirilecektir	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler

Tablo 9’da görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında eğitim içerikleri ve öğretim programları ile ilgili sekiz politika/tedbir yer almaktadır. Bunlar, genelde, Matematik, Türkçe öğretim programları, yabancı dil eğitimi, teknolojik alt yapı ve ders çizelgelerinin düzenlenmesiyle ilgilidir. Programda yer alan diğer politika/tedbirler şu şekilde ifade edilmektedir; uygulanacak bu politika/tedbirler MEB, Üniversiteler, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ve STK işbirliğinde yürütülecektir. Yabancı dil eğitiminde, yeni materyaller oluşturulacak, ölçme değerlendirme sisteminde değişikliklere gidilecek, Türkçe ve Matematik öğretmenlerine, hizmet içi eğitimler verilecek, okullarda danışma kurulları oluşturulacak, teknolojik alt yapı geliştirilecek, etkileşimli tahtası bulunmayan okulların bu ihtiyaçları giderilecektir.

Öğretmenler/Okul Yöneticileri ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, öğretmenler/okul yöneticileri ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10.Öğretmenler/Okul Yöneticileri İle İlgili Politika/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Öğretmenlik Meslek Kanunu çıkarılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Konut imkânlarının kısıtlı olduğu bölgelerde öğretmenlerin barınma ihtiyaçlarını karşılayacak konut yatırımlarına devam edilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Okul yöneticiliği profesyonel bir meslek haline getirilecek ve yönetici eğitimi akreditasyon yapısı oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler, İlgili STK'lar
Ehliyet ve liyakat temelli kariyer sistemi hayata geçirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), üniversiteler
Sınıf öğretmenlerinin yan alan ve mesleki rehberlik becerileri geliştirilecektir	Milli Eğitim Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler, İlgili STK'lar
Yabancı dil öğretmenlerinin niteliklerini artırmaya yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler
Yatay ve dikey kariyer basamaklarına yönelik lisansüstü düzeyde mesleki uzmanlık ve gelişim programları açılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler
Hizmet içi eğitimlerin İçerikleri öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin güncel ihtiyaçları çerçevesinde yenilenecek, mesleki ve teknik eğitimde hizmet içi eğitimler iş ortamlarında gerçekleştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler, İlgili Meslek Örgütleri

Tablo 10’da görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında öğretmenler/okul yöneticileri ile ilgili sekiz politika/tedbir yer almaktadır. Bunların arasında öğretmenlik meslek kanunun çıkartılmasıyla ilgili düzenlemeler dikkat çekmektedir.

Programda, öğretmenlikte kariyer basamaklarının oluşturulacağı, hizmet içi eğitim çalışmalarının yeniden düzenleneceği, okul yöneticiliğinin profesyonelleştirileceği, sınıf öğretmenlerinin, rehberlik becerilerinin geliştirileceği, öğretmenlere yönelik lojmanların yapılacağı, belirtilmiştir. Bu yapılacak çalışmaların, MEB, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, YÖK ve Üniversitelerin işbirliği içerisinde hayata geçirileceği programda belirtilmiştir.

Fırsat Eşitliği/Eğitime Erişim ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, öğretmenler/okul yöneticileri ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11.Fırsat Eşitliği/Eğitime Erişim ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Erken çocukluk eğitiminde 5 yaş zorunlu eğitim kapsamına alınacak, esnek zamanlı ve alternatif erken çocukluk eğitim modelleri oluşturulacak; bu amaçla ihtiyaç duyulan ilave derslikler yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Tüm eğitim kademeleri itibarıyla Plan döneminde tekli eğitime geçilecek; bu amaçla ilave derslikler yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Tüm eğitim kademelerinde okullaşma ve tamamlama oranları artırılacak, devamsızlık oranları azaltılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Valilikler

Tablo 11’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında fırsat eşitliği/eğitime erişim ile ilgili üç politika/tedbir yer almaktadır. Bunlar, “5” yaşın zorunlu eğitim kapsamına alınması, erken çocukluk eğitimi modellerinin geliştirilmesi, anaokulu ve ana sınıfları açılması, ikili eğitim uygulamasına son verilmesi, yeni bina ve dersliklerin yapılması, okullaşma oranlarının artırılması, devamsızlık sorununun çözülmesidir. Bu çalışmaların, MEB, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Valilikler işbirliğinde gerçekleştirileceği programda ifade edilmiştir.

Özel Eğitim ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, özel eğitim ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12.Özel Eğitim ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin tespiti için il bazlı taramalar gerçekleştirilecek ve ihtiyaç haritaları oluşturulacaktır	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı
Özel eğitim hizmetinin yaygınlaşması için mobil platformlar kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı
Öğrenme ortamlarının fiziki altyapısı, öğretim programı ve materyal zenginliği, öz bakım becerileri, bütünleştirme uygulamaları ve rehberlik hizmetlerinin standartları yükseltilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler
Özel yetenekli çocuklar için Eğitim, Bilim ve	Milli Eğitim Bakanlığı (S),

Değerlendirme Kurulu oluşturulacaktır.	TÜBİTAK, Üniversiteler

Tablo 12’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında özel eğitimle ilgili dört politika/tedbir yer almaktadır. Bunlar, öğrenci tespiti, ihtiyaç haritaları, bilim ve değerlendirme kurulları, izleme merkezleri, özel eğitimle ilgili rehberlik faaliyetleri ve özel eğitimin yaygınlaştırılması ile ilgili hususlardır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar programda şu şekilde ifade edilmiştir: sağlık kurumları ile işbirliği içinde tanı faaliyetleri gerçekleştirilecek, belediyelerle işbirliği içinde olunarak engelli bireylere yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecek, öğrenme ortamları ve fiziki altyapı iyileştirilecektir.

Rehberlik ve Danışmanlık Sistemi ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, rehberlik ve danışmanlık sistemi ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 13’te yer almaktadır.

Tablo 13. Rehberlik ve Danışmanlık Sistemi ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin yapısı ve sunduğu hizmetler yeniden düzenlenecektir	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler
Çocukların kendilerini ve meslekleri tanımalarını sağlayacak kariyer seçim süreçlerini destekleyen kariyer rehberliği sistemi kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler
Sosyoekonomik dezavantajlı ve suça sürüklenme riski olan çocuk ve gençler ile ailelerine yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri güçlendirilecektir	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü
Öğretmene ve öğrenciye yönelik fiziksel ve duygusal şiddet önlenerek, madde ve teknoloji bağımlılığı ile mücadele edilecek, sağlıklı yaşam kültürü konularında aile farkındalığı artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü

Tablo 13’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında rehberlik ve danışmanlık sistemi ile ilgili dört politika/tedbir yer almaktadır. Bunlar, rehberlik araştırma merkezlerini yeniden düzenleme, bu merkezlerin şartlarını iyileştirme, çocuklara kendilerini ve meslekleri tanıyabilecekleri kariyer rehberliği uygulaması sisteminin geliştirilmesi, madde ve teknoloji bağımlılığı ile mücadelede gençlere ve ailelerine yönelik danışmanlık hizmetlerinin uygulanması hususlarıdır. Bu politika/tedbirlerin, MEB, Emniyet Genel Müdürlüğü, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Üniversiteler işbirliğinde uygulanması, programda ifade edilmiştir.

Ölçme, İzleme ve Değerlendirme Sistemi ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, ölçme, izleme ve değerlendirme sistemi ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 14’te yer almaktadır.

Tablo 14. Ölçme, İzleme ve Değerlendirme Sistemi ile İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Ölçme ve değerlendirme sistemi yeterlilik temelli	Milli Eğitim Bakanlığı

etkinleştirilecektir	(S), ÖSYM, Üniversiteler
Öğrencilerin bilimsel, kültürel, sanatsal, sportif ve toplum hizmeti alanlarındaki etkinliklere katılımları desteklenecek, öğrenci yeterliliği üzerindeki etkisi izlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler
Eğitim sisteminin öğrenciler üzerinde yarattığı baskıyı azaltmak amacıyla kademeler arası geçişlerde uygulanan sınavlarda düzenlemeler yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), ÖSYM

Tablo 14’te görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında etkin bir ölçme değerlendirme sisteminin oluşturulması için ölçme değerlendirmede yeterlilik temelli değerlendirme sistemine geliştirileceği, öğrencilerin bilimsel ve kültürel alanlardaki etkinliklere katılımın destekleneceği, kademeler arası geçişlerde uygulanan sınavlarda değişikliklere gidilerek, sınavların öğrenci üzerinde oluşturacağı baskının azaltılmaya çalışacağı belirtilmektedir. Ayrıca programda, okullar arası başarı farklılıklarının giderilmeye çalışıldığı, şartları elverişsiz okulların şartlarının iyileştirilmeye çalışıldığı, sınavsız yerleştirme ile ilgili esnek modellerin oluşturulacağı belirtilmekte ve bu çalışmaların MEB, ÖSYM, Üniversiteler işbirliğinde yürütüleceği belirtilmiştir.

Okullar Arası Başarı Farkı İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, okullar arası başarı farkı ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 15’te yer almaktadır.

Tablo 15.Okullar Arası Başarı Farkı İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimleri için destek programları uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Belediyeler
Eğitimde kalite güvence sistemi oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Türk Akreditasyon Kurumu, Üniversiteler

Tablo 15’te görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, okullar arası başarı farkı ile ilgili iki politika/tedbir yer almaktadır. Bu politika/tedbirler ile okullar arası başarı farklılıkları ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır. Aynı zamanda bu politika/tedbirlerin MEB, Belediyeler, Türk Akreditasyon Kurumu işbirliği içerisinde yürütüleceği, öğrencilere yönelik yetiştirme programlarının uygulanacağı, yeni etkinliklerin yarışmaların düzenleneceği, okullarda kalite güvence sisteminin oluşturulacağı programda ifade edilmiştir.

Okul Gelişim Modeli İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, okul gelişim modeli ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16.Okul Gelişim Modeli İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Okul gelişim planı hedefleriyle uyumlu ve fırsat eşitliği temelinde okulların gelişimini destekleyecek biçimde kaynak tahsis edilecek ve hesap verebilirlik düzeyi artırılacaktır	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Öğretmen-veli-okul arasındaki etkileşim ve uyum güçlendirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler, ilgili STK'lar

Tablo 16’da görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, okul gelişim modeli ile ilgili iki politika/tedbir yer almaktadır. Programda bu politika/tedbirler şu şekilde ifade edilmiştir: Fırsat eşitliği temelinde okullara kaynak aktarılması için altyapı çalışmaları düzenlenecek, öğretmen-veli-okul işbirliğini artırma çalışmalarının MEB, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Yerel Yönetimler ve STK’lar işbirliğinde gerçekleştirilecektir. “Okul Gelişim Modeli” ile ilgili politika/tedbirlerin uygulanmasına dönük faaliyetler bu modelin işlerlik kazanabilmesi adına önem arz ettiği programda belirtilmiştir.

Eğitim Ortamları İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitim ortamları ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17.Eğitim Ortamları İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Eğitim yapıları teknolojiye ve çevreye uyumlu, güvenli, ekonomik, estetik, erişilebilir, standartları ve kalitesi yüksek bir mimaride tasarlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
Tüm eğitim kademelerinde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun tasarım ve beceri atölyeleri kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler

Tablo 17’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında çocukların ruhsal ve bedensel gelişimlerini gözetken yeni tip okul projelerinin oluşturulacağı, okul mimarisinde, enerji verimli okul modelinin oluşturulacağı, erişilebilir okul ortamlarının yaratılacağı, tarihi okul binalarının korunmaya çalışılacağı, okullarda tasarım ve beceri atölyelerinin kurulacağı ifade edilmiştir. Eğitim kurumlarının çevreye uyumlu ekonomik estetik, standartları ve kalitesi yüksek mimaride yapılacağı belirtilmiştir. Bu çalışmaların MEB, sorumluluğunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve yerel yönetimler işbirliğinde gerçekleştirileceği, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında ifade edilmiştir.

Veriye Dayalı Politikalar/Politika Uygulamalarının Etki Analizi İle İlgili Bilgiler.

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, veriye dayalı politikalar/politika uygulamalarının etki analizlerine ilişkin bilgiler Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18.Veriyeye Dayalı Politikalar/Politika Uygulamalarının Etki Analizi İle İlgili İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Eğitim sistemine ilişkin veri tabanlarının bütünleştirildiği eğitsel veri ambarı oluşturulacak, veriler yapay zekâ teknolojileriyle işlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler
Eğitim sistemindeki kurum ve kuruluşların veri analiz kabiliyeti güçlendirilecek, okul bazında veriye dayalı planlama ve yönetim sistemi hayata geçirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Türk Akreditasyon Kurumu, YÖK

Tablo 18’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında etkin ve etkili bir eğitim sisteminin oluşturulabilmesi için eğitimle ilgili veri tabanlarının bütünleştirilmesi, veri ambarının oluşturulması, verilerin yapay zekâ teknolojisiyle işlenmesi aynı zamanda veri

izleme ve değerlendirmesinin yapılması, veriye dayalı yönetim sistemleri sertifikasyonlarının oluşturulması programda yer alan politika/tedbirler arasındadır. Programda, ayrıca bu uygulamaların MEB, sorumluluğunda YÖK, Üniversiteler ve Türk Akreditasyon Kurumu ile işbirliği içerisinde yürütüleceği belirtilmiştir.

Hayat Boyu Öğrenme İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, hayat boyu öğrenme ile ilgili politikalar/tedbirlere ilişkin bilgiler Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19. Hayat Boyu Öğrenme İle İlgili Politikalar/Tedbirlere İlişkin Bilgiler

Politikalar/Tedbirler	İşbirliği Yapılacak Kurumlar
Hayat boyu öğrenme programlarının çeşitliliği ve niteliği artırılacak, kazanımların belgelendirilmesi sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Mükerrerliği önlemeye, belge ve sertifikaların kurumlar arası paylaşımına yönelik ulusal hayat boyu öğrenme ve izleme sistemi kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Yerel Yönetimler

Tablo 19’da görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, hayat boyu öğrenmeyle ilgili yer alan politika/tedbirler şu şekilde yer almaktadır: hayat boyu öğrenme programlarının çeşitliliği ve niteliği arttırılacak, kazanımlar belgelendirilecek, ulusal hayat boyu öğrenme ve izleme sistemi kurulacak, hayat boyu öğrenme programları alt öğrenme alanlarının çeşitliliği arttırılacak, kurs programlarının sayısı ve çeşitliliği arttırılacak, Ulusal Hayat Boyu Öğrenme İzleme Sisteminin, oluşturulmasına yönelik yasal ve kurumsal çalışmalar hayata geçirilecektir

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında Eğitimin Hedefleri

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitim hedeflerine ilişkin bilgiler Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20. Eğitimin Hedeflerine İlişkin Bilgiler

Performans Göstergeleri		2018 %	2019 ⁽¹⁾ %	2020 ⁽²⁾ %	Artış
5 Yaş Net Okullaşma Oranı		75,10	75,20	77,00	1,80
Tekli Eğitimdeki Öğrenci Oranı ⁽³⁾	İlkokul	58,70	62,20	75,00	12,80
	Ortaokul	66,40	70,10	73,00	2,90
	Lise	93,20	94,20	96,00	1,80
Hayat Boyu Öğrenmeye Katılım Oranı ⁽⁴⁾		6,20	6,50	6,90	0,40

Kaynak: 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı

(1) Gerçekleşme Talimini (2018-2019 Eğitim Öğretim Dönemindeki Gerçekleşme Tahminidir)

(2) Program (2019-2020 Eğitim Öğretim Dönemindeki Program Hedefidir)

(3) Resmi ve özel okullarda tekli eğitim gören öğrenci oranıdır.

(4) 25-64 yaş nüfusundaki yetişkinler arasında araştırmanın yapıldığı son 4 hafta içerisinde herhangi bir eğitim programına katılanların oranıdır.

Tablo 20’de görüldüğü gibi, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, yıl içerisinde uygulanacak politika/tedbirlerle şu hedeflere ulaşmak istenmektedir: 5 yaş net okullaşma oranı, 2019 yılında %75 iken bu oranın 2020’de %77’ye çıkarılması, Tekli Eğitimdeki öğrenci ortalaması ilkokulda %62,20 den, %75’e – ortaokulda, %70,10’dan, %73’e – lisede, %94,20’den, %96’ya yükseltilmesi ve Hayat Boyu Öğrenmeye Katılım oranı da % 6,50’den

%6,90'a çıkarılması hedeflenmektedir. Tablo 20'de görüldüğü gibi Tekli eğitimde, İlkokuldaki öğrenci oranında gerçekleştirilmek istenen artış, diğer okullar arasındaki artış oranları arasında en fazla artış oranının gerçekleştirileceği alan olarak dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulguları ve yorumlarından hareketle varılan sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitimle ilgili 13 başlığa yer verilmiştir. Eğitime ayrılan bu “13” başlıktaki konular incelendiğinde bu konuların Türk Eğitim Sisteminde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devam eden sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik alınacak politika/tehdirleri içerdığı görülmektedir.

2020 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, eğitim alanında uygulanacak politika ve tedbirler 11.Kalkınma Planında yer alan politika/tehdirlere arasından seçilen, 63 politika ve tedbirden meydana getirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Programında yer alan politika ve tedbirlerin programda ağırlıklı olarak yer verilme sıraları şu şekilde gerçekleşmiştir; “Yükseköğretim”, “Mesleki ve Teknik Eğitim”, “Eğitim İçerikleri ve Öğretim Programları”, “Öğretmenler/ Okul Yöneticileri”, “Fırsat Eşitliği/Eğitime Erişim”, “Özel Eğitim”, “Rehberlik ve Danışmanlık Sistemi”, “Ölçme, İzleme ve Değerlendirme Sistemi”, “Okullar Arası Başarı Farkı”, “Okul Gelişim Modeli”, “Eğitim Ortamları”, “Veriye Dayalı Politikalar/Politika Uygulamalarının Etki Analizleri” ve “Hayat Boyu Öğrenme” ile ilgili politika/tehdirlere dir. 2020 programında eğitimle ilgili konu başlıklarında, en fazla sayıda politika/tehdirlere uygulanacağı başlık “Yükseköğretimle ilgilidir. Daha sonra “Mesleki ve Teknik Eğitim”, “Eğitim İçerikleri ve Öğretim Programları”, “Öğretmenler/ Okul Yöneticileri” gibi önemli konular ile ilgili politika/tehdirlere yer almaktadır. Türk Eğitim Sistemi, içerisinde geçmişten günümüze tartışılan bir türlü çözüm bulunamayan konular içerisinde yer alan bu dört konu başlığıyla ilgili alınacak politika/tehdirlere, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Programında, ilk sıralarda yer almaktadır. “2023 Eğitim Vizyonu” gibi geniş ve kapsamlı bir vizyonla eğitimdeki nicelik ve nitelik sorunlarını aşamayı hedefleyen ülkemizin, bu sorunların çözümüyle ilgili politika ve tedbirleri bir an önce uygulamaya koymasının önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Bu programın uygulanmasına yönelik gerçekleştirilecek politika/tehdirlere eğitimi sistemimizdeki nitelikle ilgili sorunların çözülmesine önemli katkılar sunacağı öngörülmektedir.

Programda, yükseköğretim alanıyla ilgili politika/tehdirlere, 4 başlık halinde değerlendirilmektedir bu başlıklar; Yükseköğretimde çeşitliliğin sağlanması, yükseköğretim kurumlarının niteliklerinin yükseltilmesi, yükseköğretimde uluslararasılaşma ve vakıf yükseköğretim kurumları, konusunu içeren başlıklardır. 2020 programında, eğitimle ilgili politika/tehdirlere yükseköğretimdeki nitelikleri gidermeye dönük olduğu görülürken, özellikle son zamanlarda eğitimde nicelik yönünden sağlanan iyileşmenin, nitelik yönünden de artırılmasının önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Eğitimde başarı, ne sadece nicelik yönünden iyileşme nede sadece nitelikleri artırmakla olmayacağının kavranması, bu hususta hem niceliği hem de niteliği arttırmaya dönük çalışmaların beraber yapılması eğitim sistemimizin geleceğine dair önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Programda, yükseköğretimde bölgesel kalkınma odaklı bir anlayışla misyon farklılıkları ve ihtisaslaşma projeleriyle sağlanacak gelişmeler, yükseköğretimde çeşitliliğin sağlanması adına olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Yükseköğretimle ilgili belirlenen politika/tehdirlere hayata geçirilmesiyle birlikte günümüzün rekabetçi dünyasında, yükseköğretim kurumlarımızın ulusal ve uluslararası başarıyı yakalayabilmesine olanak sağlanacaktır. Dünyada farklı ülkelerde başarılı uygulamaları bulunan Kadın Üniversitelerinin, kurulması için farklı ülkelerdeki örneklerin incelenmesi ve bu kurumların oluşturulması Türk Eğitim Sisteminde, yer alacak yeni bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca yükseköğretimde

“10 Üniversitenin” ihtisaslaşma ve misyon farklılıkları kapsamında desteklenecek olması, üniversitelerin niteliklerini artırmaya dönük çabalar içerisinde yer almaktadır. Yükseköğretimde niteliği artırmak üzere doktora mezunu sayısının, yıllık 15 bine yükseltmek istenmesi, üniversitelerin teknik altyapılarının iyileştirilecek olması, vakıf üniversitelerinde yapılacak düzenlemeler, uluslararasılaşma adına yabancı öğrenci ve akademisyen alınması ve yabancı dil eğitimi veren programların sayısının artırılması yükseköğretimdeki nitelik arttırıcı diğer gelişmeler olarak öne çıkmaktadır.

Programda, mesleki ve teknik eğitimle ilgili politika/tedbirlerin ağırlıklı olarak meslek liselerinin fiziki imkânlarının artırılması, mesleki teknik eğitim kurumlarıyla sektör arasında işbirliği sağlanması ve mesleki teknik eğitimle yükseköğretim kurumları arasında işbirliğini sağlamasına imkan verecek şekilde düzenlenmesiyle birlikte, ara insan gücü olarak ifade edebileceğimiz, meslek liseleri öğrencilerinin alacakları eğitiminin niteliğinin artırılmasına olumlu katkılar sunabileceği düşünülmektedir. Ayrıca mesleki eğitim programlarının, sınav ve belgelendirme faaliyetlerindeki düzenlemelerin, bu kurumlardan mezun olacak öğrencilere olumlu katkılar sağlayacaktır.

Programda, eğitim içerikleri ve öğretim programları ile ilgili politikalar/tedbirler çoğunlukla öğretim programlarının esnek, modüler ve uygulamalı yapıya kavuşturulmasını, Türkçe ve Matematik yeterliliklerinin artırılmasını, ders çizelgelerindeki değişiklikleri, teknolojik gelişmeleri ve yabancı dil eğitime ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Uygulanacak bu politika/tedbirler ile eğitimdeki kalitenin artırılması sağlanacaktır. Eğitim sistemimizde yer alan birçok farklı kişi veya kurumla ilgili nitelik arttırıcı bu tür gelişmeler, programların işlevsellik kazanmasında ve uygulanabilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

Programda, öğretmenler/okul yöneticileri ile ilgili politika/tedbirler içerisinde ehliyet ve liyakat temelli kariyer sistemi ve öğretmenlik meslek kanunuyla ilgili düzenlemeler öne çıkmaktadır. Sınıf öğretmelerin, yan alan ve mesleki rehberlik becerileri ile ilgili düzenlemeler, yatay ve dikey kariyer basamakları, lisansüstü eğitim, hizmet içi eğitime yönelik düzenlemeler öğretmen/okul yöneticilerinin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirici, nitelik yükseltici faaliyetler arasında önem teşkil etmektedir. Kamuoyunda, sürekli gündemde olan ancak bir türlü çıkarılamayan ‘Öğretmenlik Meslek Kanunu’nun ve öğretmenlerin kariyer, özlük haklarındaki düzenlemelerin, eğitim sisteminin yürütücüsü konumundaki öğretmen ve yöneticilerin gerek motivasyonları gerekse mesleğe bağlılıkları açısından önemli katkıları olacaktır.

Programda, fırsat eşitliği/eğitime erişim ile ilgili politikalar/tedbirler, erken çocukluk eğitiminin, 5 yaşın zorunlu eğitim kapsamına alınması, esnek zamanlı alternatif çocukluk eğitimi modellerinin oluşturulması, okullaşma oranlarının artırılması ve tekli eğitime geçilmesi gibi hususlar yer şeklinde yer almaktadır. Gerçekleştirilmesi düşünülen bu düzenlemelerle, Tük Eğitim Sisteminde ve anayasamızda da yer alan eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin gereği yerine getirilmiş olacak ve tüm çocuklar, eğitime erişim hakkı kazanmış olacaktır.

Programda, özel eğitimle ilgili politika/tedbirler, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin belirlenmesi, sağlık kuruluşlarıyla bu noktada işbirliği yapılması, bu doğrultuda oluşturulacak ihtiyaç haritaları, özel eğitimin yaygınlaştırılmasına dönük mobil platformlar, öğretim programlarındaki güncellenmeler, fiziki alt yapının güçlendirilmesi ve değerlendirme kurullarının oluşturulmasıdır. Bu politika/tedbirlerle özel eğitimde uzunca bir süredir var olan birçok sorun çözüleceği gibi özel eğitimde nitelik de artırılmış olacaktır.

Programda, rehberlik ve danışmanlık sistemi ile ilgili politik/tedbirlerde rehberlik merkezlerinin hizmetlerinin ve yapısının değiştirilmesi, kariyer seçimiyle ilgili düzenlemeler, sosyal sorumluluk projeleri, sosyo-ekonomik dezavantajlı bireylere yönelik rehberlik ve danışma kurulları oluşturulması, öğretmen ve öğrenciye yönelik şiddeti önleyici düzenlemelerle, eğitimin paydaşlarından olan velilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin

karşılaştıkları birçok sorunun kaynağında bulunan rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin istenilen seviyelerde olmamasından dolayı kaynaklanan sorunlara, çözümler getirilecektir. Programda yer alan kariyer basamakları sistemiyle birlikte çocukların meslek seçiminde yaşadıkları olumsuzluklarında önüne geçilmiş olunacaktır.

Programda, ölçme, izleme ve değerlendirme sistemi ile ilgili politika/tedbirlerin uygulamaya geçmesiyle birlikte yeterlilik temelli ölçme değerlendirme sistemi etkinleşeceğinden dolayı “sınav odaklı” eğitim sisteminin oluşturduğu sorunların çözümüne yönelik önemli ve kalıcı tedbirler alınmış olacaktır. Öğrencilerin yeterliliği üzerine gerçekleştirilecek bilimsel, kültürel, sanatsal, sportif etkinliklerle öğrencilerin gelişimine önemli katkılar sunulacaktır. Ölçme izleme ve değerlendirme sistemi ile ilgili politika/tedbirlerin ana amacının eğitim sisteminin, öğrencilerin üzerinde yarattığı sınav baskısını azaltmayı amaçlayarak hazırlanmış olması, eğitim sistemimizdeki sınav baskısı kaynaklı sorunlara önemli çözümler getirecektir.

Programda, eğitim sistemimizin bütün eğitim kademelerindeki okulların niteliği ve imkanlarının geliştirilerek okullarımız arasındaki başarı farkının azaltılacak olması eğitim sistemimizdeki bir çok soruna önemli çözümler getirecektir. Böylelikle, dezavantajlı bölgelerde yer alan okullardaki öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerinde ilerlemeler sağlanacaktır. Aynı zamanda “Eğitimde Kalite Güvence Sistemi” ile ilgili düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle birlikte, eğitim kurumlarımızda nitelik açısından önemli ilerlemeler sağlanacaktır.

Programda, okul gelişim modeli ile ilgili politika/tedbirlerle halen yürütülmekte olan okul gelişim planının hedefleriyle uyumlu, okulların gelişimini destekleyici, veli-okul arasındaki işbirliğini artırıcı uygulamalar hayata geçirilmek istenmiştir. Bu politika/tedbirler önceki “Okul Gelişim Planı” uygulamaların sürekliliğinin sağlanması açısından önemli görülmektedir. Okul Gelişim Modeli uygulamasında eğitim sisteminin, önemli paydaşlarından olan velilerinde okul gelişimde yer alacak olması, “Okul Gelişim Modeline” nitelik açısından önemli katkılar sunacaktır.

Programda, eğitim ortamları ile ilgili politika/tedbirlerle çocukların ilgi ve yeteneklerine uygun tasarım ve beceri atölyelerinin oluşturulacak olmasıyla beraber, çocukların okula olan bağlılıklarında ve ruhsal bedensel gelişimlerinde önemli gelişmeler sağlanacaktır. Eğitim yapılarının, çevreye uyumlu güvenli ekonomik estetik erişebilir şekilde inşa edilecek olmasıyla birlikte, eğitim kurumlarının nicelik ve niteliklerinde önemli katkılar sunacaktır.

Programda, veriye dayalı politik/tedbirlerle birlikte eğitim sistemimizin etkinliği ve etkililiğine önemli katkılar sağlanacaktır. Eğitim sistemimizin tüm veri tabanları bütünleştirilerek ortak veri ambarının oluşturulmasıyla birlikte eğitim sistemimizdeki kurumların, veri analiz kabiliyetlerinin güçlendirilecek ve eğitim kurumlarımızın niteliklerinin artırılması sağlanacaktır. Özellikle okul bazında veriye dayalı planlama ve yönetim sistemi ile birlikte okullarımızın karşılaştıkları birçok soruna anında çözümler üretilmesi sağlanacaktır.

Programda, hayat boyu öğrenme ile ilgili politika/tedbirler, hayat boyu öğrenme programlarının çeşitliliğini ve niteliğini artıracaktır. Özellikle “Ulusal Hayat Boyu Öğrenme ve İzleme Sisteminin” oluşturulacak olması, bilginin her geçen gün yenilendiği, okullardan mezun olunurken alınan bilgilerin güncelliğini yitirdiği günümüzde insanların eğitim imkânlarından sürekli olarak faydalanabilmeleri adına önemli katkılar sağlayacaktır.

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitim hedefleri bölümünde, eğitim sistemimizin en baştaki problemlerinden olan okullaşma ve okullardaki öğrenci oranlarının artırılmasına yönelik beklentiler bulunmaktadır. Bu hedeflerin gerçekleşmesi durumunda tekli eğitimin yaygınlaşması, hayat boyu öğrenmeye katılım seviyesinin artması sağlanacaktır.

Programda, yer alan eğitimin amacında yetiştirilmek istenen bireyde bulunması gereken 19 özellik vurgulanmaktadır. Yetiştirilecek bireylerin bu 19 özelliğe sahip bireylerden oluşması hedeflenmektedir. Eğitimin amaçları bölümünde sahip olunması gereken özellikleri

vurgulanan bireylerle birlikte, Türk Eğitim Sisteminin kalitesi ve niteliği arttırılmak istenmektedir. Ayrıca bu özelliklerle donanımlı olarak yetişecek bireylerin kendilerinden emin inançlı, kararlı, üretken ve yenilikçi bireyler olabilmeleri sağlanacaktır.

2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, sorumluluk taşıyacak, işbirliği yapılacak kurum ve kuruluşların birçok farklı alandan seçilen kurumlar olması, programın politika/tedbirlerinin uygulanmasına dair çok önemli katkılar sunacaktır. Programın, politika/tedbirlerinin uygulanmasında, kamu kurum ve kuruluşlarının yanında sivil toplum kuruluşlarıyla da işbirliği halinde olunması uygulanacak politika/tedbirlerin bu geniş katılımlı kurumlarla işbirliği içerisinde uygulanması, eğitim sistemimizdeki birçok sorunun daha hızlı ve kolay bir şekilde çözülmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, eğitimle ilgili uygulanacak politika/tedbirlerle, Türk Eğitim Sisteminde, uzun yıllardır süregelen köklü sorunlara çözümler üretilmek istenmiştir. Bu politika/tedbirlerin başarılı şekilde uygulanabilmesi için sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşlarla, programın kararlı bir şekilde uygulanması, takip edilmesi, yönetici öğretmen, öğrenci ve veliler gibi diğer paydaşlarla da işbirliği halinde programın politika ve tedbirlerinin desteklenmesi ve bunların bir an önce yürürlüğe geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adem, M. (2008). *Eğitim Planlaması*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Altundemir, M. E. (2012). Kalkınma Planlarından Eğitime Bakış: Kamusal Mallar Teorisi Perspektifinden. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 7, (1), 94-105.
- Akman, E. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Kamu Politikası Aktörleri. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15, (1), 35-54.
- Demir, F. (2011), “Bürokrasi-Demokrasi İlişkisi ve Bürokratların Seçilmişlerce Kontrolü Sorunu”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 18(2), 63-84.
- Han, E. V. & Kaya, A.A. (2002). *Kalkınma Ekonomisi; Teori ve Politika*, Eskişehir: Etam Matbaa.
- Gülener, S. & Miş, N. (2017), “Cumhurbaşkanlığı Sistemi”, Seta Analiz, 190, Ankara: Seta Yayınları.
- Göküş, M. (2000). Kamu Politikalarının Belirlenmesinde Bürokrasinin Rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 35-43.
- Küçük, E. (2012). Türkiye’de Kalkınma Planları Kapsamında Yapılan Eğitim Planlarının Analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20,(1), 9-26.
- Resmi Gazete (2018). 700 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 7 Temmuz 2018 tarih ve 30471 Mükerrer sayılı.
- Resmi Gazete (2019). 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı. 4 Kasım 2019 tarih ve 30938 Mükerrer sayılı.
- Öner, Ş. (2019). Amaç ve Politikalar Açısından Yerel Yönetimler: Onuncu ve On Birinci Kalkınma Planları Karşılaştırmalı Analizi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2,(3), 645-664.
- Taş, U. & Yenilmez, F. (2008). Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü Ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 155-186.
- URL, 1. (2020). <http://www.sbb.gov.tr/2020-yili-cumhurbaskanligi-yillik-programi-resmi-gazetede-yayimlandi/> Erişim Tarihi. 14.01.2020.
- Turan, A. M. (2018). Türkiye’nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Social Sciences Research Journal*, 7, (3), 42-91, ISSN: 2147-5237 42.
- Yıldırım, A.& Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin

**2023 EĞİTİM VİZYONUNUN YABANCI DİL EĞİTİMİ VE YABANCI DİL
ÖĞRETMENLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN
Dicle Üniversitesi

Öğr. Gör. Ümit YAKAR
İnönü Üniversitesi

ÖZET

Bilişim çağının gereği olarak toplumlar, yabancı dillerin öğrenilmesini oldukça önemsemektedirler. Bunun için eğitim sistemlerinde yabancı dil eğitimi daha da önem kazanmaktadır. Yabancı dil eğitimi ile ilgili sorunlar ve çözüm önerileri tüm eğitim sistemlerinde tartışıldığı gibi, Türk Eğitim Sisteminde de ilk sırada ve sürekli tartışılan ve farklı yaklaşımların sergilendiği bir konudur. 2018 yılında eğitimde yeniden yapılanma çerçevesinde gündeme gelen “2023 Eğitim Vizyonu”nda Türk Eğitim Sisteminin temel konuları arasında “Yabancı Dil Eğitimi”ne yer verilmiş olması, bu konuyu araştırmaya değerli kılmıştır. Bu düşünceden hareketle, yabancı dil eğitimi ve yabancı dil öğretmenliği açısından 2023 eğitim vizyonunun incelenmesi önem arz etmektedir.

Araştırmanın amacı, yabancı dil eğitimi ve yabancı dil öğretmenliği açısından 2023 eğitim vizyonunu incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yapmaktır. Bu temel amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranacaktır:

2023 Eğitim Vizyonunda yer alan,

- 1.Yabancı dil eğitimi ile ilgili ifadeler nelerdir?
- 2.Yabancı dil eğitimi ile ilgili ifadeler yabancı dil eğitiminin hangi boyutlarıyla ilgilidir?
- 3.Yabancı dil öğretmenliği ile ilgili ifadeler nelerdir?
- 4.Yabancı dil öğretmenliği ile ilgili ifadeler yabancı dil öğretmenliğinin hangi boyutlarıyla ilgilidir?
- 5.Yabancı dil eğitimi ile ilgili hedefler nelerdir?
- 6.Yabancı dil eğitimi ile ilgili hedeflerde yer alan iyileştirmeler nelerdir?
- 7.Yabancı dil eğitimi ile ilgili hedeflerde yer alan yenilikler nelerdir?

Araştırmanın verilerini, “2023 Eğitim Vizyonu” Belgesi’nde yer alan “Yabancı Dil Eğitimi” ve “Yabancı Dil Öğretmenliği” ile ilgili ifadeler oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla elde edilmiş olan bu veriler, çalışmanın temel amacı ve soruları göz önünde bulundurularak, analiz edilmiştir. “Yabancı Dil Eğitimi” ve “Yabancı Dil Öğretmenliği” ilgili ifadeler boyutlarıyla ortaya konulduktan sonra, yabancı dil eğitimi ile ilgili hedefler ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için yapılacak iyileştirmeler ve yeniliklerin neler olduğu incelenmiş ve gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular, tablolara dönüştürülerek yorumları yapıldıktan sonra sonuçlara ve gerekli önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil, Eğitim, Öğretmenlik, Vizyon, 2023 Eğitim Vizyonu.

GİRİŞ

Dil insanların birbirleriyle iletişim sağlamak için kullandığı bir araçtır (Gönen ve Arı, 1989). Yabancı dil öğretimi, bu iletişimi uluslararası düzeyde gerçekleştirmek için gerekli görülmektedir. Ülkemizde yabancı dil eğitimine her geçen gün daha fazla önem verilmektedir. Bu nedenle ülkemizde yabancı dil eğitimi uzun bir süredir giderek daha fazla ve daha erken yaşta verilmeye çalışılmaktadır (Demirel, 2003: 16). Yabancı dil eğitim sürecinde öğrenenin/öğrencinin karşılaştığı çok sayıda güçlükler yabancı dil eğitiminin doğru bir şekilde

verilmesini zorunlu kılmaktadır. Farklı öğretim kademelerinde yabancı dil eğitiminin hemen hemen her sınıf düzeyinde bulunması yabancı dil eğitiminin önemini ortaya koymaktadır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi, ülkemizde de sürekli olarak yeni yabancı dil eğitim yaklaşımları uygulanmakta, dil eğitiminin etili bir şekilde verilmesi için alanda yenilikler yapılmaktadır. Yabancı dil öğretimi ve öğrenimi için gerekli araç gereçler, kaynaklar ve teknikler sürekli değişmektedir (Rodriguez, Jorge ve Cristina, 2013). Ülkemizde de yabancı dil eğitimi alanında yapılan bu yenilikler takip edilmekte ve yabancı dil eğitim programları sürekli güncellenmektedir. Yabancı dil eğitim sürecindeki uygulamaların nasıl değiştiği, ne tür değişikliklerin yapıldığı ve gelecekte nasıl bir yol izleneceği bu nedenle önemli görülmüştür. Toplumun gelişen teknolojilere ve yöntemlere ayak uydurabilmesi için (Silva, 2009), yeni eğitim, öğretim, teknik ve yaklaşımların kullanılması ve bunların sürekli güncellenmesi eğitim sistemleri gereklidir. Tezcan'a (1997: 29) göre "eğitim, toplumun bireyleri üzerinde uyguladığı toplumsallaştırma işidir". Eğitimin niteliğinin geliştirilmesi, bireylerin içinde bulundukları toplum ile uyumlu bir şekilde yaşayabilmelerini sağlamaktadır (Tezcan, 1997: 3). Eğitim sistemlerinin geliştirilmesi için, sürekli olarak yenilikçi hedeflerin ortaya konması ve ihtiyaçlara göre yeni stratejilerin belirlenmesi önemli görülmektedir. Doğan (2019) ise, eğitim sisteminin geliştirilebilmesi için nitelik ve nicelik bakımından yeniliklerin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Eğitim sistemleri için yeni hedeflerin belirlenmesi sadece eğitimin geliştirilmesi için değil, sistemde yaşanan sorunların ve aksaklıkların giderilmesi için de gerekli görülmektedir (Ertürk, 2019). Ülkemizdeki eğitim niteliğinin artırılması ve yaşanan sorunların giderilmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı 2018 yılında 2023 Eğitim Vizyon belgesini yayınlamıştır. Uzun yıllardır ele alınmamış, çözüme ulaşmamış konular ve eğitim ile ilgili tüm başlıkların 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde ele alınmış olması eğitim paydaşlarının ve araştırmacıların dikkatini çekmiştir (Doğan, 2019; Ertürk, 2019). 2023 Eğitim Vizyonunda yer alan "Yabancı dil eğitimi" bilgileri ise özel olarak ülkemizdeki yabancı dil eğitimine odaklanarak bu alandaki hedefleri, yenilikleri ve geliştirmeleri ortaya koymaktadır (2023 Eğitim Vizyonu, 2018). Ülkemizde eğitim niteliğinin artırılması ve hedeflerin ortaya konulduğu en kapsamlı belgelerden biri olan 2023 Eğitim Vizyonu belgesinin yabancı dil eğitimi açısından hangi konuları ele aldığını ortaya koymak ve bunları değerlendirmek önemli görülmüştür. Bu çalışmanın amacı 2023 Eğitim Vizyonu Belgesini yabancı dil eğitimi ve yabancı dil öğretmenliği açısından incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yapmaktır. Eğitim sistemimizdeki yabancı dil eğitimi hedeflerinin farklı boyutlarıyla ele alınarak incelenmesi ve bunların değerlendirilmesi yabancı dil öğretmenleri ve öğrencilerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır;

- 1.Yabancı dil eğitimi ile ilgili ifadeler nelerdir?
- 2.Yabancı dil eğitimi ile ilgili ifadeler Yabancı dil Eğitiminin hangi boyutlarıyla ilgilidir?
- 3.Yabancı dil öğretmenliği ile ilgili ifadeler nelerdir?
- 4.Yabancı dil öğretmenliği ile ilgili ifadeler Yabancı dil öğretmenliğinin hangi boyutlarıyla ilgilidir?
- 5.Yabancı dil eğitimi ile ilgili hedefler nelerdir?
- 6.Yabancı dil eğitimi ile ilgili hedeflerde yer alan iyileştirmeler nelerdir?
- 7.Yabancı dil eğitimi ile ilgili hedeflerde yer alan yenilikler nelerdir?

2023 Eğitim Vizyonu belgesi yeni bir çalışma olduğundan, araştırmacılar ve eğitim ortakları tarafından tartışılmaktadır. Eğitim sistemimizin hedeflerini kapsamlı bir şekilde ele alan ve tüm eğitim unsurlarını farklı başlıklar altında inceleyen bu belgenin bilimsel bir zeminde ele alınması tüm eğitim ortaklarını yakından ilgilendirdiği için önemli görülmektedir. Bu çalışmanın 2023 Eğitim Vizyonunda yabancı dil eğitimine ilişkin hedefleri inceleyerek araştırmacılar ve uygulayıcılar için önemli bir referans kaynağı olacağına inanılmaktadır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemini benimsemiştir. Çalışmamızda nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması benimsenerek doküman analizi yöntemi ile veri toplama işlemi

gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından incelenerek yabancı dil eğitimine ilişkin ifadeler tablolarla gösterilmiş, daha sonra gerekli yorumlar yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı olan 2023 Eğitim Vizyonu Belgesinde yer alan yabancı dil eğitimine ilişkin elde edilen bulgular ve yorumları yer almaktadır.

Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili İfadeler

2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yer alan yabancı dil eğitimine ilişkin ifadeler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1.Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili İfadeler

Sayfa	Yabancı Dil Eğitime İlişkin İfadeler
66	Öğrenci dil yeterliliğini, haftalık ders saatlerinden ziyade yaş grupları bazında kullanılan yöntemler belirlemektedir. Bu nedenle yabancı dil olarak İngilizce eğitiminde müfredat, eğitim yöntemi ve ölçme değerlendirme yaklaşımında düzeltmeye gidilmektedir.
68	Yabancı dil eğitimi, öğrenci merkezli bir yaklaşımla, öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun metodolojiler kullanılarak ele alınacaktır.
66	Zorunlu Seçmeli yabancı dil dersleri ihtiyaçlar doğrultusunda tanzim edilecektir.
66	2019-2020 eğitim öğretim yılı itibarıyla 2. sınıflardan başlayarak kademeli şekilde 2-12. sınıflarda uygulanmak üzere yeni bir yaklaşım ortaya konulacak, ülke genelinde seviye ve okul türlerine göre çeşitlendirilmiş dil eğitim programları uygulanacaktır.
66	Bu çerçevede 2-4. sınıflarda “Oyun Tabanlı Öğrenme” yaklaşımı benimsenecektir. 5-8. sınıflarda “Farklılaştırılmış Eğitim” modeli uygulanacaktır.
66	Bu modelde öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerine göre bireysel öğrenme gereksinimleri ön plana alınacaktır. 9-12. sınıflarda ise lise türüne göre “Özel Amaçlı İngilizce” modeliyle ilgili İngilizce dil becerisi/becerileri öncelikli olarak geliştirilecektir.
66	Okul ve program türlerine göre farklı dil becerilerinin ön plana çıkarıldığı öğretim yöntemleri kullanılacaktır. Örneğin turizm ve otelcilik meslek liseleri programında dinleme ve konuşma becerilerine ağırlık verilirken, sosyal bilimler liselerinde okuduğunu anlama ve sunum becerileri önem kazanacaktır.
67	İngilizce öğrenimi, çevrim içi ve mobil teknolojilerle desteklenecektir.
67	İngilizce öğreniminde erken çocukluk için etkileşimli, oyun temelli öğretim materyalleri ve teknikleri kullanılacaktır.
67	İngilizce öğreniminde, öğretim kademelerindeki çocukların özellikleri dikkate alınarak kullanılan yöntemler çeşitlendirilecektir.
68	ÜLKE GENELİNDE YABANCI DİL EĞİTİMİ, SEVİYE VE OKUL TÜRLERİNE GÖRE UYARLANACAK
68	Disiplinler arası yaklaşımla Matematik, fen, sosyal bilgiler ve görsel sanatlar gibi farklı disiplinlerin, İngilizce dil eğitimine entegrasyonu sağlanarak, öğrencilerin yabancı dili kullanımlarını farklı alanlara aktarmaları mümkün kılınacaktır.
68	Okul ve program türlerine göre yabancı dil beceri ve ihtiyaçları yapılandırılacaktır.
68	Öğretim programlarının ülke sathında tek tip olarak uygulanmasından vazgeçilecektir.
68	Ders saati sürelerine ilişkin esnekleştirilmiş düzenlemeler yapılacaktır.
68	TRT’yle iş birliği yapılarak film, animasyon vb. konularda alt yazılı ve doğrudan yabancı dilde üretilmiş özgün prodüksiyonlar hazırlanacaktır.

69	YENİ KAYNAKLARLA ÖĞRENCİLERİN İNGİLİZCE KONUŞULAN DÜNYAYI DENEYİMLEMESİ SAĞLANACAK
69	Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerindeki içerik havuzunu genişletmek üzere ulusal ve uluslararası yayıncılardan yenilikçi dijital kaynaklar temin edilecektir.
69	Tüm dijital içerikler öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma dil becerilerinin bütüncül olarak geliştirildiği temalar bağlamında tasarlanacaktır.
69	Kademelere göre farklılaşan içerik, yöntem ve teknikler tasarlanacaktır.
69	4. sınıflarda video oyunları, şarkılar, interaktif etkinlikler, interaktif oyunlar ve hikâyeler yer alacaktır.
69	5-8. sınıflarda her bir öğrencinin bireysel gereksinimine cevap verecek şekilde seviyelendirilmiş çevrim içi hikâye kitaplarına, yazma etkinlikleri, kelime çalışmaları vb. çalışmaları yapmalarına imkân veren öğrenme kaynakları sağlanacaktır.
69	9-12. sınıflarda öğrencilerin devam ettikleri okul türünün öncelikleri uyarınca konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerini geliştirecek içerikler hazırlanacaktır.
70	Merkezî Sınavlar Komisyonu kurulacaktır.
70	Eğitim Malzemeleri Komisyonu kurulacaktır.
105	Çocuklarımızın Arapça ve İngilizce dil becerilerini geliştirmek için yaz okulu programları açılacaktır.
115	Öğrencilerin işbaşı eğitimleri ve yabancı dil becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yurtdışı hareketlilik projeleri hazırlanacaktır.
105	Çocuklarımızın Arapça ve İngilizce dil becerilerini geliştirmek için yaz okulu programları açılacaktır.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yabancı dil eğitimine ilişkin 27 farklı ifade olduğu görülmektedir. Bu ifadelerin büyük çoğunluğu 2023 Eğitim Vizyonu belgesinin ”Yabancı Dil Eğitimi” başlığı altında yer alırken (24), bir kısmı ise (3) “İmam Hatip Ortaokulları ve Liseleri” başlığı altında ifade edilmiştir.

Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili İfadelerin İlgili Olduğu Boyutlar

Yabancı dil eğitimine ilişkin ifadeler incelendiğinde bu ifadelerin 5 farklı kategoriye ayrıştırılabileceği görülmüştür. 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yer alan yabancı dil eğitimi ile ilgili ifadelerin boyutları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili İfadelerin Yabancı Dil Eğitimi Boyutları

Boyut	Yabancı Dil Eğitimine İlişkin İfade
Materyal ve Kaynaklar	İngilizce öğrenimi, çevrim içi ve mobil teknolojilerle desteklenecektir.
	İngilizce öğreniminde erken çocukluk için etkileşimli, oyun temelli öğretim materyalleri ve teknikleri kullanılacaktır.
	TRT’yle iş birliği yapılarak film, animasyon vb. konularda alt yazılı ve doğrudan yabancı dilde üretilmiş özgün prodüksiyonlar hazırlanacaktır.
	YENİ KAYNAKLARLA ÖĞRENCİLERİN İNGİLİZCE KONUŞULAN DÜNYAYI DENEYİMLEMESİ SAĞLANACAK
	Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerindeki içerik havuzunu genişletmek üzere ulusal ve uluslararası yayıncılardan yenilikçi dijital kaynaklar temin edilecektir.
	Tüm dijital içerikler öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma dil becerilerinin bütüncül olarak geliştirildiği temalar bağlamında

Eğitim Programı	tasarlanacaktır.
	4. sınıflarda video oyunları, şarkılar, interaktif etkinlikler, interaktif oyunlar ve hikâyeler yer alacaktır.
	5-8. sınıflarda her bir öğrencinin bireysel gereksinimine cevap verecek şekilde seviyelendirilmiş çevrim içi hikâye kitaplarına, yazma etkinlikleri, kelime çalışmaları vb. çalışmaları yapmalarına imkân veren öğrenme kaynakları sağlanacaktır.
	Eğitim Malzemeleri Komisyonu kurulacaktır.
	Öğrenci dil yeterliliğini, haftalık ders saatlerinden ziyade yaş grupları bazında kullanılan yöntemler belirlemektedir. Bu nedenle yabancı dil olarak İngilizce eğitiminde müfredat, eğitim yöntemi ve ölçme değerlendirme yaklaşımında düzeltmeye gidilmektedir.
	Zorunlu Seçmeli yabancı dil dersleri ihtiyaçlar doğrultusunda tanzim edilecektir.
	ÜLKE GENELİNDE YABANCI DİL EĞİTİMİ, SEVİYE VE OKUL TÜRLERİNE GÖRE UYARLANACAK
	Okul ve program türlerine göre yabancı dil beceri ve ihtiyaçları yapılandırılacaktır.
	Öğretim programlarının ülke sathında tek tip olarak uygulanmasından vazgeçilecektir.
	Ders saati sürelerine ilişkin esnekleştirilmiş düzenlemeler yapılacaktır.
Öğretim Yaklaşımı	Çocuklarımızın Arapça ve İngilizce dil becerilerini geliştirmek için yaz okulu programları açılacaktır.
	Öğrencilerin işbaşı eğitimleri ve yabancı dil becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yurtdışı hareketlilik projeleri hazırlanacaktır.
	Yabancı dil eğitimi, öğrenci merkezli bir yaklaşımla, öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun metodolojiler kullanılarak ele alınacaktır.
	2019-2020 eğitim öğretim yılı itibarıyla 2. sınıflardan başlayarak kademeli şekilde 2-12. sınıflarda uygulanmak üzere yeni bir yaklaşım ortaya konulacak, ülke genelinde seviye ve okul türlerine göre çeşitlendirilmiş dil eğitim programları uygulanacaktır. Bu modelde öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerine göre bireysel öğrenme gereksinimleri ön plana alınacaktır. Bu çerçevede 2-4. sınıflarda “Oyun Tabanlı Öğrenme” yaklaşımı benimsenecektir. 5-8. sınıflarda “Farklılaştırılmış Eğitim” modeli uygulanacaktır. 9-12. sınıflarda ise lise türüne göre “Özel Amaçlı İngilizce” modeliyle ilgili İngilizce dil becerisi/becerileri öncelikli olarak geliştirilecektir.
	İngilizce öğreniminde erken çocukluk için etkileşimli, oyun temelli öğretim materyalleri ve teknikleri kullanılacaktır.
	İngilizce öğreniminde, öğretim kademelerindeki çocukların özellikleri dikkate alınarak kullanılan yöntemler çeşitlendirilecektir.
	Disiplinler arası yaklaşımla Matematik, fen, sosyal bilgiler ve görsel sanatlar gibi farklı disiplinlerin, İngilizce dil eğitimine entegrasyonu sağlanarak, öğrencilerin yabancı dili kullanımlarını farklı alanlara aktarmaları mümkün kılınacaktır.
	Kademelere göre farklılaşan içerik, yöntem ve teknikler tasarlanacaktır.
	4. sınıflarda video oyunları, şarkılar, interaktif etkinlikler, interaktif oyunlar ve hikâyeler yer alacaktır.

	5-8. sınıflarda her bir öğrencinin bireysel gereksinimine cevap verecek şekilde seviyelendirilmiş çevrim içi hikâye kitaplarına, yazma etkinlikleri, kelime çalışmaları vb. çalışmaları yapmalarına imkân veren öğrenme kaynakları sağlanacaktır.
	9-12. sınıflarda öğrencilerin devam ettikleri okul türünün öncelikleri uyarınca konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerini geliştirecek içerikler hazırlanacaktır.
Dil Becerileri	Okul ve program türlerine göre farklı dil becerilerinin ön plana çıkarıldığı öğretim yöntemleri kullanılacaktır. Örneğin turizm ve otelcilik meslek liseleri programında dinleme ve konuşma becerilerine ağırlık verilirken, sosyal bilimler liselerinde okuduğunu anlama ve sunum becerileri önem kazanacaktır.
	Tüm dijital içerikler öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma dil becerilerinin bütüncül olarak geliştirildiği temalar bağlamında tasarlanacaktır.
	9-12. sınıflarda öğrencilerin devam ettikleri okul türünün öncelikleri uyarınca konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerini geliştirecek içerikler hazırlanacaktır.
Ölçme ve Değerlendirme	Merkezî Sınavlar Komisyonu kurulacaktır.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 2023 Vizyon belgesinde ifade edilen yabancı dil eğitime ilişkin ifadelerin 5 farklı boyut altında incelenebileceği görülmektedir. Buna göre kategoriler Materyal ve Kaynaklar, Eğitim Programı, Yabancı Dil Öğretim Yaklaşımı, Dil Becerileri ve Ölçme ve Değerlendirme olarak saptanmıştır. Tablo 2 incelendiğinde yabancı dil eğitime ilişkin ifadelerin bir kısmının 2 ya da daha fazla boyutta ele alınabileceği görülmektedir. 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde Materyal ve Kaynaklar kategorisinde 9 ifade, Eğitim Programı kategorisinde 8 ifade, Yabancı Dil Öğretim Yaklaşımı kategorisinde 9 ifade, Dil Becerileri kategorisinde 3 ifade, Ölçme ve Değerlendirme kategorisinde 1 ifade bulunmaktadır.

Yabancı Dil Öğretmenliği İle İlgili İfadeler

2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yer alan yabancı dil öğretmenliği ile ilgili ifadeler Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Yabancı Dil Öğretmenliği İle İlgili İfadeler

Sayfa	Yabancı Dil Öğretmenliğine İlişkin İfade
66	Yabancı dil öğretmenlerinin genel ve özel alan yeterliliklerini geliştirmeye yönelik lisansüstü programlar açılacak ve uluslararası sertifika programlarına devam etmelerine ilişkin imkânlar sunulacaktır.
66	Yabancı dil öğretmenlerinin lisansüstü ve sertifika düzeylerindeki hizmet içi eğitim çalışmalarına uluslararası ve ulusal düzeydeki kaynakların kullanımıyla özel bir önem verilecektir.
70	YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN NİTELİK VE YETERLİLİKLERİ YÜKSELTİLECEK
70	Uluslararası kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, STK’ler desteğiyle yabancı dil öğretmenlerinin tümü için üç yıllık bir projeksiyonda yüksek lisans, uluslararası sertifikalandırma, temalı sertifikalar ve benzeri eğitim çalışmaları çevrim içi, çevrim dışı ve yüz yüze gerçekleştirilecektir.
70	Yabancı dil öğretmenlerine “Yaşam Boyu Öğrenme” felsefesi doğrultusunda çevrim içi ve yüz yüze eğitimler verilecek, ana dili İngilizce olan öğretmenlerle

	çalışmaları sağlanacaktır.
70	Öğretmenlerin alan metodolojisine hâkim olmalarının yanı sıra dijital kaynakları kullanmalarına yönelik imkânlar sağlanacaktır.
70	Öğretmenler ve eğiticiler yaz tatilinde yurt dışı öğretmen eğitimi sertifika programlarına gönderilecektir.
70	Nitelikli yabancı dil eğitimi için, yabancı dil eğitiminde dil politikalarını, dil öğretim standartlarını ve sınıf içi uygulamalar ile öğretmen yeterliklerini belirleyecek olan bir “Ulusal Yabancı Dil Eğitimi Konseyi” oluşturulacaktır
106	Yabancı dil öğretmenlerinin mesleki becerilerinin geliştirilmesine yönelik mesleki gelişim programları düzenlenecektir.

Tablo 3’te görüldüğü gibi, 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yabancı dil öğretmenliğine ilişkin 9 ifade bulunduğu görülmektedir. Bu ifadelerin 8 tanesi vizyon belgesinin “Yabancı Dil Eğitimi” bölümünde yer alırken, 1 tane ifade “İmam Hatip Ortaokulları ve Liseleri” adlı bölümde yer almaktadır.

Yabancı Dil Öğretmenliği İle İlgili İfadelerin İlgili Olduğu Boyutlar

Yabancı dil eğitimi öğretmenliğine ilişkin ifadeler incelendiğinde bu ifadelerin 4 farklı kategoride ele alınabileceği görülmüştür. 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yer alan yabancı dil öğretmenliği ile ilgili ifadelerin boyutları Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4.Yabancı Dil Öğretmenliği İle İlgili İfadelerin Yabancı Dil Öğretmenliği Boyutları

Boyut	Yabancı Dil Eğitimine İlişkin İfade
Öğretmen Yetiştirme	Yabancı dil öğretmenlerinin genel ve özel alan yeterliliklerini geliştirmeye yönelik lisansüstü programlar açılacak ve uluslararası sertifika programlarına devam etmelerine ilişkin imkânlar sunulacaktır.
	Yabancı dil öğretmenlerinin lisansüstü ve sertifika düzeylerindeki hizmet içi eğitim çalışmalarına uluslararası ve ulusal düzeydeki kaynakların kullanımıyla özel bir önem verilecektir.
	Uluslararası kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, STK’ler desteğiyle yabancı dil öğretmenlerinin tümü için üç yıllık bir projeksiyonda yüksek lisans, uluslararası sertifikalandırma, temalı sertifikalar ve benzeri eğitim çalışmaları çevrim içi, çevrim dışı ve yüz yüze gerçekleştirilecektir.
	Yabancı dil öğretmenlerine “Yaşam Boyu Öğrenme” felsefesi doğrultusunda çevrim içi ve yüz yüze eğitimler verilecek, ana dili İngilizce olan öğretmenlerle çalışmaları sağlanacaktır.
	Öğretmenler ve eğiticiler yaz tatilinde yurt dışı öğretmen eğitimi sertifika programlarına gönderilecektir.
Hizmet İçi Eğitim	Yabancı dil öğretmenlerinin lisansüstü ve sertifika düzeylerindeki hizmet içi eğitim çalışmalarına uluslararası ve ulusal düzeydeki kaynakların kullanımıyla özel bir önem verilecektir.
	Uluslararası kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, STK’ler desteğiyle yabancı dil öğretmenlerinin tümü için üç yıllık bir projeksiyonda yüksek lisans, uluslararası sertifikalandırma, temalı sertifikalar ve benzeri eğitim çalışmaları çevrim içi, çevrim dışı ve yüz yüze gerçekleştirilecektir.
	Yabancı dil öğretmenlerine “Yaşam Boyu Öğrenme” felsefesi doğrultusunda çevrim içi ve yüz yüze eğitimler verilecek, ana dili İngilizce olan öğretmenlerle çalışmaları sağlanacaktır.

	Öğretmenler ve eğiticiler yaz tatilinde yurt dışı öğretmen eğitimi sertifika programlarına gönderilecektir.
	Yabancı dil öğretmenlerinin mesleki becerilerinin geliştirilmesine yönelik mesleki gelişim programları düzenlenecektir.
Öğretmen Yeterliliği	Yabancı dil öğretmenlerinin genel ve özel alan yeterliliklerini geliştirmeye yönelik lisansüstü programlar açılacak ve uluslararası sertifika programlarına devam etmelerine ilişkin imkânlar sunulacaktır. YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN NİTELİK VE YETERLİLİKLERİ YÜKSELTİLECEK
	Öğretmenlerin alan metodolojisine hâkim olmalarının yanı sıra dijital kaynakları kullanmalarına yönelik imkânlar sağlanacaktır.
	Nitelikli yabancı dil eğitimi için, yabancı dil eğitiminde dil politikalarını, dil öğretim standartlarını ve sınıf içi uygulamalar ile öğretmen yeterliklerini belirleyecek olan bir “Ulusal Yabancı Dil Eğitimi Konseyi” oluşturulacaktır
İmkân ve Koşullar	Öğretmenlerin alan metodolojisine hâkim olmalarının yanı sıra dijital kaynakları kullanmalarına yönelik imkânlar sağlanacaktır.
	Öğretmenler ve eğiticiler yaz tatilinde yurt dışı öğretmen eğitimi sertifika programlarına gönderilecektir.

Tablo 4’te görüldüğü gibi, 2023 Vizyon belgesinde ifade edilen yabancı dil eğitimi öğretmenliğine ilişkin ifadelerin 4 farklı boyut altında incelenebileceği görülmektedir. Buna göre kategoriler Öğretmen Yetiştirme, Hizmet İçi Eğitim, Öğretmen Yeterliliği ve İmkân ve Koşullar olarak saptanmıştır. Tablo 4’e göre yabancı dil öğretmenliğine ilişkin ifadelerin bir kısmının 2 ya da daha fazla boyutta ele alınabileceği görülmektedir. 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde Öğretmen Yetiştirme kategorisinde 5 ifade, Hizmet İçi Eğitim kategorisinde 5 ifade, Öğretmen Yeterliliği kategorisinde 4 ifade, İmkân ve Koşullar kategorisinde 2 ifade bulunmaktadır.

Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili Hedefler

2023 Eğitim Vizyonu belgesinde belirtilen yabancı dil eğitimine ilişkin hedefler Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5.Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili Hedefler

Sayfa	Yabancı Dil Eğitimine İlişkin Hedefler
66	Yabancı dil öğretmenlerinin genel ve özel alan yeterliliklerini geliştirmeye yönelik lisansüstü programlar açılacak ve uluslararası sertifika programlarına devam etmelerine ilişkin imkânlar sunulacaktır.
66	Yabancı dil öğretmenlerinin lisansüstü ve sertifika düzeylerindeki hizmet içi eğitim çalışmalarına uluslararası ve ulusal düzeydeki kaynakların kullanımıyla özel bir önem verilecektir.
70	YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN NİTELİK VE YETERLİLİKLERİ YÜKSELTİLECEK
70	Uluslararası kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, STK’ler desteğiyle yabancı dil öğretmenlerinin tümü için üç yıllık bir projeksiyonda yüksek lisans, uluslararası sertifikalandırma, temalı sertifikalar ve benzeri eğitim çalışmaları çevrim içi, çevrim dışı ve yüz yüze gerçekleştirilecektir.
70	Yabancı dil öğretmenlerine “Yaşam Boyu Öğrenme” felsefesi doğrultusunda çevrim içi ve yüz yüze eğitimler verilecek, ana dili İngilizce olan öğretmenlerle

	çalışmaları sağlanacaktır.
70	Öğretmenlerin alan metodolojisine hâkim olmalarının yanı sıra dijital kaynakları kullanmalarına yönelik imkânlar sağlanacaktır.
70	Öğretmenler ve eğiticiler yaz tatilinde yurt dışı öğretmen eğitimi sertifika programlarına gönderilecektir.
70	Nitelikli yabancı dil eğitimi için, yabancı dil eğitiminde dil politikalarını, dil öğretim standartlarını ve sınıf içi uygulamalar ile öğretmen yeterliklerini belirleyecek olan bir “Ulusal Yabancı Dil Eğitimi Konseyi” oluşturulacaktır
106	Yabancı dil öğretmenlerinin mesleki becerilerinin geliştirilmesine yönelik mesleki gelişim programları düzenlenecektir.
66	Öğrenci dil yeterliliğini, haftalık ders saatlerinden ziyade yaş grupları bazında kullanılan yöntemler belirlemektedir. Bu nedenle yabancı dil olarak İngilizce eğitiminde müfredat, eğitim yöntemi ve ölçme değerlendirme yaklaşımında düzeltmeye gidilmektedir.
68	Yabancı dil eğitimi, öğrenci merkezli bir yaklaşımla, öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun metodolojiler kullanılarak ele alınacaktır.
66	Zorunlu Seçmeli yabancı dil dersleri ihtiyaçlar doğrultusunda tanzim edilecektir.
66	2019-2020 eğitim öğretim yılı itibarıyla 2. sınıflardan başlayarak kademeli şekilde 2-12. sınıflarda uygulanmak üzere yeni bir yaklaşım ortaya konulacak, ülke genelinde seviye ve okul türlerine göre çeşitlendirilmiş dil eğitim programları uygulanacaktır.
66	Bu çerçevede 2-4. sınıflarda “Oyun Tabanlı Öğrenme” yaklaşımı benimsenecektir. 5-8. sınıflarda “Farklılaştırılmış Eğitim” modeli uygulanacaktır.
66	Bu modelde öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerine göre bireysel öğrenme gereksinimleri ön plana alınacaktır. 9-12. sınıflarda ise lise türüne göre “Özel Amaçlı İngilizce” modeliyle ilgili İngilizce dil becerisi/becerileri öncelikli olarak geliştirilecektir.
66	Okul ve program türlerine göre farklı dil becerilerinin ön plana çıkarıldığı öğretim yöntemleri kullanılacaktır. Örneğin turizm ve otelcilik meslek liseleri programında dinleme ve konuşma becerilerine ağırlık verilirken, sosyal bilimler liselerinde okuduğunu anlama ve sunum becerileri önem kazanacaktır.
67	İngilizce öğrenimi, çevrim içi ve mobil teknolojilerle desteklenecektir.
67	İngilizce öğreniminde erken çocukluk için etkileşimli, oyun temelli öğretim materyalleri ve teknikleri kullanılacaktır.
67	İngilizce öğreniminde, öğretim kademelerindeki çocukların özellikleri dikkate alınarak kullanılan yöntemler çeşitlendirilecektir.
68	ÜLKE GENELİNDE YABANCI DİL EĞİTİMİ, SEVİYE VE OKUL TÜRLERİNE GÖRE UYARLANACAK
68	Disiplinler arası yaklaşımla Matematik, fen, sosyal bilgiler ve görsel sanatlar gibi farklı disiplinlerin, İngilizce dil eğitimine entegrasyonu sağlanarak, öğrencilerin yabancı dili kullanımlarını farklı alanlara aktarmaları mümkün kılınacaktır.
68	Okul ve program türlerine göre yabancı dil beceri ve ihtiyaçları yapılandırılacaktır.
68	Öğretim programlarının ülke sathında tek tip olarak uygulanmasından vazgeçilecektir.
68	Ders saati sürelerine ilişkin esnekleştirilmiş düzenlemeler yapılacaktır.
68	TRT’yle iş birliği yapılarak film, animasyon vb. konularda alt yazılı ve doğrudan yabancı dilde üretilmiş özgün prodüksiyonlar hazırlanacaktır.
69	YENİ KAYNAKLARLA ÖĞRENCİLERİN İNGİLİZCE KONUŞULAN DÜNYAYI DENEYİMLEMESİ SAĞLANACAK

69	Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerindeki içerik havuzunu genişletmek üzere ulusal ve uluslararası yayıncılardan yenilikçi dijital kaynaklar temin edilecektir.
69	Tüm dijital içerikler öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma dil becerilerinin bütüncül olarak geliştirildiği temalar bağlamında tasarlanacaktır.
69	Kademelere göre farklılaşan içerik, yöntem ve teknikler tasarlanacaktır.
69	4. sınıflarda video oyunları, şarkılar, interaktif etkinlikler, interaktif oyunlar ve hikâyeler yer alacaktır.
69	5-8. sınıflarda her bir öğrencinin bireysel gereksinimine cevap verecek şekilde seviyelendirilmiş çevrim içi hikâye kitaplarına, yazma etkinlikleri, kelime çalışmaları vb. çalışmaları yapmalarına imkân veren öğrenme kaynakları sağlanacaktır.
69	9-12. sınıflarda öğrencilerin devam ettikleri okul türünün öncelikleri uyarınca konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerini geliştirecek içerikler hazırlanacaktır.
70	Merkezî Sınavlar Komisyonu kurulacaktır.
70	Eğitim Malzemeleri Komisyonu kurulacaktır.
105	Çocuklarımızın Arapça ve İngilizce dil becerilerini geliştirmek için yaz okulu programları açılacaktır.
115	Öğrencilerin işbaşı eğitimleri ve yabancı dil becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yurtdışı hareketlilik projeleri hazırlanacaktır.

Tablo 5’te görüldüğü gibi, 2023 Eğitim vizyonu belgesinde yabancı dil eğitime ilişkin toplam 36 farklı hedef belirlenmiştir. Bu hedeflerin bir kısmı mevcut sistemdeki uygulamaların iyileştirilmesi yönünde iken bir kısmı ise ilk defa uygulanacak uygulamaları barındırmaktadır.

Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili Hedeflerde Yer Alan İyileştirmeler

2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yer alan yabancı dil eğitiminde iyileştirmeye yönelik hedefler tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6.Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili Hedeflerde Yer Alan İyileştirmeler

Sayfa	Yabancı Dil Eğitimi Hedeflerinde Yer Alan İyileştirmeler
66	Yabancı dil öğretmenlerinin lisansüstü ve sertifika düzeylerindeki hizmet içi eğitim çalışmalarına uluslararası ve ulusal düzeydeki kaynakların kullanımıyla özel bir önem verilecektir.
70	YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN NİTELİK VE YETERLİLİKLERİ YÜKSELTİLECEK
70	Öğretmenlerin alan metodolojisine hâkim olmalarının yanı sıra dijital kaynakları kullanmalarına yönelik imkânlar sağlanacaktır.
106	Yabancı dil öğretmenlerinin mesleki becerilerinin geliştirilmesine yönelik mesleki gelişim programları düzenlenecektir.
66	Öğrenci dil yeterliliğini, haftalık ders saatlerinden ziyade yaş grupları bazında kullanılan yöntemler belirlemektedir. Bu nedenle yabancı dil olarak İngilizce eğitiminde müfredat, eğitim yöntemi ve ölçme değerlendirme yaklaşımında düzeltmeye gidilmektedir.
68	Yabancı dil eğitimi, öğrenci merkezli bir yaklaşımla, öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun metodolojiler kullanılarak ele alınacaktır.
66	Zorunlu Seçmeli yabancı dil dersleri ihtiyaçlar doğrultusunda tanzim edilecektir.

67	İngilizce öğrenimi, çevrim içi ve mobil teknolojilerle desteklenecektir.
67	İngilizce öğreniminde erken çocukluk için etkileşimli, oyun temelli öğretim materyalleri ve teknikleri kullanılacaktır.
67	İngilizce öğreniminde, öğretim kademelerindeki çocukların özellikleri dikkate alınarak kullanılan yöntemler çeşitlendirilecektir.
68	Okul ve program türlerine göre yabancı dil beceri ve ihtiyaçları yapılandırılacaktır.
68	Öğretim programlarının ülke sathında tek tip olarak uygulanmasından vazgeçilecektir.
68	Ders saati sürelerine ilişkin esnekleştirilmiş düzenlemeler yapılacaktır.
69	Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerindeki içerik havuzunu genişletmek üzere ulusal ve uluslararası yayıncılardan yenilikçi dijital kaynaklar temin edilecektir.
69	Tüm dijital içerikler öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma dil becerilerinin bütüncül olarak geliştirdiği temalar bağlamında tasarlanacaktır.
69	Kademelere göre farklılaşan içerik, yöntem ve teknikler tasarlanacaktır.

Tablo 6’da görüldüğü gibi, 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yabancı dil eğitimine ilişkin hedeflerin 16’sı mevcut uygulamaların iyileştirilmesine yönelik olduğu görülmektedir.

Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili Hedeflerde Yer Alan Yenilikler

2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yer alan yabancı dil eğitimine yönelik hedeflerde yer alan yenilikler tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7.Yabancı Dil Eğitimi İle İlgili Hedeflerde Yer Alan Yenilikler

Sayfa	Yabancı Dil Eğitimi Hedeflerinde Yer Alan Yenilikler
66	Yabancı dil öğretmenlerinin genel ve özel alan yeterliliklerini geliştirmeye yönelik lisansüstü programlar açılacak ve uluslararası sertifika programlarına devam etmelerine ilişkin imkânlar sunulacaktır.
70	Uluslararası kuruluşlar, yükseköğretim kurumları, STK’ler desteğiyle yabancı dil öğretmenlerinin tümü için üç yıllık bir projeksiyonda yüksek lisans, uluslararası sertifikalandırma, temalı sertifikalar ve benzeri eğitim çalışmaları çevrim içi, çevrim dışı ve yüz yüze gerçekleştirilecektir.
70	Yabancı dil öğretmenlerine “Yaşam Boyu Öğrenme” felsefesi doğrultusunda çevrim içi ve yüz yüze eğitimler verilecek, ana dili İngilizce olan öğretmenlerle çalışmaları sağlanacaktır.
70	Öğretmenler ve eğitimciler yaz tatilinde yurt dışı öğretmen eğitimi sertifika programlarına gönderilecektir.
70	Nitelikli yabancı dil eğitimi için, yabancı dil eğitiminde dil politikalarını, dil öğretim standartlarını ve sınıf içi uygulamalar ile öğretmen yeterliklerini belirleyecek olan bir “Ulusal Yabancı Dil Eğitimi Konseyi” oluşturulacaktır
66	2019-2020 eğitim öğretim yılı itibarıyla 2. sınıflardan başlayarak kademeli şekilde 2-12. sınıflarda uygulanmak üzere yeni bir yaklaşım ortaya konulacak, ülke genelinde seviye ve okul türlerine göre çeşitlendirilmiş dil eğitim programları uygulanacaktır.
66	Bu çerçevede 2-4. sınıflarda “Oyun Tabanlı Öğrenme” yaklaşımı benimsenecektir. 5-8. sınıflarda “Farklılaştırılmış Eğitim” modeli uygulanacaktır.
66	Bu modelde öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerine göre bireysel öğrenme

	gereksinimleri ön plana alınacaktır. 9-12. sınıflarda ise lise türüne göre “Özel Amaçlı İngilizce” modeliyle ilgili İngilizce dil becerisi/becerileri öncelikli olarak geliştirilecektir.
66	Okul ve program türlerine göre farklı dil becerilerinin ön plana çıkarıldığı öğretim yöntemleri kullanılacaktır. Örneğin turizm ve otelcilik meslek liseleri programında dinleme ve konuşma becerilerine ağırlık verilirken, sosyal bilimler liselerinde okuduğunu anlama ve sunum becerileri önem kazanacaktır.
68	ÜLKE GENELİNDE YABANCI DİL EĞİTİMİ, SEVİYE VE OKUL TÜRLERİNE GÖRE UYARLANACAK
68	Disiplinler arası yaklaşımla Matematik, fen, sosyal bilgiler ve görsel sanatlar gibi farklı disiplinlerin, İngilizce dil eğitimine entegrasyonu sağlanarak, öğrencilerin yabancı dili kullanımlarını farklı alanlara aktarmaları mümkün kılınacaktır.
68	TRT’yle iş birliği yapılarak film, animasyon vb. konularda alt yazılı ve doğrudan yabancı dilde üretilmiş özgün prodüksiyonlar hazırlanacaktır.
69	YENİ KAYNAKLARLA ÖĞRENCİLERİN İNGİLİZCE KONUŞULAN DÜNYAYI DENEYİMLEMESİ SAĞLANACAK
69	4. sınıflarda video oyunları, şarkılar, interaktif etkinlikler, interaktif oyunlar ve hikâyeler yer alacaktır.
69	5-8. sınıflarda her bir öğrencinin bireysel gereksinimine cevap verecek şekilde seviyelendirilmiş çevrim içi hikâye kitaplarına, yazma etkinlikleri, kelime çalışmaları vb. çalışmaları yapmalarına imkân veren öğrenme kaynakları sağlanacaktır.
69	9-12. sınıflarda öğrencilerin devam ettikleri okul türünün öncelikleri uyarınca konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerini geliştirecek içerikler hazırlanacaktır.
70	Merkezî Sınavlar Komisyonu kurulacaktır.
70	Eğitim Malzemeleri Komisyonu kurulacaktır.
105	Çocuklarımızın Arapça ve İngilizce dil becerilerini geliştirmek için yaz okulu programları açılacaktır.
115	Öğrencilerin işbaşı eğitimleri ve yabancı dil becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yurtdışı hareketlilik projeleri hazırlanacaktır.

Tablo 7’de görüldüğü gibi, 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde yabancı dil eğitime ilişkin hedeflerin 20’sinin daha önce eğitim siteminde bulunmayan yeni uygulamalar olduğu görülmektedir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu araştırmada 2023 Eğitim Vizyonu belgesinin ülkemizdeki yabancı dil eğitimi ve yabancı dil öğretimi açısından incelendi. 2023 Vizyon Belgesinde yabancı dil eğitime ilişkin hususların ifade edildiği “Yabancı dil Eğitimi” bölümünün olması ve vizyon belgesinin tamamında yabancı dil eğitime ilişkin farklı ifadelerin bulunması yabancı dil eğitime önem verildiğini göstermektedir. Buna göre eğitim sistemimizde yapılacak yenilikler ve geliştirmelerin yabancı dil eğitimi alanında da olacağı görülmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde 2023 Eğitim Vizyonunda yabancı dil eğitimi ve yabancı dil öğretmenliği farklı boyutlarıyla ele alındığı görülmektedir. Bulgulara göre yabancı dil eğitime ilişkin hedeflerin Materyal ve Kaynaklar, Eğitim Programı, Yabancı Dil Öğretim Yaklaşımı, Dil Becerileri ve Ölçme ve Değerlendirme boyutları açısından değerlendirildiği görülmektedir. Bu boyutlar altında yer alan ifadeler ders süresinden kullanılacak araç gereçlere kadar pek çok konuyu ele alarak dil eğitiminin başarılı bir şekilde verilebilmesi için gerekli tüm noktalara değinmektedir. Belgede ayrıca yabancı dil öğretmenliği ile ilgili ifadeler Öğretmen

Yetiştirme, Hizmet İçi Eğitim, Öğretmen Yeterliliği ve İmkân ve Koşullar boyutları açısından ele alınmıştır. Buna göre öğretmenlerin lisans eğitimleri ve mesleği icra ederken ihtiyaç duyulacak eğitimler düzenlenecek, yabancı dil eğitiminin başarılı olabilmesi için nitelikli öğretmen yetiştirilerek sertifikalandırılacaktır. Ayrıca öğretmenlerin gerek mesleki gerek yaşam koşulları açısından daha iyi imkânlarla sahip olmasının hedeflendiği görülmektedir. Araştırma bulgularına göre 2023 Vizyon belgesinde yabancı dil eğitime ilişkin 36 farklı hedef bulunmaktadır. 2023 Yabancı dil eğitiminde hedeflenen başarıların sağlanabilmesi için mevcut uygulamalarda bir takım iyileştirmeler ve ilk defa uygulanacak uygulamalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Belgede yer alan hedefler incelendiğinde hem yeniliklerin hem de iyileştirmelerin yabancı dil eğitimi ve öğretmenliğine ilişkin boyutlar açısından ele alındığı görülmektedir. Buna göre ülkemiz eğitim sisteminde yabancı dil eğitime ilişkin ulaşılmak istenen genel hedefler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- ✓ Dil eğitiminde yeni teknolojilerin kullanımı
- ✓ Öğrenci ihtiyaçları doğrultusunda programların düzenlenmesi
- ✓ Öğretmen niteliklerini artırma ve sertifikalandırılması
- ✓ Dil becerilerinin etkili bir biçimde ölçme ve değerlendirilmesi
- ✓ Öğretmen ve öğrencilere proje bazlı destek verilmesi

Bu araştırmanın yabancı dil öğretmen ve öğrencilerinin yanı sıra tüm eğitim paydaşlarına 2023 Eğitim Vizyonunda yabancı dil eğitimi açısından bir öngörü kazandıracağı düşünülmektedir. Ayrıca vizyon belgesindeki hedeflerin hayata geçirilmesiyle birlikte yapılacak yeni araştırmalara hem temel hem de referans olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 2023 Eğitim Vizyonu. (2018). <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/> Erişim tarihi: 15.02.2020
- Köç, A., & Ünal, O. (2019) Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2023 Eğitim Vizyonuna Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(2), 65-79.
- Campbell, S. (2007). Perceptions of Mobile Phone Use in Public Settings: A Cross-Cultural Comparison. *International Journal of Communication*, 1, 738-757.
- Doğan, S. (2019). 2023 Eğitim Vizyonu Belgesine İlişkin Okul Yöneticileri ve Öğretmen Görüşleri. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 571-592.
- Demirel, Ö. (2003). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ertürk, A. 2023 Eğitim Vizyonu: Sorunlara çare mi? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-25.
- Gönen, M. Ve Arı, M. (1989). Anaokuluna Giden Dört-Beş Yaş Çocuklarına Resimli Kitaplarla Yapılan Eğitimin Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi, *Eğitim ve Bilim* 13 (72).
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntem*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Rodríguez-Arancón, P., Arús, J., & Calle-Martínez, C. (2013). The use of current mobile learning applications in EFL.
- Silva, E. (2009). Measuring skills for 21st-century learning. *Phi Delta Kappan*, 90(9), 630-634.
- Sözer, M. A. (2019). *2023 Vizyon Belgesinde Temel Eğitim*. Ankara: SETA.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*. (11. bs.). Ankara: Yazar.

**BEYİN TERCİH YAPAR MI? EEG VE EYE-TRACKING İLE TÜKETİCİ
DAVRANIŞI VE BEYİN AKTİVİTESİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARA
YÖNELİK BİR ANALİZ**

**DOES THE BRAIN PREFER? AN ANALYSIS FOR CONSUMER BEHAVIOR WITH
EEG AND EYE-TRACKING AND STUDIES ON BRAIN ACTIVITY**

Atilla YÜCEL

Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

Melek İNAN

Y.L Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Günümüzde araştırmacılar, tüketicilerin ürünler, hizmetler, markalar vb. ile ilgili satın alma sürecindeki davranışlarının ve tercihlerinin sebeplerini ortaya çıkarmak ve bazı çıkarımlara ulaşabilmek adına "Nöropazarlama"dan faydalanmaktadır. Nöropazarlama; pazarlamanın etki alanında olan insan beyninin nasıl çalıştığı, kararlarını nasıl verdiği ve nasıl tercih yaptığı konusunda araştırma yapan farklı disiplinlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir bilim dalıdır. Nöropazarlama, nörogörüntüleme teknikleri sayesinde tüketicinin bilinç ya da bilinçaltı düzeyde nelerden etkilendiğinin tespit edilme çalışılması sonucu elde edilen verilerle etkili reklam ve pazarlama stratejileri oluşturulması ve bunun pazarlama yönetimine uygulanmasıdır.

Pazarlama literatüründe yeni yeni yerini almaya başlayan bu yaklaşım, pazarlama unsurlarına karşı tüketicilerin beyin tepkilerini ölçerken fMRI, PET, EEG, GSR, EYE-TRACKING gibi tıbbi teknolojilerden ve tekniklerden yararlanmaktadır. Bu bağlamda Nöropazarlama, nörobilimde kullanılan teknikler aracılığıyla tüketicilerin satın alma davranışlarının altında yatan sebepleri ve tüketicilerin tercih mekanizmalarını etkileyen nedenleri anlamaya çalışmanın yanı sıra, beyin farklı alanlarında kendini gösteren aktivitelerin değişimini ölçmek ve tüketicilerin o ürünü seçme nedenlerini ortaya koymakla beraber, aynı zamanda beyin hangi alanının bu seçimde baskın olduğunu gösterme çabasıdır.

Bu çalışmada; nöropazarlama çerçevesinde EEG ve EYE-TRACKING ile tüketici davranışı ve beyin aktivitesi üzerine yapılmış deneysel çalışmaların analizi yapılarak bu alana katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nörobilim, Nöropazarlama, EEG, Eye-Tracking.

ABSTRACT

Nowadays, researchers, consumers' products, services, brands, etc. They use "Neuromarketing" to reveal the reasons for their behavior and preferences in the purchasing process and to reach some conclusions. But neuromarketing; It is a branch of science created by different disciplines that make research on how the human brain that is in the domain of

marketing works, how it makes its decisions and how it chooses. Neuromarketing is the creation of effective advertising and marketing strategies with the data obtained as a result of determining what the consumer is affected by conscious or subconscious levels through neuroimaging techniques and its application to marketing management.

This approach, which has just started to take its place in the marketing literature, uses medical technologies and techniques such as fMRI, PET, EEG, GSR, EYE-TRACKING, while measuring consumers' brain responses to marketing elements. In this context, Neuromarketing, by trying to understand the underlying causes of consumers' purchasing behavior through the techniques used in neuroscience and the reasons affecting the preference mechanisms of consumers, as well as revealing the reasons of the consumers' choice of that product, as well as measuring the change of activities that show up in different areas of the brain, is an attempt to show that it is dominant.

In this study; Within the framework of neuromarketing, it is aimed to contribute to this field by analyzing experimental studies on consumer behavior and brain activity with EEG and EYE-TRACKING.

Keywords: Neuroscience, Neuromarketing, EEG, Eye-Tracking.

1.GİRİŞ

Günümüzde hızlı bir gelişim gösteren pazarlama anlayışının, ürün odaklı anlayıştan çıkıp insan, akıl, duygu ve düşüncelerinin önemsendiği bir noktaya geldiği bu süreçte pazarlama yöntemleri de değişmiştir. Böylece, pazarlamada uygulama alanı bulan Nöropazarlama ile beyin görüntüleme yöntemlerini kullanarak tüketici karar sürecinin daha iyi anlaşılması yolunda büyük bir adım atılmıştır (Yücel, ve Çubuk, 2013:174).

Pazarlamacılar yıllardır tüketicilerin niçin satın alma kararı verdiklerini anlamaya çalışmaktadırlar. Pazarlamacılar odak gruplar ve anketler yoluyla çalışmalar yapmalarına rağmen kararın arkasındaki duygusal güdülerini ortaya çıkaramamışlardır. Son yıllarda, tüketicinin zihnindeki kara kutuyu açmak ve anlamak konusunda önemli bir adım olarak görülen nöropazarlama araştırmaları pazarlama akademisyenlerini ve uygulamacılarını heyecanlandırmaktadır (Oliveira vd.,2014 :96).

Tüketiciler, özellikle anlık ve alışkanlık durumunda karar verme ve satın alma sürecinde beyinlerinin bilişsel süreçleri yerine duygusal süreçlerini kullanarak eylemde bulunurlar. Geleneksel araştırma teknikleri ile doğrudan sorgulanan tüketiciler araştırmacıları memnun edecek yanıtları verme eğiliminde olmaktadır. Bunun nedeni cevaplarırken beyinin bilişsel konuları irdeleyen bölümünü kullanmalarıdır. Beynin duygu ve içgüdüleri kontrol eden bölümleri ise gizlenme eğilimindedir. Oysa satın alma kararlarının beynin içgüdüleri denetleyen bölümünde alındığı yönünde veriler bulunmaktadır. Bütün bunlar daha doğru ve etkili karar alıp rekabet avantajı elde edebilmede nöropazarlamanın önemini arttırmaktadır. Nöropazarlamayı diğer tekniklerden ayrı kılan unsur geleneksel tekniklerle elde edilemeyecek verilerin nöro bilimsel tekniklerle elde edilme olanağının olması ve duyguların daha iyi

anlaşılmasını sağlamasıdır. Tüketici tepkilerine karşı nöro bilimsel teknikler doğrudan ve detaylı bilgi sağlamaktadır (Stipp, 2015:121).

2.NÖROPAZARLAMA

İnsan beyni, yıllardır pazarlamacılar tarafından keşfedilmesi gereken bir kara kutu olarak düşünülmüştür. Bununla birlikte, tüketici davranışlarını etkileyen faktörler, tüketici seçim ve satın alma süreci, tüketici deneyimleri, seçim anı (örneğin yüksek maliyetli ürünleri satın alma), bilinçdışı davranışlar, tam olarak açıklığa kavuşturulamamış konulardır (Oliveira vd.,2014 :97).

Tüketici davranışlarını daha iyi anlamak isteyen işletmeler birtakım pazarlama araştırmaları araçlarından yararlanma yoluna gitmektedir. Öte yandan, pazarlama araştırmaları sırasında kullanılan anket, gözlem, odak grup görüşmesi gibi geleneksel yöntemler, bazen tüketici kararlarının ve davranışlarının nedenlerini tam olarak anlama konusunda yetersiz kalabilmektedir. Çünkü geleneksel yöntemlerin kullanıldığı araştırmalardan elde edilen bulgular tüketicilerin dile getirdiklerine göre yorumlanmaktadır. Oysaki düşünce ve duyguların %95'i bilinçaltında gerçekleşmektedir (Varinli, 2012:170). Bilinçaltı düşünce, farkında olmadığımız ya da kısmen farkında olduğumuz düşüncelerin sonuçları olduğundan, bu tür araştırmalarda tüketiciler farklı söylemleri dışa vurabilmektedir. Buna ek olarak, en iyi şekilde tasarlanmış davranışsal deneylerde bile bireyler her zaman tercihlerinin altında yatan gerçek nedenler yerine genellikle görüşmecinin duymak istediklerini dile getirme eğiliminde olmaktadır (Venkatraman, 2010:144).

Pazarlamanın her alanda yer alması, sinirbilim olan Nöroloji alanında da kullanım alanı bulması ve bu yöntemin pazarlamaya adapte edilmesiyle, Nöropazarlama, pazarlama yöntemlerinden biri olarak literatüre girmiştir. (Yücel, ve Çubuk, 2013:174).

Literatürde farklı nöropazarlama tanımları yapılmıştır. Genel olarak Nöropazarlama çeşitli disiplinleri bir araya getirerek tüketicinin satın alma kararını vermesini sağlayan duygusal tepkilerinin ölçülmesi olarak tanımlanabilmektedir (Yücel, ve Çubuk 2013:173). İnsan beyninin pazarlama uyarıcılarına verdiği tepkinin anlaşılmasında nörobilimdeki tekniklerden yararlanılmasıdır (Senior vd., 2007:153). Nöropazarlama nörobilimsel metodların pazarlarla ve pazar değişimleri ile ilişkili insan davranışını anlamak ve analiz etmek için uygulanmasıdır(Lee ve diğerleri, 2007). (Treutler, 2010:243) ise nöropazarlamayı, bilinçaltının davranışlar üzerindeki etkilerini anlamaya çalışılması ve nörobilimin ilkelerinin pazarlama araştırması uygulamalarında kullanılması olarak tanımlamıştır.

Nöropazarlama, çeşitli disiplinlerin belirli oranda karışımından oluşan bir alandır. Zurawicki'ye göre, Bu alanlar moleküler biyoloji, elektrofizyoloji, nörofizyoloji, anatomi, embriyoloji, gelişimsel biyoloji, hücresel biyoloji, davranışsal biyoloji, nöroloji, davranışsal nörofizyoloji ve bilişsel bilimlerdir(Zurawicki, 2010:15). Fakat literatür incelendiğinde, genel

olarak 3 bilim dalı altında toplandığı görülmektedir: Pazarlama, nöroloji ve psikoloji (Yücel ve Yılmaz, 2015).

Pazarlama yönetimi ve nöroloji birbirinden farklı yöntemler kullanarak insan davranışlarını tahmin etmeye çalışmaktadır. Pazarlama yönetimi gözlem, anket ve deney gibi yaygın tekniklerle tüketici davranışlarını tahmin etmektedir. Nöroloji ise psikolojik etmenler ve somatik değişkenlerle davranışı tahmin etmektedir. Nöropazarlama ise her iki disiplinin bir kombinasyonu olarak tüketici sinir sistemi ve karar verme arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Hubert ve Kenning, 2008).

Nöropazarlamanın temeli nörobilimci Antonio Damasio'nun bireylerin karar verirken beyinlerinin rasyonel kısımlarını değil duygusal kısımlarını kullanarak karar verirler iddiasına dayanmaktadır. İnsanların karar alma sürecinde beynin yalnızca rasyonel bölümünü değil, duygusal bölümü de kullandığını içeren değerlendirmesi bu görüşlerin başında gelmektedir. Damasio (2006), duygu kavramının insan aklında bir rol oynadığını ileri sürmüştür. Nöropazarlama, pazarlama mesajı ile karşılaştığında bireyin tepkilerinin ve zihinsel durumunun nörolojik olarak incelenmesidir. Araştırmacılar işletme ile bilim arasındaki boşluğun nöroloji alanındaki gelişmeler neticesinde hızla kapandığını iddia etmektedirler. Nöropazarlama, insan zihni sürecine eğilerek farklı durumlar için “niye ve nasıl düşünür” sorusunun cevabını aramakta ve beynin ve sinir sisteminin analizine, düşünce ve duyguların doğrudan ölçümüne izin vermektedir (Özdoğan vd., 2008:2; Gür,2018).

3. NÖROPAZARLAMA ARAŞTIRMALARI VE KULLANIM ALANLARI

Pazarlamacılar tüketicilerin neye tepki verdiklerini ve neden satın aldıkları sorusuna ikna edici cevaplar bulabilmek ve satın alma kararlarının altında yatan gerçek nedenleri merak etmektedirler. İnsan zihni pazarlamacıların araştırma yapması için ideal bir alandır. Çünkü bireyin duyguları karar vermede önemli bir rol oynar. Benzer ve kontrol edilir durumlar ve şartlar için farklı insanlar farklı tepkiler verirler. Nörobilim tekniklerinin tüketici davranışını anlamak üzere kullanıldığı nöropazarlama, pazarlamacılar için yeni bir çığır açmıştır. Bu amaçla, pazarlama analizcileri nöropazarlamayı tüketici tercihlerini ve tepkilerini daha iyi ölçmek için kullanmaktadırlar (Özdoğan vd., 2008:2). Böylece satın alma kararlarının altındaki gizem açıklanmaya çalışılmaktadır (Oliveira vd., 2014:99).

Nöropazarlama araştırmaları ile işletmeler, uygulamada satış verimliliğini arttırmak ve hızlı bir şekilde müşterilerinin beynindeki “satın alma düğmesine” basmanın yollarını aramaktadırlar (Lee vd., 2007:200). Reklam, ürün geliştirme, müşteri ilişkileri, logo ya da marka tasarımı, medya kullanımı gibi çeşitli pazarlama uygulamalarının başarısını ya da etkinliğini değerlendirmek amacıyla son yıllarda daha sık tercih edilmeye başlanan nöropazarlama, pazarlamada kullanılan geleneksel değerlendirme yöntemlerinin çok ötesinde bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır (Ariely ve Berns, (2010:284; Vashishta ve Balaji,2012:10341036). pazarlama alanında nörobilimsel tekniklerin uygulanmasında

gözlemlenen artışın altında iki temel neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenleri a) nörobilimsel tekniklerin geleneksel pazar araştırma tekniklerinden daha hızlı ve düşük maliyetle çözümler sunmaya başlaması ve b) geleneksel pazar araştırma tekniklerinin sunmadığı ilave bilgiler sağlaması şeklinde sıralamaktadır. Pazarlamacılar tüketicilerin ürünlere, markalara ya da reklamlara ne gibi tepkiler verdiklerini araştırırken genellikle anket, gözlem hedef pazar analizleri gibi klasik yöntemleri kullanmaktadırlar. Uygulamada yaygın bir şekilde görülen anketler ve fokus gruplar pratik ve düşük maliyetlidir, fakat yanıltıcının önyargılarını içerme olasılığını barındırmaktadır. Bu sebeple bulguları öngörmek yeterli hıza sahip olmadığı gibi, çıkarımlar da gerçeği tam anlamıyla yansıtmayabilmektedir (Ariely ve Berns, 2010:284).

Düşüncelerimizin çoğu bilinçsiz ortaya çıktığı için klasik araştırma metodları tüketici davranışını etkileyen bir değişkeni gözden kaçırmaktadırlar. Araştırma sırasında bazı insanlar araştırmacının duymak istediği cevabı verirler, grup elemanlarından biri diğerlerini etkiler, ya da asıl düşüncesini paylaşmaktan utanabilir (Özdoğan, Tolon, Eser; 2008:2). Nöropazarlama araştırmalarının geleneksel anket ve odak grup görüşmeleri yöntemlerine göre en önemli üstünlüğü, tüketicinin sözel olarak verdiği cevap ile gerçekte ne düşündüğü arasındaki farkı ortadan kaldırmasıdır. Nöropazarlama teknikleri ile tüketicinin gerçekte ne düşündüğünü anlamak mümkün gözükmemektedir (Ural, 2008: 422).

Nöropazarlama çalışmalarının uygulamaları aşağıdaki sorular çerçevesinde değerlendirilebilir (Özdoğan vd., 2008:4):

- TV'nin hangi sunumları marka için daha hatırlanabilir ya da olumlu duygu yaratır? • İzleyeci reklamdaki bilgiyi ne ölçüde duygusal olarak ya da analitik olarak alır? • Farklı paket sunumlarına bilinçaltı tepkileri nelerdir? • Reklam araçları içinde en az ve en çok dikkati hangileri çeker? • Müzik mesaja neler katar, neler eksiltir? • Yeni bir ürünün farklı özelliklerini incelerken tüketicinin zihninde ne olur? • Bir hedef kitleye uygun olan görsel mesajlar mı yoksa işitsel mesajlar mıdır?

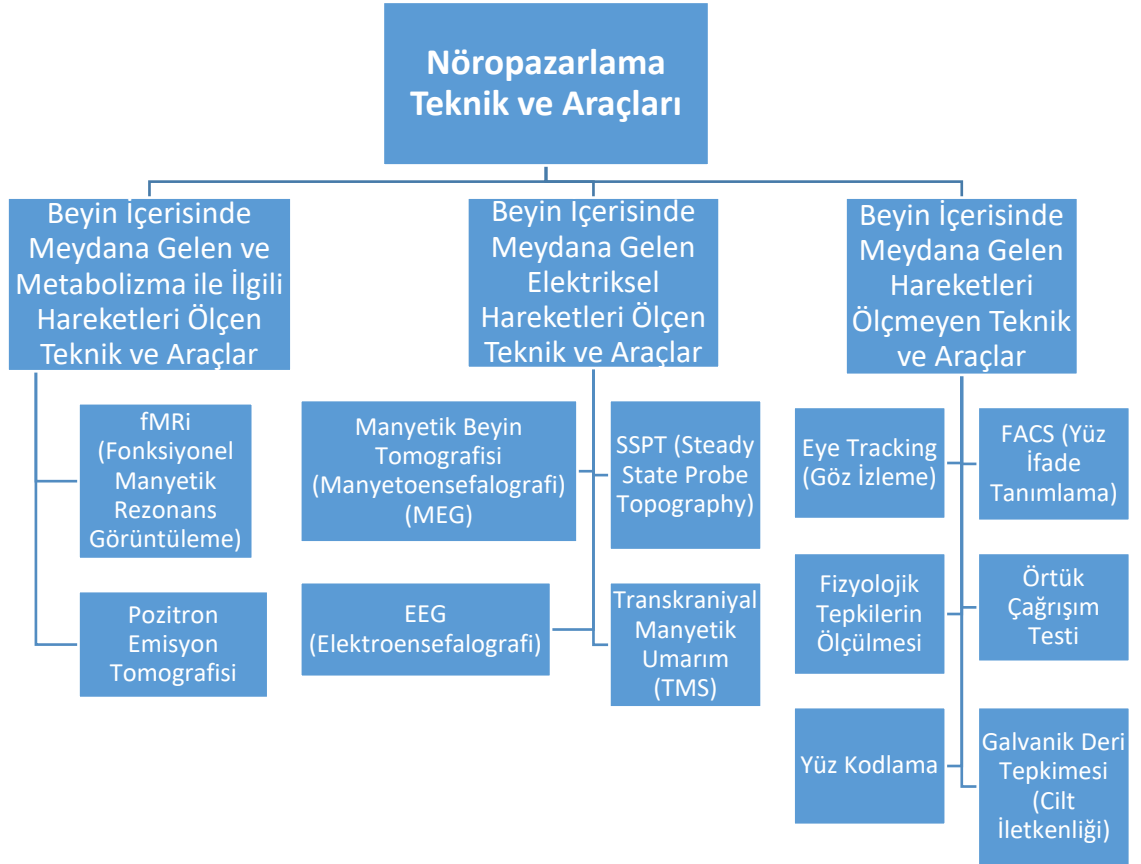
- Yeni bir ürünle en başarılı olacak renk hangisidir? • Yeni bir kokuya olan bilinçaltı tepkiler nelerdir? • Diğer pazar aracı tiplerinin bulguları nasıl doğrulanabilir?

Bu sorulara verilecek cevapları elde etmede nöropazarlama, işletmelere bu anlamda rekabetçi avantaj sağlamak için önemli fırsatlar sunabilmektedir. (Özdoğan vd., 2008:2).

4. NÖROPAZARLAMADA KULLANILAN TEKNİK VE ARAÇLAR

Nöropazarlama, tüketicilerin uyarıcıya karşı beyin tepkilerini ölçerken farklı özellikteki teknik ve araçları kullanmaktadır. Beyin araştırma metodları oldukça çeşitlidir ve farklı araçlar kullanılmaktadır (Zurawicki:2010:42-53; Varan vd., 2015:178; Ariely ve Berns, 2010; Ustaahmetoğlu, 2015:158-159; Lauri vd., 2012:43-45). Nöropazarlama araştırmalarının icrasında kullanılmakta olan teknik ve araçlar 3 farklı kategoride sınıflandırılmaktadır. Bu kategoriler beyin içerisinde gerçekleşen metabolizma ile ilgili hareketleri ölçen, beyin içerisinde meydana gelen elektriksel hareketleri ölçen ve beyin içerisinde meydana gelen

hareketleri ölçmeyen teknik ve araçlardır (Varan vd.,2015:178; Ustaahmetoğlu,2015:159). Bu teknik ve araçlar Şekil 1. de özetlenmektedir.

Şekil- 1: Nöro Pazarlamada Kullanılan Teknik ve Araçlar (Bercea, M. D.(2013:2)

Nöro bilimselölçüm tekniklerinden en bilineni ve yaygın olanı elektroensefalografi (EEG) ve fMRI (fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme) cihazıdır. İnsan beyninin değişik bölgelerinde gözlemlenen elektriklenmeler sayesinde tüketicilerin nelere daha fazla tepki gösterdiği hakkında yorumlar yapılabilir. (Ustaahmetoğlu,2015:158-159;).

fMRI, kandaki oksijen seviyesine bağlı olarak, beyin aktif parçalarını bularak davranışın nörobiyolojik korelasyonlarını belirlemeyi amaçlamaktadır (Ruanguattanun,2014:213). fMRI cihazı, vücutta dolaşan kanın hareketlerini izleyerek onun hangi noktalarda yoğunlaştığını ölçmek için kullanılmaktadır. fMRI, duygularımızın beyin hangi noktalarını harekete geçirdiğini tespit ederek dile gelen “iç dünyamız” hakkında birçok şeyi açığa çıkarabilecek özellikler taşır. fMRI yardımıyla deneklerin beyinlerinin belirli bölgelerinde kandaki oksijen oranına bağlı olarak meydana gelen hareketler tespit edilmektedir. Beynin satın alma faaliyeti ile ilgili bölgeleri aktifleştğinde, bu bölgeler daha fazla miktardaki kanı kendisine çekmekte ve yaşanan gelişme saniyenin milyonda biri kadar kısa aralıklarla fMRI taramasında izlenebilmektedir (Varinli, 2012:175).

Sık kullanılan diğer teknik; EEG, SST, Galvanik Deri Tepkisi ve Göz İzleme'dir. İnsan beynindeki ritmik dalgaları ölçmeye yarayan EEG tekniğinde, nöronlar arasındaki elektriksel dalgalanmalar ölçülmektedir. SST, beynin muhtelif alanları arasındaki elektrik potansiyelinin farklarını kaydeden bir cihazdır. Anlık tepki ölçme avantajı bulunan, beynin içindeki elektrik aktivitesini ölçen ve EEG'nin en ileri versiyonudur. SST, herhangi bir görsel uyarana bakan insanların beyin faaliyetlerini gerçek zamanlı olarak kaydetmek için ideal bir araçtır. (Varinli, 2012:176). Galvanometre, kişinin derisi üzerindeki elektrik direncini ölçmeyi hedeflemektedir. Örneğin, duygusal reaksiyonlarla beraber artan terleme, derideki elektrik direncinin arttığının ve bunun heyecanlanmaya neden olduğunun göstergesidir (Gegez, 2007:165). Göz izleme tekniğinde; katılımcıların görsel uyarının her bir elemanının neresine, ne zaman ve ne kadar süre baktığı; bu süre içerisinde göz bebeğinin büyüklüğünde yaşanan değişimler incelenmektedir (Özdoğan, 2008:135). Kimberly-Clark's (Huggies, Kotex, gibi firmaların sahibi), P&G (Prima, Ace, Ariel, Duracell) Unilever (OMO, Yumoş, Axe, Domestos, Rexona, Elidor, Lipton, Knorr, Dove, Algida...) gibi şirketler, süpermarketlerdeki raf dizilimlerinin ve ürünlerin görsel çekiciliğini saptamak için göz tarama sistemlerini kullanmaktadırlar. Göz hareketi, bir kişinin dışsal bir uyarıcıya maruz kaldığında gözlerindeki sabitlenme sayısının veya uyarıcının üstünde kalma zamanının kaydedilmesiyle ölçülmektedir (Stewart, Furse, 1982:13). Bir kişi süpermarkete girdiğinde, o kişinin raflara bakmaya başladığı ilk 10 saniye içerisinde neler düşündüğü, rafların ve ürünlerin hangi noktasına ne kadar baktığını tüm bunların içerisinde ilgisini nelerin çektiğini, göz bebeğinin hareketlerine ve odaklanmalarına bakarak tespit edilebilmektedir (Erdoğan, 2015:2). Her aracın kendine göre üstünlükleri olması nedeniyle araştırmacıların bir araştırmada birden çok araçtan yararlanabildiğini belirtmektedir (Murphy vd., 2008:298; Yücel ve Yılmaz, 2015).

5. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışma; nöropazarlama çerçevesinde EEG ve EYE-TRACKING ile tüketici davranışı ve beyin aktivitesi üzerine yapılmış deneysel çalışmaların bir anlamda içerik analizi yapılarak, bu alandaki çalışmaların mevcut durumunu ortaya koyabilmek amacını taşımaktadır. Bu amaç kapsamında; YÖK ulusal tez merkezinde NÖROPAZARLAMA – EEG- GÖZ İZLEME anahtar kelimeleriyle YL ve Doktora tezleri ile akademik arama motorlarında bu alanda yapılan makale ve bildiriler taranmıştır. Nöropazarlama alanıyla ilgili olan çalışmalar aşağıda belirtilen başlıklarla incelenmiştir.

Yazar/yazarlar- yıl	Makale/ Bildiri Tez :YL/Dr	Teori/ Deneysel	Kullanılan Araç Gereçler	Çalışmanın Konusu	Bulgular

YÖK ulusal tez merkezinde NÖROPAZARLAMA –EEG- GÖZ İZLEME anahtar kelimeleri tarandığında YL ve Doktora tezlerine yönelik kayıt sayısı ve ilgili yıllar aşağıda görülmektedir. EEG ve GÖZ İZLEME anahtar kelimesini içeren farklı disiplinlere ait çalışmalar analiz dışında bırakılmıştır. Sadece Pazarlama –Nöropazarlama alanında olan çalışmalar dikkate alınmıştır.

Anahtar Kelime	Kayıt Sayısı	Yıllar
NÖROPAZARLAMA	42	2012-2019
EEG	359	1974-2019(Pazarlama 2016-2019)
GÖZ İZLEME	49	2009-2019

Bu çalışma, Nöropazarlama alanında EEG ve EYE-TRACKING cihazlarının kullanılarak yapıldığı deneysel çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Yağcı ve meslektaşları (2018) tarafından yapılan *“Nöropazarlama Araştırmalarının Bibliyometrik Bir Analizi”*, Yücel ve Coşkun (2018). *“Nöropazarlama Literatür İncelemesi”*, Sarı ve meslektaşları (2019) tarafından yapılan *Pazarlama Araştırmalarında Yeni Bir Eğilim Olarak Nöropazarlama: Türkiye’de Nöropazarlama Alanında Yapılan Akademik Çalışmalara Yönelik Bir İnceleme*, literatür taramasına ve farklı içerikli analizlere dayalı çalışma örnekleri olarak verilebilir.

Çalışmanın kapsamı içerisinde analize dâhil edilen bildiri, makale, yüksek lisans ve doktora tezlerine ilişkin bazı çalışmalara Tablo-1 ‘de yer verilmiştir.

Tablo- 1: Ülkemizde EEG ve GÖZ İZLEME Araçları Kullanılarak Yapılan Nöropazarlama Çalışma Örnekleri

Yazarlar	Makale Tez Bildiri	Teori/ Deneysel	Kullanılan Araç Gereçler	Çalışmanın Konusu	Bulgular
Yücel vd., 2015	Bildiri	Uygulama	İçerik Analizi	A Neupolitic Experiment on State Leaders on the Grounds of Power, Charisma, Trust and Peaceability	Yapılan araştırmada; nörobilim, nöromarketing ve nöropolitika bağlamında; farklı ülkelerin politik liderlerinin görsel profillerinin- güç, karizma, güven ve barışçıl - unsurlar açısından nasıl algılandığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

Yücel vd., 2015	Bildiri	Deneyssel	EEG	Coffee Tasting Experiment From the Neuromarketing Perspective	Sonuçlar değerlendirilirken; deneklerin, sahip olduğu kahve markasını belirleyebilecekleri teyit edilmiş ancak isimli kahveler arasında seçilen kahveyi bulamadıkları belirlenmiştir.
Yücel vd., 2016	Bildiri	Deneyssel	EEG	A Neuro-Experimental Design On Cognition Of Cities	Bu çalışmada şehirlerle ilgili görsellerin nasıl algılandığı EEG ile tespit edilmeye çalışılmıştır.
Bayır, Yücel, ve Gündüz 2017	Bildiri	Deneyssel	Eye-Tracking	E-Devlet Portalı'nın Kullanılabilirlik Ve İşlevsellik Açısından Değerlendirilmesi	Göz izleme cihazı (Eye-Tracking) vasıtasıyla katılımcıların odaklanma sayıları ve odaklanma bölgeleri tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda; anket ve göz izleme cihazı (Eye-Tracking) ile elde edilen veriler toplanarak e-Devlet Portalı'nın kullanılabilirlik ve işlevsellikleri üzerine araştırma bulguları ve potansiyel çıkarımlar mevcut literatür ışığında karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.
Yücel ve Gür 2017	Bildiri	Deneyssel	EEG	Beyin Müzik İlişkisi: Tüketicilerin Reklam Müziklerine Tepkilerinin Nöropazarlama ile İncelenmesi	EEG Yöntemi ile reklam müziklerine tüketicilerin tepkileri değerlendirilmiş ve katılımcıların gerçek tepkileri ortaya konulmuştur. Yapılan çalışma ile bu reklam müziğinin etkin olduğu ve katılımcılar üzerinde gerekli mesajları verdiği tespit edilmiştir.
Tayfun ve Öçlü, 2015	Makale	Uygulama ve Deneyssel	Anket Yöntemi, EEG	Yeşil Pazarlama Uygulamasının Tüketiciler Açısından Algılanmasının Nöropazarlama Tekniği İle Araştırılması	Yeşil pazarlama uygulamalarından reklam filminde bahsetmenin, tüketicinin dikkatini çekmedeki rolünün büyük olduğu tespit edilmiştir.
Boz ve Yılmaz, 2016	Makale	Deneyssel	Eye-Tracking	Çalışanların İşe Alım Sürecinde Başvuruların Çekiciliğini Etkileyen Bir Göz Takibi Analizi: Bir Nöropazarlama Çalışması	Turizm sektöründeki yöneticilerin deneyimin önemli olduğu, buna karşın dış görünümün ve personel cazibesinin önemli olmadığı, müşteri ile etkileşimin en az olduğu departmanlara personel alım sürecinde yöneticilerin öz geçmişlerde dikkat ettiği sonucuna ulaşılmıştır.
Demirtürk, 2016	Y.L. Tezi	Uygulama, Deneyssel	Açık Uçlu soru, EEG	Nöropazarlama Açısından Bilgilenmiş Kullanıcıların Karar Süreci Üzerinde Koku Etkisinin Ölçülmesi	Kadın hastalıkları ve doğum uzman hekimlerinden oluşan bilgilenmiş kullanıcılara yönelik ürün tanıtımlarında marka kimliklendirme bileşeni olarak koku duyusunun kullanılmasıyla, Y ürününün doğallık vurgusu akılda kalıcı ve ayırt edici şekilde iletildiği gözlemlenmiştir.
Şen,2019	Y.L. Tezi	Deneyssel	Eye-Tracking	Gazlı İçecek Markalarının Görsel Etkilerinin Eye-Tracking İle İncelenmesi Üzerine Deneyssel Bir Çalışma	30 katılımcının birinci görsel için hareket yoğunlukları incelendiğinde toplamda 20 katılımcının göz hareket yoğunluklarının "Pepsi" markası üzerinde, 10 katılımcının göz hareket yoğunlukları ise "Coca-Cola" markası üzerinde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir.
Göker,2018	Y.L. Tezi	Deneyssel	Eye-Tracking	Sosyal Yardım İçerikli Afişlerin Eye-Tracking	Bu çalışmada Kızılay kurumu tarafından yapılan yardım, bağış vb. konulardaki hazırlanan sosyal yardım afişlerinin etkinliği ve nasıl algılandığı nörogörüntüleme tekniği olan

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

				Yöntemi İle İncelenmesi: Kızılay Örneği	göz izleme cihazı ile tespit edilerek, afişlerin ilgi, dikkat, duygusal etkileşimlerini belirlenmeye çalışılmıştır.
Bozkurt, 2019	Y.L. Tezi	Deneysel	EEG	Kokusal pazarlamanın marka farkındalığı üzerindeki etkisinin nöropazarlama çerçevesinde incelenmesi	Araştırmada kokusal farkındalıklarını ölçmek için 4 farklı marka kullanılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında 30 gönüllü katılımcıya yapılan anket çalışması, daha sonra aynı kişilere EEG analiz yöntemiyle yapılan çalışmalarla kıyaslanmıştır. Yapılan kıyaslama neticesinde geleneksel araştırma yöntemi olan anket çalışmasında bulunan beyana dayalı cevapların, EEG analizi sonuçları ile farklı sonuçlar ortaya çıkarabildiği gözlemlenmiştir.
Tunç, 2017	Y.L. Tezi	Deneysel	EEG	Reklamlarda Kullanılan Görsellerin Farkındalık Yaratma Etkisinin Nöropazarlama Açısından İncelenmesi	Diş macunu reklamlarının tüketicilerin satın alma davranışı üzerindeki etkileri ölçülmeye çalışılmıştır.
Uğur, 2017	Y.L. Tezi	Deneysel	EEG	Retro Pazarlama Uygulamalarının Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarına Etkisinin Nöropazarlama Açısından İncelenmesi	Retro Pazarlama anlayışına yönelik olarak yapılan reklamlardaki mesajlara tüketicilerin nasıl tepki verdikleri, tüketicilerin satın alma davranışlarını etkileme düzeyleri ve tüketicinin bilinçaltındaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.
Demet Özataş	Y.L. Tezi	Deneysel	EEG	Reklam filmleri ve bireysel tercihler arasındaki ilişkinin nöropazarlama yöntemleri ile ölçülmesi üzerine deneysel bir çalışma	Araştırmada EEG Yöntemi ile tüketicilerin zihninin reklam filmlerine nasıl tepki verdikleri ölçümlenmiştir. Tüketicinin reklamlarda beyan yoluyla belirttiği bireysel tercihleri (beğenileri) ile nörobilimsel yöntemler ile analiz edilen bireysel tercihler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilmiştir.
Akan, 2017	Y.L. Tezi	Uygulama, Deneysel	Yüzyüze Görüşme Tekniği, EEG	Havayolu Marka Kişiliği Algısının Yüzyüze Görüşme ve Nöropazarlama Yöntemlerinden EEG ile araştırılması: Bir Uygulama	Araştırmanın sonucunda; her iki yöntemden elde edilen bulguların büyük oranda farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.
Alioğlu, 2018	Dr. Tezi	Deneysel	Eye- Tracking	Nöropazarlama yaklaşımıyla seçmenlerin görsel reklam algılarının analizi: Göz izleme çalışması Yazar:	80 katılımcıdan oluşan bir örneklemin, 32 adet siyasi görsel reklam materyaline bakışları ölçülmüştür. Bulgular, seçmenlerin, cinsiyet, yaş, siyasi partiye bağlılığı ve reklamı beğenebilirlik seviyelerine dayalı olarak, basılı siyasi reklamlarda yer alan vaat, logo ve fotoğraf gibi ilgi alanları üzerindeki görsel dikkatlerinin çeşitli bölümlerinde farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.
Karakuş,2019	Dr. Tezi	Deneysel	EEG	Ürün paketlerinin algılanmasına yönelik bir nöropazarlama araştırması: göz izleme çalışması	Araştırmada 10 farklı ürün seçilmiş ve toplamda 48 kişi dâhil edilmiştir. Temel amaca ek olarak, bu araştırma kapsamında hem sonuçların demografik karakteristiklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek hem de EEG yöntemi kullanarak paketlerin hangi özelliklerinin katılımcıları heyecanlandığı ve geçmişleri ile ilişkilendirdikleri de inceleme konusu olmuştur. Sonuçlara göre paketlerin müşteri algısı üzerinde oldukça önemli bir etkisi bulunmaktadır ve bu etkiler katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

Coşkun,2019	Dr. Tezi	Deneysel	EEG ve Eye-Tracking	Elektronik Ticaret Sitelerinin Nöropazarlama Açısından Eeg Ve Eye-Tracking Yöntemleri İle İncelenmesi	Firmaların hazırlamış olduğu web sitelerinde yer alan unsurların (menüler, basit görünüm, okunabilir yazılar, sitenin arka fonu, yazı rengi, site haritası, ve ulaşılabilir olması) müşteriler tarafından nasıl algılandığı, nelere dikkat ettikleri tespit edilmiştir.
Köylüoğlu, 2016	Dr. Tezi	Uygulama Deneysel	CAPI , Eye-Tracking, EEG	Nöropazarlamada Davranışsal Deneylerle Reklamın Tüketici Üzerindeki Etkisinin Araştırılması	CAPI araştırmasına göre, reklam filminin ürüne olan katkısı düşüktür ancak markaya olan katkısının yüksek olduğu açıkça görülmüştür.
Sadedil,2016	Dr. Tezi	Deneysel	EEG	Pazarlama mesajlarının etkinliği açısından geleneksel pazarlama araştırmaları ile nöropazarlama araştırmalarının karşılaştırılması; "Sigara paketleri üzerindeki caydırıcı mesajların, sigara kullanma alışkanlıkları üzerindeki etkisi	Elektroensefalografi (EEG-Electroencephalography) tekniği kullanılarak yapılan araştırmada, duygular ve duygusal düzen çalışmalarında en çok kullanılan, olay ilişkili potansiyel bileşenlerinden geç pozitif potansiyeller (LPP-Late Positive Potentials) kullanılmıştır. Geleneksel pazarlama araştırmasında ise sigara paketleri üzerindeki uyarıların (resim ve yazı olarak) etkinliği kantitatif araştırma yöntemi ve online anket tekniği ile ortaya konmuştur. Bu iki araştırmanın sonuçları karşılaştırılmıştır.
Özer, 2016	Dr. Tezi	Uygulama, Deneysel	Göstergebilim analiz, EEG	Sigara Karşıtı Kamu Spotlarının Bireyler Üzerindeki Etkisinin Nörogörüntüleme Yöntemiyle Tespit Edilmesi	Kamu spotlarının duygusal bağlamda bireylere hitap etmesi araştırmada elde edilen önemli bir bulgudur.

Ulaşılabilir kaynaklar açısından incelenen çalışmalardan EEG ve Eye-Tracking İle Tüketici Davranışı ve Beyin Aktivitesi Üzerine Yapılan Çalışmalara Yönelik yapılan bu çalışmada; çalışmanın türü, çalışma sayısı, kullanılan araç /sayıları ve çalışma konuları Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo-2: EEG ve Eye-Tracking İle Tüketici Davranışı ve Beyin Aktivitesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

ÇALIŞMANIN TÜRÜ	ÇALIŞMA SAYISI	KULLANILAN ARAÇ/SAYISI	ÇALIŞMA KONUSU
BİLDİRİ	12	EEG:8 EYETRACKİNG:2 EEG+EYETRACKİNG:0 EMG(Yüz Kasları Analizi):1 İÇERİK ANALİZİ:1	• Nöropolitika(Ülke liderlerinin Algılanması, • Sigara Görselleri, • Kadına Yönelik Şiddet” Temalı Kamu Spotu, • Trafik Kazaları, • Şehirlerin Algılanması,

**IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ
TAM METİN KİTABI**

			• Reklam Etkinliği, • Kahve Tadım Deneyi, • Kadın Girişimcilik, • E-Devlet Portalı'nın Ana sayfasının Kullanılabilirlik ve İşlevsellik Açısından Değerlendirilmesi • Reklam müziklerine tüketicilerin tepkileri • Ürün yerleştirme
MAKALE	9	EEG:8 EYETRACKING:1 EEG+EYETRACKING:0	• Çalışanların İşe Alım Sürecinde Başvuruların Çekiciliği, • Marka Algısı, • Yeşil Pazarlama, • Sigara Paketleri Üzerindeki Mesajların etkililiği • Müzik • Videolarda Saklanan 25. Karenin EEG Sinyalleri ile Belirlenmesi
YL TEZİ	21	EEG:18 EYETRACKING:3 EEG+EYETRACKING:0	• Koku, • Otomobil Tercihi, • Reklamlardaki Görsel Etki, • Havayolu Ve Operatör Tercihi, • Retro Reklamlar, • Diş Macunu Tercihi, • Sosyal Yardım Afişlerinin Etkinliği, • Reklam Etkinliği, • Turizm Pazarlaması
DOKTORA TEZİ	9	EEG :5 EYETRACKING:2 EEG+EYETRACKING:2	• Kamu Spotları, • Ürün Paketleri, • Nöropolitika, • Web Sitelerinin etkinliği • Reklam Etkinliği, • Marka Maskotları

Nörobilimde kullanılan yöntem ve araçların nöropazarlama alanında kullanılmasıyla çeşitli pazarlama uyaranların tüketicide yarattığı gerçek duygular ve düşünceler açığa çıkarılabilmekte; tüketici istek, ihtiyaç ve beklentilerine uygun olarak doğru mesajın, doğru zamanda, doğru hedef kitleye ulaştırılması amaçlanmaktadır.

7. SONUÇ

Ülkemizde, nöropazarlama alanında yapılan deneysel çalışmaların konuyla ilgili ulaşılabilir kaynaklar açısından ele alındığı bu çalışmada, ortaya çıkan genel sonuç; nöropazarlamanın teorik olarak olgunlaştığı ancak deneysel çalışmaların henüz istenilen düzeyde olmadığıdır. Ülkemizde yapılan nöropazarlama çalışmalarına bakıldığında, Lisansüstü çalışmalardan 9 adet doktora tezi deneysel içeriklidir. Yüksek lisans tezleri ağırlıklı olarak teorik olmakla beraber 2016 yılından sonra deneysel çalışmalarda (21 adet) artış görülmüştür. Bildiri ve makalelerde uygulamalı çalışmaların yapıldığı görülmekle beraber ağırlık teorik çalışmalardadır. Çalışmaların çoğunluğunun teorik olarak yapılmasının sebepleri; araştırmacıların yeterli teknolojik alt yapıya (fMRI, EEG, Eye Tracking, GSR, MET vb. cihazlar) sahip olmaması, teknolojik alt yapıların maliyet bakımından pahalı olması ve bu alt yapıyı kullanacak teknik elemanların yetersiz olması şeklinde sıralanabilmektedir.

Deneysel çalışmaların (nitel), nicel araştırmalara göre da az örneklem ile yapılabilmesi araştırmacılar için bir avantaj oluşturmaktadır. Deneysel çalışmalarda (EEG analiz yöntemi ile) 30-40 kişi arasındaki grupların, %1'den daha düşük bir hata payı ile en optimum ve tutarlı örneklem sayısı olduğu belirlenmiştir (Sands, 2009). Bu durumun nicel araştırma yöntemlerine göre araştırmacılara bir avantaj sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte; ülkemizde deneysel olarak yapılan nöropazarlama araştırmalarına bakıldığında çoğunlukla EEG ve Eye Tracking cihazları ile yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir. Nöropazarlama araştırmalarında en sağlıklı sonucu veren fMRI yönteminin maliyet bakımından EEG ve Eye Tracking gibi cihazlara göre daha pahalı olması genellikle araştırmacıların dezavantajlarından birini temsil etmektedir. EEG, Eye Tracking ve EPOC Emotiv dışında GSR, Facial Coding gibi duygusal faktörleri belirlemede etkin rol oynayan yöntemlerin de deneysel çalışmalarda eşzamanlı kullanılması gerekmektedir. Bununla birlikte, deneysel çalışmalarda daha sağlıklı sonuçlar veren fMRI cihazının sadece Tıp Bilimlerinde değil aynı zamanda Sosyal Bilimler alanında da kullanımı için gerekli alt yapı desteğinin sağlanması gerekmektedir. Bu sayede daha sağlıklı deneysel çalışmaların önünün açılacağı ve deneysel çalışmalarla ilgili ülkemizdeki çalışmaların zenginleşeceği düşünülmektedir.

Ayrıca deneysel çalışmaların artması için üniversite alt yapılarının en az nöropazarlama şirketlerinin teknolojik alt yapıları kadar desteklenmesi gerekmektedir. Özel sektördeki nöropazarlama şirketlerinin deneysel çalışmalar için bir araştırmacının karşılayamayacağı yüksek ücret talep etmeleri deneysel çalışmaların yapılması için engel teşkil etmektedir.

Bu sebeple nöropazarlamanın, ticari faaliyetlerden çok akademik anlamda gelişmesi için bu alt yapının sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Buna ek olarak nöropazarlama şirketlerinin yapmış olduğu çalışmalarda yapılan araştırmalar ile ilgili; herhangi bir etik kurul izni, deneylerin yapıldığı ortam, araştırmacının kurgulanması, deneylerin nasıl yapıldığı konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmamakta ve sadece analiz sonuçları fahiş bir ücret karşılığı araştırmacılara sunulmaktadır. Bu durum firmalar açısından ticari bir sır olarak

değerlendirebilir ancak akademik çalışmalara bir destek ya da bu alandaki çalışmaların gelişmesine bir katkı sağlamamaktadır. Ayrıca bu alandaki Lisansüstü programlar yetersizdir. Bu alandaki çalışmaların daha kurumsal olarak yapılabilmesi için yüksek lisans ve doktora programlarıyla birlikte üniversitelerdeki araştırma merkezlerinin açılmasının desteklenmesi bu alanın gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Teknolojinin yaygınlaşarak ucuzlaması ve Türkiye’deki işletmelerin pazarlama araştırmalarına ayırdıkları bütçe oranlarının artması Türkiye’deki işletmeleri daha fazla nöropazarlama araştırması yapmaya özendirebilecektir.

Tablo 2- de görüldüğü üzere; bildiri olarak yayımlanan çalışmalarda ve yüksek lisans tezlerinde konu çeşitliliği daha fazladır. Tablo 2- aynı zamanda ileride bu alanda yapılacak çalışmalarda seçilecek konu alanlarının belirlenmesinde de yardımcı olacaktır. Pazarlama karması unsurlar dikkate alındığında; ürün, ürüne yönelik enstrümanlar (tat,koku vb.) ve tutundurma(reklam, ambalaj vb.) ilgili farklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak fiyat ve dağıtım konularıyla ilgili çalışmalara rastlanılmamaktadır. Bu alanda çalışacak akademisyenler için önemli uygulama alanlarının eksik olduğu ve bu alanlarda yapılacak çalışmaların ilgili literatüre katkı sağlayacağı açıktır. Deneysel çalışmaların yetersizliği yukarıda belirtilen çeşitli sebeplerden dolayı henüz istenilen sayıda değildir.

Ayrıca Ülkemizde Nörobilim ve sosyal bilimler ilişkisine yönelik akademik çalışmalarda pazarlama ağırlıklı çalışıldığı için nöropazarlama daha ön plandadır. Yılmaz ve Meslektaşları (2019)tarafından EEG kullanılarak genç kadınlar üzerinde yapılan tercihin tahmini ve müziğin tercih üzerine etkisi; Özkan ve Gökçen (2019), videolarda saklanan 25. karenin EEG sinyalleri ile belirlenmesi, Gür (2018), tüketicilerin reklam müziklerine vermiş oldukları tepkilerin nöropazarlama ile ölçülmesi, konulu çalışmalar farklı disiplinlerle nörobilimin ortak çalışma alanlarına yönelik verilebilecek çalışmalara örnektir.

Sosyal bilimlerin farklı disiplinleri (davranışsal iktisat-nöroiktisat, nörohukuk, nöroturizm, nöroeğitim,nöromimari,vb.) yada işletmeciliğin farklı fonksiyonları (nöroyönetim,nöromuhasebe,nörofinans vb.) nörobilimde kullanılan araç ve yöntemlerle desteklenerek disiplinler arası çalışmalar yaygınlaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Ariely, D. ve Berns, G.S. (2010). Neuromarketing: The hope and hype of neuroimaging in business. *Nature Reviews Neuroscience*, 11(4), 284-292.
- Bercea, M.D. (2013). Anatomy of Methodologies For Measuring Consumer Behavior in Neuromarketing Research. http://www.lcbr-online.com/index_files/proceedingsemc12/12emc023.pdf E.T.22.12.2019.

- Coşkun, P. (2019). Elektronik Ticaret Sitelerinin Nöropazarlama Açısından Eeg ve Eye-Tracking Yöntemleri ile İncelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Erdoğan, Ö. (2015). Şirketlerin Beyin Taarruzu NÖROFIRSAT –<http://meydangazetesi.org/gundem/2013/04/sirketlerin-beyin-taarruzu-norofirsat-ozgur-erdogan/> (Erişim tarihi: 15.09.2015).
- Gegez, E. (2007). Pazarlama Araştırması, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, s.165 <http://www.cognitrn.psych.indiana.edu/.../PPTs/week4.ppt> (Erişim tarihi: 29.10.2015)
- Göker, Z. (2018). Sosyal Yardım İçerikli Afişlerin Eye-Tracking Yöntemi İle İncelenmesi: Kızılay Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Gür, Y.E. (2018). Tüketicilerin Reklam Müziklerine Vermiş Oldukları Tepkilerin Nöropazarlama İle Ölçülmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Hubert, M. ve Kenning, P. (2008). A Current Overview of Consumer Neuroscience. *Journal of Consumer Behaviour*, 7(4-5), 272-292.
- Lauri P., S. Jyrki, H. Jarmo, M.Sini, N. Jussi (2012). Measuring the Willingness to Purchase Using Methods of Neuromarketing, Laurea University of Applied Sciences, Laurea Publications 7, Helsinki.
- Lee, N. B., Amanda J., Chamberlain, L. (2007). What is ‘neuromarketing’? A discussion and agenda for future research. *International Journal of Psychophysiology*, 63(2), 199-204.
- Murphy, E. R., Illes, J., Reiner, P. B. (2008). Neuroethics of Neuromarketing. *Journal of Consumer Behavior*, July-October, s.293-302.
- Oliveira J. H C., J. M. . Giraldi, R. O. J. Santos (2014). Opening the “Black Box” in the Consumer's Mind: Understanding What is Neuromarketing. *International Journal of Business and Management*, 9(9), 96-106.
- Özdoğan, B. F. (2008). Göz İzleme ve Pazarlamada Kullanılması Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 134-147.
- Özdoğan, B., Tolon, M., Eser, Z. (2008). Nöropazarlama Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 3(5872), 1-15.

- Özkan, G. ve Gökçen, A. (2019). Determination of the 25th Frame with the Eeg Signals Stored in the Videos . *Natural and Engineering Sciences(NESciences)*, 4(2), 92-106.
- Ruanguttamanun, C.(2014). Neuromarketing: I put myself into a fMRI scanner and realized that I love Louis Vuitton ads. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 148, 211-218.
- Sands, F.S. (2009). Sample Size Analysis for Brain Collection (EEG) Methodologies, White Paper, October 2009. (<http://www.sandsresearch.com/assets/white-paper.pdf>)
- Sarı,B., Yılmaz, B., Ferik A.O. (2019). Pazarlama Araştırmalarında Yeni Bir Eğilim Olarak Nöropazarlama: Türkiye’de Nöropazarlama Alanında Yapılan Akademik Çalışmalara Yönelik Bir İnceleme. *Selçuk İletişim*, 12(2), 1127-1168.
- Senior, C., Smyth, H., Cooke, R., Shaw, R. L., Peel, E. (2007). Mapping the mind for the modern market researcher. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 10(2), 153-167.
- Stewart, D.W. ve Furse, D.H. (1982) . Applying Psychophysiological Measures to Marketing and Advertising Research Problems. *Current Issues & Researchin Advertising*, 5(1), 1-38.
- Stipp, H. (2015).The Evolution of neuromarketing research: From novelty to mainstream. *Journal of Advertising Research*, 55(2), 120-122.
- Şen, S.B. (2019). Gazlı İçecek Markalarının Görsel Etkilerinin Eye-Tracking İle İncelenmesi Üzerine Deneysel Bir Çalışma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Treutler, T., Levine, B., Marci, C.D. (2010). Biometrics and Muilti-Platform Messaging: The Medium Matters. *Journal of Advertising Research*, September, 243-249.
- Tunç, F. (2018). Reklamlarda Kullanılan Görsellerin Farkındalık Yaratma Etkisinin Nöropazarlama Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Ural, T. (2008). Pazarlamada Yeni Yaklaşım: Nöropazarlama Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 421-432.
- Ustaahmetoğlu, E. (2015). Nöropazarlama Üzerine Bir Değerlendirme. *Business & Management Studies: An International Journal*, 3(2), 154-168.
- Varan, D., Lang, A., Barwise, P., Weber, R. ve Bellman, S. (2015). How reliable are neuromarketers' measures of advertising effectiveness?. *Journal of Advertising Research*. 55(2), 176-191.

- Varinli, İ. (2012). Pazarlamada Yeni Yaklaşımlar, Geliştirilmiş 3. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, s.170.
- Vashishta, D.S. ve Balaji. B. (2012). Social Cognitive Neuroscience, Marketing Persuasion and Customer Relations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 65, 1033-1039.
-
- Venkatraman, V., Clithero, J. A., Fitzsimons, G. J., Huettel, S.A. (2012). New Scanner Data for Brand Marketers: How Neuroscience Can Help Better Understand Differences in Brand. *Journal of Consumer Psychology*, 22, 143-153.
- Yağci, M.I., Kuhzady, S., Balik, Z.S., Öztürk, L. (2018). In Search of Consumer's Black Box: A Bibliometric Analysis of Neuromarketing Research. *Journal of Consumer and Consumption Research*, 10(1), 101-134.
- Yılmaz, B., Gazeloğlu, C., Altındış, F. (2019). Prediction Of Preference And Effect Of Music On Preference: A Preliminary Study On Electroencephalography From Young Women. *Turkish Journal of Electrical Engineering & Computer Sciences*, 27, 1109-1119.
- Yücel A. ve Çubuk F. (2013). Nöropazarlama ve Bilinçaltı Reklamcılık Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 172-183.
- Yücel, A. ve Coşkun, P. (2018). Nöropazarlama Literatür İncelemesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(2), 157-177.
- Yücel, A. ve Yılmaz, A.S. (2015). Sosyal Bilimlerde Deneysel Çalışma Aracı Olarak Nöromarketing ve EEG Kullanımı. Sosyal ve Beşeri Bilimlere Kuramsal Yaklaşımlar-Kuram ve Uygulamalar Uluslararası Sempozyumu. 16-18 Eylül 2015. Varşova. Polonya.
- Yücel, A. ve Gür, Y.E. (2019). Müziğin Nörobilimi: Reklam Müziklerine Nöropazarlama Temelli Yaklaşım, Pradigma Yayıncılık. Çanakkale.
- Zurawicki, L. (2010). Neuromarketing: Exploring the Brain of the Consumer, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, USA

BETONARME KOLON - ÇELİK KİRİŞ (BAÇ) BİRLEŞİMLERİ

Enes TOSUN

İnş. Müh., Kocaeli Üniversitesi

Seval PINARBAŞI ÇUHADAROĞLU

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi

ÖZET

Yapısal çelik ve betonarmenin üstün özelliklerini bir araya getirmesi sebebiyle geleneksel çelik veya betonarme yapı sistemlerine kıyasla daha ekonomik tasarım imkanı sunan kompozit yapı sistemleri, günümüzde özellikle yüksek yapı uygulamalarında vazgeçilmez yapı sistemlerinden biri haline gelmiştir. Kompozit yapı sistemlerinin ülkemizde ve dünyada belkide en yaygın şekilde kullanılan türü, 1980'lerin başlarında ABD'de ve Japonya'da popülerlik kazanmaya başlayan ve geçtiğimiz 40 yıl boyunca üzerinde pek çok analitik ve deneysel çalışma yürütülen, betonarme (BA) kolonlara moment aktaracak şekilde bağlanmış çelik (Ç) kirişlerden oluşan betonarme-çelik (BAÇ) çerçevelerdir. BAÇ çerçevelerde, çelik kirişler çerçevenin sünekliğini, betonarme kolonlar ise rijitliğini artırır. Özellikle çelik kirişlerin döşemeyle birlikte kompozit olarak çalıştırıldığı durumlarda, BAÇ çerçeveli binaların ağırlıklarının, dolayısıyla temel maliyetlerinin, betonarme çerçeveli binalara göre ciddi oranlarda azaldığı tespit edilmiştir.

BAÇ çerçevelerde, kolon ve kirişler güncel betonarme ve yapısal çelik yönetmeliklerine göre tasarlanmakla birlikte, bu tür çerçeveleri özel kılan kısım çelik kirişlerin betonarme kolonlara bağlandığı düğüm noktalarıdır. BAÇ çerçevelerin kiriş-kolon birleşimlerinde yaygın şekilde kullanılan iki farklı düğüm türü vardır. Sürekli kiriş düğümleri olarak adlandırılan düğüm türünde, çelik kiriş düğüm noktasından kesintiye uğramadan geçmekte, kirişin taşıdığı yük düğüm noktasına doğrudan kiriş başlıkları tarafından aktarılmaktadır. Sürekli kolon düğümü olarak adlandırılan BAÇ düğümünde ise, düğüm noktasından kesintiye uğramadan geçen bileşen betonarme kolon olup, kirişin taşıdığı yükü düğüm noktasına aktarmak için özel kaplama ve diyafram levhaları kullanılmalıdır. Sürekli kolon birleşimleri, sürekli kiriş birleşimlerine göre daha rijit ve sünek davranış gösterebilmektedir. Ancak, sürekli kolon birleşimleri uygulamada daha fazla detay içermekte, tasarımda ise özel dikkat gerektirmektedir. Buna karşın, sürekli kiriş birleşimlerinde yükler düğüm noktasına doğrudan aktarıldığından, bu tür birleşimlerin davranışlarının sürekli kolon birleşimlerine göre daha güvenilir olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, sürekli kiriş birleşimleri sürekli kolon birleşimlerine göre daha çok ilgi görmüş ve araştırılmıştır.

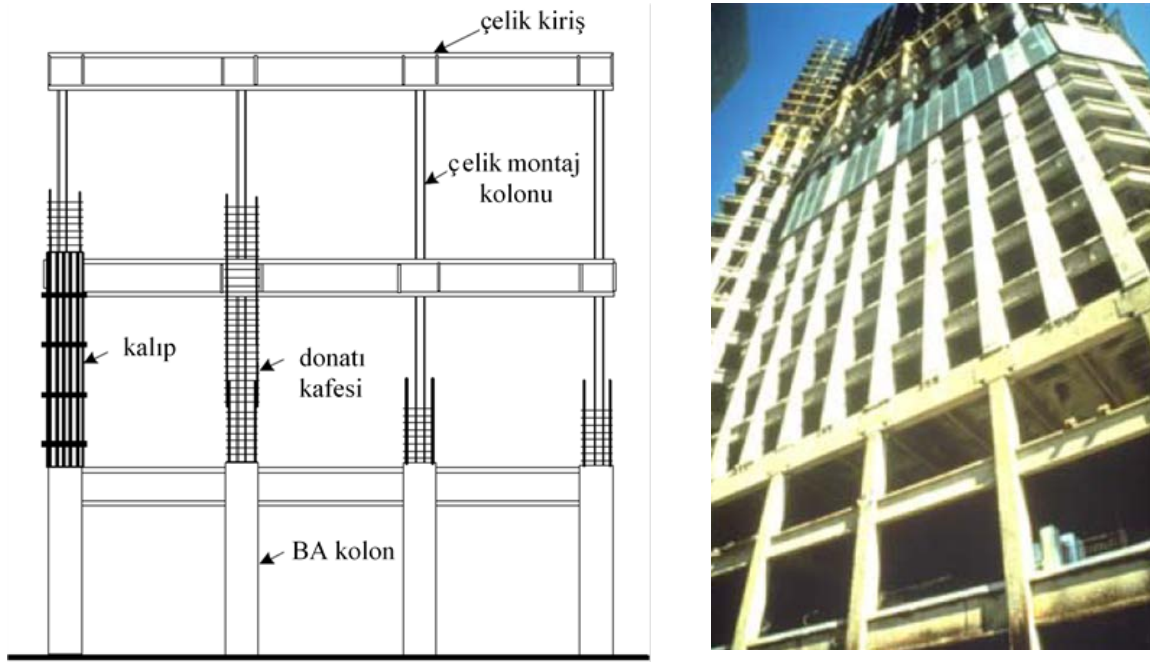
Yapılan literatür taramasında, BAÇ düğümleri üzerine ülkemizde yürütülmüş analitik ya da deneysel herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu derleme çalışmada, uluslararası literatürde BAÇ düğümleri konusunda gerçekleştirilmiş çalışmalar derlenerek, bu çalışmalardan elde edilen temel sonuçlar özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Betonarme kolon, Çelik kiriş, Düğüm, Kiriş-kolon birleşimi, Kompozit çerçeve, Yük aktarma mekanizmaları.

1. GİRİŞ

Çelik-betonarme kompozit yapılar, yapısal çelik ve betonarme malzemenin üstün özelliklerinin birleştirilmesiyle elde edilen taşıyıcı sistemler içeren ve genellikle geleneksel çelik ve betonarme yapılara kıyasla daha ekonomik olan hibrit yapılardır. Literatürde yoğun şekilde incelenen kompozit taşıyıcı sistemlerden biri betonarme (BA) kolonlara moment aktaracak şekilde bağlanmış çelik (Ç) kirişlerden oluşan betonarme-çelik (BAÇ) çerçevelerdir. Özellikle yüksek yapılarda betonarme kolonlar, yüksek eksenel dayanım ve rijitliklerinin yanı sıra yüksek sönüm oranına sahip olmaları nedeniyle çelik kolonlara karşı üstünlük sağlarlar. Diğer taraftan çelik kirişler, yüksek süneklik ve enerji sönümleme yeteneğine sahip olmalarının yanı sıra kompozit döşeme kullanımına imkan sağlamaları nedeniyle bina ağırlığını düşürerek maliyeti azaltmaktadırlar. [1].

Şekil 1’de solda tipik bir BAÇ çerçevesinin yapım adımları gösterilmiştir. Şekilden de fark edilebileceği gibi, BAÇ çerçevelerinin montajında hız ve zaman kazandırdığı için, betonarme kolonların içine çoğu zaman küçük kesitli çelik kolonlar yerleştirilir. Böylece, alt katlarda betonarme kolonların donatıları yerleştirilip betonları dökülürken, üst katlarda çelik montajı devam eder. Bu da BAÇ çerçevelerinde, hızlı ve kolay kurulum imkanı sağlar. Şekil 1’de sağda ABD’de 1983 yılında inşa edilen BAÇ çerçeveli bir binanın fotoğrafı görülmektedir [1].

Şekil 1. Tipik bir BAÇ çerçevesinin yapım adımları (solda) ve BAÇ çerçeveli bir bina örneği (sağda) [2]

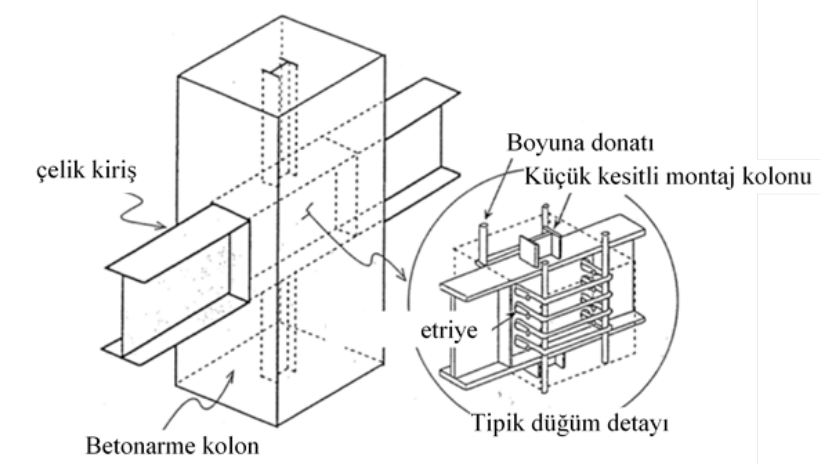
BAÇ çerçeveleri, ilk olarak 1970’li yılların sonlarına doğru ABD ve Japonya’da ilgi görmeye başlamıştır. ABD’de, BAÇ çerçevelerinin daha çok yüksek katlı binalarda geleneksel moment aktaran çelik çerçevelerin bir alternatifi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Japonya’da ise BAÇ çerçeveleri, deprem bölgelerinde inşa edilen az katlı betonarme moment çerçevelere alternatif olarak geliştirilmiştir. Büyük açıklıklara sahip yapılarda, açıklık geçme kabiliyeti yüksek olan çelik kirişler betonarme kirişlerin yerine kullanılarak BAÇ çerçevelerinin üstün özelliklerden yararlanılmıştır. [3].

BAÇ çerçevelerinde, çerçeveyi oluşturan betonarme kolon ve çelik (veya kompozit) kirişler güncel betonarme ve çelik tasarım yönetmeliklerinde tanımlanan esaslar kullanılarak boyutlandırılabilir. Buna karşın, BAÇ çerçevelerinin tasarımında karşılaşılan belki de en büyük zorluk, BAÇ çerçevelerinde kullanılan kiriş-kolon birleşimlerinin (kısaca, BAÇ düğümlerinin) tasarım esaslarının mevcut tasarım yönetmeliklerinde bulunmamasıdır. Özgün özellikleri nedeniyle BAÇ düğümleri (Şekil 2), ne betonarme ne de yapısal çelik tasarım yönetmelikleri kullanılarak doğrudan tasarlanabilir.

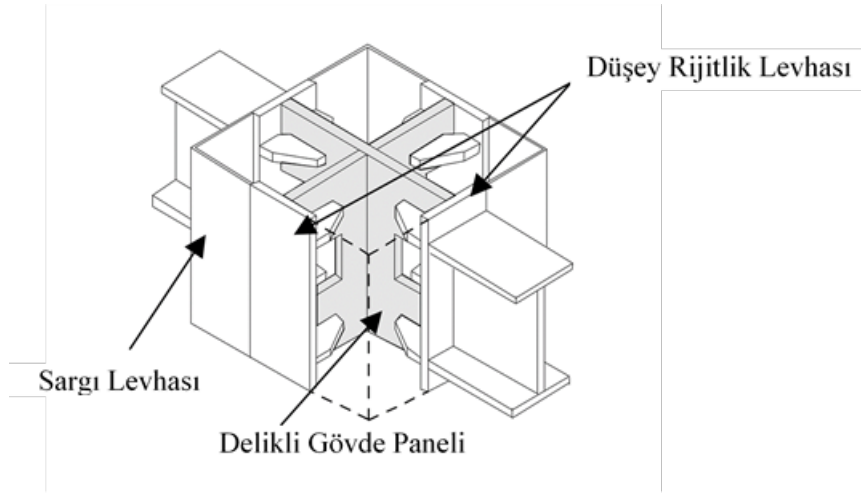
Şekil 2. Tipik bir BAÇ düğümündeki çelik bileşenler (solda) [4] ve tipik bir BAÇ düğümü (sağda) [2]

BAÇ düğümlerinin davranışları ve tasarımları üzerine literatürde pek çok araştırma yapılmıştır. Genel davranışları ve tasarım esasları dikkate alındığında, BAÇ düğümleri iki gruba ayrılabilir. “Sürekli kiriş” düğümleri (Şekil 3) olarak adlandırılan düğüm türünde, çelik kiriş düğüm noktasından kesintiye uğramadan geçmekte, kirişin taşıdığı yük düğüm noktasına kiriş başlıkları tarafından doğrudan aktarılmaktadır.

Şekil 3. BAÇ çerçevelerinde kullanılan tipik bir sürekli kiriş düğümü [5]

“Sürekli kolon” düğümleri ise, düğüm noktasından kesintiye uğramadan geçen eleman betonarme kolon olup, kirişin taşıdığı yükün düğüm noktasına aktarılması için özel yardımcı elemanlar kullanılmalıdır (Şekil 4).

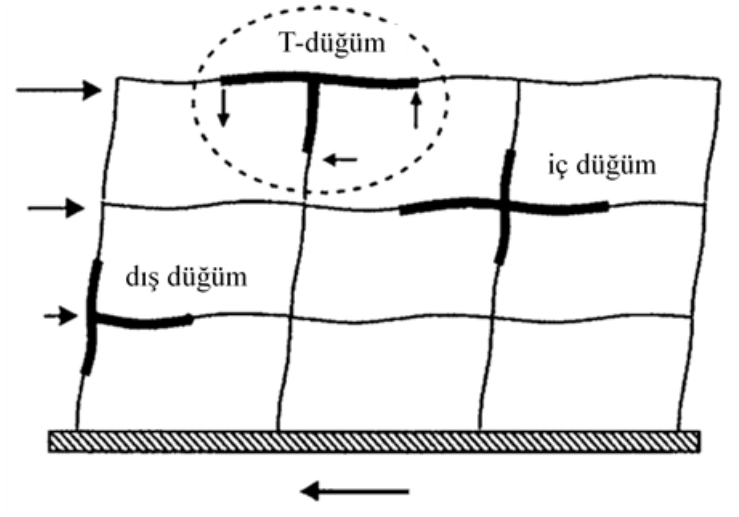
Şekil 4. BAÇ çerçevelerinde kullanılan bir sürekli kolon düğümü [6]

Sürekli kolon düğümleri, sürekli kiriş düğümlerine göre daha rijit ve sünek davranış gösterebilmekle birlikte, daha fazla detay içerdiğinden uygulamada ve tasarımda özel dikkat gerektirmektedir. Buna karşın, sürekli kiriş düğümlerinde yükler düğüm noktasına doğrudan aktarıldığından, bu tür birleşimlerin davranışlarının sürekli kolon düğümlerine göre daha güvenilir olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, sürekli kiriş düğümleri sürekli kolon düğümlerine göre daha çok ilgi görmüş ve araştırılmıştır [7].

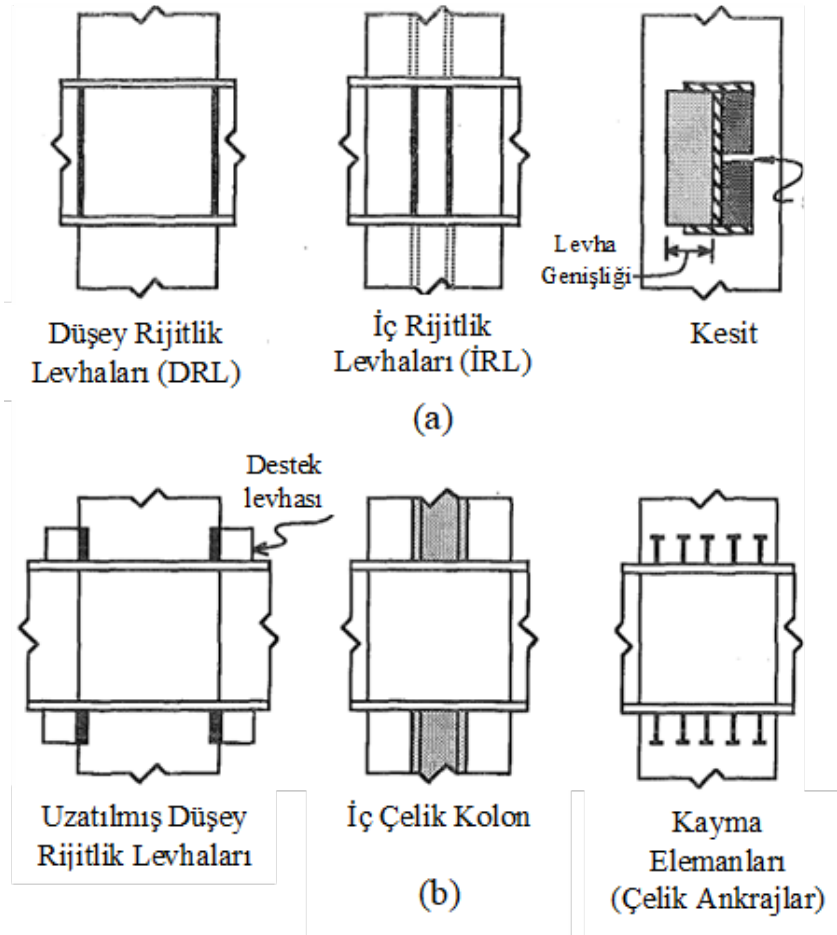
Yapılan literatür taramasında, BAÇ düğümleri üzerine ülkemizde yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın temel amacı, uluslararası literatürde BAÇ düğümleri konusunda yürütülmüş çalışmaları derleyerek, bu çalışmalardan elde edilen temel sonuçları sunmaktır.

2. ÖNCÜ ÇALIŞMALAR

1980’li yıllarda BAÇ çerçeveli yapıların üstün özelliklerinin fark edilmesiyle birlikte, hem ABD’de hem de Japonya’da geniş kapsamlı araştırma programları başlatılmıştır. O yıllarda yürütülen çalışmaların sonraki yıllar gerçekleştirilen çalışmalara rehber (öncü) olduğu söylenebilir. Japonya’da yapılan çalışmaların çoğu özel inşaat şirketlerinin sponsor olduğu, özel bağlantı detaylarının geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar BAÇ düğümlerinin gelişmesi açısından önemli bir yere sahip olmakla birlikte, birleşimlerin genel davranışlarının belirlenmesi açısından yetersiz kalmıştır [7]. Buna karşın aynı yıllarda ABD’de yürütülen çalışmalar, BAÇ birleşimlerinin tekrarlı tersinir yükler altındaki davranışlarının anlaşılması ve geliştirilmesine önemli katkılar sunmuştur. Yaygın şekilde kullanılan BAÇ düğümlerinde, yük aktarma mekanizmalarını anlamak, göçme modlarını tespit etmek ve düğüm rijitlikleri ile dayanımlarını hesaplamak amacıyla, Sheikh, Deierlein ve meslektaşları [8-10], 2/3 ölçekli 15 adet “iç” (Şekil 5) BAÇ düğümünü farklı birleşim detayları (Şekil 6) kullanarak monotonik ve tekrarlı tersinir yükler altında test etmişlerdir.

Şekil 5. BAÇ çerçevelerinin ara katlarında oluşan iç ve dış düğümlerle, çatı katında oluşan T-düğüm [11]

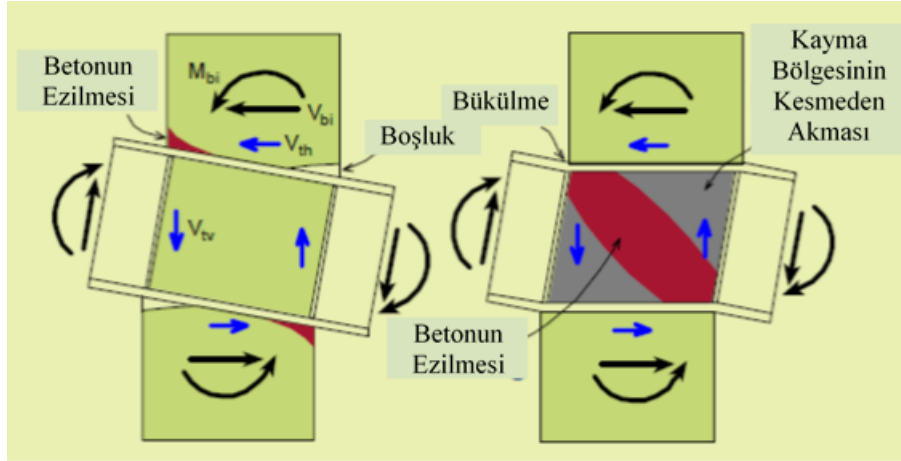

Şekil 6. İç BAÇ düğümlerinde Sheikh, Deierlein ve meslektaşları tarafından araştırılan bağlantı detayları [10]

Şekil 6'dan da fark edilebileceği gibi, Sheikh, Deierlein ve meslektaşları [8-10] farklı bağlantı detaylarına sahip sürekli kiriş birleşimlerini araştırmışlardır. Araştırmacılar çalışmalarda,

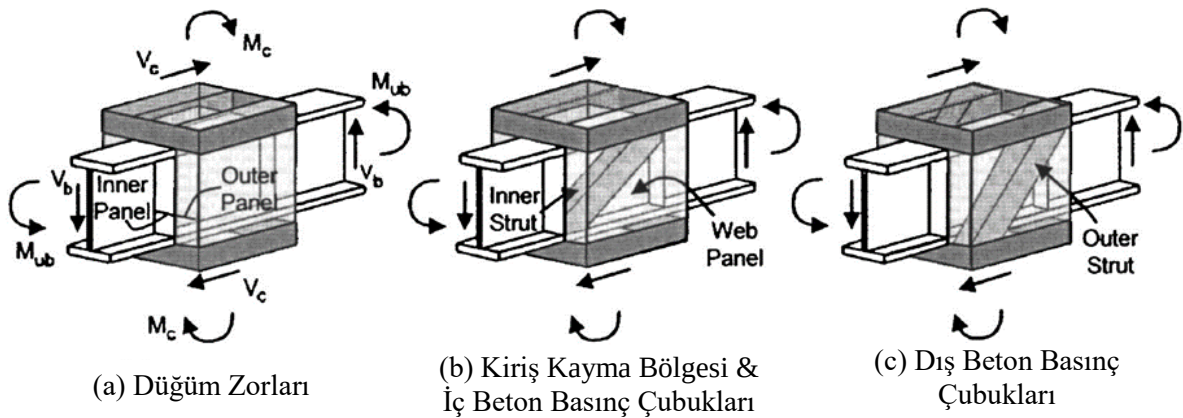
BAÇ düğümlerinde kullanılan bağlantı detaylarının, kuvvet aktarımında ve beton bileşenin davranışa katılmasında önemli rol oynadığını tespit etmişlerdir.

Öncü çalışmalarda incelenen BAÇ düğümlerinde iki temel göçme modu tespit edilmiştir (Şekil 7). Kayma bölgesinde gözlenen kesme göçmesi (Şekil 7, sağ), betonarme ve çelik çerçevelerdeki kesme göçmesine benzer olup, kompozit düğümde beton ve çelik elemanların ikisi de davranışa katılmaktadır. Betonda gözlenen ezilme göçmesine (Şekil 7, sol) ise çelik kirişin dönmesi sonucu kiriş başlıkları ile beton arasında oluşan ezilme gerilmelerinin yoğunlaşarak bu bölgedeki betonun çatlamasıyla ulaşılmaktadır.

Şekil 7. Öncü çalışmalarda araştırılan BAÇ düğümlerinde gözlenen iki temel göçme modu [2]

Öncü çalışmalarda, üç farklı bileşenden oluşan bir kesme mekanizması modeli önerilmiştir (Şekil 8). Bu modelde, çelik profilin kayma bölgesi, yani düğüm bölgesinde kalan gövde parçası, moment çerçevelerinde olduğu gibi basit kayma gerilmeleri taşımaktadır. Çelik profilin başlıkları arasında kalan beton basınç çubukları (Şekil 8 (b)) betonarme düğümlerde kesmeyi modellemek için kullanılan mekanizmaya benzer bir davranış göstermektedir.

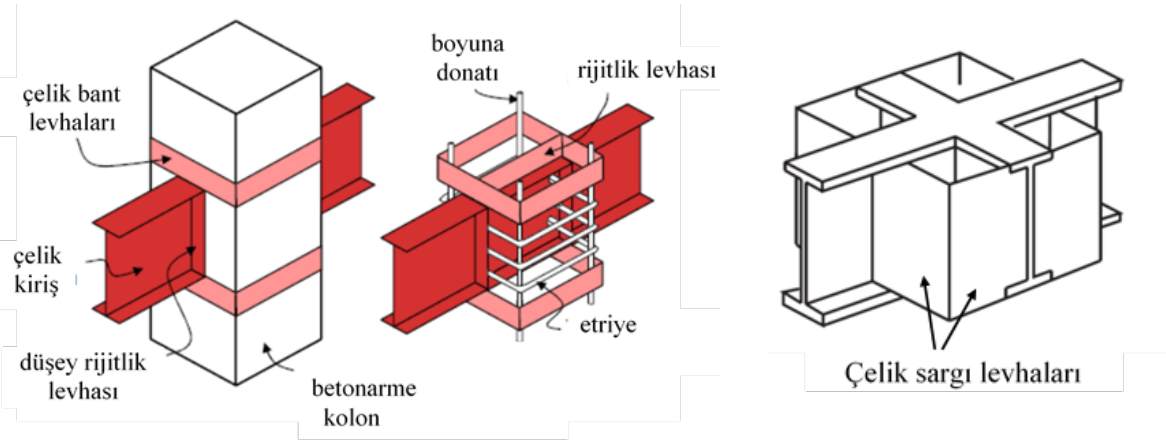
Şekil 8. BAÇ düğümlerinde oluşan kuvvetler ile iç ve dış basınç çubukları [11]

İç beton basınç çubuklarının oluşmasında düşey rijitlik levhaları (DRL'ler) (Şekil 6(a)) önemli rol oynamaktadır. Kiriş başlıklarına kaynaklanan bu levhalar kiriş başlıkları arasında kalan beton parçasının kesme dayanımına katılmasını sağlar. Şekil 6(b)'de gösterilen detayların (uzatılmış DRL'ler, iç çelik montaj kolunu ve/veya kayma elemanlarının

(ankrajlarının)) kullanılması durumunda oluşan dış beton basınç bölgesi ise, Şekil 8(c)'de gösterildiği gibi kiriş başlıklarını çevreleyen düğüm bölgesinde oluşmaktadır. Öncü çalışmalar, basit detaylar kullanılarak servis yükleri altında yeterli rijitliğe, tasarım yükleri altında ise oldukça sünek davranışa sahip BAÇ düğümlerinin tasarlanabileceğini göstermiştir.

1980'li yıllarında sonlarında, Texas Üniversitesi'nde yürütülen çalışmalarda, Deierlein ve meslektaşları [12] BAÇ düğümlerinin detaylandırılması ve dayanımlarının hesaplanması için, bir tasarım modeli geliştirerek tasarım esasları geliştirmişlerdir. Belirtilen tasarım esasları, "Çelik Kirişlerle Betonarme Kolonlar Arasındaki Düğümler için Tasarım Esasları" [13] başlıklı bir tasarım kılavuzu olarak 1994 yılında yayınlanmıştır. Ancak kılavuzda sunulan tasarım esasları, BAÇ düğümlerinin kılavuzda belirtilen detaylara sahip sürekli kiriş birleşimleri için geçerli olup, yalnız düşük ve orta dereceli deprem bölgelerinde inşa edilecek BAÇ çerçevelerinde kullanılması önerilmektedir. Ayrıca, kılavuzda tanımlanan tasarım esaslarının, kolonların devam etmediği üst kat düğümlerinde (Şekil 5) kullanılmaması gerektiği belirtilmektedir.

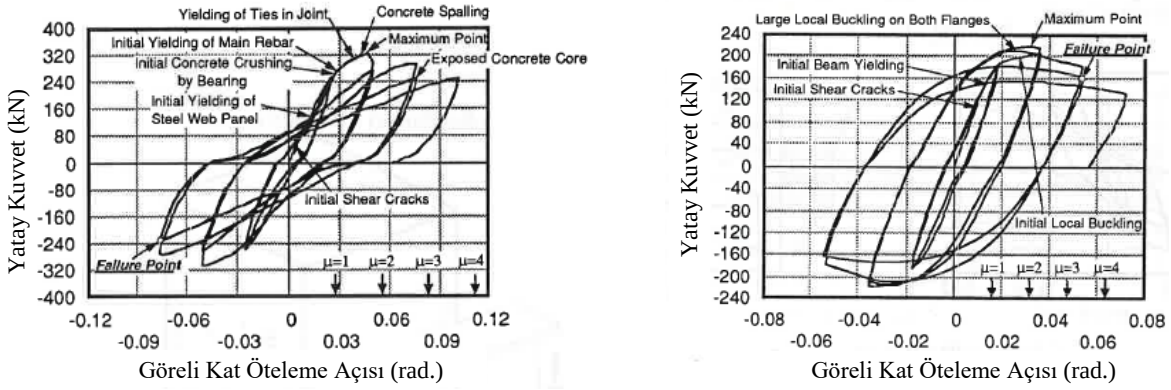
Farklı detaylara sahip iç BAÇ düğümlerinin tekrarlı tersinir yükler altındaki davranışını incelemek ve mevcut yönetmelikleri değerlendirerek geliştirmek amacıyla, 1990'lı yılların başlarında Kanno [4] Cornell Üniversitesi'nde geniş kapsamlı deneysel bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada düğümde oluşan göçme modunun, kolondaki eksenel yük seviyesinin, yüksek dayanımlı beton kullanımının, en/boy oranının ve farklı düğüm detayı kullanımının düğüm davranışına etkilerini incelemiştir. Kanno [4] bazı numunelerde daha önceki çalışmalarda incelenen detaylardan farklı olarak, çelik kirişin alt ve üst seviyesinde betonda oluşan ezilme gerilmelerinin yoğunlaştığı bölgelerde betonun sargılanması için çelik "bant" levhalar (Şekil 9(a)) ile düğümde enine donatı kullanımını ortadan kaldırmak için kullanılan ve düğümü dıştan tamamen saran çelik "sargı" levhaları (Şekil 9(b)) kullanılmıştır. Araştırmada, numunelerde kullanılan detayların düğüm dayanımı ile sünekliğinde etkili olduğu, ancak düğümün rijitliğini fazla etkilemediği belirlenmiştir. Kolona etkileyen eksenel yük seviyesinin ise düğüm dayanımı, rijitliği, sünekliğini arttırdığı gözlenmiştir. Kanno [4], kolonda yüksek dayanımlı (100 MPa'a kadar) beton kullanımının düğümün rijitliği ve sünekliği üzerinde büyük bir etkisi olmadığını tespit etmiştir. Çalışmada ayrıca numunelerde gözlenen göçme modunun kompozit çerçevenin deprem etkisi altındaki davranışını belirleyen temel parametrelerden biri olduğu belirlenmiştir. Kanno [4], test ettiği BAÇ düğümü numunelerinden, göçmenin kısmen ya da tamamen düğümde gözlemlendiği numuneler de dahil olmak üzere, belirli minimum koşulları sağlayan BAÇ numunelerinin (Şekil 10) şiddetli deprem yükleri için gerekli dayanım ve sünekliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, Kanno'nun çalışmaları, doğru bir tasarımla BAÇ düğümlerinin yalnız süneklik düzeyi normal ya da sınırlı çerçevelerde değil süneklik düzeyi yüksek çerçevelerde de kullanılabileceğini göstermiştir.

(a) Çelik “bant” levhaları [2]

(b) Çelik “sargı” levhaları [3]

Şekil 9. BAÇ düğümlerinde, Kanno [4] tarafından kullanılan ilave detaylar

(a) Düğümde kesme göçmesi gözlenen numune

(b) Kiriş göçmesi gözlenen numune

Şekil 10. Kanno’nun incelediği BAÇ düğüm numunelerinden (a) düğümde kesme göçmesi (b) kiriş göçmesi gözlenen numunelerin tipik yatay yük- öteleme açısı eğrileri[4]

ASCE kılavuzunu [13] ve Kanno [4]’daki deneysel çalışmaları temel alarak, Kanno ve Deirlein [14] BAÇ düğümlerinin tasarımı için dayanıma-dayalı yeni bir model önermişlerdir. Oluşturdukları model, ASCE kılavuzunda belirtilen düğümlerden farklı düğümleri de kapsamakta ve BAÇ düğümlerine has göçme modları ile yük aktarma mekanizmalarını dikkate almaktadır.

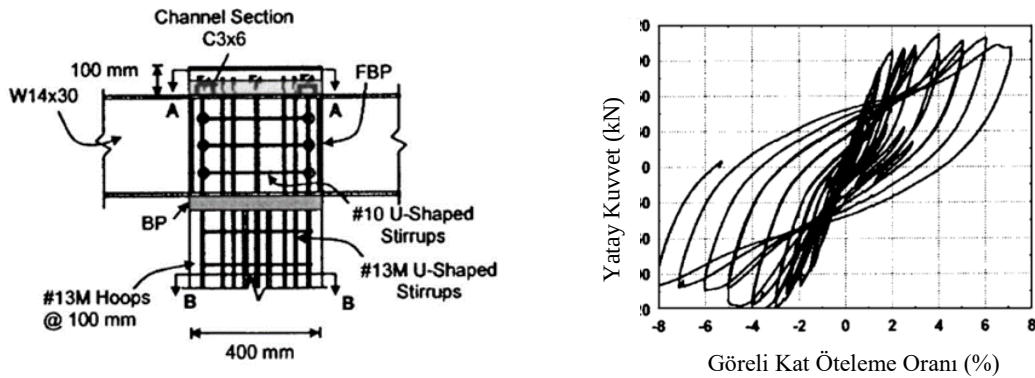
Yüksek olmayan binalarda kullanılan BAÇ çerçevelerinde kompozit döşemelerin düğüm davranışına etkisini incelemek amacıyla, Bracci ve diğerleri [15] deneysel bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmada, birbirine dik iki doğrultuda çelik kiriş birleşen bir kolondan oluşan düğüm bölgesi için yeni bir düğüm detayı da geliştirilmiştir. Araştırmacıların geliştirdiği düğüm detayında, düğüm bölgesinde kullanılan etriyeler yerine birbirine dik kirişlerin arasında çelik levhalar kaynaklanmıştır. Bracci ve diğerleri [15], çalışmada önerdikleri düğümün, BAÇ çerçevelerinin sismik bölgelerde inşa edilecek yüksek olmayan binalardaki uygulamalarında imalat, maliyet ve deprem davranışı açısından üstün özelliklere sahip olacağını belirtmişlerdir.

Bracci ve arkadaşları, bir sonraki çalışmalarında [16], BAÇ çerçevelerinde kompozit döşemenin düğüm davranışına etkisini daha detaylı bir şekilde araştırmak amacıyla beşi iç, biri dış BAÇ düğümü olmak üzere altı adet 2/3 ölçekli kompozit kiriş-betonarme kolon

birleşim numunesini tekrarlı tersinir yükler altında test etmiştir. Deney sonuçları, uygun düğüm detaylandırmasına sahip numunelerin kirişlerinde, kararlı histeretik davranışa sahip plastik mafsallık mekanizmalarının oluştuğunu göstermiştir. Bugeja ve diğerleri [16], döşeme ile çelik kiriş arasında oluşan etkileşimin göreceli kat ötelemesi açısından oldukça yüksek değerlerine kadar korunduğu da tespit etmişlerdir.

2000’li yılların başlarında, Parra-Montesinos ve Wight [17], 3/4 ölçekli 9 adet “dış” (Şekil 5) BAÇ düğümü numunesini tekrarlı tersinir yatay yükler altında test etmiştir. Çalışmada incelenen ana parametreler, kiriş-kolon derinliği oranı, çelik kirişin gövdesindeki deliklerden geçirilen U şeklindeki etriyeler, düğümün dış yüzeyini saran çelik bant veya sargı levhaları, düğümde çelik lif katkılı beton veya özel çimentolu kompozit malzeme kullanımı ve çelik kirişe kaynaklanan kısa çubuklardır. Çalışmada, numunelerin dayanım ve rijitliklerini şiddetli bir deprem sırasında oluşması beklenenden daha yüksek göreceli kat ötelemesi seviyelerine kadar neredeyse tamamen koruyabildikleri gösterilmiştir. Deney sonuçlarını temel alarak, Parra-Montesinos ve Wight [18] herhangi bir kesme deformasyonu seviyesinde BAÇ düğümlerinde oluşan kesme kuvvetleri ile düğümdeki etriyelerde ve betonda oluşan birim şekil değiştirmeleri tahmin eden yeni bir model geliştirmişlerdir. Çalışmada ayrıca, tersinir yükler altında dayanıma-dayalı bir yaklaşım izlenerek tasarlanan BAÇ düğümlerinde aşırı hasar ve yüksek kat ötelemeleri gözlemlendiği tespit edilmiştir. Bu tespitler araştırmacıları yeni bir çalışmaya [19] yönlendirmiş; yeni çalışmalarında araştırmacılar süneklik düzeyi yüksek BAÇ çerçevelerinde kullanılacak düğümlerde orta derece hasara karşılık gelen düğüm kesme deformasyonlarının hesabı için tasarım denklemleri önermişlerdir.

BAÇ çerçevelerinde çatı katı seviyesinde oluşan T-düğümünün (Şekil 5) deprem davranışını incelemek amacıyla, Fargier-Gabaldón ve Parra-Montesinos [20] iki adet 3/4 ölçekli T-düğümü numunesini tekrarlı tersinir yükler altında test etmiştir. Çalışmada kolon boyuna donatılarının ankraj boyları ile sargılama miktarının düğüm davranışına etkileri de araştırılmıştır. Araştırmacılar ilk numunelerinde gözledikleri zayıflıkları gidererek denedikleri ikinci numunelerinde Şekil 11’de gösterildiği gibi oldukça başarılı bir davranış elde etmişlerdir.

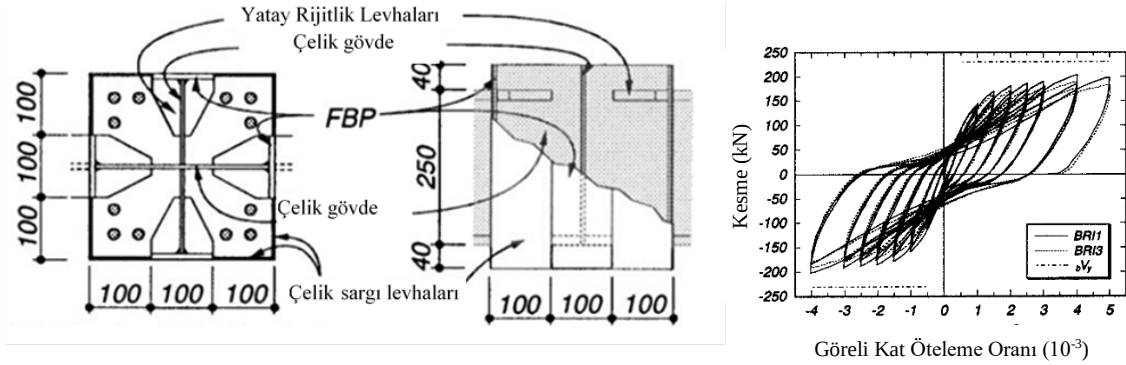

Şekil 11. Fargier-Gabaldón ve Parra-Montesinos [20] tarafından incelenen ve tersinir yükler altında başarılı bir davranış sergileyen T-tipi BAÇ düğümü

Araştırmacılar, BAÇ çerçevelerinde, doğru detaylar kullanılarak tasarlanmış çatı seviyesindeki T-düğümünün deprem etkisi altında doğrusal olmayan bölgede kararlı bir davranış sergiledikleri sonucuna varmışlardır.

BAÇ düğümleri üzerine yapılan öncü çalışmaların çoğu, 1993 yılında başlayan ve ABD ile Japonya ülkelerinin ortak işbirliğiyle gerçekleştirilen beş yıllık bir araştırma programı kapsamında yürütülmüştür. Fark edilebileceği gibi, ABD’de gerçekleştirilen öncü

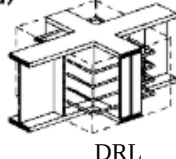
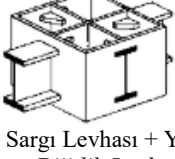
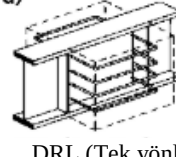
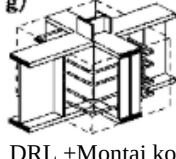
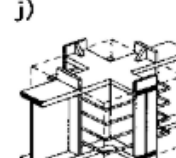
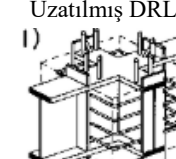
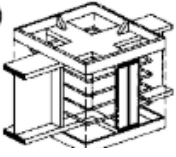
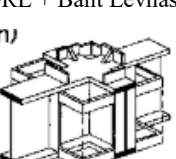
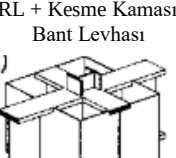
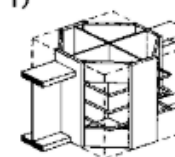
çalışmaların neredeyse tamamı sürekli kiriş düğümleri üzerinedir. Buna karşın, Japon araştırmacıların gerçekleştirdikleri çalışmaların hemen hemen tamamı sürekli kolon düğümleri üzerine olmuştur. İki ülke arasında belirtilen araştırma programı kapsamında, sürekli kolon düğümlerinde uygulanan ilave detayların düğümün kesme dayanımı ve yük aktarma mekanizmaları üzerindeki etkilerini araştırmak ve bu tür düğümler için genel bir tasarım yöntemi geliştirilirken kullanılacak deneysel sonuçlar elde etmek amacıyla, Kuramoto ve Nishiyama [21] üç adet iç BAÇ düğümünü (Şekil 12) tersinir tekrarlı yükler altında test etmişlerdir. Deneylerde, kolonun etrafına yerleştirilen sargı levhalarının kalınlığı ile uzatılmış düşey rijitlik levhası kullanımının etkileri araştırılmıştır.

Şekil 12. Kuramoto ve Nishiyama [21] tarafından incelenen sürekli kolon düğümü ve düğümün tekrarlı tersinir yükler altındaki histeretik eğrileri

Çalışmada düğümde kalın çelik sargı levhalarının ve düşey rijitlik levhaların kullanılmasının, beton basınç çubuğu mekanizmalarının oluşmasında ve düğümün deprem davranışının iyileştirilmesinde etkili olduğu gözlenmiştir. Araştırmacılar, düğümdeki gerilme aktarma mekanizmalarını modelleyerek, model sonuçlarını incelenen düğümlerin kesme dayanımlarının tahmininde kullanmışlardır.

Elbette, Amerikan-Japon işbirliğiyle yürütülen çalışmalar Kuramoto ve Nishiyama'nın [21] çalışmasıyla sınırlı değildir. Ancak, Japon araştırmacıların büyük bir kısmı çalışmalarını İngilizce dilinde yayınlamadıklarından, bu konuda çalışan pek çok araştırmacının dile getirdiği gibi, bu kaynakların çoğuna ulaşamamıştır. Bununla birlikte, Nishiyama ve arkadaşları [22] belirtilen işbirliği çerçevesinde Japon araştırmacılar tarafından yürütülen çalışmaları temel alarak Japonya'da inşa edilecek kompozit betonarme-çelik binaların depreme dayanıklı tasarımı için genel esaslar içeren bir kılavuz hazırlamışlardır. Tasarım kılavuzunun kapsamında olan, pratikte uygulanmış veya uygulanabilirliği kanıtlanmış olan BAÇ düğümlerinin detayları Şekil 13'te sunulmuştur.

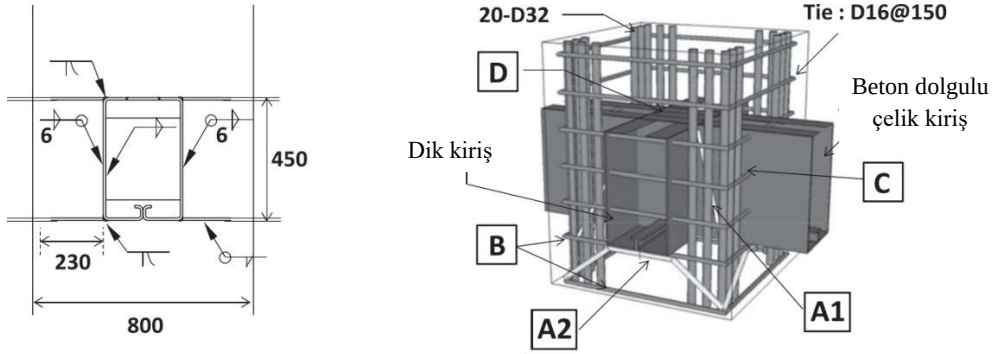
	Sürekli Kiriş Düğümleri	Sargılı Sürekli Kiriş Düğümleri	Sürekli Kolon Düğümleri
Temel Detaylar	a) DRL	b) Sargı Levhası	c) Sargı Levhası + Yatay Rijitlik Levhası
Geliştirilmiş Detaylar	d) DRL (Tek yönlü) g) DRL + Montaj kolonu j) Uzatılmış DRL i) Uzatılmış DRL + Boyuna Donatı	e) DRL + Bant Levhası n) DRL + Kesme Kaması + Bant Levhası k) Sargı Levhası + Montaj Kolonu	f) Sargı Levhası + Düşey Rijitlik Levhası i) Sargı Levhası + Diyafram

Şekil 13. Nishiyama ve arkadaşları [22] tarafından hazırlanan kılavuzun kapsamındaki BAÇ düğümleri

3. GÜNCEL ÇALIŞMALAR

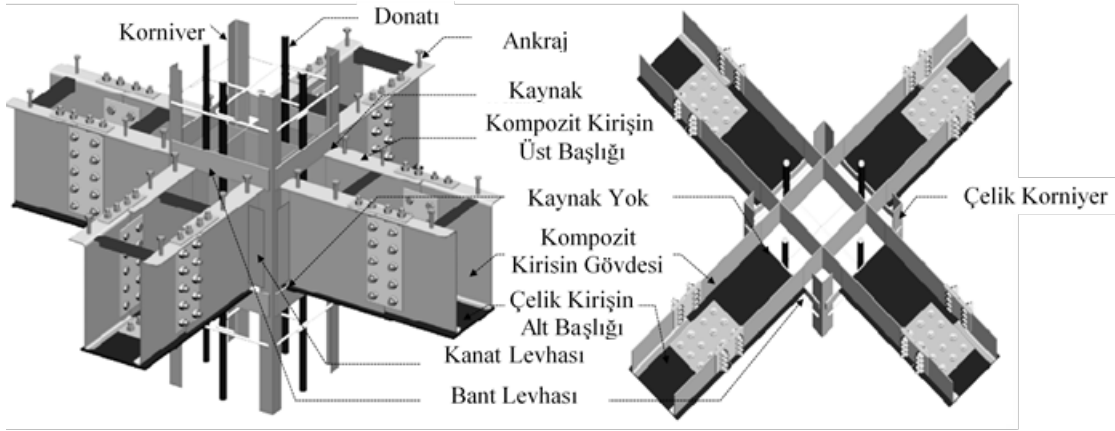
ABD-Japonya ikili işbirliğiyle yürütülen araştırma programı kapsamında incelenen BAÇ düğümleri, bu tür düğümlerin kullanıldığı BAÇ çerçeveleri için kapsamlı bir veri tabanı oluşturmuştur. Öncü çalışmaların ardından, hem farklı BAÇ düğümleri geliştirmek hem de bu tür düğümlerde belirlenen yük aktarma mekanizmalarını farklı şekillerde kullanarak yeni taşıyıcı sistemler oluşturmak amacıyla pek çok farklı ülkede çalışmalar yapılmıştır.

Park ve meslektaşları [23], geleneksel kompozit kirişlerden farklı olarak, 1/1 ölçekli U kesitli içi beton dolgulu kirişler içeren (Şekil 14) iç sürekli kiriş BAÇ düğümleri tasarlayarak, deprem etkisi altındaki davranışlarını incelemişlerdir. Test edilen her iki numune de kirişlerde plastik mafsallar oluşmuş, numunelerin dayanımı kirişlerin plastik moment dayanımlarını aşmıştır. Araştırmacılar, elde ettikleri sonuçların genelleştirilebilmesi için ilave deneyler yapılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Şekil 14. Park ve meslektaşları [23] tarafından incelenen BAÇ düğümü

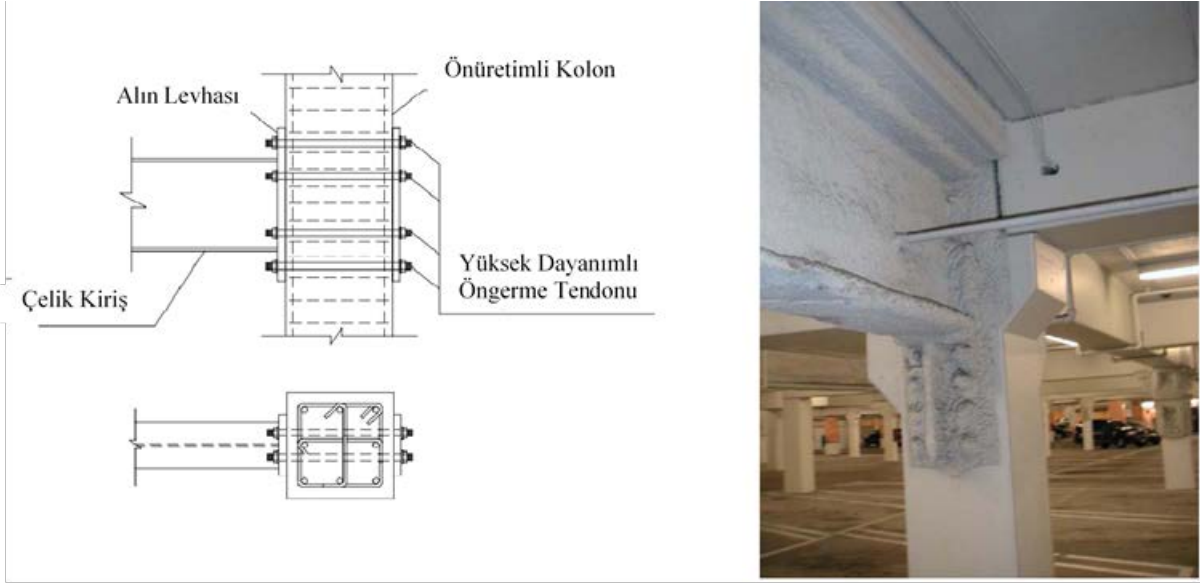
Benzer şekilde, Hwang ve meslektaşları [24] Şekil 15'te gösterilen soğuk şekillendirilmiş profillerden oluşturulan beton dolgu çelik kirişler içeren bir sürekli kiriş BAÇ düğüm detayı geliştirmişlerdir. Yine Şekil 15'te gösterildiği gibi, araştırmada incelenen numunelerin kolonlarının dört köşesinde çelik korniyerler, kiriş başlıklarının üst ve alt hizalarında çelik bant levhaları ve korniyerleri kirişlere birleştirmek için çelik kanat levhaları kullanılmıştır. Tekrarlı yükler altında test edilen, 1/1 ölçekli üç numuneden ikisi iç BAÇ çerçevesi düğümünü, üçüncüsü ise dış BAÇ çerçevesi düğümünü temsil etmektedir. Test sonuçları, numunelerin şekil değiştirme ve enerji sönümleme kapasitelerinin çalışmanın yapıldığı zaman yürürlükte olan Amerikan çelik tasarım yönetmeliğinde tanımlanan süneklik düzeyi sınırlı moment aktaran çelik çerçeveler için gerekli koşulları sağladığını göstermiştir.

Şekil 15. Hwang ve meslektaşları [24] tarafından incelenen BAÇ düğümü

Güney Kore'de yapılan çalışmalara ek olarak Choi ve meslektaşları [25], farklı detaylar içeren BAÇ düğümleri için yeni tasarım denklemleri geliştirmiştir. Bu denklemler, kesme kamaları, uzatılmış düşey rijitlik levhaları, sargı levhaları ve mevcut olması durumunda düğüme diğer doğrultuda saplanan kirişin düğümün kesme dayanımı üzerindeki etkilerini içermektedir.

Kompozit çerçeveler üzerine yürütülen çalışmaların ve bu çerçevelerin tasarımı için kullanılan yönetmeliklerin hemen hemen tamamı yerinde dökme betonarme kolon içeren ve monolitik olarak üretilen çerçeveler için geçerlidir. Bununla birlikte, bazı araştırmacılar BAÇ çerçevelerinde önüretimli kolonların kullanılmasıyla imalat hızında önemli bir artış sağlanabileceğini fark etmiştir. BAÇ çerçevelerinde önüretimli kolonların üstünlüğünden yararlanmak amacıyla, Wu ve meslektaşları [26] iki adet büyük ölçekli ard germeli önüretimli BAÇ numunesi (Şekil 16) tasarlayarak, tekrarlı tersinir yükler altında test etmişlerdir.

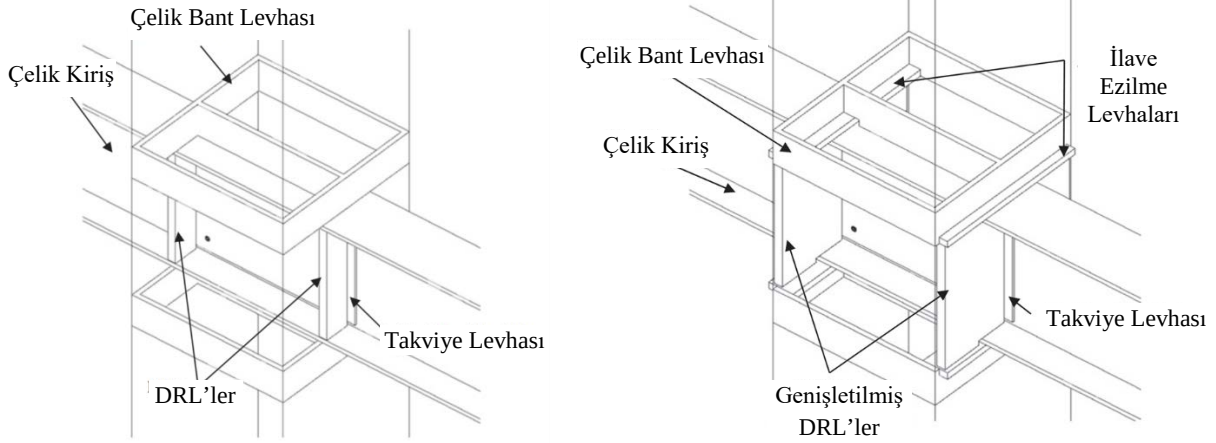

Şekil 16. Wu ve meslektaşları [26] tarafından incelenen öngermeli BAÇ düğümü

Çalışmada, ard germe ile bağlanmış alın levhalarının birleşimlerinin davranışlarının monolitik birleşimlerden oldukça farklı olduğu gözlenmiştir. Önüretimli kolon içeren test numuneleri, yaklaşık % 5,0 göreceli kat ötelemesi değerine karşılık gelen öteleme değerlerinde dahi oldukça başarılı bir davranış sergilemiştir.

Bir diğer ölüretimli kolonlu BAÇ düğümü önerisi, Khaloo ve Doost [27] tarafından yapılmıştır. Wu ve meslektaşlarından [26] farklı olarak, Khaloo ve Doost [27] inceledikleri düğümlere öngerme uygulamamışlardır. Araştırmacılar, dört adet 1/2 ölçekli iç düğüm numunesini, doğrusal olmayan deformasyonlar düğümde meydana gelecek şekilde tasarlayarak tersinir tekrarlanır yükler altında test etmişlerdir. Test numunelerinin üçünde, uzatılmış düşey rijitlik levhaları, birinde ise uzatılmış sargı levhaları kullanılmış, ilgili levhalar kolonun içine yerleştirilen süreklilik levhalarına doğrudan kaynaklanmıştır. Çalışmada test edilen düğümlerin göçme modları, dönmeleri, yatay yük taşıma kapasiteleri, rijitlik değişimleri ve enerji tüketme kapasiteleri belirlenmiştir. Araştırmacılar, uzatılmış düşey rijitlik levhaları, düşey kesme kamaları, düşey rijitlik levhaları, süreklilik levhaları ve etriye içeren düğümlerin kullanılmasını önermişlerdir.

Alizadeh ve meslektaşları [28], BAÇ çerçevelerinin iç düğümlerinde kullanılmak üzere standart düğüm detaylarından farklı bir detaya sahip bir sürekli kiriş düğümü geliştirerek, düğümün tekrarlı yükler altındaki davranışını 3/4 ölçekli bir numunede deneysel olarak incelemişlerdir. Önerilen numunenin davranışını karşılaştırmak için araştırmacılar, bu numuneye ek olarak standart detaylı bir iç BAÇ düğümü de test etmişlerdir. Numunelerin her ikisinde de düğüm bölgesinde çelik kirişin gövdesinde takviye levhaları kullanmış, ayrıca kirişin üst ve altında kalan betonu çelik bant levhalarıyla sargılamışlardır (Şekil 17). İki numune arasındaki en önemli fark, ikinci numunede çelik kirişin başlıklarına kaynaklanan “ilave ezilme levhaları”dır. İki numune arasındaki diğer önemli fark da, ikinci numunede düşey rijitlik levhalarının genişliklerinin çelik profilin başlık genişliğinden daha büyük seçilmesidir. Deney numunelerinin her ikisinde de kendiliğinden yerleşen beton kullanılmış, numuneler güçlü kolon-zayıf kiriş ilkesine uyacak şekilde tasarlanmıştır.

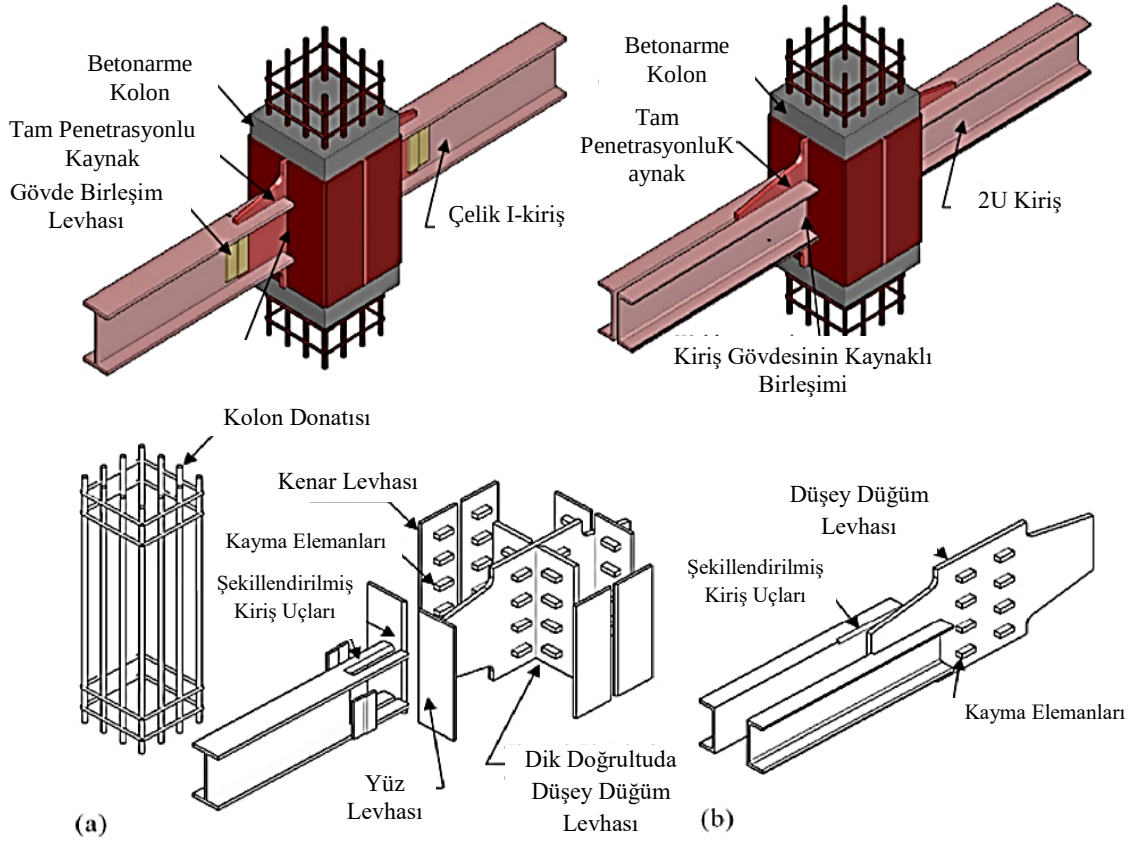

Şekil 17. Alizadeh ve meslektaşları [28] tarafından incelenen BAÇ düğümleri

Test sonuçlarına göre, her iki numunede tersinir yükler altında sünek bir davranış göstermiş; rijitliklerindeki küçük bir azalma ile dayanımlarını koruyabilmişlerdir. Araştırmacılar, önerilen düğüm tipinin deprem riski yüksek bölgelerde inşa edilecek BAÇ çerçevelerinde kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar ayrıca, test ettikleri numuneleri, yaygın şekilde kullanılan bir sonlu elemanlar programı olan ABAQUS programını kullanarak modelleyip, parametrik bir çalışma da gerçekleştirmişlerdir. Aynı araştırmacılar, deney numuneleri bir başka sonlu elemanlar programı olan OPENSEES programını kullanarak da modelleyerek nümerik bir çalışma da yürütmüşlerdir [29].

Eghbali ve Mirghaderi [30] sürekli kolon düğümlerine alternatif olarak tasarladıkları düğüm bölgesinde yeni detaylar içeren 3/4 ölçekli iki adet iç düğüm numunesini sabit düşey, tekrarlanır tersinir yatay yük altında test etmiştir. Numunelerin birinde çelik kiriş olarak I profil diğeri ise sırt sırta yerleştirilmiş iki adet U profil kullanmışlardır. Çelik kirişleri, Şekil 18'de gösterilen ve düğümün içinden geçen ve birbirine dik iki doğrultuda yerleştirilmiş düşey düğüm levhaları kullanarak bağlamışlardır. Deney numunelerinde kullanılan detaylar Şekil 18'de gösterilmektedir. Test sonuçlarına göre her iki numune, % 8,0 görelî kat ötelemesi oranına kadar histerik eğrilerde herhangi bir daralma olmaksızın kararlı bir davranış sergilemiştir. Önerilen detaylarla birlikte düğüm büyük oranda hasarsız kalmış, düğümde sadece birkaç önemsiz çatlak gözlenmiştir.

Nguyen ve meslektaşları [31], betonarme kolonun içine yerleştirilen çelik bir profile doğrudan bağlanan çelik kirişler içeren bir dış BAÇ düğümü geliştirerek, 1/1 ölçekli bir deney numunesini (Şekil 19) tekrarlı tersinir yükler altında test etmişlerdir. Numunenin davranışı, yatay yük kapasitesi, görelî kat öteleme açısı kapasitesi, süneklik, enerji tüketimi ve rijitlik kaybı incelenerek değerlendirilmiştir. Tekrarlı yükler altında numunenin kapasitesinde aşırı bir düşüş olmaksızın kararlı bir davranış sergilediği, ancak histeretik eğrilerde dikkate değer çevrim sıkışmaları gözlemlendiği tespit edilmiştir (Şekil 19).

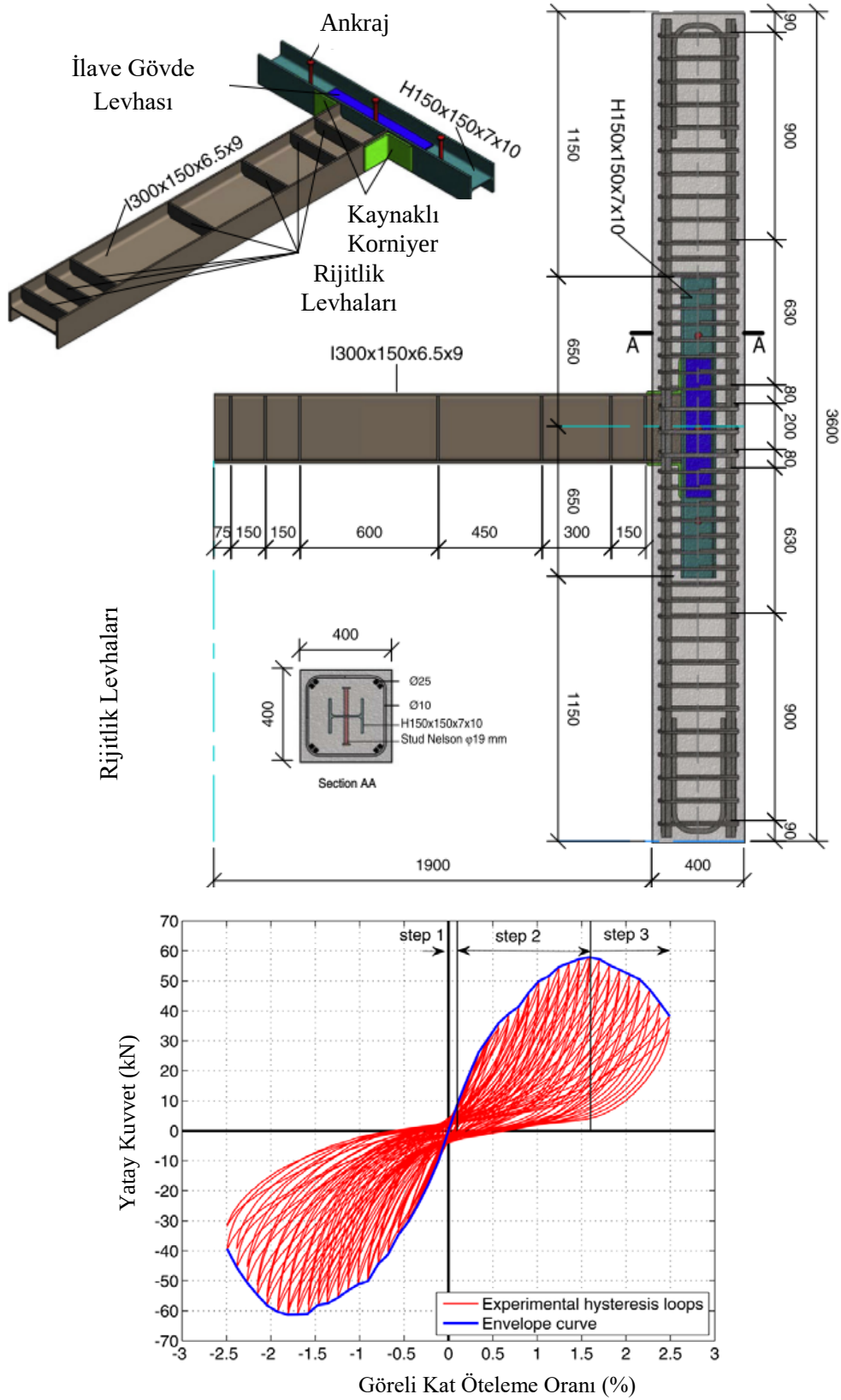

Şekil 18. Eghbali ve Mirghaderi [30] tarafından incelenen BAÇ düğümleri

Araştırmacılar, deney sonuçlarının geliştirilebilmesi ve tasarımı kontrol eden parametrelerin düğüm davranışına etkilerinin araştırılabilmesi için ilave deneysel ve sayısal çalışmaların yürütülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Madandoust ve meslektaşları [32], Alizadeh ve meslektaşları [28] tarafından test edilen deney numunesinin histeretik eğrilerini ABAQUS programını kullanarak sayısal olarak modellemiş, ardından standart BAÇ birleşimlerinde kullanılan çelik bant levhaları, düşey rijitlik levhaları ve kiriş gövde takviye levhalarının düğüm davranışına etkilerini inceledikleri parametrik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir.

Son olarak, 2011 yılında Li ve meslektaşlarının [3], içinde bulundukları yıla kadar BAÇ sistemleri üzerine yürütülen çalışmaları özetlediği derleme çalışmaya da kısaca değinilecektir. Çalışmanın ilk bölümünde, daha çok öncü çalışmalardaki BAÇ düğüm deneyleri ve bu deneylerden elde edilen ana sonuçlar kısaca özetlenmiştir. Ardından, BAÇ düğümlerinin tekrarlı tersinir yükler altındaki davranışlarını sonlu elemanlar yöntemiyle inceleyen araştırmalardan bahsedilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise BAÇ çerçeveleri üzerine yürütülen deneysel ve sayısal çalışmalar detaylıca anlatılmaktadır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise BAÇ düğümleri ile BAÇ çerçevelerinin tasarımlarında kullanılabilecek tasarım esaslarının geliştirilmesi üzerine yürütülen çalışmalar özetlenmiştir.

Şekil 19. Nguyen ve meslektaşları [31] tarafından incelenen BAÇ düğümü ve düğümün tersinir yükler altındaki histeretik eğrileri

4. SONUÇLAR

Betonarme kolon ve çelik kiriş içeren çerçeveler hakkında yürütülen öncü çalışmaların hemen hemen tamamı, kompozit ve hibrit yapılar üzerine ABD-Japonya ikili işbirliğinde gerçekleştirilen bir araştırma programı kapsamında yapılmıştır. Genel olarak deneysel çalışmalar, BAÇ düğümlerinin, düğümde oluşan olası yük aktarma mekanizmalarını harekete geçirmek için uygun şekilde detaylandırıldığında, depreme dayanıklı tasarım için gerekli dayanım ve sünekliğe sahip olduklarını göstermiştir. Literatürde yayınlanan çalışmaların büyük bir bölümü BAÇ düğümlerinin göçme modları ile yük aktarma mekanizmalarını araştırmak amacıyla yapılmış, test numenelerinin çoğu düğüm göçmesi meydana gelecek şekilde tasarlanmıştır. Mevcut çalışmalar, BAÇ çerçevelerinde doğrusal olmayan şekil değiştirmelerin tamamının düğümlerde meydana gelecek şekilde tasarlandığı durumlarda dahi, doğru detaylanmış BAÇ düğümlerinin süneklik düzeyi yüksek geleneksel çelik veya betonarme düğümlere eşdeğer dayanım, rijitlik, süneklik ve enerji sönümleme kapasitesi sergilediğini göstermiştir.

ABD ve Japonya’da yapılan öncü çalışmaların ışığında, hem farklı BAÇ düğümleri geliştirmek hem de bu tür düğümlerde belirlenen yük aktarma mekanizmalarını farklı şekillerde kullanarak yeni sistemler oluşturmak amacıyla pek çok farklı ülkede çalışmalar yapılmıştır. Güncel çalışmalarda, birçok yeni düğüm detayı önerilmiş ve araştırılmıştır. BAÇ düğümleri için farklı önerilmesi tasarım kılavuzlarının oluşturulmasında zorluk çıkarmakla beraber BAÇ çerçevelerinin gelişmeye açık olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Griffis, L. G., “Some design considerations for composite-frame structures”, *Engineering Journal*, American Institute of Steel Construction, 23, 59-64, 1986.
- [2] Deierlein G.G., “Seismic design and behavior of composite (RCS) frames”, Presentation, June 4, 2003, <https://www.aisc.org/globalassets/continuing-education/quiz-handouts/seismic-design-and-behavior-handout.pdf>, Son erişim tarihi: 08.03.2020.
- [3] Li W., Li Q, Jiang W., Jiang L., “Seismic performance of composite reinforced concrete and steel moment frame structures – state-of-the-art”, *Composites Part B: Engineering*, 42 (2), 190-206, 2011.
- [4] Kanno R., “Strength, deformation, and seismic resistance of joints between steel beams and reinforced concrete columns”, PhD dissertation, Cornell University, Ithaca, N.Y., 1993.
- [5] Chou C.-C., Chen J.-H., “Tests and analyses of a full-scale post-tensioned RCS frame subassembly”, *Journal of Constructional Steel Research*, 66, 1354–1365, 2010.
- [6] Furukawa J., Ichikawa M., Morimoto H., Nakade A., Matsuzaki Y., “Experimental study on strength and deformation capacity of reinforced concrete columns and steel beams structure joint”, *12th World Conference on Earthquake Engineering*, 30 January – 4 February, New Zealand, 2000.
- [7] Deierlein G.G., Noguchi H., “Overview of US–Japan research on the seismic design of composite reinforced concrete and steel moment frame structures”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 130(2), 361–367, 2004.

- [8] Sheikh T.M., Yura J.A., Jirsa J.O., “Moment connections between steel beams and concrete columns”, PMFSEL Report NO: 87-4, The University of Texas at Austin, Austin, USA, 1987.
- [9] Deierlein G.G., Yura J.A., Jirsa J.O., “Design of moment connections for composite framed structures”. PMFSEL Report NO: 88-1, The University of Texas at Austin, Austin, USA, 1988.
- [10] Sheikh T.M., Deierlein G.G., Yura J.A., Jirsa J.O., “Beam–column moment connections for composite frames: Part 1”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 115 (11), 2858–76, 1989.
- [11] Fargier-Gabaldón L.B., Parra-Montesinos G., “Behavior of Reinforced Concrete Column–Steel Beam Roof Level T-Connections under Displacement Reversals”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 132(7), 1041-1051, 2006.
- [12] Deierlein G.G., Sheikh T.M., Yura J.A., Jirsa J.O., “Beam–column moment connections for composite frames: Part 2”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 115 (11), 2877–96, 1989.
- [13] ASCE Task Committee on Design Criteria for Composite Structures in Steel and Concrete, “Guidelines for design of joints between steel beams and reinforced concrete columns”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 120(8), 2330-2357, 1994.
- [14] Kanno R., Deierlein G.G., “Design model of joints for RCS frames”, *Composite Construction in Steel and Concrete IV*, 947-958, 2000.
- [15] Bracci J.M., Moore W.P., Bugeja M.N., “Seismic design and constructability of RCS special moment frames”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 125(4), 385–392, 1999.
- [16] Bugeja M.N., Bracci J.M., Moore W.P., “Seismic behavior of composite RCS frame systems”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 126(4), 429–36, 2000.
- [17] Parra-Montesinos G.J., Wight J.K., “Seismic response of exterior RC column-to-steel beam connections”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 126(10), 1113–21, 2000.
- [18] Parra-Montesinos G., Wight, J.K., “Modeling shear behavior of hybrid RCS beam-column connections”, *ACI Structural Journal*, 98(5), 762–770, 2001.
- [19] Parra-Montesinos G., Liang X., Wight J.K., “Towards deformation-based capacity design of RCS beam-column connections”, *Engineering Structures*, 25(5), 681–690, 2003.
- [20] Fargier-Gabaldón L.B., Parra-Montesinos G., “Behavior of Reinforced Concrete Column–Steel Beam Roof Level T-Connections under Displacement Reversals”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 132(7), 1041-1051, 2006.
- [21] Kuramoto H., Nishiyama I., “Seismic performance and stress transferring mechanism of through-column-type joints for composite reinforced concrete and steel frames”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 130(2), 352–60, 2004.
- [22] Nishiyama I., Kuramoto H., Noguchi H., “Guidelines: seismic design of composite reinforced concrete and steel buildings”, *Journal of Structural Engineering*, ASCE, 130(2), 336–42, 2004.

- [23] Park H.G., Hwang H.J., Lee C.H., Park C.H., Lee C.N., “Cyclic loading test for concrete-filled U-shaped steel beam-RC column connections”, *Engineering Structures*, 36, 325–336, 2012.
- [24] Hwang H.J., Eom T.S., Park H.G., Lee S.H., Kim H.S., “Cyclic Loading Test for Beam-Column Connections of Concrete-Filled U-Shaped Steel Beams and Concrete-Encased Steel Angle Columns”, *Journal of Structural Engineering*, 141(11), 04015020, 2015.
- [25] Choi Y., Moon J., Lee E., Park K.S., Lee K.S., “Development of a Shear Strength Equation for Beam–Column Connections in Reinforced Concrete and Steel Composite Systems”, *International Journal of Concrete Structures and Materials*, 11(2), 185–197, 2017.
- [26] Wu Y., Xiao Y., Anderson J.C. “ Seismic behavior of PC column and steel beam composite moment frame with posttensioned connection”, *Journal of Structural Engineering*, 135(11), 1398–407, 2009.
- [27] Khaloo A., Doost R.B., “Seismic performance of precast RC column to steel beam connections with variable joint configuration”, *Engineering Structures*, 160, 408-418, 2018.
- [28] Alizadeh S., Attari N.K.A., Kazemi M.T., “The seismic performance of new detailing for RCS connections”, *Journal of Constructional Steel Research*, 91, 76–88, 2013.
- [29] Alizadeh S., Attari N.K.A., Kazemi M.T., “Experimental investigation of RCS connections performance using self-consolidated concrete”, *Journal of Constructional Steel Research*, 114, 204–216, 2015.
- [30] Eghbali, N. B., Mirghaderi, S. R., “Experimental investigation of steel beam to RC column connection via a through-plate.” *Journal of Constructional Steel Research*, 133, 125–140, 2017.
- [31] Nguyen X.H., Nguyen Q.H., Le D.D., Mirza O., “Experimental Study on Seismic Performance of New RCS Connection”, *Structures*, 9, 53-62, 2017.
- [32] Madandoust, R., Vatandoost, M., Zehtab, M., “Evaluation of seismic behavior improvement in RCS connections”, *Asian Journal of Civil Engineering*, 2018.

KADINLARIN ERKEN EVLİLİĞİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

A CRITICAL OVERVIEW OF EARLY MARRIAGE OF WOMAN

Ayşecan ŞAHAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi

ÖZET

Evlenme, bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesini ifade etmektedir 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1989 yılında ilan edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerde on sekiz yaşını tamamlamadan önce yapılan evlilikler erken evlilik olarak kabul edilmektedir.

Dünyada ve Türkiye’de erken yaşta evliliğe ilişkin veriler incelendiğinde erken evlilik sorununun gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun birçok toplumda var olduğu görülmektedir (Burcu, 2015). Kesin rakamlara ulaşmak mümkün olmasa da gelişmekte olan ülkelerde her yıl 10-12 milyon kız çocuğunun erken yaşta evlendirildiği düşünülmektedir. UNICEF (2017) verilerinde 2010-2016 aralığında, on sekiz yaş altında yapılan evliliklerin dünyada toplamda %25 oranında olduğu ve az gelişmiş ülkelerde bu oranın %40 olduğu belirtilmiştir. Konuyu Türkiye özelinde ele aldığımızda ise her üç kadından birinin çocuk evliliği yaptığını söylemek mümkündür (Çakmak, 2009). UNICEF (2014) ve UNICEF (2017) verilerine göre Türkiye’de erken evlilik oranı sırası ile %14 ve %15’tir. Araştırmalarda erken evliliğin nedenlerine dair eğitim seviyesi, ekonomik durum, kültürel özellikler ön plana çıkmakta olup Aydemir (2011) dünyada erken evliliğin nedenlerinin bölgeden bölgeye ve topluluktan topluluğa farklılık gösterdiğini ve erken evliliklerin daha çok geleneksel bir karakterinin olduğu ve sorunun devamına sebep olacak ideal koşulları da ataerkil yapıdaki toplumların sağlığını ifade etmektedir. Sonuç olarak erken evliliğin nedenleri çok yönlü olup toplumsal yapıya ve bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Halen oldukça yüksek bir oranda kadınların erken evliliğinin varlığını sürdürdüğü anlaşılmış olup bu çalışmada buradan hareketle kadınların erken evliliklerin nedenlerinin araştırılması gereken bir konu olduğu düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Çalışmada ülkemizde gerçekleşen kadınların erken evliliklerin nedenleri ve sonuçları araştırılarak önlenmesine dair yapılabilecekler konusu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Kadın, Evlilik, Erken Evlilik

1. GİRİŞ

Evlenme, bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesini ifade etmektedir (Evlendirme Yönetmeliği, 1985). Evlenmenin gerçekleşmesi için en önemli koşullardan biri yaştır. 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1989 yılında ilan edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerde on sekiz yaşını tamamlamadan önce yapılan evlilikler erken evlilik olarak kabul edilmektedir. Çakmak çalışmasında uluslararası belgelere göre, on sekiz yaşının altında yapılan her evliliğe “çocuk evliliği” ve evlenen kıza “çocuk gelin” denildiğini belirtmiştir. Burada çocuk evliliği derken, evlilik sözü ile kastedilen hukuki anlamda değil, sosyolojik anlamda evliliktir (Çakmak, 2009).

Ülkemizde evlenmeye dair işlemlerin yapılabilmesi için Türk Medeni Kanunu kim koşullar belirlemiştir. Bu koşulların başında bireyin yaşının evlenmeye uygun olması gerekmektedir. Türk Medeni Kanunu 124. Maddesinde ‘Erkek ya da kadın on yedi yaşını

doldurmadıkça evlenemez.’ İbaresini ile on yedi yaşını doldurmamış bireylerin evlenemeyeceğini dile getirmiştir. Bu maddeye göre kadın ve erkeğin on yedi yaşını doldurmadan önce yaptığı evlilikler erken evlilik olarak nitelendirilmektedir. Aynı maddenin devamında ‘Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.’ İfadesine yer verilmiş olup on altı yaşını dolmuş bireylerin hâkim kararı ile evlenebileceğini ifade etmiştir.

Uluslararası belgelerde on sekiz yaşından küçük bireyler çocuk olarak kabul edilmekle birlikte Türk Medeni Kanunun on sekiz yaşından önce bireylerin evlenmesine olanak tanıdığı anlaşılmaktadır. Ancak yine ülkemizde yürürlükte olan Çocuk Koruma Kanunu ‘daha erken yaşta ergin olsa dahi, on sekiz yaşını doldurmamış kişi’yi çocuk olarak kabul etmektedir. Yine Çocuk Koruma Kanunu on sekiz yaşını doldurmamış, bedensel zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ya da istismar edilen kişiyi ‘korunma ihtiyacı olan çocuk kapsamına almaktadır. Evlilik cinsel birlikteliği de beraberinde getirmekte olup Çocuk Koruma Kanununa göre on sekiz yaşından önce istismar edilen bireyler korunma ihtiyacı olan çocuk kapsamına girmektedir. Bu durum on sekiz yaşından önce evlenen bireylerin cinsel anlamda istismar edildiğini ve on sekiz yaşından önce evlenen çocuğun da korunma ihtiyacı olan çocuk kapsamına girdiğini göstermektedir.

Türk Ceza Kanunun 104. Maddesinde ‘Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.’ İfadesine yer verilmiştir. Şu halde, on beş yaşını doldurmuş bir kız, hukuki olarak değilse de, sosyolojik anlamda evlendirildiğinde, bu kızla cinsel ilişkiye giren eş, şikâyet edilmediği sürece cezalandırılmamaktadır. Yani, Türk Ceza Kanunu, evlilik yaşını, örtülü olarak, on sekiz yaşın altında tutmaktadır (Çakmak, 2009).

Erken evlilik konusunda uluslararası belgelerde on sekiz yaşın belirleyici bir faktör olduğu görülmekle birlikte bu konuda ülkemizde hali hazırda yürürlükte bulunan yasalarda ‘evlilik yaşı karmaşası’ yaşandığı anlaşılmaktadır. Hukuki olarak ulusal mevzuatımızda yaşanan karmaşaya karşın erken evlilikler çocuklar açısından bir hak ihlali anlamı taşımaktadır. Çocukların somut ve soyut olarak düşünmeyi tamamlayabilmesi, kendi başına karar verebilmesi, sorumlulukların bilincine varabilmesi için ergin olması gerekmektedir. Erginliğin sağlanması için fiziksel ve psikolojik olarak olgunlaşmak gereklidir. Gerkli olgunluğa erişmeden çocuk yaşta yapılan evlilikler çocuk istismarı olarak kabul edilmekte olup kız çocukları erkek çocuklarına göre daha fazla erken yaşta evlendirilmektedir. Çocukların evlendirilmeleri tek başına önemli bir sorun olup üzerinde çalışılması gerekmektedir.

Bu çalışmanın ülkemizde gerçekleşen erken evliliklerin nedenlerini ve sonuçlarını araştırıp önlenmesine dair yapılabilecekler konusunu tartışmaktadır.

2. ERKEN EVLİLİĞİN GÖRÜLME SIKLIĞI

2.1. Dünyada Erken Evlilik

Dünyada ve Türkiye’de erken yaşta evliliğe ilişkin veriler incelendiğinde erken evlilik sorununun gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun birçok toplumda var olduğu görülmektedir (Burcu, Yıldırım, Sırma, & Sanıyaman, 2015: 69). Kesin rakamlara ulaşmak mümkün olmasa da gelişmekte olan ülkelerde her yıl 10-12 milyon kız çocuğunun erken yaşta evlendirildiği düşünülmektedir. Konuyu Türkiye özelinde ele aldığımızda ise her üç kadından birinin çocuk evliliği yaptığını söylemek mümkündür (Çakmak, 2009).

UNICEF (2014) verileri incelendiğinde ise dünya genelinde 18 yaş altında evlilik yapan kadınların oranı %34’tür. Bu verilere göre az gelişmiş ülkelerde 18 yaşın altında evlilik yapan kadınların oranı en yüksektir (%45). Verilere bölge bazında bakıldığında Güney Asya ülkelerinde 18 yaşın altında evlilik yapan kadınların oranı %46 iken, bunu %41 ile Batı ve

Orta Afrika, %39 ile Sahra Altı Afrika (Sub-Saharan Africa) ve %38 ile Doğu ve Güney Afrika bölgeleri izlemektedir (UNICEF, 2014: 83)

UNICEF (2017) verilerinde 2010-2016 aralığında, on sekiz yaş altında yapılan evliliklerin dünyada toplamda %25 oranında olduğu ve az gelişmiş ülkelerde bu oranın %40 olduğu belirtilmiştir. UNICEF (2017) verileri ülke bazlı incelendiğinde Nijer'in %76 ile erken evlilik oranında dünyada ilk sırada olduğu, Nijer'i %68 ile Orta Afrika Cumhuriyeti, %67 ile Chad, %59 ile Bangladeş, %52 ile Mali ve Gine'nin izlediği anlaşılmıştır. Aynı verilerde bölge bazlı oranların ise Doğu Asya ve Pasifiklerde %15, Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde %11, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da %17, Doğu ve Güney Afrika'da %35, Sahra Altı Afrika'da %38 oranlarında olduğu görülmüştür (UNICEF, 2017: 190). UNPA verilerinde 2012 yılında 2001-2011 aralığında gelişmekte olan 41 ülkede yapılan araştırmada 20-24 yaş aralığında olan kadınların üçte birinin (%34) 18 yaşından önce evlendiği ifade edilmiştir. Bunun yanında aynı raporda 2010 yılına gelindiğinde bu oranın sayısal olarak 67 milyon kadına eriştiği, bu kadınların %12'sinin ise 15 yaşından önce evlendiği belirtilmiştir (UNFPA, 2012: 22). UNPA'nın 2012 verilerinde ülke bazlı erken evlilik sıralamasında en yüksek oranların sırası ile %75 oran ile Nijer, %72 ile Chad, %66 ile Bangladeş, %63 ile Gine, %61 ile Orta Afrika Cumhuriyeti ve %55 ile Mali'de olduğu görülmüştür (UNFPA, 2012: 23). UNPA (2012) ve UNICEF (2017) raporlarında en yüksek erken evlilik oranlarına sahip ilk beş sırada yer alan ülkelerin büyük bir çoğunlukla aynı olduğu anlaşılmıştır.

2.2. Türkiye'de Erken Evlilik

UNICEF (2014) ve UNICEF (2017) verilerine göre Türkiye'de erken evlilik oranı sırası ile %14 ve %15'tir.

2008 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 25-49 yaşlarındaki kadınların yüzde 43'ünün 20 yaşından önce, dörtte birinin 18 yaşına kadar, yüzde 5'inin de 15. yaş gününden önce evlendiklerini ortaya koymuştur. Araştırmada ortanca ilk evlenme yaşının 20.8 olduğunu, bir başka ifadeyle kadınların yarısının bu yaştan önce evlendiğini göstermektedir. Türkiye'de son 20 yılda ilk evlilik yaşında düzenli bir artış olmuştur (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008: 111). Bu durum Türkiye'de son 20-30 yılda kadınların evlenme yaşlarında önemli değişiklikler olduğunu doğrulamaktadır. Aynı araştırmaya göre araştırmaya katılan en yaşlı kuşak olan 45-49 yaş grubundaki kadınların % 35'i 18 yaşından önce evlenirken 20-24 yaş grubundaki kadınlarda bu oran %14'tür (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008: 112).

T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğünce yapılan 'Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması'nda 3051 kadın ile görüşme yapılmış olup katılımcıların %11.6'sının 12-17, %21'inin 18-20, %27.9'unun 21-25 yaş grubunda evlendiği ifade edilmiştir. Aynı araştırmada katılımcıların %11.6'sının kanunların ön gördüğü reşit olma yaşından önce anne baba izni ile evlendiğinin belirtildiği ve evlilik yaş ortalamasının 22.6 olarak tespit edildiği anlaşılmıştır (T.C Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 51).

Türkiye İstatistik Kurumu (2017) verilerine göre kız çocuklarındaki resmi evlenmelerin toplam resmi evlenmeler içindeki oranı 2013 yılında %6,2 iken 2017 yılında bu oran %4,2'ye düştüğü tespit edilmiştir. İl bazında incelendiğinde ise 2017 yılında Ağrı ili %16,6'lık oran ile kız çocuk evlenmelerinde en üst sırada yer aldı. Bu ili, %16,1 ile Muş ve %12,3 ile Bitlis izledi. Kız çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki oranının en düşük olduğu üç il ise sırasıyla; %0,4 ile Tunceli, %1,1 ile Rize ve %1,4 ile Trabzon oldu. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2017).

3. ERKEN EVLİLİĞE DAİR MEVZUAT

3.1. Uluslararası Mevzuat

Özellikle kadınları kısıkacına alarak toplumdaki cinsiyetler arası eşitsiz konumu pekiştiren, kadınların yaşam kalitelerini düşüren ve hayat tercihlerini azaltan erken evlilikler, uluslararası anlaşmalarla birlikte artık bir çocuk hakkı, kadın hakkı ve insan hakkı ihlâli olarak kabul edilmektedir (Aydemir, 2011: 31). Uluslararası mevzuatta evlilik konusuna, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Çocuk Hakları Sözleşmesinde çeşitli yönlerden değinilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948 yılında kabul edilmiştir. Sözleşmenin 16. Maddesi evlilik çağına varan her erkek ve kadının ırk, uyrukluk ve din bakımından herhangi bir ayrımcılığa tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına haiz olduğunu, her erkek ve kadının evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sonlanması ile eşit haklara sahip olduğunu ifade etmiştir. Aynı maddede evlenmenin ancak eşlerin tam ve serbest rızası ile yapılabileceği belirtilmiştir. Bu durumda evliliğin gerçekleşmesi için kişilerin tam ve serbest rızasının olması şartı konmuştur ve kişinin tam ve serbest rıza gösterebilmesi için ergin olması ve yeteri kadar olgunlaşması gerekmektedir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948).

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 16. Maddesi evlenmede kadınlarla erkeklere eşit hak tanınmasını, özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkının verilmesini ve bunun için taraf devletlerce gerekli önlemlerin alınmasına karar kılmıştır. Bunun yanında aynı maddenin devamında çocuğun erken yaşta evlenmesi veya nişanlanması hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için yasama dahil tüm gerekli önlemler alınacaktır ibaresine yer verilmiş, çocukların evlenmesinin de yasal olmadığı açıklanmıştır (Kadınlara karşı her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, 1979).

Erken evliliğe dair Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç olmak üzere on sekiz yaşın altında olan her bireyin çocuk olduğu kabul edilmiştir. Sözleşmenin 12. Maddesinde sözleşmeye taraf devletlerin görüşlerini oluşturmaya sahip çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını ve bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özenin sağlanmasına ve 36. Maddesi ile de çocukların esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğun korunmasını talep etmektedir (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989).

3.2. Ulusal Mevzuat

Ülkemizde evliliğe dair hüküm bulunduran başlıca yasalar Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu evliliğe dair koşulları belirleyen temel yasalardan olup kanunun 124.maddesine göre erkek ya da kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez (Türk Medeni Kanunu, 2001). Yine aynı maddenin devamında olağanüstü hallerde ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan kadın veya erkeğin evlenmesine izin verebileceğini ifade etmiş evliliğin on altı yaşın doldurulması ile de gerçekleşebileceğini göstermiştir. Burada karar yetkisini hâkime bırakan kanun önemli ve olağanüstü olarak ifade edilen hallerde evliliğin bireyin on sekiz yaşından önce evlenebilmesine olanak tanımıştır.

Türk Ceza Kanunu 6. Maddesinde on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi çocuk olarak tanımlarken 104 maddesinde Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu, 2004) ifadesi ile de şikâyet olmaması halinde on beş yaşını

bitirmiş ancak reşit olmamış kişi ile cinsel ilişki yaşayanın cezalandırılmayacağını ifade etmiştir. Açık bir şekilde dile getirilmese dahi bu durum erken evliliğin önünü açabilecek bir ifadedir.

Çocuk Koruma Kanunu 3. Maddesinde daha erken yaşta ergin olsa dahi on sekiz yaşını doldurmamış bireyi çocuk olarak tanımlamakta; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu da ‘korunma ihtiyacı olan çocuk’ kapsamına almaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Evlilik cinsel birlikteliği de beraberinde getirmekte olup Çocuk Koruma Kanuna göre de on sekiz yaşından önce cinsel birliktelik yaşayan çocuk istismar edilmiş kabul edilmekte ve bu durum suç teşkil etmektedir.

Ülkemizin de taraf olduğu, Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi uluslararası belgelerde onsekiz yaşını doldurmamış birey çocuk olarak kabul edilmektedir. İfade edilen uluslararası belgelere taraf olmak çocukların hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması gibi kimi sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Ülkemizde çocukların korunması, hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması için yürürlükte bulunan Çocuk Koruma Kanunu ile içeriğine çocuklara ilişkin kurallara yer veren Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu arasında yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere evlilik yaşı dolayısı ile erken evlilik arasında bir çelişki bulunmaktadır. Erken evlilik tüm dünyada sorun olarak görülmekte olup sorunun çözüme kavuşturulması için öncelikle mevzuatımızda evlilik yaşında otak bir kriterin belirlenmesi ve bu yaşın uluslararası mevzuata uygun, çocukların yararını göz önüne alarak belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

4. ERKEN EVLİLİĞİN NEDENLERİ

Araştırmalarda erken evliliğin nedenlerine dair eğitim seviyesi, ekonomik durum, kültürel özellikler ön plana çıkmakta olup Aydemir (2011:15) dünyada erken evliliğin nedenlerinin bölgeden bölgeye ve topluluktan topluluğa farklılık gösterdiğini ve erken evliliklerin daha çok geleneksel bir karakterinin olduğu ve sorunun devamına sebep olacak ideal koşulları da ataerkil yapıdaki toplumların sağlığını ifade etmektedir. Türkiye’de erken evliliklerin nedenleri konusunda Özcebe ve Biçer (2013) en önemli sebepleri eğitim düzeyi, gelir düzeyi, kültürel değerler, dini bağlılık ve çevre baskısını göstermiştir. Bu başlıklar arasında en etkili olanı kültürel değerler olarak görülmektedir; zira kültürel anlamda Türk toplumunda, bilhassa kırsal kesimin sıkı sıkıya bağlı olduğu değerler bütünü, insanların yaşam tarzlarının belirlenmesi, zihinlerindeki düşüncelerinin şekillenmesi ve bir aile kurma adına karar alma mekanizmalarının işlemesi hususunda önemli bir faktör olarak gözetilmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013: 89).Bu kapsamda erken evliliğin nedenleri açılırken ilk olarak kültürel gerekçelere değinmenin yerinde olacağı düşünülmektedir.

4.1. Kültürel Gerekçeler

Kültürler ve nesiller arasında cinsiyet rolleri farklılık göstermektedir. Ekonomik statü, sınıf, etnik köken, kast, cinsellik, din, HIV (AIDS) durumu ya da özürlülük hali, cinsiyet normları gibi faktörlere göre de cinsiyet rolleri farklılık gösterse de, genellikle her yaşta kadının aleyhine bir durum söz konusudur. Geleneksel birçok toplumda kadının yeri evi olarak düşünülmektedir. Ancak daha küçük yaşta evlendirilerek eve mahkûm edilen kız çocukları toplum içinde iki kat dezavantajlı pozisyona gelmektedir. Çünkü toplumda erkek yaşlıları kadar değer görmediklerinden ve aynı beceri ve yeteneklere sahip oldukları düşünülmediğinden eğitim fırsatlarından da onlar gibi faydalanamamaktadırlar. Bununla birlikte kızların refahının sağlanmasında en iyi yöntemin iyi bir evlilikten geçtiği düşüncesi mevcuttur (Plan UK, 2011: 7).

Erken ve zorla evlilikler, geleneksel ve ataerkil yapıdaki toplumlardaki kabuller sayesinde devamlılığını sağlamakta olan bir pratiktir. Kadınlara sosyal hayata katılımda ikincil planda yer verirken, erkekleri kadının ve ailenin sorumluluğunu alma rolüyle tanımlayan geleneksel yapı, erken evlilik gibi geleneklerin sürdürülmesi için ideal koşulların oluşmasını sağlamaktadır (Aydemir, 2011: 12).

Çocuk yaşta evlilik konusu için kadının duygularının ve düşüncelerinin bastırıldığı, kendisi için verilen kararların ise erkek tarafından kararlaştırılan ve dini değerler temelinde kültürel olgular üzerine inşa edilen bir eylem olduğunu düşünmek doğru olacaktır. Dünya genelinde erkeğin mevcut gücü düşünüldüğünde, erken yaşta gerçekleştirilen bu evlilikler için kadının müdahale etme hakkının, erkek tarafından elinden güçlü bir şekilde, yasa ile belirlenen değil, kültürel değerle belirlenen kanunlar tarafından elinden alındığı görülmektedir. Bilhassa dini ve kültürel öğelerine bağlı olan Türkiye gibi ülkelerde, sürecin içerisine töre olgusunun da eklenmesi ile birlikte çocuk yaşta evlilikler, erkek lehine gerçekleştirilen bir eylem olarak gözükmektedir (Kara, 2015: 64).

Geleneksel aile, kız çocuğunu, aileye belirli bir zaman için emanet edilmiş bir varlık olarak görmekte ve kızın asıl yuvasının evlendiği eşinin yuvası olduğunu düşünmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaratmış olduğu ayrımcılık sonucunda özellikle kız çocuklarının gözü açılmadan evlendirilmesinin gerektiği düşünülmektedir (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009:).

Küçük yaşta yapılan evlilikle kocaya itaatin ve yeni yuvaya uyumun daha kolay sağlanacağına inanılmaktadır. Erkek aileleri de kendilerine uyumu daha kolay olsun diye mümkün olduğunca küçük yaşta gelin almak istemektedirler.

Türkiye’de Aile Yapısı Araştırmasına göre araştırmaya katılanların %91’i çiftlerin evlilik dışı çocuk sahibi olmasını olumlu karşılamamaktadır. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Raporu göre kız çocuklarının bir an önce bir erkeğin himayesine sokulmasıyla, gelebilecek cinsel taciz ve şiddetten korunabileceği sanılmaktadır. Ayrıca, bu evliliklerin genç kızların karşı cinsle evlilik dışı ilişkiye girmelerine ve hamile kalmalarına engel olacağı kanaati yaygın bir düşünce olarak görülmektedir (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009).

Çevresinde kendi yaşlılarının evlenmesi, ailesinde erken yaşta evlenenlerin çoğunlukta olması çocukları olumsuz örneklerin etkisinde kalarak evliliğe özendirilmektedir.

4.2. Eğitim

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasında ilk evlenme ortalama yaşı 20.8 olarak belirlenmiş olup eğitim düzeyi ve ortalama ilk evlenme yaşı arasında pozitif bir ilişki olduğu, en az lise düzeyinde eğitim almış kadınlar ve diğer kadınlar arasındaki farklılıkların özellikle göze çarptığı tespit edilmiştir. Araştırmaya göre lise ve üzeri eğitim almış kadınlar için ortalama ilk evlilik yaşı 24.1’dir, bu yaştan ilköğretim ikinci kademe tamamlamış kadınların ortalama yaşından farkı yaklaşık 3 yıl, eğitimi olmayan veya ilkokulu bitirmemiş kadınların ortalama yaşından farkı ise 5 yıldan fazladır. (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008: 113).

Öğrenim durumu yükseldikçe erkeklerde ve kadınlarda erken yaşta evlenenlerin oranı düşmektedir. Herhangi bir okul bitirmemiş erkeklerin %14’ü, kadınların ise neredeyse yarısı (%48) 18 yaşın altında evlenmiştir. Üniversite/lisansüstü mezunlarında 18 yaş altında evlenen kadın oranı %1’dir. Üniversite/lisansüstü mezunu kadınların yarısı (%52) 18-24 yaş arasında, üçte birinden fazlası (%37) ise 25-29 yaş aralığında evlenmiştir. Erkeklerde öğrenim durumu yükseldikçe 25-29 ve 30-34 yaş aralığında evlenenlerin oranı yükselmektedir. Herhangi bir okul bitirmemiş erkeklerin %20’si 25-29, %4’ü 30-34 yaş aralığında evlenmiştir. Bu oranlar üniversite/lisansüstü mezunu erkeklerde 25-29 yaş aralığı için %49; 30-34 yaş aralığı için

%17'dir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011: 58).

Türkiye Aile Yapısı Araştırmasına göre (2011) öğrenim durumu yükseldikçe kadınlar için uygun evlenme yaşının 18-24 yaş aralığı olduğunu düşünenlerin oranı azalmakta, 25-29 yaş aralığı olduğunu düşünenlerin oranı artmaktadır. Herhangi bir okul bitirmemiş olanların %17'si kadınların 25-29 yaş aralığında evlenmesini uygun bulurken bu oran üniversite/lisansüstü mezunları arasında %53'e yükselmektedir. Üniversite/lisansüstü mezunlarının %8'i ise kadınlar için uygun evlenme yaşının 30-34 arası olduğunu belirtmektedir. Öğrenim durumu yükseldikçe kendi seçimi ve ailesinin onayıyla evlenenlerin oranı artmakta, görücü usulüyle evlenenlerin oranı ise azalmaktadır.

Eğitim seviyesi düşük ailelerin çocuklarının da çoğu durumda eğitim seviyelerinin düşük oldukları ve düşük sosyo-kültürel yapıdaki ailelerin çocuklarında erken yaşta evliliklerin daha sık yaşandığı gözlenmektedir. Genel eğilim erkek çocuklarının belirli bir düzeyde eğitim görüp, askerlik yaptıktan ve bir iş sahibi olduktan sonra evlenmeleri yönündedir. Bu durum erkeklerin nispeten ileriki yaşlarda evlenmelerine sebep olmaktadır. Bunun yanında kız çocukları eğitimlerini erken yaşta bırakmaya zorlanmaktadır. Kızların eğitimlerini tamamlamaları gerekli görülmemektedir; zira ailenin kısıtlı ekonomik kaynakları erkek çocukların eğitimi için harcanmaktadır. Ayrıca ergenlik dönemine girmeleriyle birlikte fiziksel anlamda dikkat çekmeye başlayan kız çocuklarının eğitimleri aileleri tarafından nişanlama veya evlendirme gerekçesiyle yarıda kesilmektedir (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009:14).

4.3. Ekonomik Gerekçeler

Özellikle kız çocukları bazı ailelerde ekonomik bir yük olarak görülmektedir. Kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi aileler için küçük yaşta evlilikleri teşvik edici bir unsurdur. Ayrıca kızlar evlendirilirken başlık parası adı altında kendilerine biçilen değer karşılığında ailelerine kazanç sağlamaktadırlar. Hem üzerlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir getirmek için aileler kızlarını çocuk yaşta evlendirmektedirler (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2009: 13).

Sosyoekonomik statü yükseldikçe, kadınlarda daha belirgin olmak üzere, evlilik yaşı da yükselmektedir. En üst SES grubundaki kadınlarda 18 yaşından önce evlenenlerin oranı %4 iken bu oran en alt grupta %37'dir. Öte yandan, 25-29 yaşında evlenen kadınların oranı en alt SES'te %8 iken, bu oran en üst SES'te %31'e çıkmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011:58).

Ortanca ilk evlenme yaşı hane halkı refahı ile birlikte de yükselmektedir. En yüksek refah düzeyindeki kadınlar, en düşük refah düzeyindeki kadınlardan üç yıldan daha fazla bir süre sonra evlenmektedirler (sırasıyla 22.5 ve 19.2) (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008:113)

4.4. Yaşanan yer

Kentli kadınlar kırdaki kadınlardan 1.5 yıl daha geç evlenme eğilimindedirler (sırasıyla 21.1 ve 19.6 yaşlarında). Bu örüntü tüm yaş gruplarında gözlenmektedir. Bölgesel farklılaşmalara bakıldığında, 25-49 yaşlarındaki kadınlar için ortanca ilk evlenme yaşı Doğu ve Orta Anadolu'da en düşüktür (sırasıyla 19.6 ve 20.0), diğer bölgelerde ise 21'in üzerindedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008: 112). Yaşanan yer de kır ve kent olması, ekonomik seviyesi ve kültürel özellikleri temelinde erken evliliklerin ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Erken evliliğin tek bir nedeni ve tek bir sonucu olmayıp çözüme kavuşturulması için öncelikle nedenleri doğru bir şekilde anlaşılmalı ve çözümü için çok yönlü bir yaklaşım benimsenmelidir.

Kültürel olarak kız çocuklarının yetiştikleri ortamda erken evliliğin normal bir durum olarak algılanması, çocuğun evliliğini onaylayan ve teşvik eden davranış biçimlerinin sergilenmesi erken evliliğin doğal olarak sürdürülmesine sebebiyet vermektedir. Bu nedenle toplumun erken evliliğin yanlışlığı konusunda değer yargılarını etkileyecek şekilde bilinçlendirilmesi önemlidir. Toplum erken evliliğin yanlışlığını bilmeli ve erken evlilik yapılmadan önce bildirimde bulunabilmelidir. Öncelikle topluma erişebilecek olan öğretmen, hemşire, imam gibi kam personelleri erken evlilik konusunda bilinçlendirilmeli ve bu kişiler aracılığı ile hem toplumun her kesimine erken evliliğin yanlış bir uygulama olduğu ve suç teşkil ettiği mesajı verilmeli hem de tespiti halinde bildirim için teşvikte bulunulmalıdır. Topluma erken evliliğin yanlışlığı konusunda verilecek mesajlar açık ve anlaşılır olmalıdır. Topluma en hızlı şekilde ulaşabilen araçlardan olan medyada erken evliliğin yanlışlığı/sakıncaları konusunda mesajlar veren kamu spotları düzenlenmelidir.

Eğitim seviyesinin düşüklüğü erken evliliğin hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmakta olup araştırmalarda bu durumu doğrulamaktadır. Kız çocuklar sahip olunan kültürel özellikler sebebi ile okula gönderilmekten kaçınılmakta bir anlamda erken yaşta evliliğin önü açılmaktadır. Erken evlendirildiği için eğitimi sürdüremeyen kız çocuklarının eğitim hakkı elinden alınmaktadır. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2011) sonuçlarına göre öğrenim durumu yükseldikçe erken yaşta evlenme oranı düşmekte olup herhangi bir okul bitirmemiş kadınlarda 18 yaşın altında evlenme oranı %49 oranındadır. Evlendirildikleri için eğitim hayatları son bulan çocuklar, süreklilik arz eden bir eğitim sistemi içinde tutulamadıkları içinde aile tarafından korunaklı bir ortamda tutulma ya da ekonomik kaygılar ile evlendirilmektedir. Kaptanoğlu ve Ergöçmen (2012) tarafından yapılan araştırmaya göre çocuk yaşta evlenme oranı sekiz yıllık eğitimi tamamlamış kadınlar için %30 oranındadır ve kırdaki yaşayan, sekiz yıllık eğitimi tamamlayıp 18 yaşın altında evlenen kadın oranı %45'tir. Bu açıdan bakıldığında sekiz yıllık zorunlu eğitim çocukların erken evliliklerini önleyememekte olup çocukların bilinçli bir şekilde karar verebilecek yaşa gelene kadar eğitim hayatlarının sürdürülmesinin sağlanmasının önem taşıdığı düşünülmektedir. Yani çocukların zorunlu eğitimlerinin yasal olarak yetişkin bireyler olana dek sürmesinin çocukları bir açıdan erken evlilikten korumaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu anlamda on iki yıllık eğitimin kız çocukları için zorunlu olması, çocukların okulda zorunlu olarak tutulmasını sağlayacağından erken evliliğin önlenmesinde etkili bir adım olacaktır. Örgün eğitim alan çocuklara erken evliliğin sakıncaları ve anne-çocuk sağlığı ve üreme sağlığı konusunda müfredat içinde eğitim verilmesi de çocukların bilinçlendirilmesinde etkili olacaktır.

Erken evliliğin erken gebeliğe, ölü doğumlara, üreme sağlığı sorunlarına sebebiyet vereceği topluma açıklanmalıdır. Ayrıca ulusal bazda erken evlilik ve sağlık sorunları, erken evlilik ve eğitim, erken evlilik ve ekonomik durum arasındaki ilişkinin tespiti sağlanarak bu konuda ulusal bir politika benimsenmelidir ki sorunun çözümünde ülkenin tamamında erişim sağlansın.

Anne ve baba ile diğer aile üyelerinin de eğitilmiş olması erken evliliğini tam anlamı ile önlemese de azaltılmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle aile üyelerinin eğitim seviyesinin iyileştirilme çalışmaları erken evlilik konusunda bilinç kazandırılmasında önemli olduğu düşünülmektedir.

Ekonomik olarak yaşanan sorunlarda erken evliliklerde etkili olmakta aileler kız çocuklarını kendilerine ekonomik bir yük olarak görebilmektedirler. Ailelerin ekonomik

olarak iyileştirilmesi, iş imkânlarının artması da erken evlilik yerine çocukların aileleri yanında eğitimlerini sürdüren bireyler olmaları için ailelere bir seçim şansı yaratabilir.

Erken evlilik tanımı, Çocuk Koruma Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanununa göre değişmektedir. Yani yasal zeminde erken evlilik yaşına dair bir karmaşa söz konusudur. Türk Medeni Kanunun da çocukların on altı yaşını doldurması ile evlenebilmesine olanak tanıyan düzenlemede uluslararası mevzuata göre değişiklik yapılmalı ve evlilik yaşı konusunda ortak bir dil benimsenmelidir. Kanunlar arasındaki çelişki giderilmeli ve uygulamada denetleyici mekanizmaların işler olması gerekmektedir.

Öğretmen, sağlık çalışanı, imam gibi toplum ile çalışan personel erken evlilik konusunda bilinçli olmalı, erken evliliği yasal mercie bildirmeli, erken evliliği onaylayan kültürel uygulamaların içinde yer almamalıdır.

KAYNAKÇA

Evlendirme Yönetmeliği. (1985, 11 7). Ankara, Türkiye: Resmi Gazete.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2011). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması*. 01 30, 2019 tarihinde ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/65-aile-yapisi-arastirmasi-2011.pdf adresinden alındı

Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler: Çocuk Gelinler*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Sosyal Araştırmalar Merkezi .

Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç., & Sanıyaman, S. (2015). Çiçeklerin Kaderi: Türkiye'de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Bahar*(73), 63- 98.

Çakmak, D. (2009). Türkiye'de Çocuk Gelinler. *Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu- Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Bildiri Tam Metinler E- Kitabı*. Ankara : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

- Çocuk Hakları Sözleşmesi. (1989). 01 16, 2019 tarihinde
https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23e.html adresinden alındı
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005, 07 15). 01 30, 2019 tarihinde
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> adresinden alındı
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2008). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1948). 1 .16, .2019 tarihinde
https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html. adresinden alındı
- Kadınlara karşı her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi. (1979). 01 16, 2019 tarihinde
https://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html adresinden alındı
- Kara, B. (2015). Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 59-72.
- Özcebe, H. v. (2013). Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler. *Türk Pediatri Arşivi*, 86-93.
- Plan UK. (2011). *Breaking Vows: Early and Forced Marriage and Girls 'Education*.
- T.C Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Türkiye'de Aile Değerleri*. Ankara.
- TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. (2009, 05 2009). 01 30, 2019 tarihinde
www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf adresinden alındı
- Türk Ceza Kanunu. (2004, 10 12). 01 30, 2019 tarihinde
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> adresinden alındı
- Türk Medeni Kanunu. (2001, 12 8). 01 30, 2019 tarihinde
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). *Yaşam Memnuniyeti Araştırması*. Ankara.
- UNFPA. (2012). 01 13, 2019 tarihinde www.unfpa.org:
<https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/MarryingTooYoung.pdf> adresinden alındı
- UNICEF. (2014). 01 13, 2019 tarihinde
https://www.unicef.org/publications/files/SOWC2014_In_Numbers_28_Jan.pdf adresinden alındı
- UNICEF. (2017). 01 13, 2019 tarihinde
https://www.unicef.org/publications/files/SOWC_2017_ENG_WEB.pdf adresinden alındı
- Yüksel Kaptanoğlu, Y., & Ergöçmen, B. (2012). Çocuk Gelin Omaya Giden Yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 150-151.

BESİNSEL ERGOJENİK YARDIMCILARDAN PROTEİN SUPLEMANLARI

Şeyda GÜNGÖR

Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi

ÖZET

Sağlık kavramı net bir tanıma sahip olmamakla birlikte Dünya Sağlık Örgütü tarafından fiziksel, mental ve sosyal yönden tam bir iyilik hali şeklinde tanımlanmaktadır. Düzenli beslenme ve egzersiz sağlığı oluşturan temel faktörlerden biridir. Özellikle egzersiz yapan bireylerin bazı amaçlarla besinsel ergojenik yardımcılardan protein suplemanlarını kullanmaları literatürce faydalı ve gerekli bulunmaktadır. Endüstriyel protein suplemanlarının tarihi çok eskiye dayanmakta olup günümüzde genelde inek sütü proteinlerinden whey ve kazeinden veya bitkisel soya proteininden toz ve süt formlarında üretilmektedir. Bunun yanında bezelye, keçi sütü, yumurta beyazı gibi alternatif protein kaynaklarının etkilerini bildiren çalışmalar da mevcuttur. Whey proteini tüm elzem aminoasitleri içermesi, dallı zincirli aminoasit (DZAA) oranının yüksek olması, iyi bir antioksidan olması, hızlı sindirilmesi gibi pek çok avantajlı yönü sebebiyle diğerlerine göre daha kaliteli kabul edilmektedir. Kazein proteini DZAA oranının düşük olması ve geç sindirilmesi nedeniyle geri planda kalmaktadır. Fakat çok iyi bir glutamin kaynağıdır ve uzun vadede protein yıkımlarının önüne geçebilmektedir. Soya proteini DZAA bakımından iyi durumdadır ve laktoz içermez. Vejetaryenler için whey proteinlerine alternatif olabilecek konumda olan soya proteini vücutta östrojen hormonunu taklit etmesinden dolayı erkek bireyler arasında tereddütlere yol açmaktadır. Protein suplemanlarının doğru bir şekilde kullanılması en verimli ergojenik desteği sağlayabilmek açısından önemlidir. Yapılan çalışmalar özellikle egzersiz ve spor yapan bireylerde whey proteininin avantajlı yönlerini vurgulamaktadır. Protein suplemanlarının güvenli alım düzeyi hakkındaki bilgi yetersizliği sürmekle beraber uluslararası Spor Beslenmesi Derneği'nin egzersiz ve spor yapan bireyler için genel önerisi 1.4-2.0 g/kg/gün şeklindedir. Bu değerin; dayanıklılık egzersizleri yapan bireyler için alt seviyelerde, takım sporcuları için orta seviyelerde (1.4-1.7 g/kg/gün), güç egzersizleri yapan bireyler için ise üst seviyelerde olması önerilmektedir. Ayrıca protein suplemanlarının karbonhidrat ile birlikte egzersiz öncesinde, sırasında ve sonrasında tüketilmesi kas glikojen ve protein sentezini desteklemekte, kortizol seviyesini düşürmekte, bağışıklığı güçlendirmekte ve egzersiz sonrası toparlanmayı hızlandırmaktadır. Whey proteini hızlı sindirilmesinden dolayı egzersiz öncesinde ve sırasında önerilirken whey-kazein kombinasyonu antrenmandan sonraki 18-20 saatlik süreçte genellikle uykudan önce önerilmektedir. Fakat antrenman öncesinde, sırasında ve sonrasında tüketilmesi gereken protein miktarları konusundaki çalışmalar yetersizdir. Tüm bunlara karşın diyetle ihtiyaçtan fazla protein bulunmasının karaciğer ve böbrek iş yükünü artırabildiği, istenmeyen mineral kayıplarına neden olabildiği ve çeşitli iskelet sistemi bozukluklarına sebep olabildiği bildirilmektedir. Bu sebeple protein suplemanı kullanan bireylerin dengeli beslenme

programlarının diyetisyenler tarafından düzenlenmesi ve kontrolünün sağlanması son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Besinsel ergojenikler, Protein tozu, Whey proteini, Spor beslenmesi

Giriş

Sağlık; her ne kadar tanımlanması zor olan ve sübjektif-objektif değerlendirmelere ihtiyaç duyan bir kavram olsa da; Dünya Sağlık Örgütü (WHO-World Health Organization) tarafından ‘Yalnızca hastalığın veya sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, mental ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir.’ şeklinde tanımlanmıştır (WHO, 2020). Sağlık kavramının yaşamdan duyulan memnuniyeti, yaşam kalitesini ve kendini gerçekleştirmeyi kapsadığını söylemek mümkündür (Geçkil ve Yıldız, 2006). Bunun yanı sıra sağlıklı olmanın simgesi beden, ruhen, aklen ve sosyal yönlerden iyi gelişmiş bir beden yapısının sürdürülmesidir (Baysal, 2014). Sağlığın sürdürülmesi ise yalnızca hastalıkların önlenmesi ile ilişkili olmayıp bireyin iyilik halini ilerletecek davranışları kazanması ve devamı ile gerçekleşmektedir. Bu anlamda beslenme, egzersiz, uyku, sigara ve alkol kullanımı, kişiler arası ilişkiler, stres yönetimi, cinsellik gibi pek çok faktör üzerinde durulmaktadır (Bahar ve Açıl, 2014; Geçkil ve Yıldız, 2006). Bu faktörlerin başında beslenmenin ve fiziksel aktivitenin geldiğini söylemek mümkündür. Bu doğrultuda bireyin yeterli ve dengeli beslenmesi ile fiziksel aktivite alışkanlıkları kazanması son derece önemlidir (Pekcan, 2008). Yeterli ve dengeli beslenme bireyin günlük ihtiyacı kadar enerji, protein, yağ, karbonhidrat, vitamin, mineral ve suyu vücuduna alması olarak tanımlanmaktadır. Tüketilen besin öğeleri ne kadar dengeli olursa biyoyararlılığı da o kadar yüksek olacaktır. Bunun yanı sıra beden ve ruh sağlığının sürdürülmesi için fiziksel aktiviteleri alışkanlık haline getirmek bir zorunluluktur. Nitekim düzenli spor ve egzersizlerin başta şişmanlık ve kontrol dışı ağırlık artışı olmak üzere, glikoz intoleransı, diyabet, hipertansiyon, koroner kalp hastalıkları gibi pek çok sağlık sorununa iyi geldiği bilinmektedir (Ersoy, 2012; Akyol, 2018). Bu bağlamda özellikle sporcu bireylerde beslenmenin yeterli ve dengeli olması, sağlığın korunabilmesi ve yüksek sportif performansın sağlanabilmesi açısından son derece önemlidir (Akyol, 2018).

Ergojenik yardımcıları; bireylerde kuvveti performansı, başarıyı ve çalışma verimini artırmaya yarayan öğelerdir. Ergojenik yardımcıları; özellikle spor ve egzersiz yapan bireylerin kullandıkları saha, araç, ayakkabı, giysi gibi mekanik, sauna veya masaj gibi fizyolojik, enerji ve konsantrasyon artırıcı ilaçlar gibi farmakolojik, telkin ve motivasyonu artırıcı terapiler gibi psikolojik ve en önemlisi besinsel olabilmektedir (Karakuş, 2014; Ersoy, 2012; Güneş, 2005; Şenel vd., 2004) .

Beslenme kaynaklı suplemanların tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Nitekim milattan önce yapılan Eski Yunan olimpiyatlarında dahi sporcular tarafından mantar gibi bazı besinlerin güç ve performans artırıcı olarak kullanıldığı bildirilmiştir. Günümüzde özellikle egzersiz yapanlar, sporcular ve vücut geliştiriciler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaya

devam eden beslenme kaynaklı suplemanlar; geniş bir ürün yelpazesine sahip olmasının yanı sıra genelde toz, tablet veya sıvı formlarda hazırlanmışlardır (Balbal, 2015; Ersoy, 2012). Bu ürünlerin kullanılma sebeplerinin çoğunlukla; dayanıklılığı, hızı ve beceriyi artırmak, vücut kaslarını ve kas kitlesini geliştirmek, vücut yağ oranını dengelemek, egzersiz sırasında meydana gelebilecek protein ve aminoasit yıkımının önüne geçmek, egzersiz sonrası toparlanmayı çabuklaştırmak, yorgunluk süresini uzatmak vb. olduğu bildirilmektedir (Karakuş, 2014; Balbal, 2015; Şenel vd., 2004; Akyol, 2018; Mermertaş, 2019).

Besinsel ergojenik yardımcıları; protein suplemanları, karbonhidrat suplemanları, karnitin, glutamin, melatonin, koenzim Q₁₀, kreatin, balık yağı, sarımsak özü, konjuge linoleik asit (CLA), ginseng, arı poleni, kafein, vitamin ve mineral tabletler, sporcu içecekleri, enerji içecekleri gibi pek çok ürünü kapsamaktadır (Balbal, 2015; Ersoy, 2012; Ulaş, 2018; Karakuş, 2014). Bu çalışmada besinsel ergojenik yardımcılarından biri olan protein suplemanları hakkındaki genel literatür bilgisi derlenmiştir.

Protein Suplemanları

Proteinler aminoasitlerden oluşan yapı taşlarıdır ve vücudumuzda pek çok önemli görevleri bulunmaktadır (Gürsoy vd., 2001). Çoğunlukla hayvansal kaynaklı besinlerde bulunmalarının yanı sıra bitkisel kaynaklı proteinler de mevcuttur. Et, balık, tavuk, yumurta gibi besinler hayvansal kaynaklı proteinlere örnek teşkil ederken; tahıllar, kuru baklagiller (özellikle soya fasulyesi), yağlı tohumlar gibi besinler bitkisel kaynaklı proteinlere örnektir (Baysal, 2014). Protein suplemanları; whey proteini (WP), kazein proteini (KP), soya proteini (SP) gibi ürünlerden genellikle toz ve süt formunda üretilmektedirler (Bilgiç ve Ersoy, 2009; Ivy ve Portman, 2004; Wirunsawanya vd., 2018). Bazı kaynaklarda yumurta beyazı proteini, bezelye proteini, pirinç proteini ve keçi sütü proteininden de üretildiği belirtilmektedir (Joy vd., 2013; Babault vd., 2015; Mermertaş, 2019; Bilgiç ve Ersoy, 2009). Bu ürünler arasından özellikle WP diğer protein kaynaklarına kıyasla avantajlı yönlerinden dolayı dikkat çekmektedir (Bilgiç ve Ersoy, 2009).

Whey Proteini (WP)

Whey (peynir altı suyu proteini) proteinleri peynir üretiminde ortaya çıkan bir yan üründür ve inek sütü proteininin %20'sini oluşturmaktadır. İnek sütü proteinlerinin kalanını (%80) ise kazein oluşturmaktadır. Diğer yandan anne sütünde whey/kazein oranı 60/40 şeklindedir. Tarihsel sürece bakıldığında, önceleri bu ürün bir atık olarak değerlendirilirken son yıllarda önemi daha iyi anlaşılmaktadır (McIntosh, 1998; Ivy ve Portman, 2004; Cengiz vd., 2017; Ünal ve Besler, 2008; Samur, 2012). Peynir altı suyu çok geniş kapsamlı biyolojik ve fizyolojik etkilere sahip fonksiyonel bir gıdadır. Whey proteininin en önemli bileşenleri arasında; α -laktalbumin, b-laktoglobulin, laktoferrin, laktoperoksidaz, lizozim, immünoglobulinler ve serum albumin olduğu, yorucu egzersizler sırasında vücut tarafından yoğun olarak kullanılan lösin ve glutaminin yanında diğer tüm elzem aminoasitleri içerdiği ve

dallı zincirli aminoasit (DZAA) oranının yaklaşık %25 olduğu belirtilmektedir (Cengiz vd., 2017; Ivy ve Portman, 2004). Ayrıca WP iyi bir antioksidan görevi görmektedir. Nitekim 36 sağlıklı erkek ve kadın üzerinde yapılan bir çalışmada 2 hafta boyunca 45 g WP suplemanı almanın lenfosit glutatyon düzeyini %25 oranında artırdığı bildirilmiştir (Zavorsky vd., 2007). Ögünç ve diğerlerinin (2008), sıçanlar üzerinde yaptıkları çalışmada; WP suplesmanının hücresel antioksidan savunmayı ve glutatyon sentezini artırdığı bildirilmiştir. Yoğun aerobik egzersiz yapan (n=18) ve sedanter (n=9) bireyler üzerinde yapılmış bir başka çalışmada ise farklı dozlarda (0.8 g/kg/gün ve 1.6 g/kg/gün) verilen WP izolesinin; yoğun aerobik egzersiz yapan bireylere egzersiz sonrasında verildiğinde mononükleer hücre glutatyonunda önemli bir artış sağladığı; sedanter bireylerde ise böyle bir etkisinin olmadığını bildirilmiştir (Middleton, 2004). Tüm bu olumlu etkilerinin yanında WP hızlı emilim göstermesi, çabuk sindirilebilmesi, kas proteini sentezinde belirgin bir etkisinin olması ve suda çözünbilmesi yönleriyle de diğer protein suplesmanlarından daha avantajlı görülmektedir (Wirunsawanya vd., 2018; Ivy ve Portman, 2004; Volek vd., 2013). Hızlı sindirilmesi sonucunda gelişen hiperominoasidemi durumu özellikle spor yapan bireylerde kas proteini sentezini desteklemekte ve egzersizlerle ilişkili olan kas proteini yıkımının önüne geçebilmektedir (Miller vd., 2014).

Whey proteininin yaygın olarak kullanılan 3 formu bulunmaktadır. Bunlar peptitlerin aminoasitlerine ayrılmış olduğu WP hidrolizesi, içerisinden neredeyse tüm laktozun izole edildiği WP izolesi ve piyasada yoğun olarak bulunan WP konsantresidir. Whey proteini hidrolizelerinin tatları acıdır ve diğer formlara göre daha pahalıdırlar. Whey proteini izoleleri özellikle laktoz intoleransı olan bireyler için idealdir. Whey proteini konsantreleri ise genelde en sık kullanılan form olup diğer formlara nazaran daha ucuzdurlar, laktoz içermeyen formları da bulunmaktadır (Wirunsawanya vd., 2018; Ivy ve Portman, 2004).

Mevcut literatürde kilo kaybı ve kilo koruma diyetlerinin bir parçası olarak ve vücut kompozisyonunu iyileştirmek için dayanıklılık ve direnç egzersizlerine ek olarak WP suplesmanlarının kullanımı desteklenmektedir (Miller vd., 2014). Dayanıklılık egzersizleri uzun süreli ve düşük şiddetli aktivite gerektiren sporlardır. Bireyin fizyolojik yorgunluğa dayanma gücünü artıran her egzersiz dayanıklılık egzersizi sınıfına girmektedir. Koşu, maraton, yüzme, kürek gibi sporların yanında oksijenin fazlaca kullanıldığı aerobik ve kardiyo egzersizleri bu tipe girmektedir. Direnç (kuvvet-güç) egzersizleri ise kısa süreli patlayıcı güç gerektiren halter, çekiç, gülle gibi sporları ve ağırlığa karşı konulmaya çalışılan tüm egzersizleri kapsamaktadır (Okay, 2010; Akıl, 2007; Özdemir, 2010).

Whey proteini tokluk hormonlarının düzenlenmesi ve hepatik glukoneogenez gibi çeşitli mekanizmalarla iştah azaltarak ve doyumunu artırarak kilo kaybına yardımcı olmaktadır (Wirunsawanya vd., 2018). Öte yandan direnç ve dayanıklılık egzersizleri yapmakta olan 10 erkek (21.2 ± 2.3 yaş ortalamasındaki) üzerinde yapılan bir çalışmada; bireylere standart bir kahvaltıdan sonra 20, 40, 60, 80 g WP suplesmanı verilmiş, 3 saat sonraki test yemeğinde görsel analog skala kullanılarak iştah durumları sorgulanmıştır. Tüm gruplarda

açlık oranlarının anlamlı şekilde azaldığı fakat supleman dozunun 20 g'ın üzerine çıkarılmasının tokluk üzerinde belirgin bir fayda sağlamadığı bildirilmiştir (MacKenzie-Shalders vd., 2015). Ayrıca WP suplemanlarının aşırı kilolu ve obez hastalarda vücut ağırlığı ile toplam yağ kütesinin azaltılmasında ve kardiyovasküler risk faktörlerinin giderilmesinde katkısı olduğu bildirilmiştir (Wirunsawanya vd., 2018). Diğer yandan obezitenin tedavisinde popüler bir yöntem olan bariatrik cerrahi uygulamalarında da bireylerde protein alımının desteklenmesi uzun dönemde görülebilecek makro besin ögesi eksikliklerinin önüne geçmektedir (Güngör, 2019). Özellikle WP diğer proteinlere nazaran pek çok üstün yönünden dolayı bu konuda avantajlıdır. Nitekim Roux-en-Y Gastrik Bypass geçirdikten sonra en düşük postoperatif vücut ağırlıklarının en az %5'ini geri kazanmış 34 birey üzerinde (45 ± 11 yaş ortalamasında ve ortalama beden kitle indeksi 35.7 ± 5.2 olan) gerçekleştirilmiş bir çalışmada; bireylere ideal vücut kiloları üzerinden hesaplanmak üzere 0.5 g/kg/gün WP suplemanı verilmesinin vücut ağırlığı ve yağsız vücut kütlesi kaybını artırdığı bildirilmiştir (Gomes vd., 2017).

On iki erkek birey (24 ± 4 yaş o) üzerinde yapılan bir çalışmada WP takviyesinin tüm vücut anabolizmasını artırdığı ve yorucu direnç egzersizleri sonrasında hızlı toparlanma sağlayabildiği bildirilmiştir (West vd., 2017). Buna ek olarak WP izolesi sağlıklı bireylerde kas hasarı sonrası meydana gelebilecek güç düşüşünü azaltmakta ve kas gücünün artmasını sağlamaktadır. Nitekim 17 genç erkek (23 ± 5 yaş ortalamasında) üzerinde yapılan bir çalışmada; WP izolesinin egzersize bağlı kas hasarında iyileşme sağladığı ve kas kuvvetlerindeki bozulmayı azalttığı bildirilmiştir (Cooke vd., 2010). Kırk genç erkek birey (21.9 ± 2.3) üzerinde yapılan bir başka çalışmada; 8 hafta boyunca diyet proteini dışında 1.8 g/kg/gün WP suplemanı alımının kas gücünü ve vücut ağırlığını artırdığı bildirilmiştir (Arazi vd., 2011). Bir diğer yandan WP suplemanı kullanımının bireyler üzerinde anormal akne oluşumunu tetikleyebileceğini bildiren çalışmalar da mevcuttur. Cengiz ve diğerleri (2017); vücut geliştirmek amacıyla WP suplemanları tükettikten sonra yalnızca gövdelerinde akne gelişmiş 6 erkek adölesan (16-18 yaş aralığındaki) üzerinde yaptıkları çalışmalarında, süt ve süt ürünlerinin akne oluşumuna neden olabildiğini ve yalnızca gövdede gelişen akne durumunun adölesanlar arasında yaygın bir sağlık sorunu olmaya başlayabileceğini vurgulamaktadırlar. Simonart (2012); vücut geliştirmekte olan ve WP suplemanı kullanan 5 sağlıklı sporcu erkek üzerinde yaptığı çalışmada; haftada 3 porsiyondan fazla süt tüketen bireylerde akne gelişiminin tetiklenebileceğini ve WP suplemanı kullanan bireylerin bu konuda yüksek risk altında olduğunu bildirmiştir. Silverberg (2012); çeşitli nedenlerle WP suplemanı kullanan 5 genç erkek sporcu üzerinde yaptığı çalışmada; bireylerde WP suplemanı kullanımından kısa bir süre sonra akne oluşmaya başladığını ve kullanım durdurulduktan sonraki süreçte lezyonların tamamen temizlendiğini bildirmiştir. Ayrıca bazı çalışmalarda; WP suplemanı kullanımının vücut kompozisyonu üzerindeki etkilerinin yaşa bağlı olarak değişebileceği bildirilmektedir (Candow vd., 2006; Weinheimer vd., 2012; Zhu vd., 2015; Eliot vd., 2008).

Kazein Proteini (KP)

Kazein inek sütü proteinlerinin %78-80'lik kısmını oluşturan bir fosfoproteindir (Çetin vd., 2011). Peynir üretimi sırasında açığa çıkan bir diğer ürün olan kazein WP'den önemli ölçüde farklıdır. Biyolojik değer, net protein kullanımı ve protein verimlilik oranı açılarından WP'den daha düşük kalitede olan kazein proteini çok iyi bir glutamin kaynağıdır. Whey proteini ile kıyaslandığında laktoz içermesi ve DZAA oranının düşük kalması gibi dezavantajları mevcuttur. Ayrıca WP'ye nazaran daha geç sindirilmektedir. Bu durum egzersiz öncesinde ve egzersiz sırasında tüketilmesi konusunda bir dezavantaj oluşturmaktadır. Fakat uzun bir süre boyunca kas proteini sentezini devam ettirebildiğinden dolayı sporcular tarafından özellikle uykudan önce kas büyümesi için alınmaktadır (Ivy ve Portman, 2004; Bora, 2015).

Soya Proteini (SP)

Soya proteini bol miktarda DZAA içeren, laktoz içermeyen fakat esansiyel aminoasitlerden metiyonin bakımından zayıf olan bir proteindir. Bu sebeple özellikle whey proteininden daha düşük kalitede görülebilmektedir. Fakat günümüz teknolojisinde SP'ye metiyonin takviyesi yapılabilmesi ve SP'nin laktoz içermemesi ürünün avantajlı yönleridir. Piyasada %70 oranlarında protein içeren soya konsantresi ve yağ ile karbonhidrattan arındırılmış olan soya izolesi formlarıyla bulunmaktadır (Bora, 2015). Bunların yanında SP vücutta östrojen hormonunu taklit edebilmektedir. Erkeklerde protein suplemanlarının hormonal yanıt üzerine etkilerini inceleyen bir çalışmada (n=10); bireylere 14 gün boyunca 20'şer gram WP izolesi ve SP suplemanı verilmiş; SP'nin serum testosteronunu kısmen azalttığı bildirilmiştir (Kraemer vd., 2013). Bu sebeple özellikle erkek sporcuların tercih etmekten kaçınabildiği bilinmektedir. Fakat bu durum; SP'nin kas hipertrofisine olan olumlu etkilerini inhibe ettiği anlamına gelmemektedir (Ivy ve Portman, 2004).

Protein Suplemanlarının Optimum Kullanımı

Yapılan çalışmalar incelendiğinde özellikle spor ve egzersiz yapan ve yetersiz protein aldığı düşünülen bireyler için protein suplemanlarının kullanımları genel olarak desteklendiği görülmektedir. Sporcuların protein suplemanı kullanımlarıyla alakalı 1863 katılımcıyı kapsayan toplam 49 çalışmanın incelendiği sistemik bir derlemede (Morton vd., 2017), protein suplemanlarının sağlıklı yetişkinlerde uzun süreli kuvvet egzersizleri sırasında kas gücü ve boyutundaki değişiklikleri önemli ölçüde artırdığını bildirilmektedir. Fakat doğru bir şekilde protein suplemanı kullanabilmek için, yapılan egzersiz çeşidine, bireyin yaşına ve antropometrik ölçümlerine göre hangi protein suplemanının hangi periyotlarda ve kombinasyonlarda ne kadar kullanılacağı soruları önem arz etmektedir.

Yapılan birçok çalışma gerek obez ve aşırı kilolu bireylerde tokluk hissi oluşturmaması, vücut ağırlığı ile toplam yağ kitlesini azaltması gibi yönleriyle gerekse sporcu bireylerde egzersiz sonrası hızlı toparlanmayı sağlaması, hızlı emilmesi ve kas hasarını en aza indirmesi

yönleriyle WP suplemanlarının diğerlerinden daha avantajlı bulmuştur. Örneğin kazein, soya ve yumurta albümini dahil diğer proteinlere nazaran WP tüketiminin doygunluğu daha fazla arttırdığı bildirilmektedir (Miller vd., 2014). Doksan aşırı kilolu ve obez birey üzerinde (51 ± 9 yaş ortalamasında) yapılan bir çalışmada; bireylere 56 g/gün WP suplemanı, 56 g/gün SP suplemanı ve bir miktar da karbonhidrat suplemanı verilmiş, elde edilen sonuçlara göre WP suplemanı tüketen katılımcıların açlık ghrelinin seviyelerinin diğer katılımcılarınkine nazaran daha düşük olduğu bildirilmiştir (Baer vd., 2011). Diğer yandan whey, soya ve karbonhidrat bazlı suplemanların direnç egzersizi yapan bireylerde kas kütlelerinin artışı üzerine etki güçlerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada ($n=63$); 3 gruba supleman da dahil olmak üzere sırasıyla 1.4 g/kg, 1.4 g/kg, 1.1 g/kg protein verilmiş, elde edilen sonuçlara göre WP suplemanının yağsız vücut kütlesi kazanımında diğerlerine kıyasla daha başarılı olduğu bildirilmiştir (Volek vd., 2013). Fakat bazı çalışmalarda WP suplemanı kullanımının özellikle genç erkeklerde anormal akne oluşumlarına sebebiyet verdiği de belirtilmektedir (Cengiz vd., 2017; Simonart, 2012; Silverberg, 2012). Tüm bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda KP ve SP suplemanları geri planda kalmaktadır. Kazein proteininin en önemli dezavantajlarının geç sindirilmesi ve laktoz içermesi olduğunu söylemek mümkündür. Soya proteini ise vejetaryenler için ideal bir ürün olmasının yanında serum testosteronunu azaltabildiği yönünde güçlü kanıtlar bulunmasından dolayı dezavantajlıdır.

Tüm bunların yanında alternatif protein kaynakları sunan bazı çalışmalar da mevcuttur. Egzersiz yapan 24 genç erkek (21.3 ± 1.9 yaş ortalamasındaki) üzerinde yapılan 8 haftalık bir çalışmada; bireylere haftada 3 gün yapılan egzersiz sonrası 48'er gram pirinç veya whey proteini izolesi verilmiş, her iki suplemanın da vücut kompozisyonunu ve egzersiz performansını geliştirdiği ve gruplar arasında belirgin bir fark bulunmadığı bildirilmiştir (Joy vd., 2013). Bezelye proteininin kas hipertrofisi üzerine etkisinin WP suplemanı ile karşılaştırıldığı 161 erkek birey (18-35 yaş aralığındaki) üzerinde yapılmış bir başka çalışmada; kas güçlendirici etkileri bakımından iki protein arasında fark olmadığı ve bitkisel bezelye proteininin WP bazlı diyet ürünlerine alternatif olarak kullanılabileceği bildirilmiştir (Babault vd., 2015).

Protein suplemanlarının artan yaş ve deneyim ile birlikte etkinliğinin düştüğüne dair çalışmalar mevcuttur. Protein suplemanının egzersiz öncesinde ve sonrasında alımının, genç erkeklere kıyasla (18-40 yaş aralığındaki) yaşlı erkeklerin (59-76 yaş aralığındaki) kas kütlelerine ve gücüne etki edip etmediğini belirlemek için yapılmış bir çalışmada; yaşlı erkeklerde protein suplemanı kullanımının kas kütlelerine veya gücüne bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir (Candow vd., 2006). Orta yaşlı (48 ± 7.9 yaş ortalamasında) aşırı kilolu ve obez (ortalama beden kitle indeksi 30.0 ± 2.9 kg/m²) bireyler üzerinde yapılan bir çalışmada ($n=327$); WP suplemanının, orta yaşlı aşırı kilolu ve obez bireylerde egzersize bağlı kas gelişimi veya metabolik sendrom belirtilerini etkilemediği bildirilmiştir (Weinheimer vd., 2012). Sağlıklı, yaşlı (70-80 yaş aralığındaki) ve postmenapozal kadınlar ($n=196$) üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise; bu kadınlarda günlük 30 g WP suplemanı tüketiminin kas

kütlesi veya fonksiyonu üzerinde herhangi bir düzeltici etkisinin olmadığı bildirilmiştir (Zhu vd., 2015). Egzersiz yapan 42 orta yaşlı ve yaşlı erkek (48-72 yaş aralığındaki) üzerinde yapılan bir çalışmada direnç egzersizleri sırasında WP suplemanı, kreatin veya her ikisinin kombinasyonunun direnç egzersizleri nedeniyle vücutta meydana gelen değişikliklere ilave bir katkı sağlamadığı bildirilmiştir (Eliot vd., 2008).

Sağlıklı yetişkinlerde güvenli protein alım miktarı iyi kalite proteinler için ortalama 0.65-0.83 g/kg/gün olmakla birlikte 0.8-1.0 g/kg/gün olarak bildirilmektedir. Bu miktar diyetle alınan proteinin kalitesi düştükçe 1.2 g/kg/gün'e kadar yükselebilmektedir (Baysal, 2014; Campbell vd., 2007; Rand vd., 2003; Burke ve Deakin, 2006). Bu miktarın belirlenmesinde bir diğer etken günlük alınan enerji miktarıdır. Sağlıklı bir beslenme düzeninde alınan toplam enerjinin %10-15'inin proteinlerden karşılanması; proteini bitkisel kaynaklı besinlerden sağlayan diyetler için bu miktarın %10-13, daha çok hayvansal kaynaklı besinlerden sağlayan diyetlerde ise %13-15 aralığında tutulması önerilmektedir (Baysal, 2014; Ersoy, 2012). Mevcut literatür bilgisi, egzersiz ve spor yapan bireylerde protein suplemanlarının optimum doz ve kullanım süresi ile ilgili net önerilerde bulunmak için yeterli bulunmamaktadır ve bu konuyla alakalı daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Graf vd., 2011; Wirunsawanya vd., 2018; Burke ve Deakin, 2006). Buna karşın egzersiz ve spor yapan bireylerde protein/aminoasit oksidasyonunun önüne geçebilmek için 0.8 g/kg/gün'den daha yüksek miktarda protein alımının gerekliliği kesindir. Yapılan egzersizlerde günlük toplam enerji gereksiniminin ortalama olarak %20-30 arttığı ve dengeli bir diyet için bu artmış enerjinin %10-15'inin bireyin protein ihtiyacını karşılayabileceği bildirilmektedir (Ersoy, 2012; Baysal, 2014). Bazı çalışmalarda protein suplemanı ile birlikte alınan toplam proteinin 1.6 g/kg/gün'ü geçmesinin bireylere ilave bir katkı sağlamayacağı (Morton vd., 2017) ve supleman kullanarak kas hipertrofisini ve kas gücünü artırmak için en az 10 hafta (haftada 3-5 gün) devam edilmesi gerektiği bildirilmiştir (Miller vd., 2014). Bunun yanında Uluslararası Spor Beslenmesi Derneği'nin (ISSN-International Society of Sport Nutrition) dayanıklılık egzersizleri için önerdiği miktar, egzersiz yoğunluğuna, egzersiz süresine ve bireyin deneyimine bağlı olup günlük 1 g/kg ile 1.6 g/kg arasında iken; kuvvet ve güç egzersizleri için önerdiği miktar aynı değişkenlere bağlı olarak günde 1.6 g/kg ile 2 g/kg arasındadır. ISSN'nin egzersiz ve spor yapan bireyler için genel önerisi 1.4 g/kg ile 2 g/kg aralığındadır. Bu aralığın; dayanıklılık egzersizi yapan bireyler için alt seviyelerde, takım sporcuları için orta seviyelerde (1.4-1.7 g/kg) ve güç egzersizleri yapan bireyler için üst seviyelerde tutulması önerilmiştir (Campbell vd., 2007; Burke ve Deakin, 2006).

Günlük gerekli olan protein miktarının yanında protein suplemanlarının gün içerisindeki tüketim zamanı da önemlidir. Yoğun egzersizlerde ilk 20 dakikalık zaman periyodunda enerji gereksinimi karbonhidratlardan karşılanmaktadır. Sonraki süreçte ise yağlar enerji olarak kullanılmaya başlanmaktadır (Ersoy, 2012). Antrenman yaklaşık 10 dakika öncesinde karbonhidrat/protein desteği almanın kas glikojen deposunu daha uzun süre koruduğu ve dayanıklılığı artırdığı bildirilmektedir. Aynı zamanda artan kan glikozu seviyesi

egzersiz sonrasında artacak olan kortizol seviyesini dengelemekte ve bağışıklık sisteminin fonksiyonlarının korunmasında yardımcı olmaktadır. Bu sebeplerle antrenman öncesinde ve yoğun enerjinin kullanıldığı ilk fazda yüksek glisemik indeksli karbonhidrat (glukoz, sukroz, maltodekstrin), WP suplemanı (yukarda sayılan avantajlarından dolayı) önerilmektedir (Ivy ve Portman, 2004). Antrenman sırasında kas proteinlerini onarmak ve yeniden inşa etmek için her 15-20 dakikada bir karbonhidrat/protein desteğine devam edilmelidir. Kas amino asit seviyeleri kısmen de kan aminoasit seviyesiyle ilişkilidir. Bu sebeple kanda protein oranını yüksek tutmak kasa alımı desteklemektedir. Karbonhidrat/protein oranının 3-4/1 olması sindirilebilirlik açısından önem arz etmektedir (Ivy ve Portman, 2004; Ersoy, 2012). Antrenmandan sonraki 45 dakikalık süre kasta katabolik faaliyetler yoğunlaşmaktadır. Fakat uygun beslenme planıyla bunu anabolik yöne çevirmek mümkündür. Aminoasitler egzersiz sonrasında kas proteini sentezlenmesi için destek sağlamakla birlikte elzem aminoasitlerden biri olan lösin tek başına protein sentezini desteklerken glutamin bağışıklık sisteminin korunmasında etkilidir. Egzersiz sonrasında yüksek glisemik indeksli karbonhidrat ile WP suplemanını kombine etmek kas proteini sentezini ve kas güçlenmesini ve antrenman sonrası toparlanmayı hızlandırmaktadır. Karbonhidrat/protein kombinasyonuna ek olarak 0.1 gr/kg/gün kreatin eklemek özellikle dayanıklılık antrenmanlarına uyumu artırmaktadır. Antrenmandan sonraki 18-20 saatlik sürede kas kütlesi ve kuvvet kazanımlarının önemli bir bölümü gerçekleşmektedir. Bu evrede protein sentezinin devamlılığını sağlamak önemlidir. Bu aşamada uyku öncesinde özellikle whey ve kazein proteinlerinden oluşan bir takviye tüketilmesi önerilmektedir (Ivy ve Portman, 2004). Egzersiz yapan 36 erkek (31±8 yaş ortalamasında) üzerinde yapılan 10 haftalık bir çalışmada 10 haftalık ağır direnç egzersizinden sonra yağsız kütle artışını bireylere verilen suplemanlardan whey-kazein (40g/gün-8g/gün) kombinasyonun karbonhidrat veya DZAA-glutamin kombinasyonuna nazaran, çok daha iyi sağladığını bildirilmiştir (Kerksick vd., 2006). Tüm bunlara karşın egzersiz öncesi, egzersiz sırası ve egzersizden sonraki süreçte ne kadar ve hangi oranlarda whey/kazein proteinleri tüketileceği konusundaki öneriler net değildir.

Günlük diyetle gereğinden fazla tüketilen proteinin sağlık açısından bazı riskleri bulunmaktadır. Protein metabolizması sonucu oluşan kreatinin ve kan üre azotu gibi atıkların kanda artması karaciğer ve böbreklere yük bindirebilmektedir (Huang vd., 2008). Diğer yandan atık ürünler idrar ile atılırken vücuttan gereğinden fazla su çıkışı da olmaktadır. Bu su çıkışı beraberinde kalsiyum, magnezyum, sodyum gibi mineralleri de götürmektedir. Ayrıca vücudun protein depolama kapasitesi çok yüksek olmadığı için fazla protein vücutta yağa dönüştürülerek depolanmaktadır (Ercen, 2016). Fazla protein tüketiminin kan ve böbreklerdeki pH değerini düşüreceği ve bu etkiyi tamponlayabilmek için kalsiyumun kemiklerden kana çekileceği belirtilmektedir. Bu da çeşitli iskelet sistemi bozukluklarına neden olabilmektedir (Massey ve Whiting, 2003). Elli yaş üstü kadınlarda kalça kırığı insidansını araştıran bir çalışmada; kalça kırığı insidansının diyetin asit-baz oranıyla doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Frassetto vd., 2000). Bu sebeplerle protein suplemanı

kullanan bireylerin sağlıklı ve dengeli beslenme programlarının bir diyetisyen tarafından hazırlanması ve kontrollerinin sağlanması son derece önemlidir.

Sonuç

Protein suplemanları günümüzde özellikle spor yapan bireyler arasında son derece popüler olan ve literatür genelinde faydalı yönleri vurgulanan besinsel desteklerdir. Protein suplemanları endüstriyel olarak whey, kazein ve soya proteinlerinden üretilmektedir. Bunun yanında bazı alternatif protein kaynakları hakkında da çalışmalar yapılmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde her birinin avantaj ve dezavantajları bulunmakla birlikte whey proteininin diğerlerine nazaran daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Buna karşın fazla protein kullanımının vücuda olan zararları da vurgulanmıştır. Bu sebeple hangi protein çeşidinin, hangi kombinasyonlarda ve periyotlarda ne kadar kullanacağını bir diyetisyen tarafından bireye özel sağlıklı beslenme programı oluşturularak belirlenmesi son derece önemlidir.

Kaynakça

1. Akıl, C. (2007). *Dayanıklılık sporcularında beslenme bilgi düzeylerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
2. Akyol, H. (2018). *Elit seviyedeki kayakçıların beslenme alışkanlıklarının ve destek ürünü kullanımı bilgi düzeylerinin incelenmesi*. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
3. Arazi, H., Hakimi, M., Hoseini, K. (2011). The effects of Whey protein supplementation on Performance and hormonal adaptations following resistance training in Novice Men. *Balt J Health Phys Act*, 3(2), 87-95.
4. Babal, A. F. (2015). *Egzersiz yapan bireylerde beslenme durumu ve supleman kullanımının araştırılması*. Haliç Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
5. Babault, N., Païzis, C., Deley, G., Guérin-Deremaux, L., Saniez, M. H., Lefranc-Millot, C., Allaert, F. A. (2015). Pea proteins oral supplementation promotes muscle thickness gains during resistance training: a double-blind, randomized, Placebo-controlled clinical trial vs. Whey protein. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 12(1), 1-9.
6. Baer, D. J., Stote, K. S., Paul, D. R., Harris, G. K., Rumpler, W. V., Clevidence, B. A. (2011). Whey protein but not soy protein supplementation alters body weight and composition in free-living overweight and obese adults. *The Journal of nutrition*, 141(8), 1489-1494.
7. Bahar, Z., Açıl, D. (2014). Sağlığı geliştirme modeli: kavramsal yapı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(1), 59-67.
8. Baysal, A. (2014). Beslenme. Hatiboğlu Yayınevi. Ankara, 9-18.
9. Bianco, A., Mammìna, C., Paoli, A., Bellafiore, M., Battaglia, G., Caramazza, G., Palma, A., Jemni, M. (2011). Protein supplementation in strength and conditioning

- adepts: knowledge, dietary behavior and practice in Palermo, Italy. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 8(1), 25.
10. Bilgiç, P., Ersoy, G. (2009). Amino Asit Suplemanlarının Vücut Bileşimine Etkisi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 37(1-2), 81-91.
11. <https://www.who.int/about/who-we-are/frequently-asked-questions> (Erişim Tarihi: 25.02.2020)
12. Bora, Z. (2015). *Spor salonunda çalışan vücut geliştirme sporu yapan spor hocalarının, beslenme durumları ve beslenmeye bağlı takviye destek ürün kullanımlarının saptanması* (Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
13. Burke, L., Deakin, V. (2006). *Clinical sports nutrition. McGraw-Hill Companies. Australia.*
14. Campbell, B., Kreider, R. B., Ziegenfuss, T., La Bounty, P., Roberts, M., Burke, D., Landis, C., Lopez, H., Antonio, J. (2007). International Society of Sports Nutrition position stand: protein and exercise. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 4(1), 8.
15. Candow, D. G., Chilibeck, P. D., Facci, M., Abeysekara, S., Zello, G. A. (2006). Protein supplementation before and after resistance training in older men. *European journal of applied physiology*, 97(5), 548-556.
16. Cengiz, F. P., Cemil, B. C., Emiroglu, N., Bahali, A. G., Onsun, N. (2017). Acne located on the trunk, whey protein supplementation: Is there any association?. *Health promotion perspectives*, 7(2), 106-108.
17. Cooke, M. B., Rybalka, E., Stathis, C. G., Cribb, P. J., Hayes, A. (2010). Whey protein isolate attenuates strength decline after eccentrically-induced muscle damage in healthy individuals. *Journal of the International Society of Sports Nutrition*, 7(1), 30.
18. Çetin, B., Avşar, A., Ulusoy, A. T. (2011). Kazein içerikli besinler ve dental ürünler. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 2011(4), 24-31.
19. Eliot, K. A., Knehans, A. W., Bemben, D. A., Witten, M. S., Carter, J., Bemben, M. G. (2008). The effects of creatine and whey protein supplementation on body composition in men aged 48 to 72 years during resistance training. *The Journal of Nutrition Health and Aging*, 12(3), 208-212.
20. Ercen, Ş. (2016). *KKTC'deki Fitnes ve Vücut Geliştirme Sporü ile İlgilenen 18-40 Yaş Grubu Sağlıklı Erkek Sporcuların Beslenme Alışkanlıklarının Belirlenmesi, Besinsel Ergojenik Destek Ürünleri Hakkındaki Tutumlarının ve Kullanım Oranlarının Saptanması* (Yüksek Lisans Tezi), Doğu Akdeniz Üniversitesi/Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Kıbrıs.
21. Ersoy, G. (2012). Egzersiz ve spor yapanlar için beslenme. *Nobel Basımevi. Ankara*, 11-13.

22. Frassetto, L. A., Todd, K. M., Morris Jr, R. C., Sebastian, A. (2000). Worldwide incidence of hip fracture in elderly women: relation to consumption of animal and vegetable foods. *The Journals of Gerontology Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, 55(10), 585-592.
23. Geçkil, E., Yıldız, S. (2006). Adölesanlara yönelik beslenme ve stresle başetme eğitiminin sağlığı geliştirmeye etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 10(2), 19-28.
24. Gomes, D. L., Moehlecke, M., Da Silva, F. B. L., Dutra, E. S., Schaan, B. D. A., De Carvalho, K. M. B. (2017). Whey protein supplementation enhances body fat and weight loss in women long after bariatric surgery: a randomized controlled trial. *Obesity surgery*, 27(2), 424-431.
25. Graf, S., Egert, S., Heer, M. (2011). Effects of whey protein supplements on metabolism: evidence from human intervention studies. *Current Opinion in Clinical Nutrition & Metabolic Care*, 14(6), 569-580.
26. Güneş, Z. (2005). Spor ve beslenme. *Nobel Basımevi*. Ankara, 94-105.
27. Güngör, Ş. (2019). Obezitenin Tedavisinde Geçmiş ve Güncel Bariatrik Cerrahi Uygulamaları. *Muş Alparslan Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 7(2), 697-705.
28. Gürsoy, R., Aktaş, Ö., Dane, Ş. (2001). Beslenme Ve Besinsel Ergojenikler I: Karbonhidrat, Yag Ve Proteinler. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 19-27.
29. Huang, M. C., Chen, M. E., Hung, H. C., Chen, H. C., Chang, W. T., Lee, C. H., Wu, Y. Y., Chiang, H. C., Hwang, S. J. (2008). Inadequate energy and excess protein intakes may be associated with worsening renal function in chronic kidney disease. *Journal of Renal Nutrition*, 18(2), 187-194.
30. Ivy, J., Portman, R. (2004). *Nutrient timing: The future of sports nutrition*. Basic Health Publications, USA, 43-45.
31. Joy, J. M., Lowery, R. P., Wilson, J. M., Purpura, M., De Souza, E. O., Wilson, S. M., Kalman, D. S., Dudeck, J. E., DOSEJäger, R. (2013). The effects of 8 weeks of whey or rice protein supplementation on body composition and exercise performance. *Nutrition journal*, 12(1), 86.
32. Karakuş, M. (2014). Sporcularda ergojenik destek. *Spor Hekimliği Dergisi*, 49(4), 155-167.
33. Kerksick, C. M., Rasmussen, C. J., Lancaster, S. L., Magu, B., Smith, P., Melton, C., Greenwood, M., Almada, A. L., Earnest, C. P., Kreider, R. B. (2006). The effects of protein and amino acid supplementation on performance and training adaptations during ten weeks of resistance training. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 20(3), 643-653.
34. Kraemer, W. J., Solomon-Hill, G., Volk, B. M., Kupchak, B. R., Looney, D. P., Dunn-Lewis, C., Comstock, B. A., Szivak, T. K., Hooper, D. R., Flanagan, S. D., Maresh, C. M., Volek, J. S. (2013). The effects of soy and whey protein supplementation on

- acute hormonal responses to resistance exercise in men. *Journal of the American College of Nutrition*, 32(1), 66-74.
35. MacKenzie-Shalders, K. L., Byrne, N. M., Slater, G. J., King, N. A. (2015). The effect of a whey protein supplement dose on satiety and food intake in resistance training athletes. *Appetite*, 92, 178-184.
36. Massey, L. K., Whiting, S. J. (2003). Excess Dietary Protein. New, S. A. ve Bonjour, J. P. (Eds). *Nutritional Aspects of Bone Health* içinde. (s. 213-228). UK.
37. McIntosh, G. H., Royle, P. J., Le Leu, R. K., Regester, G. O., Johnson, M. A., Grinsted, R. L., Kenward, R. S., Smithers, G. W. (1998). Whey proteins as functional food ingredients?. *International Dairy Journal*, 8(5-6), 425-434.
38. Mermertaş, A. (2019). *Fitness egzersizi yapan bireylerin doping ve gıda takviyeleri hakkındaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi*. Hitit Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çorum.
39. Middleton, N., Jelen, P., Bell, G. (2004). Whole blood and mononuclear cell glutathione response to dietary whey protein supplementation in sedentary and trained male human subjects. *International journal of food sciences and nutrition*, 55(2), 131-141.
40. Miller, P. E., Alexander, D. D., Perez, V. (2014). Effects of whey protein and resistance exercise on body composition: a meta-analysis of randomized controlled trials. *Journal of the American College of Nutrition*, 33(2), 163-175.
41. Morton, R. W., Murphy, K. T., McKellar, S. R., Schoenfeld, B. J., Henselmans, M., Helms, E., Aragon, A. A., Devries, M. C., Banfield, L., Krieger, J. W., Phillips, S. M. (2018). A systematic review, meta-analysis and meta-regression of the effect of protein supplementation on resistance training-induced gains in muscle mass and strength in healthy adults. *Br J Sports Med*, 52(6), 376-384.
42. Okay, A. (2010). *Ratlarda iki farklı dayanıklılık egzersizinin bazı elektrofizyolojik değişkenler üzerine etkisi*, Adnan Menderes Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
43. Ögünç, V., Manukyan, Cingi, Eksioglu-Demiralp, Aktan, Ö., Yalçın, S. (2008). Dietary whey supplementation in experimental models of wound healing. *International journal for vitamin and nutrition research*, 78(2), 70-73.
44. Özdemir, G. (2010). Spor Dallarına Göre Beslenme. *Spormetre beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi*, 8(1), 1-6.
45. Pekcan, G. (2008). Beslenme durumunun saptanması. *Diyet El Kitabı. Hatipoğlu Yayınevi. Ankara*, 67-141.
46. Rand, W. M., Pellett, P. L., Young, V. R. (2003). Meta-analysis of nitrogen balance studies for estimating protein requirements in healthy adults. *The American journal of clinical nutrition*, 77(1), 109-127.
47. Samur, G. (2008). Anne sütü. *Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara*, 1-21.

48. Silverberg, N. B. (2012). Whey protein precipitating moderate to severe acne flares in 5 teenaged athletes. *Cutis*, 90(2), 70-72.
49. Simonart, T. (2012). Acne and whey protein supplementation among bodybuilders. *Dermatology*, 225(3), 256-258.
50. Şenel, Ö., Güler, D., Kaya, İ., Ersoy, A., Kürkçü, R. (2004). Farklı Ferdi Branşlardaki Üst Düzey Türk Sporcuların Ergojenik Yardımcılara Yönelik Bilgi Ve Yararlanma Düzeyleri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 41-47.
51. Ulaş, A. G. (2018). *ADÜ Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Sporcu Beslenmesi İle İlgili Farkındalıkları*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
52. Ünal, R. N., Besler, H. T. (2008). Beslenmede sütün önemi. *Sağlık Bakanlığı Yayınları*, Ankara, 1-37.
53. Volek, J. S., Volk, B. M., Gómez, A. L., Kunces, L. J., Kupchak, B. R., Freidenreich, D. J., Aristizabal, J. C., Saenz, C., Dunn-Lewis, C., Ballard, K. D., Quann, E. E., Kawiecki, D. L., Flanagan, S. D., Comstock, B. A., Fragala, M. S., Earp, J. E., Fernandez, M. L., Bruno, R. S., Ptolemy, A. S., Kellogg, M. D., Maresh, C. M., Kraemer, W. J. (2013). Whey protein supplementation during resistance training augments lean body mass. *Journal of the American College of Nutrition*, 32(2), 122-135.
54. Weinheimer, E. M., Conley, T. B., Kobza, V. M., Sands, L. P., Lim, E., Janle, E. M., Campbell, W. W. (2012). Whey protein supplementation does not affect exercise training-induced changes in body composition and indices of metabolic syndrome in middle-aged overweight and obese adults. *The Journal of nutrition*, 142(8), 1532-1539.
55. West, D. W., Abou Sawan, S., Mazzulla, M., Williamson, E., Moore, D. R. (2017). Whey protein supplementation enhances whole body protein metabolism and performance recovery after resistance exercise: A double-blind crossover study. *Nutrients*, 9(7), 735.
56. Wirunsawanya, K., Upala, S., Jaruvongvanich, V., Sanguankeo, A. (2018). Whey protein supplementation improves body composition and cardiovascular risk factors in overweight and obese patients: a systematic review and meta-analysis. *Journal of the American College of Nutrition*, 37(1), 60-70.
57. Zavorsky, G. S., Kubow, S., Grey, V., Riverin, V., Lands, L. C. (2007). An open-label dose-response study of lymphocyte glutathione levels in healthy men and women receiving pressurized whey protein isolate supplements. *International journal of food sciences and nutrition*, 58(6), 429-436.
58. Zhu, K., Kerr, D. A., Meng, X., Devine, A., Solah, V., Binns, C. W., Prince, R. L. (2015). Two-year whey protein supplementation did not enhance muscle mass and physical function in well-nourished healthy older postmenopausal women. *The Journal of nutrition*, 145(11), 2520-2526.

**ÖĞRENCİLERİN ÖRGÜN VE UZAKTAN EĞİTİMİ TERCİH ETMELERİNDE
ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ**

Güler KARAMAN

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi

Sezer SEVEN

Arş., Gör., Tarsus Üniversitesi

Nurbahar BORA

Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Hayat boyu öğrenme ilkesinden yola çıkılarak, eğitim faaliyetleri zaman ve mekân bağımlılığı gözetilmeksizin örgün veya uzaktan eğitim türünde gerçekleştirilmektedir. Öğrencilerin eğitimde teknolojiyi kullanmaları, etkili öğrenmelerinde bir alternatif olmaktadır. Bunun yanında uzaktan eğitim faaliyetleri, sanal ortam teknolojileri yardımıyla gün geçtikçe her kesimden öğrenciye erişerek eğitim faaliyetlerinin önündeki engelleri azaltmaktadır. Üniversiteler, artık öğrencilerin eğitime karşı tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmalar doğrultusunda eğitim faaliyetlerindeki pazarlama stratejilerini geliştirmektedirler. Çalışmada, ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin örgün ve uzaktan eğitimi tercih etmelerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Lise öğrencilerinin; örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları, uzaktan eğitimde kullanacağı teknolojik cihazları tercih etme eğilimleri, ailelerinin aylık gelir durumları ile sosyal medya uygulamalarını kullanma değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu çalışmanın örneklemini, Erzurum ilindeki MEB'e bağlı devlet veya özel okul statüsünde bulunan Anadolu, Fen ve Meslek Liselerinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmaya 55' i kadın, 65'i erkek olmak üzere toplamda 120 öğrenci gönüllü olarak katılım sağlamıştır. Çalışmada elde edilen veriler, yüz yüze ve dijital anket yardımıyla toplanmıştır. Katılımcıların örgün ve uzaktan eğitime yönelik algı ve tutumlarını ölçmek için uygulanan ankette elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında 4 araştırma sorusu belirlenmiş ve analizler bu sorular çerçevesinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme durumlarının yükseköğretimde örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Aynı şekilde öğrencilerin örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme durumlarının uzaktan eğitimde kullanılacak olan teknolojik cihazları tercih etme değişkeni arasında da anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna varılmıştır. Bir diğer araştırma sorusuna bağlı olarak öğrencilerin örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme durumlarının ailelerinin aylık gelir durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Diğer taraftan öğrencilerin örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme durumlarının kullandıkları sosyal medya uygulamaları değişkeni arasında da anlamlı bir

farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Gelecekte orta öğretim kademesindeki öğrencilerin öğrenim türü ve meslek seçimlerini etkileyebilecek olan bu çalışmanın örgün ve uzaktan eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesine yönelik ışık tutacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgün Öğretim, Uzaktan Eğitim, Eğitim Türü Tercihi

ABSTRACT

Based on the principle of lifelong learning, educational activities are carried out in formal or distance education regardless of time and space dependency. Students' use of technology in education is an alternative for effective learning. In addition, distance education activities reduce the barriers to educational activities by reaching students from every segment day by day with the help of virtual environment technologies. Universities are now developing marketing strategies in educational activities in line with their studies to determine students' attitudes and behaviors towards education. In the study, it was aimed to determine the factors that affect the preference of formal and distance education for secondary school students. High school students; The relationships between the preference of formal and distance education, their tendency to prefer technological devices to use in distance education, the monthly income status of their families and the variables of using social media applications were examined. The sample of this study consists of students studying in Anatolian, Science and Vocational High Schools, which have the status of public or private schools in the province of Erzurum. A total of 120 students, 55 women and 65 men, voluntarily participated in the study. The data obtained in the study were collected face to face and with the help of a digital questionnaire. The data obtained in the survey applied to measure the perceptions and attitudes of the participants towards formal and distance education were analyzed with the SPSS program. Within the scope of the study, 4 research questions were determined and the analyzes were made within the framework of these questions. As a result of the research, it was seen that there is a significant difference between the preference of formal and distance education in higher education levels of students in formal and distance education. Similarly, it has been concluded that there is a significant difference between the students' preferences of formal and distance education, and the variable of choosing technological devices to be used in distance education. Depending on another research question, no significant difference was observed between the monthly income status variable of the families of the students' preference for formal and distance education. On the other hand, it has been understood that there is no significant difference between the social media applications variable used by students' preferring formal and distance education. It is expected that this study, which may affect the education type and vocational choices of students at secondary education level in the future, will shed light on organizing formal and distance education activities.

Keywords: Formal Education, Distance Education, Education Type Preference

GİRİŞ

Günümüzde eğitim faaliyetleri giderek en uç noktalara ulaşmaktadır. Dünyanın neresinde olunursa olunsun bu faaliyetler hız kesmeden devam etmektedir. Eğitim kurumları her geçen gün bu faaliyetleri daha da iyileştirmek için çaba göstermektedir. Bu nedenle eğitim faaliyetlerinin etkili bir biçimde sürdürülebilmesi için öğrencilerin tercih nedenleri göz önünde bulundurulması ve ortamların uygun şekilde düzenlenmesi ve gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Elde edilen veriler dâhilinde yapılan analizler, öğrenciye üniversite eğitimi esnasında refah seviyesi yüksek bir eğitim ortamı ve kaliteli öğretim elemanlarıyla bir araya gelmesi ile örgün ve uzaktan eğitim faaliyetlerinin daha verimli hale getirileceği düşünülmektedir. 18. yy ilk yarısından itibaren uzaktan eğitimin çalışmalarına başlanılmış olması, gelişen teknolojik araçlar yardımıyla günümüze kadar devam ettirilmesi ve bu eğitimden yararlanan kişi sayısının gün geçtikçe artması örgün öğretimin yanında ve uzaktan eğitimin de değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Kör, Çataloğlu ve Erbay, 2013). Bu çalışma da ele alınan problem orta öğretim kademesindeki öğrencilerin öğrenim türünü belirlerken dikkat ettiği unsurlar ve bu unsurlardan yola çıkılarak eğitim faaliyetlerinin daha düzenli hale getirilmesidir. Alanyazın taramasındaki bazı çalışmalar, problemin belirli kısımlarına değinmeye çalışmıştır. Gerek eğitim faaliyetleri içerisinde hem örgün eğitime hem de uzaktan eğitime yönelik yapılan çalışma sayısının fazla olmaması, gerek ise öğrencilerin eğitim göreceği öğrenim türü için beklentilerinin karşılanmasına yönelik yapılan araştırma sayısının az olması çalışmanın yapılış gerekçesi ortaya koymuştur. Bu çalışmada, “Orta Öğretim Kademesindeki Öğrencilerin Örgün Öğretim ve Uzaktan Eğitimi Seçmelerini Etkileyecek Unsurların Belirlenmesi Ölçeği” kullanılarak öğrencilerin tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan alanyazın taramasında daha önce yapılan çalışmaların bu konu ile ilgili tutumları aşağıda incelenmektedir.

Daban (2012) yaptığı çalışmada, uzaktan eğitim öğrencilerinin sosyo-ekonomik özelliklerini ve istihdam beklentilerini incelemiştir. Yaptığı değerlendirmelerin ve analizlerin sonucunda uzaktan eğitim modelinin ülkemizde kabul görmeye başlayan bir eğitim yöntemi olduğunu görmüştür. Konuya teknolojik alt yapı odaklı yaklaşan Özbudun (2010), uzaktan eğitim programları ve web tabanlı laboratuvarların etkinliğinin genel bir değerlendirmesini yaparak yapılan bu uygulamaların genel olarak başarılı olduğu gözlemlemiştir. Yıldız (2011) konuyu öğretmenler açısından değerlendirmeye çalışmış, yapmış olduğu çalışmada web-tabanlı senkron öğrenme ortamı tasarlayıp, öğretmen adaylarının uzaktan eğitime karşı tutumlarını ölçmüştür. Çalışmanın bulgularında öğretmen adaylarının çevrimiçi senkron öğrenme ortamlarında yaşadıkları deneyimlerin, uzaktan eğitime karşı ön-test ve son test tutumları arasında istatistiksel olarak olumlu yönde önemli bir fark olduğuna rastlanmıştır. Fidancıoğlu (2018) ise ortaöğretim öğrencilerinin üniversite tercihlerinde etkili olan faktörleri inceleyerek bursluluk oranının, yerleşen oranı üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu fakat öğrenim ücretinin doluluk oranları üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını gözlemlemiştir. Gökcan (2018) ise, lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet yargılarının etkisi araştırılmıştır. “Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü (MSTCRÖ) ölçeği geliştirilmiş ve geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiştir. Kıvanç (2016) ise, üniversite adayı olan öğrencilerin vakıf üniversitelerinin tercih etmelerinde etkili olan halkla ilişkiler

faaliyetlerinin etkisi incelenmiştir. Öğrencilerin üniversite tercihlerinde etkili olan durumların neler olduğu araştırılmıştır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı uzaktan eğitim ve örgün eğitimi tercih eden öğrencilerin hangi faktörlere göre tercih ettiğini tespit etmektir. Çalışma 4 araştırma sorusundan oluşmaktadır. Öğrencilerin örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme düşünceleri ile,

1. Yükseköğretimde örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Uzaktan eğitimde kullanılacak olan teknolojik cihazları tercih etme değişkeni arasındaki ilişki nedir?
3. Ailelerinin aylık gelir durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Öğrencilerin kullandıkları sosyal medya uygulamaları değişkeni arasında ki ilişki nedir?

YÖNTEM

Bu çalışma, farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitime yönelik algı ve tutumlarının belirlenebilmesi için örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları, uzaktan eğitimde hangi teknolojik cihazları tercih etme eğilimleri, ailelerinin aylık gelir durumları ile kullandıkları sosyal medya uygulamalarını kullanma olmak üzere dört değişken içerisinde ilişkiler incelenmiştir. Veriler anket yöntemiyle kağıt ve dijital form kullanılarak dağıtılmış, gönüllü katılımcılara uygulanmış ve nicel araştırma tekniği ile analizleri gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırma, veri toplama teknikleri yoluyla hazırlanmış olan araçları istatistiksel ve matematiksel olarak neticelendirip yorumlanmasını ifade etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017:s.175). Çalışmanın örneklemini Erzurum’ da MEB bağlı devlet ve özel okullarında Anadolu, Fen ve Meslek Liselerinde eğitim ve öğretim gören 55’i kadın 65’i erkek olmak üzere 120 katılımcı oluşturmaktadır. 120 adet form üzerinden verilerin analiz işlemi değerlendirilmeye alınmıştır. Katılımcıların örgün öğretim ve uzaktan eğitime yönelik algı ve tutumlarını ölçmek için “Orta Öğretim Kademesindeki Öğrencilerin Örgün Öğretim ve Uzaktan Eğitimi Seçmelerini Etkileyecek Unsurların Belirlenmesi Ölçeği” kullanıştır. 5’ li liket ölçeği kullanılarak “1= Kesinlikle Katılmıyorum”, “2= Katılmıyorum”, “3=Kararsızım”, “4=Katılıyorum”, “5=Kesinlikle Katılmıyorum” biçiminde maddeler ifade edilmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin 3’ü negatif, 27’ si pozitif olarak ifade edilmiştir. İki bağımsız grubun ortalamaları arasındaki farkın belirlenebilmesi için bağımsız t-testi, ikiden fazla bağımsız grubun ortalamaları arasındaki anlamlı farklılığın belirlenebilmesi için One-way ANOVA testleri kullanılarak verilerin analiz işlemi sağlanmıştır (Büyüköztürk, 2014).

BULGULAR

Güvenilirlik ve Geçerlilik

120 katılımcıdan toplanan verilerin güvenilirliği Cronbach' s Alpha yöntemi ile 0,869 olarak bulunmuştur. Parametrik testlerde üzerinden analiz yapabilmek için verilerin normal dağılması gerekmektedir. Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre verilerin normal dağılması için Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) sonuçlarının -1,5 ile +1,5 arasında değer alması gerektiği belirtilmiştir. Örgün Öğretim de çarpıklık değeri -0,441, basıklık değeri 0,272, Uzaktan Eğitim için çarpıklık değeri -0,510, basıklık değeri -0,749 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara bağlı kalınarak verilerin normal dağılıma sahip olduğu söylenebilir. SPSS 24.0 paket programı kullanılarak sonuçlara erişilmiştir.

Öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme düşünceleri ile yükseköğretimde örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırma sorusuna yanıt alabilmek için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Tablo 1'de öğrencilerin örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları ile yükseköğretimde örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme değişkeni arasında ilişkiye ait bağımsız örneklem t-testi sonucu gösterilmektedir.

Tablo 1. Yükseköğretimde Öğrenim Türü Tercih Etme İlişkisine Ait Bağımsız T-Testi Sonucu

<i>Boyut</i>	<i>Yükseköğretim Tercih</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>T</i>	<i>P</i>
<i>Örgün Öğretim</i>	Uzaktan	8	3,000	0,534	4,048	0,303
	Örgün Öğretim	112	3,242	0,646		0,255
<i>Uzaktan Eğitim</i>	Uzaktan Eğitim	8	3,875	0,834	0,468	0,042*
	Örgün Öğretim	112	3,371	0,648		0,140

*P<0,05

Tablo 1' de öğrencilerin örgün öğretim boyutunda, uzaktan eğitim ve örgün öğretim düzeyleri karşılaştırıldığında örgün öğretimin (X=3,242) olduğu, uzaktan eğitimin (x=3,000) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin uzaktan eğitim boyutunda, uzaktan eğitim ve örgün öğretim düzeyleri karşılaştırıldığında uzaktan eğitimin (X=3,875) olduğu, örgün öğretimin (x=3,371) olduğu görülmektedir.

Katılımcıların örgün öğretim ve uzaktan eğitim tercih etme durumlarının yükseköğretimde örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olup veya olmadığını analiz etmek için bağımsız gruplar için t-testi kullanılmıştır. Uzaktan eğitim

boyutunu tercih eden katılımcıların ortalamaları, örgün öğretimi tercih edenlerin ortalamalarından daha yüksek olduğundan dolayı, analiz sonucuna göre örgün öğretim ve uzaktan eğitim tercihlerinin yükseköğretimde uzaktan eğitimi tercih etme değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($0,042 < 0,050$) sonucu daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları ile uzaktan eğitimde kullanılacak olan teknolojik cihazları tercih etme değişkeni arasındaki ilişki nedir?

Tablo 2’ de Levene Testi gösterilmektedir.

Tablo 2. Uzaktan Eğitimde Kullanılacak Olan Teknolojik Cihazları Tercih Etme Değişkeni Arasındaki İlişkiye Ait Levene Sonucu

	<i>Levene</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>Sig.</i>
Örgün Öğretim	1,690	3	116	0,173
Uzaktan Eğitim	0,051	3	116	0,950

Tablo 2’ de örgün öğretim ve uzaktan eğitim “sig.” değerinin 0.05’ ten büyük olmasından dolayı grupların varyansların homojen olduğunu ve Post Hoc testlerinden Tukey testinin sonuçlarına bakılarak yorumlanması gerekmektedir (Kalaycı,2014:s.145). Tablo y’ de anova testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 3. Uzaktan Eğitimde Kullanılacak Teknolojik Cihazları Tercih Etme Değişkeni Arasında İlişkiye Ait One-Way Anova Testi Sonucu

<i>Boyut</i>	<i>Teknolojik Cihaz</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
<i>Örgün Öğretim</i>	Bilgisayar	58	3,293	0,592	2,145	0,098
	Mobil	54	3,151	0,626		
	Telekonferans	4	2,750	1,258		
	Diğer	4	3,750	0,500		
	Total	120	3,226	0,640		
<i>Uzaktan Eğitim</i>	Bilgisayar	58	3,500	0,599	6,283	0,001*
	Mobil	54	3,178	0,678		
	Telekonferans	4	2,500	0,577		
	Diğer	4	4,000	0,000		
	Total	120	3,338	0,669		

* $P < 0,05$

Tablo 3’te öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumlarının uzaktan eğitimde kullanılacak olan teknolojik cihaz değişkeni düzeyleri karşılaştırıldığında örgün öğretim boyutunda en yüksek ortalamanın diğer ($X=3,750$), en düşük ortalamanın ise telekonferans ($X=2,750$) ait olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitim boyutunda da en yüksek ortalamanın diğer ($X=4,000$), en düşük ortalamasının ise telekonferans ($X=2,500$) ait olduğu görülmektedir. Katılımcıların uzaktan eğitimde tercih ettikleri cihaz değişkeni istatistiki olarak tek yönlü varyans analizi kullanılarak belirtilmiştir.

Uzaktan eğitim boyutunu tercih eden katılımcıların ortalamaları, örgün öğretimi tercih eden katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğundan, analiz sonucuna göre örgün öğretim ve uzaktan eğitim tercihlerine bakıldığında, uzaktan eğitim boyutunun değeri $p<0.05$ için ($0,001<0,050$) olduğundan dolayı teknolojik cihazlar için anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Örgün öğretim faktörleri arasında ($0,098>0,050$) olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır.

Uzaktan eğitim faktöründe, örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları ile uzaktan eğitimde kullanılacak teknolojik cihazları tercih etme değişkenini belirten gruplar incelendiğinde, uzaktan eğitimde bilgisayar kullanmayı tercih eden katılımcılar ile mobil cihaz kullanmayı tercih eden katılımcıların çok ciddi şekilde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Farklılığın yönü (Bilgisayar)-(Mobil) olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda telekonferans ile diğer teknolojik cihaz tercihinde bulunan katılımcıların da yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Farklılığın yönü (Telekonferans)-(Diğer) olarak bulunmuş olduğu ifade edilmektedir.

Öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları ile ailelerinin aylık gelir durum değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 4’ te Levene Testi gösterilmektedir.

Tablo 4. Ailelerin aylık gelir durumu değişkeni arasındaki ilişkiye ait Levene Sonucu

	<i>Levene</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>Sig.</i>
Örgün Öğretim	1,054	2	117	0,352
Uzaktan Eğitim	1,980	2	117	0,143

Tablo 4’ te örgün öğretim ve uzaktan eğitim kategorilerinde “sig.” Değerinin 0.05’ ten büyük olmasından dolayı grupların varyanslarının homojen olduğunu belirtmektedir. Tablo y’ de anova testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 5. Ailelerin Aylık Gelir Durumu Değişkeni Arasında İlişkiye Ait One-Way Anova Testi Sonucu

<i>Boyut</i>	<i>Aile Geliri</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
<i>Örgün Öğretim</i>	3001-4000 TL	24	3,333	0,564	0,969	0,383
	4001-5000 TL	35	3,290	0,516		
	5001 TL ve üstü	61	3,147	0,726		
	Total	120	3,226	0,640		
<i>Uzaktan Eğitim</i>	3001-4000 TL	58	3,500	0,599	0,261	0,771
	4001-5000 TL	54	3,178	0,678		
	5001 TL ve üstü	4	2,500	0,577		
	Total	120	3,338	0,669		

Tablo 5’ te orta öğretim kademesindeki öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumlarının ailelerinin aylık gelir değişkeni düzeyleri karşılaştırıldığında, örgün öğretim boyutunda en yüksek ortalamanın aylık gelir miktarı olarak 3001-4000 TL ($X=3,333$) ait olduğu, en düşük ortalamanın ise 5001 TL ve üstü ($X=3,147$) ait olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitim boyutunda da en yüksek ortalamanın aylık gelir miktarı olarak 3001-4000 TL ($X=3,500$) ait olduğu en düşük ortalamanın ise 5001 TL ve üstü ($X=2,500$) ait olduğu görülmektedir. Hem örgün öğretim ($p>0,383$) hem de uzaktan eğitim ($p>0,771$) arasında $p>0.05$ olduğundan dolayı aile geliri değişkeni için anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmektedir.

Öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları ile öğrencilerin kullandıkları sosyal medya uygulamaları değişkeni arasında ki ilişki nedir?

Tablo 6’ da Levene Testi gösterilmektedir.

Tablo 6. Sosyal medya uygulamaları değişkeni arasındaki ilişkiye ait Levene Sonucu

	<i>Levene</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>Sig.</i>
Örgün Öğretim	0,413	4	115	0,799
Uzaktan Eğitim	0,417	4	115	0,796

Tablo 6’ da örgün öğretim ve uzaktan eğitim kategorilerinde “sig.” Değerinin 0.05’ ten büyük olmasından dolayı grupların varyanslarının homojen olduğunu belirtmektedir. Tablo y’ de anova testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumları ile sosyal medya uygulamaları değişkeni arasında ilişkiye ait one-way anova testi Sonucu

<i>Boyut</i>	<i>Sosyal Medya</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
<i>Örgün Öğretim</i>	WhatsApp	43	3,421	0,560	0,081	0,988
	Instagram	65	3,387	0,652		
	Twitter	3	3,463	0,452		
	YouTube	7	3,452	0,519		
	Kullanmayan	2	3,583	0,196		
	Total	120	3,408	0,598		
<i>Uzaktan Eğitim</i>	WhatsApp	43	3,385	0,613	0,409	0,802
	Instagram	65	3,403	0,553		
	Twitter	3	3,500	0,901		
	YouTube	7	3,452	0,718		
	Kullanmayan	2	3,916	0,707		
	Total	120	3,411	0,588		

Tablo 7’ de orta öğretim kademesindeki öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan eğitimi tercih etme durumlarının sosyal medya uygulamalarının düzeyleri karşılaştırıldığında, örgün öğretim boyutunda en yüksek ortalamanın sosyal medya kullanmayan katılımcılara ($X=3,583$) ait olduğu görülmektedir. En düşük ortalamanın Instagram ($X=3,387$) ait olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitim boyutunda da en yüksek ortalamanın sosyal medya kullanmayan katılımcılara ($X=3,916$) ait olduğu görülmektedir. En düşük ortalamanın da Instagram ($X=3,403$) ait olduğu görülmektedir. Hem örgün öğretim ($p>0,988$) hem de uzaktan eğitim ($p>0,802$) arasında $p>0.05$ olduğundan dolayı aile geliri değişkeni için anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma Erzurum’ da okuyan ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin örgün öğretim ve uzaktan öğretime yönelik tercihlerinin belirlenmesi amacıyla “Orta Öğretim Kademesindeki Öğrencilerin Örgün Öğretim ve Uzaktan Eğitimi Seçmelerini Etkileyecek Unsurların Belirlenmesi Ölçeği” ile uygun örneklem kitleye uygulanıp, istatistiki yöntemler ile analiz işlemi gerçekleştirilmiş ve bulgular sonuçlandırılıp tartışılmıştır.

“Yükseköğretimde örgün ve uzaktan eğitimi tercih etme değişkeni arasında anlamlı bir fark mıdır?” araştırma sorusundan yola çıkılarak, ortaöğretime kademesine devam eden katılımcıların eğitim modeli düşünceleri ile (örgün-uzaktan eğitim) yükseköğretimde uzaktan eğitimi tercih etmek durumu ile anlamlı bir farklılık ortaya çıktığı görülmektedir. Örneklemde yer alan katılımcılar, örgün öğretim ile eğitim faaliyetlerini sürdürmelerine rağmen, kendileri

için uygun olan öğretim modelinin uzaktan eğitim olması, sosyal medya uygulamaları aracılığı ile eğitim alabileceklerini bilmelerinden ve bu eğitimin daha ekonomik ve mekan ve zaman kısıtlamasının olmamasından ötürü olabileceğinden düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde pek çok çalışma, öğrencilerin zaman ve maddi imkanların kısıtlılığından dolayı neden uzaktan eğitimi tercih ettikleri bu düşünceyi destekler niteliktedir (Hyatt,1992;MacBrayne,1995;Cardenas, 2000). Yiğit, Bingöl, Armağan, Çolak, Aruğaslan, Yakut ve Çivril (2010)' a göre, bu durum uzaktan eğitimin, örgün eğitime alternatif olabileceği sonucunu da göstermesi yönünden benzerlik göstermektedir.

Araştırma sorusunda yola çıkılarak, uzaktan eğitimde kullanılacak teknolojik cihazları tercih etme değişkeni örgün öğretim için anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucu bulunmuştur. Bu durumun sebebi, katılımcıların örgün öğretim ile eğitim faaliyetlerini sürdürmelerinden kaynaklı olabilmesi düşünülmektedir. Uzaktan eğitimde bilgisayar ile mobil cihaz kullanımı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, aynı zamanda telekonferans ile diğer teknolojik cihazlar arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu durum, katılımcıların teknolojik cihazları kullanabilme becerilerinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Mobil cihazlara her kesimden insanın kullanması, bu cihazların hayat boyu öğrenmeye için kullanım sağlaması (Ergüney, 2017), günümüz gençlerinin bu teknolojiyi yakından takip ederek yaşam biçimleri olarak kabul etmeleri bu sonucu destekler niteliktedir.

Diğer araştırma sorusuna göre, aile gelirinin yüksek ya da düşük olması öğrencinin uzaktan eğitim veya örgün eğitimi seçmesi konusunda etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun öğrencilerin yaşadığı memlekette okumayı tercih etmesinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Daban (2012) çalışmasında çıkan sonucu göre, öğrencilerin iş bulmak amacı ile uzaktan eğitimi tercih etmelerinin aylık gelirleri açısından anlamlı bir farklılığın olduğunu belirtilmektedir. Yalnız bu çalışmada ortaya çıkan sonuç ile eşleşme görülmemektedir. Bu durumun sebebinin örneklem kitlenin üniversite öğrencilerine uygulanmasından kaynaklı farklılık olabileceği düşünülmektedir.

Bir diğer araştırma sorusu sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre, örneklem grubunda bulunan katılımcıların sosyal medya kullanmalarının eğitim modeli tercihlerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaros (2012)' a göre eğitimde sosyal medya araçlarının kullanılması öğretmen ve öğrenci arasındaki bağı kuvvetlendirdiği söylene de bu çalışmada öğrencilerin eğitim modeli tercihlerinde bu durumu etkilemediği görülmektedir. Her ne kadar Özen, Çam, Can ve Dönmez (2018) çalışmasında, öğrencilerin çoğu sosyal medyanın eğitime yararlı olduğu ifade etse de bizim çalışmamız ile bu sonuç örtüşmemektedir. Alanyazın incelendiğinde öğrencilerin sosyal medya uygulamalarını kullanmaları derslere olan ilgilerinin azalmasına neden olduğu belirtilmektedir (Kulesza, DeHondt II., ve Nezlek,2011). Belki de bu durumdan ötürü eğitim model tercihinde etkili olmadığı söylenebilir. Başbayram ve Turan'ın (2018) çalışması göre, Whatsapp, Instagram ve Snapchat uygulamalarının eğitim seviyesi ile ilişkisinin bulunmadığını yalnız Facebook, Twitter, Skype, Swarm ve Youtube uygulamalarını eğitim seviyesi ile %5 seviyesinde anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucu bulunmuştur. Anlamlı bir ilişkinin bulunamaması sosyal medya kullanımının eğitim modeli tercih etmede etkili olmaması durumu ile ilişkilendirilebilir.

ÖNERİLER

- Birden fazla okul türü yerine tek bir okul türüne odaklanılarak çalışmanın yürütülmesi,
- Kültürel farklılık göz önünde bulundurularak metropol kentlerde okuyan öğrencilere yönelik çalışmaların yapılması,
- Daha çok örneklem kitleye ulaşılması,
- Farklı il ve ilçelerdeki öğrenim gören öğrencilere uygulatılarak çıkan sonuçların kıyaslanması bundan sonra yapılacak olan çalışmalar için önerilmektedir.
- 5’li likert ölçeği yerine 7’li veya 9’lu likert ölçekleri kullanılarak anket sonuçlarının analizinin yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş.(2014).*Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*.(19.bs)Ankara: Pegem Akademi.

Cárdenas, C. (2000). Motivations for and barriers against participation in adult education. Leonardo project MOBA. Paper Presented at the Adult Education and the Labor Market VI Conference, Seville.

Daban, O. (2012). *Uzaktan eğitim öğrencilerinin sosyo-ekonomik özellikleri ve istihdam beklentileri: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Ergüney, M.(2017). *Uzaktan Eğitimde Mobil Öğrenme Teknolojilerinin Rolü*. Ulakbilge 2017.cilt 5, sayı13, Volume 5, Issue 13.

Fidancıoğlu, D. (2018). *Vakıf Üniversitesi Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerinde Etkili Olan Faktörler: Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Konya.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*.(4.bs.)Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gökcan, M.(2018). *Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü, Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Hyatt, S. (1992). *Developing and managing a multi-modal distance learning program in the two-year college*. Paper presented at the Annual International Conference of the National Institute for Staff and Organizational Development on Teaching Excellence and Conference of Administrators, Austin, Texas (ED 349 068).

Kalaycı, Ş.(2014). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (6.bs)Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti.

Kıvanç, K. (2016). *Vakıf Üniversitelerinde Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Öğrencilerin Üniversite Tercihleri Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.

Kör, H., Çataloğlu, E. ve Erbay, H. (2013). Uzaktan ve Örgün Öğretimin Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisinin Araştırılması, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* (<http://jss.gantep.edu.tr>),12(2), Technology Special Issue:267-279.

Kulesza, J., DeHondt II., G., ve Nezlek, G.(2011). More Technology, Less Learning? *Informatio Systems Education Journal*, 9(7),4-13.

MacBrayne, P. (1995). Rural adults in community college distance education: What motivates them to enroll? In Killacky, J. & Valadez, J.R. (Eds.), *New directions for community colleges* (pp. 85-93). San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.

Özbudun, F.(2010). *Web tabanlı uzaktan eğitimin mesleki ve teknik eğitimde kullanımı üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özen, Ü., Çam, H., Can, D., ve Dönmez, Ö. (2018).Uzaktan Yükseköğretim Öğrencilerinin Sosyal Medyanın Eğitim Boyutu Konusundaki Algıları ve Eğitim Amaçlı Sosyal Medya Kullanımlarının Belirlenmesi. *The Journal of International Scientific Researches*.2018,3(1).

Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (Sixth ed.) Pearson, Boston.

Yaros, R.A.(2012). Social Media in Educatio: Effects of Personalization and Interactivity on Engagement and Collaboration. *Social Media Usage and Impact*, Published by Lexington Books. UK.

Yıldız, E. (2011). *Web- tabanlı senkron derslerin öğretmen adaylarının uzaktan eğitime karşı tutumları ve senkron teknolojileri kabulleri üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Yiğit, T., Bingöl, O., Armağan, H., Çolak, R., Aruğaslan, E., Yakut, G., VE Çivril, H. (2010). Öğrenci ve Öğretim Elemanının Uzaktan Eğitime Bakış Açısı. *Akademik Bilişim Konferansı '10-XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Muğla Üniversitesi, 10-12 Şubat 2010*.

BİTCOİN MEKANİZMASI VE BİTCOİN FİYAT TAHMİNİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Raha KHAKİKHOUËİ

Yük. Lisans Öğr., Fırat Üniversitesi

Asaf VAROL

Prof. Dr., Fırat Üniversitesi

ÖZET

Bitcoin bir sanal para birimidir ve ilk olarak 2008 yılında Satoshi Nakamoto isimli biri ya da birileri tarafından tanıtılmıştır. Bitcoin ve blokzinciri farklı kavramlardır. Bitcoin sanal para birimidir, fakat blokzinciri sanal paranın transfer işlemlerini gerçekleştiren teknolojinin ismidir. Bu sebeple bitcoin blokzincirinin ilk projesi ya da ilk sanal para olarak sayılmaktadır. Blokzincirinde para transfer işlemleri üçüncü bir kurum aracılığı olmadan uçtan uca bir şekilde anonim şahıslar arasında direkt olarak gerçekleştirmektedir.

Bu makalenin yazıldığı tarih itibarıyla 1532 adet sanal para piyasada mevcuttur. Bitcoinin ve diğer sanal paraların teknolojisi olan blokzincirinin yapısı bloklar dizisi olarak tüm Bitcoin transfer işlemlerini ve Bitcoinleri güncel bir şekilde bloklarda tutmaktadır. Bu işlemler blokzincirine eklendikten sonra geriye dönük değiştirileme ve silme imkanı bulunmamaktadır. Blokzinciri dağıtık, herkese açık ve her kes tarafından takip edilebilir bir yapıya sahiptir.

Bitcoin bir matematik algoritması ile çalışmaktadır ve madenciler tarafından bir matematik bulmaca çözülmesinin ardından Bitcoin üretilmektedir ki bu iş devasa bilgisayar işlemci gücü ve büyük bir miktarda elektrikli harcama gerektirmektedir. Bitcoin transfer işlemlerinde madenciler tarafından onaylanmaktadır. Madenciler Bitcoin üretimi ve transfer işlemlerini onayladıktan sonra ödül olarak ağ tarafından Bitcoin kazanırlar. Piyasada bu makalenin yazıldığı tarih itibarıyla 18.123.787,5 adet Bitcoin bulunmaktadır. Her blok üretimi 10 dakikalık bir sürede gerçekleşmektedir. Çıkarılabilecek toplam bitcoin sayısı 21.000.000 olarak sınırlandırılmaktadır ve günümüzde madencilik hızıyla bu sayıyı 2140 yılına varılacağı tahmin edilmektedir.

Bitcoinin fiyatı ilk kez 9 Şubat 2011’de 1 dolarla eşleşmiştir, 20 Ocak 2020 yılında yani bu makalenin yazıldığı tarih itibarıyla 8.641,37 dolara yükselmektedir. Bitcoin yatırımcıları tarafından Bitcoinin gelecek fiyatını tahmin etmek ve ileride tahmini olarak fiyat değişimleri ele almak kritik önem taşımaktadır. Makine öğrenme teknolojisinin gelişmeleri sayesinde, bazı algoritmaların sanal para birimlerinin gelecekteki fiyat tahmininde çözümleriyle katkı sağlamaktadır. Bu makalede makine öğrenme aracılığıyla yapılan Bitcoin fiyat tahmini çalışmaları ile ilgili detaylı bir literatür tarama çalışması yapılmıştır. Bitcoinin ve blokzincirinin çalışma mantığı incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sanal para, Bitcoin, Blokzinciri, Makine öğrenme, Madenci

Abstract

Bitcoin is a virtual currency and was first introduced in 2008 by someone named Satoshi Nakamoto. Bitcoin and blockchain are different concepts. Bitcoin is a virtual currency, but blockchain is the name of technology that handles the transfer of virtual money. Therefore, it is considered as the first project of the blockchain or the first virtual currency. Money transfer transactions in the blockchain are carried out directly by anonymous persons in an peer-to-peer manner without the help of a third party. As of the date of this article, 1532 virtual currencies are available in the market. The structure of the blockchain, the technology of Bitcoin and other virtual currencies, keeps all Bitcoin transfer operations and Bitcoins in blocks in a current way as a series of blocks. Once these operations are added to the blockchain, it is not possible to modify or delete them backward. Blockchain structure is distributed, open ledger to everyone and can be followed by everyone.

Bitcoin works with a mathematical algorithm, and after solving a math problem by miners, Bitcoin is produced, which requires huge computer processing power and a huge amount of electricity. Bitcoin transfer transactions are also approved by miners. Miners earn Bitcoin by the network as a reward after confirming the production and transfer of Bitcoin. As of the writing date of this article, there are 18,123,787,5 Bitcoins in the market. each block production takes 10 minutes. The total number of bitcoins that can be extracted is limited to 21,000,000, and nowadays it is estimated that this number will reach 2140 with mining speed.

The price of Bitcoin was first matched to \$ 1 on February 9, 2011, and it rises to 8.640,41 \$ on January 20, 2020, the date this article was written. It is critical for Bitcoin investors to predict the future price of Bitcoin and to consider future price changes. Thanks to the advancements in machine learning technology, it contributes to the solutions of some algorithms in predicting future price of virtual currencies. In this article, a detailed literature review of Bitcoin price estimation studies made through machine learning has been conducted. The working logic of bitcoin and blockchain is examined.

Keyword: Virtual money, Bitcoin, Blockchain, Machine learning, Miner

GİRİŞ

Blokszinciri, verilerin eşler arası (P2P) depolanmasına ve paylaşılmasına izin veren bir teknolojidir. Yapısal olarak, blokszinciri matematiksel algoritmalar ile çalışmaktadır. Merkezi olmayan bir şekilde kullanılır ve araçlara veya “güvenilir üçüncü taraflara” olan ihtiyacı ortadan kaldırmaktadır.

Blokszinciri dağıtılmış açık defter (dağıtılmış açık defter) olarak tanımlanmaktadır , bu defterin ağdaki tüm düğümler arasında paylaşılması ve tüm ağa yayıldığı anlamına gelir. Her düğümün blokszincirinin bir kopyası vardır. Bir blok belirli sayıda onaylanmış işleme ulaştığında yeni bir blok oluşturulur.

Blokszinciri teknolojisi Bitcoin ile ortaya çıkmıştır ve yeni veri depolama sistemidir. Blokszincirinde saklanan veriler herkese açıktır ve ağa bağlanan herkes tarafından takip edilebilir. Blokszincirine veriler eklendikten sonra verilerin silinmesi ve değiştirilmesi imkansızdır. Sadece yeni işlemler ekleyebilirsiniz. Kayıt defteri, ağdaki tüm bilgisayarlarda aynı anda güncellenmektedir.

Blokszincirini papüler yapan en önemli özelliği genellikle çoğaltılmış mimaridir yani herkeste bir kopyası vardır büyük bir saldırı durumunda çoğu düğüm tarafından veriler tutulmaktadır ve sistemin ele geçirilebilmesi için düğümlerin %51'ine sahip olunması gerekir. Ancak bu şart sağlandığında dahi istenildiği gibi işlem yapılamamaktadır.

Her düğümün blokszinciri bilgisini nasıl değiştirdiği konusunda standart kurallar vardır. Bu yöntem, tüm işlemlerin doğrulanmasını ve geçerli tüm işlemlerin tek tek eklenmesini sağlamaktadır.

Blokszinciri, zincir şeklinde birbirine bağlanan bloklardan oluşmuştur. Bloklarda saklanan en önemli değerler index, hash değeri, transactionlar, önceki bloğun hash değeri, zorluk hedefi, nonce ve bloktaki veridir. Blokszincirindeki ilk bloğun indexi 0 olarak tanımlanmaktadır ve blokszincirine blok eklendikçe index artıyor. Hash değeri, verilerin bir matematiksel fonksiyon sayesinde elde edilen şifrelenmiş bir değerdir. Zorluk hedefi, bir bloğun oluşturulması için matematiksel bir bulmacanın çözülmesidir. Nonce değeri, yapılan işlemin yani matematiksel bulmacanın çözümünün doğruluğunu ispatlayan sayıdır.

Blokszinciri teknolojisi ilk olarak Bitcoin gibi sanal para birimlerinin temeli üzerinde kullanılmasına rağmen, günümüzde İOT, finans, sağlık, gayrimenkul, tedarik zinciri, hükümet kurumları, oylama, Akıllı sözleşmeler ve telekomünikasyon gibi birbirinden farklı sektörlerde kullanılm alanına sahiptir.

Bitcoin ilk olarak 2008 yılında nakamoto satoshi takma ismi kullanan biri ya da birileri tarafından tanımlanmıştır ve ilk işlemini 2009 yılında gerçekleştirmiştir. Şifrelenmiş algoritmalarıyla tasarlanmış olan Bitcoin, son yıllarda önemli kullanıcı kitlesine sahip olmuştur , talebini artırmıştır ve piyasa değerini günümüzde 20 ocak 2020 tarih itibariyle hızla 8,640.41 dolara yükseltmiştir[2].

Para transfer işlemleri blokszincirinde direkt olarak iki anonim düğümler arasında herhangi bir güvenilir aracı kurum olmadan gerçekleştiriliyor ve işlemlerin yapılması için üçüncü bir kuruma ücret ödemek gerekli değildir. Şu an piyasada 18.123.787,5 adet bitcoin mevcuttur. Her blok 10 dakikalık bir sürede üretilmektedir. Toplam 21.000.000 Bitcoin üretilecektir ve günümüzün madencilik hızıyla bu sayıya 2140 yılında ulaşacağı tahmin edilmektedir [3].

Bitcoin havale işlemlerin gerçekleştirmek için iki tür cüzdan tasarlanmıştır, çevrimiçi cüzdan ve çevrimdışı cüzdanlar. Çevrimiçi cüzdan belirli bir site üzerinde üye olarak elde edilebilir. Örneğin; Blockchain.org sitesinde çevrimiçi cüzdan tanımlayabilirsiniz. Çevrimdışı cüzdan, bazı siteler çevrimdışı Bitcoin hesapları açılmasına olanak sağlamaktadır. Cüzdan hesapları için üretilen donanımlar da mevcuttur.

Bitcoin transfer işlemlerinde, cüzdan oluşturulduktan sonra kullanıcıya iki adet anahtar verilmektedir. Bunlardan biri “açık anahtar” diğeri ise “gizli anahtar”dır. Piyasadan Bitcoin aldığınızda ya da bir kişi size Bitcoin havale ederken bu işlem açık anahtar ile gerçekleşmektedir. Yani açık anahtar, bankalardaki IBAN ya da Hesap numarasına benzemektedir. Bankalarda karşı tarafın size Bitcoin göndermesi için IBAN ya da Hesap numarasının bilmesi yeterlidir bu durumda paranın doğru kişiye ulaşmasına emin olunmaktadır. Özel anahtar ise sizin şifreniz ya da gizli bilgilerinizdir.bu anahtarın kesinlikle gizli kalması gerekmektedir. Başka kişi bu anahtarı eline geçirdiği zaman cüzdanınızı ele geçirebilir ve bitcoinlerinizi dilediği hesaba aktarılabilir. Kısacası bir transfer işlemi gerçekleştireceğiniz zaman göndereceğiniz cüzdanın açık anahtar’ını bilmeniz yeterlidir ve kendi gizli anahtarınızı gizli tutmanız gerekmektedir.

Bu çalışmada Bitcoin mekanizması kullanılarak literatürde yapılan fiyat tahmini çalışmaları detaylı şekilde açıklanmıştır. Sonuç bölümünde bu çalışma hakkında elde edilen genel bulgular özetlenmiştir.

BITCOİN FİYAT TAHMİNİ İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu bölümde literatürde yapılan bitcoin fiyat tahmini çalışmalarına yer verilmiştir. Yapılan çalışmaların analizleri, kullanılan veri setleri, yöntemler ve elde edilen bulgular ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

Jaewook Lee ve ark. yaptıkları çalışmalarında bitcoin sürecinin zaman serilerini analiz etmek için Bayes Sinir Ağları (BSA) kullanılmıştır. Veri seti olarak blokzinciri bilgilerinden en alakalı özellikleri seçmişler ve bunları fiyatlandırma için öngörücü performansını geliştirmekte kullanmışlardır. BSA' nın bitcoin fiyat zaman serilerini tahmin etmede iyi performans gösterdiği belirtilmiştir [4].

Yuki Hirano ve ark. çalışmalarında sanal para borsaları için piyasa verimliliği konusu işlenmiştir. Burada, Fama'nın Verimli Pazar Hipotezi'nin uygulanabilirliğini iki bakış açısıyla inceleyerek bir teste konularak lider şifreleme sistemi kullanılmıştır. Üç makine öğrenme algoritması tercih edilmiştir. Bunlar; RNN, LSTM ve GRU'dir. Bu yöntemleri kullanarak, makine öğrenme algoritmalarının önceki verilere göre fiyat değişikliğinin yönünü F-ölçüsü ile geçmiş verilere dayanarak tahmin edebildiğini kanıtlanmıştır. % 67 ile % 73 arasında sonuçlar değişmektedir [5].

Thai T. Pham ve ark. yaptıkları uygulamalarında anomali saptama problemi üzerine çalışılmıştır. Bitcoin işlem ağına özel anomali tespiti ele alınmıştır. Amaçları, hangi kullanıcıların ve işlemlerin şüpheli olduğunu tespit etmektir. Bu amaçla, bitcoin işlem ağı tarafından oluşturulan iki grafik üzerinde k-aracı kümeleme, mahalanobis mesafesi ve denetimsiz destek vektör makinesi (DDVM) dahil olmak üzere üç denetimsiz öğrenme yöntemi kullanılmıştır [6].

Laura Alessandretti ve ark. yaptıkları çalışmada Kasım 2015 ile Nisan 2018 arasındaki dönemde 1, 681 kripto para birimi için günlük verileri analiz edilmiştir. Elde ettikleri sonuçlar, basit olan algoritmik mekanizmaların kripto para birimi piyasasının kısa vadeli gelişimini öngörmeye yardımcı olabileceğini göstermektedir [7].

Isaac Madan ve ark. yaptıkları projede, bitcoin fiyatını tahmin etmek için makine-öğrenme algoritmaları uygulamaya çalışmışlardır. Veri seti, günlük kaydedilen beş yıl boyunca Bitcoin fiyatı ve ödeme ağına ilişkin 25'ten fazla özellikten oluşmaktadır. Bu bilgileri kullanarak, günlük fiyat değişiminin işaretini % 98,7 doğrulukla tahmin edebilmişlerdir [8].

Aslı ve ark. "Makine öğrenmesi yöntemleri kullanılarak bitcoin tahmini" çalışmasında KAGGLE Bitcoin Dataset 2010-2019 veriseti kullanılarak fiyat tahmini yapılmıştır. Bu çalışmada kullanılan yöntemler sırasıyla LSTM, DVM, YSA, NB, KNN ve karar ağaçlarıdır. Tahminde elde edilen doğruluk sırasıyla 97.2, 91.8, 86.6, 85, 81.2, 85'dir [9].

Siddhi Velankar ve ark. "Makine Öğrenimini Kullanarak Bitcoin Fiyat Tahmini" adlı makale çalışmasında, Bitcoin değerini etkileyen çeşitli parametreleri dikkate alarak Bitcoin fiyatını doğru bir şekilde tahmin etmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak öğrenme çerçevesini oluşturduktan ve normalleşmeyi tamamladıktan sonra, makine öğrenmesi yöntemi kullanılmış ve bitcoin tahmin problemini çözmek için en iyi yöntemi seçmeyi amaçlanmıştır [10].

Masafumi ve ark. makalelerinde, geri dönüş tahmini için yapay sinir ağlarına dayanan gün içi teknik ticareti araştırılmaktadır. Özellikle, derin öğrenme yöntemlerinde, her 15 dakikada bir geçmiş zaman serileri verileri ile hesaplanan teknik göstergelerin belirli girdi verilerini vermek için yedi katmanlı bir sinir ağı yapısı aracılığıyla alım satım sinyallerini başarıyla keşfedilmiştir. Uygulanabilir uygulama maliyetleri altında, sayısal deneyler, yaklaşımımızın

bir al ve tut stratejisinin performansını önemli ölçüde geliştirdiğini göstermektedir. Özellikle, önerilen bu modelde Aralık 2017'den Ocak 2018'e kadar süren zorlu bir dönem için iyi bir performans sergilediği görülmektedir [11].

Eyyüp Ensari Şahin “Kripto Para Bitcoin: ARIMA Ve Yapay Sinir Ağları İle Fiyat Tahmini” adlı çalışmasında, öncelikle, blokzincir teknolojisi kısaca açıklanmıştır ve bu teknolojinin önemli çıktılarından biri olan Bitcoin için zamana dayalı fiyat tahmini yapılmıştır. Bu çalışmada, tahmin yöntemleri arasında giderek yaygınlaşan yapay sinir ağları (YSA), geleneksel tahmin yöntemlerinde ARIMA ile karşılaştırılmış ve kullanılmıştır. Çalışmanın örnekleme 02.02.2012 ve 09.01.2018 tarihleri arasında günlük kapanış fiyatları kullanılarak oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda, 10.01.2018 ve 18.01.2018 tarihleri arasında yapay sinir ağlarının MPL (6-3-1) modeli ile tahmin edilen yön ve fiyat değerleri ARIMA(1.1.6) modelinden daha başarılı sonuçlar vermiştir [12].

Eyyüp Ensari Şahin ve ark “Asimetrik Volatilitenin Tahmini: Kripto Para Bitcoin Uygulaması” adlı çalışmalarında asimetrik volatilitenin belirlemek için ARCH, GARCH, ARCHM, EGARCH ve TARARCH modelleri kullanılmıştır. Bu amaçla, tarihi Bitcoin getirileri Bitcoin / USD kapanış fiyatlarından hesaplanmıştır. Hesaplama 01.01.2015-11.02.2018 dönemi olarak belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, TARARCH yönteminin volatilité tahmin etmek için en iyi sonuçları sağladığı bulunmuştur [13].

Seçkin Karasu ve ark. ”Zaman Serisi Verilerini Kullanarak Makine Öğrenmesi Yöntemleri ile Bitcoin Fiyat Tahmini” adlı çalışmalarında bitcoin tahmini için doğrusal regresyon (DR) ve destek vektör makinesi (DVM) makine öğrenme yöntemleri kullanılmıştır. 2012-2018 arasında günlük bitcoin kapanış fiyatları serisi kullanılarak tahmin işlemi yapılmıştır. Önerilen DVM modelinin DR modeli ile karşılaştırıldığında, Bitcoin veri kümesi için öngörü başarısı yüksektir [14].

Gencer ve ark. “Yapay Sinir Ağları ile Bitcoin Fiyatını Tahminleme” adlı çalışmalarında geçmiş üç yılın ortalama aylık fiyatlarını dikkate alarak bitcoin fiyatını tahmin etmek için yapay zeka algoritmaları geliştirilmiştir. Uygulama olarak, çalışmada, yapay zeka ağları kullanılarak bitcoin fiyatı için ileriye dönük tahminleme yapılmıştır. Geçmiş üç senenin ortalama Bitcoin fiyatları hesaplandıktan sonra bu veriler Matlab 2013A programı vasıtasıyla eğitim test ve sınav test gruplarına ayrılıp oluşturulan ağ eğitilmiş ve bir sonraki ayın fiyat ortalaması tahmin edilmeye çalışılmıştır. Tahminden çıkan sonuç, 2018 Mayıs ayında Bitcoin fiyatının \$80,955 olacağıdır. Daha önceki üç ayın gerçekleşen ortalama Bitcoin fiyatları Şubat ayı \$9,472, Mart ayı \$9,040 ve Nisan ayı \$8,033 olduğundan, bu yapay zeka tahmini oldukça yüksek çıkmıştır. Gerçekleşen Mayıs 2018 ortalama fiyatı ise \$7,487’dir. Bu büyük farklılık sebebiyle çalışmamızda kullanılan veri sayısının azlığının, kullanılan yapay zeka algoritmalarının ve seçilen parametrelerin bitcoin gibi çok değişken bir kripto para biriminin fiyatını tahminlemede yararlanılamayacağı sonucuna varılmıştır [15].

Furkan Aslan ve ark. “Bitcoin’in Türkiye Piyasasındaki Değerinin Yapay Zeka Teknikleri ile Tahmini”bu adlı çalışmalarında, en popüler kripto para birimi olarak görülen Bitcoin’in Türkiye borsalarındaki değerinin yapay zeka teknikleri ile tahmini gerçekleştirilmiştir. Elde edilen başarılı sonuçlar yapay zekanın finans sektöründe kullanılabilir olduğunu göstermiş olup, kullanıcılara yatırımlarını değerlendirirken yardımcı olabilecektir. Bu çalışmada, Bitcoin’in Türk Lirası cinsinden değerinin yapay zeka yöntemlerinden olan polinomsal eğri uydurma ve ANFIS yöntemi ile tahminlenmesi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde modellerin başarılı sonuçlar verdiği ve Bitcoin değerini tahmin edebildiği görülmektedir. Elde edilen en başarılı sonucun ANFIS yöntemi ile alındığını ve Bitcoin’in şu an ki değerine göre %4~5 aralığında hata payına karşılık geldiği görülmektedir. Bitcoin’in aylık fiyatındaki değişimin %20~30’ları bulduğu düşünüldüğünde, alınan başarılı sonuçların kullanıcılara yardımcı olabilecek düzeyde olduğu görülmektedir [16].

Marius Kinderis ve ark. “Bitcoin Currency Fluctuation”bu adlı çalışmalarında kripto-para birimi fiyat yönü arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarma çalışması yapılmıştır. Uzun Kısa Süreli Bellek Tekrarlayan Sinir Ağı (LSTM RNN), tahmin edici bir makine öğrenme modelinin yanı sıra duyarlılık analiz tekniklerinden oluşan bir karma modelin oluşturulmasına yardımcı olmuştur [17].

Matheus Jose Silva de Souza ve ark. “Can artificial intelligence enhance the Bitcoin bonanza” adlı çalışmalarında, Makine Öğrenimi (MÖ) tekniklerinin kripto para birimi fiyatları tahmininde nasıl performans gösterdiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Destek Vektör Makineleri (DVM) ve Yapay Sinir Ağları (YSA) tabanlı stratejilerin, piyasa değeri açısından en büyük ademi merkezietçi dijital para birimi olan Bitcoin'e uygulandığında anormal riskten arındırılmış getiriler üretilip getirilemediğini cevaplamaya çalışmışlardır. Bulgular, yatırımcıların, SVM kullanırken işlem maliyetlerini hesaba katan, riske uyarlanmış bazda muhafazakar getiri kazanabileceğini göstermektedir [18].

Jin-Bom Han ve ark. “Using Genetic Algorithm and NARX Neural Network to Forecast Daily Bitcoin Price” adlı çalışmalarında, genetik bir algoritma ve NARX sinir ağı kullanarak günlük bitcoin dönüş modeli önermektedir. NARX sinir ağının mimarisine karar vermede genetik algoritmanın karar vermede etkili olduğuna karar verilmiştir [19].

Mallqui ve ark. “Predicting the direction, maximum, minimum and closing prices of daily Bitcoin exchange rate using machine learning techniques”adlı çalışmaları bitcoin döviz kuru için daha doğru tahminler almaya teşvik etmiştir. Bu şekilde, önerilen metodolojinin ilk aşamasında, tahminler için en uygun özellikleri elde etmek amacıyla farklı özellik seçim teknikleri değerlendirilmiştir. Sıralamada, Yapay Sinir Ağları (YSA), Destek Vektör Makineleri (DVM) ve Topluluk algoritmalarının (Tekrarlayan Sinir Ağları ve k-anlamına gelir kümelenme yöntemine dayanan) davranışı fiyat yönü tahminleri için analiz edilmiştir [20].

McNally ve ark. “Predicting the Price of Bitcoin Using Machine Learning”adlı çalışmalarında Bitcoin fiyatının USD cinsinden yönünün ne kadar doğru tahmin edilebileceğini tespit etmeye çalışmışlardır. Fiyat verileri Bitcoin Fiyat Endeksin'den alınmıştır. Görev, bir Bayesian optimizasyonlu tekrarlayan sinir ağı (RNN) ve Uzun Kısa Süreli Bellek (LSTM) ağının uygulanmasıyla çeşitli başarı derecelerinde gerçekleştirilmiştir. LSTM% 52'lik en yüksek sınıflandırma doğruluğunu ve % 8'lik bir RMSE'yi elde etmişlerdir. Zaman serisi tahmini için popüler ARIMA modeli, derin öğrenme modelleriyle karşılaştırmalı olarak uygulanmıştır. Beklendiği gibi, doğrusal olmayan derin öğrenme yöntemleri kötü performans gösteren ARIMA tahmininden daha iyi performans göstermektedir. Son olarak, her iki derin öğrenme modeli de GPU'da ve CPU'da eğitim alırken, GPU'daki eğitim süresi% 67.7 oranında CPU uygulamasından daha iyi performans göstermektedir [21].

S. Yogeshwaran ve ark. “Project Based Learning: Predicting Bitcoin Prices using Deep Learning”adlı proje tabanlı öğrenme çalışmasında kripto para biriminin fiyatını nasıl tahmin edebileceğini gösterilmiştir [22].

Alex Greaves ve ark. “Using the Bitcoin Transaction Graph to Predict the Price of Bitcoin”adlı çalışmalarında Blokzinciri ağ tabanlı özelliklerin Bitcoin'in gelecekteki fiyatı üzerindeki öngörücü gücünü araştırılmıştır. Blokzinciri-ağ tabanlı özellik mühendisliği ve makine öğrenmesi optimizasyonunun bir sonucu olarak, yaklaşık% 55 oranında yukarı yönlü bitcoin fiyat hareketi sınıflandırma doğruluğu elde edilmiştir [23].

Zehra ve ark. “Bitcoin mekanizması ve bitcoin'le alakalı literatürde yapılan çalışmaların incelenmesi” adlı çalışmalarında bitcoinin gelecekteki fiyat tahmin etmek için literatürdeki yapılan çalışmaları incelemişlerdir. Ayrıca yapılan bu çalışmada fiyat tahmininde kullanılan makine öğrenmesi yöntemlerinin teorik bilgileri açıklanmıştır [24].

SONUÇ

Yaptığımız bu çalışmada, bitcoin ve blokzinciri açıklanmıştır. Bu alanla ilgili olarak literatürde yapılan çalışmalar detaylı şekilde irdelenmiştir. Çalışma genelinde blokzincir mekanizası tanıtılmıştır. Blokzincir temelini kullanan bitcoin yapısı genel olarak verilmiştir. Literatürde genel olarak bitcoin fiyat tahmini ve güvenlik konuları çalışılmıştır. Bu yapılan çalışmalarda kullanılan makine öğrenmesi yöntemleri- bilgisayar destekli uygulamalar ve elde edilen sonuçlar verilmiştir.

Çalışma geneline bakıldığında elde edilen sonuçlara göre yapılan fiyat tahminlerinde makine öğrenmesi yöntemlerinin kullanılması güvenilirdir. Elde edilen bulguların %90 ve üzerinde olması bilgisayar destekli uygulamaların genel olarak tüm fiyat tahminlerinde kullanılabilir olduğu gözlemlenmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Sönmez, A., 2014. Sanal Para Bitcoin. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4, 1-14.
- [2] Available: <https://www.buybitcoinworldwide.com/how-many-bitcoins-are-there>, Erişim tarihi: 12 Kasım 2019.
- [3] Dorri, A., Kanhere, S.S., Jurdak, R. ve Gauravaram, P. (2017). Blockchain for IoT security and privacy: The case study of a smart home. *IEEE International Conference on Pervasive Computing and Communications Workshops (PerCom Workshops)* pp. 618-623.
- [4] Jang, H. ve Lee, J. (2017). An empirical study on modeling and prediction of bitcoin prices with bayesian neural networks based on blockchain information. *Ieee Access*, 6, 5427-5437.
- [5] Hirano, Y., Pichl, L., Eom, C. ve Kaizoji, T. (2018). Analysis of bitcoin market efficiency by using machine learning, *CBU International Conference Proceedings* 6, 175-180.
- [6] Pham, T. ve Lee, S. (2016). Anomaly detection in bitcoin network using unsupervised learning methods. *arXiv preprint arXiv:1611.03941*.
- [7] Alessandretti, L., ElBahrawy, A., Aiello, L.M. ve Baronchelli, A. (2018). Anticipating cryptocurrency prices using machine learning. *Complexity*, Article ID 8983590, 16 pages.
- [8] Madan, I., Saluja, S. ve Zhao, A. (2015). Automated bitcoin trading via machine learning algorithms. URL: [http://cs229.stanford.edu/proj2014/Isaac% 20Madan](http://cs229.stanford.edu/proj2014/Isaac%20Madan), 20. , Erişim: 28 Kasım 2019.
- [9] Demir, A., Akılotu, B. N., Kadiroğlu, Z., & Şengür, A. (2019, November). Bitcoin Price Prediction Using Machine Learning Methods. In *2019 1st International Informatics and Software Engineering Conference (UBMYK)* (pp. 1-4). IEEE.
- [10] Velankar, S., Valecha, S. ve Maji, S. (2018). Bitcoin price prediction using machine learning. *20th International Conference on Advanced Communication Technology (ICACT)*, 144-147.

- [11] Nakano, M., Takahashi, A. ve Takahashi, S. (2018). Bitcoin technical trading with artificial neural network. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 510, 587-609.
- [12] Şahin, E. E. (2018). Kripto Para Bitcoin: ARIMA ve Yapay Sinir Ağları İle Fiyat Tahmini. *Fiscaoeconomia*, 2, 74-92.
- [13] Şahin, E. E. ve Özkan, O. (2018). Asimetrik Volatilitenin Tahmini: Kripto Para Bitcoin Uygulaması1. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 240-247.
- [14] Karasu, S., Altan, A., Saraç, Z. ve Hacıoğlu, R. (2018). Prediction of Bitcoin prices with machine learning methods using time series data. *26th Signal Processing and Communications Applications Conference (SIU)*, 1-4.
- [15] Gencer, A. H (2017). Yapay Sinir Ağları ile Bitcoin Fiyatını Tahminleme Forecasting the Bitcoin Price via Artificial Neural Networks. *International Conference On Eurasian Economies*, 438-444.
- [16] Aslan, F., Pençe, I., Çeşmeli, M. S. ve Kalkan, A. (2018). Bitcoin'in Türkiye Piyasasındaki Değerinin Yapay Zeka Teknikleri ile Tahmini. *5th International Management Information Systems Conference*, Ankara.
- [17] Kinderis, M., Bezbradica, M., ve Crane, M. (2018). Bitcoin currency fluctuation. *3rd International Conference on Complexity, Future Information Systems and Risk*, Madeira, Portugal.
- [18] De Souza, M. J. S., Almudhaf, F. W., Henrique, B. M., Negredo, A. B. S., Ramos, D. G. F., Sobreiro, V. A. ve Kimura, H. (2019). Can artificial intelligence enhance the Bitcoin bonanza. *The Journal of Finance and Data Science*, 5, 83-98.
- [19] Han, J. B., Kim, S. H., Jang, M. H. ve Ri, K. S. (2019). Using Genetic Algorithm and NARX Neural Network to Forecast Daily Bitcoin Price. *Computational Economics*, 1-17.
- [20] Mallqui, D. C., ve Fernandes, R. A. (2019). Predicting the direction, maximum, minimum and closing prices of daily Bitcoin exchange rate using machine learning techniques. *Applied Soft Computing*, 75, 596-606.
- [21] McNally, S., Roche, J. ve Caton, S. (2018). Predicting the price of Bitcoin using Machine Learning. *26th Euromicro International Conference on Parallel, Distributed and Network-based Processing (PDP)*, 339-343.
- [22] Yogeshwaran, S., Kaur, M. J. ve Maheshwari, P. (2019). Project Based Learning: Predicting Bitcoin Prices using Deep Learning. *IEEE Global Engineering Education Conference (EDUCON)*, 1449-1454.
- [23] Greaves, A. ve Au, B. (2015). Using the bitcoin transaction graph to predict the price of bitcoin. *No Data*. Stanford university.

[24] Kadiroğlu, Z., Akılotu, B. N., & Şengür, A. (2019, November). Mechanism of Bitcoin and Investigation of the Studies in the Literature Related to Bitcoin. In 2019 1st International Informatics and Software Engineering Conference (UBMYK) (pp. 1-5). IEEE.

**COMPARISON OF MECHANICAL PROPERTIES OF HYBRID LAYER
COMPOSITE MATERIALS WITH PINEAPPLE AND SISAL FIBER ADDED BY
FINITE ELEMENT METHODS**

ANANAS VE SİSAL LİFİ KATKILI HİBRİT TABAKALI KOMPOZİT
MALZEMELERİN SONLU ELEMENLAR METODUYLA MEKANİK
ÖZELLİKLERİNİN MUKAYESE EDİLMESİ

Hüseyin Taner BAHÇE

Yüksek Makina Mühendisi

ABSTRACT

Composite materials are materials consisting of a combination of two or more materials having different physical and chemical properties. Composite materials form a material structure which is more durable, lighter and more electrically resistant than the materials forming the combination. The purpose of using composite materials is that the basic materials have more qualified properties and can be used in many fields. Composite materials are one of the developing branches of materials science. Nowadays, with the rapid development of material technology, it is observed that comprehensive and qualified studies are carried out in the field of composite materials. Various scientific researches are conducted in the field of composite materials. The first field of application of composite materials is the use of mudbrick structures in history.

Composite materials must have certain properties when designing. In the design of composite materials, theoretic analysis with finite element method is important. Finite element method is a numerical simulation method used in the solution of any physical problem or complex engineering problems. The analysis made by finite element method is very effective in the design of composite materials. The analysis made by the finite element method contributes to the determination of the points with low strength properties of the designed composite materials and to review the design. Thanks to the analysis data obtained by the finite element method, composite materials with superior properties and better mechanical properties can be designed to meet the desired demand. In addition to providing a comprehensive numerical solution method, the finite element method contributes to the theoretical determination of the mechanical properties of composite materials and the comparison of theoretical analysis data.

In this study, the mechanical properties of epoxy and polyester hybrid laminated composite materials with pineapple fiber and sisal fiber were compared using ANSYS 18.2 program. In this study, carbon fiber, E-glass fiber, aramid fiber and coconut shell powder composite materials were designed and analyzed by using finite element method according to maximum equivalent tensile principle.

Keywords: Composite Material, Finite Element Method, Pineapple Fiber, Sisal Fiber

Özet

Kompozit malzemeler, farklı fiziksel ve kimyasal özelliklere sahip olan iki veya daha fazla malzemenin birleşiminden oluşan malzemelerdir. Kompozit malzemeler, birleşimini oluşturan malzemelerden daha mukavemetli, daha hafif ve elektriğe karşı dirençli bir yapıda olan

malzeme yapısı meydana getirirler. Kompozit malzemelerin kullanılmasının amacı, temel malzemelerin daha nitelikli özelliklere sahip olması ve birçok alanda kullanılabilir olmasındandır. Kompozit malzemeler malzeme biliminin gelişmekte olan dallarından biridir. Günümüzde malzeme teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, kompozit malzeme alanındaki kapsamlı ve nitelikli çalışmalar yapıldığı gözlemlenmektedir. Kompozit malzeme alanındaki çeşitli bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Kompozit malzemelerin ilk uygulama alanı tarih içerisinde kerpiç yapıların inşasında kullanılması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kompozit malzemeler, tasarlanırken belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Kompozit malzeme tasarımında sonlu elemanlar yöntemiyle teorik olarak yapılan analizler önemli olmaktadır. Sonlu elemanlar yöntemi, herhangi bir fiziksel problemin ya da karmaşık bir mühendislik problemlerinin çözümünde kullanılan sayısal bir simülasyon metodudur. Sonlu elemanlar metoduyla yapılan analizler, kompozit malzemelerin tasarlamasında oldukça etkili olmaktadır. Sonlu elemanlar metoduyla yapılan analizler, tasarımı yapılan kompozit malzemelerin düşük dayanım özelliklere sahip noktaların belirlenmesini ve tasarımın yeniden gözden geçirilmesine katkı sağlamaktadır. Sonlu elemanlar metoduyla elde edilen analiz verileri sayesinde, istenilen talebi karşılayacak üstün özelliklere ve daha iyi mekanik özelliklere kompozit malzemeler tasarlanabilmektedir. Sonlu elemanlar metodu, kapsamlı bir sayısal çözüm yöntemi sunmanın yanında, kompozit malzemelerin teorik olarak mekanik özelliklerinin belirlenmesi ve teorik analiz verilerinin karşılaştırılmasını katkı sunmaktadır.

Bu çalışmada, ananas lifi ve sisal lifi katkılı epoksi ve polyester hibrit tabakalı kompozit malzemelerin mekanik özellikleri ANSYS 18.2 programında faydalanılarak mukayese edilmiştir. Çalışmada karbon fiber, E- glass fiber, aramid fiber ve hindistan cevizi kabuğu tozu tabakalı kompozit malzemelerin tasarımı yapılarak, sonlu elemanlar metoduyla maksimum eşdeğer gerilme prensibine göre elde edilen analiz verileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kompozit Malzeme, Sonlu Elemanlar Metodu, Ananas Lifi, Sisal Lifi

1. INTRODUCTION

Composite materials, are made when two or more materials with different properties are combined to produce a new material. There are numerous scientific studies in the literature on composite materials. It is also called the new generation materials due to the wide usage areas of composite materials.

In the study conducted by Potluri, the mechanical properties of pineapple fiber reinforced epoxy additive composites containing silicon carbide micro particles were examined by the finite element method [1]. Munde et al. Made micro-mechanical modeling and evaluation of pineapple leaves fiber composites by volume element method [2]. Hao et al. Investigated the compression behavior of the environmentally friendly natural fiber based isogrid mesh roller made of pineapple leaf fibers and phenol from aldehyde resin matrix [3].

In the study conducted by Jasti ve Bisvas, thermo- mechanical analysis of PALF composites with additional direction by micromechanical approach was investigated by finite element method [4]. Mercy et al. Examined effect of the moisture absorption kinetics on the neurophysical modeling and the mechanical properties of the pineapple fiber reinforced

polypropylene composite. In the study, they evaluated the analysis data obtained by modeling in the MATLAB program [5]. Jagadish et al. Compared the mechanical properties of pineapple leaf-based short fiber reinforced polymer composites [6].

Srimanth et al. Compared experimental investigation and finite element analysis of the mechanical properties of jute, pineapple leaf, jute-pineapple leaf (hybrid) reinforced polyester composite [7]. Rajesh et al. Examined the free vibration properties of the banana /sisal natural reinforced polymer composite beam [8].

In a study by Prasad and Rao, they compared to the mechanical properties of natural fiber reinforced polyester composites [9]. Bisen et al. Investigated the mechanical behaviour of banana and pineapple hybrid composites reinforced with epoxy resin [10].

Bisen et al. Investigated the mechanical behavior of banana and pineapple hybrid composites reinforced with epoxy resin [11]. Kumar et al. Compared the mechanical properties of natural fiber reinforced laminates of epoxy (Ly 556) polymer matrix composites [12].

Thitithasanarn et al. Investigated the effect of surface treatment on the thermal and mechanical performance of recycled natural fiber reinforced composites [13]. Ahmet et al. Compared the composites [14].

In this study, the mechanical properties of pineapple fiber and sisal fiber doped epoxy and polyester hybrid composite materials were compared using ANSYS 18.2 program as a result of the tensile strength applied.

2. MATERIALS AND METHODS

The finite element method (FEM) is the most widely used method for solving problems of engineering and mathematical models. Typical problem areas of interest include the traditional fields of structural analysis, heat transfer, fluid flow, mass transport and electromagnetic potential.

In the analysis made with the finite element method, the mechanical properties of the materials given in Table 1 are given in the first step. In the second step, the modeling of hybrid layered composite materials with tensile testing was done (Fig 1.a).

Sample sizes are modeled in 25x250x32 mm dimensions according to ASTM standards. In the third step, meshing was applied to the composite material (Fig 1.b). Mesh size is determined as 2 mm.

The force to be applied in the fourth step is determined as 100000 N. In the fifth step, the acceleration was determined as 5 m/s². In the sixth step, depending on the application of the

force, data was entered as 10 mm in the X direction, 10 mm in the Y direction and 25 mm in the Z direction.

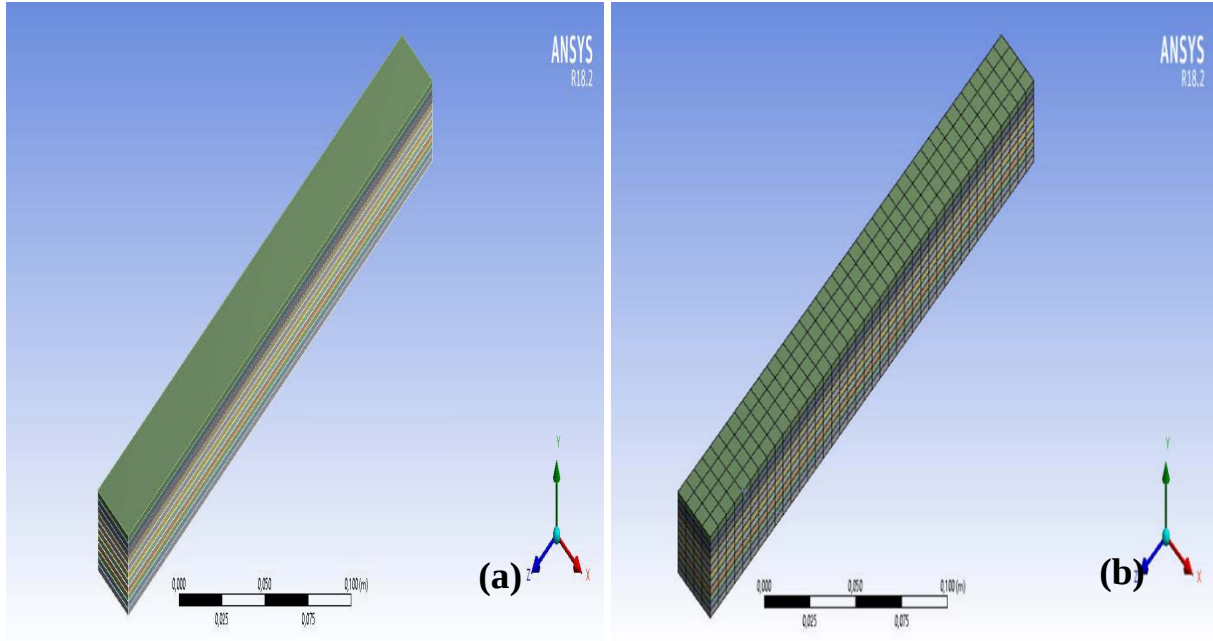

Fig 1.(a) model of composite material, b) mesh application to composite material model

In the seventh step, the analysis of composite materials by finite element method was made. The analyzes made with the finite element method were carried out in ANSYS 18.2 program. Mechanical properties of polyester and epoxy resins are given in Table 2 and the order of fiber layers in composite samples is given in Table 3.

Table 1. Materials mechanical properties of composite material

Material Name	Young Modulus [Mpa]	Poisson Rate	Density (gr/cm ³)
Kevlar 29	62000	0.35	1.40
Sisal Fiber	12800	0.20	1.41
E-Glass Fiber	72000	0.22	2.58
Karbon Fiber	230000	0.38	1.74
Ananas Lifi	82000	0.33	1.50

Coconut Shell Powder	25000	0.20	1.60
Kevlar 149	143000	0.38	1.47
Kevlar 129	99000	0.32	1.45

Table 2. Mechanical properties of resin

Resin Kind	Young Modulus [mpa]	Density [gr/cm ³]
Epoxy resin	4840	1.12
Polyester Resin	4500	1.30

Table 3. Sequencing of fiber layers in samples

Sample	1	2	3	4
Layer 1	Karbon Fiber	Sisal Fiber	Palf Fibers	E-glass Fiber
Layer 2	Sisal Fiber	Kevlar 29	Coconut Shell Powder	Palf Fibers
Layer 3	E-glass Fiber	Palf Fibers	Sisal Fiber	Sisal Fiber
Layer 4	Sisal Fiber	Sisal Fiber	Karbon Fiber	Coconut Shell Powder
Layer 5	Palf Fiber	Karbon Fiber	Palf Fibers	Palf Fiber
Layer 6	Kevlar 129	E-glass Fiber	Kevlar 149	Coconut Shell Powder
Layer 7	Sisal Fibers	Kevlar 149	Sisal Fiber	Karbon Fiber
Layer 8	Palf Fibers	Palf Fibers	Kevlar 129	Palf Fibers

3. RESULTS AND DISCUSSION

The stresses occurring according to the maximum equivalent stress principle, elastic deformation and deformation values were compared in 4 samples obtained with the analysis data by finite element method. Stresses occurring as a result of applied tensile strength 1, 2,3 and 4 in Figures 2, 3, 4 and 5.

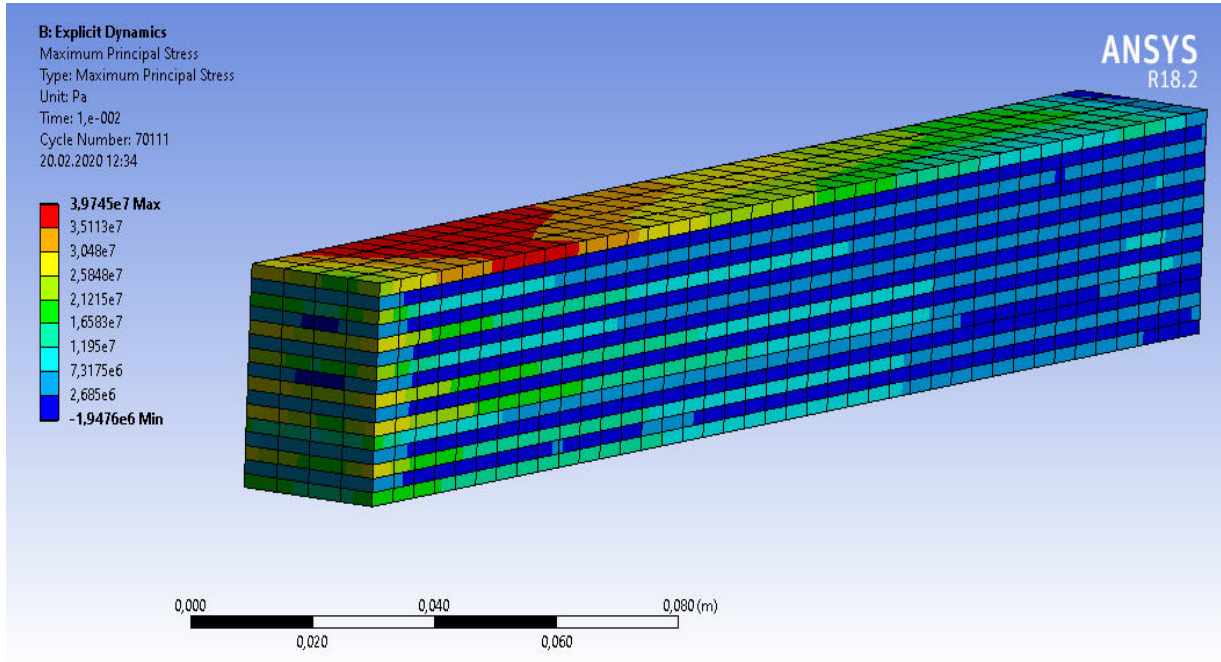

Fig 2. Stresses occurring at number 1 according to the maximum equivalent stress principle

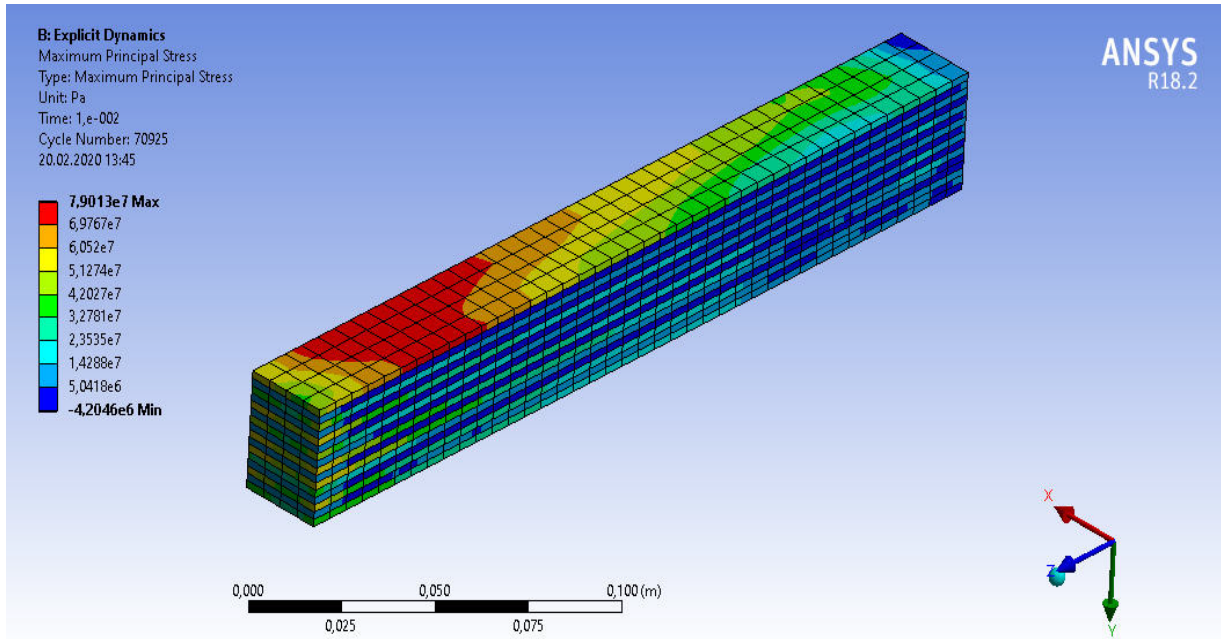

Fig 3. Stresses occurring at number 2 according to the maximum equivalent stress principle

The stresses occurring on the pineapple fiber layer in the last layer were observed to be in the same region in the stresses occurring at number 1 and 2. Although the plant fibers were used with different hybrid layer materials, it was determined that the same residual stresses occur in certain regions and there are critical points in the material.

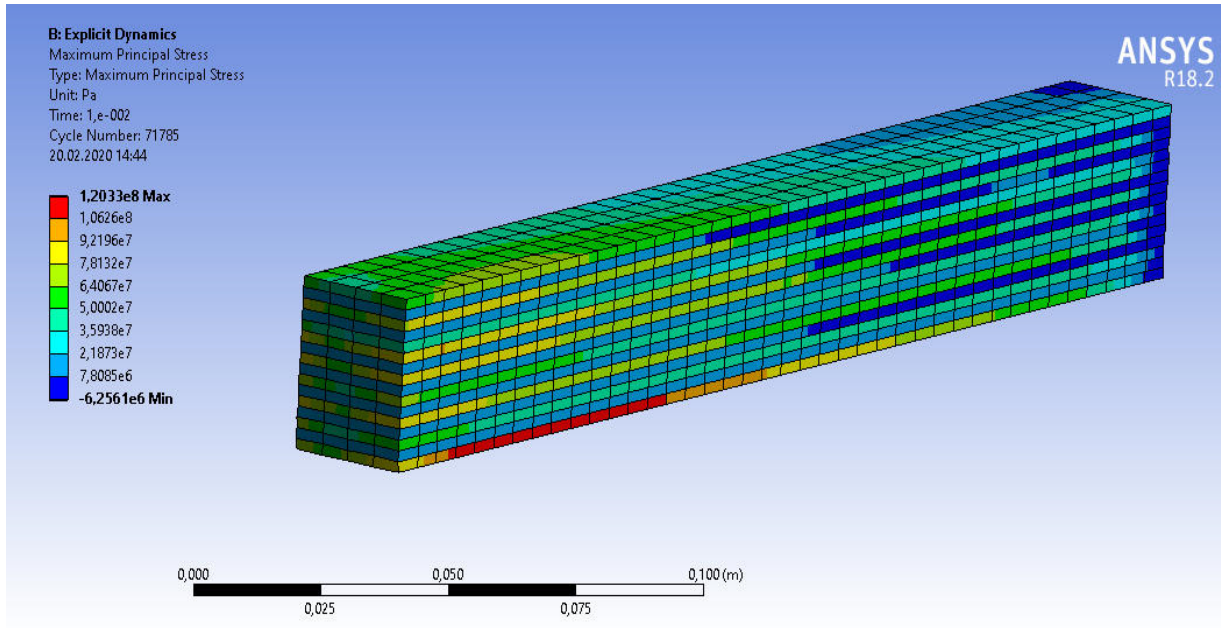

Fig 4. Stresses occurring at number 3 according to the maximum equivalent stress principle

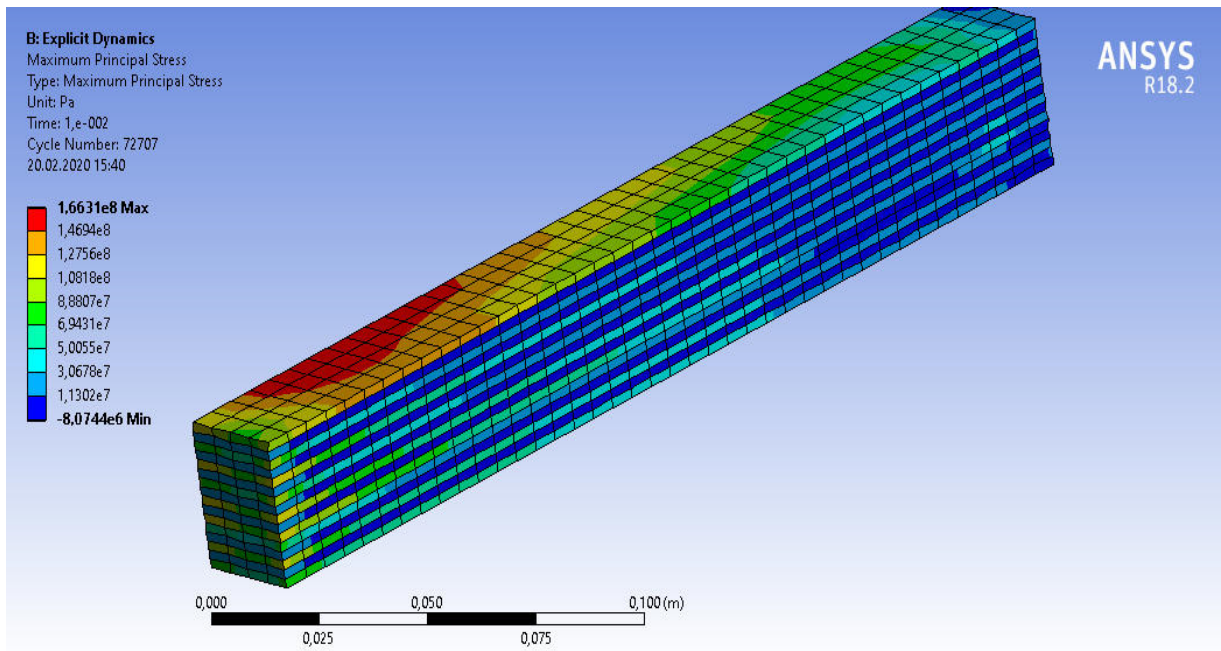

Fig 5. Stresses occurring at number 4 according to the maximum equivalent stress principle

It has been observed that the stresses occurring on the pineapple fiber layer in the last layer in the tensions formed with the addition of 3 and 4 polyester resin are in the same region and on the same fiber with the epoxy resin matrix 1 and 2.

Elastic deformations with epoxy resin additives numbered and 1 and 2 can be seen in Figure 6 and 7. Polyester resin elastic shape changes that occur 3 and 4 are shown in Figure 8 and 9.

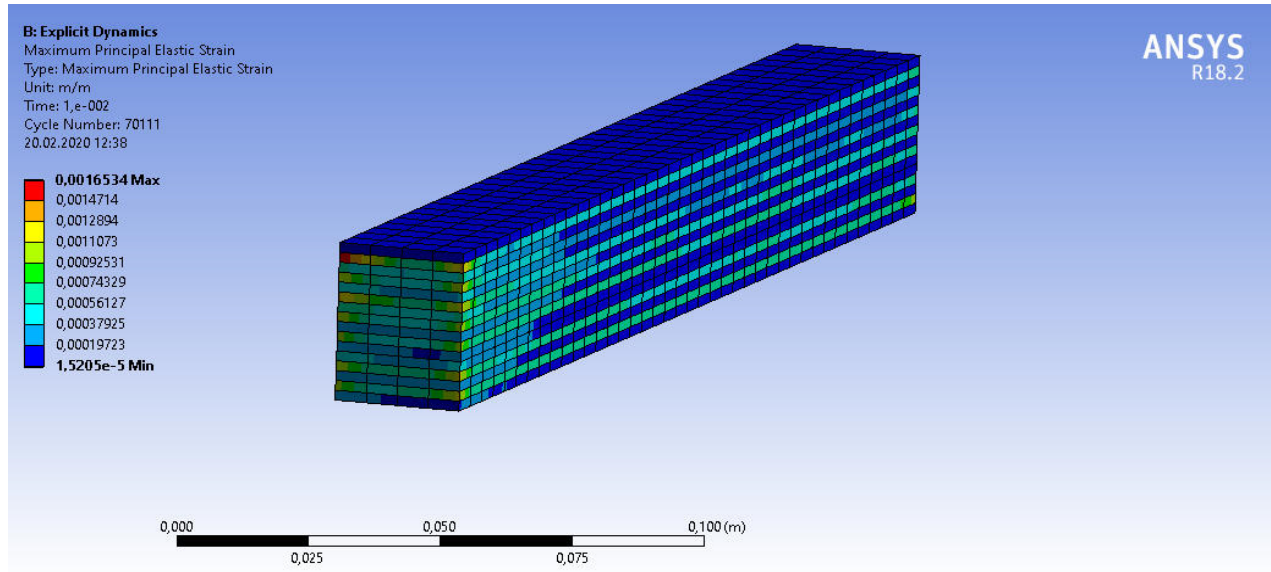

Fig 6. Elastic shape changes occurring with epoxy resin additives sample 1

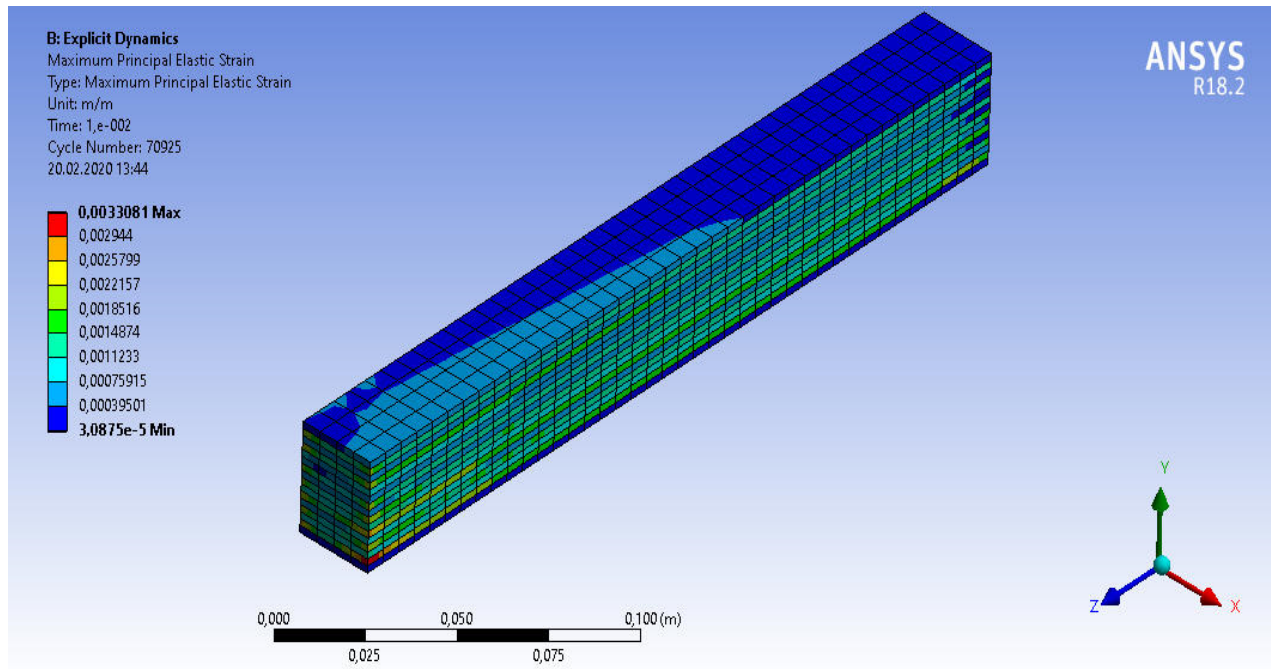

Fig 7. Elastic shape changes occurring with epoxy resin additives sample 2

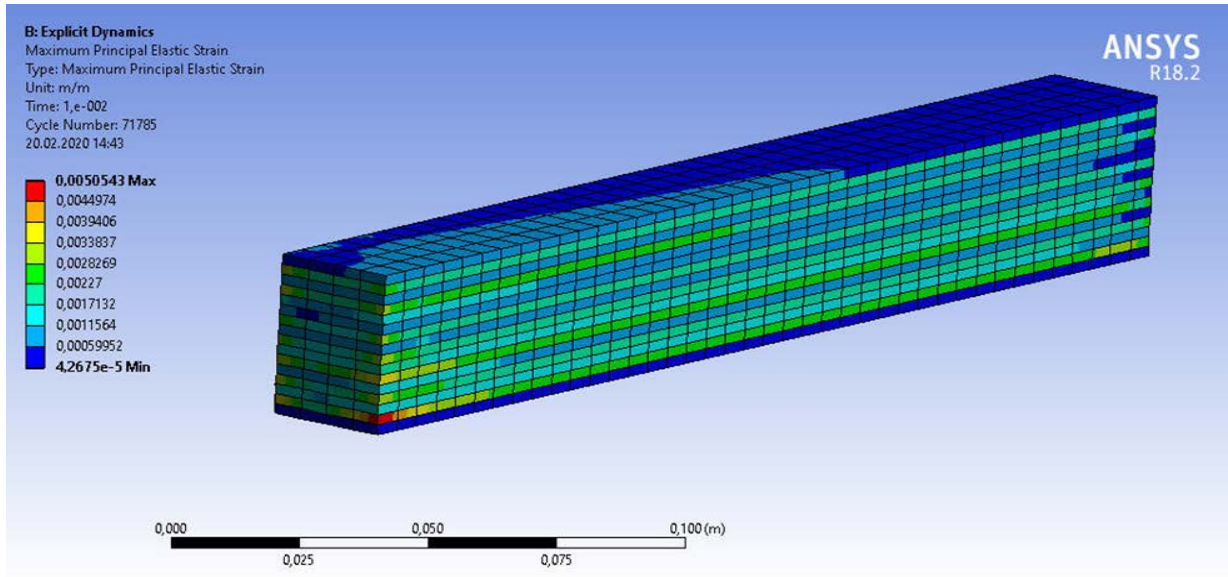

Fig 8. Elastic shape changes occurring with polyester resin additives sample 3

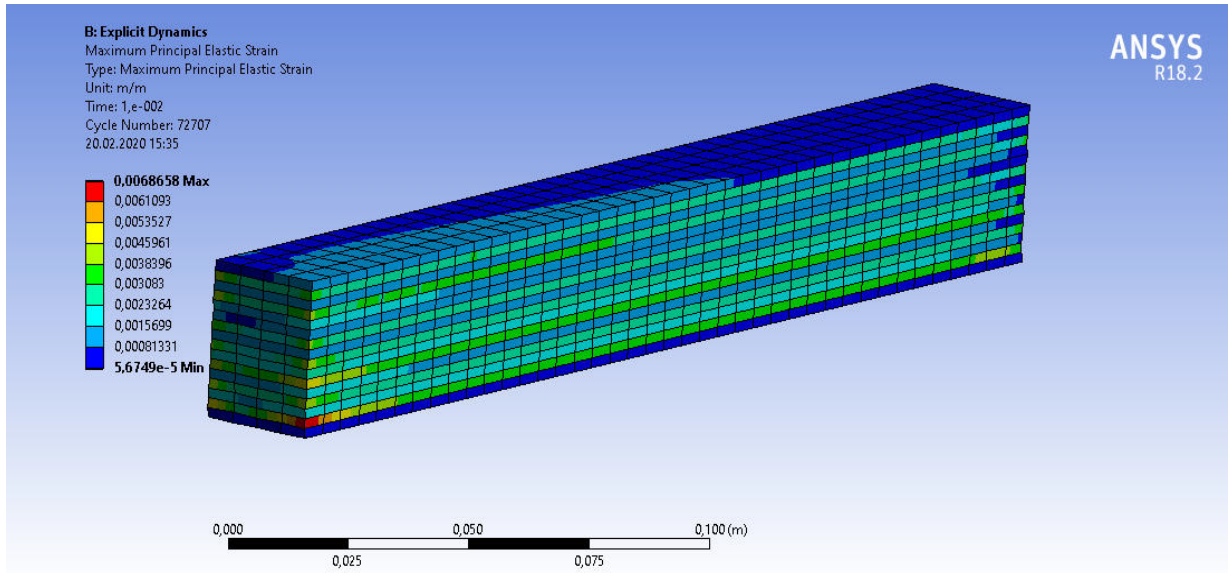

Fig 9. Elastic shape changes occurring with polyester resin additives sample 4

While the shape changes occurring in the samples with polyester resin additive were mostly on the interfaces, all interfaces occurred in the samples with epoxy resin matrix. Deformation amounts 1 and 2 with epoxy resin additives can be seen in Figure 10 and 11., and deformation amounts 3 and 4 with polyester resin additives can be seen in Figure 12 and 13.

It has been observed that deformation amounts occur in similar shapes in samples with epoxy and polyester resin additives

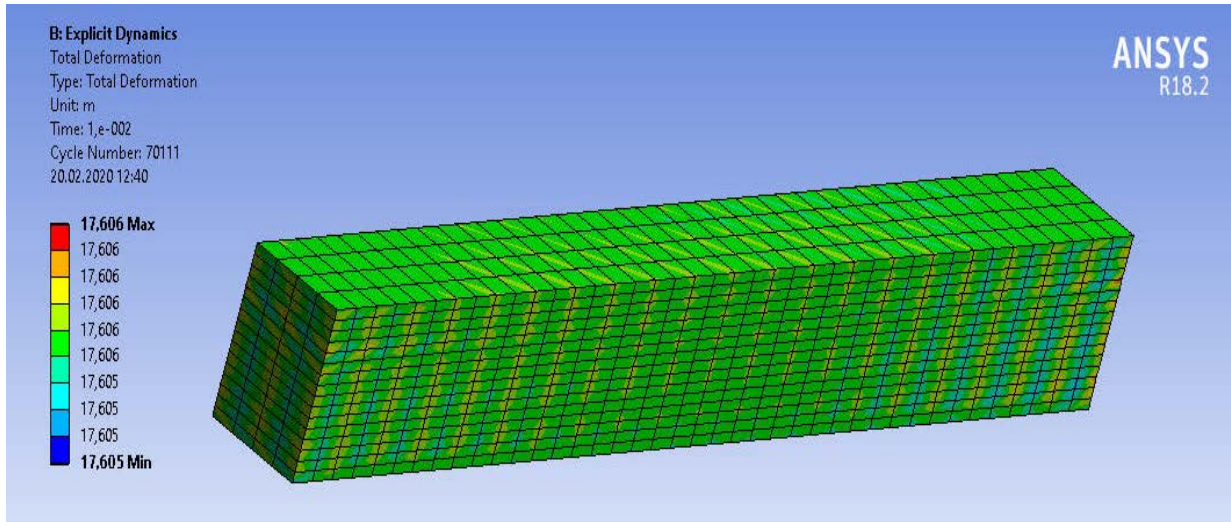

Fig 10. Deformation amounts with epoxy resin additives sample 1

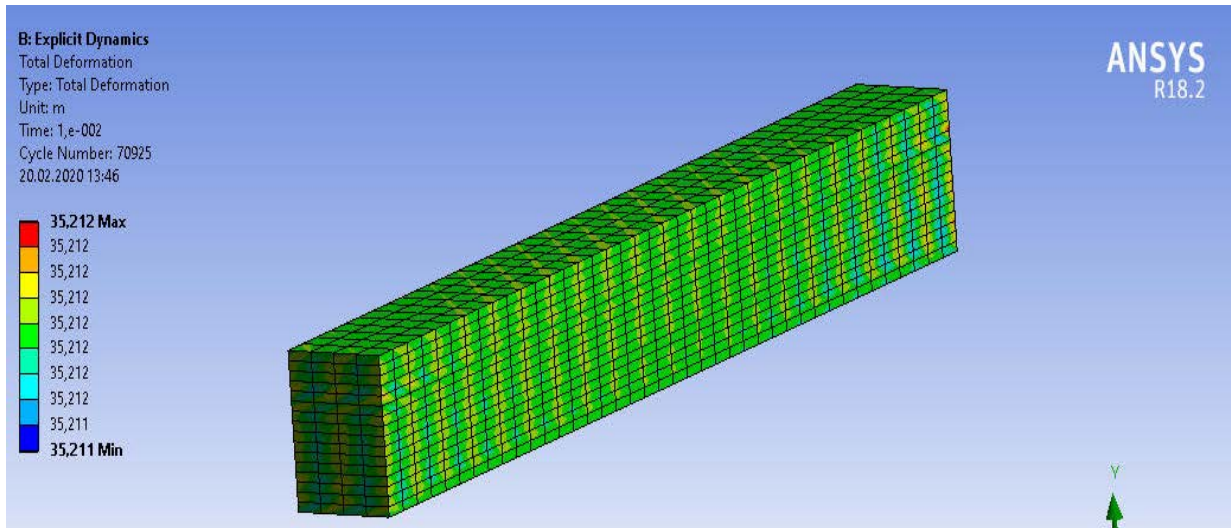

Fig 11. Deformation amounts with epoxy resin additives sample 2

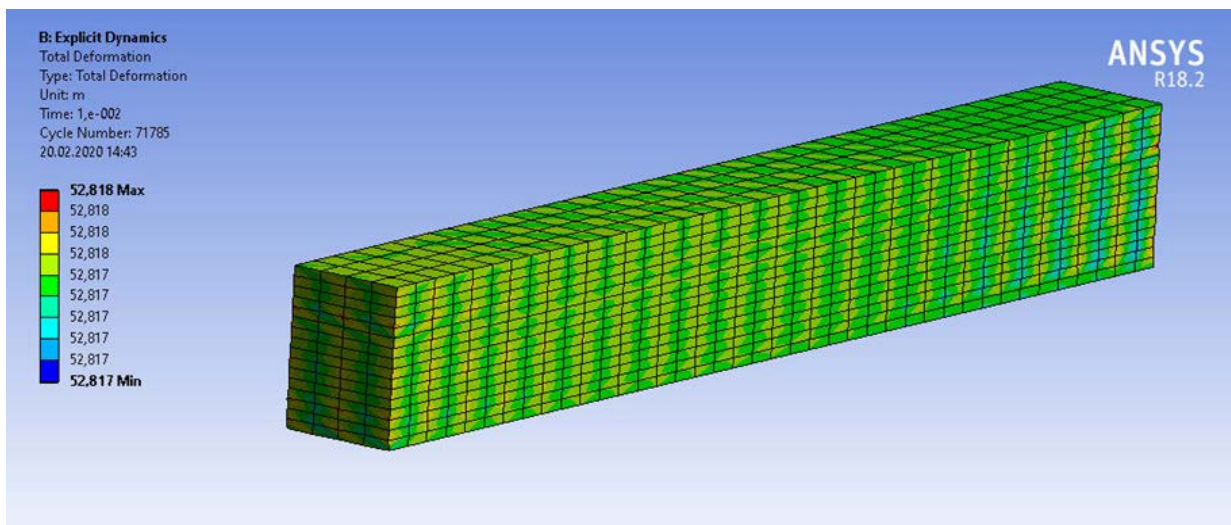

Fig 12. Deformation amounts with epoxy resin additives sample 3

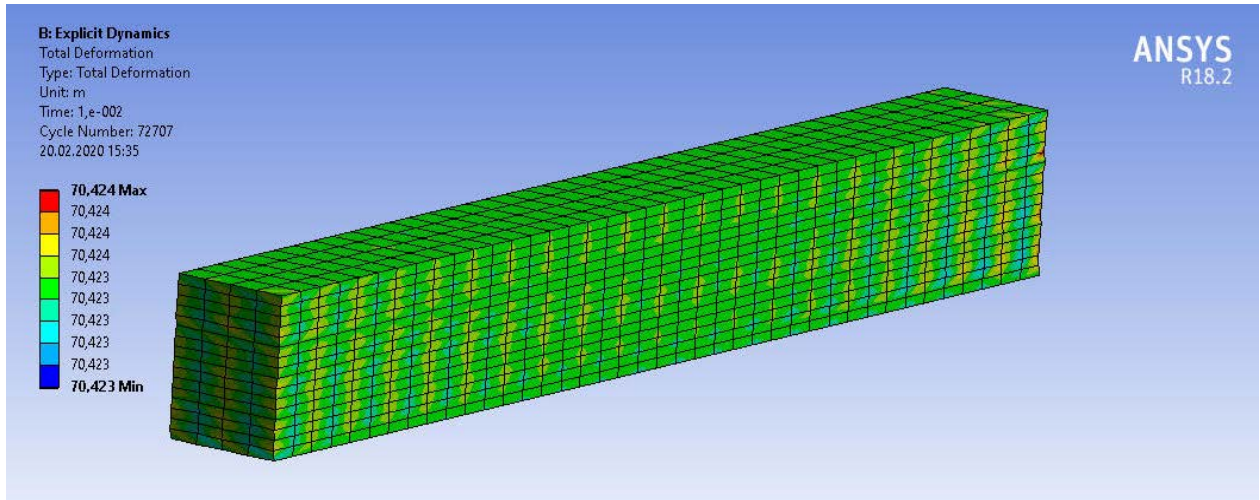

Fig 13. Deformation amounts with epoxy resin additives sample 4

4.CONCLUSIONS

According to the finite element analysis data obtained, the results are listed below as items.

Deformation amounts 1 and 2 with epoxy resin additive, deformation amounts 3 and 4 with polyester resin additive are similar. The finite elements method analysis contributes greatly to the determination of the mechanical properties of hybrid layered composite materials with the desired properties.

Material designs with the same mechanical properties can be made with materials with different layer layouts with epoxy and polyester resin additive finite element method. While designing composite materials with pineapple fiber and sisal fiber, pineapple fiber has proven to be differently compatible with each layered composite material.

As a result of the mechanical properties of pineapple fiber, hybrid laminated composite materials with high mechanical properties can be produced.

5. RESOURCES

[1] Potlur R., “Mechanical Properties of Pineapple Leaf Fiber Reinforced Epoxy Infused with Silicon Carbide Micro Particles, Journal of Natural Fibers, 2019, 16(1):137-151.

[2] Munde Y.S., Ingle R. B., Shinde A. S., Irulappasamy S., “Micromechanical Modelling and Evaluation of Pineapple Leaves Fiber (PALF) Composites Through Representative Volume Element Method, Green Energy and Technology, 2020, 249-264.

[3] Hao M., Hu Y., Wang B., Liu S., “Mechanical Behavior of Natural Fiber-Based Isogrid Lattice Cylinder, Composite Structures, 2017, 176 :117-123.

- [4]** Jasti A., Biswas S., “Thermo-Mechanical Analysis of Unidirectional PALF Composites Using Micromechanical Approach, *Advances in Applied Mechanical Engineering*, 2020, 475-484.
- [5]** Mercy J. L., Velmurugan R., Sasipraba T., Jacob C., “ Neurofuzzy modelling of moisture absorption kinetics and its effect on the mechanical properties of pineapple fibre-reinforced polypropylene composite , *Journal of Composite Materials*, 2019, 54(7):867-882.
- [6]** Jagadish, Rajakumaran M., Ray A., “Investigation on mechanical properties of pineapple leaf-based short fiber-reinforced polymer composite from selected Indian (Northeastern fiber-cultivars, *Journal of Thermoplastic Composite Materials*, 2018, 33(3):324-342.
- [7]** Srimanth K. D., Srinag T., Naidu V. N. P., “ Experimental Investigation and Finite Element Analysis of Jute, Pineapple Leaf, Jute-Pineapple Leaf (Hybrid) Reinforced Polyester Composite, *International Journal of Engineering Development and Research(IJEDR)*,2017, 5(4):208-216.
- [8]** Rajesh M., Pitchaimani J., Rajini N., “Free Vibration Characteristics of Banana/Sisal Natural Fibers Reinforced Hybrid Polymer Composite Beam,2016, 144 :1055-1059.
- [9]** Prasad A. V. R., Rao K. M., “ Mechanical Properties of Natural Fibre Reinforced Polyester Composites: Jowar , Sisal and Bamboo, *Materials and Design*, 2011,4658-4663.
- [10]** Kumar Y. G. S. P., Anandh N., “ Fabrication and Analysis of Jute/Hemp Reinforced Fiber, *International Journal of Advance Research, Ideas and Innovations in Technology (IJRAIT)*, 2017, 3(6):982-990.
- [11]** Bisen K., Sahu K., Krishna M. M., “ Mechanical Behaviour of Banana and Pineapple Hybrid Composites Reinforced with, *International Journal of Engineering Sciences & Research Technology*, 2015,4(2):2319-4413.
- [12]** Kumar M., Venkatasamy R., Sureshbabu a., Arunkumar D., “A Study on Mechanical Properties of Natural Fiber Reinforced of Epoxy (Ly 556) Polymer Matrix Composites, *International Journal of Production Technology and Management Research*, 2011, 2(2):67-72.
- [13]** Thitithanasarn S., Yamada K., Leong Y. W., Nishimura H., Hamada H., “Effect of Surface Treatment on The Thermal and Mechanical Performance of Recycled Natural Fiber Reinforced Composites, *Proceeding of the International Conference on Composite Materials 18th*, 2009.
- [14]** Ahmed K. S., Vijayarangan S., Rajput C., “Mechanical behaviour of isothalic polyester-based untreated woven jute and glass fabric hybrid composites, *Journal of Reinforced Plastics and Composites*, 2006, 25(15):1549-1569.

ÇALGI KULLANIMLARINA GÖRE YEŞİLÇAM FİLM MÜZİKLERİ

Yağmur Eylül DÖNMEZ

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Öğrencisi

ÖZET

Türk sineması diğer bir adıyla “Yeşilçam” filmleri; konusu, karakterleri ve kullanılan film müzikleriyle izler kitle üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu filmlerde kullanılan Türk Sanat Müziği içerikli film müziklerinin büyük çoğunluğunda, Türk müziği çalgıları kullanılırken dönemde etkin olan Türkçe sözlü hafif batı müziği akımı ile batı enstrümanlarının alaturka müzik orkestralarında ve film müziklerinde kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu durum film içerisinde kullanılan eserlerin çalgı tercihi hususiyetlerinin incelenmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırmada; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış sözlü ve sözsüz formdaki Türk Sanat Müziği eserlerindeki çalgı tercihi hususiyetleri incelenmiştir. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım tercih edilmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Türk Sanat Müziği barındıran mevcut Yeşilçam filmleri incelenmiştir. Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 17 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir ve değerlendirme kapsamına alınmıştır. Objektif bir değerlendirme yapabilmek adına değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır. Belirlenen film müzikleri ses kayıtları ve video örnekleri incelenerek değerlendirme ölçeğine tabi tutulmuştur. Daha sonra elde edilen veriler görsel grafiklere dönüştürülmüştür.

Araştırma sürecinde elde edilen sonuçlardan bazıları sıralanacak olursa; Yeşilçam filmlerinde kullanılan Türk Sanat Müziği eserlerinin işitsel anlamda önemli birer yardımcı öge olduğu, Kullanılan saz (çalgı) guruplarının %41 oranında 3-4 çalgı grubu, %29'luk oranlarda 5 ve daha fazla çalgı guruplarının kullanıldığı ,Bu guruplar genel olarak yaylı, telli, vurmali, üflemeli ve vokal olarak karşımıza çıkmakta olduğu, Ana tema ezgilerinde yoğunluklu olarak kullanılan sazlar (çalgılar) incelendiğinde ise; keman, yaylı tambur, ud, kanun, cümbüş, klarnet, piyano ve darbuka kullanıldığı, Yeşilçam filmleri ana tema müziklerinde vokal kullanımı %59 olarak tespit edilmiş olduğu aklımıza gelen sonuçlardan birkaçı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Film Müziği, Yeşilçam, Türk Müziği, Çalgı Tercihleri.

YEŞİLÇAM FILM MUSIC BY INSTRUMENT USES

Turkish cinema, also known as “Yeşilçam” films; The subject, the characters and the soundtrack used, have been very effective on the audience. It is seen that in the vast majority of the Turkish music with the content of Turkish Art Music used in these films, Turkish instruments were used in Turkish music orchestras and soundtracks with the Turkish verbal light western music movement that was active during the period. This situation reveals the need to examine the musical instrument preferences of the works used in the film.

In this study; Instrument preference characteristics in Turkish Art Music, both verbal and nonverbal forms used in Yeşilçam films, were examined. An approach for determining (descriptive) due diligence was preferred in the research. During the research period, between 1968 and 1978, it was shot and released, and existing Yeşilçam films containing Turkish Art Music were examined. The determined Yeşilçam films were presented to the viewers of different life levels through a questionnaire, and 17 Yeşilçam films, which received the most appreciation, were included in the research for evaluation and included in the scope of evaluation. In order to make an objective evaluation, an evaluation scale was prepared. The determined soundtracks, sound recordings and video samples were examined and evaluated. Then, the data obtained were converted into visual graphics.

If some of the results obtained in the research process are listed; Turkish Art Music works used in Yeşilçam films are an important auxiliary element in auditory sense, 41% of the instrument (instrument) groups used are 3-4 instruments, 29% of 5 and more instrument groups are used. When the instruments (instruments) used intensely in the main theme tunes are examined; Violin, stringed drum, oud, law, rumble, clarinet, piano and darbuka are used, and the use of vocals in the main theme music of Yeşilçam films will be a few of the results that come to our mind.

Keywords: Music, Soundtrack, Yeşilçam, Turkish Music, Instrument Preferences

1.GİRİŞ:

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve sınırlılıkları başlıklarına yer verilmektedir.

1.1. Problem Durumu ve Cümlesi:

Bu çalışmada 1968’den 1978’e kadar kapsayan dönemde Yeşilçam ve Yeşilçam film müziklerinde çalgı kullanımlarının incelemesini araştırmanın temel problem amacı olarak görmüştür.

Bu araştırmanın problem cümlesi “Yeşilçam film müziklerinde çalgı kullanımları ve grupları nelerdir?” olarak oluşturulmuştur.

1.2. Araştırmanın amacı:

1968-1978 yılları arasında Türkiye’de popüler olan Yeşilçam filmlerinde kullanılan ana tema ezgilerinin çalgı kullanımlarının incelenmesi araştırmanın temel amacı olarak benimsenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi:

Türkiye’de gerek müzikte gerekse Türk sinemasında kendine önemli bir yer edinmiş olan Yeşilçam film müziklerindeki çalgı tercihlerinin incelenmesi yoluyla günümüzde ve gelecek zamanlarda öngörü ve fikir oluşumuna katkı sağlayabilmesi açısından önem arz etmekte olduğu düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın sınırlılıkları:

Araştırma, Yeşilçam filmlerinin gösterimde olduğu 1968-1978 yılları aralığında ele alınarak sınırlandırılmıştır.

2.Yöntem

Bu araştırmada; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış sözlü ve sözsüz formdaki Türk Sanat Müziği eserlerindeki çalgı tercihi hususiyetleri incelenmiştir. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım tercih edilmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Türk Sanat Müziği barındıran mevcut Yeşilçam filmleri incelenmiştir.

Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 17 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir ve değerlendirme kapsamına alınmıştır. Objektif bir değerlendirme yapabilmek adına değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır. Belirlenen film müzikleri ses kayıtları ve video örnekleri incelenerek değerlendirme ölçeğine tabi tutulmuştur. Daha sonra elde edilen veriler görsel grafiklere dönüştürülmüştür.

3.Bulgular ve Yorum

Yeşilçam filmleri konusu ve karakterlerinin yanı sıra, kullanılan film müzikleriyle de döneminde ve günümüzde halen izler kitle üzerinde oldukça etkili olma durumu ile karşımıza çıkmaktadır. Yeşilçam sineması vasıtasıyla dönemin müzik özelliklerini film içerisindeki ana tema ezgileri ile yer vermiştir. Bu sebeple Yeşilçam filmleri içerisinde kullanılan ana tema eserlerin çalgı kullanımları incelenmesinin gerekliliği doğmuştur.

Yeşilçam adının Hollywood (kutsal ağaç) gibi bir benzetmeden yola çıkarak Hollywood’u meydana getiren holly-kutsal (yeşil) ve wood-ağaç (çam) gibi iki kelimenin birleştirilmesinden ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Sinema üretim ve dağıtım ortamının Beyoğlu’ndaki sinema salonlarının en yoğun olduğu bu bölgede mekânsal olarak yoğunlaşması 1940’lı yıllarla birlikte artar. Yeşilçam, Türk sinemasının en parlak olduğu dönemde Taksim ve Galatasaray arasındaki bölgenin tam ortasında Kuloğlu ve Ahududu sokak ile sınırlanan bir adadır. Film ithalatçılarının yerleşmesiyle başlayan bu mekânsal yoğunlaşmanın ardından film yapım şirketleri de sokağa yerleşir. Bu mekânsal yoğunlaşmanın bir diğer etkisi de artan şirketler arasındaki rekabettir.

Yeşilçam'da yapımcıların arasında kıran kırana bir rekabet olduğu ve birbirlerinin ne zaman nefes alıp verdiğinden bile haberdar olduklarına dikkat çekilir (Kırel, 2005: 180).

Yeşilçam film sektörünün devam ettiği süre olarak birçok farklı tarih verilmektedir. Metin Erksan, Yeşilçam sineması tarihini 1950–1960 yılları arası olarak belirtirken . Engin Ayça ise Yeşilçam dönemi 1950 sonrasında başlayıp 1970 sonlarına kadar sürmekte olduğunu belirtmiştir (Dönmez, 2017:19).

Sinema Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'dan sonraki en önemli ticaret ve kültür merkezi olan İzmir'de sinema salonları açılmaya başlanmıştır. Trabzon ve Anadolu kentlerinde de kendine yer bulabilmiştir (Gökçe, 2008: 6).

Daha önce yapılan çalışmalarda (Özgüç ve Erksan 1994,1996). Türkiye'de ilk film gösteriminde olduğu gibi ilk filmi kimin çektiği konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda yaygın olarak kabul edilen görüş ise, 14 Kasım 1914'de Fuat Uzkınay tarafından çekilen “Ayastafanos'daki Rus Abidesinin Yıkılışı” isimli belgesel niteliği olan filmidir. Fakat bu filmin somut bir belgesi olmadığını söyleyen kimi kaynaklar, ilk film olduğuna ilişkin kuşku taşımaktadırlar. İlk Türk filmi ile ilgili bu düşüncelerin yanı sıra o dönemde Osmanlı İmparatorluğu sınırları dâhilinde Türk tabasına mensup Manaki Kardeşler tarafından 1911'de Manastır'da gerçekleştirilen “Sultan 5. Reşat'ın Manastır Ziyareti” isimli belgeselin ilk film olduğu da öne sürülmektedir.

Belgesel nitelikli filmlerin ardından 1916'da ilk konulu film “Himmet Ağa'nın İzdivacı” çekilir. İlk uzun metrajlı ve sansüre uğrayan film ise “Mürebbiye” dir. Her iki film de Türk sinema tarihinde “ilk” olma özelliğini kazanmıştır. Ancak, konularının özgünlüğü açısından “ilk” olma özelliği taşımamaktadırlar. “Himmet Ağa'nın İzdivacı”, Moliere'in “Zor Nikâh” isimli tiyatro oyunundan uyarlanmıştır. “Mürebbiye” ise Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın aynı adlı eserinden uyarlanmıştır. Özgünlük açısından “ilk” olmayı başaramayan bu filmler, “uyarlama” konusunda ilk başlangıcı yaparak sonraki dönemlerin tekrarlarına öncülük etmişlerdir (Maraşlı, 2006: 75-76).

Maraşlı'ya göre, 1920'li yıllardan 1940'lı yıllara kadar Türk sinemasında tiyatrocu Muhsin Ertuğrul'un etkisi vardır. Türk sinemasının geçiş devri olarak kabul edilen 1939–1952 dönemi ise II. Dünya Savaşı ile sancılı bir dönem haline gelir. “Aşkın Gözyaşları” isimli filmin Kasım 1938'de İstanbul'da gösterilmesi ile ülkemize giren Mısır yapımı filmlerin Türk halkı tarafından tutulması, film ithalatçıları harekete geçirir. Mısır filmlerinin, Hollywood filmlerinden farklı olarak Türkçe dublajla gösterilmesi, bu filmlere izleyici akınına neden olur. Üstelik Mısır filmleri sadece Türkçe dublajla da kalmaz. Oyuncularına Türk isimleri verilerek, konuşmaları ve esprileri Türk insanının alışkanlıklarına uyarlanır. Mısır filmleri bu şekilde tutunca Hollywood'un kovboy filmleri için de aynı yöntem kullanılmaya başlanır (2006: 75-76).

Mısır filmleriyle başlayan rüzgâr çok uzun sürmez ve 1942'de Mısır filmlerinin ithalatı yasaklanır. Gösterildikleri kısa süre içerisinde Mısır filmlerinin, Türk insanına iki önemli

etkisi olduğu saptanmış, bunlardan birincisinin melodram içerikli filmlerin Türk sinemasına tanıtılmasında önemli bir rol oynadığı diğeri ise Türk halkının bu melodram filmler aracılığıyla sinemaya daha da alıştırılmış olması söylenebilmektedir. Bu etkilenmelerle Türk sinemasında da film yapımı konusunda kıpırdanmaların başladığı ve 1948 yılındaki Belediye Gelir Kanunu'nda yerli filmler lehine yapılan vergi indiriminin bu durumu destekler nitelikte olmasıyla; film yapım şirketlerinin ve filmlerin sayısı artmaya başladığı görülmektedir (Dönmez 2017: 25).

Osman Fahir Seden ise 1940'lı yılların sonunda Türk sinemasında yaşanan canlanmanın nedenini Türk halkının sinemada kendini görmek istemesine bağlamaktadır. 1950 yılında Avrupa'ya yaptığı iş seyahatinde Kemal Film için film ithal ettikleri bir şirketin yetkilisi Seden'i İngiltere'de küçük sinemalarda izlenme rekorları kıran filmleri izlemeye götürür. Yetkili, bu kalitesiz fakat çok izleyici çeken filmlerin sırrının, İngiltere'de halkın kendini perdede görmek isteğine bağlayarak, Türkiye'de de halkın aynı şeyi isteyeceğini söyler. Yetkilinin söylediklerini dikkate alan Seden, Türkiye'ye döndükten sonra izlenme rekorları kıran filmler yaptığını belirtmektedir (Maraşlı, 2006: 104-105).

Türk sineması 60'lı yıllarda insanlar için önemli bir eğlence aracı olmuştur. Sinemaya talep çok olduğu için film yapımcılarının sayısı oldukça artmıştır. Melodramların yansıra çocuk kahramanların rol aldığı filmler de öne çıkmaya başlamış, dönemin ruhuna ve siyasi politik ortama bağlı olarak eleştirel konulu filmler de oldukça arttırılmıştır. Sinema cazip bir sektör haline gelmesiyle birlikte izlenme oranlarını arttırabilmek adına bölgelere özgü film içerik hazırlanmıştır. Böylece her bölgenin karakteristiğine uygun filmler yapılmıştır. Örneğin; Karadeniz Bölgesi izleyicisi daha çok namus cinayetlerini konu alan, Akdeniz Bölgesi izleyicisi Şarkılı türkölü filmleri, doğu bölgelerinde ağa filmleri, büyük şehirlerde ise salon filmleri ve komedi filmleri insanların beğenisine sunulmuş, böylece Türk sineması Türk halkının değer yargılarına, düşünce yapısına göre filmler de üretmiş olduğu görülmektedir.

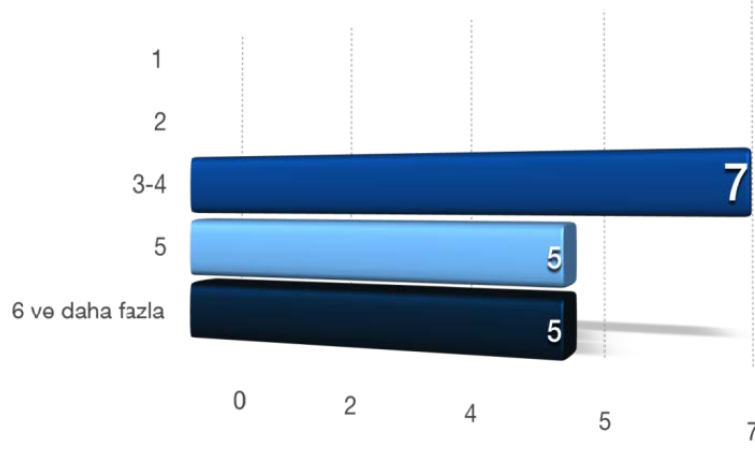
Bu değer yargıları ve istekler ışığında film müziği tanımları sınırlarını aşan bir Yeşilçam film müziği kavramı oluşmuştur. Dönemde popüler olan Türk Sanat Müziği ve Türkçe sözlü hafif müzik ezgilerinin film müziği olarak kullanılmakta olduğu görülmektedir.

Yeşilçam filmlerinde jenerik kullanımlarından, film çerisindeki sahne geçişlerinin doldurulmasında, söz ögesi yerine geçme işlevinden, dip müziği olarak pek çok işlevi karşılamakta olan bu eserlerde seçilmiş olan çalgılar ve çalgı grupları da önem arz etmektedir.

Tercih edilen çalgı grupları ve çalgılar dönemde öne çıkan müzik çeşitliliğini ortaya koymakla birlikte dönemde tercih edilmiş olan çalgıları da gözler önüne sermektedir. Yeşilçam filmleri içerisindeki gazino sahnesi görüntülerinde ise solist arkasındaki orkestralar vasıtasıyla tercih edilmiş olan çalgıların görülmesine de olanak tanımaktadır.

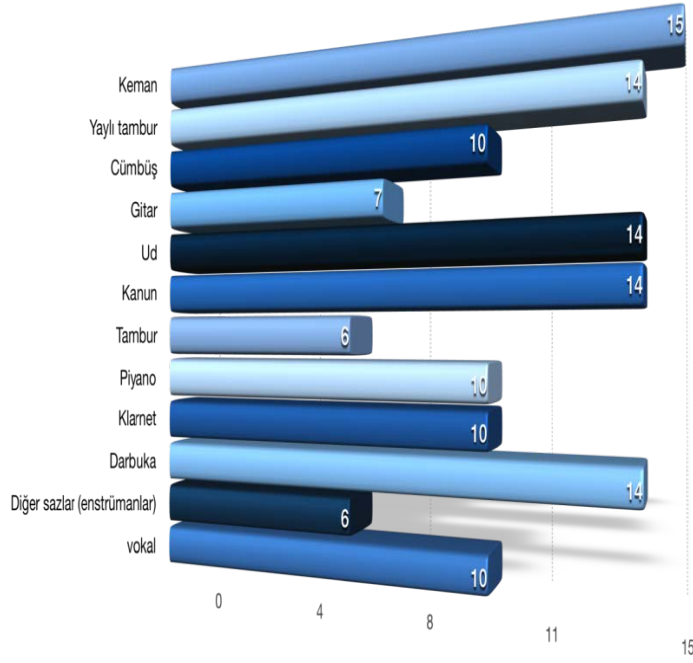
Gazino sahnelerinde orkestralarda görülen ve yer verilen çalgılar, Anadolu kentlerinde gazinoya gidememiş ve orkestra göme fırsatı elde edememiş insanların Yeşilçam filmleri vasıtasıyla görebilme, çalgıları tanıyabilme ve dinleyebilme imkanına sahip olmaktadır.

Grafik 1 çalgı kullanım sayılarına göre dağılım

Yeşilçam filmlerinin ana tema ezgilerinde kullanılan çalgı grupları incelendiğinde %41'lik oranda 3-4 arası saz (çalgı) grubu, %29'luk oranlarla 5 ve 6 ve daha fazla farklı saz (çalgı) grubu takip etmektedir. Melodram Yeşilçam Filmlerinin vazgeçilmez sahnelerinden biri olan gazino sahne bölümlerinde Türk Sanat Müziği orkestraları ve fasıl heyetleri bulunması sebebiyle pek çok farklı ve zengin saz çeşitliliği Yeşilçam filmleri aracılığı ile izler kitleye aktarılmaktadır. Bu durumun neticesi ile Yeşilçam filmleri içerisinde hem izlerken hem de dinlerken farklı saz grubu çeşitliliğini duyabilme ve görebilme imkânına sahibiz.

Grafik 2 Saz (çalgı) ve vokal kullanımlarına göre dağılım

Yeşilçam filmlerinin ana tema ezgilerinde kullanılan saz ve vokal kullanımı dağılımı incelendiğinde, ağırlıklı olarak keman, kanun, ud, yaylı tambur, darbuka, klarnet, pişano çalgılarının ve vokal performansının yoğunlukta olduğu; diğer sazların ise yakın oranlarla birbirlerini takip ettiği görülmektedir. Bu durumun en büyük nedenleri arasında Yeşilçam filmlerinde Türk Müziği sazlarının yanı sıra Batı müziğinin de etkilerinin yaygınlığı çalgı çeşitliliğini arttırdığı gibi sazların kullanım yoğunluğuna da etkisi olduğu düşünülebilmektedir.

4.Sonuçlar ve Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar sıralanacak olursa,

- Yeşilçam filmlerinde kullanılan ezgilerin işitsel anlamda önemli birer yardımcı öge olduğu,
- Kullanılan saz (çalğı) guruplarının %41 oranında 3-4 çalgı grubu, %29'luk oranlarda 5 ve daha fazla çalgı guruplarının kullanıldığı ,
- Bu guruplar genel olarak yaylı, telli, vurmali, üflemeli ve vokal olarak karşımıza çıkmakta olduğu,
- Ana tema ezgilerinde yoğunluklu olarak kullanılan sazlar (çalğılar) incelendiğinde ise; keman, yaylı tambur, ud, kanun, cümbüş, klarnet, pişano ve darbuka kullanılmakta olduğu,
- Ana tema müziklerinde vokal kullanımı %59 olarak tespit edilmiştir.

Kaynaklar:

- Ayça, E, (1996). "Yeşilçam'a Bakış". Haz: Süleyman Murat Dinçer, Ankara: Doruk Yayınları.
- Ayça, E, (1992). "Türk Sinemasının Seyirci İlişkileri". Kurgu Dergisi,S:11,117-133

- Dönmez, Y, E, (2017). "Yeşilçam Filmlerinde Türk Sanat Müziği Makamları ve Etkileri". Ankara: Gece Yayınları.
- Dönmez, Y, E, (2017). "Yeşilçam Filmlerinde Türk Sanat Müziği Makamları ve Etkileri". Ankara: Gece Yayınları.
- Dönmez, Y, E, "1968-1978 Yılları Arasında Yeşilçam Filmlerinde Kullanılan Türk Müziklerinin Makamsal ve Yapısal Açılardan İncelenmesi". İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Erksan, M, (1996). "Sinemanın 100. Yılı". Der: S.M. Dinçer, Türk Sineması Üzerine Düşünceler. Ankara: Doruk Yayınları.
- Erdoğan, İ- SOLMAZ, P, B, (2005). " Sinema ve Müzik" Ankara: Erk Yayınları.
- Gökçe, N. (2008). "Türk Sinemasının Mali Yapısı ve Sorunları". Kültür ve Turizm Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kayalı, K. (1994). "Yönetmenler Çerçevesinde Türk Sineması". Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Kırel, S, (2005). "Yeşilçam Öykü Sineması". İstanbul: Babil Yayınları.
- Maraşlı, G, N, (2006). "Osman Fahir Seden’le Türk Sinemasında Düet". Ankara: Elips Kitap.
- Özgüç, A, (1994). "80. Yılda Türk Sineması". Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.

**TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARETİN FİNANSMANINDA KULLANILAN TEKNİKLER,
BU TEKNİKLERİN KULLANILMASINDA YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**

FOREIGN TRADE FINANCING TECHNIQUES WHICH ARE USED IN TURKEY,
PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS IN USING THESE TECHNIQUES

Dr. Metin KETBOĞA

ÖZET

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret firmalarının en önemli problemlerinden biri işletme sermayesinin yeterli düzeyde olmamasıdır. Bu ülkelerde yatırım ve üretim düzeyinin sağlanmasında yerli sermayenin yeterli olmaması, dış ticarete finansman sorununun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dış ticaretteki finansman sorunu, bir ülkenin dış ticaret rakamlarını olumsuz etkileyerek dış ticaret hacminin azalmasına veya artmamasına neden olmaktadır. Türkiye, gelişmekte olan ülke ekonomileri içindedir. Gelişmekte olan ülkelerde özellikle sanayi ürünlerinin ihracatı için yapılan aramalı ithalatı dış ticaret firmalarının finansmana olan ihtiyacını daha fazla artırmakta, dış ticaret finansmanını önemli bir sorun haline getirmektedir.

Türkiye’nin ihracatında mal mukabili ödeme şeklinin, ithalatında ise peşin ödeme veya akreditifli ödeme sisteminin daha yoğun kullanılması, ihracat ve ithalatta finansman bulma ihtiyacını daha fazla arttırmaktadır. Türkiye’deki ihracatçılar, özellikle mal mukabili ödeme şeklinden dolayı ihracata konu olan ürünlerin hammadde, üretim ve işçilik bedellerini önceden finanse etmek zorunda kalmaktadır. İthalatta ise ithalata konu olan ürünün üretim, sevkiyat ve tekrar satılarak bedelinin tahsil edilmesi sürecinin belli bir zamana yayılması, finansman ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bugün işletmelerin uluslararası pazarlarda başarılı olabilmeleri rekabet edebilme güçleriyle doğru orantılıdır. İşletmelerin uluslararası piyasalarda rekabet edebilmeleri ve bu piyasalarda söz sahibi olabilmeleri için finansal açıdan güçlü olmaları gerekir. Bu nedenle işletmeler sürekli yeni finansal kaynaklar arama ve bunları kullanma yoluna gitmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak da günümüzde dış ticaretin finansmanında çeşitli teknikler ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Finansman, İhracat, İthalat

Abstract

One of the most important problems of foreign trade companies in underdeveloped or developing countries is insufficient working capital. Insufficient domestic capital in these countries cause financing problem of foreign trade. The foreign trade financing problem affects a country's foreign trade figures negatively and causes the foreign trade volume to decrease or not to increase. Turkey is one of developing countries. Especially the import which is done for dialed product by developing countries cause to incese financing problem of foreign trade companies and bring foreign trade financing problem an important place.

In Turkey, the most used payments terms are cash against goods payment term for export and cash in advance and letter of credit areused for imports. This cause to increase finicing need of foreign trade companies. Exporters in Turkey, especially the products that are subject to

export raw materials due to the form of cash against goods, production and labor costs remain difficult to advance in the financing. In import, the process of collecting the price of the product subject to import, production, shipment and re-sale and spending over a certain period of time causes the need for financing.

Today, companies' success in international markets is directly proportional to their competitiveness. Businesses need to be financially strong so that they can compete in international markets and have a say in these markets. For this reason, businesses are constantly looking for new financial resources and using them. As a result, various financing techniques have emerged today.

Key Words: Foreign Trade, Finance, Export, Import

GİRİŞ

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret firmalarının en önemli problemlerinden biri işletme sermayesinin yeterli düzeyde olmamasıdır. Bu ülkelerde yatırım ve üretim düzeyinin sağlanmasında yerli sermayenin yeterli olmaması, dış ticarete finansman sorununun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dış ticaretin finansmanı sorunu, bir ülkenin dış ticaret hacminin artmasını veya azalmasını doğrudan etkilemektedir. Finansman sorunu yaşayan bir dış ticaret firmasının belli bir noktadan sonra büyüme imkânı ancak gereğinden fazla risk alması ile mümkün olmaktadır. Bundan dolayı dış ticaret finansmanı, dış ticaret firmaları tarafından üzerinde hassasiyetle durmaları gereken bir konudur.

1. TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETİN FİNANSMANI SORUNU

Türkiye gibi gelişmekte olan ülke ekonomilerinin dış ticaret yapısına bakıldığında genellikle ihracat ve ithalat oranlarında yükselme eğilimi görülmektedir. Bunun temelinde ise ihracatın ithalata bağımlı yapısı yani ihracatta kullanılan aramalı ithalatının yoğun olarak yapılması gelmektedir. Ara malı ithalatının yüksek oranda yapılması, dış ticaret firmalarının finansmana olan ihtiyacının artmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda ekonomik krizler, kurlarında yaşanan dalgalanmalar, sabit maliyetlerin yüksek olmasından dolayı kapasite kullanım oranlarının düşmesi ve birim maliyetlerin yükselme eğilimine girmesi, enerji üretiminde yoğun ithal girdi kullanılmasından dolayı enerji maliyetlerinin yükselmesi, enflasyon oranının yükselmesi ve bunun etkisiyle işçi ücret ve diğer çeşitli girdi maliyetlerin yükselmesi firmaların finansmana olan ihtiyacını artırmaktadır.

Aynı zamanda Türkiye'nin dış ticaretinde kullanılan ödeme şekilleri incelendiğinde 2009-2019 yılları arasında Türkiye'nin ihracatında en fazla mal mukabili ödeme şeklinin (%65), ithalatında ise en fazla peşin ödeme veya akreditifli ödeme sisteminin (%44) kullanıldığı görülmektedir (TÜİK; 2020). Bu ödeme şekillerinin dış ticarete yoğun olarak kullanılması, ihracat ve ithalatta finansman bulma ihtiyacının daha fazla artmasına neden olmaktadır. Çünkü ihracatçılar, mal mukabili ödeme şekline göre ihracata konu olan ürünlerin hammadde, üretim ve işçilik bedellerini önceden finanse etmek zorunda kalmaktadır. İthalatta ise ithalata konu olan ürünün üretim, sevkiyat ve tekrar satılarak bedelinin tahsil edilmesi sürecinin belli bir zamana yayılması, finansman ihtiyacının artmasına neden olmaktadır (Acar, 2009:1-28).

Günümüzde işletmelerin uluslararası pazarlarda başarılı olmaları ancak bu pazarlarda rakipleri ile rekabet edebilmeleri durumunda mümkündür. Finansal açıdan güçlü olmayan dış ticaret firmalarının ise kendilerine rekabet avantajı kazandırmaları oldukça güçtür. Bu nedenle işletmeler sürekli yeni finansal kaynaklar arama ve bunları kullanma yoluna gitmişlerdir.

Bunun bir sonucu olarak da günümüzde dış ticaretin finansmanında kullanılan çeşitli finansman teknikleri ortaya çıkmıştır. Bu finansman tekniklerinin başında Türk Eximbank kredileri ve son yıllarda kullanım alanları artan alternatif finansal tekniklerden leasing, faktöring ve forfaiting gelmektedir (Güngörmüş, 2006:1-18).

2. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARETİN FİNANSMANINDA KULLANILAN TEKNİKLER

Türkiye’de dış ticaretin finansmanında nakdi ve gayri nakdi finansman teknikleri kullanılmaktadır. Nakdi finansman tekniklerinde, finansman ihtiyacı direkt parasal kaynaklarından karşılanırken gayri nakdi finansman tekniğinde alacağın sigortalanması yolu ile alacağın garantiye alınması sağlanmaktadır (Eximbank, 2020).

2.1.Türk Eximbank Kredileri

Türk Eximbank; dış ticaretin geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının arttırılması, girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması, yurtdışında yapılacak yatırımlar ile ihracat amacına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi amacıyla kurulmuş bir devlet bankasıdır (Eximbank, 2020). Türk Eximbank, dış ticaretin finansmanını gayri nakdi ve nakdi finansman yöntemi ile sağlamaktadır (Gürsoy, 2009:228).

2.1.1. Gayri Nakdi Finansman Yöntemi

Uluslararası ticarete, şirketler alacaklarını tahsil etme konusunda çeşitli risklerle karşılaşmaktadır. Bu riskler; ticari ve politik risklerdir. Ticari risk, muhatap şirketlerin borcunu ödeyememesi ile ilgili iken politik risk müşterilerin bulunduğu ülkedeki siyasi koşullara bağlı olarak ortaya çıkan risklerdir. Uluslararası ticarete, bu tür risklerin azaltılmasında gayri nakdi finansman tekniği kullanılmaktadır. Gayri nakdi finansman tekniği, ihracat alacak bedelinin sigorta ettirilmesi yoluyla sağlanmaktadır. Türkiye’nin ihracatında mal mukabili ödeme şeklinin yoğunlukta kullanılması ihracatçılara bazı maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Bunlar; şüpheli ticari alacaklar başta olmak üzere, ticari alacakların izlenmesi ve düzenli takibi, tahsilat sürecinde oluşan ödemeler, yeni müşteriler hakkında bilgi sağlama ve kredi değerlerinin hesaplanmasında katlanılan maliyetler olarak sıralanabilir. Bu maliyetlerin ortadan kaldırılması veya azaltılması alacağın sigorta ettirilmesi yolu ile sağlanabilmektedir. Gayri nakdi finansman tekniği, ihracatçılara alacağın tahsil garantisi, nakit akış desteği, satış gelirlerini artırma ve satış portföyünü genişletme, ticari istihbarat kaynağı olma, pazar bilgisi sağlama, ticarete pazarlık gücü sağlama ve finansman olanaklarını genişletme imkânı sunmaktadır (Yeşilyaprak, 2018:358-383).

2.1.2. Nakdi Finansman Yöntemi

Nakdi finansman yönteminde ise dış ticaret firmalarına direkt para akışı sağlanarak kredi temin edilmektedir. Bu kredi, daha çok Türk Eximbank kredi kaynaklarından belli limitler çerçevesinde teminat karşılığı sağlanmaktadır. Türk Eximbank, kredileri ya doğrudan kendisi temin etmekte ya da aracı bankalar aracılığıyla kredi kullanımını sağlamaktadır. Türk Eximbank kredileri: kısa vadeli, orta vadeli ve döviz kazandırıcı hizmetler kapsamındaki krediler olmak üzere üç ana bölüme ayrılmaktadır. Kısa vadeli krediler, daha çok ihracatçılara üretim öncesinde veya hemen üretim sonrasında nakdi yardım sağlamaya yönelik kredilerdir. Orta vadeli krediler, daha çok yatırıma yönelik kredilerdir. Özellikle makine, teçhizat, hammadde, yurtdışında marka satın alınması, yatırım projelerinin finansmanı, gemi inşa ve

ihracatına yönelik projelerin desteklenmesi ve yurtdışında mağaza açılmasını sağlamak amacıyla sağlanan krediler bu tür kredilerdendir. Döviz kazandırıcı hizmetler kapsamındaki krediler ise daha çok hizmet sektörüne yönelik döviz kazandırıcı işlemleri desteklemek amacıyla verilen kredilerdir. Bu tür kredi taleplerinde özellikle turizm ve lojistik sektörüne, yurtdışı fuar katılımı ve müteahhitlik hizmetlerine ilişkin hizmetler finanse edilmektedir (Eximbank, 2020).

2.2. Leasing

Firmalar, nakdi kaynaklarını ya işletme sermayesi için yâda duran varlık alımları için kullanmaktadırlar. Duran varlıklara yapılan yatırımların nakdi sermayeye dönüşmesi uzun zaman alabilmektedir. Bundan dolayı firmalar duran varlık alımlarında bir anda yüksek miktarda nakdi para çıkışı yapmak yerine, duran varlığı kiralama yöntemine başvurarak bedelini uzun vadede ödemeyi tercih etmektedirler. Bunun için dış ticaret firmaları, leasing yöntemini kullanmaktadırlar. Leasing, bir maddi duran varlığın kullanım hakkının belirli bir süre için kira veya başka bir fayda karşılığında kiracıya devredilmesi, kira bedeli ödemesinin sonunda ise bir muayyen bedelle varlığın kiracıya devredilmesi işlemidir. Dış ticaret firmaları, leasing yönetmeni kullanarak maddi duran varlık alımlarında kendilerine taksit yöntemiyle finansman imkânı sağlamaktadırlar. Bu yolla bir anda yüksek miktarda para çıkışlarının önüne geçerek ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Pamukçu ve Çakmak, 2017:245-267).

2.3. Faktöring

Faktöring, firmaların mal ve hizmet satışlarından doğan yurt dışı vadeli alacaklarının faktöring şirketi tarafından temlik alındığı; garanti, alacak, tahsilat yönetimi ve finansman hizmetlerinin bir arada sunulduğu komple bir finansman tekniğidir. Faktöringde, kredili satış yapan ihracatçı firmalar, 60-180 gün vadeli alacaklarını bir sözleşme ile faktöring firmalarına temlik etmektedirler. Alacağın temlik ile beraber ihracatçılar alacağın vadesini beklemeden hemen nakit elde etme imkânına kavuşmaktadırlar (Özdemir, 2005:194-224).

2.4. Forfaiting

Forfaiting, bir ihracatçının yapmış olduğu vadeli satıştan doğan ve bir kambiyo senedi, garanti mektubu veya alacağın devrine izin veren başka bir araç ile belgelenmiş alacaklarını, ihracatçının kendisine veya anılan belgelerin lehtarına rücu etme şartı olmaksızın bir finansman kuruluşu tarafından satın alınmasını sağlayan işlemidir (Akın, 2010:402). Forfaiting, ihracatçılara 1-7 yıl arasında değişen süreler içinde yapılan vadeli satıştan dolayı alacağın vadesinin dolmasını beklemeden hemen nakit oluşturma imkânı sağlayan bir finansman tekniğidir (Büker, 1997:271-280)..

İhracatçı firmalar bu finansman tekniklerini kullanarak hem müşterilerine vade imkânı sunarak uluslararası ticarete kendilerine rekabet avantajı sağlamaktadır hem de hemen nakdi finansman imkânına kavuşarak finansman sorununu çözebilmektedir. Bu finansman teknikleri, ihracatçı firmaların şüpheli ticari alacaklarının oluşmasının da önüne de geçmektedir. Şüpheli ticari alacakların oluşmaması ihracatçı firmaların bilançolarına olumlu katkı sağlayarak yeni kredi taleplerinde riskli pozisyona düşmelerinin önüne geçmektedir. Riskli pozisyona düşmeyen ihracatçı firmalar bu sayede düşük maliyetli kredi imkânına kavuşabilmektedirler. Aynı zamanda alacağın hemen tahsil edilmesi, kur riski yönetimini de kolaylaştırmakta, ileride oluşabilecek kur riskinin önüne geçilmesini sağlamaktadır.

3. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARETİN FİNANSMANINDA YAŞANAN SORUNLAR

Türkiye’de dış ticaret firmaları, dış ticaretin finansmanında kullanılan tekniklerden yararlanırken çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların başında Türk Eximbank’ın kredi kullanımlarında teminat istemesi ve limit tahsisi sorunu gelmektedir. Türkiye’de, firmaların yapısına bakıldığında firmaların %99,6’sının KOBİ niteliğinde olduğu görülmektedir. KOBİ’leri ana sorunlarının başında ise nakit sorunu gelmektedir. Teminat gösterilmesi zorunluluğu KOBİ niteliğindeki dış ticaret firmalarının teminat bulamamaları durumunda bu kredilerden faydalanamamasına neden olmaktadır. Bunun yanında teminat gösterilebildiği halde limit tahsisi sorunu dış ticaret hacmi büyüyen firmaların gerektiği kadar dış ticaret finansmanına ulaşmasının önüne geçmektedir. Bu durum Türkiye’de dış ticaret hacminin gelişimine olumsuz etki göstermektedir (Geçer, 2017:81-86).

Alternatif finansman tekniklerinde ise özellikle faktöring ve forfaiting firmalarının, mevcut alacağın yaklaşık %20’ini tahsilattan önce ödememesi, politik veya ticari riski yüksek olan ülkelerde veya firmalarda komisyon oranlarını yüksek tutması bu tekniklerin yaygın olarak kullanılmasının önüne geçmektedir (Özdemir, 2005:194-224).

4. SONUÇ

Türkiye’de dış ticaretin finansmanında Türk Eximbank’ın nakdi ve gayri nakdi kredileri yoğun olarak kullanılmakla beraber alternatif finansman tekniklerinin kullanım oranı son yıllarda artmaya başlamıştır. Dış ticaret firmaları, özellikle nakdi kredilerle acil nakit ihtiyaçlarını gidermekte, gayri nakdi finansman tekniği ile alacaklarını sigorta ettirerek alacaklarını hem garanti altına almakta hem de risk faktörünü azaltarak pazar payını artırma imkânına kavuşmaktadırlar.

Türkiye’de dış ticaret hacminin artması özellikle ihracatta büyüme hedeflerinin yakalanması firmaların finansman sorununu çözmeleri ile mümkün görünmektedir. Bu nedenle dış ticaret firmaların finansmana erişiminin kolaylaştırılması, teminat gösterilmesi zorunluluğunun ortadan kaldırılması veya azaltılması sağlanarak limit tahsisi sorunun çözülmesi gerekmektedir. Bunun yanında leasing, faktöring ve forfaiting gibi alternatif finansman tekniklerine ulaşımın kolaylaştırılması ve bu teknikleri kullanırken maliyetlerin aşağıya çekilmesi gerekmektedir. Bunların tamamının sağlanması Türkiye’de dış ticaret hacminin artmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, O., “Türkiye’de Dış Ticaret ve Dış Ticaretin Finansmanı Durum Değerlendirmesi”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Konferansı*, Ankara, 2009.

Büker, S., (1997), *Finansal Yönetim A. Ö. F. Yayınları*, Eskişehir.

Geçer, T., “Eximbank Teminat Mektubu Toplama Bankası Mı?”, *İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2017, ss.1-17.

Güngörmüş, A., (2006), *Uluslararası Piyasalardaki Gelişime Paralel Olarak Günümüzde Kullanılan Finansman Teknikleri*, Fatih Üniversitesi, İstanbul MYO, İstanbul.

Gürsoy Y., (2009), *Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi*, Ekin Yayınları, Bursa.

Özdemir, Z., “Dış Ticaret Finansman Tekniklerinden Faktoring ve Forfaiting İşlemleri”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2005/2, (10), ss.194-224.

Pamukçu, F., M. Çakmak, “Uluslararası Ticarete Finansal Kiralama İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 2017/48, (12), ss.245-267.

Türkiye İstatistik Kurumu, Yıllara Göre Dış Ticaret Değerleri, <<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>>(20.02.2020)

Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetler, <<https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz>>(15.02.2020).

Yeşilyaprak, M., "Yurtdışı Ticari Alacak Sigortasının Firma İhracatına Etkisi: Türk Eximbank Yurtdışı Alacak Sigortası Üzerine Bir Araştırma", *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 2018/19, (10), ss.358-383.

**BASIN İŞ KANUNU KAPSAMINDA GAZETECİLERİN İŞ SÖZLEŞMESİNİN SON
BULMASI VE KIDEM TAZMİNATI HAKKI**

Gökçe CEREV

Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

ÖZET

Gazetecilik mesleği ortaya koyduğu toplumsal değer bakımından diğer mesleklerden farklı bir yapıya sahiptir. Demokrasinin temel değerlerinden biri olan haber alma özgürlüğü gazetecilik mesleğinin önemini artırırken, çalışma şartlarının da özel bir statüye sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Günümüzde birçok ülkede başta basın özgürlüğü olmak üzere gazetecilik mesleği özel kanunlarla koruma altına alınmıştır. Ülkemizde de basın özgürlüğü ve gazetecilik mesleği anayasa ile koruma altına alınmış ve farklı kanunlar ile mesleksi düzenlemeler yapılmıştır. Ülkemizde gazetecilerin çalışma ilişkilerinin yasal çerçevesi 5953 Sayılı Basın İş Kanunu'yla düzenlenmiştir. 5953 sayılı Basın İş Kanunu ile gazetecilerin çalışma hayatlarıyla ilgili sözleşme yapma, sözleşme sonlandırma, tazminatlar, izinler, çalışma süreleri gibi temel konular yasal güvence altına alınmış, şeklen belirlenmiştir. Yasal olarak şekillenen çalışma ilişkileri ile uygulama da karşılaşılan farklılıklar çalışanların yasal düzenlemelerden tam olarak yararlanmasına engel olmaktadır. Ülkemizde de gazeteciler bu durumdan etkilenmektedir.

Bu çalışmada 5953 sayılı Basın İş Kanunu kapsamında gazetecilerin iş sözleşmelerinin son bulması durumları ve kıdem tazminatı hakları incelenmiştir. Çalışmada öncelikle literatür taraması yapılarak gazeteci kavramı açıklanmış, sonra 5953 sayılı Basın İş Kanunu kapsamında iş sözleşmesi yapma ve son bulma durumları incelenerek, iş sözleşmesinin sona erdirilmesi durumunda ortaya çıkan kıdem tazminatı hakkı ele alınarak, eksik yönleri ve uygulamada karşılaşılan sorunlar açıklanarak, gazetecilerin karşılaştığı sorunların azaltılmasına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Basın İş Kanunu, Gazeteci, İş Sözleşmesi, Kıdem Tazminatı

**TERMINATION OF JOURNALISTS' EMPLOYMENT CONTRACTS AND RIGHT
OF SEVERANCE PAY WITHIN THE SCOPE OF PRESS LABOR LAW**

ABSTRACT

As a profession, journalism has a different structure from other professions in terms of the social value it presents. Freedom of access to information, which is one of the fundamental values of democracy, has increased the importance of journalism, as well as necessitated it to offer working conditions in a special status. Journalism, particularly the freedom of the press, is protected by special laws in many countries today. In Turkey, the freedom of the press and journalism have been protected by the constitution; therefore several occupational regulations have been made by various laws. The legal framework of journalists' labor relations in Turkey

is regulated by the Press Labor Law No. 5953. The Press Labor Law No. 5953 determines and legally secures the basic issues such as contracts, termination of contracts, severance pay, permits, working hours related to the occupational life of journalists. The differences between the practice and legally shaped occupational relationships prevent employees from making full use of the legal regulations. Journalists in Turkey are also affected by this situation.

In this study, the termination of the journalists' employment contracts and their severance pay rights are examined within the scope of Press Labor Law No. 5953. In the study, the concept of journalist is explained at the beginning by making literature review; then, the conditions of signing and termination of employment contracts are described within the scope of Press Labor Law No. 5953; later, the right to severance pay, which arises in the event of termination of the employment contract, is addressed; and, the solutions were proposed to reduce the problems faced by journalists by explaining the shortcomings and problems encountered in practice.

Keywords: Press Labor Law, Journalist, Employment Contract, Severance Pay

GİRİŞ

Basın özgürlüğü bir ülkenin demokratikleşme seviyesinin önemli göstergelerinden birisidir. Basının toplum üzerinde oluşturacağı kamuoyu ciddi etkiler yaratabilmektedir. Bu durum basının hükümetler tarafından sürekli olarak kontrol altında tutulma isteğini öne çıkarmaktadır. Günümüzün değişen teknolojik ve kültürel yapısıyla klasik basın anlayışı modern bir yapıya dönüşmüş haberin ulaşılabilirliği coğrafi olarak artarken zaman olarak kısalmıştır. Günümüz basını toplumsal etkisini daha çok hissettiren, daha hızlı, etki alanı daha fazla bir yapıya dönüşmüştür. Basın kuruluşlarının toplumsal etkisini ve özgürlüğünü ortaya koymakta en önemli rol ise basın çalışanlarındadır. Basın çalışanlarının iki önemli durumu basın özgürlüğünün oluşmasında kritik rol üstlenmektedir. Bunlardan ilki temel basın özgürlüğü olarak karşımıza çıkan haber alma, haber yapma ve tarafsızlık durumlarıyken diğeri çalışma ilişkileriyle ilgili sahip olunan haklardır. Basın çalışanlarının basın kuruluşu sahibi işverenlerle arasındaki çalışma ilişkilerinde güvenceli bir şekilde ve iş garantisiyle çalışması basın özgürlüğünün ortaya çıkmasında önemlidir.

Basın mensuplarının çalışma şartlarının genel yapısı yasal düzenlemelerinin de diğer çalışanlardan farklı olmasına neden olmuştur. Demokratikleşme için basın özgürlüğü ve basın çalışanının iş güvencesi iki temel esastır. Basın çalışanlarının çalışma ilişkileri Türkiye’de Basın İş Kanunu ile düzenlenmiş ve diğer çalışanlardan farklı haklara sahip olmuşlardır. Basın çalışanlarının işe giriş, işin yapılışı ve işin sonlanmasında ortaya çıkan iş güvencesi hakkıyla birlikte kıdem tazminatı da önemli bir haktır. Kıdem tazminatı genel olarak çalışanların işletmelerine karşı göstermiş oldukları sadakat ve harcadıkları emek karşılığı verilen toplu bir para olarak şekillenmektedir ve belirlenen yasal düzenlemeler ile bazı şartlar sonucunda hak edilmektedir.

Bu çalışmada Basın İş Kanunu kapsamında çalışan gazetecilerin iş sözleşmesinin son bulması ve kıdem tazminatı hakkı incelenmiştir. Çalışmada ilk olarak gazeteci kavramı açıklanmış,

sonra basın çalışanlarına yönelik yapılan yasal düzenlemeler tarihsel süreçte açıklanmış, Basın İş Kanunu kapsamında sözleşmenin son bulması ve kıdem tazminatı hakkı irdelenerek mevcut durum hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Gazeteci Kavramı

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte geçmişe göre daha da gelişen basın yayın işlemleri günümüz basın çalışanlarına da farklı kavramlar yüklemeye başlamıştır. Sözlük anlamı ile bakıldığında gazeteci en basit şekilde “*Gazete yayımlayan, gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kişi*” olarak tanımlanmıştır (www.sozluk.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.02.2020). Gazeteci esas olarak toplumu ilgilendiren önemli konular hakkında bilgiler toplayarak haber şekline getiren ve toplumu bilgilendiren bir mesleği yapar (Tokgöz, 1981:10). Gazeteci tanımı Uluslararası Gazeteciler Federasyonu’na göre kazancının çoğunu bir veya birkaç görsel işitsel kitle iletişim araçlarına yazı veya resimle katkı sağlayarak kazanan, bu işten kazanç elde eden kişi olarak açıklamıştır (Özsever, 2004:30). Gazeteci günlük hayatta haber toplayarak, görsel ve işitsel iletişim araçlarına haber yapan ve bu işten gelir elde eden kişi olarak tanımlanabilir. Gazetecinin yaptığı işte toplum açısından haber üretmek ve kamuoyunu bilgilendirmek esastır. Gazeteci bu işleri her ne kadar gelir elde etmek için yapsa da meslek etiği açısından uyması gereken kriterler ve elindeki basın gücü diğer mesleklerden farklı bir durumda olmasına neden olmuştur (Bohere, 1986:10; ILO 2012:165).

Yasal mevzuat açısından gazeteci kavramına baktığımızda kanunda yapılan tanımlama önem arz etmektedir. Kanun kapsamında gazeteci kavramının açıklanması hem gazeteciye hem de basın işverenine çeşitli hak ve yükümlülüklerin ortaya çıkmasına neden olur. 5953 sayılı Basın İş Kanununda gazeteci kavramı birinci maddede “*Bu kanun hükümleri Türkiye’de yayınlanan gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunundaki “işçi” tarifi şümulü haricinde kalan kimselerle bunların işverenleri hakkında uygulanır. Bu Kanunun şümulüne giren fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlara gazeteci denir*” şeklinde açıklamıştır (5953 S.K/Md.1.).

Kanun kapsamında gazeteci tanımlamasının yapılabilmesi için kanunda belirtilen işyerlerinde bir sözleşme ile çalışması esas alınmıştır. Kanunda belirtilen uygulama alanları dışında istisnalar olarak kamu tüzel kişilerine ait işyerlerinde çalışan memurlar ve hizmetlilerin kanun kapsamına girmediği belirtilmiştir. 2011 yılında 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’da yapılan değişiklik ile basın kartlı kişilerde Basın İş Kanunu kapsamına alınmıştır. Basın Kartı Yönetmeliğinde yapılan düzenleme ile gazeteci tanımlaması Basın İş Kanunu kapsamında ücret karşılığı fikir ve sanat işlerinde çalışanlar ile Türkiye Radyo Televizyon Kurumun da çalışan kişiler olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de yasal çerçeve içinde gazeteci sayılabilmek için Basın İş Kanunu kapsamındaki işyerlerinde çalışmak, basın iş sözleşmesine tabi çalışma ve fikir sanat işleri icra etmek gerekmektedir (Oğuzman, 1967:861; Soyer, 2016:611). Basın İş Kanununda da belirtildiği gibi dönemsel olmayan yayınlarda çalışanlar kanun kapsamına girmediği gibi tanımsal olarak ifade edilen gazete kavramı ise günlük gazete ya da dönemsel yayınları ifade etmektedir (Uçak, 2011:387).

2. Tarihsel Süreçte Gazetecilerin Çalışma İlişkilerine Yönelik Yasal Düzenlemeler

Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan teknolojik değişimler ve ilerlemelerin paralelinde gelişme göstermeye başlayan çalışma ilişkileri ve ortaya çıkan işçi sınıfı basın çalışanlarını da etkilemiştir. Basın çalışanlarının çalışma koşulları dünya genelinde ortaya çıkan ekonomik, siyasal, kültürel ve teknolojik değişimler çerçevesinde gelişim göstermiştir. Basın işlerinde sanayi devriminin başlangıcında emek yoğun olarak ortaya çıkan üretim sonraki süreçlerde meydana gelen gelişme ile birlikte toplumun tümüne ulaşma çabasının sonucunda hem yapısal hem de ulaşılabilirlik anlamında artış ortaya koymuştur. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde basın yoluyla yapılan toplumsal algı yönetimi ve propaganda faaliyetleri, ilerleyen zamanda basının toplumsal gücünün giderek artan bir şekilde farkına varılmasına neden olmuştur. Basına yapılan sermaye yatırımlarının artmasıyla birlikte artık basın işlemleri daha profesyonel bir yapıya dönüşmüştür. Geçmişte kendi haberini bulup, kendi yayını hazırlayıp dağıtan ve satan kişi yerine bu talebi karşılayacak işletmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Artık basın kuruluşları rekabet eden bir işletme, bu kuruluşların sahibi de işveren olmuştur (Sakar, 2002:21). Günümüzde basın kuruluşları kar amacı taşıyan birer işletme şekline dönüşmüştür. Gazetecilik mesleği artık ticari bir işletme içinde yapılan meslek şekline gelirken gazeteci artık basın işçisi, haber işçisi olarak şekillenmiştir. Geçmişten günümüze geçen bu süreç içerisinde gazetecilik ve çalışma koşullarına yönelik yasal düzenlemelerde farklı gelişmeler göstermiştir.

Dünyada gazeteciliği meslek olarak yapan ve bu işten gelir elde eden kişilere yönelik ilk yasal düzenleme 1776 yılında İsveç’ de düzenlenen Basın Özgürlüğü Kanunu olmuştur. İsveç de 1874 yılında kurulan İsveç Basın Birliği ise ilk gazeteci örgütlenmesi olarak tarihte yer almıştır. Bu gelişmelerle beraber İsveç de gazetecilere yönelik yapılan düzenlemeler ile 1901 yılında İsveç Gazeteciler Federasyonu kurulmuş, gazeteciler hızlı bir şekilde örgütlenmiştir (Atılğan, 2009:35). Gazetecilere yönelik yapılan bu yasal düzenlemeler ve gazetecilerin örgütlenme çabaları Avrupa’da etkili olmuş aynı dönemde 1907 yılında İngiltere’de Ulusal Gazeteciler Sendikası, 1883 yılında İsviçre, 1900 yılında Danimarka’da ulusal gazeteci sendikaları kurulmuş bu örgütlenmeleri 1910 yılında Almanya’da kurulan Ulusal Gazeteciler Birliği takip etmiştir (Özsever, 2004:63; Atılğan, 2009:35). Dünya genelinde basın özgürlüğüne paralel gelişen gazetecilik ile birlikte değişen çalışma ilişkileri ülkelerin içinde bulundukları siyasi, ekonomik ve sosyal şartlara göre yasal düzenlemeler yapılmasına neden olmuştur. Günümüzde basın çalışanları her ülkenin kendi düzenlemesine göre yasal haklara sahipken bu haklar ülkelerin demokratikleşme ve gelişme seviyesine paralel artış göstermektedir.

Türkiye’de gazetecilerin çalışma şartlarıyla ilgili düzenlemeler dünya genelinde görülen gelişmelerle paralel ilerleme göstermiştir. Osmanlı döneminde başlayan gazetecilik dönemin kendine özgü şartları sebebi ile tam bir gelişme göstermemiş, Osmanlının matbaa ile geç tanışması ve yönetim şekli gazetecilerin haklarının sınırlı olmasına neden olmuştur. Cumhuriyet ile birlikte hızlı bir değişim gösteren süreç sonucunda gazetecilik mesleği de

gelişmeye ve şekillenmeye başlamıştır (Tuncay, 1982:12). Türkiye’de gazetecilere yönelik ilk yasal düzenleme 1938 yılında 3511 sayılı Basın Birliği Kanunu ile yapılmıştır. Basın birliği kanunu basın çalışanlarının çalışma ilişkilerinin yasal çerçevesinin temelini oluşturmakta ve müteakip dönemde oluşturulacak olan kanunların zeminini meydana getirmektedir (Atılğan, 2009:50). 3511 sayılı kanunun oluşturulmasındaki esas özellik ilk iş kanunu olan 1936 tarihli 3008 sayılı kanunun basın çalışanlarını kanun kapsamı dışında tutması ve bu nedenden dolayı basın çalışanlarının 1926 yılında çıkarılan Borçlar Kanununa tabi olarak çalışmasıdır (Özsever, 2004:33).

1952 yılında yürürlüğe giren ve günümüzde Basın İş Kanunu olarak adlandırılan “5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun” Türkiye’de basın çalışanlarının çalışma ilişkilerini çerçeveleyen en önemli yasal düzenleme olmuştur. Basın İş Kanunu 1961 yılında 212 sayılı kanun ile bazı değişikliklere uğramış ve halen yürürlükte olan yasal düzenlemedir.

3. 5953 Sayılı Basın İş Kanunu Kapsamında Gazetecilerin İş Sözleşmesinin Son Bulması ve Kıdem Tazminatı

Günümüzde gazetecilerin toplumun haber alma hakkı ve demokratikleşme üzerindeki rollerinin önemi çalışma şartlarının diğer işçi işveren ilişkilerinden farklı olmasına sebep olmuştur. Esasında gazeteci diğer bir yaklaşımla fikir işçisidir. Türkiye’de gazetecilerin çalışma ilişkileri 1952 yılında yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan ve diğer adı Basın İş Kanunu olarak ifade edilen “5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun” ile düzenlenmiştir. Kanun yürürlüğe girdiği dönemde kamu kesimi dışında ve iş kanununa tabi olmayan basın çalışanlarının ve gazetecilerin çalışma ilişkilerini düzenlemekte, hak ve çıkarlarını korumayı hedeflemektedir (Atılğan, 2009:589). Kanunda gazeteci ve işverenlerin arasındaki ilişki iş sözleşmesinin şekli, içeriği, fesih durumu, ücret, tazminatlar başta olmak üzere genel olarak düzenlenmiştir (Sahir ve Özek, 2000:386-387).

Gazetecilere yönelik yapılan bu düzenlemeler özellikle basının toplumsal ve kamusal rollerini tam olarak yapabilmesi ve basın özgürlüğüyle birlikte basının kamuoyu yaratma gücünü kullanabilmesini sağlamaktadır. Basın İş Kanunun genel durumu ve gazetecilerin yasal haklarının seviyesi sadece gazetecilerin çalışma ilişkisini düzenlemez aynı zamanda toplumun genel ekonomik, siyasal ve sosyal düzeyinin de bir göstergesi olmaktadır. Bu yüzden gazetecilere yönelik yapılacak düzenlemelerin boyutu ve içeriği önemlidir.

5953 sayılı Basın İş Kanunu’nda gazetecilerin sözleşme yapmaları madde 4’de düzenlenmiştir. Madde 4’e göre gazetecilerin iş sözleşmesinin yazılı olarak yapılması zorunludur. Yapılan sözleşme içinde işin niteliği, ücretin miktarı, kıdem süresi açık bir şekilde yazılmalıdır. Gazetecinin işinin niteliğinde ve ücretlerinde yapılacak olan değişiklikler sözleşmeye işlenmelidir. Gazeteciler iki yıl çalıştıktan sonra terfi edebilmektedir (5953 S.K. Md4).

Gazetecinin sözleşmesinin son bulması kanunda belirtilen şartlara bağlanmıştır. Kanunun 5nci maddesinde süresi olmayan sözleşmelerin son bulmasını belirli şartlara bağlamıştır. Yine sözleşmenin derhal son bulmasında işveren tarafından ödenecek tazminat ayrıca düzenlenmiştir. Kanunun 6ncı maddesinde kıdem tazminatı hakkının ayrıntıları yer almaktadır. Gazetecinin kıdem tazminatı düzenlemesi genel olarak şu şekilde yapılmıştır (5953 S.K. Md6);

- Gazetecinin meslekte en az beş yıl çalışma kıdemi olması kıdem tazminatı hakkı kazanmasını sağlar. 4857 sayılı İş Kanununa tabi çalışanlarda bu süre bir yıldır. Gazeteciler için düzenlenen beş yıllık süre mesleklerine ilk giriş tarihi itibari ile hesaplanmaktadır. Sözleşmesi son bulan gazeteci bu süreye göre hesaplanacak tazminatı almaya hak kazanır.
- Gazetecinin iş sözleşmesi sonlandırılırken yazılı ihbarda bulunulması zorunludur ve ihbardan sonra üç ay süre geçmesi gerekir. Beş yıldan az kıdemi olan gazetecilerde ise fesih ihbar süresi bir ay olarak belirlenmiştir.
- Gazetecinin sözleşmesi son bulduğunda yıllık izin kullanmadıysa bu izne ait ücret peşin olarak ödenir.
- Bir işyerinden kıdem tazminatı alarak ayrılan ve başka işyerinde çalışmaya başlayan gazeteci için kıdem tazminatı yeni işe girişinden itibaren hesaplanır. İşveren tazminatı ödeme aczine düşmesi durumunda en fazla dört taksitte bir yıllık süre içinde tazminatı ödeyebilir.
- Gazetecinin kıdem tazminatı her yıl için son verilen ücret üzerinden her tam yıl için bir aylık ücreti üzerinden hesaplanır. Yıllık küsuratlar da altı ayın altındakiler dikkate alınmamaktadır. Kıdem süresinin son bulmasında süreli fesih işlemi varsa fesih bildirim süresinin son günü olan tarih dikkate alınarak hesaplanır (Karaca, 2004:197).

Gazetecilerin kıdem tazminatı hakkı kazanmasının yukarıda belirtilen esaslar dâhilinde yapılması belirli temel şartları öne çıkarmaktadır. Yukarıda belirtilen durumlar incelendiğinde gazeteci esas olarak Basın İş Kanununa tabi olarak iş sözleşmesi ile çalışmalı ve çalışma kıdeminin en az beş yıl olması gerekir.

Gazeteci iş sözleşmesini kendi isteğiyle sonlandırmak isterse bir ay öncesinden işverene yazılı bildirimde bulunmak zorundadır. Fesihle ilgili bildirim süreleri sözleşme ile artırılabilir. Gazetecinin sözleşmesinin son bulması durumunda sözleşmeyi sonlandıran tarafından Bölge Çalışma Müdürlüğüne ve Basın Yayın Müdürlüğüne bu durum bildirilmelidir (5953 S.K. Md.7). Gazetecinin ahlak ve kötü niyet kurallarına aykırı durumlarla karşılaşması sonucunda sözleşmesini sonlandırmasında fesih bildirim süresine uymasına gerek yoktur. Bu şekilde yapılan fesihlerde gazetecinin tazminat alma hakkı devam eder. Gazetecinin sağlıkla ilgili sorunlarında altı aydan fazla süren hastalıklarda işveren tarafından tazminatı ödenerek son verilebilir (5954 S.K. Md. 8).

Sonuç ve Değerlendirme

Basın çalışanlarının çalışma koşulları günümüzde artan teknoloji ve değişen toplumsal beklentilerle birlikte farklılık gösterse de demokrasi, kültür, sosyal yapı, ekonomi ve gelişmişlik üzerindeki önemi azalmamış aksine giderek artış göstermiştir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin önemli göstergelerinden birisi olan basın özgürlüğü basın çalışanlarının haber alma, haber yapma ve haber sunma alanlarındaki özgürlükleri ile paralel bir yapı sergilese de aynı şekilde önemli olan diğer bir konuda basın çalışanının çalışma ortamında iş güvencesiyle birlikte özgür bir şekilde işini yapabilmesidir. İş güvencesi gazetecinin en önemli özgürleşme araçlarından birisidir. Gazetecinin iş güvencesinin sağlanması da yasal düzenlemeler ile gerçekleşmektedir. Ülkelerin siyasi, ekonomik ve kültürel durumları bu düzenlemelerin düzeyini belirlemektedir. Türkiye’de de basın çalışanları için farklı bir yasal düzenleme yapılmış ve basın çalışanlarının çalışma şartları bu yasal düzenleme ile çerçevelenmiştir.

Türkiye’de gazetecilerin çalışma ilişkileri 1952 yılında yürürlüğe giren Basın İş Kanunu ile düzenlenmiştir. Basın İş Kanunu yaklaşık 70 yıldır yürürlükte olan bir düzenlemedir ve günümüze kadar bir takım değişiklikler yapılmıştır. Günümüzün hızla gelişen dünyasında teknolojik ilerlemelerle birlikte Basın İş Kanunun tekrar ele alınması temel bir ihtiyaçtır. 1936 yılında yürürlüğe giren ilk iş kanunu günümüze kadar 4 farklı yasal düzenleme altında değişikliğe uğramış ve en son iş kanunu 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Basın İş Kanunun değiştirilmesi zorunluluk şekline gelmiştir. Mevcut kanun üzerinden gazetecilerin sözleşmelerinin son bulması ve kıdem tazminatı hakkı değerlendirildiğinde diğer çalışanlara göre yetersiz düzeyde kaldığı gözlenmektedir. Diğer çalışanlar için kıdem tazminatına hak kazanmak için bir yıllık kıdem süresi yeterliyen gazeteciler için bu süre beş yıl olarak düzenlenmiştir. Diğer çalışanlar için kıdem tazminatı hesaplamasında artık süreler için hesaplama yapılırken gazetecilerin kıdem tazminatı hesaplamasında altı aydan az süreler hesaba dahil edilmemiştir. Günümüz şartlarında gazetecilerin çalışma şekillerinde meydana gelen değişim dijital medya ve internet gibi ilerlemeler kanunun kapsam alanı bakımından da bir takım sıkıntıları ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda gazetecilerin diğer çalışanlardan farklı çalışma şartları nedeni ile düzenlenen Basın İş Kanunu her yönüyle ilerleme yaratacağına yetersizlik meydana getirmiştir.

Günümüzde Türkiye’nin demokratikleşme anlamında daha ileri gidebilmesi için basın özgürlüğü kadar basın çalışanlarının yasal haklarına da önem vermeli ve geliştirmelidir. Basın ve basın çalışanlarının gelişmesi toplumun her kesimine fayda sağlayacaktır. Gelişmekte olan Türkiye için basın özgürlüğü ve gazeteciliğin ilerlemesi önemlidir.

KAYNAKÇA

ATILGAN, S. (2009). Türk Basınında Fikir İşçileri ve Yasal Hakları. II. Baskı, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Bas-HAS, İstanbul

BOHERE, G. (1986).Gazetecilik Mesleği, Çeviren: Nurhan SÜRAL, ILO.

ILO (2012) International Standard Classification of Occupations, ISCO-88, V.1, Geneva

KARACA G. N. (2004). Türkiye’de Basın Çalışanlarının İş İlişkileri ve Sorunları, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1547, Eskişehir.

OĞUZMAN, K. (1967). Gazetecilerin Mesleki ve Sosyal Hakları. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.32, sf.858-883.

ÖZSEVER, A. (2004). Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci. Ankara, İmge Yayınevi

SAHİR, E. ve ÖZEK, Ç. (2000). Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat. İstanbul. Alfa Yayınevi

SOYER, P. (2016). Basın İş Kanununun Kapsamı ve Yargıtay Uygulaması", Legal İş Hukuku Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, syf.609-629.

ŞAKAR, M. (2002). Basın İş Hukuku Gazetecilerin Çalışma İlişkileri. İstanbul, Beta Yayınları

TOKGÖZ, O. (1981). Temel Gazetecilik, Ankara, AÜSBF Yayını.

TUNCAY, A. C. (1989). Hukuki Yönden Basında İşçi İşveren İlişkileri, Evrim, İstanbul.

UÇAK, O.(2011). Medyada Fikir İşçilerine Tanınan Haklar Süreci ve Karşılaştırmalı Uygulama Örnekleri, Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu.

<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 21.02.2020

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5953.pdf>, 5953 Sayılı Kanun, Erişim Tarihi: 18.02.2020

EĞİTİMDE TEKNOLOJİ KULLANIMI

TECHNOLOGY USAGE IN EDUCATION

Mahire ASLAN

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi

Deniz DURSUN

Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi

Aybüke BURKAÇ

Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi

ÖZET

Eğitim, toplumların yeni kuşaklarını hayata hazırlamak, kültürlerini aktarmak ve geliştirmek, nesillerin daha iyi hayat standartlarına sahip olmalarını sağlamak için çağlar boyunca yapılan etkinliklerin tümüdür. Eğitim, toplumun üretim anlayışına ve yaşayış biçimine göre sürekli olarak değişim gösterir. Günümüz dünyasında yaşanan yoğun yenilikler ve gelişimler, hayatımızın temel yapılarından biri olan eğitimde köklü devrimlere yol açmıştır. İnanılmaz miktarda bilgiye saniyeler içerisinde ulaşabilmemizi sağlayan bilişim ve iletişim teknolojileri, eğitimi farklı bir boyuta taşımış, öğretimin rolünü ve etkililiğini değişime uğratmıştır. Teknolojinin öğrenme ve öğretme amaçları için kullanılması, eğitim teknolojileri alanının doğmasına yol açmıştır. Öğretme ve öğrenme için mevcut teknolojilerin ortaya çıkışından bu yana, okullar yüksek teknoloji ürünlerinin tedariği için fonlarının önemli bir kısmını ayırmaktadır. Tüm bu büyük yatırımlara rağmen, şimdiye kadar bu yöntemler sayesinde elde edilen başarının beklenen düzeye erişemediği gözlemlenmiştir. Teknoloji entegrasyonunun karmaşık ve zorlu bir konu olduğu açıktır ve bu durum okullara daha fazla yük getirmektedir. Öte yandan, bir süreç ve ürün olarak eğitim teknolojileri, bu sorunların üstesinden gelmek için çözümler üretmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı eğitim teknolojisi kavramını tanımlamak, teknolojinin eğitimle ilişkisini irdelemektir. Çalışmada teknolojinin farklı tanımları incelenmiş, eğitim teknolojisi

kavramı tanımlanmıştır. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının eğitim teknolojileri ile olan ilişkisi incelenmiş, teknolojinin yapılandırmacı öğretime katkıları belirtilmiştir. Eğitim teknolojilerinin kısa tarihi açıklanmış, eğitim ve teknolojinin ilk buluşmalarından günümüze kadar olan ilişkileri ve eğitim teknolojisinin kullanıldığı farklı sistemlere değinilmiştir. Eğitimde kullanılan dijital teknolojilerin evrimi ve dönemsel değişimleri incelenmiştir. Eğitim teknolojilerinin öğretimdeki sınırlılıklarına ve eğitimde yol açabileceği olumsuz durumlara değinilmiştir. Son olarak eğitim teknolojilerinin Türk eğitim tarihindeki yeri incelenmiş, bu konuda yapılmış projelerin Türk eğitim-öğretimine olan etkileri ve katkıları aktarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Teknoloji, Teknoloji ve Eğitim, Eğitim Teknolojisi, Türk Eğitim Teknolojisi

Abstract

Education is in all of the activities carried out through the ages to prepare new generations of societies for life, to transfer and develop their culture and to ensure that generations have better life standards. Education constantly changes according to the production perception and life style of the society. Intense innovations and developments in today's world have led to radical revolutions in education, which is one of the basic structures of our life. The information and communication technologies, which enable us to access an incredible amount of information in seconds, carried education to a different dimension, and changed the role and effectiveness of teaching. The use of technology for teaching and learning purposes has led to the birth of the field of educational technologies. Since the emergence of existing technologies for teaching and learning, schools have been allocating a significant part of their funds for the supply of high-tech products. Despite all these large investments, it has been observed that the success achieved by these methods has not reached the expected level until now. It is clear that technology integration is a complex and challenging issue, which puts more strain on schools. On the other hand, educational technologies as a process and product, produce solutions to overcome these problems.

The main purpose of this study is to define the concept of educational technology and to examine the relationship of technology with education. In the study, different definitions of technology were examined and the concept of educational technology was defined. The relationship of constructivist learning approach to educational technologies was examined and the contribution of technology to constructivist teaching was specified. A brief history of educational technologies has been explained, and the relationships between education and technology from the first meeting to today and different systems using educational technology have been mentioned. The evolution and periodic changes of digital technologies used in education are examined. The limitations of educational technologies in education and the negative situations that they may cause in education are mentioned. Finally, the place of educational technologies in the history of Turkish education

has been examined, the effects and contributions of the projects on this subject to the Turkish education and training have been conveyed.

Keywords: Education, Technology, Technology and Education, Education Technology, Turkish Education Technology

TEKNOLOJİNİN TANIMLANMASI

Teknolojik yapılar hayatımızın her yerindedir. Onlarla yemek hazırlar, onları kıyafet olarak giyer, onlarla okuyup yazarız. Onlarla çalışır, oynar, onları üretir, satar ve satın alırız. Hayatımızın her anında onlarla yaşarız. Nasıl ki doğduğumuzdan beri onlarla sürekli berabersek, ölene kadar da birlikte olacağımız düşüncesini kabullenmeliyiz. Dünyamız büyük ölçüde inşa edilmiş bir çevredir; teknolojilerimiz ve teknolojik sistemlerimiz, yaşamlarımız için arka plan, bağlam ve ortamı oluşturur. Özellikle bazı araçları, cihazları veya makineleri içermeyen bir yaşam hayal etmek zordur. Karmaşık teknolojik enerji sistemleri, ulaşım, iletişim ve üretim olmadan bugün hayatımızın nasıl olacağını hayal etmek daha da zor. Yaptığımız ve kullandığımız şeyler kültürümüzü ve çevremizi biçimlendirir, insan faaliyetlerinin düzenini değiştirir ve kim olduğumuzu ve nasıl yaşadığımızı etkiler. Kısacası teknoloji sayesinde yaşam kalitemiz için önemli olan birçok şey yaparız ve kullanırız. (Kaplan, 2009, s. 7)

Tarih öncesi anlamda teknoloji kavramı, insanın çevresine adapte olması ve çevresini kontrol etmek için sürekli biçimde araçlar ve zanaatlar kullanması anlamına gelir. İnsan teknolojisinin kullanımının, genellikle 2 milyon yıldan daha önce, doğal kaynakların basit araçlara dönüştürülmesiyle başladığı öne sürülür. Teknoloji, insanları diğer hayvanlardan ayıran özelliklerden biridir. David Nye'nin belirttiği gibi hayvanlar teknik değildir; basit yaşam eylemleriyle sınırlıdır. Buna karşılık, insanlar sürekli yenilenen ve fazlalaşan gereksinimlerini durmaksızın yeniden tanımlamaktadırlar (2007, s. 2). Teknoloji, günümüzdeki çağrışımı ile daha çok yüksek nitelikte bilimsel bilgi ve teknik içeren ürünler olarak algılanmaktadır. Günlük dilde, yazılı ve görsel basında karşımıza bu şekilde çıkmakta olsa da, teknoloji teknik bilginin yaşama geçirilmesini öngören tüm toplumsal ve ekonomik etkinlikler ve örgütlenmeleri de kapsayan bir alandır. İyimser bir tanımlama ile bakıldığında teknoloji, bilimsel ilke ve yeniliklerin sorunların çözümüne yönelik olarak uygulanmasıdır. Başka bir deyişle günümüzde teknoloji, bilimin bir uygulamasıdır (Aksoy, 2003). Bilim ve teknoloji arasında kurulmuş ilişki o kadar güçlüdür ki, bugün insanlar bu iki kavramı birbiriyle karıştırma eğilimindedir. Bugün bilimsel araştırma olmadan yeni teknolojiler geliştirmenin imkansız olacağını ve eğer sonunda yeni bir teknoloji

bulunmayacaksa bilimsel araştırma yapmanın mantıklı olmadığını düşünüyoruz. Aslında bilim ve teknoloji arasındaki ilişki çok yeni bir olgudur. 1500 yılından önce bilim ve teknoloji birbirinden tamamen ayrı alanlardı. Francis Bacon 17. yüzyılın başlarında bu ikisini bir araya getirdiğinde, bu çok devrimci bir fikirdi. 17. ve 18. yüzyıllar boyunca bu ilişki giderek güçlendi ama bağ ancak 19. yüzyılda tamamen sağlamlaştı. 1800’lerde bile güçlü bir ordu isteyen yöneticiler ya da büyüyen bir işyeri isteyen patronlar fizik, biyoloji veya ekonomi alanındaki araştırmaları finanse etmekle uğraşmıyorlardı. (Harari, 2012, s. 259)

Ünlü bir eğitim teknoloğu olan James Finn teknolojiyi tanımlarken şöyle demektedir: "Makine kullanımının yanı sıra teknoloji, sistemler, işlemler, yönetim ve kontrol mekanizmalarıyla hem insandan hem de eşyadan kaynaklanan sorunlara, bu sorunların zorluk derecesine, teknik çözüm olasılıklarına, ve ekonomik değerlerine uygun çözüm üretebilmek için bir bakış açısıdır" (1960, s. 10)

Özetlersek, teknoloji; eğitimle kazanılan yeteneklerin işe koşulmasıyla geliştirilen, bilimsel bilgilerin insan yaşamını etkili ve güçlü kılmak üzere oluşturulmuş işlevsel yapıdır. Teknoloji, bireyin çevresini kontrol etmesi için insana yeni bir güç vermiş ve bulunduğu çevreyi kendisinin yapılandırmasının bir kanıtı olmuştur. Bireyi, hem fiziksel hem de kültürel yönden özgür duruma getirmiştir (Doğan, 1983: 31-39 akt. Alpar, Batdal, ve Avcı, 2007).

EĞİTİM TEKNOLOJİLERİ

Eğitim teknolojileri, en güncel dijital ve bilgi araçlarının uygulanması yoluyla eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ve eğitim sorunlarının çözülmesine ilişkin süreçlerin ve araçların bir kombinasyonudur. Dijital araç ve yöntemlerini mevcut eğitim ihtiyaçları ve sorunlarıyla eşleştirme süreci ise eğitim teknolojilerinin eğitimle entegrasyonudur.

Çoğu insan teknolojinin -özellikle de dijital teknolojinin- esasen eğitim için "iyi bir şey" olduğu varsayımını sorgulamaz. Son yirmi yılda, bilişsel nörobilimciler ve beyin gelişimi çalışmasıyla ilgilenen diğer bilim insanları, teknoloji kullanımı ile gençlerin bilgiyi öğrenme ve işleme yetenekleri arasındaki olası bağlantıları belgelemeye başlamıştır. Bu, bazı akademisyenler ve eğitim yorumcuları arasında, gençlerin teknoloji sayesinde “temelde bilgileri atalarından farklı bir şekilde düşünme ve işleme” kapasitesine sahip oldukları konusunda heyecan yaratmıştır. (Prensky, 2001, s. 1). Karşılaştırmalarda görülen önemli nörolojik ve bilişsel değişikliklerden biri, gerçekleştirilecek öğrenme miktarının artmasıdır. İnternet gibi dijital teknolojilerle ulaşılabilen geniş bilgi, kaynak ve insan ağıının, gençlerin zihinsel olanaklarını ve öğrenme yeteneklerini yeniden yapılandığı ve genişlettiği görülüyor. Prensky (2009)’ye göre:

Beynin yüksek derecede plastisite özelliği olduğunun anlaşılmasına ve sürekli olarak aldığı girdilere adapte olmasına dayanarak, teknoloji ile etkileşime girenlerin beyinlerinin sık sık bu etkileşimle yeniden yapılandırılması mümkündür. Geleceğin bilgelik arayanlarının beyinleri, örgütlenme ve yapı bakımından, temel olarak bugünkü beynimizden farklı olacaktır.

Eğitim Teknolojilerinin Tarihsel Gelişimi

Günümüz eğitimcileri, eğitim veya öğretim teknolojisini aygıtlar veya donanımlar, özellikle de bilgisayarlar, cep telefonları ve tabletler gibi daha modern, dijital cihazlar gibi düşünme eğilimindedir. Ancak eğitim teknolojisi hiç de yeni değildir ve hiçbir şekilde cihazların kullanımıyla sınırlı değildir. Modern araçlar ve teknikler, eğitimin kendisi kadar eski bir alandaki son gelişmelerdir (Roblyer, 2016). Saettler (1990), eğitim teknolojisi terimi için en erken referansların 1948’de radyo eğitiminin öncüsü olan W. W. Charters tarafından yapıldığını ve eğitim-öğretim teknolojisinin ilk kez 1963’te görsel-işitsel uzman James Finn tarafından kullanıldığını aktarmaktadır. O günlerde bile bu terimlere ait tanımlar aygıt ve materyallerden fazlasına odaklanmaktaydı. Saettler, 1970 Öğretim Teknolojileri Komisyonunun eğitim teknolojisini hem “eğitim amaçlı kullanılabilecek iletişim devriminden doğan medya” (s. 6) hem de “tüm öğrenme ve öğretme sürecini tasarlayanın, uygulamanın ve değerlendirmenin sistematik bir yolu” (s. 6) olarak tanımladığını yazmıştır. Margaret Roblyer (2016)’e göre eğitim teknolojisi, en güncel dijital araçlarının uygulanmasına dayanarak, eğitim ihtiyaçlarını ve sorunlarını ele almada yer alan süreçlerin ve araçların bir birleşimidir. Robert Kozma (2003, s. 5) dijital teknolojinin, eğitimin ve öğrenmenin doğasının algılanmasında birtakım değişikliklere yol açtığını belirtmiştir. Bu değişiklikler:

- Öğretmenin rolünün yeniden tanımlanması: yani, tüm sınıf için öğrenmenin kaynağı olan öğretmenden, öğrencilerin uygun öğrenme yollarını bulmalarına ve kendi öğrenmelerini değerlendirmelerine yardımcı bir rehber olan öğretmene geçiş;
- Öğretimin doğasının yeniden tanımlanması: başka bir deyişle, yalıtılmış çalışan öğretmenlerden, ortak planları ve projeleri konusunda meslektaşlarıyla işbirliği yapan öğretmenlere geçiş;
- Öğrencinin rolünün yeniden tanımlanması: başka bir deyişle, pasif bireyler olan öğrencilerden, yeni bilgiler oluşturmak ve sorunları çözmek için ekip halinde çalışan aktif öğrencilere geçiş;
- Eğitim kurumunun rolünün yeniden tanımlanması: yani toplumdan izole edilmiş eğitim kurumlarından topluma entegre olmuş eğitim kurumlarına geçiş;

- Ebeveynin rolünün yeniden tanımlanması: başka bir deyişle, çocuklarının eğitiminde yer almayan ebeveynlerden, aktif olarak yer alan ebeveynlere geçiş.

Yapılandırmacı öğrenme ve teknoloji teorileri

Yapılandırmacılar, davranışçılık ve bilişselcilik durumundan ziyade daha serbest ve daha fazla aktivite içeren öğrenme modellerini destekleme eğilimindedir. Bu öğrenme etkinlikleri genellikle bireyin yaklaşımına göre birçok farklı yoldan çözülebilecek problemler biçimindedir. (Selwyn, 2011) Son 30 yıldır, eğitimciler arasında, bir öğrenme ortamında yapılandırmacı ilkeleri desteklemenin en uygun yollarından birinin teknoloji olduğuna dair artan bir inanış görülmektedir. Jonassen (1994)’e göre teknoloji öğrenme ortamlarında:

- Önceden belirlenmiş eğitim düzenlerinin yerine gerçek dünya ortamlarının veya vaka temelli öğrenmenin temsilini;
- Bağlam dışı soyut öğretilerden ziyade anlamlı bağlamlarda otantik görevlerin öne çıkarılmasını;
- Aşırı basitleştirmeden kaçınmayı ve gerçek dünyanın karmaşıklığını temsil edebilmeyi;
- Keşfedilmesi ve anlaşılması için birçok gerçekliğin temsilini sağlamayı;
- Bilginin yeniden üretimi yerine bilginin yapılandırılmasını;
- Öğrenciler arasında rekabetten ziyade, toplumsal müzakere yoluyla işbirliğine dayalı bilgi inşasını;
- Deneyime dayalı yansıma öğrenimini teşvik edebilmeyi sağlar.

Eric Kopfler konuyla ilgili düşüncelerini;

“Önceden tanımlanmış olan entelektüel yeteneklerin çoğu, en modern sorunları ve problemleri anlamakla ilgilidir. Mutlaka teknoloji ile ilişkilendirilmeleri gerekmez. Bu becerilerin çoğu, on yıllardır eğitim reformcuları tarafından teşvik edilen teknoloji olmadan da geliştirilebilecek yapılandırmacı öğrenmeyle aynı derecede ilgilidir. Bununla birlikte teknoloji, bu entelektüel yetenekleri okullara isteğe bağlı olarak sokmanın aracıdır.” (2008, s. 12) diyerek belirtmiştir.

İletişim ortamı olarak eğitim teknolojisi

Bu bakış açısı, 1930'larda görsel-işitsel (AV) hareketinden doğdu; yüksek öğrenim eğitimcileri, slaytlar ve filmler gibi medya araçlarının, kitaplardan daha somut ve dolayısıyla daha etkili bilgi verdiğini öne sürdüler. Bu hareket “öncelik olarak öğrenme sürecini kontrol etmekle

ilgili mesajların tasarımı ve kullanımı ile ilgili eğitim teorisi ve pratiği” üretti. (Saettler, 1990, s. 9)

Öğretim sistemleri ve öğretim tasarımı olarak eğitim teknolojisi

Bu görüş, çok sayıda personeli hızlı bir şekilde hazırlamakla karşı karşıya olan II. Dünya Savaşı sonrası askeri ve endüstriyel eğitmenler tarafından üretilmiştir. Bu eğitmenler eğitim psikolojisinin verimlilik çalışmaları ve öğrenme teorilerine dayanarak, üniforma, etkili materyaller ve eğitim prosedürleri geliştirmek için daha planlı, sistematik yaklaşımların kullanımını savundular. Görüşleri, hem insan (öğretmenler) hem de insan harici (medya) kaynakların herhangi bir eğitim ihtiyacına yönelik etkili bir sistemin parçası olabileceği inancına dayanıyordu. Bu nedenle, “eğitim teknolojisini” “eğitim sorunlarının çözümleriyle” eşitlediler. Bu bakış açısı, insan performans teknolojisine ya da sorunları çözmek için stratejiler kullanarak insan verimliliğini ve yetkinliğini arttırmaya yönelik sistematik bir yaklaşıma dönüşmüştür. (Roblyer, 2016)

Mesleki eğitim olarak eğitim teknolojisi

Teknoloji eğitimi olarak da bilinen bu bakış açısı, 1980'lerde endüstri eğitimcileri ve mesleki eğitimciler tarafından oluşturulmuştur. Okul öğrenmesinin önemli bir fonksiyonunun öğrencileri teknolojiyi kullanacakları iş dünyasına hazırlamak olduğuna ve mesleki eğitimin bilim, dil ve matematik gibi tüm içerik alanlarını öğretmenin pratik bir aracı olabileceğine inanıyorlardı. Bu görüş, K-12 okullarındaki mesleki eğitimde, ağaç işleri / metaller ve grafik / matbaa atölyeleri gibi endüstriyel sanat merkezli müfredatlardan, grafik üretimi, robotik sistemler ve daha çok mimarların ev, araba gibi yapıları tasarlamak için kullandığı bilgisayar destekli tasarım (CAD) yazılımı gibi teknoloji istasyonlarıyla donatılmış laboratuvarlarda öğretilen teknoloji eğitimi kurslarına doğru önemli bir paradigma değişimi olmuştur. (Roblyer, 2016)

Bilgisayar sistemleri olarak eğitim teknolojisi (eğitimsel ve öğretimsel bilgi işlem)

Bu görüş 1950'lerde bilgisayarların ortaya çıkmasıyla başladı ve 1960'larda öğretimsel olarak kullanılmaya başladığında ivme kazandı. Bilgisayarlar işletme ve endüstri uygulamalarını değiştirmeye başladığında, hem eğitmenler hem de öğretmenler bilgisayarların aynı zamanda öğretime yardımcı olma potansiyeline sahip olduğunu görmeye başladı. Bilgisayarlar sınıflara girdikleri 1960'lı yıllardan 1990'lara kadar bu bakış açısı eğitimsel bilgi işlem olarak biliniyordu ve hem eğitimsel hem de yönetimsel destek uygulamalarını kapsıyordu.

İlk başta, tüm uygulamaları programcılar ve sistem analistleri yarattı. Ancak 1970'lerde eğitimciler de medya, görsel-sözel iletişim ve öğretim sistemleriyle ilgili bilgisayar uygulamaları araştırıyor ve geliştiriyorlardı. 1990'lı yıllara kadar eğitimciler, bilgisayarları medya, öğretim sistemleri ve bilgisayar tabanlı destek sistemleri de dahil olmak üzere teknoloji kaynaklarının bir parçası olarak görmeye başladı. Bu noktada, eğitimsel bilgisayarlar eğitim teknolojisi olarak bilinir hale geldi. (Roblyer, 2016)

Eğitimde Dijital Teknolojiler: Alanı Şekillendiren Olayların Zaman Çizelgesi (Kaynak: Roblyer,2016)

1950 Öğretim için kullanılan ilk bilgisayarlar: Bilgisayarla çalışan uçuş simülatörü MIT pilotlarını eğitiyor	1959 Okul çocukları ile kullanılan ilk bilgisayar: IBM 650, NYC'de ikili aritmetik öğretiyor	1960'lar Üniversite zaman paylaşımı hareketi: Programlama ve paylaşılan yardımcı programlar için kullanılan ana bilgisayarlar	1970'ların başı Bilgisayar destekli öğretim (CAI) hareketi: Okullar üniversiteye tabanlı ana bilgisayarlar / mini bilgisayarlar kullanıyor	1970'lerin ortası Okullar bilgisayarları talimat ve yönetim için kullanmaya başlar:PLATO sistemi duyurulur.	1970'lerin sonu Arthur Luehrmann bilgisayar okuryazarlığı terimini üretir; Andrew Molnar uyarır: bilgisayar okuryazarı olmayan öğrenciler risk altında
					

Mikro bilgisayar dönemi

İnternet dönemi

1977 Mikrobilgisayarlar okullara giriyor. Öğretmenler öğretim uygulamalarını kullanmaya başlar.	1980 Mikrobilgisayar hareketleri: yazılım yayıncılığı, öğretmen yazarlığı, Logo problem çözme.	1980'ler 1990'ların başı ILS, masaüstü sistemlerinden uzaktaki ağlarda hareketi işaretler.	1993 World Wide Web doğdu: İlk tarayıcı (Mozaik) İnterneti dönüştürüyor. Öğretmenler Bilgi Otoyolu'na girer.	1994 İnternet kullanımı patlar; yüksek eğitim kademelerinde uzaktan eğitim başlar.	1995 Sanal okullaşma (lisede çevrimiçi kurslar) başlar
					

Mobil teknolojiler, sosyal medya ve açık erişim dönemi

2001 Wikipedia başlar; kitle kaynaklı hareketler hız kazanıyor.	2005 Facebook gibi sosyal paylaşım siteleri kuruldu.	2006 Twitter kuruldu; sosyal medya dersliklere giriyor.	2007 Amazon ilk Kindle e-kitap okuyucusunu serbest bıraktı.	2010 Apple ilk iPad'i çıkardı (elde tutulan bilgisayar).	2010-2020 Mobil teknolojiler BYOD / BYOT hareketlerini yarattı; MOOC'lar okullara yeni erişim olanakları sunuyor.
					

Mikro Bilgisayar Öncesi Dönem

Bugünün öğretmenlerinin çoğu bilgisayar sistemlerini yalnızca mikrobilgisayarlar ortak kullanıma girdiğinden beri kullanmaya başlamıştır. Ancak eğitimdeki bilgisayar kültürü mikrobilgisayarların ortaya çıkmasından 20 yıl kadar öncesine dayanmaktadır. İlk bilgisayarlar 1950'lerin başlarında öğretici olarak kullanılıyordu. 1960'ların sonunda, IBM, IBM 1500'e -ilk öğretim anabilgisayarına- veya başka bir tanımla terminallere bağlı birçok kullanıcısı olan büyük ölçekli bir bilgisayara öncülük etti. IBM 1500'de, bu terminaller, animasyon ve video gösterebilen multimedya öğrenme istasyonlarıydı. IBM, 1975'te bu bilgisayarların üretimini durdurana kadar 25 üniversite bu sistemi bilgisayar destekli öğretim (CAI) materyalleri geliştirmek için kullanıyordu. CAI, bir konuyla ilgili bilgi ve becerileri öğretmeye yardımcı olmak için tasarlanmış bir yazılımdı. Bu yazılım ile ilgili en ünlü çalışmalar, okuma ve matematik dersleri oluşturmak için Coursewriter programlama dilini geliştiren Stanford Üniversitesi profesörü ve "CAI'nin Büyükbabası" Patrick Suppes tarafından yönetildi. Bilgisayar Müfredatı Kurumu (Suppes tarafından kurulan CCC) ve Otomatik Öğretim İşlemleri için Programlanmış Mantık (PLATO) sistemi (Control Data Corporation tarafından geliştirilen) gibi şirketler bu alanda yaklaşık 15 yıl egemen oldu. Üniversiteler, bu büyük ölçekli bilgisayarlar için CAI programları haricinde, bilgisayar-yönetimli öğretim (CMI) uygulamaları ve öğrencilerin ustalık öğrenme modellerine dayanan performans verilerini takip eden programlar da geliştirdi. Daha küçük ve aynı anda daha az kullanıcıyı destekleyebilen bilgisayarlar sistemlerinin ortaya çıkınca bu sistemler büyük ölçekli sistemlerin yerini almaya başladı. Fakat bu sistemlerin satın alınması ve kullanılması güç olduğundan okul bölge ofisleri bu sistemlerin satın alımını ve kullanımını kontrol altına aldı. 1970'lerin sonunda, bölge ofislerinin bilgisayar tabanlı müfredata verilen destek çok azaldı ve okullar ofis tipi bilgisayar kullanma talimatını reddetmeye başladı. (Roblyer, 2016)

Mikrobilgisayar Dönemi

Entegre devreler, 1975'te başlayan bilgisayarları hem daha küçük hem de daha taşınabilir hale getirdi. Öğretmenler, mikrobilgisayar denilen küçük masaüstü bilgisayarları veya tek kişi tarafından kullanılması için tasarlanmış sistemleri sınıflarına getirmeye başladılar. Bu taban hareketi, eğitim bilgisayarlarının kontrolünü şirketler, üniversiteler ve okul bölgelerinden aldı ve doğrudan öğretmenlerin ve okulların ellerine verdi. Bu yeni öğretmen merkezli kontrolü şekillendirmek için çeşitli girişimler ortaya çıktı: öğretmenlere hitap eden bir yazılım yayınlama hareketi hızla yayıldı; bu yazılımları gözden geçirmek ve öğretmenlerin kaliteli ürünleri

seçmelerine yardımcı olmak için kuruluşlar kuruldu; ve profesyonel kuruluşlar ve dergiler, yazılım incelemeleri yayınlamaya ve “en iyi ürünleri” önermeye başladı. Öğretmenler, eğitim yazılımı tasarımına daha fazla girebilmek için çabaladılar; bu nedenle şirketler, yazılım dili ve sistemleri (örneğin, PILOT, SuperPILOT, GENIS, PASS) oluşturdular. Ancak, öğretmen yazarlığının çok zaman alması sebebiyle kısa sürede ilgi azaldı. Okullar CAI'yi daha düşük maliyetli hale getirmenin bir yolunu aradıkça, bölgeler öğretmenlerin gerekli standartları ele almasına yardımcı olmak için hem CAI tabanlı müfredat hem de CMI işlevlerini sağlayan ağa bağlı entegre öğrenme sistemleri (ILS'ler) veya ağılı sistemler satın almaya başladı. Eğitsel bilgisayar kaynaklarının kontrolü bir kez daha okul bölge ofislerindeki merkezi sunuculara taşındı. Diğer üç teknoloji girişimi de bu dönemde öne çıktı:

- **Bilgisayar okuryazarlığı hareketi:** Yazar ve araştırmacı Arthur Luehrmann, bilgisayar okuryazarlığı terimini, bilgisayarı kullanmada gerekli beceri seviyelerini ifade etmek için kullandığında, okullar bilgisayar okuryazarlığına dayalı müfredatı uygulamaya çalıştı. Ancak, bu çalışmalar becerileri tanımlama ve ölçme zorlukları nedeniyle sonlandırıldı.

- **Videodisk-tabanlı müfredat:** ABC News ve Optical Data Corporation gibi şirketler, hem bağımsız (seviye 1) hem de mikrobilgisayarlara bağlı (seviye 3) video diskler üzerine müfredat sunmak için güçlerini birleştirdi. Ancak, diğer optik ve dijital depolama biçimleri video diski teknolojisinin yerini aldığı müfredatlar aktarılmadı.

- **Logo hareketi:** Bu dönemdeki son odak noktası, orijinalinde yapay zeka (AI) dili olarak tasarlanan, insan zihninin karar verme yeteneklerini taklit etmek için dizayn edilmiş üst düzey bir dil olan Logo programlamayı öğretmektir. Logo, bilgisayar teknolojisinin “en iyi kullanımı” olarak CAI'nin yerini almaya başladı. Popülerliğine ve bazı bağlamlarda yararlı olabileceğini gösteren araştırmalara rağmen, matematik veya diğer müfredat becerileri üzerinde Logo'nun etkisi görülemedi ve 1990'ların başlarında Logo'ya duyulan ilgi azaldı. (Roblyer, 2016)

İnternet Dönemi

1990'ların başında, İnternet, ortak bir yazılım standardı kullanarak bilgi alışverişinde bulunabilen dünya çapındaki bazı üniversite bilgisayar ağları tarafından uzun yıllardır kullanılıyordu. Daha sonra World Wide Web olarak 1993 yılında tanıtıldı. Bu, İnternet içinde link bağlantıları yoluyla internet sitelerinin grafik metinlerini görüntülemeye veya kullanıcıların linklerle birbirine bağlanan diğer konumlara atlamasına izin veren bir sistemdi. Özellikle kullanıcıların bu bağlantıları kullanmalarına izin vermek için tasarlanan ilk tarayıcı yazılımı (Mozaik), eğitim teknolojisinin üçüncü döneminin başlangıcını işaret ediyordu. Öğretmenler ve

öğrenciler, “Bilgi Otoyolu” ndaki binlerce kullanıcının arasına katıldılar ve bilgisayar teknolojisinin öğretim potansiyeline duyulan ilgi bir kez daha canlandı. 2000’li yılların başında, e-posta, çevrimiçi (yani, Web tabanlı) multimedya ve video konferans, İnternet kullanıcılarının standart araçları haline geldi. Web siteleri eğitimciler için birincil iletişim şekli haline geldi ve uzaktan eğitim, tüm eğitim seviyelerde eğitim sağlamanın daha belirgin bir parçası oldu. Sanal okullar veya “(K–12) öğrenci ve öğretmenlerinin zamana ve / veya yere göre ayrıldığı ve bilgisayar ve / veya telekomünikasyon teknolojileriyle etkileşim kurulan kurumlar” (Statistics, 2006), 2000’lerde halk eğitiminin temelini oluşturacak istikrarlı bir büyüme başlattı. (Roblyer, 2016)

Mobil Teknolojiler, Sosyal Medya ve Açık Erişim Dönemi

Mevcut dönem, akıllı telefonlar ve tabletler gibi taşınabilir aygıtların İnternet erişimini ve bilgisayar gücünü her yerde kullandığı 2000’lerin başında başladı. Gittikçe daha fazla sayıda birey Facebook ve Twitter gibi mesajlaşma ve sosyal paylaşım sitelerini günlük yaşamlarının bir parçası haline getirdiğinden, bu sürekli bağlantı eğitim uygulamasını değiştirdi. Çevrimiçi kaynaklara ve iletişime erişim kolaylığı, çeşitli hareketlere neden oldu.

- **Uzaktan Eğitim:** Önce yüksek öğretimde, sonra K–12 okullarında uzaktan öğrenim tekliflerinin sayısında ve türünde çarpıcı bir artış meydana geldi.
- **Elektronik kitaplar:** (e-kitaplar veya e-metinler). Bilgisayarlarda, e-kitap okuyucularda ve cep telefonlarında dijital formdaki metinler, basılı metinlere göre giderek daha popüler alternatifler haline geldi. Bazı okullar, eğitimcilerin kendi dijital materyallerini seçmelerine izin vermek için belirli kitaplara bağlı kalmaktan kaçınmıştır. (Roblyer, 2016)
- **Mobil erişim.** Bire bir dizüstü bilgisayar programları (ve daha sonra tablet programları) ile Kendi Cihazınızı Getir (BYOD veya BYOT) programları, öğrencilerin kendi cihazlarını, öğrenim amacıyla kullanmalarına ve bilgisayar kullanma hareketini hızlandırmaya ve tüm sınıflara internet erişimi sağlamaya yarayan programlardır. Gelecekte olabilecek başka bir erişim türü, bazı eğitimcilerin “1: X bilgisayar” veya “bire çok bilgisayar” olarak adlandırdığı sistemdir. Bu sistem, öğrencilerin “göreve bağlı olarak seçebilecekleri birçok farklı dijital cihaza erişim sağlamasıyla oluşturulacaktır. (Herold, 2013, s. 2)
- **Açık Erişim.** 2008 civarında, dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir kimsenin kolej kurslarına ücretsiz olarak katılmalarını sağlayan Masif Açık Çevrimiçi Kurslar (MOOC) adı verilen açık erişim üniversite teklifleri kullanıma sunuldu. 2011 yılına gelindiğinde, MIT, Harvard ve Stanford’daki MOOC projeleri konsepti popüler hale getirdi ve MOOC’lar diğer kolejlerde ve üniversitelerde yaygın olarak kullanıldı. On yılın sonraki kısmı, MOOC

kavramının geliştiğini görecekti, çünkü yüksek öğrenim MOOC kredisi için ücret talep ediyordu.

İletişim ve sosyal ağların modern yaşamdaki sosyal pratikleri tanımladığından dolayı, eğitimciler bu yeni gücün risklerini ve problemlerini en aza indirirken ondan faydalanabilecek uygun politikalar ve kullanımlar yaratma konusunda da zorlandılar. (Roblyer, 2016)

Eğitim teknolojilerinin sınırlılıkları ve olumsuz yönleri

Teknoloji fonu eksikliği.

Son ekonomik gerilemeler, eğitim finansmanlarının azalması anlamına gelmektedir; dolayısıyla bu da teknoloji donanımı, yazılımı ve eğitimi için daha az fon anlamına geliyor. Bu düşüş teknoloji giderlerinin giderek arttığı bir zamanda ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bazı eğitimciler diğer önceliklere (örneğin müzik, sanat) yönelik teknoloji finansman sağlanmasını savunmak istemeseler de, teknoloji savunucuları, stratejilerin maliyetlerini düşürerek teknoloji kullanımının daha uygun hale getirilebileceğini belirtmektedirler. (Roblyer, 2016)

Kalite ve ilerleme için öğretmen ve öğrenci sorumluluğu.

2001 Yılı No Child Left Behind (NCLB) yasası ile başlayan sorumluluk vurguları, öğretmenlerin ve daha yenilikçi öğretim stratejilerini desteklemek yerine gerekli standartlara uymalarına ve öğrencilerin testleri geçmelerine yardımcı olacak şekilde teknolojiyi kullanma yönünde bir eğilim yaratmaktadır. (Roblyer, 2016)

Dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık

Teknolojinin toplumumuzun tüm alanlarında oynadığı artan rol, öğrencilerin teknoloji kaynaklarının meraklı tüketicisi haline gelmesi, dijital vatandaşlık kavramını, diğer bir deyişle teknoloji kaynaklarının güvenli, sorumlu ve yasal yollarla kullanılmasını daha da gerekli kılmaktadır. Bunun sorumluluğu genellikle okullara düşer. (Roblyer, 2016)

Teknolojinin en iyi şekilde uygulanması

Eğitimciler, geleneksel, öğretmen-merkezli yöntemlere karşı, öğrenci-merkezli, sorgulamaya dayalı yöntemleri tartışmaya devam etmektedir.. Teknolojinin uzun süredir kullanılmış ve doğrulanmış öğretmen-merkezli kullanımları içerik standartlarına hitap etmektedir, ancak çoğu eğitimci bunları pasif olarak görmektedir. Sorgulamaya dayalı, yapılandırmacı yöntemler daha modern ve yenilikçi olarak kabul edilmektedir, ancak öğretmen ve öğrencinin

hesap verebilirliğini göstermek için gereken standartları nasıl ele aldıkları nispeten daha muğlaktır. (Roblyer, 2016)

Çevrimiçi öğrenmeye duyulan güven

Sanal K–12 kursları artan bir hızla sunulmaktadır ve sanal okullar ABD eğitiminin ana parçası haline gelmektedir. Her ne kadar bu akım yüksek kaliteli kurslara ve derecelere daha fazla erişime sahip olsa ve tüm öğrenciler erişebilse de, öğrencilerin tümü onları kullanmak için gereken becerilere sahip değildir. Uzaktan öğrenmenin yüksek öğrenimde hızla yaygınlaştığını kabul ederek, Michigan, Florida, Virginia ve Alabama gibi bazı eyaletler ve Putnam County, Tennessee gibi bazı okul bölgeleri, bir uzaktan kursu tamamlamayı bir lise mezuniyetiyle denk hale getirmişlerdir. (Roblyer, 2016)

Aksoy (2003)’a göre eğitim teknolojisinin bilgisayar ve internet kullanımının yoğunlaştığı okullarda karşılaşılabilecek sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Okulların temel taşı olan öğretmenlerin kısa sürede “niteliksiz” olarak betimlenmesine, kendilerini kötü hissetmeleri ve işlerine yabancılaşmalarına,
2. Okul kaynaklarının, yararlı olduğu kuşkulu olan bilgisayar donanımlarına harcanmasına,
3. İçeriği kontrol edilemeyen bilgilerin okul sınırları içine girmesine ve bunları sınırlamak ve denetlemek için okulların enerjilerinin önemli bir kısmını harcamak zorunda kalmasına,
4. Öğretmenler ve öğrenciler arasındaki yeni bir iletişim biçimi geliştirmenin zorunlu olmasına ve bunun için de yeterli kültür olmaması nedeni ile ilk yıllarda sürekli yan sorunlar ortaya çıkmasına,
5. Okulların teknoloji ürünleri satışı için iyi bir “pazar” olmasından hareketle çeşitli yollarla okullar, öğretmenler, öğrenciler ve velilerin ticari amaçlı piyasa saldırısına maruz kalmalarına ve daha pek çok yan etkiye yol açabilecektir.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE TEKNOLOJİ

Patrikas ve Newton (1999)'a göre, BT'yi eğitim-öğretim süreçleriyle bütünleştirmek ve etkin kullanmak için yeterli düzeyde ekonomik kaynağın ayrılması ve bu ayrılan kaynağın etkili ve verimli bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu sürecin başarıya ulaşmasında en önemli anahtarlardan birisi doğru planlamadır. Son yıllarda eğitimde BT'nin daha etkin kullanımı için Türk eğitim sistemi hızlı bir gelişim ve değişim içerisinde.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) sorumluluğunda ilerleyen süreçte bu amaçla birçok çalışma yapılmıştır. Bakanlık, okulların BT altyapısını kurmaya ve geliştirmeye yönelik çalışmalar düzenlemektedir. Bu kapsamda Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Intel, Microsoft gibi uluslararası kuruluş ve firmalarla iletişime geçip protokoller imzalamıştır. Bakanlık okullarda BT altyapısının kurulmasının yanı sıra; okullarda görevli personelin ve öğrencilerin BT kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik de projeler yürütmektedir. (Topuz ve Göktaş, 2015)

1984-2013 yılları arasında yapılan MEB projeleri

Okullarda BT Altyapısının Oluşturulmasına Yönelik Projeler	Okullarda BT Kullanımının Yaygınlaştırılmasına Yönelik Projeler
1. Endüstriyel Okullar Projesi	15. World Links Projesi
2. Milli Eğitimi Geliştirme Projesi	16. Türk-Japon Teknik İş Birliği Kapsamında Anadolu Teknik Liselerinde Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Bölümü Kurulması Projesi
3. Temel Eğitim Projesi I. Fazı	17. Eğitim Çerçevesi Projesi I. Fazı
4. İLSİS Projesi	18. Temel Eğitime Destek Programı (Temel 19. Eğitim Projesi I. Fazı)
5. Temel Eğitim Projesi II. Fazı	19. Intel Gelecek İçin Eğitim
6. MEB İnternete Erişim Projesi	20. İnternet Radyo TV
7. Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi	21. Microsoft Eğitimde İşbirliği

8. Bilgisayarlı Eğitime Destek Kampanyası	22. Bilişim Teknolojileri Projesi
9. Ortaöğretimi Geliştirme Projesi	23. Skool.tr Portalı
10. Endüstriyel Teknik Öğretim Okulları Bünyesinde Video Konferans Sistemi (Akıllı Sınıf) Kurulması Projesi	24. Eğitim Çerçevesi Projesi II. Fazı
11. MEB Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi	25. Uzaktan Eğitim Sistemi Uygulamalarının AB Ülkelerindeki Uygulama Yöntemleri Projesi
12. MEBBİS	26. Mesleki Teknik Eğitimde Uygulanabilir Bilgi Sistemi Projesi (METUBIS)
13. İTEC “Katılımcı Sınıf İçin Yenilikçi Teknolojiler” Projesi	27. Think.com Portalı
14. Fırsatları Artırma, Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi	28. Intel Öğretmen Programı
	29. Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi (UMEM)
	30. Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Projesi
	31. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Geliştirilmesi Projesi
	32. Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Operasyonu

Kaynak: (Topuz ve Göktaş, 2015)

Proje Amaç Özeti

Okullarda BT Altyapısının Oluşturulmasına Yönelik Projeler

1. Proje okullarının donatımını sağlamak, eğitilmiş endüstriyel insan gücünün kapasitesini ve sayısını artırmak.
2. Türk eğitim programlarını iyileştirmek ve Türk gençliğini 21. yüzyıla hazırlamak.
3. 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretimi yaygınlaştırarak evrensel bir kapsama ulaştırmak, ilköğretimin kalitesini arttırmak, ilköğretim okullarına ilgiyi çoğaltmak, okullarımızı toplum için birer öğrenme merkezi haline getirmek.
4. İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin işlevlerinin BT desteğiyle yürütülmesi amacıyla bir yönetim bilgi sistemi oluşturmak.
5. Temel Eğitim politikasını desteklemek üzere, eğitim kalitesini yükseltmek, kapasitesini yaygınlaştırmak ve eğitime erişimi arttırmak.
6. İnternet imkânını her okula uygun bant genişliğinde (ADSL) sağlamak suretiyle e-öğrenme yöntemini teşvik ederek öğrencilerin bilgiye erişme, bilgiyi kullanma, bilgi üretme ve bilgi paylaşma becerilerini geliştirmek.
7. Meslek derslerinin Avrupa Birliği'ndeki gelişmelere uyumunu desteklemek ve niteliğini yükseltmek.
8. Maddi imkânsızlıklar nedeniyle evine bilgisayar alamayan öğrencilerin, bilişim teknolojileri ile okul sıralarında tanışmalarını sağlamak.
9. Değişen ve gelişen küresel yaklaşımlara uygun olarak, orta öğretimde ortak bir genel kültür verilmesi, esnek ve modüler program çeşitliliğine sahip, öğrencilere ilgi ve yetenekleri doğrultusunda etkin rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sunulması, kurumsal ve teknolojik altyapısı güçlü ve daha çok talep edilebilen nitelikli orta öğretim yapısına ulaşmak.
10. Endüstriyel teknik öğretim okul ve kurumlarında görev yapan yöneticilerin, yönetimdeki bilgi ve becerilerini çağdaş yönetim anlayışı içerisinde geliştirmek, bina, tesis, zaman, para, her türlü donatım, üretim, eğitim aracı vb. kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanımını gerçekleştirmek.
11. Öğretmenlerin, derslerine ait öğretim programlarını 21. Yüzyıl becerileri ile birleştirip öğrenmenin kalıcı olmasını sağlayarak, çevresinden ve toplumundan sorumlu, kişisel öz-yönelimini sağlamış bireyler yetiştirebilmelerini sağlamak.
12. Eğitimde teknoloji kullanımını sistemli ve planlı bir politika olarak yaygınlaştırmak, eğitim hizmetlerinin kalitesini yükseltmek, başta öğretmenler ve öğrenciler olmak üzere tüm bireylerin eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir eğitim portalının kurulmasını sağlamak.
13. Hâlihazırda kullanılmakta olan ve alternatif öğretim yöntemlerinin sınıflarda kullanılabilirliğini araştırmak.
14. e-Dönüşüm Türkiye kapsamında 2013 yılı sonuna kadar dersliklere BT araçları koyularak BT destekli öğretim yapılmasını sağlamak.

Kaynak: (Topuz ve Göktaş, 2015)

Proje Amaç Özeti

Okullarda BT Altyapısının Oluşturulmasına Yönelik Projeler

15. BT'nin eğitimde kullanımını yaygınlaştırmak,
16. Endüstriyel otomasyon teknolojileri bölümlerinin kurularak uluslararası standartlarda donatmak, bu alanlarda eğitim verecek teknik öğretmenleri yurt dışında eğitmek ve öğretim programlarını geliştirmek,
17. Çocukları geleceğe hazırlamak ve teknoloji ile buluşturmak,
18. Türkiye'de yoksulluktan en fazla etkilenen kırsal alanlar ile kentlerin gecekondu bölgelerinde temel eğitimin dışında kalmış kız çocukları, yetişkinler ile risk altındaki çocukları eğitime kazandırmak,
19. Eğitimde kaliteyi artırmak, bilişim teknolojilerini öğrencilerin hizmetine sunmak, öğretmenlerin bu teknolojileri sınıflarına entegre etmelerine yardımcı olmak ve sınıflarda işlenen derslerde öğrencilerin BT'den bir araç olarak yararlanmalarını sağlamak,
20. İnternet TV aracılığıyla örgün ve yaygın eğitimdeki öğrencilere, öğretmen ve velilere hazırlanan ders destek materyalini sunmak,
21. Bilgisayar okur-yazarı olan öğretmenlerin bilgisayar okur-yazarlık seviyelerini artırmak, olmayanlara bilgisayar okur-yazarlığı kazandırmak,
22. Ülkenin bilişim alanındaki iş gücü açığı ve sektör gereksinimlerine uygun eğitim vermek,
23. Fen ve matematik öğrenmek isteyenlere yenilikçi, etkileşimli ve heyecan verici öğrenme metotlarını en ileri teknolojileri ve cihazları sunmak,
24. Çocukları geleceğe hazırlamak ve teknoloji ile buluşturmak,
25. Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan BT ile eğitimin nasıl verildiği, öğrencilerin bu konulardan nasıl faydalandığını incelemek,
26. Türkiye'de kadın istihdamı için, ekonomik sektör/mesleklerin ihtiyaçları ve gelişme eğilimleri dikkate alınarak, MEB Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurumlarının eğitim programları ile sektör/mesleklerin uyumunu sağlayacak sistemi kurmak,
27. Öğretmenleri ve öğrencileri teknoloji yardımıyla yaratıcılığa özendirerek performanslarını yükseltmek,
28. Öğretim sürecinde çoklu değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasına imkân tanımak, problem çözme, eleştirel düşünme, işbirliği gibi 21'inci yüzyıl becerilerini kazandırmak, proje bazlı öğrenme yaklaşımını uygulamak,
29. Genç nüfusumuzun niteliğini geliştirerek istihdamını artırmak,
30. Hayat boyu öğrenme stratejilerine uygun, farklı yaş grubu ve eğitim seviyesindeki insanlara, özellikle kadınlara yönelik gelişen teknolojiye ve iş gücü piyasasının taleplerine uygun nitelikli eğitime erişimi artırmak ve AB standartlarına göre sertifikalandırılacak kurumsal bir çatı oluşturmak,

31. Genç işsizliğini gidermek, iş dünyasının gereksinimlerine uygun, nitelikli, bilgisi güncel bir işgücü potansiyeli oluşturmak, tüm toplumsal kesimlerin kazançlı çıkacağı, ulusal kalite güvencesine sahip bir mesleki ve teknik eğitim sistemine ulaşmak,

32. Türkiye’de hayat boyu öğrenmenin geliştirilmesi yoluyla insan kaynaklarının gelişimine yardımcı olmak.

Kaynak: (Topuz ve Gökteş, 2015)

Türk Eğitiminde FATİH Projesi

Eğitimde FATİH Projesi, eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak ve okullarımızdaki teknolojiyi iyileştirmek amacıyla bilişim teknolojileri araçlarının öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla duyu organına hitap edilecek şekilde, derslerde etkin kullanımı için başlatılmıştır. Bu prensiplerden yola çıkarak çözümü oluştururken başarı faktörleri 5 temel esasa dayandırılmıştır:

- **Erişilebilirlik:** Her an her yerden, zaman ve araçlardan bağımsız olarak hizmet sunabilmek
- **Verimlilik:** Hedef odaklı, daha verimli çalışma ortamları ve gelişim alanları sunabilmek,
- **Eşitlik (Fırsat Eşitliği):** Tüm paydaşların en iyi hizmete erişilebilmesini sağlayabilmek,
- **Ölçülebilirlik:** Gelişimin doğru değerlendirilebilmesi için sürecin ve sonuçların doğru ölçülebilmesini sağlamak, buna göre düzgün geri bildirim verebilmek
- **Kalite:** Tüm eğitimin kalitesini ölçülebilir şekilde yükseltmek.

Eğitimde FATİH Projesi dersliklere donanımların sağlanmasını, geniş bant internetin bütün dersliklere ulaştırılmasını, derslere ait e-içeriklerin sağlanmasını, öğretmenlerin BT teknolojilerine entegrasyonunu ve içerik geliştirilmesi için web platformlarının kurulması ile proje uygulama desteği de dâhil olmak üzere faaliyetlerin gerçekleştirilmesini finanse edecektir. Eğitimde FATİH Projesi sadece bir donanım veya eğitim projesi değildir. Bu nedenle, Eğitimde FATİH Projesi çok boyutlu bir hizmettir ve ülke ekonomisini dinamik kılmada oldukça büyük bir öneme ve yere sahiptir. 1. Kapsamı itibarı ile bu proje,

- Yurtiçi üretimin ve katma değer artırılması,
 - Daha önce yurt içinde üretimi bulunmayan ürünlerin üretilmesi,
 - Yeni teknoloji ve ürünlere yönelik araştırma-geliştirme faaliyetlerinin yapılabilmesi,
 - Tüm okul dersliklerine yerleştireceği bilişim teknolojisi donanımı, yazılımı, ağ altyapısı ve internet erişim imkânı, e-içerikleri,
 - Öğretmenlere ve öğrencilere verilecek e-kitabı,
 - Genç girişimcilik ruhunu geliştirmesi, gibi kapsamı içermektedir.
- Eğitimde FATİH Projesi 21. yüzyıl vatandaşlığı becerileri olarak tarif edilen,

-Teknoloji kullanımı, etkili iletişim, analitik düşünme, problem çözme, birlikte çalışma ve işbirliği gibi becerileri geliştirerek öğrencilerimizi edilgen olmaktan çıkaracak ve eğitimde fırsat eşitliğini geliştirecektir. Bilgiye erişim kolaylaşacak ve projeyle daha önce okullarda yakalamaya çalıştığımız “okulda bilgisayar teknolojisi” hedefinden “öğrenci ve öğretmenin elinde bilişim teknolojisi” hedefi yakalanacaktır. (Fatih Projesi, 2019)

Fatih Projesi Kapsamında Yapılan BT Faaliyetleri

Her Okul İçin	Her Derslik İçin	Her Öğretmen İçin	Her Öğrenci İçin
VPN- Genişbant İnternet Erişimi	Etkileşimli Tahta	Eba Uygulamalar	Eba Uygulamalar
AltYapı	Kablolu/Kablosuz İnternet Erişimi	Eba Market	Eba Market
Yüksek Hızlı Erişim		Bulut Hesabı	Bulut Hesabı
		Ders Notları Paylaşımı	Dijital Kimlik
			Ödev Paylaşımı
			Bireysel Öğrenim Materyalleri

Kaynak: Fatih Projesi (2019)

Proje Hedefleri

30 Mayıs 2019 tarihinde TBMM başkanlığına FATİH projesi hakkında verilmiş bir soru önergesine ilişkin bilgi veren MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2010 yılında başlatılan Eğitimde FATİH Projesi kapsamında öğretmen ve öğrencilere 1.437.800 adet tablet bilgisayar dağıtılmış olduğunu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılı sonu itibarıyla tablet verilen öğrencilerin mezun olduklarını ve hibe edilen tabletlerin de kendilerinde kaldığını, öğretmenlere verilen tabletlerin ise halihazırda kullanılmakta olduğunu belirtmiştir.

Eğitimde FATİH Projesi'nin MEB'in son on yıl içerisindeki en kapsamlı projesidir. Bilgi toplumuna geçiş sürecinde ihtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilebilmesi için bilgi ve iletişim teknolojilerinin derslerde kullanılmasını sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim sürecinin temel amaçlarından biri olması, öğrencilerin, öğretmenlerin bu teknolojileri etkin kullanmalarını sağlamak için sınıfların en üst düzey teknolojilerle donatılması hedeflenmektedir. (T.C M.E.B Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, 2019)

SONUÇ

Zengin bir eğitim ve teknoloji anlayışı geliştirmek, “yenilik” ve “değişim” gibi kavramların gerçekte ne anlama geldiği konusunda daha kritik bir anlayış geliştirmeye dayanır. Eğitim teknolojisi her zaman tartışmaya ve yenilenmeye açık bir alandır. Eğitimde lider duruma gelmek ve dünya piyasasının her alanında söz sahibi olmak isteyen topluluklar, teknolojinin geldiği düzeyi en iyi şekilde analiz edebilmeli ve bu düzeye uygun politikalar ve araçlar geliştirerek bireylerinin teknolojiye aşina olmasını ve ileriye götürmesini sağlayabilmelidir.

Kaynakça

- Aksoy, H. H. (2003). Eğitim Kurumlarında Teknoloji Kullanımı ve Etkilerine İlişkin Bir Çözümleme. *Eğitim Bilim Toplum*, 1(4), 2.
- Alpar, D., Batdal, G., & Avcı, Y. (2007). Öğrenci merkezli eğitimde eğitim teknolojileri uygulamaları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*(7), 23.
- (2019). *Fatih Projesi*. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı | Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. Kasım 13, 2019 tarihinde <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/about.html> adresinden alındı
- Finn, J. D. (1960). Technology and the instructional process. *Audiovisual Communication Review*, 8(1), 9-10.
- Harari, Y. N. (2012). *Sapiens: İnsan türünün kısa bir tarihi* (28. b.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Herold, B. (2013). 1:X Computing aims to tailor digital tools to learning tasks. *Education Week*, 33(6), 2.
- Jonassen, D. (1994). Evaluating constructivist learning. T. Duffy, & D. Jonassen içinde, *Constructivism and the Technology of Instruction*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kaplan, D. M. (2009). *Readings in the Philosophy of Technology* (2. b.). Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Klopfer, E. (2008). *Augmented Learning*. Cambridge MA: MIT Press.
- Kozma, R. (2003). *Technology, Innovation, and Educational Change*. Eugene OR: International Society for Technology in Education.
- Nye, D. (2007). *Technology Matters: Questions to Live With*. Cambridge MA: MIT Press.
- Papert, S. (1980). *Mindstorms: Children, computers, and powerful ideas*. New York: Basic Books.

- Patrikas, E. O., & Newton, R. A. (1999). Computer Literacy among Entering Allied Health Students and Faculty: A Process for Rational Technology Planning. *T.H.E. Journal (Technological Horizons In Education)*, 27(5), 60-65.
<http://www.webcitation.org/6MNSbVaFS> adresinden alındı
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Prensky, M. (2009). H. Sapiens Digital: from digital natives and digital immigrants to digital wisdom. *Innovate*, 5(3). Eylül 1, 2010 tarihinde www.marcprensky.com/writing/ adresinden alındı
- Roblyer, M. D. (2016). *Integrating educational technology into teaching* (7. b.). New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Saettler, P. (1990). *The evolution of American educational technology*. Englewood: CO: Libraries Unlimited.
- Selwyn, N. (2011). *Education and technology: key issues and debates*. Londra: Continuum.
- Statistics, N. F. (2006). *Forum guide to elementary/secondary virtual education*. U.S. Department of Education. Washington, DC: National Center for Education Statistics.
- T.C M.E.B Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı. (2019). *Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in 7/10198 Esas Numaralı Yazılı Soru Önergesine İlişkin Bilgi*. Ankara.
<https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-10198sgc.pdf> adresinden alındı
- Topuz, A. C., & Göktaş, Y. (2015). Türk Eğitim Sisteminde Teknolojinin Etkin Kullanımı İçin Yapılan Projeler: 1984-2013 Dönemi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 8(2), 99-109.
doi:10.17671

GAZİNO SAHNE VE MÜZİKLERİYLE YEŞİLÇAM SİNEMASI

Yağmur Eylül DÖNMEZ

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Öğrencisi

ÖZET

Türk sinemasının “Yeşilçam” filmleri olarak adlandırılmasına olanak tanıyan 1950-1980 arasını kapsayan dönem; konusu, karakterleri ve kullanılan film müzikleriyle izler kitle üzerinde oldukça etkili olmuştur. Dönemin ekonomik koşullarının sınırlılıkları ve popüler şarkıcıların tanıtımını sağlayan Yeşilçam filmlerinde özgün film müzikleri yerine ilgi gören Türk Sanat Müziği eserlerine sık sık yer verilmiştir. Bu süreçte kullanılan Türk Sanat Müziği içerikli film müziklerinde ise sadece işitsel öğelerin yanı sıra görsel öğelere de yer verilmiştir. Bu görsellik ise, gerek dönem şarkıcılarının gerekse filmde başrol oyuncularının gazino sahnelerinde boy göstererek eser icrası yapmasına imkan tanımıştır.

Bu araştırmada; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış Türk Sanat Müziği eserlerinin gazino sahnelerinde yapılmış olan şarkı icralarının eser içerikleri incelenmiştir. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım tercih edilmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Türk Sanat Müziği barındıran mevcut Yeşilçam filmleri incelenmiştir. Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 17 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir ve değerlendirme kapsamına alınmıştır. Objektif bir değerlendirme yapabilmek adına değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır.

Araştırma sürecinde elde edilen sonuçlardan bazıları sıralanacak olursa; Yeşilçam filmlerinde kullanılan Türk Sanat Müziği eserlerinin işitsel anlamda önemli birer yardımcı öge olduğu, Yeşilçam vasıtasıyla, dönemde popüler olmuş eserlerin izleyicilerin birden fazla duyularına hitap etmesine ve zihninde daha kalıcı etkiler uyandırma gücüne sahip olduğu, günümüzdeki video kliplerin temellerini oluşturduğunu, gazino kültürü hakkında bilgi verdiği, gazinoya gidip şarkıcıları dinleyemeyen kesimlerin Yeşilçam filmleri ile bu deneyimi tecrübe etmiş etkisi uyandırmakta olduğu, bu etkiyi film içerisinde ana tema ezgilerinin gazino sahnelerinde baştan sona seslendirilerek sağlanmış olduğu, Kültürel mirasların, geleneklerin aktarımında ve Türk sinemasında önemli bir yer edinmiş Yeşilçam filmlerinin izler kitleye daha çok ulaşılabilir hale getirilmesi ve bu yolla kültürel aktarımın, ortak paylaşımların kuşaktan kuşağa aktarımı göz ardı edilmemesi gerektiği, aklımıza gelen sonuçlardan bir kaçısı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Film Müziği, Yeşilçam, Türk Müziği makam, gazino.

YEŞİLÇAM WITH GAZINO SCENE AND MUSIC

The period between 1950 and 1980, which allowed Turkish cinema to be named as “Yeşilçam” films; The subject, the characters and the soundtrack used, have been very effective on the audience. In the Yeşilçam films, which provided the limitations of the economic conditions of the period and the promotion of popular singers, Turkish Classical Music works were frequently included instead of the original soundtracks. In the soundtrack with the content of Turkish Art Music used in this process, not only audio elements but also visual elements were included. This visuality allowed both the period singers and the leading actors in the movie to perform in the casinos scenes.

In this study; The content of the works of the song performances made in the casinos scenes of the Turkish Art Music works used in Yeşilçam films were examined. An approach for determining (descriptive) due diligence was preferred in the research. During the research period, between 1968 and 1978, it was shot and released, and existing Yeşilçam films containing Turkish Art Music were examined. The determined Yeşilçam films were presented to the viewers of different life levels through a questionnaire, and 17 Yeşilçam films, which received the most appreciation, were included in the research for evaluation and included in the scope of evaluation. In order to make an objective evaluation, an evaluation scale was prepared.

If some of the results obtained in the research process are listed; Turkish Art Music used in Yeşilçam films is an important auxiliary element in auditory sense, that through the Yeşilçam, the works that were popular in the period were able to appeal to more than one senses of the audience and have the power to create more permanent effects in their minds. The audience of Yeşilçam films, which could not go to casinos and listen to the singers, evoke the effect that experienced this experience with Yeşilçam films, and that this effect was achieved through the main theme melodies throughout the film, and the films of cultural heritage, traditions and Turkish cinema were more accessible to the audience. the transfer of common shares from generation to generation and the cultural transfer in this way should not be ignored. there will be a few.

Keywords: Music, Soundtrack, Yeşilçam, Turkish Music makam, casino.

1.GİRİŞ:

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve sınırlılıkları başlıklarına yer verilmektedir.

1.1. Problem Durumu ve Cümlesi:

Bu çalışmada 1968’den 1978’e kadar kapsayan dönemde Yeşilçam ve Yeşilçam film müziklerinde tercih edilen Türk Sanat Müziği eserleri ve gazino sahnelerinin tanıtımının incelemesi araştırmanın temel problem amacı olarak görmüştür.

Bu araştırmanın problem cümlesi “Yeşilçam film müziklerinde Türk Sanat Müziği ve gazino

sahnelerinin tanıtımında etkin rolü nedir?” olarak oluşturulmuştur.

1.2. Araştırmanın amacı:

1968-1978 yılları arasında Türkiye’de popüler olan Yeşilçam filmlerinde yer verilen gazino sahneleri ve bu sahnelerde kullanılmış olan Türk Sanat Müziği eserlerinin incelenmesi araştırmanın temel amacı olarak benimsenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi:

Türkiye’de gerek müzikte gerekse Türk sinemasında kendine önemli bir yer edinmiş olan Yeşilçam film müziklerindeki gazino sahnelerinin incelenmesi yoluyla günümüzde ve gelecek zamanlarda öngörü ve fikir oluşumuna katkı sağlayabilmesi açısından önem arz etmekte olduğu düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın sınırlılıkları:

Araştırma, Yeşilçam filmlerinin gösterimde olduğu 1968-1978 yılları aralığında ele alınarak sınırlandırılmıştır.

2.Yöntem

Bu araştırmada; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış Türk Sanat Müziği eserlerinin gazino sahnelerinde yapılmış olan şarkı icralarının eser içerikleri incelenmiştir. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım tercih edilmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Türk Sanat Müziği barındıran mevcut Yeşilçam filmleri incelenmiştir.

Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 17 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir ve değerlendirme kapsamına alınmıştır. Objektif bir değerlendirme yapabilmek adına değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır. Belirlenen film müzikleri ses kayıtları ve video örnekleri incelenerek değerlendirme ölçeğine tabi tutulmuştur.

3.Bulgular ve Yorum

Taksim ve Galatasaray arasındaki bölgenin ortasında Kuloğlu ve Ahududu sokak ile sınırlanmış Yeşilçam sokağı, Film ithalatçıların yoğunlaşması ve film yapım şirketlerinin de sokağa yerleşmesiyle Türk sinemasında 1960’lı yıllardan itibaren nabzını ellerinde tutmaktadırlar.

Önceki çalışmalardan elde edilen bilgiler ışığında (Maraşlı, Maktav ve Kirel, 2001,2005,2006) 1950 yılında İpek Film adına Osman Fahir Seden’in İngiltere’ye yapmış olduğu seyahatte İngiliz

halkını beyaz perde de kendilerini basit yapıli filmler ile izleme arzusunu fark ederek Türkiye’de de bu akımı başlatmıştır. Bu dönemde melodram/aşk, zenginlik-yoksulluk çelişkisi, şarkılı filmler konuları üzerine kurulan filmlerin hızla artmaya başlamıştır.

Gazino kültürünün yaygınlaştığı bu yıllarda artık gazino, eğlence kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Gazino kültürü, müzikli popüler filmler yoluyla sinema perdesine de taşınmıştır. Seyircilerin müzikli filmler yoluyla önceleri radyodan daha sonra gazinolardan tanıdığı ve sevdiği sanatçılara ulaşması mümkün olmuştur. Yeşilçam Filmleriyle gazinoya gitme olanağı bulamayan izleyicilerin ayağına sevdiği sanatçıları götürmüştür. Gündelik yaşamın iki önemli eğlence aracı olan gazinolar ve sinema birbirlerinin popülerliklerinden sıklıkla yararlanılmıştır (Dönmez 2017: 21-23).

Gazino sahne kültürünün Yeşilçam filmlerinde uygulanmış olduğu bazı örnekleri incelediğimizde ise;

Film ile aynı ismi taşımakta olan ana tema ezgisi “Arım Balım Peteğim” şarkı formundaki Türk Sanat Müziği eseri Belkıs Özener tarafından seslendirilmesine karşın, filmde gazino sahnesinde Türkan Şoray tarafından söyleniyormuş gibi görülmektedir. Gazino kültürü ve yapısının detaylı olarak sergilenebilmesi için film afişinde gazino görüntüsüne yer verilmekte, Türkan Şoray pek çok elbise giymekte, gazino seyircilerine ve şarkıcı arkasında yer alan orkestra görüntülerine sıklıkla yer verilmektedir. Gazino sahnesinde eser baştan sona kullanılmaktadır.

Yine Türkan Şoray’ın bir balıkçıdan gazino şarkıcılığına uzanan yolculuğunu anlatan film ile aynı ada sahip, Orhan Gencebay’a ait “Kara Gözlüm” ana tema ezgisi ve Kemençeci Osman Genç’e ait “Oy Oy Bir Tanem” isimli şarkıları film içerisinde gazino sahnesi görüntüleriyle birlikte kullanılmıştır. Bu filmdeki gazino sahneleri görüntülerinde gazinonun genel mekan görünümüne, orkestrada yer alan çalgı gruplarının detaylı görünümüne, gazinoda şarkıcıları izlemeye gelen seyircilerin kılık kıyafetleri ve yeme görsellerine yer verilmiştir. Filmde şarkıcı rolündeki Şoray yine pek çok kıyafet giyinerek gazino görseiliğine verilen önem vurgulanmıştır. Ana tema ezgisinin tamamı bu filmde de baştan sona kullanılmıştır.

Yeşilçam sinemasında şarkı formu Türk Sanat Müziği “Beklenen Şarkı” eseri ile aynı ismi taşıyan ve gazino sahnesinde söylemiş iki tane film yer almaktadır. İlk filmde başrol Zeki Müren eseri seslendirirken, ikinci filmde Hülya Koçyiğit Belkıs Özener’in sesi ile yer almaktadır. Her iki filmde de gazino görsellerine sıklıkla yer verilmiştir.

Baş rollerinde Emel Sayın'ın yer aldığı, gazinodan kaçırılan bir şarkıcıyı konu alan Mavi Boncuk filminde film ile aynı isme sahip ana tema ezgisi haricinde Sayın “duydum ki unutmuşsun” adlı şarkı formundaki Türk Sanat müziği eserlerini gazino sahne görüntüleri eşliğinde icra etmiştir. Film içerisinde gazino sahnesi görüntülerinde Sayın'ın farklı kıyafetleri, orkestrası ve arkasında kendisine eşlik eden baş kemancısı göze çarpmaktadır.

Kartal Tibet ve Hülya Koçyiğit'in başrollerinde oynadığı Seven Ne Yapmaz filminde ise zengin kız ile gazinolarda çalışan bir orkestra müzisyenin aşkı konu alınmaktadır. Film ile aynı ada sahip ana tema ezgisini filmde Esin Engin seslendirirken, Kartal Tibet piyanist olarak filmde görülmektedir.

Emel Sayın ve Ediz Hun'un başrollerinde oynadığı Gülizar Filmi ana tema ezgisi ile aynı isme sahiptir. Evleneceği erkeği tanıyabilmek için kendini gazino şarkıcısı olarak tanıtan Gülizar'ın (Emel Sayın) aşk hikayesini konu alan filmde senaryo gereği sıkça gazino sahnelerine yer verilmiştir. Sayın ana tema ezgisi haricinde “Rüyalar Gerçek Olsa”, “Açılır Gonca Güller Seni Sevse Bülbüller”, “Sana Bağlandım Yollara Düşüm”, “O Ağacın Altını Şimdi Anıyor Musun?” isimli şarkıları da icra etmiştir.

Yine başrolünde Emel Sayın'ın yer aldığı; kaybolan yeğenin fakir teyzesinden önce hoşlanmayan, sonrasına aşık olan bir gencin öyküsünün anlatılmış olduğu Çam Sakızı filminde, Sayın önce fakir, küçük gazinolarda sonrasına ise zengin, büyük gazinolarda sahne alan bir kadını canlandırmaktadır. Gazino sahnelerine büyük yer verilmiş olan filmde “Tanrım Beni Baştan Yarat”, “Dilimi Bağlasalar Anmasam Hiç Adını”, “Bu Gece Son Gecemiz Acı Günler Yakında”, “Aşkımın Bedeli” ve “Açılan Bir Gül Gibi Gir Kalbe Gönül Gibi” eserlerini seslendirmiştir. Filmde ki gazino sahnelerinde göze çarpan en büyük detaylardan biri, küçük bütçeli gazinoda Sayın basit sade elbiselerle görünmektedir. Gazino seyircileri daha mütevazı bir görünümde

karşımızda çıkmaktadır. Büyük bütçeli gazinolarda ise Sayın gösterişli ve çokça değiştirdiği kıyafetlerle göze çarpmaktadır. Gazinoya gelen izleyicilerin mütevazı gazinolara göre çok daha özenli giyime sahip ve zengin durdukları görünmektedir. Orkestra da ise küçük gazinolarda az sayıda çalgı görülürken, büyük gazinolarda pek çok çalgı grubunun yer aldığı ekip görülmektedir.

Baş rollerinde Hülya Koçyiğit ve Tarık Akan'ın yer aldığı Beyoğlu Güzeli filmi çadır tiyatrolarından büyük gazino sahnelerine yükselen ancak aşkı için her şeyden vazgeçebilen güzel bir şarkıcı ile yakışıklı bir doktor adayının aşk hikayesini konu almaktadır. Film içerisinde sıklıkla gazino görüntülerine yer verilmiştir. Görüntülerde Hülya Koçyiğit'i görürken eser icralarında Yeşilçam'a sesi ile hayat veren Belkıs Özener'i duymaktayız. "Nasıl Geçti Habersiz", "Adını Anmayacağım", "Asmam Çardaktan" ve "Oyun Bitti" eserleri seslendirilmiştir. Bu filmde de gazino sahnelerinde sık kıyafet kullanımı, yemek yenilebilen ya da sıralı oturma düzeni ile izlenen gazinolar kullanılmıştır.

Filiz Akın, Tarık Akan ve Ekrem Bora'nın başrollerinde yer aldığı Emine filminde vestiyer görevlisi bir kızın gazino şarkıcısı oluş hikayesi anlatılmaktadır. Bu filmde de gazino sahnelerinde icra edilen şarkıları Belkıs Özener'in sesinden dinlememize karşın Filiz Akın'ı görmekteyiz. "Yağmur" ve "Sevil Neşelen" şarkılarının seslendirildiği gazino görüntülerinde, süslü abartılı kıyafetler, detaylı orkestra görüntüleri ve gazino izleyicileri dikkat çekmektedir.

4.Sonuçlar ve Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlar sıralanacak olursa,

- Yeşilçam filmlerinde kullanılan ezgilerin işitsel anlamda önemli birer yardımcı öğe olduğu,
- Yeşilçam vasıtasıyla, dönemde popüler olmuş eserlerin izleyicilerin birden fazla duyularına hitap etmesine ve zihninde daha kalıcı etkiler uyandırma gücüne sahip olduğu,
- Günümüzdeki video kliplerin temellerini oluşturduğunu, gazino kültürü hakkında bilgi verdiği, gazinoya gidip şarkıcıları dinleyemeyen kesimlerin Yeşilçam filmleri ile bu deneyimi tecrübe etmiş etkisi uyandırmakta olduğu,
- Bu etkiyi film içerisinde ana tema ezgilerinin gazino sahnelerinde baştan sona seslendirilerek sağlanmış olduğu,
- Gazino görselleri vasıtasıyla orkestra kavramının izleyici kitlenin zihninde tanınmasına olanak tanıdığı ve bu yolla pek çok çalgıyı görebilme imkanına sahip olduğu,

- Kültürel mirasların, geleneklerin aktarımında ve Türk sinemasında önemli bir yer edinmiş Yeşilçam filmlerinin izler kitleye daha çok ulaşılabilir hale getirilmesi ve bu yolla kültürel aktarımın, ortak paylaşımların kuşaktan kuşağa aktarımı göz ardı edilmemesi,
- Bir döneme damgasını vurmuş ancak günümüzde unutulmuş bir kavram olan gazino kültürünün Yeşilçam filmleri ile gelecek kuşaklara tanıtımının ve aktarımının sağlanabileceği unutulmamalıdır.

Kaynaklar:

- Ayça, E, (1996). "Yeşilçam'a Bakış". Haz: Süleyman Murat Dinçer, Ankara: Doruk Yayınları.
- Ayça, E, (1992). "Türk Sinemasının Seyirci İlişkileri". Kurgu Dergisi,S:11,117-133
- Dönmez, Y, E, (2017). "Yeşilçam Filmlerinde Türk Sanat Müziği Makamları ve Etkileri". Ankara: Gece Yayınları.
- Dönmez, Y, E, (2017). "Yeşilçam Filmlerinde Türk Sanat Müziği Makamları ve Etkileri". Ankara: Gece Yayınları.
- Dönmez, Y, E, "1968-1978 Yılları Arasında Yeşilçam Filmlerinde Kullanılan Türk Müziklerinin Makamsal ve Yapısal Açılardan İncelenmesi". İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Erksan, M, (1996). "Sinemanın 100. Yılı". Der: S.M. Dinçer, Türk Sineması Üzerine Düşünceler. Ankara: Doruk Yayınları.
- Erdoğan, İ- SOLMAZ, P, B, (2005). " Sinema ve Müzik" Ankara: Erk Yayınları.
- Gökçe, N. (2008). "Türk Sinemasının Mali Yapısı ve Sorunları". Kültür ve Turizm Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kayalı, K. (1994). "Yönetmenler Çerçevesinde Türk Sineması". Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Kırel, S, (2005). "Yeşilçam Öykü Sineması". İstanbul: Babil Yayınları.
- Maraşlı, G, N, (2006). "Osman Fahir Seden'le Türk Sinemasında Düet". Ankara: Elips Kitap.
- Özgüç, A, (1994). "80. Yılda Türk Sineması". Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.

**ANFIS İLE MODELLENEN PV PANELİN MAKSİMUM GÜÇ NOKTASININ PI
KONTROLÖR İLE TAKİBİ VE BULUTLANMA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Sinem Kezban YAYLA TUNAY
İnönü Üniversitesi

Ömerül Faruk ÖZGÜVEN
İnönü Üniversitesi

1.GİRİŞ

Fosil yakıt rezervleri hızla tükenmektedir. Aynı zamanda fosil yakıtla enerji üretimi çevre kirliliğine de yol açmaktadır. Günümüzde bu sorunlardan kaynaklı problemlerin çözümü için fosil yakıt alternatif kaynaklar aranmaya başlamıştır. Bu alternatif kaynaklardan biri de güneş enerjisidir. Dünyanın en büyük enerji kaynağı güneştir. Güneş , enerji üretimi açısından dışa bağımlılığı en aza indirger. Gün içinde güneş ışınlarının yer yüzüne düşme açısı sürekli değişmektedir. Güneş enerjisinin şiddeti yeryüzüne atmosfer etkisi ile 0-1100 W/m² değerleri arasında değişim göstererek ulaşmaktadır. Buna bağlı olarak solar panelin (fotovoltaik hücrelerin) absorbe ettiği ışın miktarı da değişeceği için elde edilen enerji farklı iklim ve hava şartlarında değişmiş olacaktır. Fakat sistemin doğru işleyebilmesi için, artan azalan düzensiz bir güç eldesi doğrudan yüke verilemez. Bu güç değerlerinin evrilip düzenli ve verimli bir hale getirilmesi gerekmektedir. İşte MPPT bu sırada devreye girer. Farklı zaman aralıklarında elde edilen farklı güç değerlerinin en büyük olduğu anları tespit ederek bir dizi işleme başlar.

PV panelinin maksimum güç noktasının takibi alanında bir çok çalışmalar yapılmıştır.Esfandiyari ve arkadaşları [1] klasik PID kontrolör ve Fuzzy PID kontrolörlerinin performanslarını kıyaslamışlardır. Dounis ve arkadaşları [2] bu çalışma fotovoltaik sistemin maksimum güç noktası takibini uyarlanabilir örnekleme faktörleri ile bulanık kazanç zamanlama PID (FGS-PID) (Fuzzy Gain Scheduling)(Bulanık kazanç planlaması) kontrolör ve PID kıyaslaması ile tamamlamışlardır. Panda ve arkadaşları [3] PV modülün fuzzy kontrolün geleneksel PI kontrolör rahatsız et ve gözle (P&O) yöntemine göre daha etkili olduğunu açıklamışlardır.

Bu çalışmada ANFIS bloğuna ek olarak, PI kontrolör ve DC-DC yükseltici devre ve PWM bloğu kullanılmıştır. PI kontrolör ile herhangi bir sabit sıcaklık ve ışınlımda maksimum güç noktasında takibi ve PV modülün ışıma girişine bulutlama etkisini görmek için değişken işaret uygulaması gerçekleştirilmiştir. Buna karşın sistem çıkış cevabı yani güç değişimi incelenmiştir. Bu bildiride ilk olarak çalışmaya konu olan ANFIS tekniği haricinde PV modülünden elde edilmek istenen verimin artırılması için kullanılan MPPT teknikleri tanıtılmıştır. ANFIS için bu çalışmada ANFIS algoritmasında kullanılan ve eğitimden sonra elde edilen üyelik fonksiyon kuralları ve ANFIS ile kontrol sisteminin uygulandığı devre blok şeması verilmiştir. Ayrıca bulutlanma etkisi sonucunda devrenin kararlılığı PI ve PI kontrolör olmaksızın sonuçlar karşılaştırılmıştır.

2.MPPT'DE KULLANILAN ALGORİTMALAR:

MPPT'yi (Maksimum Güç Noktası Takibini) geliştirmek için yapay zeka (Artificial Intelligent) , geleneksel tip ve hibrit metotları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. ANFIS metodu yapay zeka (Artificial Intelligent) uygulamaları kapsamı içinde yer almaktadır.

Geleneksel tip MPPT yöntemi PV modül sisteminin çevre şartları altında (sıcaklık ve güneş) gerilim, akımının ölçüm esnasındaki maksimum seviyedeki sonuçlarını kullanır.

AI (Artificial Intelligent) tabanlı yöntemlerde PV panelinin iklim değişikliğine göre alınan farklı ışıma ve sıcaklık değerlerine göre güç voltaj ve akım voltaj verileri depolanıp kullanılır.

Hibrit Yöntemler, geleneksel ve AI(Artificial Intelligent) tabanlı yöntemlerden birinin dezavantajı ile diğerinin avantajlı olduğu yönleri ele alıp en iyi uyumu sağlayacak olan yöntemlerin birlikte uygulandığı yöntemlerdir.

3.PV MODELLENMESİ

PV modelin akım gerilimi aşağıdaki 1,2,3,4 nolu denklemlerle verilmiştir.

$$I = N_p I_{ph} - N_p I_s \left[\exp \frac{q(V + IR_s)}{N_s k T A} - 1 \right] \quad (1)$$

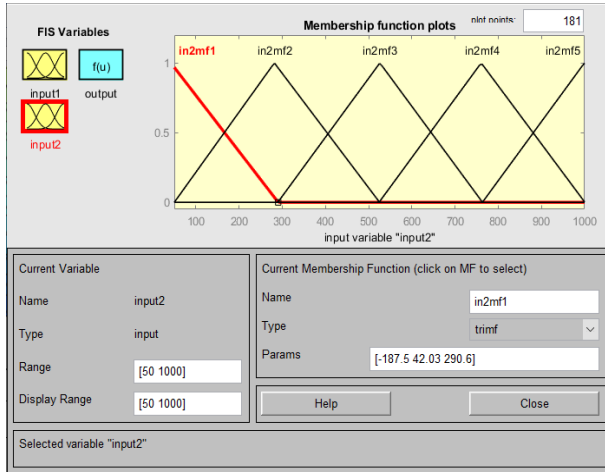
$$I_{ph} = [I_{sc} + K_i(T - T_r)] \gamma \quad (2)$$

$$I_s = I_{rs} \left(\frac{T}{T_r} \right)^3 \exp \left[q E_g \frac{1/T_r - 1/T}{k A} \right] \quad (3)$$

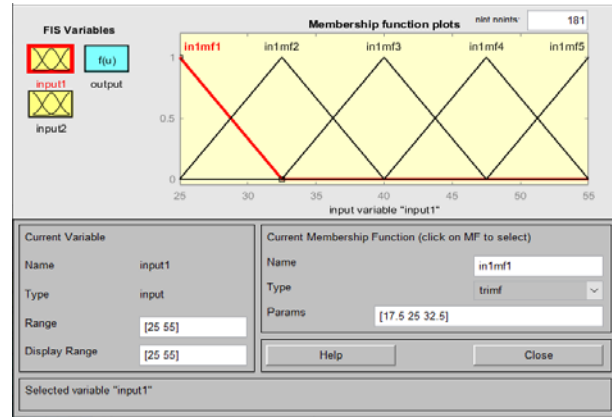
$$I_{rs} = \frac{I_{sc}}{\exp \left[\frac{q V_{oc}}{N_s k A T} \right] - 1} \quad (4)$$

4.UYARLAMALI AĞ YAPISINA SAHİP BULANIK MANTIK ÇIKARIM SİSTEMİ İLE PV MODELLENMESİ (ANFIS-ADAPTIVE NETWORK FUZZY INFERENCE SYSTEM)

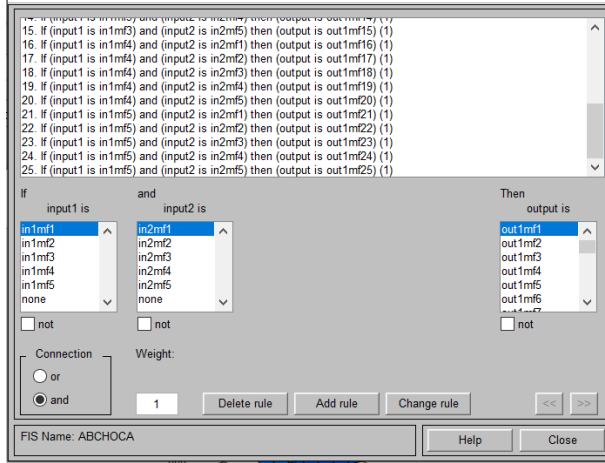
Kyocera PV modülünün 50W/m² den 1000W/m² ışıma değerleri 50W/m² 'lik artışla ve 25°C den 55 °C ye kadar 5°C 'lik artış aralıkları ile oluşturulan bir veri seti oluşturulmuştur. Her bir eğitim veri çifti için maksimum güç noktaları kaydedilmiştir. Şekil 1'te ışıma düzeyleri için öğrenme sonrası üyelik fonksiyonları verilmiştir. Şekil 2'te sıcaklık düzeyleri için öğrenme sonrası üyelik fonksiyonları gösterilmiştir. Şekil 3'de 6 üyelik fonksiyonu ve 25 adet kural ile ANFIS eğitilmiştir. Şekil 4'de sıcaklık , ışıma ve maksimum güç arasındaki yüzey verilmiştir. Şekil 5'te ise ANFIS'de elde edilen kurallar ve üyelik fonksiyonundan ışıma ve sıcaklığa karşılık alınan maksimum güç çıkarım sistemi gösterilmiştir. Verilen girdi çıktı veri setini kullanarak ANFIS üyelik fonksiyon parametreleri geri yayılım optimizasyon yöntemi kullanılarak ayarlanan bir bulanık çıkarım sistemi oluşturulmuştur [4].

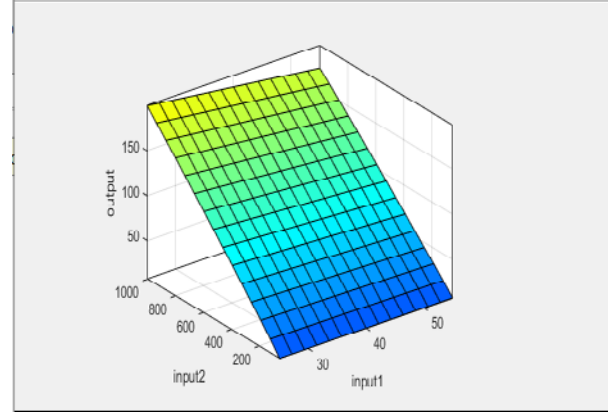
Şekil (1)- Işınım Düzeyleri İçin Öğrenme Sonrası Üyelik Fonksiyonları

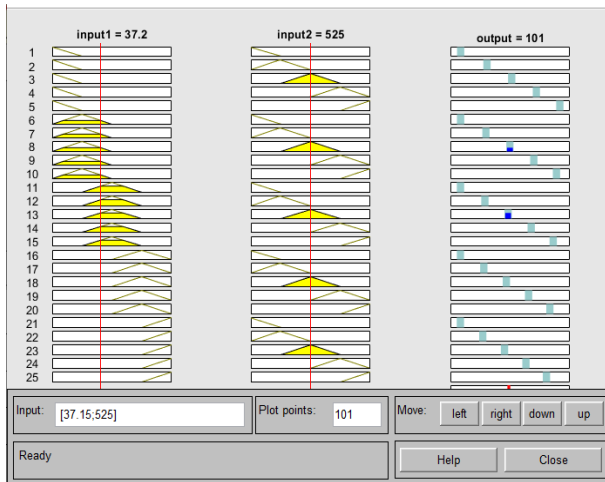
Şekil (2)- Sıcaklık Düzeyleri İçin Öğrenme Sonrası Üyelik Fonksiyonları

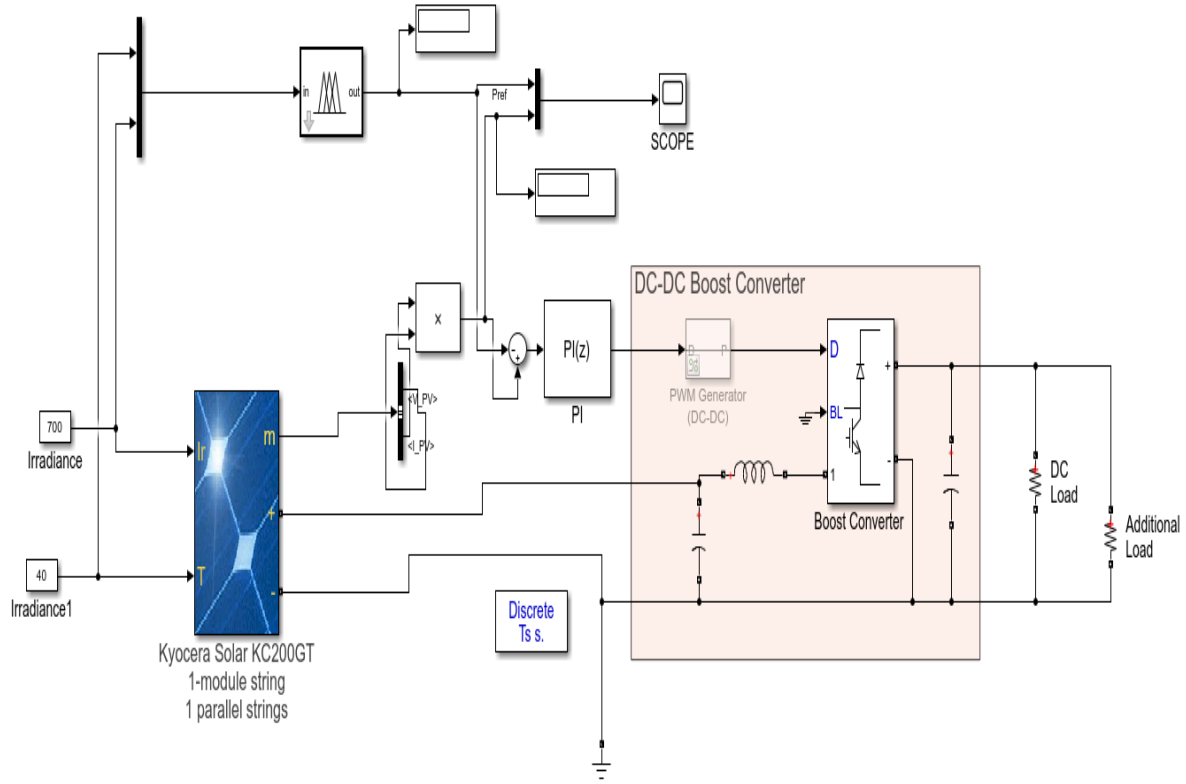
Şekil (3)-Eğitim Kuralları

Şekil (4)-Sıcaklık , Işınım ve Maksimum Güç Arasındaki Yüzey

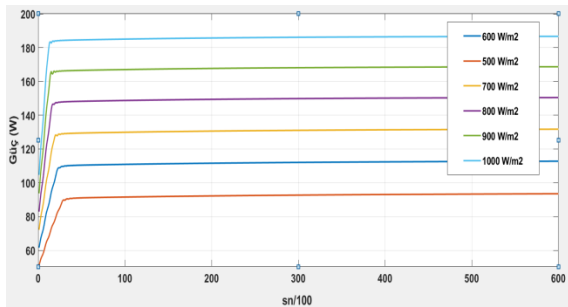

Şekil (5)-Maksimum Güç Çıkarım Sistemi

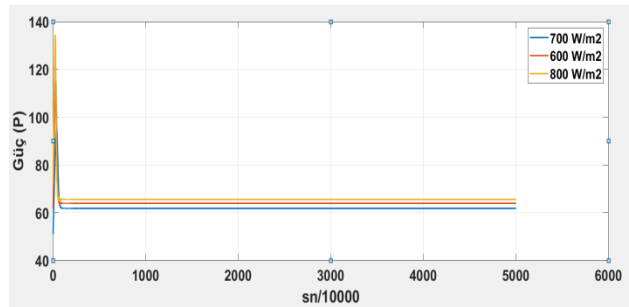

Şekil (7)-Kontrol Sisteminin Blok Diyagramı

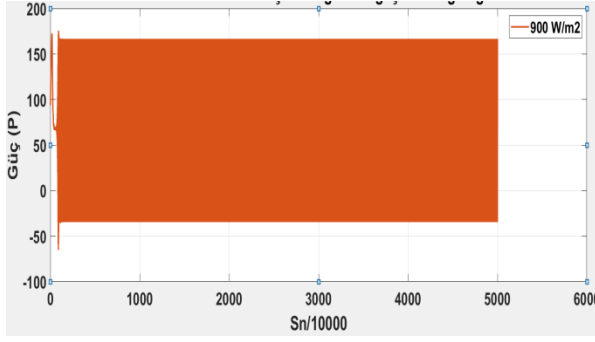
Şekil 7’de Kyocera KC200GT panel kullanılarak oluşturan devre tanıtılmış gösterilmiştir. Şekil 8’de değişik ışıma değerlerinde sistem çıkış cevabı verilmiştir. Şekil (9)’da farklı ışıma değerlerinde kontrolör olmadan devrenin çıkış cevabı bulunmaktadır. Şekil (10)’da 900 W/m² ışıma değerinde şekil (11)’de 1000 W/m² ışıma değerinde kontrolör olmaksızın devrenin çıkış cevabı verilmiştir. Şekil (12) ve Şekil (13)’de 1. örnek olan bulutlanma etkisi sonucunda oluşan ve PI kontrolör ile çalıştığında sistem çıkış cevabı olan PV Panel güç değişimi verilmiştir. Şekil (14)’te bulutlanma etkisi sonucunda kontrolör olmadan bulutlanma etkisi PV panel güç değişimi verilmiştir.

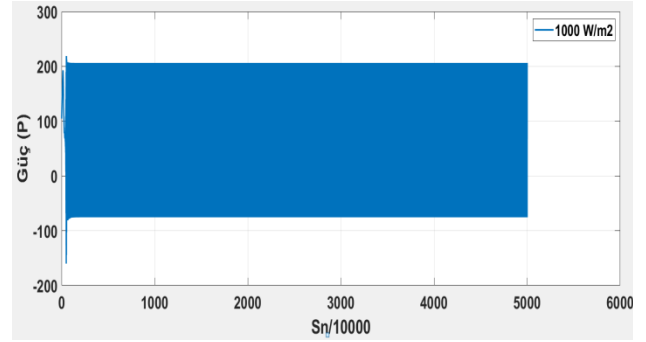
Şekil (8)- Sistem Çıkış Cevabı

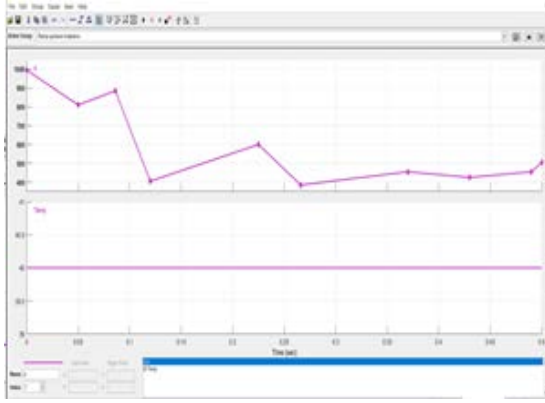
Şekil (9)- Kontrolör Olmadan Devrenin Çıkış Cevabı

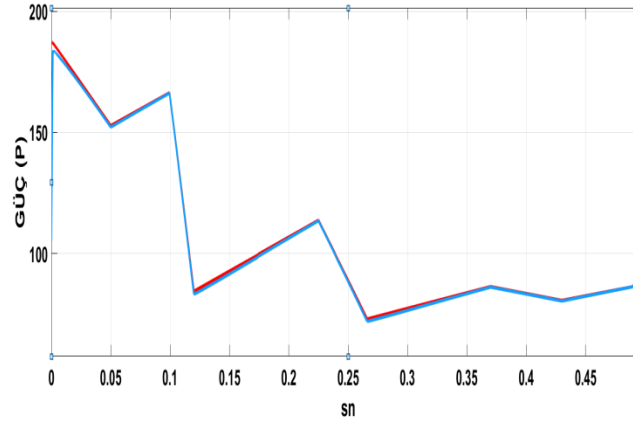
Şekil (10)- Kontrolör Olmadan Devrenin Çıkış Cevabı

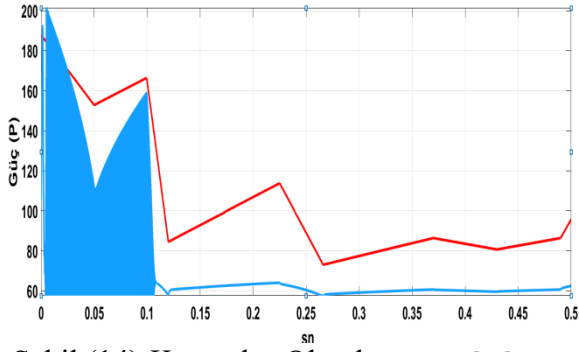
Şekil (11)- Kontrolör Olmadan Devrenin Çıkış Cevabı

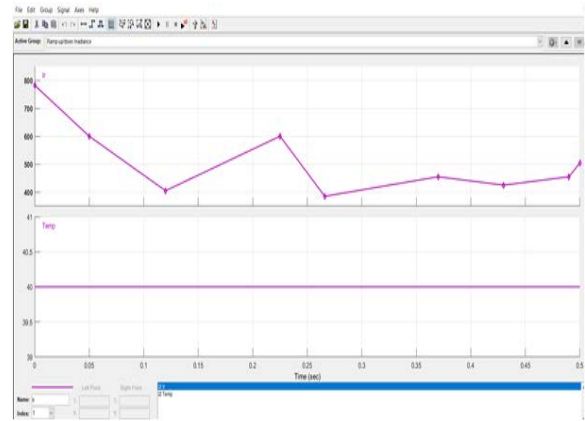
Şekil (12)- Bulutlanma Etkisi

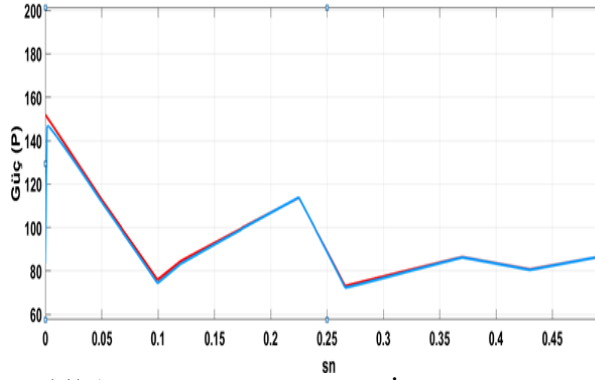
Şekil (13)- Bulutlanma Etkisi İle Sistem Çıkış Cevabı

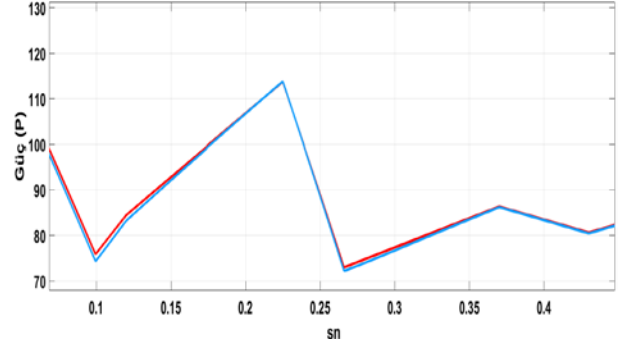
Şekil (14)-Kontrolör Olmaksızın Bulutlanma Etkisi İle Sistem Çıkış Cevabı

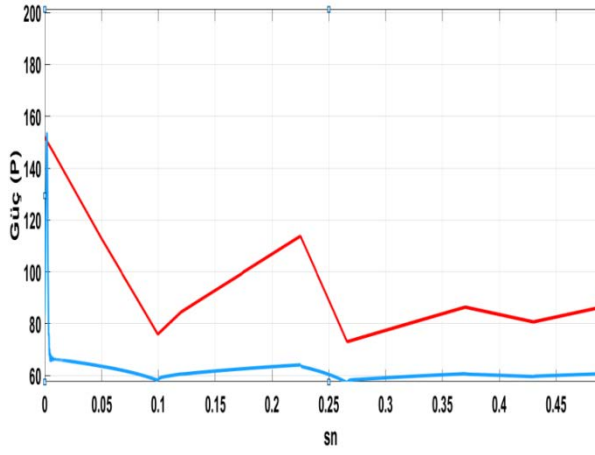
Şekil (15)- Bulutlanma Etkisi

Şekil (16) - Bulutlanma Etkisi İle Sistem Çıkış Cevabı

Şekil (17) - Bulutlanma Etkisi İle Sistem Çıkış Cevabı

Şekil (18)-Kontrolör Olmaksızın Bulutlanma Etkisi İle Sistem Çıkış Cevabı (kırmızı çizgi referans güç değeri mavi çizgi kontrolör olmaksızın)

Şekil 15’te örnek 2 olarak farklı bulutlanma etkisini ve sıcaklığı gösteren şekil verilmiştir. Bu girişlere göre şekil 16 ve şekil 17 çıkış cevapları alınmıştır. Bu çıkış cevaplarında PI kontrolör devre de mevcuttur. Şekil 18’de ise kontrolör olmaksızın sistem çıkış cevabı alınmıştır.

5.SONUÇLAR

Yukarıdaki grafiklerden görüldüğü gibi ANFIS modeli oluşturulmuş ve farklı sıcaklık ışıma değerine göre maksimum çıkış cevabı ANFIS’ten alınmıştır. PI kontrolör ise ANFIS çıkış cevabındaki gücü hızlı bir şekilde takip etmiştir. Bu çalışmada önce PV panelin karakteristiği belirli ışıma ve sıcaklık değerlerine göre maksimum güç noktaları bulunmuştur. Bu şekilde 50 değişik maksimum güç noktası tespit edilmiştir. Daha sonra bu panelin ANFIS modeli oluşturulmuştur. Matlab Simulink’te PV panelin maksimum güç noktası takibi için ANFIS ve PI kontrolör içeren sistem blok diyagramı oluşturulmuş ve çalıştırılmıştır. Sabit ışıma ve sıcaklık ayrıca bulutlanma etkisini gösterecek giriş sinyallerinden sistemin çıkış cevabı alınmıştır. Bu PI kontrol sistemi maksimum güç noktasını hızlı takip ettiği görülmüştür. Kontrolör olmaksızın çalıştığında maksimum güç noktasının istenildiği gibi takip etmediği

tespit edilmiştir. Gelecekteki çalışmalarda bu kontrol sistemini rahatsız et ve gözle sistemi ile karşılaştırılacaktır.

REFERANSLAR

- [1] Esfandyari M. , Fanaei M.A. , Adaptive fuzzy tuning of PID controllers, Neural Comput & Applic (2013) 23 ,Pages 19–28
- [2] Dounis A.I. , Kofinas P. , Alafodimos K. , Tseles D. , Adaptive fuzzy gain scheduling PID controller for maximum power point tracking of photovoltaic system , Volume 60, December 2013, Pages 202-214 December 2013
- [3] Panda A. , Pathak M.K. , Srivastava S.P. , Fuzzy Intelligent Controller for the Maximum Power Point Tracking of a Photovoltaic Module at Varying Atmospheric Conditions , Journal of Energy Technologies and Policy , Vol.1, No.2, 2011,Pages 2224-3232
- [4] Yayla Tunay S.K. ,Özgüven Ö.F., PV modülünün ANFIS ile Modellenmesi ve PI Denetleyici ile Maksimum Güç Noktasının Takibi, Selçuk Zirvesi 1. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi 7-8 aralık 2019, Konya, sayfa 99-109.

**INVESTIGATION OF MECHANICAL PROPERTIES OF NANOCOMPOSITE
ADDED SISAL AND E-GLASS FIBER HYBRID LAYERED COMPOSITE
MATERIALS USED BY FINITE ELEMENT METHODS**

NANOKOMPOZİT KATKILI SİSAL VE E-GLASS FİBER HİBRİT TABAKALI
KOMPOZİT MALZEMELERİN SONLU ELEMENLAR METODUYLA ELDE EDİLEN
MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Hüseyin Taner BAHÇE

Yüksek Makina Mühendisi

ABSTRACT

The term composite is, in term terms, the process of combining two or more components. Composite materials are materials which are formed by combining their components at a macro level to protect their boundaries in order to gather the properties of at least two or more same or different types of materials in a new or a single material for a certain purpose. Composite materials generally consist of the matrix main phase with low strength properties and the reinforcing phase dispersed therein. In composite materials, the reinforcing and matrix phases do not merge atomically and do not dissolve in each other and do not lose their properties.

Composite materials are used in many branches of industry. Since composite materials have a wide range of usage, finite element method is preferred in designing more qualified and desired materials. When designing composite materials, finite element analysis is very important. Composite materials with desired properties can be designed with the help of finite element method. The designs made by the finite element method are very effective in determining the strength properties of composite materials.

As a result of the analysis made by the finite element method, besides the determination of the mechanical properties of the composite materials, it provides the order of the fiber layers in the composite materials and the number of layers of the formed model. The analysis data of the finite element designs can be obtained from hybrid laminated composite materials with the desired properties and high strength character. This method also contributes to the determination of the mechanical properties of hybrid composite materials with nanocomposite additives.

In this study, hybrid composite materials were modeled by using mechanical properties of E-glass fiber, aramid fiber and sisal fibers together with coconut shell powder and graphene nanotose and walnut shell powder with nanocomposite reinforcement. In the finite element method, ANSYS 18.2 program was used. The analysis data obtained by finite element method were compared according to maximum equivalent stress and Von-mises criterion by modeling.

Keywords: Composite Material, Finite Element Method, Graphene Nanotose, E-Glass Fiber, Aramid Fiber

Özet

Kompozit kelimesi terimsel olarak, iki veya daha fazla bileşenin bir araya getirilmesi işlemidir. Kompozit malzemeler, belirli bir amaç doğrultusunda en az iki veya daha fazla sayıdaki, aynı veya farklı tür malzemelerin özelliklerini, yeni veya tek bir malzemede toplamak amacıyla, bileşenlerinin kendi sınırlarını koruyacak biçimde makro düzeyde birleştirilmesi sonucu oluşan malzemelerdir. Kompozit malzemeler genellikle düşük dayanım özelliklerine sahip olan matriks ana fazı ile bu faz içinde dağılmış olan takviye fazından meydana gelmektedir. Kompozit malzemelerde, takviye ve matriks fazları atomsal boyutta birleşmezler ve birbirleri içerisinde çözünmeyerek kendi özelliklerini kaybetmezler.

Kompozit malzemeler, endüstrinin birçok dalında kullanılmaktadır. Kompozit malzemelerin geniş bir kullanım yelpazesine sahip olması nedeniyle istenilen özellikteki ve daha nitelikli malzemelerin tasarlanmasında sonlu elemanlar metodu tercih edilmektedir. Kompozit malzemeler tasarlanırken, sonlu elemanlar metoduyla yapılan analizler oldukça önemlidir. Sonlu elemanlar metodu yardımıyla istenilen özelliklere sahip kompozit malzemeler tasarlanabilmektedir. Sonlu elemanlar metodu ile yapılan tasarımlar kompozit malzemelerde meydana gelen dayanım özelliklerinin belirlenmesinde oldukça etkilidir.

Sonlu elemanlar metoduyla yapılan analizler neticesinde, kompozit malzemelerin mekanik özelliklerinin belirlenmesinin yanında, kompozit malzemelerdeki fiber tabakaların sıralamasını ve oluşan modelin tabaka sayısının belirlenmesinde sağlamaktadır. Sonlu elemanlar yapılan tasarımların analiz verileri talep edilen özellikteki ve yüksek dayanım karakterli hibrit tabakalı kompozit malzemelerin elde edilebilmektedir. Bu yöntemle nanokompozit katkılı hibrit tabakalı kompozit malzemelerin mekanik özelliklerinin belirlenmesine de katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada, nanokompozit takviye elemanı katkılı olarak, hindistan cevizi kabuğu tozu ve grafen nanotozu ve ceviz kabuğu tozuyla birlikte, E-glass fiber, aramid fiber ve sisal fiberlerin mekanik özellikleri kullanılarak, hibrit tabakalı kompozit malzemelerin modellemeleri oluşturulmuştur. Sonlu elemanlar yönteminde, ANSYS 18.2 programından faydalanılmıştır. Sonlu elemanlar yöntemiyle elde edilen analiz verileri, modellemeleri yapılarak maksimum eş değer gerilme ve Von-mises kriterine göre mukayese edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kompozit Malzeme, Sonlu Elemanlar Yöntemi, Grafen Nanotozu, E-Glass Fiber, Aramid Fiber

1. INTRODUCTION

A composite material is a combination of two materials with different physical and chemical properties. When they are combined, which is create a material which is specialised to da ceratin a job, for instance to become stronger, lighter or resistant to electricity [1].

There are many studies in literature on composite materials. Natarajan et al. The tensile and compressive strengths of sisal / glass fiber hybrid nano composites were compared in the study conducted. In the study, properties of mechanical properties such as impact energy, tensile strength, bending strength were investigated [2]. Bourchak et al. In the scientific study conducted by damage characterizations of finite element analysis of nanocomposites were investigated [3]. Yang et al. Examined the effect of oxygen- functional graphen /polymer nanocomposites on the mechanical behavior of of molecular dynamic simulation and finite element analysis [4]. Wang et al. Compared thermal residual stress distribution and values in nanoparticle reinforced composite materials modeled by finite element analysis [5].

In the study conducted by Chavan, he examined the stochastic bending propeerties of nano composite plates exposed to transverse smooth load by finite element analysis method [6]. Kang et al. The damage analysis of nano-composite ceramics compared the stresses obtained with the finite element analysis method in ANSYS program and the mechanical properties of this material were compared [7]. In the scientific study conducted by Özerinç, finite element analysis of nano-inclusion in nanolaminate materials was performed and the stresses obtained were compared according to the Von-mises criterion [8]. Damasceno et al. Compared the mechanical properties of nanostructures using the atomic scale finite element method(AFEM) [9]. Manta et al.Examined the electrical structure properties of nanostructures using the finite element method (AFEM) of graphene/polymer nanocomposites [10].

Kaymaz et al. Compared the mechanical stresses of mechanical stresses that occured due to pressure in sandwich composite layers with Ansys software based on the Von-mises criterion [11]. In the study conducted by Yıldız and Eröz, the displacement and stress analysis of a composite plate was examined by the finite element methods. In the boundary conditions determined in the study, the parameters related to composite material and geometry were changed and their effects on displacements and stresses were compared [12].

Li et al. Have compared the mechanical properties that ocur with the finite element method by making 3Dmulti-scale modeling of the fracture in composite materials with metal matrix [13]. Cho et al. Studied the finite element modeling of the iron syntactic foam with the hollow glass microspheres and the pulling deformation behaviors [14]. Vidyasagar et al. Compared the characterization properties of two-layer carbon nanotubes with the analysis data obtained by finite element method [15].

In this study, the analysis of hybrid layered composite materials with nanocomposite materials according to the determined boundary conditions, was done with finite element method according to the Von-mises, and Maximum Equivalent stress principle. According to the analysis data obtained, the mechanical properties of 5 composite sample plates were compared.

2. MATERIAL AND METHODS

Analysis of composite samples with finite element modeling was done in ANSYS 18.2 program. Dynamic analysis of finite elements was performed on the Workbench worksheet of ANSYS program. In the first step, mechanical properties of the materials are created in ANSYS 18.2 program. The mechanical properties of the materials are created in ANSYS 18.2 program. The mechanical properties of the materials given in Table 1. The second step was modeled (Figure 1.a).

The dimensions of the hybrid laminated composite board samples are 200x200x5 mm. In the third step, composite samples were meshed (Fig 1.b). Mesh size is determined as 2 mm.

In the fourth step, 50000 N of force was applied to the surfaces of composite samples. In the fifth step, the analysis was carried out with the finite element method. The properties of epoxy resin argiven in Table 2. Layer sequencing in composite samples can be seen in Table 3.

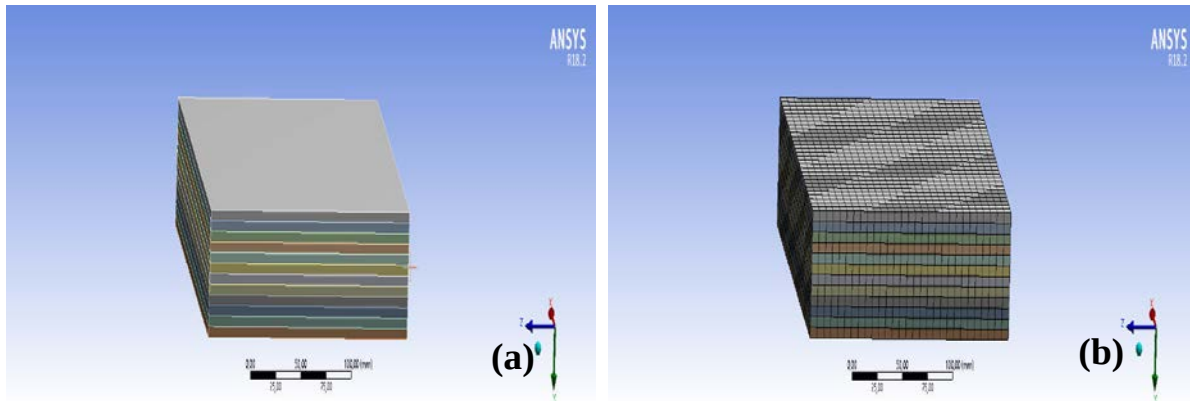

Fig.1. (a) Composite sheet sample models, (b) Application of meshing to composite sheet sample

Table 1. Mechanical properties of composite used in modeling

Material Name	Young Modulus (MPa)	Poisson Ratio	Density(gr/cm ³)
Kevlar 29	62000	0.35	1.40
Sisal Fiber	12800	0.22	1.41
Kevlar 49	124000	0.35	1.44
Graphene	160000	0.40	0.20
E-Glass Fiber	73000	0.22	2.58
Coconut Shell Powder	856	0.22	1.60
Walnut Shell Powder	1172.10	0.22	1.30

Table 2. Epoxy resin datasheet

Young Modulus(MPa)	Density(gr/cm ³)	Poisson Ratio
4840	1.12	0.30

Table 3. Layer sequencing in composite samples

Sample Name	Layer 1	Layer 2	Layer 3	Layer 4	Layer 5	Layer 6
1	E-Glass Fiber	Kevlar 29	Kevlar 49	Kevlar 149	Coconut Shell Powder	E-Glass Fiber
2	E-Glass Fiber	Graphene	Kevlar 29	Walnut Shell Powder	Graphene	E-glass Fiber
3	Graphene	Coconut Shell Powder	Sisal	Graphene	Sisal	Graphene
4	E-Glass Fiber	Kevlar 29	Graphene	Coconut Shell Powder	Graphene	E-Glass Fiber
5	E-Glass Fiber	Graphene	Kevlar 149	Graphene	E-Glass Fiber	Kevlar 149

3. RESULTS AND DISCUSSION

The stresses resulting from the force applied as a result of the analysis made with the finite elements method, the amount of elastic deformation and total deformation are compared. In the analysis Von-mises criterion numbered 1,2 and 3, and samples numbered 4 and 5 were based on the maximum equivalent stress principle. Stresses occurring in samples 1,2, 3,4 and 5 are given in Figures 2, 3, 4, 5 an 6.

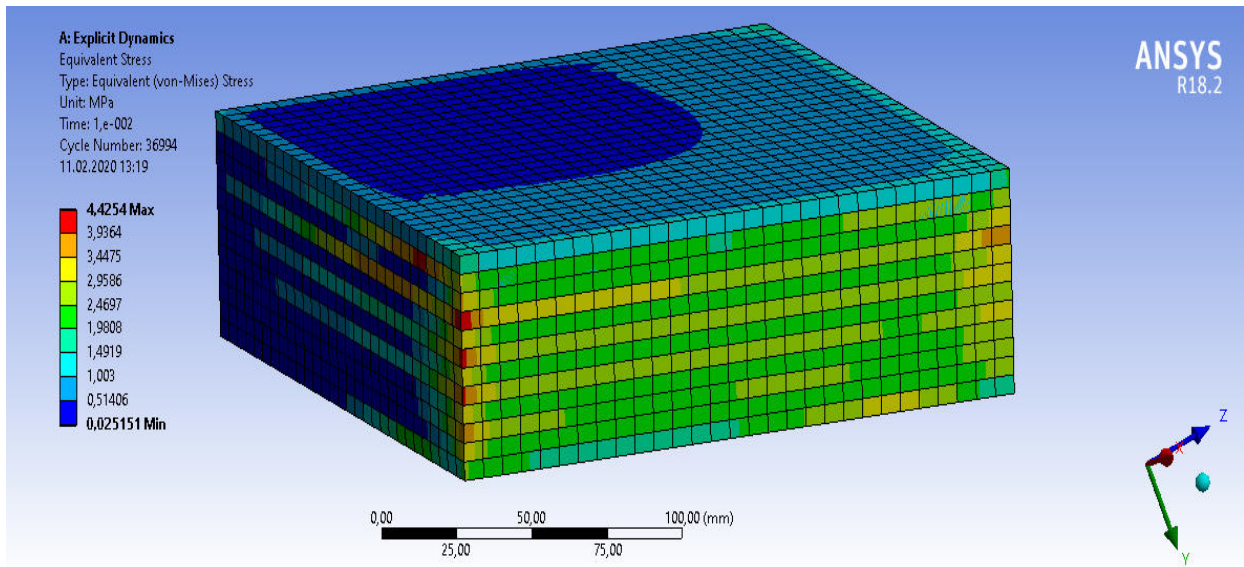

Fig 2. Stresses in sample 1 according to Von-mises criterion

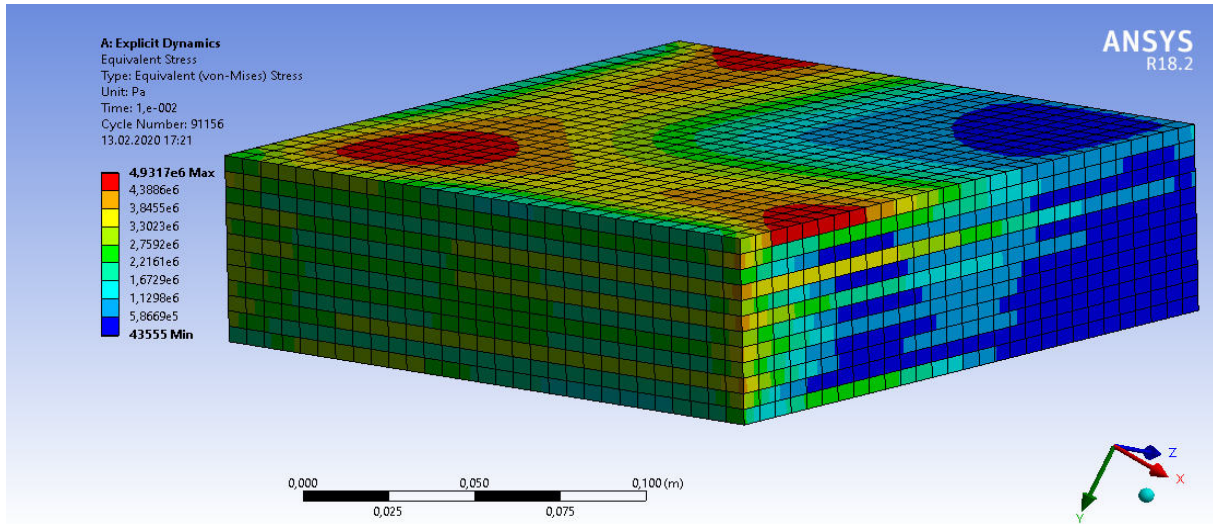

Fig 3. Stresses in sample 2 according to Von-mises criterion

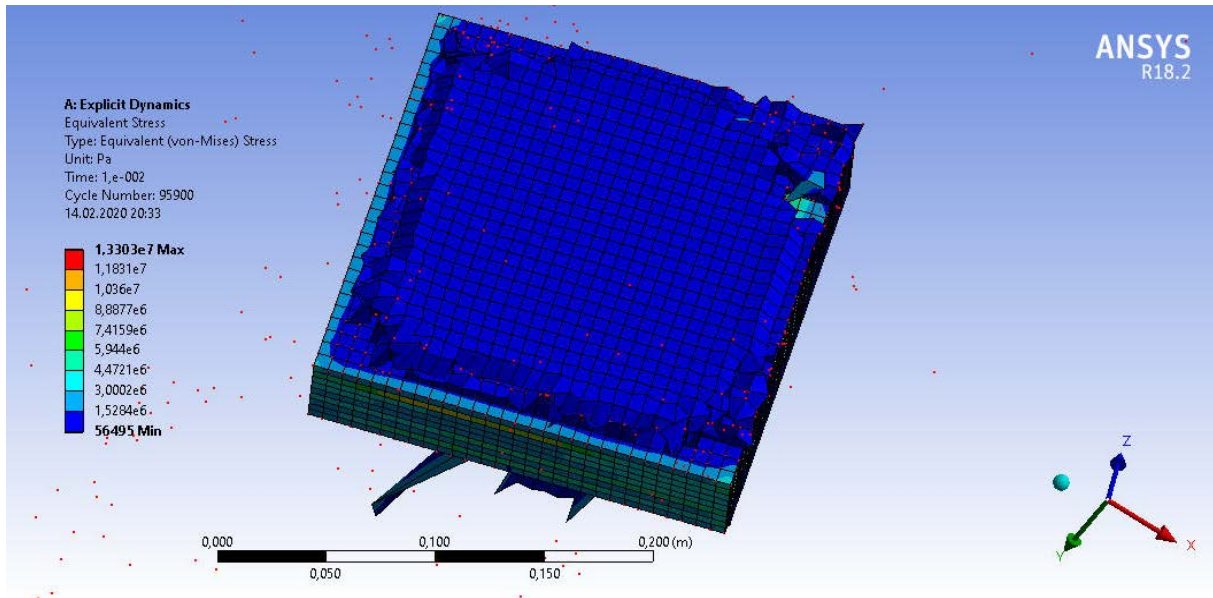

Fig 4. Stresses in sample 3 according to Von-mises criterion

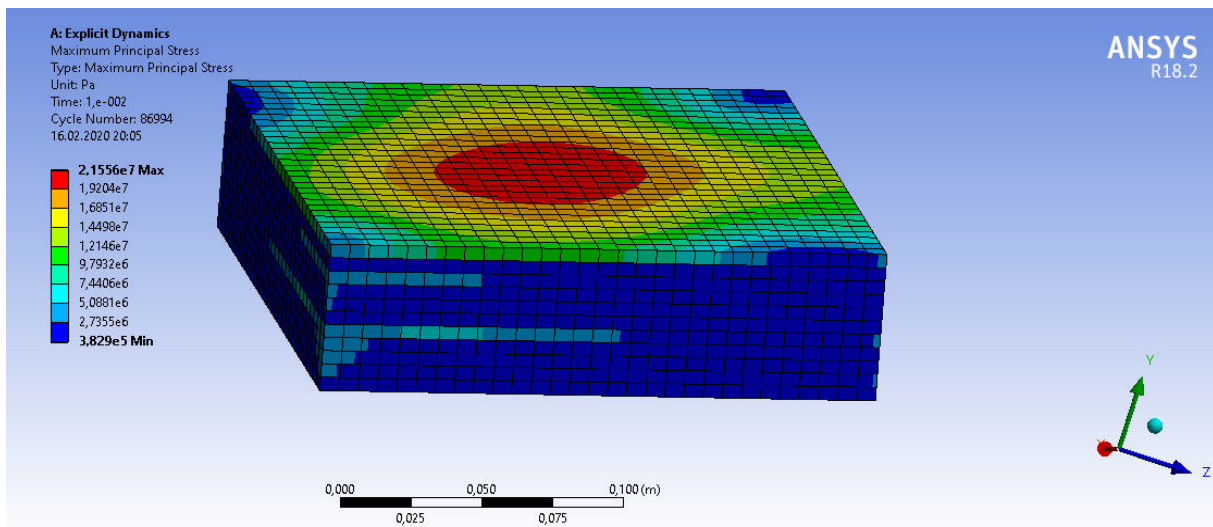

Fig 5. Stresses in sample 4 according to maximum equivalent stress principle

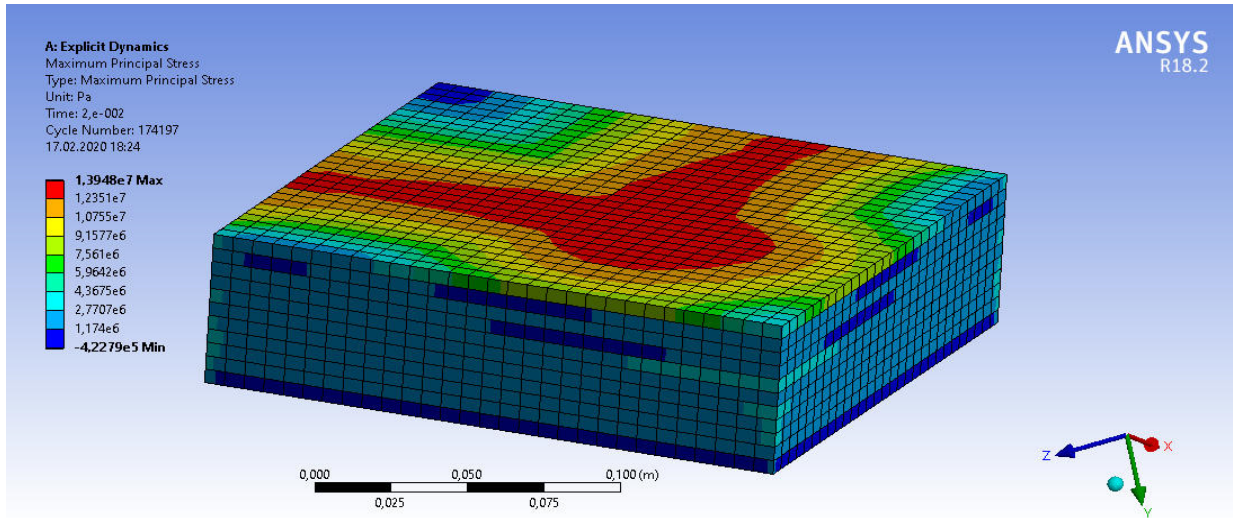

Fig 6. Stresses in sample 5 according to maximum equivalent stress principle

While the residual stressing occurring in the sample 2 were on the surface, it was observed that the matrix structure occurring in the sample 1 occurred. In the sample number 3, it was detected material fiber and matrix structure deteriorated as result of the stresses that occurred according to Von-mises criterion. In the sample number 4, which was attended that stressed on the surface showed a more uniform distribution than the stresses obtained according to Von-mises criterion. It has been observed that in the sample number 5, stresses are formed and stress. It has been noticed that in the sample 5, stresses are formed and stresses accumulate on the surface of the sample.

The elastic deformation amount occurring in the sample numbers 1, 2, 3, 4 and 5 can be seen in Figures 7, 8, 9, 10 and 11.

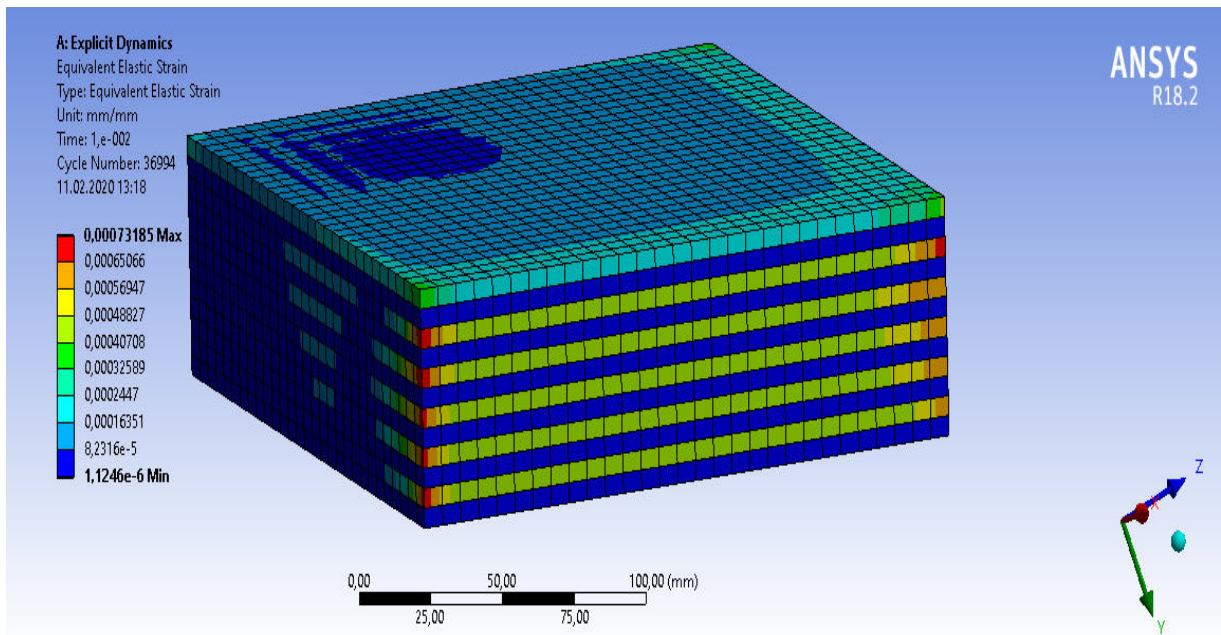

Fig 7. Elastic deformation that occurs according to the Von-mises stress principle in sample 1

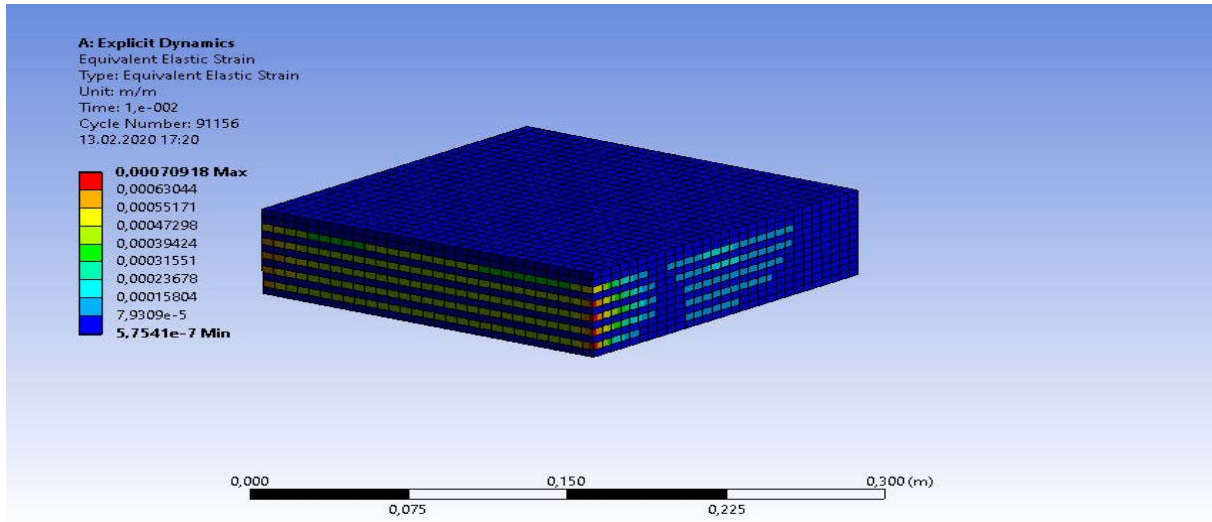

Fig 8. Elastic deformation that occurs according to the Von-mises stress principle in sample 2

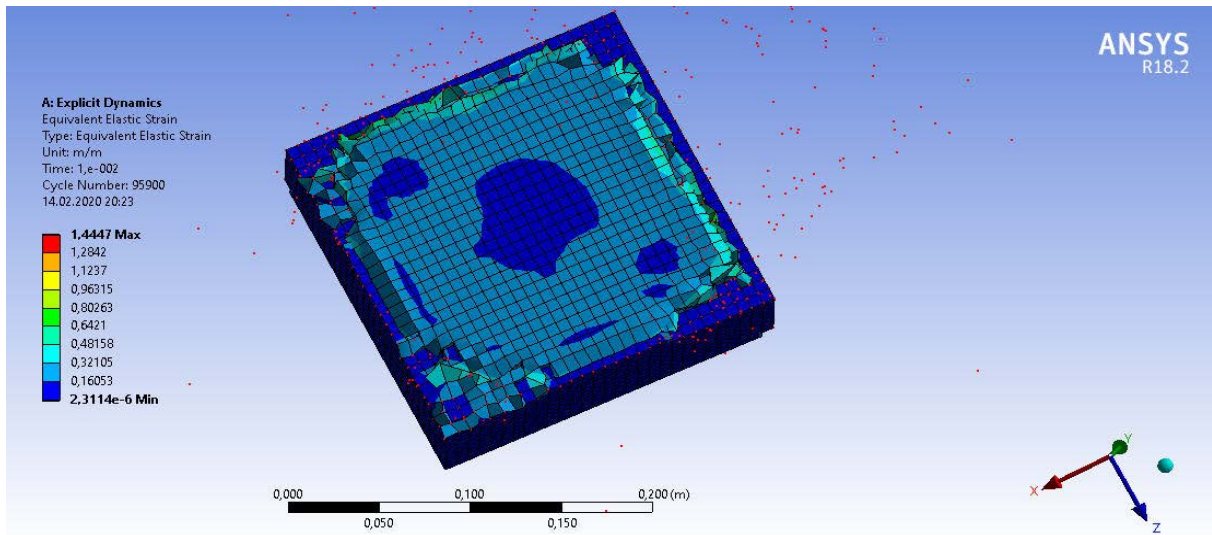

Fig 9. Elastic deformation that occurs according to the Von-mises stress principle in sample 3

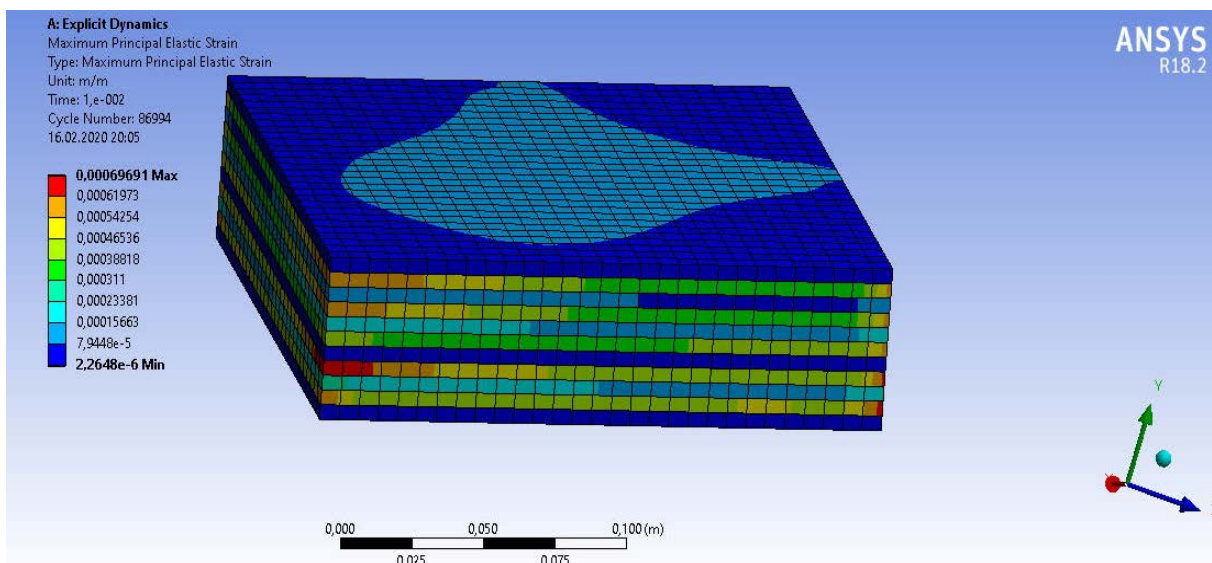

Fig 10. Elastic deformation that occurs according to the maximum equivalent stress principle in sample 4

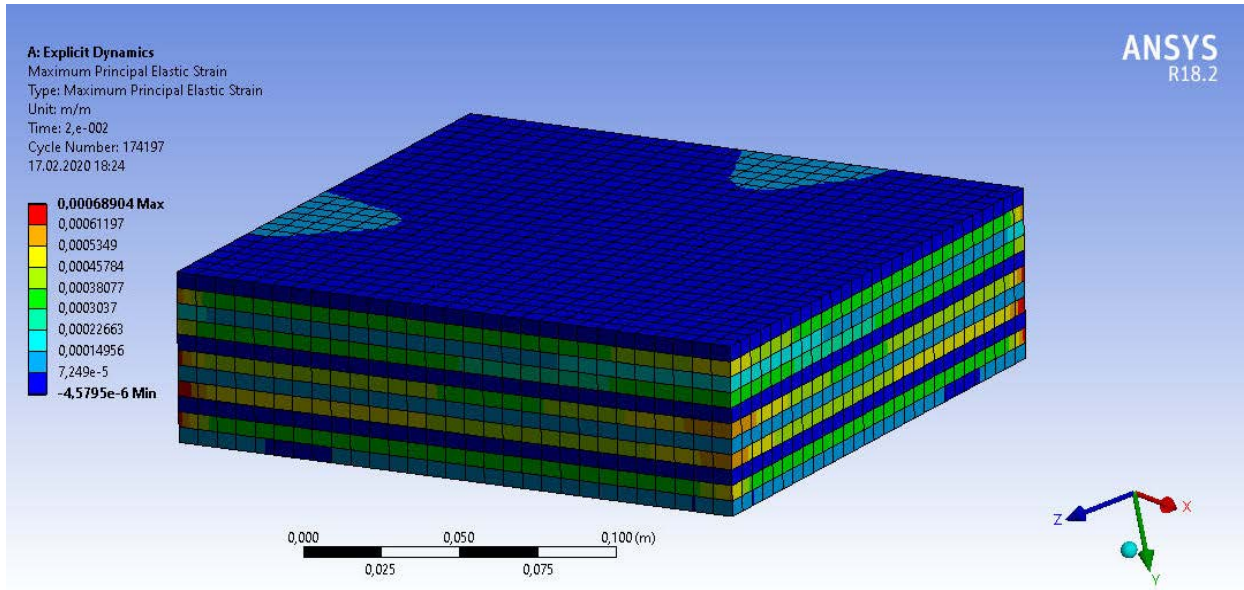

Fig 11. Elastic deformation that occurs according to the maximum equivalent stress principle in sample 5

Elastic deformation occurring according to the maximum equivalent stress principle, Von- mises elastic deformation occurred less. As a result of stresses occurring in other 4 samples, the places where elastic elongation occurred the most were observed in the matrix structure.

It has been observed that elastic elongation occurs as a result of stress in sample 3. Depending on the applied force, the deformation amounts 1, 2, 3, 4 and 5 shown in Figures 12, 13, 14, 15 and 16.

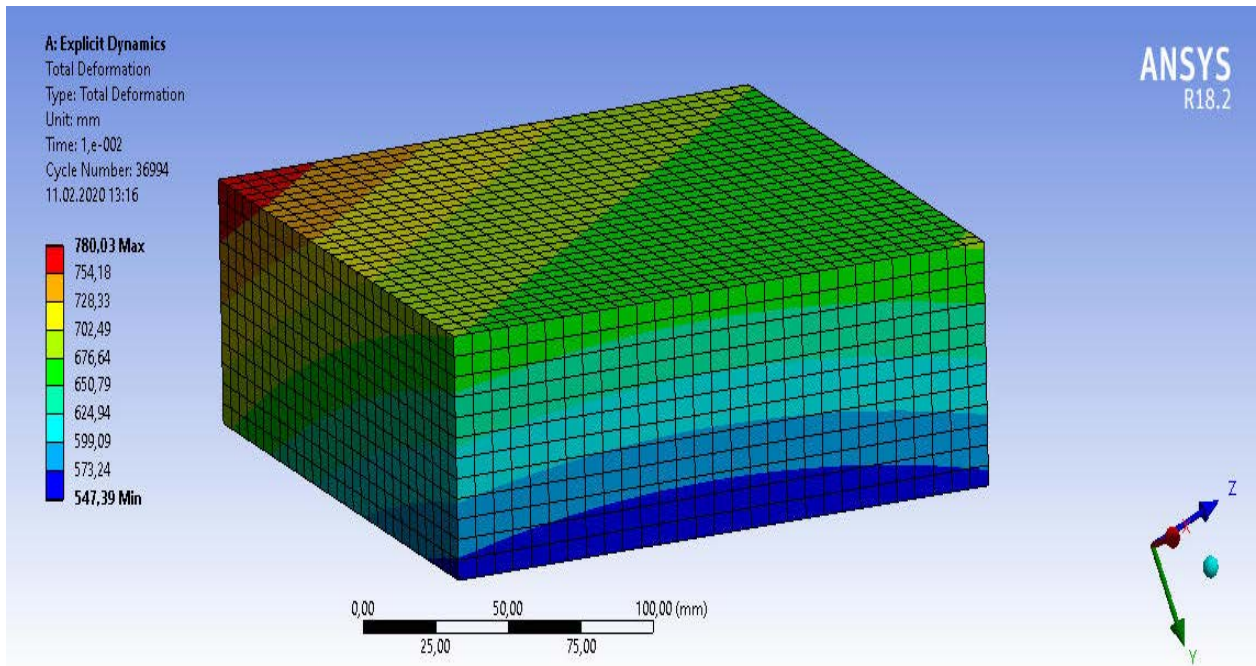

Fig 12. The amount of deformation occurring according to Von-mises criterion in sample 1

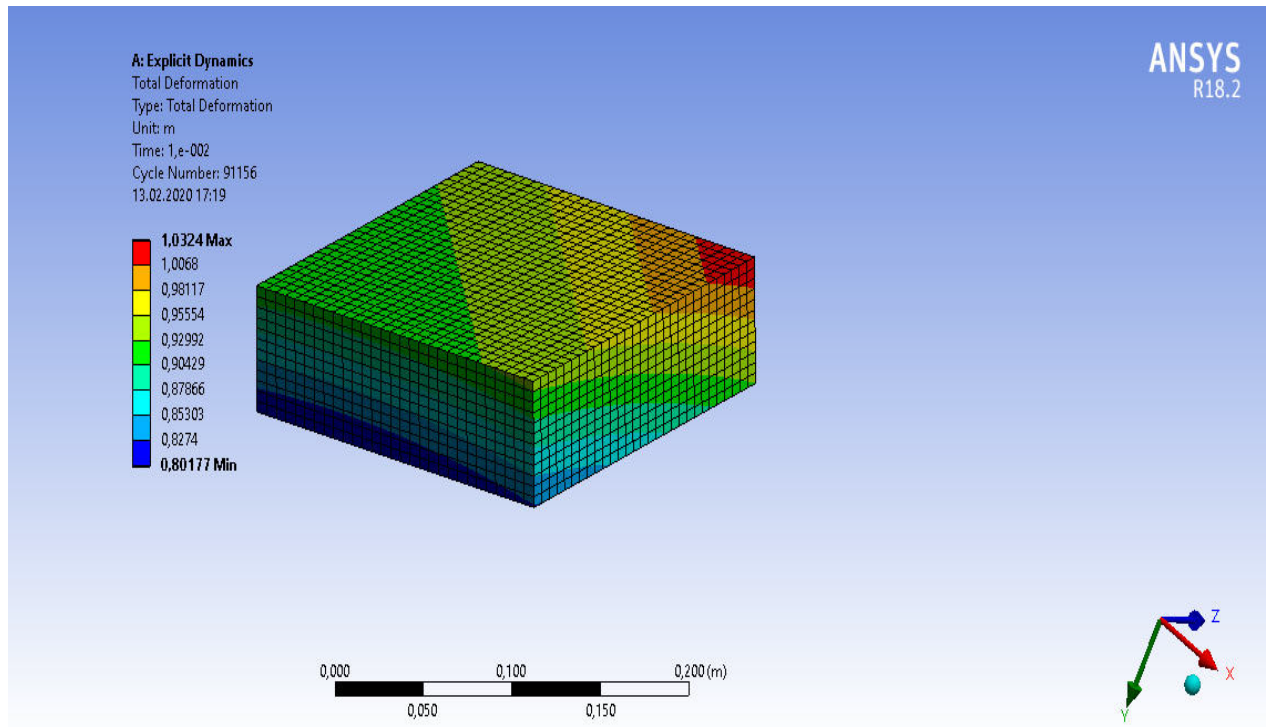

Fig 13. The amount of deformation occurring according to Von-mises criterion in sample 2

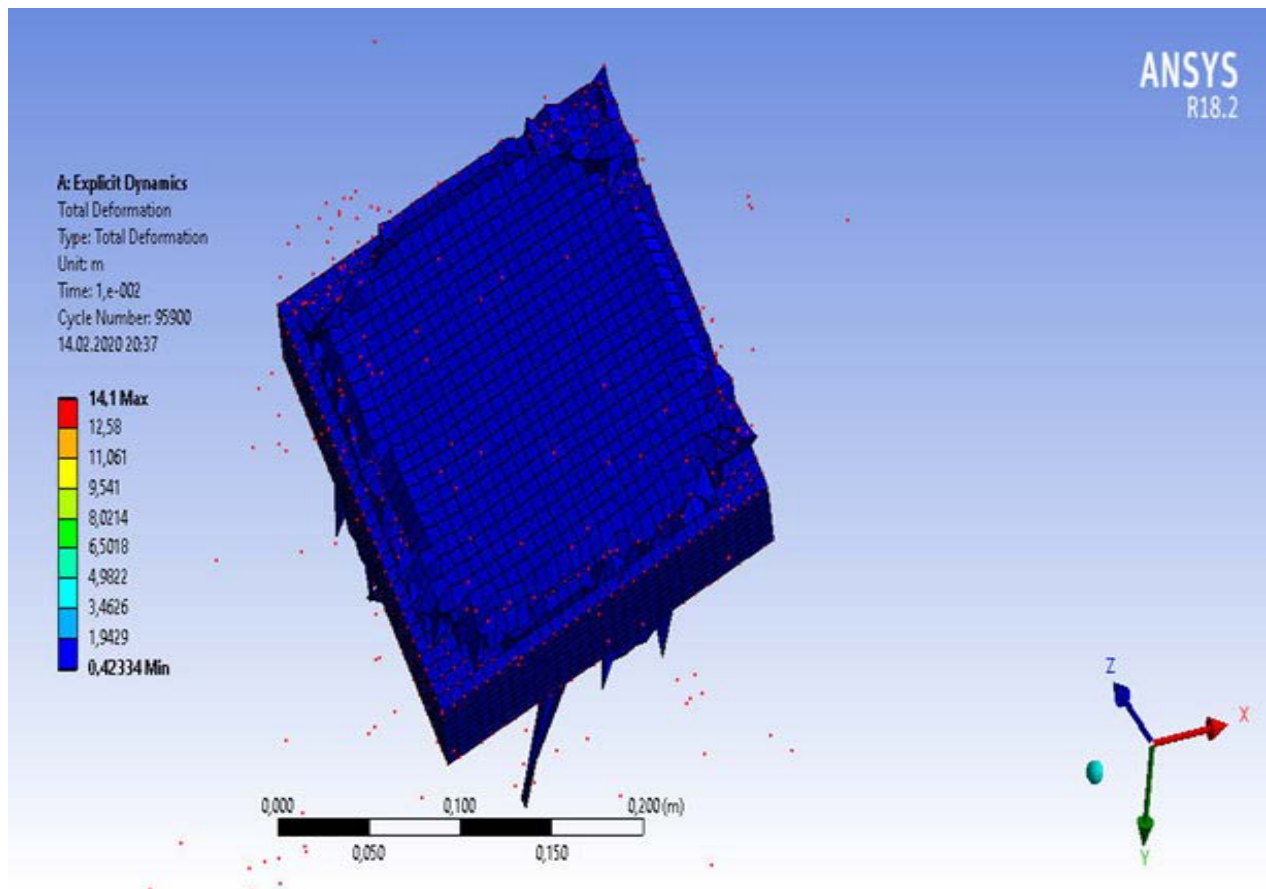

Fig 14. The amount of deformation occurring according to Von-mises criterion in sample 3

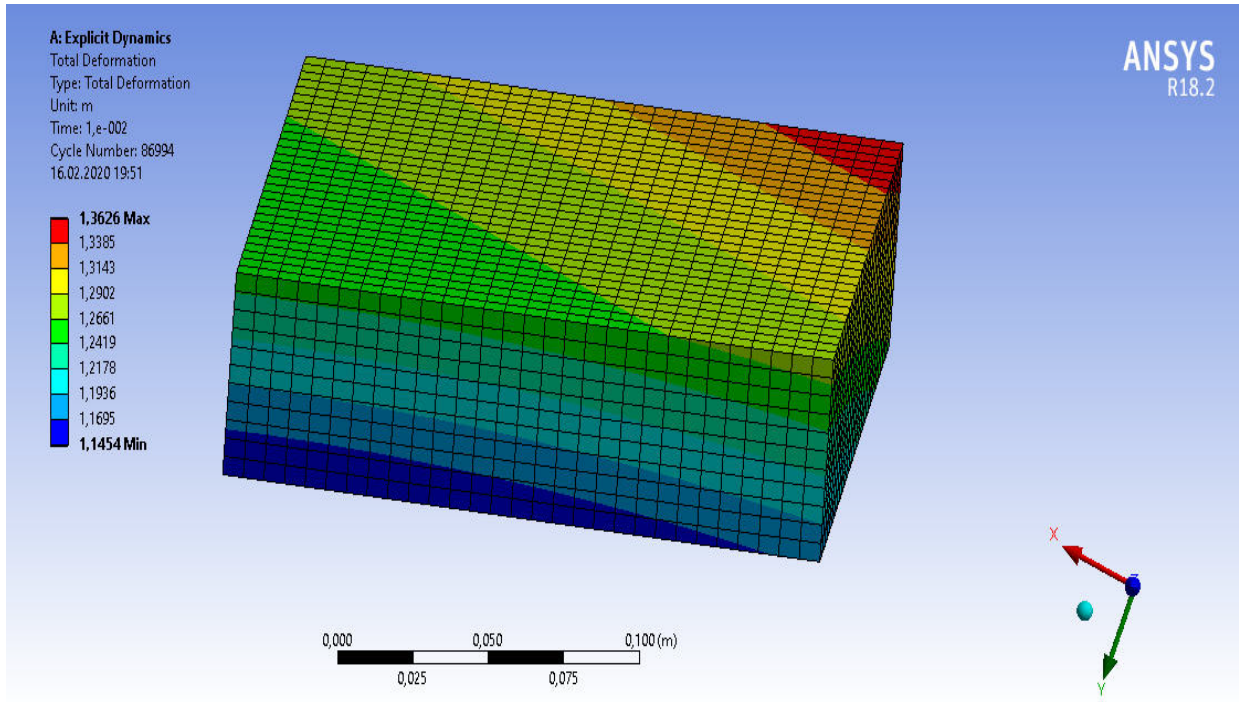

Fig 15. The amount of deformation occurring according to the maximum equivalent stress principle in sample 4

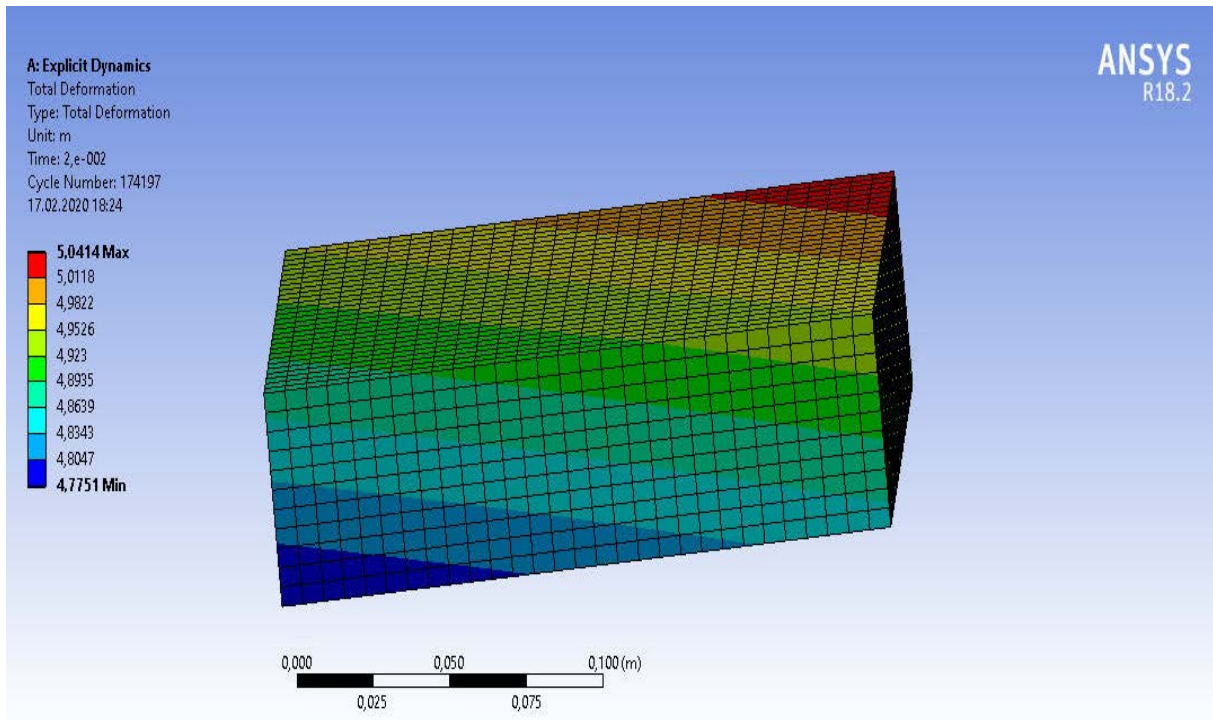

Fig 16. The amount of deformation occurring according to the maximum equivalent stress principle in sample 5

The total deformation occurring in the sample number 3 is the one in which the most detected is seen. As a result of stresses occurring in other 4 samples, total deformation were observed to occur most at the ends of the samples.

4. CONCLUSIONS

As a result of the analysis made with the finite element method, the results obtained are concealed as items below.

According to the analysis data made with finite element method, Von-mises criterion is not sufficient in analytical solutions. For this reason, it is noticed that it is more appropriate to choose the maximum equivalent stress method in the analysis with the finite element methods.

When using E-glass fiber in hybrid composite materials, the type of resin chosen and the mechanical properties of nanocomposites used in the material design should be carefully selected.

It has been realized that there is an increase in the mechanical properties of composite materials with graphene nanocomposite additives.

It has been observed that stresses occur on the interfaces used in the modeling coconut Shell powder and walnut shell powder in composite materials with E-glass fiber hybrid layer.

Finite element method is a method that plays a role in determining the mechanical properties of hybrid layered composite materials to be designed.

Different studies can be conducted on hybrid composite materials to be designed with the finite element method.

5. RESOURCES

- [1] Original, Composite Material, www.wikipedia.org 2015, Access on:07.02.2020.
- [2] Natarajan N., Brahathidhasan S., Thanigavelan R., Suresh P., “Sisal Fiber/Glass Fiber Hybrid Nanocomposite: The Tensile and Compressive Properties, 5th and 26th All India Manufacturing and Technology, Design and Research Conference (AITMDR 2014), Guhawati Assam India,130:1-5, 2014.
- [3] Bouchak M., Kada B., Alharbi M., Aljuhany K., “Nanocomposite Damage Characterisation Using Finite Element Methods, International Journal of Nanoparticles, 2009,2(1):1-9.
- [4] Yang S., Shin H., Cho M., “Molecular Dynamics Simulation and Finite Element Analysis on Mechanical Behavior of oxygen functionalized graphene/polymer nanocomposites, Journal of Mechanical Science and Technology, 2019, 33:307-314.
- [5] Wang X. L., Luo Z., Jing H. J. Wu H. A., “Fiber-Reinforced Composite, Finite Element Method (FEM), Nanoparticle, Thermal Residual Stress, Applied Mechanics and Materials, 2013,302:212-215.
- [6] Chavan S., “Stochastic Bending Characteristics of Finite Element Modeled Nano-Composite Plates, Steel and Composite Structures, 2018, 26(1):1-15.
- [7] Kang J. X., Ni X. H., Zheng J., Zhao Y.L., “Damage Evolution, Element Birth, Element Death, Finite Element Analysis, Key Engineering Materials, 2008,368-372:1657-1658.

- [8]** Özerinç S., “Finite Element Analysis of Nanoindentation on Nanolamina Ted Materials, Eskişehir Technical University Journal of Science and Technology A-Applied Sciences and Engineering, 2018,19(4): 991-1000.
- [9]** Damasceno D.A., Mesquita E., Rajapakse, “Mechanical Behaviour of Nano Structures Using Atomic-Scale Finite Element Method (AFEM), Latin American Journal of Solids and Structures, 2017, 14: 2040-2066.
- [10]** Manta A., Gresil M., Soutis C., “Multi-Scale Finite Element Analysis of Graphene/Polymer Nanocomposites: Electrical Performance, VII Eurpean Congress on Computational Mehods in Applied Sciences and Engineering, Crete Island, 1984-2002, 2016.
- [11]** Kaymaz K., Zengin B., Aşkın M., Taşkaya S., “Sandviç Kompozit Tabakalarında Mekanik Gerilmelerin Basınca Bağlı olarak Ansys Yazılımı ile İncelenmesi, Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2018, 79-93.
- [12]** Yıldız A., Eröz M., “Sonlu Elemanlar Yöntemi İle Kompozit Bir Plakadaki Yer Değiştirme ve Gerilme Analizi”, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2006,10(2):24-30.
- [13]** Li Y., Phung L., Williams C., “3D multiscale modeling of fracture in metal matrix composites, Journal of Material Research, 2019, 34(13): 2285-2294.
- [14]** Cho Y. J., Lee W., Park Y. H., “Finite Element Modeling of Tensile Deformation Finite Element Behaviours of Iron Syntactic Foam With Hollow Glass Microspheres, MDPI Journals, 2017,10(10): 1201.
- [15]** Vidyasagar K., Saidulu A., Chaitanya T., “Characterizaiton of Doubled Wlled Carbon Nanotubesusing Finite Element Method,International Journal of Computer Applications, 2015,132(3):17-21.

**KENTSEL ALANLARDA BİNA DÜZENLEMELERİNİN DEĞİŞEN RÜZGÂR HIZI
ORANINA GÖRE YÜZEY SICAKLIKLARINA ETKİSİ: PARAMETRİK BİR
ÇALIŞMA**

Ayça GÜLTEN

Dr. Öğretim Üyesi, Fırat Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada kentsel alanlarda doğal havalandırma etkisinin belirlenmesinde kullanılan bir parametre olan rüzgâr hızı oranı ile bina yüzey sıcaklıkları üzerindeki ilişkinin araştırılması için simülasyonlarla desteklenen parametrik bir çalışma sunulmuştur. Bu amaçla ilk olarak Elazığ ili içerisinde karşılaşılabilecek bina düzenlemeleri parametrik olarak çeşitlendirilmiştir. Daha sonra bu alanlar içinde belirlenen hedef alan için rüzgâr hızı oranı değerleri hesaplanmıştır ve aynı alan içinde yer alan bina cephelerinde 2 m yükseklik için yüzey sıcaklıkları ölçülmüştür. 10 m, 15 m ve 20 m cadde genişlikleri ve 6 m, 15 m ve 24 m bina yükseklikleri için kuzeybatı yönünden esen 3 m/s rüzgâr hızı için olmak üzere toplam 9 farklı durum için analizler yapılmıştır. Simülasyonlar için Ansys Fluent 18.2 programı kullanılmıştır. Sonuç olarak V_{RW} değerinin arttığı durumlar için genel olarak yüzey sıcaklıklarında düşüşler gözlenmiştir. Ancak V_{RW} değerleri arasında farkın belirgin olduğu durumlar için cephe yüzey sıcaklık farkları 1-2 K olarak elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğal havalandırma, yüzey sıcaklığı, rüzgâr hızı oranı

Abstract

In this study, a parametric study supported by simulations is presented to investigate the relationship between wind velocity ratio (V_{RW}) and building surface temperatures, which is a parameter used in determining the natural ventilation effect in urban areas. For this purpose, first of all, the building arrangements that can be encountered in Elazığ province are parametrically diversified. Then, the wind velocity ratio values were calculated for the target area determined in these areas and surface temperatures were measured for 2 m height on the building facades within the same area. Analyzes were performed for a total of 9 different situations, for the wind speed of 3 m / s blowing from the northwest direction for 10 m, 15 m and 20 m street widths and 6 m, 15 m and 24 m building heights. Ansys Fluent 18.2 program was used for simulations. As a result, in cases where the value of V_{RW} increased, a decrease in surface temperatures was observed in general. However, in cases where the difference between V_{RW} values is obvious, facade surface temperature differences are obtained as 1-2 K.

Keywords: Natural ventilation, surface temperature, wind velocity ratio.

1. GİRİŞ

Kentsel alanların çevredeki kırsal alanlara göre daha sıcak olması olarak tanımlanan kentsel ısı adası günümüz kentlerinin en önemli problemidir. Yoğun ve yüksek katlı yapılaşmaların olduğu kentlerde, bina yüzeyleri daha fazla ısınmaktadır. Artan trafik kirliliği, düzensiz kentleşme, bina cephelerinde kullanılan kaplama malzemelerinin termofiziksel özellikleri ve dar sokak aralıkları ısınan yüzeylerin soğumasına engel oluşturmaktadır. Kentlerin ısınmasına neden olan bir başka önemli olay ise, rüzgârın kentsel yüzeyler üzerindeki etkisinin yoğun yapılaşma nedeniyle azalmasıdır. Bu nedenle kentsel yüzeylerin soğuma sürecinin zor olması, kentlerin havalandırma performansı ile doğrudan ilgilidir (Mirzaei ve Haghighat, 2010).

Kentsel alanların havalandırma performansı kentsel ısı adası etkisi yanı sıra, yaya seviyesinde dış ortam konfor şartlarını da belirlemektedir. Bina konfigürasyonlarında yükseklik, genişlik, yoğunluk ve düzenleme gibi farklılıklar, o alanın doğal havalandırma performansını etkilemektedir. Bu durumda bir bölge için genel olarak geçerli olan rüzgâr davranışı, aynı bölgenin yaya kullanım seviyesinde kentsel alanın fiziksel özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterebilir (Givoni, 1998; Kubota vd., 2007). Bunun bir nedeni de, mikro ölçeğe bir alana ait rüzgâr bilgisi için kilometrelerce uzakta bulunan meteorolojik verilerin kullanılması ve meteoroloji istasyonu ile kentsel alan arasındaki mesafenin dikkate alınmamasıdır (Liu vd., 2018).

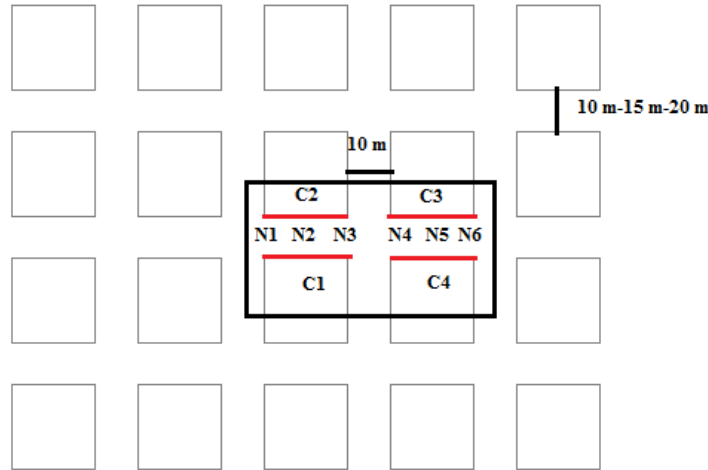
Kentsel alanlarda doğal havalandırma hava kalitesini iyileştirme ve termal konforu sağlamak amacıyla dikkate alınması gereken önemli bir kriterdir. Amacın hava kalitesini iyileştirmek olduğu durumlarda değerlendirme parametresi akış hızı olurken, dış ortamda termal konforu sağlamak için rüzgâr hızı oranı dikkate alınmalıdır (Ng ve Cheng, 2012). Rüzgâr Hızı Oranı (V_{WR}), mikro ölçeğe kentsel bir alanın doğal havalandırma performansını analiz edebilmek için sıklıkla kullanılan bir parametredir (Hu ve Yoshie, 2013). Kentsel alanlarda doğal havalandırma performansını V_{WR} üzerinden değerlendiren ve bu amaçla hesaplamalı akışkanlar dinamiği tabanlı programlar kullanan çalışmalar genel olarak farklı bina konfigürasyonları için farklı rüzgâr hızları ve yönlerini dikkate alarak simülasyonlar yapmıştır. Çalışmaların sonucunda bina yoğunluğu (zemin kaplama oranı) iyi bir havalandırma için en önemli kriter sayılırken, bina kütlelerinin homojen olarak dağılmış olması ve bina yükseklikleri arasında farklılıklar olması kentsel havalandırmayı etkileyen önemli parametreler olarak belirtilmiştir (Peng vd.,2017; Wang vd.,2017).

Bu çalışmada farklı bina düzenlemeleri için hesaplamalı akışkanlar dinamiği tabanlı bir program kullanılarak V_{WR} ve bina yüzey sıcaklıkları arasındaki ilişkiyi analiz etmek üzere simülasyonlar yapılmıştır. Elazığ ili içinde karşılaşılabilecek bina düzenlemeleri parametrik olarak çeşitlendirilmiştir. İlk olarak düzenlemeler içinde belirlenen noktalar için rüzgâr hızı oranı (wind velocity ratio) değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra bu noktalara denk gelen (2m yükseklikte belirlenen noktalar) bina cepheleri üzerinden yüzey sıcaklığı ölçümleri yapılmıştır.

2. METOD

Çalışmada Elazığ ilinde yeni yerleşim bölgesi olarak tanımlanan Cumhuriyet Mahallesi içinde belirlenen bir alan üzerinden farklı bina konfigürasyonları tanımlanmıştır. Buna göre 20x20 m kare bina formları için yatay aralıkların 10m, 15m ve 20m olduğu ve her bir aralık için bina yüksekliklerinin 6m, 15m ve 20m olarak değiştiği bina konfigürasyonları belirlenmiştir (Şekil 1). Cadde genişlikleri sadece yatay akslar için arttırılmıştır. Düşey aks üzerinde yer alan cadde genişlikleri 10 m olarak sabit tutulmuştur.

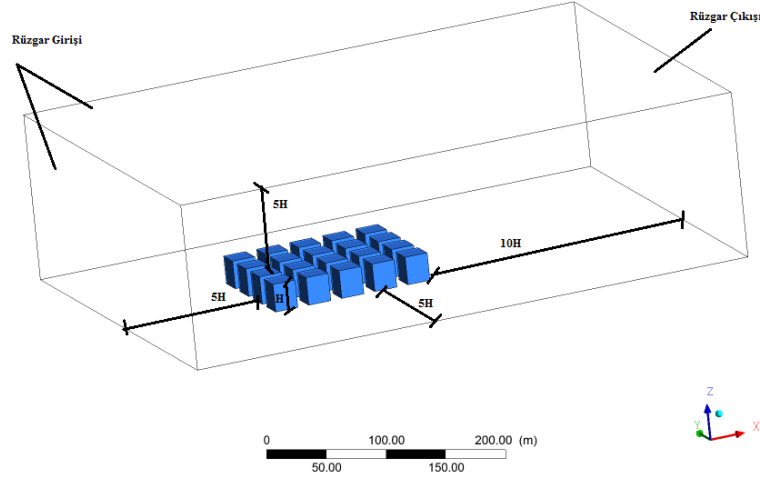
Kentsel bir alanda iç taraflara doğru gidildikçe kentsel elemanların etkisiyle rüzgâr etkisi azaldığı için, model içinde belirlenen hedef bir alan üzerinden analizler yapılmıştır. Belirlenen dört binaya ait cephe yüzey sıcaklıkları cephe boyunca 2m seviyesinde ölçülmüş ve C1, C2, C3, C4 olarak belirtilmiştir. Rüzgâr hızı oranları da yine aynı hedef alan içindeki 6 nokta (N1-N6) için hesaplanmış ve aritmetik ortalamaları alınmıştır.

Şekil 1. Simülasyonlarda modellenen bina düzenlemeleri için genel boyutlar ve Rüzgâr Hızı Oranı için belirlenen noktalar

2.1.Çözüm Metodolojisi ve Sınır Şartları

Simülasyonlar için Ansys Fluent 18.2 programı kullanılmıştır. Kentsel alanlar Ansys Workbench içinde yer alan, Geometry aracı ile modellenmiş ve Meshing aracı ile ağlarına ayrılmıştır. Daha sonra Fluent çözücüsü içinde sınır şartları tanımlanarak sürekli rejimde simülasyonlar gerçekleştirilmiştir. Çalışma hacmi yüksekliği kentsel konfigürasyon için geçerli olan yüksekliğin 5 katı, rüzgarın giriş ve çıkış sınırları ise sırasıyla bu yüksekliğin 5 ve 10 katı şeklinde modellenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Çalışma alanı genel modeli

Rüzgâr giriş hızı 3 m/s ve yönü Kuzeybatı olarak kabul edilirken, hesaplanan ısı taşınım katsayıları ve hava sıcaklığı değerleri için Elazığ ilinde geçerli olan meteorolojik veriler kullanılmıştır. Buna göre başlangıç sınır şartlarında rüzgâr giriş sıcaklığı 298.15 K ve yüzeyler için sıcaklık 308.15 K olarak tanımlanmıştır. Simülasyonlar sürekli rejimde gerçekleştirilmiştir. Ağ kalitesi için 0.83 çarpıklık oranı sağlanmıştır. Simülasyonlarda standart k-ε türbülans modeli ve tüm denklemler için ikinci mertebeden yukarı rüzgâr farkı şeması (UDS) ayırıklaştırması kullanılmıştır.

Çalışmada girişin hız profili (U), türbülanslı kinetik enerji profili (k) ve türbülanslı kayıp oranı profili (ε) denklem (1) - (3) ile hesaplanır. Burada z yükseklik koordinatını (m), z aerodinamik pürüzlülük uzunluğunu (m), k von Karman sabiti ve u_{*} atmosferik sınır tabakası sürtünme hızı (m / s) değerlerini ifade etmektedir (Ansys Fluent, 2019).

$$U_0 = U_{ref} \left(\frac{z}{H} \right)^{0.25} \quad (1)$$

$$k(z) = u_*^2 / \sqrt{C_\mu} \quad (2)$$

$$\varepsilon(z) = C_\mu^{\frac{3}{4}} k^{\frac{3}{2}} / (k_v z) \quad (3)$$

Fluent içinde kullanılan ve akışkan hareketini yöneten denklemler Ansys Fluent Kullanıcı Rehberinde (2019) mevcuttur.

2.2.Rüzgâr Hızı Oranı

Rüzgâr Hızı Oranı (Wind Velocity Ratio) son yıllarda kentsel alanların doğal havalandırma performansını ölçmek üzere sıklıkla kullanılan bir parametredir (Ng, 2009). Bu parametre kentsel bir alanda, yaya seviyesinde (yerden 2 m yükseklik olarak kabul edilir)

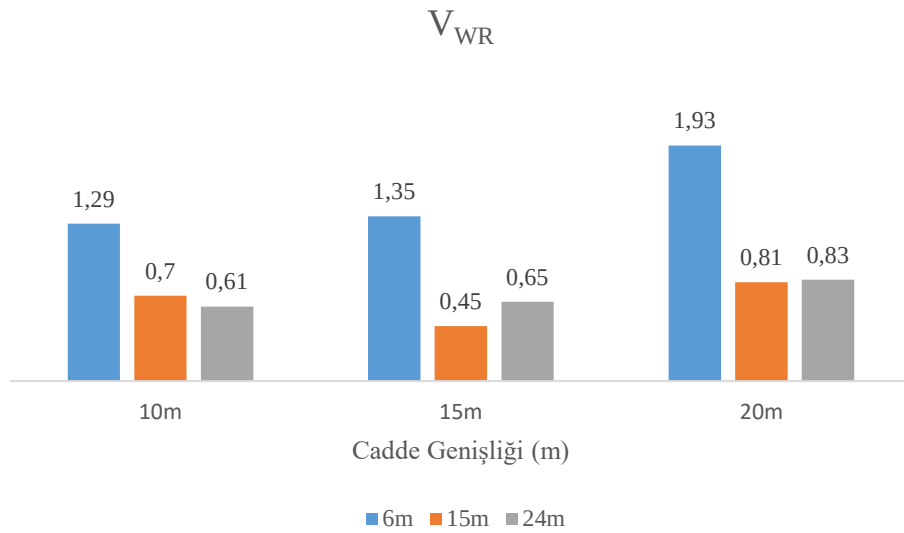
ölçülen rüzgâr hızı ile kentsel kanopi seviyesinin üzerinde etkili olan rüzgâr hızı arasındaki oran olarak tanımlanır ve 4 numaralı denklem yardımıyla hesaplanır.

$$V_{RW} = V_p/V_{ref} \quad (4)$$

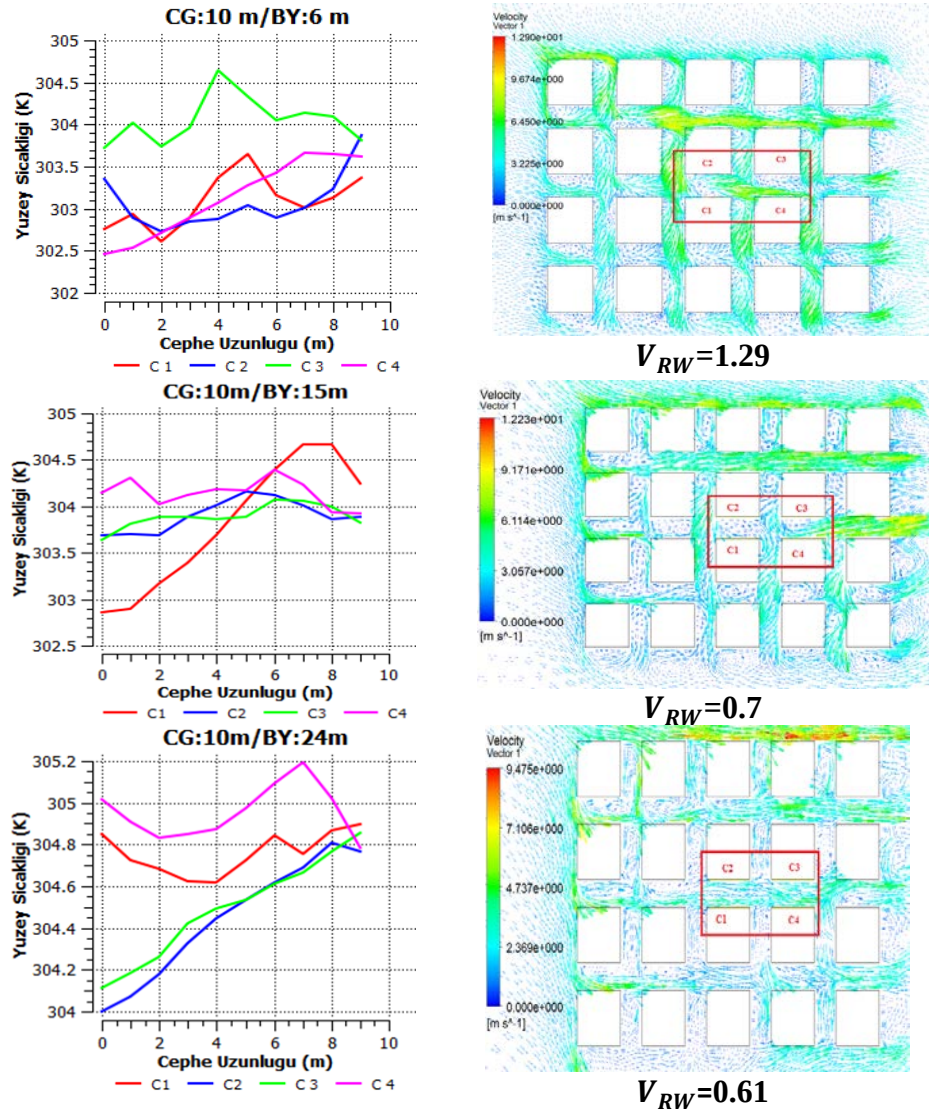
Burada V_p rüzgâr hızını zemin seviyesinden (yaya seviyesinden) 2 m yüksekte sunarken, V_{ref} rüzgârın giriş hızıdır.

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada değişen cadde genişlikleri ve bina yüksekliklerine göre Kuzeybatıdan esen 3 m/sn rüzgar hızı dikkate alınarak 9 farklı durum için hesaplamalı akışkanlar dinamiği tabanlı bir program aracılığıyla simülasyonlar yapılmıştır. Simülasyonlar sonucunda elde edilen bulgularla belirlenen noktalar için V_{RW} değerleri hesaplanmış ve incelenen dört bina cephesine ait 2m yükseklikteki yüzey sıcaklıkları, cephe boyunca değişimi gösteren grafikler ve yatay düzlemde kentsel alan içinde meydana gelen rüzgâr akış şemalarıyla sunulmuştur. Farklı bina düzenlemelerine göre değişen V_{RW} değerleri Şekil 3'te, 10, 15 ve 20 m cadde genişlikleri için değişen bina yüksekliklerine göre elde edilen sonuçlar ise sırasıyla Şekil 4, 5 ve 6'da sunulmuştur. Buna göre, bütün alternatifler arasında en yüksek V_{RW} değerlerinin 1.93 olarak 20 m cadde genişliği ve 6 m bina yüksekliği için elde edildiği görülmektedir. 6 m bina yüksekliğinin geçerli olduğu tüm analizlerde, V_{RW} değeri diğer bina yüksekliklerine göre daha iyi sonuçlar vermiştir.

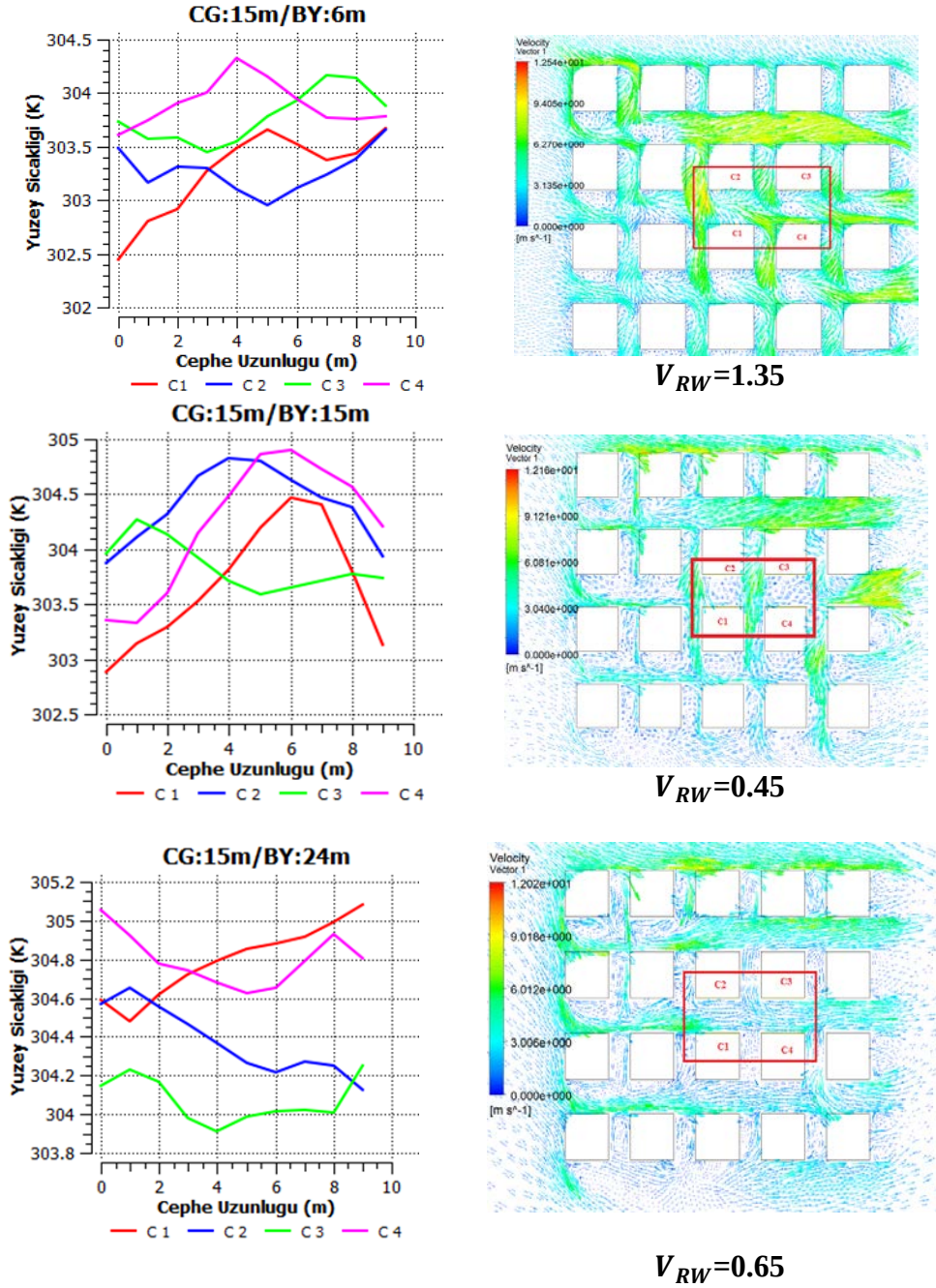

Şekil 3. Değişen cadde genişliği ve bina yükseklikleri için V_{RW} değerleri

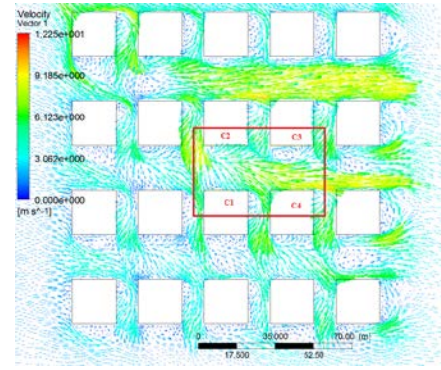
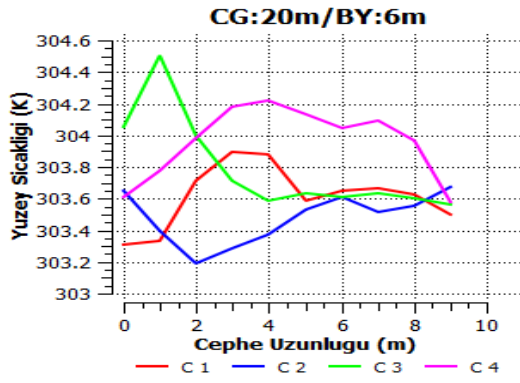
Şekil 4. 10 m cadde genişliği için elde edilen yüzey sıcaklık değerleri ve rüzgâr akış şeması

10 m cadde genişliği için (Şekil 4), bina yüksekliği arttıkça doğal havalandırma performansı azalmış ve bu durum yüzey sıcaklıklarında az da olsa etkisini göstermiştir. Örneğin 6m bina yüksekliği için, rüzgar akış şemasında rüzgar etkisinin baskın olduğu C1, C2 ve C4'te ortalama 303 K yüzey sıcaklıkları ölçülmüştür. Bina yüksekliği 15m olarak kabul edildiğinde yüzey sıcaklıkları 303 K ile 304 K arasında değişen değerler almıştır. 15 m ve 24 m bina yükseklikleri için V_{RW} değerleri sırasıyla 0.7 ve 0.61'dir. Bina yüksekliği 24 m olarak değiştiğinde, yüzey sıcaklıkları 304 K ile 305 K arasında değişmiştir.

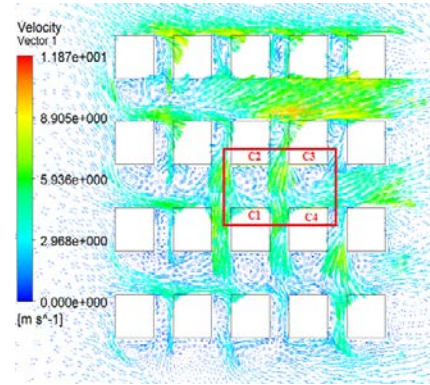
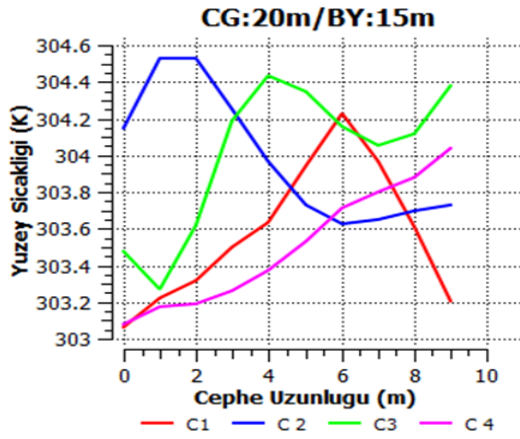

Şekil 5. 15 m cadde genişliği için elde edilen yüzey sıcaklık değerleri ve rüzgâr akış şeması

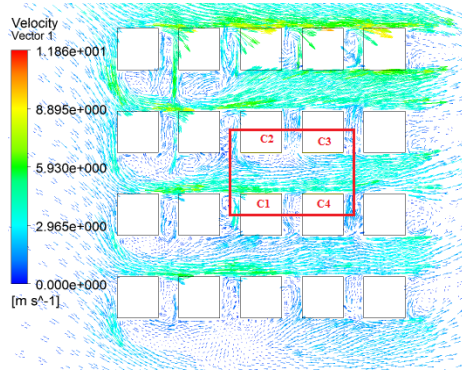
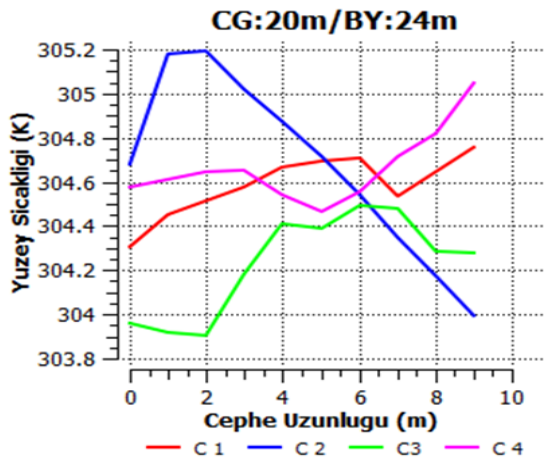
Cadde genişliği 15 m olarak değiştiğinde 6 m bina yüksekliği için ortalama yüzey sıcaklığı 303 K ve 304 K arasında değişirken, bina yüksekliği 15m olunca yüzey sıcaklıkları 304 K ile 305 K arasında değerler almıştır (Şekil 5). 6 m, 15 m ve 24 m bina yükseklikleri için V_{RW} değerleri ise sırasıyla 1.35, 0.45 ve 0.65 olarak elde edilmiştir. 15m bina yüksekliği için, düşey yönde meydana gelen ve hedef alan içinde etkisi daha az olan rüzgar akışı nedeniyle bina cepheleri üzerinde etkin bir soğuma sağlanamamıştır. Bu nedenle 24m'ye göre daha düşük bir havalandırma performansı sergilenmiştir.

$$V_{RW}=1.93$$

$$V_{RW}=0.81$$

$$V_{RW}=0.83$$

Şekil 6. 20 m cadde genişliği için elde edilen yüzey sıcaklık değerleri ve rüzgâr akış şeması

Cadde genişliği 20 m olarak kabul edildiğinde, 6m bina yüksekliği için 1.93 olarak en yüksek V_{RW} değeri elde edilmiş ancak 10 m cadde genişliğine kıyasla cephe yüzey sıcaklıkları arasında belirgin bir azalma gözlenmemiştir (Şekil 6). Bina yüksekliği 24m'ye ulaştığında, cephe üzerinde yüzey sıcaklığı 305 K civarında olan noktalar gözlemlenmiştir. Ortalama yüzey sıcaklıkları ise yine 303 K ve 304 K arasında değişmiştir. Cadde genişliği 20 m iken, 15 m bina yüksekliğine kıyasla daha düşük cephe yüzey sıcaklıkları ölçülmüş ve daha yüksek bir V_{RW} değeri elde edilmiştir. Rüzgar akış şemasına bakıldığında, belirlenen alan içinde cadde üzerinde

oluşan laminar akış sayesinde rüzgar etkisinin bütün alan üzerinde hissedilir olduğu ve V_{RW} üzerinde bu etkiyi sağladığı görülmektedir.

Cepheler üzerinde rüzgar akış şemasına bağlı olarak belirgin yüzey sıcaklık farklılıkları da görülmektedir. Örneğin yüzey sıcaklık grafiklerinde genel olarak aynı yöne bakan cephe yüzey sıcaklık grafikleri (C1-C4 ve C2-C3) benzer eğilimler gösterirken, 20 m cadde genişliğinde 24m yükseklik için C2 ve 15 m bina yüksekliği için C1 rüzgarın akış şemasına göre farklı bir eğilim sergilemiştir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada farklı cadde genişlikleri (10m, 15m ve 20m) ile farklı bina yükseklikleri (6m, 15m ve 24m) için Kuzeybatı yönelimli 3m/s rüzgar hızı dikkate alınarak hesaplamalı akışkanlar dinamiği tabanlı bir program yardımıyla kentsel alanlarda geçerli olabilecek doğal havalandırma performansı analizleri yapılmıştır. Değerlendirmeler Rüzgar Hızı Oranı (V_{RW}) üzerinden yapılmış ve bu parametre ile ölçümlerin yapıldığı bölgede yer alan bina cephelerinin (yerden 2m yükseklik baz alınmıştır) yüzey sıcaklıkları arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgular şu şekildedir;

- Bina yüksekliklerinin artması genel olarak V_{RW} değerinin düşmesine neden olmuş ve kentsel alanda doğal havalandırma etkinliğini azaltmıştır.
- Cadde genişliklerinin artması V_{RW} üzerinde iyileştirici bir etkiye neden olmuştur.
- Bina yüksekliğinin düşük olduğu (6 m) analizlerde, cadde genişliğinin 10m ve 15m olduğu durumlarda cephe yüzey sıcaklıklarında belirgin farklılıklar gözlenmemiştir.
- En iyi V_{RW} değeri 1.93 olarak bina yüksekliğinin en düşük değeri olan 6m ve cadde genişliğinin en yüksek değeri olan 20 m için elde edilmiştir.
- V_{RW} değerinin arttığı durumlar için genel olarak yüzey sıcaklıklarında düşüşler gözlenmiştir. Ancak V_{RW} değerleri arasında farkın belirgin olduğu durumlar için cephe yüzey sıcaklık farkları 1-2 °C olarak elde edilmiştir.

Sonuç olarak, V_{RW} parametresi kentsel bir alanın doğal havalandırma performansını etkin bir şekilde değerlendirmek için fayda sağlarken, aynı alan içinde rüzgârın etkileşim halinde olduğu binaların cephe yüzey sıcaklıklarını analiz etmek için tek başına yeterli değildir. Çünkü V_{RW} değeri için oluşan bir azalmada yüzey sıcaklıklarında artma veya V_{RW} için oluşan bir artmada yüzey sıcaklıklarında düşüş gözlenmiş ancak bu değişimler V_{RW} değerinde olan değişimler kadar belirgin olmamıştır. Bu noktada V_{RW} ve cephe yüzey sıcaklıkları arasında ters bir orantı olsa da, bu bağlantının zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. V_{RW} ile cephe yüzey sıcaklıkları arasındaki ilişkiyi daha iyi analiz etmek için çalışmanın ileride genişletilerek, farklı rüzgar yönleri ve hızları, farklı cephe malzemeleri gibi değişkenlerin dahil edilmesi planlanmıştır.

Kaynaklar

Ansys Fluent User's Guide, 2019.

Givoni, B., Climate Considerations in Building and Urban Design, Van Nostrand Reinhold, Newyork, 1998.

Hu, T., Yoshie, R. (2013). Indices to evaluate ventilation efficiency in newly-built urban area at pedestrian level. Journal of Wind Engineering and Industrial Aerodynamics, (112), 39-51.

Kubota, T., Miura, M., Tominaga, Y., Mochida, A., (2008). Wind tunnel tests on the relationship between building density and pedestrian-level wind velocity: Development of guidelines for realizing acceptable wind environment in residential neighborhoods. Building and Environment, (43), 1699-1708.

Liu, S, W Pan, W., Zhao, X., Zhang, H., Cheng, X., Long, Z., Chena, Q. (2018). Influence of surrounding buildings on wind flow around a building predicted by CFD simulations. Building and Environment, (140), 1-10.

Mirzaei, P.A., Haghighat, F., (2010). Approaches to study urban heat island- Abilities and limitations. 45-10, 2192-2201.

Ng, E. (2009) Policies and technical guidelines for urban planning of high-density cities – air ventilation assessment (AVA) of Hong Kong, Building and Environment, (44), 1478-1488.

Ng, E., Cheng, V., (2012). Urban human thermal comfort in hot and humid Hong Kong. Energy and Buildings, (55), 51-65.

Peng, Y., Gao, Z., Ding, W., (2017), An Approach on the Correlation between Urban Morphological Parameters and Ventilation Performance. Energy Procedia, (142), 2884-2891.

Wang, W., Ng, E., Yuan C., Raasch S., (2017), Large-eddy simulations of ventilation for thermal comfort — A parametric study of generic urban configurations with perpendicular approaching winds. Urban Climate. (20), 202-227.

OKUL GELİŞTİRMEDE YÖNETİCİ ROLLERİ VE YETERLİLİKLERİ
ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA

Mahire ASLAN

Özgül SERTTAŞ

Hacı Mehmet PEKTAŞ

Hasan Şahin YILDIRIM

Yönetici

Bir süreç dahilinde birtakım amaçlara ulaşmak için insan, para, hammadde, malzeme; makine, vb. üretim araçlarını bir araya getiren; onlar arasında uygun bir bileşim, uyumlaşma ve ahenkleşmeyi sağlayan kişidir (Eren, 1996).

Okul Yöneticisi

Okul müdürü, geleceğe odaklı öngörülerini olan, vizyon sahibi, yaşamı bütünlük içinde algılayabilen ve bunu öğrenme öğretme süreci ile birleştirebilen, okulu ahlaki ve etik değerler üzerine kuran, tutumlarıyla diğerlerine örnek olan, dürüst, çalışkan, saygın ve lider bireydir (Açıkalın, Şişman ve Turan 2007).

Tüm dünyada okul yöneticileri yönetim sürecinde birçok sorunla karşı karşıya gelmektedir. Okul yöneticilerinin en sık yaşadıkları sorunlar arasında şunlar sayılmaktadır:

- Aşırı merkeziyetçilik
- Okulda bir öğrenme kültürü oluşturma
- Eğitim standartları geliştirme ve devamlılığını sağlama
- Ailelerle daha yoğun çalışma
- Çok kültürlü okul yapısıyla baş edebilme
- Değişimi ve çatışmayı yönetebilme
- Kıt kaynaklarla okulu idare edebilme
- Toplumsal hesap verebilirlik
- Okul yönetiminin fazla sorumluluk gereği fazla zaman ve enerji gerektirmesi
- Okul yöneticiliğinin politik etkiler altında kalması (Mestry ve Grobler, 2004)

Yeterlik:

Yeterlik, bireyin bir işi yapabilme yeteneği ve gücüne ait bileşenleri taşımasıdır. Yeterlilik kavramı, bilgi ve becerinin harmanlanmasıyla meydana gelmiştir (Başaran, 1996: 178, akt. Öncel, 2006).

Okul Yöneticilerinin Yeterlilikleri:

Tanımlanan birçok yeterliği üç ana başlıkta toplamak gerekirse bunlar: ((Açıkgöz, 1994: 9, Akt. Öztüccar, 2005)

Teknik Yeterlikler:

Teknik yeterlik, öğretimin teknik olarak yapılandırılması, süreç ve işlem basamakları alanında uzmanlaşmayı esas alır. Bahsedilen yeterlikler bireylerin uzmanlaştığı konularla ilgili olarak, somut ürünler ortaya koyabilecekleri yeterliğe sahip becerileridir. Yöneticinin bilgisayar, finansman, muhasebe işlemlerine benzer alanlardaki bilgisi teknik becerileri kapsamaktadır.

Teknik beceriler, stratejileri, iş adımları, mekanik ve teknikleri olan belirli bir alanla ilgili yeterliği kapsar (Bursalıoğlu, 1991: 207, akt. Kurt,2019).

İnsani Yeterlikler:

İnsani yeterlik, yöneticinin ekip olarak ya da bireysel bir biçimde insanlarla çalışabilme becerisidir. Bu becerinin gelişebilmesi için yöneticinin kendini tanıması ve kendi dışındaki kişilere karşı davranış sergileyebilme ve tutum geliştirme yetisine sahip olması gerekir. Bu beceri yöneticinin çalışanları motive etme, davranış sergileme, ekip ruhu oluşturma, insani ihtiyaçlara cevap verebilme, moral sağlama gibi konularda duyarlı olmasını öngörür (Açıkgöz, 1994: 10).

İnsani beceriler yöneticiye, gruba olan aidiyet duygusunu yerleştirme ve bundan dolayı lidere ait olduğu grup içerisinde işbirliği sağlama becerisi kazandırma yeterliğidir (Bursalıoğlu, 1991: 207, akt. Kurt,2019).

Kavramsal Yeterlikler:

Kavramsal yeterlik, okulun sosyal çevresinin, izlenen eğitim politikasının okul yöneticisi tarafından kavramsal çerçeve içerisinde sentezlenmesi becerisidir. Yöneticinin okulu meydana getiren tüm bileşenlerin etkileşimini sağlama, eğitim sahasındaki kuramsal değişimleri takip etme, farkına varma yeteneğine sahip olmasıdır. Yönetici kuramsal alanda gelişen yeni kavramlara hakim olmalı ve bu değişim ve gelişmeleri okulunun yapısına indirgeyerek öğretim programına entegre etmelidir. Dolayısıyla, yöneticinin kuramsal ve kavramsal alanda donanımlı olması ve farklı disiplinlerde bunu uygulaması gerekmektedir. (Açıkgöz, 1994,10).

Kavramsal beceriler, yöneticilerin örgütü bütünsel olarak algılama ve değerlendirme becerisidir (Bursalıoğlu, 1991: 207, akt. Kurt,2019).

Dönmez, okul yöneticilerinin şu alanlarda yeterli olmasına dikkat çekmiştir:

- Hedeflere odaklanarak aşama aşama ilerleyecek bir süreç izleme,
- Paydaşların yaşamlarında gözle görülür değişiklikler yapabilme,
- Değerlendirme yaparken izleyeceği yola vakıf olma,
- Değişimin süreklilik arz ettiğinin ve vizyon belirlerken esneklik olması gerektiğinin bilincinde olma,
- Yapabileceklerinin ve yapamayacaklarının farkında olma,
- Büyük ve küçük grup toplantılarını yönetebilme becerisine vakıf olma,
- Yaptığı işte özgüven duygusunu hissetme,
- Farklı rollerle ilgili iş sorumluluğunu değerlendirmeye dönük izleyeceği yola vakıf olma,
- Okulu ilgilendiren konularda tüm paydaşları sürece dahil edebilmek için gerekli motivasyonu sağlama,
- Okulun çevresindeki etik değerlerle mesleki değerlerin doğru etkileşimini sağlama (Dönmez, 2002).

Taymaz'ın (2001) aktarmalarına göre Kaya (1993: 134), okul yöneticilerinin şu yeterliklere sahip olması gerektiğini belirtmiştir:

- Okulun misyonunu ve varlığını izah etmek,
- Okulun izleyeceği yol haritasını belirlemek ve sunmak,
- Okul için etkinlik yapılabilecek zemin hazırlamak,
- Okulda fikirlerin özgürce beyan edilebileceği iklim yaratmak,
- Okulda tüm paydaşlarla iletişim halinde olmak,
- Eğitim ve öğretim etkinliklerini yönetebilmek,
- Okul çevresinin kültürünü tanımak ve önemsemek,
- Okul içi ve dışı gruplarla koordinasyonlu çalışmak,
- Etkili bir mesaj sistemi oluşturmak ve uygulamak,
- Yapılan etkinlikleri takip etmek ve dönüt vermek.

Bir okul yöneticisinin, yönetim alanında her açıdan kendini yeterli görebilmesi için gerek insani ilişkilerinde gerekse karar alabilme ve pratik çözüm üretme noktasında uzmanlaşması gerekecektir. Okul yöneticisinin, teknik, insancıl ve kavramsal yeterliklerinin ne derece de olduğu konusunda, yöneticinin uzmanlık becerileri öngöründe bulunmamıza yardımcı olur (Bursalıoğlu, 1975).

Bursalıoğlu (1975), “Eğitim Yöneticilerinin Yeterlikleri” konulu araştırmasında, ilköğretim okulu yöneticilerinin göstermesi gereken ve göstermekte olduğu yeterlikler

üzerinde durmuş, Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişlerini, okul yöneticilerini ve öğretmenlerini araştırma kapsamına dahil etmiştir.

Araştırmada okul yöneticilerinde önemle bulunması gereken yeterlikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Objektif değerlendirme de bulunabilme,
- Okulun çevresinde ki güçten faydalanabilme,
- Liderlik, öğrenci rehberliği, okulun bina, tesis ve demirbaşlarını kullanma,
- İş görenlerin eğitim alanına dönük tüm çalışmalarına kılavuzluk etme,
- Ortak alınan kararları bekletmeden uygulayarak, okulda ılımlı bir atmosfer yaratma,
- İnsan kaynakları yönetimini iyi planlama
- Çevre ve basınla iletişim halinde olma, objektif davranma

Rol Kavramı

Herhangi bir davranışın rol olarak kabul edilmesi iki temel şarta bağlıdır. Bunlardan ilki davranışın bireysel özelliğinden sıyrılıp, bulunulan konuma bağlı olması; ikincisi ise formal özellikler göstererek toplumsal olarak beklenen davranışları içermesidir. Bu şartların sağlanması açısından örgütsel çerçevede yöneticilerin sergiledikleri davranış örüntülerini, birincisi konuma bağlılığı açısından, ikincisi ise örgüt içerisinde beklenen davranış örüntüleri olması açısından yönetici rolleri olarak tanımlamak uygun olacaktır (Işık,2001)

Çoğunlukla 5 esas yönetim unsuru üzerinden açıklanabilecek yönetici rolleriyle ilgili alan yazın incelendiğinde çeşitli sonuçlarla karşılaşmıştır. Rol kavramının ilk araştırıldığı yıllar itibariyle genellikle yöneticilerin karakter özellikleriyle ilgilenildiği, daha sonra ki yıllarda davranışsal yaklaşımın esas alınarak yöneticilerin zaman kavramını nasıl değerlendirdiği üzerinde durulmuştur. Son zamanlarda ise yönetici tutumlarının ve fonksiyonlarının belirli rollere göre sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Rollerin sınıflayarak ayırtıran Mintzberg'in çalışması bu konuda en çok yararlanılan kaynaklardan biridir. (Mintzberg, H.,1980, akt. Işık,2001)

Rol kavramının sınıflandırılarak çalışıldığı araştırmalar içerisinde Mintzberg'in 10 yönetici rolü araştırması en fazla bilinen kaynaklardan biridir. Konu ile yürütülen farklı çalışmalarda sınıflandırma yöntemi tekrarlanmış veya Mintzberg'in bulgularına daha da katkı sağlanmıştır. Yapılan bu çalışmalarla ilgili olarak astların geliştirilmesinde öne çıkan özet bir tablo Ellinger'in çalışmasından alınarak aşağıda sunulmuştur.(Ellinger, A. D., ve Bostrom, R. P.,1999)

Eğitim ve Geliştirme	Belirgin Yönetimsel Davranışlar	Yazar

**IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ
TAM METİN KİTABI**

Konusunda Yönetici Davranışı/Boyutu/Rolü		
Astların Eğitilmesi		McLennan (1967)
Rehberlik, Yönlendirme ve Motivasyon	Nezaret ve performans denetimini içermektedir	Tornow ve Pinto (1976)
Nezaret ve Geniş Personel Sorumluluğu		
Koçluk	Rehberlik etme ve daha az tecrübeli çalışanın geliştirilmesini içermektedir	Frohman (1978)
Büyüme ve Gelişmenin Sağlanması		Morse ve Wagner (1978)
Lider	Eğitim, işe alım, terfi ettirme ve motivasyon unsurlarını içermektedir	Hales (1986)
Yönetici	Talimat verme, performans değerlendirme ve beklentilerin açıklanmasını içermektedir	Quinn (1988)
Mentor	Eğitim fırsatlarının tanınması, çalışanların kişisel gelişimlerine yönelik planlar geliştirilmesinde yardım edilmesi, empatik ve önem verici uyum sağlanmasını içermektedir	
Kolaylaştırıcı	Grup problem çözümü, çatışmanın giderilmesi, takım çalışmasının inşa edilmesi gibi kolaylaştırıcılık unsurlarını içermektedir	
İnsan Kaynakları Yönetimi Aktiviteleri	Motivasyon, ödül-ceza, çatışma yönetimi, işe alım, eğitim ve geliştirme faaliyetlerini içermektedir	Luthans (1988)
Astlara Talimat Verilmesi	Eğitim, koçluk ve kişilerin işlerini nasıl yapacağına yönelik talimatların verilmesini içermektedir	Kraut, Pedigo, McKenna ve Dunnette (1989)
Bireysel Performansın Yönetilmesi		
Geliştirme ve Mentorluk	Koçluk sağlanması, kariyer tavsiyelerinin verilmesi ve çalışanın bireysel yetenekleri elde etmesinin ve profesyonel gelişiminin kolaylaştırılması sağlayan unsurları içermektedir	Yukl (1989, 1994)
Astların Geliştirilmesi, Eğitim ve Koçlu	Yeni çalışanların eğitimi, biçimsel ve biçimsel yöntemlerle eğitim ihtiyacı çıkarılması, geliştirici faaliyet	Borman ve Brush (1993)

	sunulması ve sonuçların gözlemlenmesini içermektedir	

(Ellinger, M. A., Managers as Facilitators of Learning in Learning Organizations,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, ABD, 1997, syf. 49-50)

Mintzberg'in Yönetici Roller:

Yönetici rolleri konusunda detaylı bir sınıflandırma yapan Mintzberg 3 temel kavramla 10 ayrı grupta kavrama açıklık getirmiştir. (Mintzberg, H., 1990, akt.Özyurt,2010) Bunlar:

Mintzberg'in Yönetici Roller

Kişilerarası Roller	Temsilci
	İlişki Sağlayıcı
	Lider
Bilgi ile Bağlantılı Roller	Takipçi
	Haberci
	Sözcü
Karar Verme ile İlgili Roller	Girişimci
	Problem Çözücü
	Kaynak Dağıtıcı
	Müzakereci

(Mintzberg, H., "The Manager's Job: Folklore and Fact", Harvard Business Review,
March/April 1990, syf. 168)

Birinci kategori olan kişilerarası roller iletişim ihtiyacından doğan ilişkileri içermektedir. Yöneticiye ait yasal yetkinin başlıca kişilerle kurulan iletişim boyutuyla ilgili rolleri kapsamaktadır. Bunlar:

Temsilci (Figurhead) Rolü: Yöneticiler, örgütü temsil eden ve bulunduğu konum itibarıyla de dış çevredeki kurumlarla iletişim haline geçilmesi gereken konumdadırlar. Yönetici konumundan aldığı rolle, örgütü dış çevrede hem sosyal hem de resmi ilişkilerde temsil etmektedir. Orta düzeyde yöneticiler, alt çalışanları üst yönetime karşı temsil etmekle beraber, üst yönetimi de çalışanlar arasında temsil etmektedir. Kişilerin birbiriyle ilişkisini kapsayan bu rol, her ne kadar basit fonksiyonları yerine getiriyor gibi gözükse de küçük fakat ciddi ilişkilere yön vermekte ve önemli kararlar almayı da içermektedir. Dolayısıyla örgütün sağlıklı işleyişi için azımsanmayarak değerli görülmelidir.

İlişki Sağlayıcı (Liaison) Rolü: Yönetici gerek örgüt içerisindeki gerekse dışındaki kişilerle sürekli iletişim içinde olarak, bilgi ve iletişim merkezi görevi rolünü gerçekleştirmektedir. Üst kademede ki yönetici bu rolü, bilgi tedarik etmek amacıyla kullanırken, orta düzeyde ki yönetici, günlük işlerin ilerlemesi amacıyla kullanmaktadır.

Lider (Leader) Rolü: Örgüt çalışanları ile yönetici ilişkilerini ifade eden kategoridir. Yöneticiler, iş görenlerin performanslarını rahatça gösterebilecekleri şartları sağlamakla mükellef kişilerdir. Aynı zamanda iş görenlerin çalışmalarını izler ve etkinliğin sağlanması adına farklı teknikler keşfeder, örgütle çalışanlar arasında uyumlu ve dengeli politikalar seçer. İş görenlerin örgüte karşı aidiyet duygusunun gelişmesi ve örgütle çalışanların ortak hedefler geliştirebilmeleri için gerekli zemini oluşturur. Bu rol yöneticiye değişim ve gelişmelere duyarlı olma ve devamlılık sağlama statüsünü kazandırmaktadır.

Bilgi kategorisindeki roller, veri akışına yön veren rollerdir. Yöneticilerin bilgi birikimi sınırlı olabilir ancak alt düzey çalışanlardan daha fazla bilgili oldukları bir gerçektir.. Bu temel rol içerisinde aşağıdaki öğeler bulunmaktadır:

Takipçi (Monitör) Rolü: Yönetici, örgütün başarısını ve olağan işleyişini değerlendirebilmek amacıyla çeşitli kaynaklardan veri tedarik ederek bilgiye erişmeye gayret eder. İç ve dış paydaşlarla etkileşimlerin sonucu, yöneticilerin karar aşamalarında ve örgütün etkinliği bakımından oldukça kritiktir. Bu rolü sahiplenen yönetici dış çevredeki değişimleri takip ederek imkânlarının farkında olur aynı zamanda risk faktörlerini de gözden kaçırmamış olur.

Haberci (Disseminator) Rolü: Yöneticinin dış çevreden elde ettiği fikir ve düşünceleri örgüte iletmesi ve örgüt içinde duyulmasını sağlamasıdır. Tüm iş görenlerin bilgi akışından faydalanmasını sağlar. Bunun için farklı yollar ve stratejiler uygulanır. Çalışanlarla birlikte hareket edilerek ortak bir kültürün oluşturulmasına zemin hazırlanır. Takipçi rolü ile bilginin toplanmasını sağlayan yönetici haberci rolü ile bilginin dağıtılmasını sağlamakta ve örgütsel öğrenme sürecinde önemli bir konumu temsil etmektedir.

Sözcü (Spokesperson) Rolü: Yönetici, örgütün işleyişine ait verileri örgütün dışında bulunan kurumlarla ve kişilerle paylaşmakla sorumludur. Başka bir ifadeyle halkla ilişkiler rolünü temsil etmektedir.

Karar verme kategorisiyle bağlantılı roller yöneticilerin örgüt ve birimleriyle ilgili yöntem geliştirme, bu yöntemlere göre karar verme ve kararların bütünlük sağlamasına katkıda bulunma gibi rolleridir.

Girişimci (entrepreneur) Rolü: Yönetici, örgütü rutin işlerden ayırıp kontrollü biçimde değişime sürükler. Başarıya giden yolda ki eksiklikleri tespit eder ve bu eksiklikleri gidermek için gelişim programları üretir. İzleyici rolünü kullanarak topladığı farklı bilgileri örgüt şartlarına uygun hale getirerek sisteme entegre eder. Gelişime dönük hazırlıkların yapıldığı bu rol yöneticiye eğitim geliştirme konusunda katkı sağlar.

Problem Çözücü (disturbance handler) Rolü: Yönetici, herhangi bir durumun sonucunda ortaya çıkan problemlerle karşı karşıya kalabilir. Zamansız ve plansız gelişen bu durumların üstesinden gelmesi beklenir. Girişimci rolünde özgeci davranarak değişime ön

ayak olan yönetici, problem çözücü rolüyle kontrolü dışında gelişen sorunlarla karşılaşmaktadır. Ortaya çıkan problemlerin kaynağını farklı sebepler oluşturabilir. Çalışanların yaptığı hatalardan veya dış çevrenin risk gruplarından kaynaklanan sorunlar yaşanabilir. Bu rol, yöneticinin sabırlı ve soğukkanlı bir biçimde sorunlara yaklaşması gerekliliğini ve çözüme odaklı destek hizmet sağlamasını öngörür.

Kaynak Dağıtıcı (resource allocator) Rolü: Yönetici örgütün kaynaklarını nereye ve ne kadar dağıtacağını bilincinde olmalıdır. Zamanı plan ve program dahilinde kullanmayı bilir. Örgüt hedeflerine ulaşmak için tüm birimlerin iş akışını düzenler ve dağıtır.

Müzakereci (negotiator) Rolü: Yönetici, örgütünü temsilen dış çevrede ki kişiler ve kurumlarla müzakere eder. Mutabık kalınamayan konularda örgütün menfaatlerini düşünerek bu rolü yerine getirir.

Yöneticilerin Güncel Roller:

Günümüze gelindiğinde yönetici rolleri üzerinde çalışan Mintzberg ve diğer araştırmacıların çalışmalarının eksik kaldığı görülmüştür. Sürekli iyileşmeyi öngören şartlar gelişim konusunda roller üzerinde de çalışmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla günümüz koşullarına cevap veren güncel roller şöyledir:

Eğitici Rolü: Bu rol yöneticinin, örgüt içerisinde başarının artmasına, insan kaynağının öneminin anlaşılmasına, kariyer planlamalarının yapılmasına dönük olarak çalışanların yeteneklerini, becerilerini ve bilgi düzeyini artıracak çalışmalara ortam sağlayan unsurları içermektedir. Daha çok yöneticinin insan kaynaklarını ön plana çıkaran, çalışanların eğitimine ve kendini geliştirmelerine imkan sunan fonksiyonlarla ilgilidir.

Sürekli gelişimci rolü: Yöneticinin iç ve dış çevrede yaşanan her türlü gelişmeye duyarlı olması ile ilgilidir. Sistemle ilgili problemleri ve eksiklikleri sürekli izleyerek bunlar için pratik çözümler üretmesi eğilimi ve çalışanında sürekli kendini geliştirmesine ve yenilemesine yardımcı olması rolüdür.

Kolaylaştırıcılık rolü: Çalışanların görevlerini yerine getirme süreçlerinde tam olarak donanım, materyal ve eğitim sahibi olmaları için yöneticinin daha fazla işbirliği ve sorumluluk davranışı sergilemesidir.

Lider rolü: Yönetici pozisyonunda ki kişinin başarıyı taçlandırması, değişimin yönetilmesi ve yenilikçi olunması hususunda destek olması umulmaktadır. Bu noktada yöneticiden kontrol ve gözetmekten ziyade kişileri desteklemesi, kişilerin belirli bir çerçeve içerisinde kendilerini yönetmeleri adına onları cesaretlendirmesi ve yetkilendirme ile kişilerin yenilikçilik için arayış içerisinde olmasını sağlaması beklenmektedir.

Mentor rolü: Yöneticilerden beklenen yalnızca astlarının başarı seviyelerini takip etmek ve iş tanımlarını yerine getirmek değil, bununla beraber astlarının sürekli öğrenme

potansiyellerini ortaya çıkarmak ve sonra ki aşamalarda meydana gelebilecek problemler için önlem almakta önemlidir. Tam da bu sebeple koçluk ve benzeri kavramlar değer kazanmaktadır. Yöneticinin gözetiminde bulunan astlar içerisinde bulunan yönetici adaylarına bu kişilerin her yönüyle geliştirilmesine dönük doğrudan uygulanan süreçler mentor rol olarak adlandırılmaktadır. Yönetici birçok alanla ilgili ilişkide olduğu çalışanın kişisel gelişimine ve kariyer planlamasına katkıda bulunmaktadır.

Koçluk rolü: Koçluğun asıl hedefi bireylerin beceri ve yeteneklerine yön vererek performanslarını iyileştirmelerine destek olmaktır. Dolayısıyla birebir dönüt sağlanması ve çalışanın performansında somut artışların olması amacıyla yapılan rehberlik, kolaylaştırıcılık ve motive edicilik rolüdür (Heslin, P.A. 2006, akt. Özyurt, 2010).

Koç-Mentor Farkı

	Koçluk	Mentorluk
Amaç	Uygun olmayan davranışları düzeltmek, performansı arttırmak ve yeni sorumluluk kabul edebilmesi için gerekli becerileri ortaya çıkarmak	Mentinin kişisel gelişiminde rehberlik etmek ve desteklemek
Gönüllülük	İlle de gönüllük yoktur, ancak kişinin koçlukla ilgili kabul esas şarttır	Hem mentor hem de çalışan gönüllülüğü paylaşmaktadır
Odak	En yakın problemler ve öğrenme fırsatları	Uzun vadeli kişisel kariyer gelişimi
Roller	Uygun geri bildirimle söyleme ağırlıklı	Rol model olma ve tavsiyelerde bulunmak üzere dinleme ağırlıklıdır
Süre	Genellikle kısa vadeli ihtiyaçlara odaklanır	Uzun vadeli
İlişkiler	Koç, ilişkide olduğu kişinin amiridir	Mentorun çalışanın amiri olması nadirdir, genellikle emir-komuta zincirinin dışında biridir

(Luecke, R., Coaching and Mentoring: How to Develop Top Talent and Achieve Stronger Performance, ABD, 2004, syf. 79)

KAYNAKLAR:

- Açıkgöz, K. (1994). Eğitimde Etkili Yönetici Davranışları. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Açıkalın, A., Şişman, M. ve Turan, S. (2007). Bir insan olarak okul müdürü. Ankara: Pegem Akademi.
- Aycan, Z., v.d., “İmpact Of Culture On Hrm Practices; A 10-Country Comparison”, Applied Psychology: An International Review, Vol: 49, No: 1, 2000, syf. 192-221
- Başaran, İ. E. (1996). Eğitim Yönetimi (Beşinci Basım). Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Baran, H.: “Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Lisansüstü Programının Okul Yöneticisi Yeterlikleri Bağlamında İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2015
- Bursalıoğlu, Z. (1991). Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dönmez, B. (2002). Müfettiş, okul yönetici ve öğretmen algılarına göre ilköğretim yöneticilerinin yeterlikleri. Eğitim Yönetimi Dergisi, 29, 27-45.
- Doğan, H.: “Yönetici Roller ve Etkileme Taktikleri ile Öğretmenlerin Yöneticiye Güveni Arasındaki İlişkiler”, Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2019
- Ellinger, A. M., Managers as Facilitators of Learning in Learning Organizations, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ABD, 1997, syf. 42
- Ellinger, M. A., Managers as Facilitators of Learning in Learning Organizations, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ABD, 1997, syf. 49-50
- Ellinger, A. D., ve Bostrom, R. P., “Managerial Coaching Behaviors in Learning Organizations”, Journal of Management Development, Vol: 18, No: 9, 1999, syf. 754
- Eren, E.; Organizasyon ve Yönetim, 3. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1996.
- Işık, İ.: Öz-Yeterlilik İnancı: Yönetici Roller Açısından Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2001
- Kurt, B. :” Öğretmenlerin Gözünden Yönetici Yeterliliklerin Kıyaslanması; Spor Bölümleri Mezunları ve Diğer Bölüm Mezunları Örneği”, Van, 2019
- Luecke, R.: Coaching and Mentoring: How to Develop Top Talent and Achieve Stronger Performance, ABD, 2004
- Mestry, R. ve Grobler, B. R. (2004). “The Training and Development of Principals to Manage Schools Effectively Using the Competence Approach”. International Studies in Educational Administration, 32(3), 2-19.
- Mintzberg, H.: “The Manager’s Job: Folklore and Fact”, Harvard Business Review, March-April 1990, pp. 163-176
- Mintzberg, H.:”The Nature Of Managerial Work” NJ: Prentice Hall, Inc. 1980
- Öncel, Y.: “İlköğretim Okulu Müdürlerinin Denetim ile İlgili Rol ve Yeterliliklerine İlişkin Davranışları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi Şanlıurfa, 2006
- Özyurt, M. : “Yönetici Rollerinin ve Örgütsel Öğrenme Ortamının Eğitim Transferine Etkisi ve Bir Araştırma”, Doktora Tezi, İstanbul, 2010
- Öztüccar, R. : ” Eğitim Yöneticilerinin Yeterlilikleri ve Yetiştirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa, 2005
- Stoner J (1978) Management, prentice-hall englewor cliffs, The American Journal of Sports Medicine, 12,24-32.

Tanır, H.:" 2006–2007 Turkcell Süper Liginde Seçilmiş Futbol Kulüplerinin Yönetici Yeterliliklerinin Mukayeseli Olarak Karşılaştırılması" , Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007

Uslu, B. (2013). Eğitim yönetimi alanındaki akademisyenlerin okul yöneticilerinin yeterliklerine ilişkin görüşleri. Eğitim Bilimleri Dergisi, 37 (37), 172-188.

**TRB1 BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN İL BELEDİYELERİNİN WEB
SAYFALARININ EYE TRACKİNG İLE İNCELENMESİ**

Koray GÜNDÜZ

Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nurcan YÜCEL

Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

ÖZET

Günümüzde hizmet sektöründe kalite unsuru oldukça önemli bir yere sahip olması ile birlikte yaşam kalitesinin artması, hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti gibi kavramlar hem özel sektör hem kamu kurumları açısından önemli olmuştur. Bununla birlikte, hizmet pazarlaması da gün geçtikçe önemi artan bir sektör hâline gelmiştir.

Pazarlama araştırmaları içerisinde yeni bir yöntem olan nöropazarlama; bireylerin herhangi bir pazarlama uyarını karşısında göstermiş olduğu tepkileri ölçümlemektedir. Bu doğrultuda nöropazarlama ile elde edilen veriler sayesinde bireylerin isteklerine ve arzularına yönelik ürünler sunma noktasında yardımcı olmaktadır. Nöropazarlama alanında; fMRI, EEG, PET, GSR, Eye Tracking ve Facial Coding gibi çeşitli yöntemler kullanılmaktadır.

Araştırmanın amacı; TRB1 (Malatya, Elazığ, Tunceli, Bingöl) bölgesinde yer alan il belediyelerinin web sitelerinin görsel etki düzeylerini belirlemektir. Bu sebeple, katılımcıların Malatya, Elazığ, Tunceli, Bingöl il belediyelerinin web sitelerinin görsellerini incelemeleri istenecektir. Katılımcılar web sitelerini incelerken göz hareketleri Eye-Tracking (Göz Takip) analiz yöntemi ile kaydedilecektir. Bu doğrultuda Eye-Tracking (Göz Takip) verilerinin analizi yapılacaktır ve önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eye Tracking, Nöropazarlama, Hizmet Pazarlaması, E-Belediye.

GİRİŞ

Günümüzde ekonomi içindeki hizmet sektörünün payının artması ve hizmet türlerinin farklı şekillerde ortaya çıkması hizmet ekonomisine doğru bir kaymanın olduğunu göstermiştir. Hizmet sektöründe yaşanan bu gelişmeler, hizmet kalitesi, kalitenin ölçülmesi ve müşteri memnuniyeti gibi konuların tartışılmasına zemin hazırlamış ve içinde bulunulan yoğun rekabet ortamında yerini almasını sağlamıştır. Hizmet kalitesi, küreselleşen rekabet karşısında ve hizmet pazarlamasının farklılığının anlaşılması üzerine gittikçe önem kazanmaya başlamıştır (Öz ve Uyar, 2014:123).

1970’lerde ve 1980’lerde yükselen hizmet sektörü, geçirdiği bu ivmeli süreç sonunda bazı yeni gelişmeleri de iş yaşamının kuralları arasına sokmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak hizmet sektöründe pazarlama konusu da ilgi toplamaya başlamış ve giderek pazarlama literatürü içinde kendi kurallar seti ve terimleriyle ayrı bir yer edinmiştir. Aynı dönemde İskandinav Ülkeleri ve Finlandiya’da yapılan çalışmalarda hizmet sektöründe pazarlama

konusunun, genel yönetim çabalarından ayrılmaz bir nitelik taşıdığı vurgulanmıştır (Karaca, 2010:451).

Küreselleşme ile birlikte, yönetim anlayışları değişmekte ve bu değişim beraberinde yeni değerleri ortaya çıkarmaktadır. Bu yeni değerler, müşteri (vatandaş) için ürün kalitesini geliştirme, hizmet, çevrim zamanının ve maliyetlerin azaltılması şeklinde ifade edilmektedir (Johansson vd., 1993:4). Son yıllarda, halkla en yakın ilişki içerisinde olan birim yerel yönetimler olarak ifade edilen belediyelerde de değişim rüzgârları esmeye başlamış ve halka sundukları hizmetlerde iyileştirme sağlayabilmek için stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Yerel yönetimler, yerel halkın istek ve ihtiyaçlarını yerine getirme amacıyla oluşturulmuş kurumlardır. Dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi, bu hizmetlerin yerine getirilmesinde halkın memnuniyetinin ne derece sağlanabildiğinin ölçülebilmesi ve düzeltici-önleyici faaliyetler geliştirilerek, vatandaş odaklı bir hizmet sunumu gerçekleştirilebilmesidir (Henden ve Henden, 2005:48-49).

Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışma; TRB1 (Malatya- Elazığ -Tunceli- Bingöl) bölgesinde yer alan il belediyelerinin web sitelerini incelemektir. Belediyelerin web sitelerini incelerken Eye-Tracking (Göz Takip) analiz yöntemi kullanılacaktır. Gönüllü katılımcıların göz hareketleri kaydedilecek, gerekli analizler yapılacaktır.

1.Hizmet ve Hizmet Pazarlaması

Hizmet, kişi ve makinelerin, insanların ve araçların çabalarıyla yarattığı, müşterilere direkt fayda sağlayan fiziksel varlığı olmayan ürünler şeklinde tanımlanmaktadır (Üzerem, 1997:34). Dolayısıyla, hizmet ister bireylerin, isterse makinelerin (teknolojik araçların) aracılığı ile gerçekleştirilsin, sonuçta fiziksel bir varlığı olmayan ve insanların (müşterilerin) gereksinimlerini karşılamaya yönelik eylemlerin tümü olarak ifade edilmektedir. Hizmet işletmeleri ise; eğitimden, sağlık ve iletişime, bankacılık, havayolu, sigortacılık ve turizme kadar geniş bir yelpazede yer almaktadırlar.

Hizmet pazarlaması, hizmet işletmelerinin pazarlama yöntemlerini ve tekniklerini kullanmaya başlaması ile önem kazanan bir alan olmuştur (Bayuk, 2006:2-6). Hizmet pazarlaması, geleneksel pazarlamanın pazarlama karması (4P) elemanlarından daha fazlasını gerektirmektedir. Hizmetlerin özellikleri göz önüne alındığında; müşterinin hizmet süreci içerisinde yer alması, çalışanlar ile doğrudan karşılaşması ve temas hâlinde olması, hizmet işletmesinin fiziksel (atmosferik) ortamını, sosyal boyutunu, göz önünde bulundurması önemli olmuştur. Bununla birlikte, bunların müşterinin hizmet kalitesini algılamasında, tatmininde ve yeniden işletmeyi tercihinde etkili olabilmeleri nedeniyle bir hizmet işletmesinin geleneksel yaklaşımın daha geniş bir kapsamında etkin olması, ancak kendisine başarıyı getirebilecektir (Üner, 1994:2-11).

2.E-Belediye

Kamu yönetiminde egemen olan "organizasyon ve yöntem" anlayışı, yerini giderek "toplam kalite" ve "müşteri memnuniyeti" hedefleriyle iş gören ve paydaşların katılımına dayanan verimlilik yönetimi anlayışına bırakmıştır. Bununla birlikte, yönetim üzerinde

giderek daha çok rol oynayan ve beklentileri artan yurttaş, memnuniyeti hedeflenen "müşteri" olarak görülmeye; kamu idarelerinin faaliyetleri de kalite standartları sürekli yükseltilmesi gereken "hizmetler" olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Öztürk, 1996:146).

Bununla birlikte, bilişim teknolojilerin gelişmesi ve belediyelerin çok yönlü hizmet verme yönündeki bu anlayış değişikliği yeni kavramları da beraberinde getirmektedir. Bunların başında belediyelerin tanıtım, ilke ve hizmetlerini elektronik ortama yansıttıkları "e-belediye" kavramı gelmektedir.

E-Belediye; kente ilişkin verilerin güncel teknolojiye dayalı bilişim teknolojileri destekli çalışmalarla yönetilerek bu verilerden kent ve toplum yararına çeşitli bilgiler üretilmesi ve etkin bir biçimde vatandaşın hizmetine sunulması olarak tanımlanmaktadır (Henden ve Henden, 2005:52). E-belediye; internetin yerel halkın kullanımına sunulmasını öngörmekte ve bu yolla belediye –yerel halk arasında karşılıklı iletişim ve bilgi alışverişi yolu ile kaliteli hizmet sunumunu ve yerel demokrasinin geliştirilmesini hedeflemektedir (Yıldırım ve Öner, 2004:53).

Bilgi ve iletişim teknolojileri aslında sadece hizmetlerin üretiminde ve sunumunda değil, devlet ile kurumlar, işletmeler ve diğer kamu birimleri arasındaki işlemleri geliştirmek ve basitleştirmek için de kullanılmaktadır. Böylece, Web teknolojileri fonksiyonellik ve kullanılabilirlik açısından içsel ve dışsal olarak ikiye ayrılmaktadır. İçsel olarak web ve diğer teknolojiler, geniş kapsamlı bilgiyi ve veriyi toplamak, depolamak, organize etmek ve yönetmek için etkili ve etkin yönetsel araçları elinde tutmaktadır. Web teknolojilerinin yükleme ve indirme fonksiyonu kullanarak güncel bilgiler ve veriler gerçek zamanlı olarak internete aktarabilmektedir. Dışsal olarak ise web teknolojileri, kamu hizmetleri ve politik faaliyetler bağlamında vatandaşlar, diğer kamu kurumları ve iş dünyası arasındaki hükümetin bağlantılarını kolaylaştırmaktadır. Bu amaçla hükümet web siteleri, iletişim ve halkla ilişkiler araçlarını vatandaşlar için sunmaktadır (Şahin, 2007:164-165).

3.Nöropazarlama

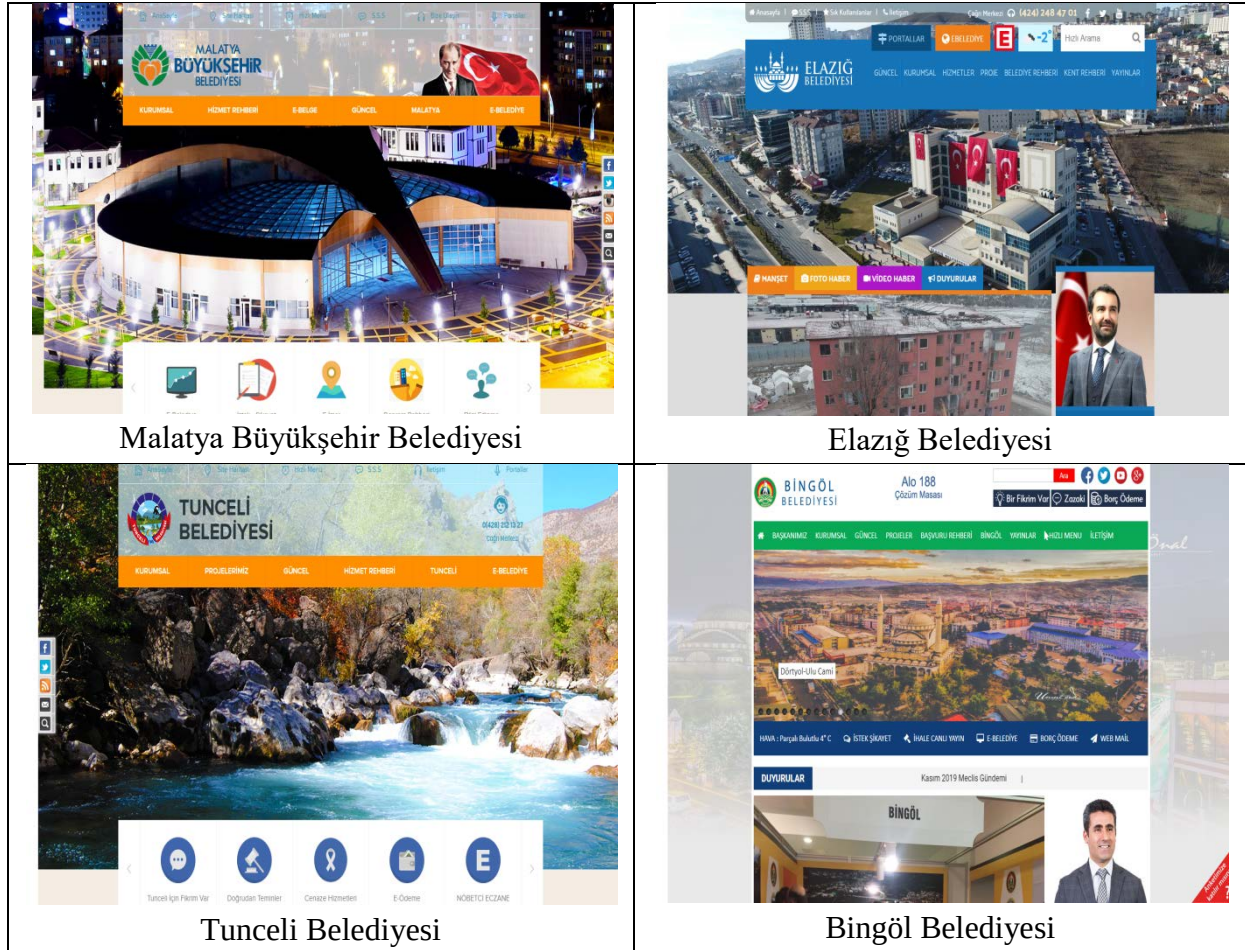
Pazarlamacılar için tüketici davranışlarının ve tercihlerinin sebeplerini ortaya çıkarmak ve bu çıkarımlara göre pazarlama stratejisini belirlemek günümüz pazarlama sektöründe oldukça önemlidir. Nöropazarlama; satın alma bilincine dayalı stratejilerinin oluşturduğu bir pazarlama yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Tüzel, 2010:164). Günümüzde nöropazarlama tüketicinin satın alma kararını nasıl aldığını anlamaya çalışan önemli ve etkili bir pazarlama yöntemidir (Ural, 2008:421). Tüketicinin öğrenme sonucunda değişen tercihlerini tespit edebilmenin yanı sıra onların duygusal tepkilerini ve satın alma karar sürecini (seçeneklerin değerlendirilmesi, davranışlarını, sonucun değerlendirilmesi) çözümleyebilmek adına nöropazarlama yöntemleri son yıllarda araç olarak yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

4. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Örneklemi

Araştırma kapsamında ele alınan TRB1 (Malatya- Elazığ-Tunceli- Bingöl) bölgesinde faaliyet gösteren il belediyelerine ait web siteleri sayfalarının işlevselliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, araştırmada Eye Tracking (Göz İzleme) analiz yöntemi ile

katılımcıların göz hareketlerine ait veriler elde edilmiştir. Eye Tracking ile elde edilen veriler ile yorumlamalar yapılmıştır.

Araştırmada öncelikle gönüllü katılımcılara, TRB1 bölgesi olan Malatya- Elazığ- Bingöl- Tunceli illerine ait il belediyelerinin web sayfalarını incelemeleri istenmiştir. Böylece, katılımcıların odaklanma sayıları, odaklanma süreleri ve odaklanma bölgeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların web sayfalarını incelemeleri, 5 saniyelik süre ile sınırlandırılmıştır. Sınırlandırma yapılmasının amacı, katılımcıların web sitesine ilk bakışta dikkat ettikleri odaklanma yerinin belirlenmesi ve odaklanma süresinin tespit edilmesidir. Ayrıca, Eye Tracking cihazı ile AOI (Area of Interest-İlgi Alanı) olarak web sayfasının tümü seçilerek katılımcıların incelediği görseller üzerine sayısal veriler elde edilmiştir. Belirlenen ilgi alanına ait sayısal veriler doğrultusunda analiz yapılmıştır. Araştırma, 30 gönüllü katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan TRB1 bölgesinde faaliyette bulunan Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli il belediyelerine ait web siteleri aşağıda gösterilmiştir.

Resim 1. TRB1 Bölgesinde Faaliyet Gösteren İl Belediyelerinin Web Sayfaları

Araştırma kapsamında ele alınan Malatya Büyükşehir Belediyesi, Elazığ Belediyesi, Tunceli Belediyesi ve Bingöl Belediyesine ait web sitelerinin ekran görüntüsü alınmıştır. TRB1 bölgesinde faaliyet gösteren Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl il belediyelerinin web

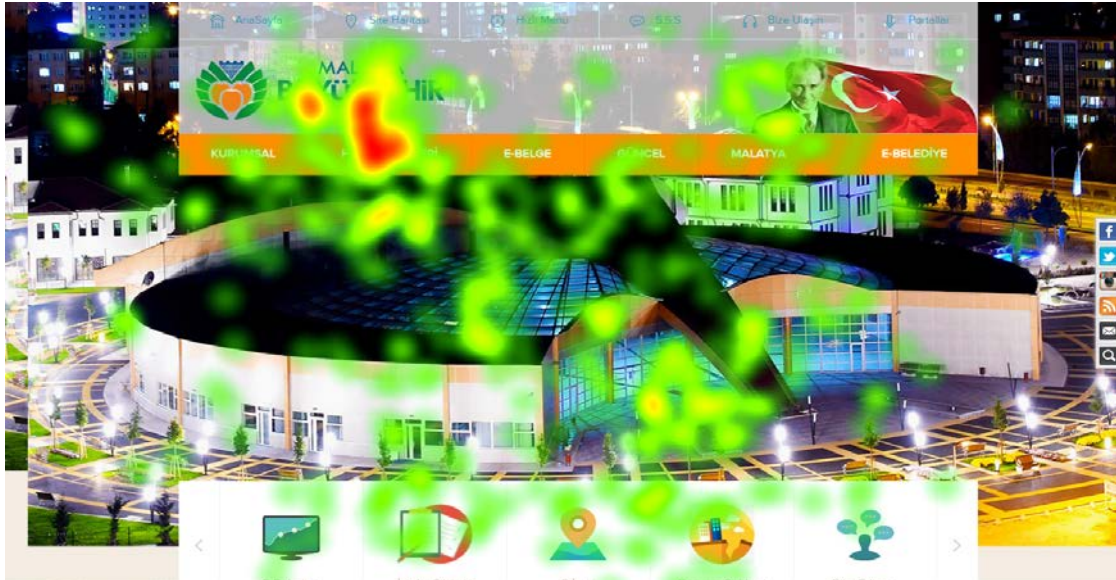
sayfalarını katılımcılarının incelemeleri istenmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler aşağıda araştırmanın bulguları kısmında incelenmiştir.

5. Araştırmanın Bulguları

Araştırma ile katılımcılardan elde edilen Heat Map (Isı Haritası) ile AIO (Area of Interest-İlgi Alanı) verileri doğrultusunda yorumlamalar yapılmıştır. Isı haritasına bakıldığında; kırmızı alanların en fazla odaklanmanın, sarı alanların daha az odaklanmanın ve yeşil alanların en az odaklanmanın olduğu bölgeleri temsil etmektedir. AIO (Area of Interest-İlgi Alanı) ile web sayfasının tümü seçilmiştir. Seçilen web sayfasına katılımcıların toplam ziyaret süreleri (Total Visit Duration) ile ziyaret sayıları (Visit Count) elde edilmiştir.

Toplam ziyaret süreleri (Total Visit Duration): Bu metrik, aktif bir AOI (veya AOI grubu) içindeki tüm ziyaretlerin süresini ölçmektedir. Toplam Ziyaret Süresi, aktif bir AOI'nın (veya AOI grubunun) ziyaret sürelerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır (www.tobiipro.com).

Ziyaret sayıları (Visit Count): Bu metrik, aktif bir AOI (veya AOI grubu) içindeki ziyaret sayısını ölçer. Ziyaret, aradaki zaman aralığı olarak ifade edilmektedir. AOI grupları için ziyaret, bölgeye ait herhangi bir aktif AOI üzerindeki ilk sabitleme arasındaki zaman aralığı olarak tanımlanmaktadır (www.tobiipro.com).

Resim 2. Malatya Büyükşehir Belediyesine Ait Web Sitesi Görseli

Malatya Belediyesi web sitesine ait görsel incelendiğinde; katılımcıların en fazla “Malatya Büyükşehir Belediyesi” yazısına sabitlendiği görülmüştür.

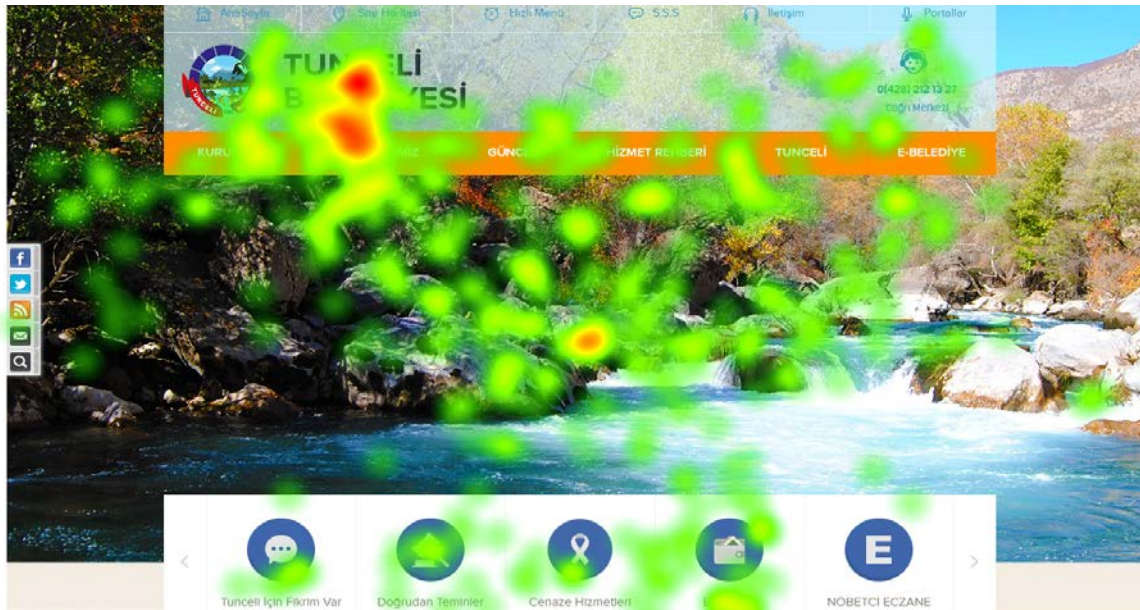
AOI (Area of Interest-İlgi Alanı) olarak görselin tamamı seçildiğinde katılımcıların toplam ziyaret süreleri (Total Visit Duration) incelendiğinde; bu görselin 4.60 sn. süresince ziyaret edildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların ziyaret sayıları (Visit Count) incelendiğinde; bu görselin 1.03 defa ziyaret edildiği belirlenmiştir.

Resim 3. Elazığ Belediyesine Ait Web Sitesi Görseli

Elazığ Belediyesi web sitesine ait görsel incelendiğinde; gönüllü katılımcıların en fazla “Elazığ Belediyesi” yazısına sabitlendiği görülmüştür. Daha sonra da belediye görseline ve belediye başkanının resmine sabitlendiği görülmüştür. Ayrıca, sayfa içerisinde yer alan diğer kısımları da katılımcıların gözlemlediği saptanmıştır.

AOI (Area of Interest-İlgi Alanı) olarak görselin tamamı seçildiğinde katılımcıların toplam ziyaret süreleri (Total Visit Duration) incelendiğinde; bu görselin 4.52 sn. süresince ziyaret edildiği tespit edilmiştir. Öte yandan, katılımcıların ziyaret sayıları (Visit Count) incelendiğinde; bu görselin 1.13 defa ziyaret edildiği belirlenmiştir.

Resim 4. Tunceli Belediyesine Ait Web Sitesi Görseli

Tunceli Belediyesi web sitesine ait görsel katılımcıların en fazla “Tunceli Belediyesi” yazısına sabitlendiği görülmüştür. Diğer kısımlarında ise çok fazla sabitlenmelerin olmadığı belirlenmiştir.

AOI (Area of Interest-İlgi Alanı) olarak görselin tamamı seçildiğinde katılımcıların toplam ziyaret süreleri (Total Visit Duration) incelendiğinde; katılımcıların bu görseli 4.66 sn. süresince ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Öte yandan, katılımcıların ziyaret sayıları (Visit Count) incelendiğinde; katılımcıların gözlemlediği bu görsel 1.13 defa sabitlendiği görülmüştür.

Resim 5. Bingöl Belediyesine Ait Web Sitesi Görseli

Bingöl Belediyesi web sitesine ait görsel ele alındığında; gönüllü katılımcıların en fazla “Bingöl Belediyesi” yazısı ile Dört Yol Ulu Caminin resmine ve alt tarafında yer alan İhale Canlı Yayın sekmesine sabitlendiği görülmüştür. Ayrıca, sayfa içerisinde yer alan diğer kısımları da katılımcıların gözlemlediği belirlenmiştir.

AOI (Area of Interest-İlgi Alanı) olarak görselin tamamı seçildiğinde; katılımcıların toplam ziyaret süreleri (Total Visit Duration) incelendiğinde; katılımcıların bu görsel 4.56 sn. süresince ziyaret ettiği görülmüştür. Bununla birlikte, katılımcıların ziyaret sayılarına (Visit Count) bakıldığında; katılımcıların gözlemlediği bu görsel 1.17 defa sabitlendiği tespit edilmiştir.

6. Sonuçlar ve Öneriler

E-Belediye, teknolojik gelişmelerin hızla değiştirdiği dünyada, gelişen teknolojileri kullanarak insana hizmet etmenin ve şeffaflaşmanın temelini teşkil eden yeni bir yerel yönetim anlayışının oluşumu şeklinde ifade edilmektedir (Uçar vd., 2004:34).

Çalışma kapsamında, TRB1 bölgesinde faaliyet gösteren il belediyelerinin web sayfalarına katılımcılara izlettirilmiştir. Katılımcıların görsel üzerinde hangi noktalara baktıklarını, odaklanma sayılarını, odaklanma sürelerini ve odaklanma bölgelerini tespit

etmek amacıyla kullanılmış olan Eye Tracking analiz yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Ayrıca, gönüllü katılımcıların görsel üzerinde toplam ziyaret süreleri ile ziyaret sayıları da incelenmiştir.

Toplam ziyaret süreleri (Total Visit Duration) incelendiğinde; Tunceli Belediyesi 4.66 sn., Malatya Belediyesi 4.60 sn., Bingöl Belediyesi 4.56 sn., ve Elazığ Belediyesi 4.52 sn. olarak tespit edilmiştir.

Ziyaret sayıları (Visit Count) incelendiğinde; Bingöl Belediyesi 1.17 defa, Tunceli Belediyesi 1.13 defa, Elazığ Belediyesi 1.13 defa ve Malatya Belediyesi 1.03 defa şeklinde belirlenmiştir.

Yapılan araştırma kapsamında; TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) bölgesinde faaliyette bulunan İl Belediyelerine ait Web sayfalarının sadece Belediye isminin ve logosunun olduğu kısmının daha fazla ilgi çektiği görülmüştür. Diğer taraftan, Web sayfalarında yer alan Güncel, Kurumsal, Hizmetler, Proje, Belediye Rehberi, Kent Rehberi, Yayınlar, E-Belediye, E-Belge, İletişim, Başkanımız, Sosyal Medya Araçları, Belediye başkanlarının resimleri vb. gibi görsellerin ise çok fazla dikkat çekmediği belirlenmiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda web sitesi tasarımlarında renk, yazı stili, sekmelerin yerleşimi vb. temaların önem arz ettiği ve kişilerin işlemlerini gerçekleştirirken kolay, basit ve ilgilerini çeken tasarımlar ile ilgilendikleri tespit edilmiştir. Asıl önemli olan Web sayfalarında yer alan Güncel, Kurumsal, Hizmetler, Proje, Belediye Rehberi, Kent Rehberi, Yayınlar, E-Belediye, E-Belge, İletişim, Başkanımız, Sosyal Medya Araçları, Belediye başkanlarının resimleri vb. gibi görsellerin dikkat çekmesi yönünde tasarımların ve düzenlemelerin yapılması önemli olmuştur. Bu yönde çalışmaların yapılmasının gerekliliği bu çalışma ile vurgulanmıştır.

Ayrıca belediyeler ile ilgili literatür taraması yapıldığında; genellikle anket yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Nöropazarlama ile birlikte belediye ve hizmet pazarlaması alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde; bu alanda yapılan çalışmaların çok az olması ve bu çalışmanın hizmet pazarlaması-belediye ve Nöropazarlama yöntemlerinin birlikte kullanıldığı deneysel bir çalışma olması yönünden çalışmanın önemini ortaya koymuştur. Bu sebeple, yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve ileride yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

BAYUK, Nedim, (2006). Hizmet Pazarlaması ve Müşteri Tutma, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı.10, Eylül, s.1-12.

HENDEN, H. Burçin ve HENDEN, Rıfki, (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim Ve E-Belediyecilik, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN:1304-0278, Güz, Cilt.4, Sayı.14, s.48-66.

<https://www.tobii.com/siteassets/tobii-pro/user-manuals/tobii-pro-studio-user-manual.pdf> (E.T. 18.02.2020).

JOHANSSON, Henry; MCHUCH, Patrick, PENDLEBURY, A. John ve WILLİAM A. Wheeler III, (1993). Business Process Reenigneering: Breakpoint Strategies For Market Dominance, John Wiley and Sons, Chichester,.

KARACA, Şükran, (2010). Hizmet Sektöründe İlişki Pazarlaması, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı.19, s.441-455.

ÖZ, Murat ve UYAR, Esra, (2014). Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Algılanan Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyeti Üzerinde Ağızdan Ağıza Pazarlamanın Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (26), s.123-132, 2014 ISSN: 2147-7833, s.123-132.

ÖZTÜRK, Azim, (1996). Türkiye’de Kamu Hizmetlerinin Karşılansması Sürecinde Karşılaşılan Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Türk İdare Dergisi, Yıl.68, Haziran, sayı.411, s.140-155.

ŞAHİN, Ali, (2007). Türkiye’de E- Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları Ve Konya Örneği Belediye Uygulamaları ve Konya Örneği, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 29, Temmuz-Aralık, s.161-189.

TÜZEL, N., (2010), “Tüketicinin Zihnini Okumak Nöropazarlama”, Marmara İletişim Dergisi, Sayı:16, s. 22-176.

UÇAR, Erdem, UZUN, Erdiç, UÇAR, Özlem, (2004). E-Belediyecilik Ve Bir Kent Bilgi Sistemi Uygulaması, Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Mühendislik Bilimleri Dergisi, Cilt.10, Özel Sayı, s.33-35.

URAL, Tülin, (2008), “Pazarlamada Yeni Yaklaşım Nöropazarlama Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:17, Sayı:2, s.421-432.

ÜNER, M. (1994), “Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karması Elemanları Değişiklik Gösterir mi?” Pazarlama Dünyası Dergisi, Sayı:34, Yıl:8, İstanbul, Ocak-Şubat, s.2-11.

ÜZEREM, Nevin, (1997). Hizmet Kalitesinin Yönetimi, Pazarlama Dünyası Dergisi, Sayı:63, Yıl:11, İstanbul, Mayıs-Haziran, s.34-36.

YILDIRIM Uğur ve Şerif ÖNER, (2004), “Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim – Bilişim Teknolojisinden Yararlanma: Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları”, The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET, January, ISSN: 1303–6521, Cilt.3, Sayı.1, s.49-60.

MALATYA'DA LİSANS LI DEPOCULUK SİSTEMİ UYGULAMASININ KAYISI
TİCARETİNDE OLUŞTURACAĞI ETKİ

THE IMPACT OF LICENSE STORAGE SYSTEM APPLICATION IN MALATYA ON
APRICOT TRADE

Dr. Metin KETBOĞA

ÖZET

Tarım ürünlerinde üretimin devamlılığını sağlamak ancak üreticilerin yaptığı işten memnun olmalarıyla mümkündür. Fiyat istikrarının olmadığı bir tarım üründe çiftçilerin vermiş oldukları emeğin karşılığını alamaması onları umutsuzluğa sevk etmekte bu durum orta ve uzun vadede tarım ürünlerinin üretiminin azalmasına neden olmaktadır.

Kuru kayısı üretimi ve ihracatı Malatya ilinin en önemli ekonomik aktivitelerinin başında gelmektedir. Binlerce ailenin geçimini sağladığı bu üründen pazarlama ve fiyat istikrarsızlığı sorunları nedeniyle istenilen gelir beklentisi sağlanamamaktadır. Bu sorunları çözmek adına Malatya ilinin uzun zamandan beri gündeminde olan kuru kayısıda lisanslı depoculuk faaliyetlerine geçişin sağlanması için 2019 yılı içinde kuru kayısı lisanslı depoculuk inşasına başlanmış, sürecin 2020 yılı içinde tamamlanması amacıyla çalışmalar hızlandırılmıştır.

Malatya'da lisanslı depoculuk sistemine geçişin tamamlanması ile ürünlerin daha uygun ve steril bir ortamda depolanması sağlanarak, üründe fiyat istikrarının sağlanması hedeflenmektedir. Bu sayede yurtdışı pazarlarda 100 bin ton civarında tüketim miktarına sahip olan ve ortalama 15 USD/kg civarında pekende satış fiyatı ile yaklaşık 1,5 milyar dolar ticaret hacmine sahip olan bu üründen şuanda elde edilen 300 milyon dolarlık ortalama gelir artırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Lisanslı Depoculuk Sistemi, Kayısı Ticareti, Malatya

Abstract

To ensure the continuity of production in agricultural products, producers should satisfy with their works. In an agricultural product, If producers do not receive a recompense for their works due to price insatability, they despair and they do not continue to produce goods. This cause to reduce production of agricultural products.

Production and export of dried apricots are among the most important economic activities of Malatya province. Thousands of families provide their livelihood from this product, but they do not get expected value from due to price instability. In order to solve these problems, the construction of dried apricot licensed warehousing has started in 2019 to provide licensed warehousing activities for dried apricots, which has been on the agenda of Malatya for a long time.

This product, which has a consumption amount of around 100 thousand tons in foreign markets, sells around 15 USD/kg in reatil pack. Although this product creates 1,5 milyar USD trade volume, Malatya can take just 300 milyon USD from this trade volume. With the completion of licensed warehousing in Malatya, it is aimed to ensure that products are stored in a more appropriate and sterile area, and to ensure price stability in the product. Those cause to increase expected trade volume from it.

Key Words: Licensed Warehousing System, Apricot Trade, Malatya

GİRİŞ

Tarım ürünlerinde üretimin devamlılığını sağlamak ancak üreticilerin yaptığı işten memnun olmalarıyla mümkündür. Fiyat istikrarının olmadığı bir piyasada çiftçilerin vermiş oldukları emeğin karşılığını alamaması onları umutsuzluğa sevk etmekte, bu durum orta ve uzun vadede tarım ürünlerinin üretiminin azalmasına neden olmaktadır. Üretimin azalması, ithalatı artırarak dış ticaret açığının ortaya çıkmasına veya artmasına neden olmaktadır. Eğer ülkede kurlar yükselme bandında ise kur oynaklıkları mamul fiyatlarının artmasını sağlayarak enflasyonun yükselmesini tetiklemektedir. Bu durum uzun vadede ülkenin makroekonomik dengelerini bozmaktadır.

1. LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİNİN AMACI VE AVANTAJLARI

Lisanslı depoculuk sistemi, tarımsal mamullerde belli bir standardı yakalamayı sağlayarak, alıcı ve satıcılar tarafından hammaddenin daha uygun koşullarda ve piyasa değerine göre alınmasına ve satılmasına olanak sağlayan bir sistemdir. Lisanslı depoculuk sistemi ile nakliye maliyetleri ve mamul kayıplarının azaltılması, tarımsal mamul ticaretinin kayıt altına alınması, vergi gelirlerinin arttırılması ve mamulün fiziki olarak yeri değiştirilmeksizin mülkiyetini temsil eden ürün senedi aracılığıyla el değiştirmesi sağlanmaktadır. Aynı zamanda lisanslı depoculuk sistemi ile ürün senetlerinin borsalarda işlem görmesi sağlanarak borsalar geliştirilmektedir. Yine, lisanslı depoculuk sayesinde çiftçiler, sahip oldukları hammaddeyi kullanarak finansal piyasalardan daha rahat bir şekilde kredi bulma imkânına kavuşmaktadırlar. Çünkü lisanlı depolara teslim edilen hammaddeler için alınan lisans makbuzları bankalarda teminat gösterilerek kredi kullanılabilir (Albayrak vd., 2010: 1308).

1.1. ABD ve Avrupa’da Lisanslı Depoculuk Sistemi Uygulamaları

Lisanslı depoculuk sisteminin en iyi uygulayıcı ülkelerinden biri ABD’dir. 19. yüzyıl içinde ulaşım teknolojisinde yaşanan ilerlemeler ABD’li tüccarların dünyanın farklı bölgelerine ulaşmasını sağlamıştır. Bu dönemde talep artışından dolayı üretim miktarında yaşanan artışlar, ABD’li çiftçileri depo yapmaya itmiştir. Ticaretin büyümesi zamanla bu depoların yetersiz hale gelmesine neden olmuş çiftçiler bir araya gelerek kooperatifler kurmuş ve daha büyük depolara inşa etmeye başlamışlardır. Yine bu dönemlerde üretimin zaman zaman talep miktarında fazla olması, piyasada fiyat istikrarsızlığının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada lisanslı depoculuk sistemine geçiş çalışmalarına başlanmıştır. 20. yüzyıl içinde hızlanan bu geçiş çalışmaları kabul edilen çeşitli yasal düzenlemelerle geliştirilmiştir (Coulter, 2009).

Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri Ürün Kredi Kurumu (United States Commodity Credit Corporation - CCC) kurulmuş, lisanslı depolara teslim edilen ürünler için lisans makbuzları verilmeye başlanmıştır. Çiftçilere verilen lisans makbuzlarında teslim alınan ürünün miktarı, kime ait olduğu, ürünün nerede ve ne şekilde muhafaza edildiği, kalitesinin hangi standartta olduğu gibi ürünü tanımlayıcı çeşitli bilgiler yer almıştır. Çiftçiler lisans makbuzlarını teminat göstererek CCC’den kredi kullanarak ihtiyaçlarını karşılamaya başlamışlardır. Ürünün mülkiyet hakkının devredilmemesi, piyasa fiyatları yükselmeye başladığında çiftçiye istediği fiyatta ürününü satma hakkı verilmekteydi. Çiftçi, arzu ettiği fiyattan ürünün sattığında alıcı ürün bedelini CCC’ye göndermekte CCC teminatı çözerek ürün makbuzunu alıcıya devrederek ürünün alıcıya teslimini sağlamaktadır. Eğer ürün bedeli, kullanılan kredi ve tahakkuk eden faiz oranından yüksekse çiftçiye aradaki fark ödenerek

işlem sonlandırılır. Eğer teslim edilen ürün fiyatlarında zamanla azalma yaşanır ve piyasa arzu edilen seviyeye gelmezse çiftçi bu sefer ürünü CCC'ye devreder, CCC tahakkuk eden faizi silerek ürünü çiftçiden başta belirlenmiş taban fiyattan almış olur. Bu sistem çiftçilerin ürünlerini belli bir taban fiyattan satmalarını sağlamaktadır (Hofstrand, 2008).

ABD'de tarım ürünlerinde destekleme sistemi 2014 yılına kadar sübvansiyon verilmesi şeklinde uygulanmış, 2014 yılından sonra sigorta sistemi ile fiyat düşüşünden zarar görmeyi engelleyen bir koruma sistemi oluşturulmuştur. Lisanlı depoculuk sistemi uygulamasının iyi derecede uygulandığı ABD'de bu sistem ile çiftçilerin mahsulün hasadı sonrasında düşük gelir ile karşılaşma sorunu azaltılarak tarım ürünlerinin üretimi desteklenmeye çalışılmıştır (Olson, 2014).

Avrupa'da ise lisanslı depoculuk sisteminin ilk profesyonel uygulamaları 1996 yılında Macaristan'da gerçekleşmiştir. Sistem, ABD'de de uygulanan sistemden bazı yönleri ile ayrılmaktadır. Örneğin, ürünlerin fiyatı düştüğünde belirlenen taban fiyat ile ürünleri satın alan bir kurum yoktur. Lisanslı depoculuk uygulaması burada şu şekilde işlemektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde yıl içinde yapılan destekleme alımları ile tarım ürünlerinde fiyat istikrarı sağlanmaya çalışılmaktadır. Destekleme alımları fiyatların yıl içinde yükselmesini sağlamaktadır. Çiftçiler ise destekleme alımlarının öncesinde finansal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla lisanslı depolara teslim ettikleri ürünler için aldıkları lisans makbuzlarını bankalarda teminat göstererek kredi kullanıp finansal ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu sistem, çiftçilerin ürünlerini düşük fiyatlardan satmalarının önüne geçerek, ürünlerin destekleme alımları sonrası daha yüksek fiyattan satılmasını sağlamaktadır (Rieger, 2006).

1.2. Türkiye'de Lisanslı Depoculuk Sistemi Uygulamaları

Türkiye'de ilk vadeli işlemler borsası 19 Ekim 2001'de Vadeli İşlemler Opsiyon Borsası (VOB) ismi ile İzmir'de kurulmuştur. Kurumun en önemli kuruluş amaçlarından birisi lisanslı depoculuk sisteminin geliştirilmesini sağlamaktır. Bu hedefle, 2003 yılında "Ürün Borsalarının Geliştirilmesi Projesi" kapsamında lisanslı depoculuk sisteminin oluşturulmasına yönelik alt yapı çalışmalarına hız verilmiştir. 2004 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın çabalarıyla 17 Şubat 2005 tarihinde çıkarılan çeşitli kanunlarla düzenlemeler yapılmıştır. Böylelikle lisanslı depoculuk sisteminin oluşturulmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır (Memiş ve Keskin, 2015:619-633). Sistem 27 Ekim 2018 tarihinde çıkarılan destekleyici yasal düzenlemeler ile geliştirilmeye çalışılmış ve lisanslı depoculuk hizmetlerinde; kira, nakliye ve analiz ücretlerinin ödenmesi konusunda devlet destekleri sağlanmıştır (TMO, 2020).

Türkiye'de ilk lisanslı depoculuk faaliyetleri ise TMO-TOBB Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk San. ve Tic. A.Ş tarafından yürütülmüştür. Bu kurum, 12.07.2011 tarihinde faaliyet izni almıştır. Zamanla yapılan yeni yatırımlarla tahıl, bakliyat ve kuru gıda gibi çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren yeni lisanlı depolar kurulmuştur. Türkiye'de 2018 yılı itibari ile lisanlı depo sayısı 118'e ulaşmıştır (TMO, 2020).

2. KURU KAYISIDA LİSANSLI DEPOCULUK FAALİYETLERİNİN ÖNEMİ VE PİYASADA OLUŞTURACAĞI AVANTAJLAR

Kuru kayısı, dünyaya arzının büyük bir bölümü Malatya'dan yapılan milli bir üründür. Tüketim miktarı yıllar itibari ile farklılık göstermekle beraber yaklaşık 100 bin ton civarındadır. Mevcut ağaç sayısı durumu (yaklaşık 8 milyon) göz önüne alındığında, zirai don olaylarının yaşanmaması durumunda rekoltenin 200-250 bin ton arasında olma potansiyeli

mevcuttur. Son 10 yılın (2009-2018 yılları) rekolte miktarı göz önüne alındığında, oluşan tahmini rekolte miktarı ve ortalama ihracat rakamları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 2009-2018 Yılları Arasında Kuru Kayısıda Tahmini Rekolte ve İhracat Rakamları

MAHSUL YILI	TAHMİNİ REKOLTE MİKTARI (TON)	İHRACAT MİKTARI (TON)	İHRACAT DEĞERİ (USD)	BRİM FİYAT (TON)
2018	89.318,00	93.692,00	\$253.901.735,00	\$2.709,00
2017	142.260,00	94.856,00	\$266.820.633,00	\$2.812,00
2016	103.250,00	78.987,00	\$289.991.505,00	\$3.671,00
2015	84.500,00	65.555,00	\$304.081.735,00	\$4.638,00
2014	6.200,00	79.043,00	\$348.184.877,00	\$4.405,00
2013	89.400,00	117.861,00	\$315.263.534,00	\$2.674,00
2012	149.500,00	101.540,00	\$298.301.477,00	\$2.937,00
2011	136.917,00	89.751,00	\$364.938.000,00	\$4.066,00
2010	54.500,00	89.511,00	\$347.582.887,00	\$3.883,00
2009	100.790,00	97.875,00	\$276.210.423,00	\$2.822,00
ORTALAMA	95.663,00	90.867,00	\$306.527.680,00	\$3.373,00

Kaynak: (Malatya Ticaret Borsası, 2020)

Tablodan da görülebileceği üzere rekolte tahmini ve ihracat miktarının en fazla olduğu 2013 yılı içinde ihraç edilen toplam kuru kayısı miktarı 117 bin 861 ton olmuştur. Ton başına ortalama ihracat değeri ise 2.674.00 USD olarak gerçekleşmiştir. Rekolte tahmini ve ihracatının en az olduğu 2015 yılında ise ihracat miktarı 65 bin 555 ton olarak gerçekleşmiş ortalama ihracat satış rakamı 4.638,00 USD/T’a yükselmiştir. Bu rakamlar, üretim miktarı artıkça, satış gelirinde düşüş yaşandığını göstermektedir.

Rekolte miktarının arttığı yıllarda üreticiler daha fazla işçilik ve üretim girdileri ile karşılaşmaktadırlar. Böyle yıllarda arz talepten fazla olduğu için ürünlerin pazara yığılması fiyatların düşme bandına girmesine ve satış gelirinin azalmasına neden olmaktadır. Lisanslı depoculuk sistemi uygulamasının temel amacı arzın talepten fazla olduğu yıllarda piyasaya ani ürün yığılmasının önüne geçerek fiyat istikrarsızlığının önüne geçmektir. Sistemin işlevsellik kazanması için çiftçilerin finansal açıdan desteklenmesi gerekmektedir. Bu amaçla, bu depoya teslim edilecek üründe verilen ürün senetlerinin bankalarda teminat olarak gösterilmesi ve kredi alınması halinde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı kullanılan kredinin faiz oranının tamamını sübvans etmesi planlanmaktadır.

Lisanslı depoculuk sistemi uygulamasının Malatya’da hayata geçmesi ile beraber çiftçiler ürünlerini daha uygun ve steril bir mekanda muhafaza etme imkanına da kavuşacaklardır. Bunun yanında, bu depolara teslim edilen ürünler için alınacak ürün sertifikaları da teminat gösterilerek kredi kullanılmasının sağlanması, çiftçilerin ürünlerini dip noktalarda satmak zorunda kalmalarının önüne geçecektir. Bu durum çiftçilerin, pazarın seyrini takip etme imkânına kavuşmalarını sağlayacağı gibi son dönemlerde Malatya’nın gündemde olan TMO’nun kayısı alım sürecini başlatması ile beraber artan talepten dolayı ürünlerin arzu edilen fiyatlardan satılması sağlanacaktır.

Lisanslı depoculuk sistemi uygulaması, kuru kaysıda elde edilen toplam ihracat gelirinin de artmasına katkı sağlayacaktır. Yurtdışında ortalama 15 USD/kg'ye satılan kuru kayısı, yaklaşık 1.5 milyar dolar ticaret hacminin oluşmasını sağlamaktadır. Fakat Malatya ili bu ticaret hacminin yalnızca beşte birini elde etmektedir. Lisanslı depoculuk sistemi uygulaması, kuru kayısıda fiyat istikrarının sağlanmasına katkıda bulunarak, kayısıda beklenen ihracat gelirinin artmasını sağlayarak milli gelirin yükselmesine de imkân tanıyacaktır.

2.1. Lisanslı Depoculuk Sisteminin Kuru Kayısı Piyasasında Oluşturacağı Potansiyel Sorunlar

Malatya'da uygulama şekli sadece ürünü emanete alarak, ürünün sınıflandırma işlemini yaptıktan sonra ürün makbuzunun düzenlenmesi ve ürünün maksimum 9 ay süre ile lisanslı depoda bekletilmesi şeklinde gerçekleşecek olan bu sistemin bazı sorunları da beraberinde getireceği düşünülmektedir.

Bu sorunların başında kapasitesi 7 bin ton olan deponun dolu olması halinde 9 ay bekletme süresini tamamlamış olan ürünlerin depodan çıkarılma zamanı geldiğinde ürün yığılmasının piyasada oluşturacağı fiyat belirsizliği etkisidir. Piyasa fiyatının yükselmemesi durumunda depoda 9 ay bekleyen ürünlerin yeni mahsulün ortaya çıkması halinde fiyatların genelde düşme bandına girdiği bu dönemde, deponun boşaltılması zorunluluğu, piyasaya bir anda 7 bin ton ürünün yığılması anlamına gelmektedir. Depodan çıkarılacak olan 7 bin ton ürünün bir anda pazara yığılması ise piyasada bir kaos ortamının oluşmasına neden olacağı gibi bu durum mevcut fiyat istikrarsızlığının daha yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olacaktır.

Diğer bir sorun ise kapasite miktarı ile ilgilidir. Kapasite miktarı 7 bin ton olan deponun, talep miktarı 100 bin ton fakat arz potansiyeli 200-250 bin ton civarında olan kuru kayısıda, alınacak olan bu miktarın piyasada bir etki oluşturmayacağı sorunudur.

Bir başka sorun ise sınıflandırıcı kurumun ürün kabulü için ortaya koymayı planladığı kriterlerdir. Kuru kayısı üretiminde üreticiler, ortalama nem oranı %24 civarına ulaştığında ürünlerini depoya almaktadır. Lisanslı depolara teslim edilecek ürünlerde ise ürünün depoda fire vermemesi ve erken bozulmasının önüne geçilmesi için ürünün kabul kriteri %17 nem oranı olarak belirlenmiştir. Üreticilerin ürünlerini fazla kurutmasından dolayı %7 oranında firenin ortaya çıkacağı bu sistemde ürünlerin bekletilmesine rağmen fiyatının artmaması halinde üretici hem depo kirası ödemek zorunda kalacak hem de ürünün %7 oranında fire vermesinden dolayı daha fazla zarar edecektir. Yaşanacak olası bu iki durum üreticinin zararının katlanmasına neden olacaktır.

3. SONUÇ

Lisanslı depoculuk sistemi; tarım ürünleri sanayisinin gelişmesi, tarım ürünlerinin üretiminde devamlılığın sağlanması, ürünlerin yıl boyunca zamana yayılarak üreticiye arzu ettiği fiyattan ürününü satabilme imkanını tanınması, üreticinin ivedi finansman ihtiyacının oluşması durumunda lisans makbuzlarının teminat gösterilebilmesi yoluyla düşük veya sıfır faizli kredi kullanımının sağlanması, özellikle ilkbahar döneminde zirai donların oluşması nedeniyle tüketicinin fahiş fiyat artışlarında dolayı mağduriyetinin önlenmesi, işleyici ve sanayici için istenilen kalite ve miktarda hammadde bulabilme imkânının sunulması, spot piyasalardan türev piyasalara geçişte ve türev piyasaların gelişiminde önemli bir altyapı oluşturulması, ürünün sisteme dâhil olması sebebiyle vergi kayıplarının önlenmesi ve ürün borsacılığının gelişmesi adına önemli faydalar oluşturmaktadır.

Malatya’da lisanslı depoculuk sistemine geçişin sağlanması ise üreticilere sıfır faizli kredi kullanma imkânı sunarak üreticilerin sezon başında ürünlerini ivedi şekilde satmak zorunda kalmalarının önüne geçecektir. Ürünlerin pazara belli dönemlerde yığılmaması, fiyatların düşmesinin önüne geçeceği gibi fiyat istikrarının sağlanması durumunda ihracatçıların satmış oldukları ürünlerde hammadde fiyat artışlarından dolayı zarar etmelerinin önüne geçecektir. Aynı zamanda, ürünlerin standartlarına göre ayrılarak üreticilere lisans makbuzlarının verilmesi, üreticilerin ürünlerinin kalitesini bilmeleri ve ürünlerinin fiyatlarını buna göre tayin etmelerini sağlayarak, üreticilerin gelirini artıracaktır. Ürünlerde fiyat istikrarının sağlanması ve TMO’nun destek alımlarını yapmaya başlaması ise yaklaşık 1,5 milyar dolar ticaret hacmine sahip olan fakat Malatya’ya sadece 300 milyon dolar ortalama ihracat geliri sağlayan kuru kayısıda, ihracat gelirinin artmasını sağlayacaktır.

Fakat sistemde aksaklıkların yaşanması ihtimali de yüksek görünmektedir. Bundan dolayı, planlanan sistemin tekrar gözden geçirilerek olası sorunların çözülmesi sağlanmalıdır. Bu sorunların çözülmesiyle lisanslı depoculuk sistemine geçiş, kuru kayısı ticaretinde olumlu gelişmelerin yaşanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Albayrak, M., Taşdan, K., vd...(2010). “Küresel Rekabet Açısından Türkiye’de Tarım ve Gıda Ürünleri Pazarlama Sistemlerine Bakış: Mevcut Yapı, Sorunlar, Fırsatlar, Hedefler”, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Ankara, s.1305-1320.

Coulter, J. (2009), Review of Warehouse Receipt System and Inventory Credit Initiatives in Eastern & Southern Africa. United Nations UNCTAD.

Hofstrand, D. (2008). “Marketing Loans and LDPs, Ag Decision Maker”, Iowa State University, File A1-38.

Malatya Ticaret Borsası, Yıllar İtibari ile Kuru Kayısı Rekolte Tahmini ve İhracat Rakamları, <<http://www.malatyatb.org.tr/home/fileView/a56a46f3-cbdb-48e4-999d3ffe6116477a/Kuru%20Kay%C4%B1s%C4%B1da%201980%20Y%C4%B1l%C4%B1ndan%202019%20Y%C4%B1l%C4%B1na%20Kadar%20Olan%20Rekolte-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC>>10.02.2020.

Memiş, S., H. Keskin, “Tarımsal Mamullerde Lisanslı Depoculuğun Rolü”, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 2015/2, (22), ss.619-633.

Olson, K. (2014). “Title I. Commodities: Overview for Crops”, Agricultural Act of 2014, Fact Sheet 1, Agricultural Business Management, University of Minnesota Extension.

Rieger, L., (2006), “ARDA’nın Tanımı”, Tarım ve Kırsal Kalkınma Kurumu, Ankara.

TMO, Lisanslı Depoculuk Sistemi, <<http://www.tmo.gov.tr/Main.aspx?ID=451>>20.01.2020.

TMO, Türkiye’de Lisanslı Depolar, <<http://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/alim/2018/lisanslidepo.pdf>>21.01.2020.

İSLAM MAARİFÇİLİYİ REALİST NƏSR KONTEKSTİNDƏ.

Dövlətzadə Məhrux Əfsərağa qızı.

Azərbaycan Respublikası. BSU-nun dissertantı.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında maarifçiliyin bir məfkurə hərəkatı, maarifçi realizmin bir ədəbi cərəyan olaraq həmişə Qərb ədəbi-mədəni, ictimai-fəlsəfi düşüncəsinin təsiri ilə formalaşması məsələsi önə çəkilmişdir.

Tədqiqatlarda çox doğru vurğulanır ki, “tənqidi realizm öz sərt və barışmaz mövqeyi, romantizm qlobal problemləri ədəbiyyatımıza gətirməsi ilə cəlbədici olsa da, maarifçilik yeni bir mərhələdə (XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində - D.M.) azadlıq və səadət idealına milli şüuru aşılması ilə diqqəti cəlb edirdi. Artıq bu realizm Qərbi Şərqə gətirməkdən daha çox öz ənənələri üstündə dünya ilə əlaqələr quran Şərqi Qərbə çıxarma probleminin həllinə yönəlmişdi” (2,44). Tədqiqatçı belə bir ümumiləşdirməsində də tam haqlıdır ki, “maarifçilər, xüsusən XIX əsrin son onilliklərinin maarifçiləri vətən və millət şüurunun inkişafında mühüm rol oynadılar. Bu da öz növbəsində XX əsr maarifçiliyində yeni bir keyfiyyəti inkişaf etdirdi, xoşbəxtlik və azadlıq probleminin həllində millət və vətən məsələsi başlıca amillərdən birinə çevrildi” (2,44).

Məsələ burasındadır ki, XIX əsrin son rübündən başlanan və özünün “canlı, əməli və təşkilati fəaliyyət dövrü”nə (1, 120) daxil olan maarifçilik hərəkatı və maarifçi estetik düşüncə öz ideya əsasları ilə bütövlükdə və tam şəkildə Qərb mədəniyyətinə söykənmirdi. Maarifçiliyin “canlı, əməli və təşkilati fəaliyyət dövrü”ndə Qərb maarifçiliyi və bu maarifçiliyə söykənən ədəbiyyatla bərabər, ictimai-mədəni hərəkat və estetik düşüncədəki Şərq-İslam maarifçiliyinin mövcudluğu sovet ədəbiyyatşünaslığında kəskin tənqid mövqeyindən qarşılır, “dini-mürtəce antiədəbiyyat” (1, 120) kimi damğalanır və rədd olunurdu. Sovet ədəbiyyatşünaslığı İslam maarifçiliyini XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərinin ictimai-mədəni və estetik hərəkatının bir qolu kimi yox, mürtəce və yaşamaq iqtidarı olmayan, məna və mahiyyətdən uzaq, guya öz-özünə ölüb gedən, Avropa tipli maarifçiliyə rəqabət göstərə bilməyən hadisə kimi şərh edir və onun milli ictimai və ədəbi yaddaşda özünə yer tutmasına hər vəchlə mane olurdu.

Bununla bərabər, indi artıq diqqətimizi cəlb edir ki, müstəqillik dövrünün ədəbiyyatşünaslığında sözü gedən dövrün maarifçilik hərəkatını və maarifçi ədəbiyyatını tipoloji cəhətdən fərqləndirmək meylə özünü göstərməkdədir. Azərbaycan ədəbiyyatında XIX əsrdən üzü bəri yaranıb inkişaf edən ədəbi cərəyanlardan bəhs edərkən nəzəriyyəçi alim R.Əliyev XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindəki maarifçi ədəbiyyatı və hərəkatı tipoloji cəhətdən iki qismə ayırır. Tədqiqatçı yazır: “Müsəlman şərqində

maarifçilik dünyagörüşünün ayrılmaz tərəfi Qərb xalqlarının siyasi, mədəni və iqtisadi tərəqqi yoluna nümunə kimi baxmaq, Avropa sənaye inqilabları istiqamətində inkişafın qaçılmazlığına inam idi. Sovet hakimiyyəti qurulana qədər Azərbaycanda bu qərbçi maarifçilik üstünlük təşkil edirdi. Lakin islami maarifçilik də var idi” (4,45). R.Əliyev Avropa tipli maarifçiliklə müqayisədə İslam maarifçiliyinin zamanın tələblərindən geridə qalmasını, müasirlik tələblərinə cavab verməməsini qabartsa da, bu maarifçi qanadın İslam dünyagörüşünə söykənməsini, cəmiyyətin inkişafında İslam dünyagörüşünün mütərəqqi əhəmiyyətini irəli çəkmələrini, ictimai-siyasi, əxlaqi-mədəni və hətta iqtisadi məsələlərdə Quranı-Kərim hökmlərinə istinadının onun əsas fəaliyyət istiqaməti kimi şərh edirdi. Tədqiqatçı yazır: “Bizim islam maarifçiliyinin əsas ideyaları islam təəssübkeşliyi və İslam dinini müdafiədən ibarət idi... İslam müdafiəçiləri üçün konkret müsəlmanın və icmanın deyil, İslam dininin özünün təəssübünün çəkilməsi xas idi... Sovet dövründə bolşeviklər dini qadağan etməklə islam maarifçiliyini zorla aradan götürdülər” (4,46). Tədqiqatçının Qərbi Avropa tipli maarifçiliklə bir sırada İslam maarifçiliyi faktını etiraf etməsi, onun istinad mənbəyini və fəaliyyət istiqamətini ümumiləşdirmək təşəbbüsü yaxşı olsa da, bütövlükdə bu yanaşma sovet ədəbiyyatşünaslıq inersiyasından tam azad ola bilmir. Əslində isə İslam maarifçiliyi kifayət qədər mürəkkəb məzmunla, dərin ideya əsaslarına malik ədəbi-mədəni istiqamət idi. Sovet ədəbiyyatşünaslığı Avropa tipli maarifçiliklə müqayisədə İslam maarifçilik hərəkatını və onun ədəbi-estetik düşüncəyə təsirini kölgədə saxlamağa, zərərsizləşdirməyə çalışsa da, hərəkat dövrün ədəbiyyat tarixlərinə dair tədqiqatlarda mənfəi planda şərh nöqteyi-nəzərindən olsa da, özünə yer ala bilmişdir.

Məsələn, Əhmədbəy Ağayev İslamı bütün Yaxın Şərqdə buvaxta qədərki ictimai-mədəni tərəqqinin rəhni hesab edir və müasir elmin də əsas vəzifəsini islama xidmətdə görürdü. Əlibəy Hüseynzadə isə milli mədəniyyətin yalnız keçmişini yox, gələcəyini də İslama bağlayaraq deyirdi ki, “Bizə hər növ mədəniyyət lazım deyil, yalnız İslamiyyət daxilində olan mədəniyyət lazımdır” (5,130).

XIX əsrin ortaları ilə müqayisədə yeni mərhələdə milli ictimai düşüncənin, milli varlıq və şüur uğrunda mübarizənin köklü bir hərəkat şəklinə düşdüyünü nəzərə alsaq, ictimai və mədəni-estetik düşüncədə getdikcə daha dərinlən özünə yer etməyə başlayan İslam dünyagörüşünün milli özünü təsdiq, milli tərəqqi, tarixi kökə bağlılığın ifadəsi kimi meydana çıxdığını düşünmək olar. Bu dövrdə milli mühitin bir çox hallarda islam mühiti kimi dərk olunduğunu da nəzərə alsaq və düşünsək ki, milli varlıqla dini mənsubiyyətin sərhədləri də tam ayrılmamışdı, onda ictimai-mədəni düşüncədə İslamın oynadığı rolun köklərini, psixoloji əsaslarını tam təsəvvür etmək olar.

S.M.Qənzadə islam dininin həqiqi fəlsəfəsini insanlığa xidmətdə görür. İslamda, Quranı-Kərimdə çox ciddi yer alan “uxuvvət”in bəşəri məzmununu açır. İslamda bu bəşəri məzmunun –

uxuvvətin “həqqaniyyət”dəki təcəssümünü önə çəkir. S.M.Qənizadə “həqqaniyyət” anlayışı altında İslamda bir olan Allahın bütün insanları birləşdirmək məqsədinin gerçəkləşdiyini göstərir.

Bu tip əsərlərdən ən səciyyəviləri kimi S.M.Qənizadənin “Allah xofu” və “Qurban bayramı” əsərlərinə ədəbiyyatşünaslığın yanaşmalarına nəzər yetirək. Əvvəlki mərhələlərdən fərqli olaraq 80-ci illərin ədəbiyyatşünaslığında maarifçi-realist nasirlərin bəzi hallarda İslam dünyagörüşündən çıxış etməsi etiraf olunur. S.M.Qənizadənin “Allah xofu” və “Qurban bayramı” hekayələrini təhlil edərkən prof. X.Məmmədov belə qənaətə gəlir ki, “əslində ədib uşaq psixologiyasının bu xüsusiyyətindən istifadə edib əsrinin təbliğ olunması zəruri olan siyasi-ictimai və dini məsələlərinin tarixi və sosial mahiyyətini təbliğ və şərh edir. Qurban bayramının tarixi, “millət” və “hümmət” sözləri haqqında verilmiş məlumat bu qəbildəndir” (X.M. S.M.Qənizadə. s.196).

Maarifçi realist nəsrdə yer alan dini məsələlərə “əsrinin təbliğ olunması zəruri olan” məsələləri sırasında yer ayırması, “Qurban bayramının tarixi”ni bu tip zəruri məsələlərdən biri hesab etməsi ədəbiyyatşünaslığın irəliyə doğru addımı kimi dəyərləndirilməlidir.

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərindəki maarifçi nəsr sənətkarlarının dünyagörüşləri ilə tədqiqatçıların dünyagörüşləri arasında yaxınlaşma prosesi müstəqillik dövründə baş verir. Bu dövrün ilk illərinin tədqiqatları üçün səciyyəvi olan cəhət budur ki, tədqiqatçı öz təhlillərində bir çox hallarda ikili standartlardan çıxış edir. Bunun səbəbi odur ki, tədqiqatçılar bəzi məqamlarda sovet ədəbiyyatşünaslıq inersiyasından qopa bilir, müstəqillik dövründə dinə münasibətin dəyişməsi fonunda sənətkarların mövqeyini təqdir edən mülahizələr irəli sürür, bəzi hallarda isə keçmiş ədəbiyyatşünaslıq ənənəsindən qopmağa çətinlik çəkir .

Bizi narahat edən məsələ bu həqiqətlərin İslamın yaranması tarixindən üzübəri həqiqi mənasında dərk edilməməsi,cəmiyyət həyatının prinsipinə çevrilə bilməməsidir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Qarayev Y. Realizm: sənət və həqiqət. Bakı. Elm, 1980,258 s.
2. Məmməd T. Ədəbiyyat müasir elmi yanaşmalar kontekstində. Bakı. Xan nəşriyyatı, 2016, 412 s.
1. Məmmədov X. XIX əsrin sonu, XXəsrin əvvəlində Azərbaycan maarifçi realist ədəbiyyatı. Bakı, API- nin nəşri, 1978.
4. Əliyev R. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı. Mütərcim, 2008, 360 s.
5. Talıbzadə K. Azərbaycan ədəbi tənqidinin tarixi. Bakı. Maarif, 1984, 328 s.

**VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENTS' EFFECT OVER LANGUAGE LEARNING:
A META-ANALYSIS STUDY**

Öğr. Gör. Yeliz YAZICI

The language learning and teaching activities have been actively using technology since the beginning of the 1960s. The first aim is to help the learners to get in close relationship with the authentic materials in the target language and the technology and the learning elements are inevitable part of any learning activity these days. The aim of the study is to present a general evaluation of the virtual learning environments applied by the teachers via a meta-analysis study. The language requires communication in its nature and the type of the communication should be applied to all four skills in order to have an effective learning process. Numerous studies have been carried to get the most of the advantage of technology in language learning and employing virtual environments is only one of them. In this study the increasing number of studies and researches on virtual learning environments are gathered and analyzed via meta-analysis. The documents to be analyzed are between the years 2010 and 2020 and limited with the ones having at least 4 hours of application at one of the virtual learning environments into the learning process. The qualitative analysis results are gathered and a meta-analysis is applied to present a general overview of the effectiveness of virtual learning elements over the success of language learning.

Introduction

The language learning and teaching tried many different techniques in the language process. The aim in the teaching processes sometimes focused on the one skill and sometimes an integration of the skills (Jantakoon, Wannapiroon, & Nilsook, 2019). In the lesson flow the textbooks, board games, drama or many other technics are employed along with many other materials. The recent technics in ELT environments are the ones which virtual learning devices or settings are employed (Demirer & Erbaş, 2016). Virtual Learning Environments (VLE) in education is a web-based platform which takes the learning outside of the school (Correia de Amorim, Fonsenca de Souza, & Gomes, 2019). It has many forms such as computer-based learning, internet- based learning, remote teacher online learning settings, blended learning settings and facilitated learning settings.

The computer-based settings the instruction is given by a local computer or on a local server at which a server was installed (Dayag, 2018). The software or the materials are constantly updated according to the needs of the participants or the targets. Internet-based instruction settings are developed in the software system and they are similar to the computer-based system. The content and the data of the lesson are stored and delivered at the web and at a remote server (Nguyen & Dang). The remote teacher online settings are also similar but the main difference here is that at the computer and internet-based systems, the teacher are there or can be there

mostly physically but at remote teacher online settings the instruction is given by a teacher but the teacher is not physically there. The computer-based, internet-based settings are beneficial for these kinds of activities and at least one of the learning-teaching processes are delivered in applications such as online videos, forums, blogs etc.

Facilitated virtual learning settings are the instructions given by the human (teacher) facilitator. The teacher at these settings not present direct knowledge on the related subject but the teacher provides supervision or tutoring (Chan, Plata, Medina, Hoyos-Alario, & Rizzardini, 2018). The teacher may give instruction remotely or other forms of electronic communication devices. The VLE are the ones which help students to learn by experiences real-life settings and authentic materials (Ali Alyami & Alagab, 2013). The studies carried on the VLE generally refer these environments as a game-like situation and the participants mention that they found it entertaining to learn a new language (Kiat, Ali, Abd Halim, & İbrahim, 2013). The findings also show that the students consider the VLE instructions natural and the students are interested in VLE they feel more motivated when the settings are given at these kinds of applications (Alvareli, Bento, & Arruda de Oliveira, 2018).

The studies also put forward that materials from internet or database can be adapted at the learners' convenience. Participants find it easy and effective when they find the information on the internet and they can also have their own speed while learning (Song, Yang, Shi, Gao, & Luan, 2018). It is seen that after the technology employment at language lessons content different kinds of technics are preferred in the way of the answering the needs of the participants. The study aims to give a general outline of the applications used in language learning and the effect of these environments over the language learning process.

Method

The literature review of the study was carried in the online platforms ERIC, EBSCO, SEARCH ACADEMIC and different academic platforms. The scanning and collection is carried at Turkish, English, Spanish, Turkish and Italian languages. The data is collected in the concept of virtual learning environments and it is required to be studies which have at least four hours of application in the teaching learning process. The term is searched at national and international contexts and the qualitative and quantitative studies are gathered.

The terms which are scanned in Turkish are; 'Sanal öğrenme ortamlarının dil öğrenimine etkisi'; in English ; 'The effect of virtual learning environments over language learning; in Italian ' Environnements d'apprentissage virtuels'; in French 'entornos virtuales de aprendizaje' and in Spanish; 'ambienti di apprendimento virtuale'. The study is limited with the studies which are carried at English classes and the main criteria are having at least four hours of application. The studies which have meaningful and not meaningful results are included. The coding of the studies are carried under the headings of, name of the writer, language of the study, publication year, publication type, the sample size, standard deviation and the meaningful value. The coding process was carried with two different researchers and the items that are same at both researchers

are given 1 and the different ones are given 0. Both of the coded data are compared and revised after the coding system. The data is analyzed at excel and the percentages of the data collected are given. The reliability and the validity of the study are tried to maintain by examining all of the studies which are carried and completed according to the defined criteria. In order to eliminate the language domination four different languages are used while searching the suitable studies.

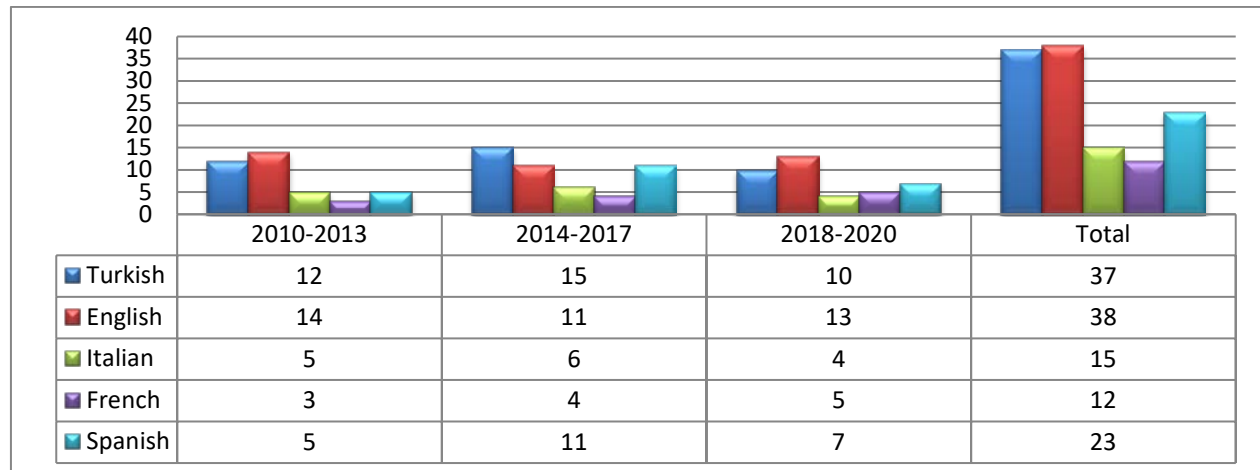
Findings

This study aims to define virtual learning environments `effect over the language learning process and with this aim the search of the related essays are carried between December 2019 and February 2020. Table 1 shows the total number of the studies that are scanned at the databases. All of the studies (n= 7064) the 102 ones which are appropriate to the defined criteria and they were examined in the concept of the study. The ones which do not include are the ones either do not study English or do not have any application at least four hours.

<i>The Number of Studies in Languages</i>		
	<i>N</i>	<i>%</i>
English	6674	94,18
Turkish	37	0,52
French	56	0,79
Spanish	297	4,2
Italian	22	0,31
Total	7086	100

Table 1. The Total number of the Scanned Studies in the Databases

The studies are selected among the ones which are carried between 2010 and 2020. There were many studies in the studies but the ones which are suitable for the aim of this study is selected and the total numbers of the studies are 125 and the Table 2 represent the numbers of the studies between the years grouped in four.

The studies carried in Turkish between 2010 and 2013 are twelve (n=12), in English fifteen (n=14), in Italian five (n=5) and in French three (n=3). The studies carried in Turkish between 2014 and 2017 are fifteen (n=15), in English eleven (n=11), in Italian six (n=6) and in French four (n=4). The studies carried in Turkish between 2018 and 2020 are ten (n=10), in English thirteen (n=13), in Italian four (n=4) and in French five (n=5). The studies carried in Spanish language are five (n=5) between the years 2010-2013, eleven (n=11) between the years 2014-2017 and seven (n=7) between the years 2018-2020.

The studies mainly carried on the effect of virtual learning environments and their effect on productive skills such as writing and speaking. The majority of the collected data are from English language (n=38) and then Turkish (n=37) and they are followed by Italian (n=15) and Spanish (n=23). The least number is recorded at French (n=12).

Most of the studies concentrate on the advantages of using the environment in terms of learning a new word. AR (augmented reality) applications are found to be effective for students to visualize the abstract knowledge (Abdoli-Sejzi, 2015). The participants consider these kinds of activities a game-like environment and they feel themselves more effective in these kinds of activities. The studies are mostly based on collaborative activities (Tseng, Liou, & Chu, 2020). One of the studies, in English, examine the effectiveness of tutoring via virtual learning environment and it is found that the ones who take virtual tutoring throughout the study have more satisfaction than the one who are at face-to-face group.

It is seen that the majority of the studies is carried in the area which is designed in order to support the learning. The selected studies generally use the virtual learning environments to teach words in Turkish context, to teach skills (writing and speaking) in English context (Nowlan, Hatrick, & Arya, 2018). Game environment in virtual learning settings are the ones applied to assess and evaluate the learning and teaching processes (Shi, Wang, & Ding, 2019). The majority of the collected data (n=80, %81,6) emphasize that the virtual learning environments encourage the collaborative learning activities. The selected studies have participants generally at universities (n=51, %50) and many of them are freshmen or first year students.

Augmented reality environment is mostly preferred because the students can manage their own learning speed and development (Reisoğlu, Yılmaz, Topu, & Yılmaz, 2017). One of the studies carried in English language examine the effect of virtual learning environments over the development of cognitive skills. It is found that the VLE are effective in terms of thinking critically and solving complex language structures. Many of the selected studies examine the deeper learning processes such as: cognitive studies, interpersonal and intrapersonal. The VLE settings have high effect (n=65, %66,3). The VLE settings help students to think critically, find the patterns and relations in the sentence structure in terms of cognitive skills. When the subject is interpersonal skills, the VLE is effective in a way that it helps participants to communicate in different and real-life settings no matter how complex or varied they are (Şenel, 2016). The VLE settings have the chance of controlling their own speed and learning. When the participants at

VLE they can see the progress they achieved and this makes them more motivated to continue their learning (n=70, %71,4).

Results and Discussion

The technology employment in language classes has been a widely preferred technic since the Second World War. The VLE environments are designed in language settings in order to teach words, skills or all of the language elements at the classroom (Annansingh, 219). Audio-Visual language learning and computer assisted language learning settings are the first technics which integrates the technology and language teaching activities. These kind of applications let teachers to be free from the classroom content and the virtual environment also gives the chance of interaction with the authentic materials in a virtual setting (Morals, L, & Alves, 2014). The general attitude of the teachers, students and the stake holders is to have language learning activities not only in the classroom but also in real-life and it requires a continuous interaction.

The language has a development nature and in order to acquire the skills of the target language, one should repeat and interact with the language as much as possible (Merchant, Goetz, Cifuentes, & Kenney-Kennicutt, 2014). The target language at this study is English language. It is selected because the foreign language which is mandatory at national schools in Turkey is English and the teachers have to teach English at schools. There is also a national exam system which grades students at different levels at different times and also at different subjects. The teachers in Turkey therefore, generally find different technics while they are teaching English. The government employed FATİH project and it focuses on the technology integration into classroom settings. There is also online feedback platform for teachers, student and stake-holders in the education system and teachers have in-service education to be more effective while using the system.

The study focuses on the ELT subject and VLE settings because of the reasons such as technology integration support in Turkey, the mandatory language and etc. The data is collected according to the following criteria: (1) the employment of VLE at least four hours, (2) English language is selected for the target language, (3) level of the students changes from elementary to advanced levels, (4) the language of the studies are Turkish, French, English, Italian and Spanish, (5) the results can be meaningful or not meaningful, (6) the academic journals are included only. There were more than seven thousand academic essays published according to these criteria. The criteria were applied and the total academic essays included into the study were 102. These studies were coded and analyzed with two different researchers and the coding system was compared. The percentages of the essays and the language percentage are given.

The study shows that the majority of the collected studies are in English language and the target community of the studies is university students. The target skill in VLE is defined as productive skills; writing and speaking. The productive skills are preferred at the assessment stage. It is because the numbers of the participants at the selected studies are high and the VLE present a chance to assess a large number of people faster than the conventional methods (Taçgın, 2019). The programs for the assessment technics give teachers the opportunity to adapt it according to different values. Other step of the VLE employment in language teaching process is presentation of the subject. The VLE have a positive

outcome at this point because they provide authentic materials and the teachers have no difficulty in adapting it into different levels. The preparation of the materials takes time but once they prepare it is easy to adapt it into different levels.

The participants emphasize that augmented reality environments are effective because it helps the participants to visualize the target words. The studies mostly focus on the collaborative activities (Chalon, David, Zhang, & Yin, 2019). The participants find it effective when they get virtual information on the target subject. The studies focusing on the giving information at the target language mostly choose the word knowledge. The VLE gives the game like settings for the learner and it becomes more effective than the conventional methods (Gavilanes-Sagnay, Loza-Aguirre, Riofrio-Luzcando, & Segura-Morales, 2018). The VLE also found effective because they can control their own speed while learning. The meta-analysis show that the tendency of the VLE employment in language settings is mostly on word knowledge and at high-school or university settings. Although at the elementary levels this tendency changes into presentation and giving information rather than at assessment levels.

The study has limitations because the year 2020 has just began and the studies are not complete, also the English has a dominant effect at the analysis process because no matter at which country the study has been applied the language of the study preferred to be English mostly because of the reason to reach more readers. The study has another limitation in terms of VLE employment in language teaching. The majority of the scanned data has other subjects such as math, geography or physics. The language setting has a lot of time to prepare and this can be counted as a reason. The analysis process puts forward that VLE employment at language settings are effective and needs to be developed.

References

- Abdoli-Sejzi, A. (2015). Augmented Reality and Virtual Learning Environment. *Journal of Applied Sciences Research*, 11(8), 1-5.
- Ali Alyami, S. M., & Alagab, A. M. (2013). The difference in learning strategies in virtual learning environment and their effect on academic achievement and learning satisfaction for distance teaching& training program students. *2013 Fourth International Conference on e-Learning "Best Practices in Management, Design and Development of e-Courses: Standards of Excellence and Creativity*, (s. 102-113).
- Alvareli, L. G., Bento, M. M., & Arruda de Oliveira, N. (2018, October). O olhar Discente sobre o Uso de Oficinas Virtuais no Ensino-Aprendizagem Presencial. 1-5.
- Annansingh, F. (219, July). Mind the gap: Cognitive active learning in virtual learning environment perception of instructors and students. *Education and Information Technologies*, 24, 3669-3688.
- Chalon, R., David, B., Zhang, B., & Yin, C. (2019). Design of a Collaborative Learning Environment integrating Emotions and Virtual Assistants (Chatbots). *Proceedings of the 2019 IEEE 23rd International Conference on Computer Supported Cooperative Work in Design*, (s. 51-57).

- Chan, M. M., Plata, R. B., Medina, J. A., Hoyos-Alario, C., & Rizzardini, R. H. (2018). Modeling Educational Usage of Cloud-Based Tools in Virtual Learning Environments. *IEEE*, 7, 13346-13354.
- Correia de Amorim, M. L., Fonsenca de Souza, F., & Gomes, A. S. (2019). Usability of Virtual Learning Environments for Deaf Users: A systematic Review of Literature. *2019 First International Conference on Digital Data Processing (DDP)*, (s. 27-33).
- Dayag, D. J. (2018). EFL Virtual Learning Environments: Perception, Concerns and Challenges. *Teaching English with Technology*, 18(4), 20-33.
- Demirer, V., & Erbaş, Ç. (2016). Trends in Studies on Virtual Learning Environments in Turkey Between 1996-2014 Years: A Content Analysis. *Turkish Online Journal of Distance Education- TOJDE*, 4(6), 91-103.
- Gavilanes-Sagnay, F., Loza-Aguirre, E., Riofrio-Luzcando, D., & Segura-Morales, M. (2018). A Systematic Literature Review of Indicators for the Understanding of Interactions in Virtual Learning Environments. *International Conference on Computational Science and Computational Intelligence (CSCI)*, (s. 596-601).
- Jantakoon, T., Wannapiroon, P., & Nilsook, P. (2019). Virtual Immersive Learning Environments (VILEs) Based on Digital Storytelling to Enhance Deeper Learning for Undergraduate Students. *Higher Education Studies*, 9(1), 144-150.
- Kiat, L. B., Ali, M. B., Abd Halim, N., & İbrahim, H. B. (2013). Augmented Reality, Virtual Learning Environment and Mobile Learning in Education a Comparison. *IEEE Conference on e-Learning, e-Management and e-Services*, (s. 23-29).
- Merchant, Z., Goetz, E., Cifuentes, L., & Kenney-Kennicutt, W. (2014). Effectiveness of virtual reality-based instruction on students' learning outcomes in K-12 and higher education: A meta analysis. *Computers & Education*, 70, 29-40.
- Morals, C., L, M., & Alves, P. (2014). Assessment of virtual learning environments by higher education teachers and students., (s. 1-9).
- Nguyen, V. T., & Dang, T. (tarih yok). Setting up virtual reality and augmented reality learning environment in unity. *2017 IEEE International Symposium on Mixed and Augmented Reality Adjunct Proceedings*, (s. 315-321).
- Nowlan, N. S., Hatrwick, P., & Arya, A. (2018). Skill Assessment in Virtual Learning Environments. *IEEE*, 1-6.
- Reisoğlu, İ., Yılmaz, R., Topu, B., & Yılmaz, T. K. (2017). 3D virtual learning environments in education: a meta-review. *Asia Pacific Education Review*, 18, 81-100.

- Shi, A., Wang, Y., & Ding, N. (2019). The effect of game-based immersive virtual reality learning environment on learning outcomes: designing an intrinsic integrated educational game for pre-class learning. *Interactive Learning Environments*, 1-15.
- Song, Z., Yang, J., Shi, S., Gao, Y., & Luan, Z. (2018). Basic Construction of an Evaluation system for Virtual Learning Environments. *2018 IEEE International Conference on Teaching, Assessment and Learning for Engineering*, (s. 630-635). Wollongong.
- Şenel, M. (2016). Virtual Learning Environments (VLE) and Virtual Classrooms: Edmodo. *Participatory Educational Research, 2016IV Special Issue*, 49-57.
- Taçgın, Z. (2019). The Perceived Effectiveness regarding Immersive Virtual Reality Learning Environments changes by the Prior Knowledge of Learners. *Education and Information Technologies*, 1-19.
- Tseng, W.-T., Liou, H.-J., & Chu, H.-C. (2020). Vocabulary learning in virtual environments: learner autonomy and collaboration. *System*, 1-17.

OKUL GELİŞTİRMEDE VİZYON MİSYON VE DEĞERLER SİSTEMİ

Mahire ASLAN

Dr. Öğretim Üyesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Hasan Şahin YILDIRIM

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi
Bilim Dalı

Hacı Mehmet PEKTAŞ

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi
Bilim Dalı

Özgül SERTTAŞ

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi
Bilim Dalı

1.OKUL GELİŞTİRMEDE VİZYON BELİRLEME

1.1. Vizyon Tanımı

Vizyon, bugünün penceresinden geleceği görme ve resmetme çabası anlamına gelen ve Latince’de ‘vide’ yani görmek anlamında kullanılan vizyon, İngilizce ’de; “vision” kelimesinin Türkçe karşılığıdır. ‘Vision’ kelimesi, Hint- Avrupa dil ailesinde ise görmek ve bilmek anlamına gelen weid, woid, wid kelimelerinden türemiş olduğu ifade edilmektedir (Alkoç, 2010). Benzer şekilde, Fransızca “vision” kelimesinden türetilen vizyon; görme gücü, görüş yeteneği, geleceği kestirebilme ve geleceğe yönelik kurulan hayal gücü gibi anlamlara gelmektedir (Çelik, 1995).

Farklı bir perspektiften vizyon tanımına bakan James R. Lucas (1998) vizyon nedir ve vizyon ne değildir şeklinde bir sorgulama yaparak vizyon için farklı bir tanımlama yapmıştır (Lucas, 1998).

Vizyon nedir?

- Örgütün temel değer ve ilkelerinin örgütsel bildirgesidir.
- Planlarımızın, amaçlarımızın ve önceliklerimizin, başlangıç noktasıdır.
- Geleceğe yönelik bir çekicidir.
- Örgütü diğerlerinden ayıran özelliklerin belirlenmesi ve deklare edilmesidir.
- Örgüte bağlılığın beyanıdır.

Vizyon ne değildir?

- Bir izlem,
- Tepeden alta bir bakış,

- Örgütün gururlu geçmişinin tarihi,
- Gücsüz bir işletme durumu,
- Heyecansız olma durumu.

1.2.Vizyon Oluşturma

Örgütler son zamanlarda vizyonun öneminin ve gerekliliğinin farkına varmakla birlikte, vizyon belirlemeye ilişkin yoğun çalışmalar yapmaktadırlar. Her örgütün vizyon belirleme süreçleri farklılık göstermektedir ve vizyon geliştirme sürecinde oldukça titiz ve zor çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu çalışmalar neticesinde genellikle uygulamada vizyon belirleme süreci beş adımda gerçekleşmektedir (Karaman, 2005).

-Öncelikle örgütün yaptığı işte neyin önemli olduğunu belirlemek gerekir ve vizyon belirleme sürecinin ilk adımı olan bu aşamada belirlenen duruma sıkı bir inançla bağlı olmayı başarmak gerekmektedir.

- İkinci aşamada ise bu isteklerin gerçekleşmesi sürecinde ne gibi engellerin olduğunu tespit etmek gerekmektedir,

- İsteklerin gerçekleşmesi amacıyla ne tür kaynakların var olduğunu belirlemek ise üçüncü aşamada belirlenmektedir,

- Örgütü başarıya götüren etkenler ise son aşamada araştırılıp, bu aşamada somut uygulamalar ortaya konmalıdır.

Vizyonun çalışanlarla birlikte oluşturulması, vizyonu oluşturmanın en etkili yöntemidir. Çalışanlarla birlikte oluşturulan vizyon, örgüt üyelerinin tümü tarafından paylaşılmalıdır (Ülgen ve Mirze, 2004).

Dinçer'e (1998) göre örgütler için vizyon oluşturmada önemli üç öge vardır. Bunlar yönetim felsefesi, hissedilen ve etkili bir imaj ve geleceğin tahmini olmak üzere önemli üç öğeden oluşmaktadır. Örgüt vizyonunun başlangıç noktasını yönetim felsefesi oluşturur. Hissedilen ve etkili imaj ise insanların belirli bir hedef üzerinde yoğunlaşıp, odaklanmasını sağlar. Geleceğin tahmini de örgütün gelecekte olacağı yerin önceden tahmin edilmesini ifade etmektedir. Vizyon, geleceğin tahmini olmazsa sadece bir hayali çağrıştırır.

1.3.Vizyon Oluştururken Dikkat Edilecek Hususlar

Vizyon oluşturma sürecinde aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir (Karaman, 2005).

- Vizyon'un tanımlanması açısından önem arz eden süreçlerden biri var olan inancın yazılı olarak ifade edilmesidir.

- Örgütlerde vizyon oluşturma sürecine üst yönetimin katılımını sağlamak amacıyla; “Örgütümüz neden var? Örgütümüz nereye gidiyor? Örgütümüzü hedefe nasıl ulaştıracacağız?

Örgütümüzde korumamız gereken değerler nelerdir? Hangi davranışımızla vizyonu yaşatabiliriz? Vizyonun başarılması yolunda ihtiyaç duyulan davranış ilkeleri neler olmalıdır?’’ gibi sorulara cevaplar bulunmalıdır.

- Yönetim gruplarının çalışanlara yönelik tutum ve davranışları, çalışanların vizyon oluşturma sürecine gönülden katılımı üzerinde önemli bir etkidir. Çalışanların gönüllü olarak vizyon oluşturma sürecine dahil olmaları, çalışanların vizyon oluşturma sürecine katkı sağlamalarına olanak tanır.

- Örgütle ilişki içerisinde olan herkes biz kavramı içinde yer almaktadır ve vizyon oluşturma sürecine örgüt dışında yer alan insanları da katmanın gerekliliği gitgide önem kazanmaktadır.

- Vizyon oluşturma sürecinde örgüt içerisindeki çalışanların destekleyici çabaları olmazsa vizyon oluşturma süreci sadece bir yönetim programı olarak kalabilir.

1.4.Vizyon Bildirgesi ve Bileşenleri

Örgüt vizyonunun yer aldığı yazılı dokümanlar vizyon bildirgesi olarak adlandırılmaktadır. Örgütler iç ve dış paydaşlarına günümüzden geleceği görme imkanını vizyon bildirgesiyle sağlarlar. Örgütlerin bir çoğu vizyon bildirelerini birkaç cümle veya birkaç sayfadan oluşturabilmektedir. Vizyon bildireleri konuşma diliyle yazılabileceği gibi, liste şeklinde de alt alta ifade edilebilir. Vizyon bildireleri güçlü, teşvik edici, hatırlanmaya değer, kısa ve anlamlı olmalıdırlar (Akgemci ve Güleş, 2009).

Literatür araştırması sonucunda vizyon bildirgesi oluştururken genellikle altta sıralanan bileşenlere yer verildiği gözlemlenmiştir (Akgemci ve Güleş, 2009):

- İdealizm,
- Özgünlük,
- Ayırt Edicilik,
- Çekicilik,
- Geleceği Tanımlayıcı,
- İlham Verici.

1.5.Eğitim Yöneticisinin Vizyonu

Eğitim yöneticisinin sahip olduğu vizyon, onun geleceğe yönelik bakış açısını belirler ve her eğitim yöneticisinin bir vizyonu olmalıdır. Örgütün geleceği hakkında net bir görüşe sahip olmak isteyen yönetici vizyon sahibi olmalıdır. (Çelik, 1995).

Örgütsel vizyonun kurumsallaşmasında eğitim liderinin rolünü dörde ayıran Sergiovanni ve Starratt (1979) ise aşağıdaki maddelere dikkat çekmektedir:

1) Vizyonun kökenine inme: Eğitim yöneticisi insanın doğasına yönelik gerekçeleri anlamalı, örgütsel efsaneleri ve hikâyeleri açıklamaya ve tanımlamaya çalışmalıdır.

2) Vizyon sunma: Eğitim yöneticisi öncelikle örgütün formel misyonunu belirlemeye çalışmalı ve okulun politik, akademik, kültürel, moral, sosyal ve ekonomik amaçlarını belirlemeli ve söz konusu yönetici düzenleyeceği kültürel etkinlikler ve törenler ile informal iletişim sürecine canlılık kazandırmalıdır.

3) Vizyonu kurumsallaştırma: Gerek informal gerekse formel yapı içinde; örgütsel vizyonu kurumsallaştırma için örgüt yöneticisi gerekli politika, program ve kuralları uygulamalıdır.

4) Vizyonu eylemselleştirme: Örgüt yöneticisi okul kültüründe oluşturacağı tören, simge ve kurallar ile vizyonun uygulanmasını daha etkin kılmaya yani güçlendirmeye çalışmalıdır.

Greenfield, Licata ve Johnson (1992) yaptıkları araştırmada okul vizyonu belirlemenin üç önemli yararından bahsetmektedir;

1) Okulun başarısına ve değişimine etki eden faktörlerin belirlenmesine okul vizyonu yardımcı olur.

2) Okul vizyonu, öğretmenlerin güncel davranışlarına netlik kazandırır, öğretmenlerin ve diğer personelin okul toplumuyla kaynaşmasını ve işbirliğini sağlar.

3) Öğretmenlerin ve örgüt içerisinde yer alan diğer personellerin kendilerini örgüte adanmalarına ve örgütsel hedeflerin gerçekleştirilmesi doğrultusunda yönlendirilmelerine yardımcı olur.

Kelly ve Bredeson (1991) sembolik liderlik davranışları sergileyen etkili okul liderinin okul personelinin ait olma, kimlik, örgütsel bağlılık ve örgütsel amaçlarla bütünleşme gereksinimlerini karşıladığını ifade etmektedir. Bu bakış açısı ise, etkili okul liderinin örgütsel kültüre yerleştirebileceği vizyon ile geliştirilebilmektedir.

Lider etkililiğinin temel faktörlerinden biri okul için vizyon oluşturmaktır. Bass (1990) bir felsefeyi kavramsallaştıran ve bunu kendini takip edenlere ileten liderin, ahlaki ve moral kalitesi birinci derecede olan transformasyonel bir lider olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, liderlerin inanç ve değerler sistemleri, örgütsel vizyonun kavramsallaştırılmasına ışık tutmakta ve örgütsel hedeflerin gerçekleştirilmesine yardım etmektedir (Norris, Barnett, Basom, Yerkes 1996).

2.MİSYONUN TANIMI

Latince’de mittere ya da missus kelimesinden türeyen Misyon, bir şeyin gitmesini sağlamak, atmak, fırlatmak, anlamlarında kullanılırken İngilizce de ise, “mission” kelimesinin

Türkçe karşılığıdır. Benzer şekilde mission kelimesi Hint- Avrupa dil ailesinde atmak, fırlatmak manasına gelen meit kelimesinden türediği belirtilmektedir (Cummings ve Davies, 1994).

Misyon, örgütün varoluş nedeni ve strateji oluşturma sürecinin önemli bir başlangıç noktasıdır ve misyon, örgütün stratejileri hazırlanırken yol göstericidir (Ülgen ve Mirze, 2010). Misyon, örgütün amaçlarını yani neyi başarmak için mevcudiyet gösterdiğini ifade eder (Dalay, Coşkun, Altunışık, 2002).

Misyon, aşağıda ifade edilen soruların cevaplarını verebilmelidir (Dess ve Miller, 1996):

- Varoluş nedenimiz ve amacımız nedir?
- Bizi rakiplerimizden ayıran fark nedir?
- Gelecek bir kaç yılda işimizde ne gibi farklılıklar olabilir?
- Ekonomik bağlantılarımız nasıl olmalıdır?
- Temel inanç ve değerlerimiz ne olmalıdır?

Akgemci ve Güleş ise; misyonun önemli özelliklerinden şu şekilde bahsetmektedir (Akgemci ve Güleş, 2009):

- Misyon; kısa, net ve dikkat çekici şekilde ifade edilir.
- Misyon hizmetin gerçekleştirilme sürecini değil, hizmetin gayesini, amacını tanımlar.
- Misyon örgütün hizmet ve üretim çevresini belirtir.
- Misyon örgütün üretmiş olduğu hizmet ve malı tanımlar.
- Misyon örgüt içerisindeki çalışanları isteklendirecek, işgörenlerin mal ve hizmet üretim sürecinde daima göz önünde tutacakları ve gurur duymalarını sağlayacak anlamlı bir iddia ön plana çıkartmalıdır

Kısaca misyon örgütler için; örgütün yaptığı işleri, örgütün inançlarını, örgütün değerlerini, örgütün varoluş amacını ve örgütün kendini diğer örgütlerden ayırt edebilmesi için örgütün izlemesi gereken stratejileri gösteren bir yol haritasıdır (Muslu, 2014).

2.1.Misyon Oluşturma

Misyon oluşturabilmek için örgütün öncelikle çevre koşullarını analiz etmesi ve bu süreci takiben örgütün işini belirlemesi ve durum analizi yapması gerekmektedir (Muslu, 2014). Örgüt içerisinde misyon oluşturulurken örgüt içerisindeki tüm birimlerin fikirleri alınmalıdır. Örgüt içerisindeki üst düzey yöneticiler örgüt içerisindeki iş gruplarını bölümlere veya parçalara ayırarak, her bir bölüm için sorumlu yöneticiler atarlar ve nihai olarak diğer örgüt çalışanlarının da ortak fikri alınarak örgüt misyonu ortaya çıkar (Ülgen ve Mirze, 2010).

2.2. Misyon Oluştururken Dikkat Edilecek Hususlar

Örgütler için oldukça zor olan etkili misyon oluşturma için örgütün en azından bir, iki yıllık zamanını ayırması gerekmektedir. Örgüt için oluşturulan misyonun örgütü motive edici ve örgüte özel nitelikler taşıması ve örgüt için gerçekleştirilebilir olması gerekmektedir (Ivancevich ve Gibson, 1990).

2.3.Misyon Bildirgesi ve Bileşenleri

Örgütün varoluş amacını ortaya koyan, vizyona ulaşma sürecinde örgütün ihtiyaç duyduğu gerekli değerleri, ilkeleri ve ortak amaçları ifade eden yazılı belge misyon bildirgesi olarak adlandırılmaktadır. Örgüt içerisindeki insanların ruh ve beyinlerine hükmettiği ölçüde ve insanları uğrunda mücadeleye değer amaçları içerdiği sürece misyon bildirgesi başarıya ulaşır (Köseoğlu ve Ocak, 2010).

Misyon bildirgesinin oluşturulmasında farklı bir yaklaşım gösteren Bontis, Bart ve Bart (2007), misyon bildirelerinin içeriğine ilişkin yaptığı çalışmalarda; “amaç, değerler, inançlar cümlesi, özel müşterilere hizmet, diğerlerinden farklı kılan eşsiz kimlik, müşteri tatmini, rekabet ve güç farklılığı, ürün ve hizmet teklifi, açık rekabet amacı, istendik kamu imajı, çalışanlara ilgi ve alaka, özel davranış normları, toplumsal öğeler, vizyon cümlesi, istendik rekabet şekli, finansal olmayan özel hedefler, genel işletme düzeyi amaçları, paydaşlara yönelik öğeler, çalışma bölgesi, rekabet yöntemleri, finansal özel hedefler, finansal olmayan özel hedefler, teknoloji kavramı, tedarikçilere yönelik öğeler, paydaşlara yönelik öğeler ve sürekliliğe yönelik öğeler” gibi değişkenlerin kullanılması gerektiğini belirtmiştir (Bontis, Bart ve Bart, 2007).

2.4.Misyon ve Strateji

Misyon ile strateji kavramı arasında var olan yakın ilişki bu iki kavramının birbirini tamamlamasını sağlamakta ve strateji, misyonun gerçekleşmesinde önemli bir yere sahiptir (Muslu, 2014).

Stratejiyi bir plan olarak ifaden Ülgen ve Mirze, strateji için esas olanın arzuladığımız sonuçlara ulaşmak olduğunu ifade etmektedir (Ülgen ve Mirze, 2010). Bayraktaroğlu (2002) ise stratejinin geleneksel uzun dönemli planlamanın ötesinde yöneticilerin örgütlerini hedeflerine yönlendirmede gösterdikleri etkinlikler ve faaliyetler olarak ifade etmektedir.

Bir örgütün nereye gideceğini bilmesi için örgüt misyon ve hedeflerini belirlemesi gerekmektedir. Yani örgütün gideceği yere ulaşması için bir temel hazırlaması gerekmektedir ve bu temeli de örgüt stratejileri oluşturmaktadır. Stratejinin esas rolü örgütün amaçlarına ulaşmasını sağlayacak olan yolları belirlemektir (Goold ve Campbell, 1987). Amaç ve hedefler misyon ile saptanırken, strateji ise örgütü amaç ve hedeflerine yöneltir (Okumuş, Kayuncu, Günler, 2012).

3.Değerler Sistemi

Bir örgütün belirli sınırlar içerisinde, yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi için iş görenlerini tutarlı davranışlar göstermeye zorlayan kurallar dizisi değerler olarak adlandırılır. Değerler örgütün iş veya işlerini nasıl planladığını ifade eder (Clayton ve Zaman, 2002).

Kültürün en önemli unsurlarından biri olan değerler, hayat buldukları kültür ve toplumlara damga vurmaktadır. Değerler, insan ilişkileri, örgütsel davranış, örgüt çevre ilişkisi, grup ilişkileri gibi daha birçok konunun esas belirleyicisi konumunda yer almaktadır (Yılmaz, 2008).

Örgütün karakterini belirleyen, iş görenlere aidiyet duygusu ve misyon sağlayan değerler (Hoy, Tarter ve Kottkamp, 1991), örgüt yöneticilerinin davranışlarına rehberlik etmektedir (Irby, Brown ve Yang, 2006).

Örgütün iş tarzı ve doğasında saklı olan değerler ve örgüt içerisinde sergilenen örgüt değerleri ile tutarlı davranışlar örgüt içerisinde topluluk duygusu yaratmaktadır. Değerler örgüt içerisindeki bütün bölümlerde etkili olmalıdır ve söz konusu bu değerlerin uygulamada korunması önem arz etmektedir (Kılıç, 2010).

Değerler gerek örgüt içi gerekse bireysel bağlamda, sosyal yaşamı düzenler, örgüt içi bağlılığı ve motivasyonu artırır, bireylerin davranış değerlendirme süreci için standart sağlar, örgütün hedefleri doğrultusunda vizyon paylaşılmasına yardımcı olma görevini üstlenir (Kılıç, 2010). Geleceği kestirmekte başarılı olan örgütlerin; örgütsel başarılarının %1'i vizyon, %99'u ise değerlerin uyumuna bağlıdır (Collins ve Porras, 1996).

Örgütün geleceği için en önemli öğelerden biri olan lider, değerleri biçimlendirir ve yüce görüntüler oluşturarak takipçilerine esin kaynağı olmak zorundadır. Bu esin kaynağını oluşturmanın yegâne yolu ise liderin günlük olayların içerisinde olması ile sağlanabilir. Değerleri biçimlendiren liderin ise aynı zamanda başarılı bir uygulayıcıda olması gerekmektedir. Böylelikle lider söyledikleriyle değil yaptıklarıyla değerler sistemini örgüte yerleştirir. Örgüte değerleri yerleştirme başarısının altında da liderin söz konusu değerlere içten, açık ve kesin bağlılığı yatmaktadır (Peters ve Waterman, 1987).

KAYNAKÇA

- Akgemci, T., & Güleş, H. K. (2009). *İşletmelerde stratejik yönetim*. Gazi Kitabevi.
- Alkoç, G. P. (2010). Misyon ve vizyon ifadelerinin işletme stratejisindeki yeri ve işletme performansı üzerindeki etkileri. *Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul*.
- Bass, B. M. (1990). From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational dynamics*, 18(3), 19-31.
- Bayraktaroğlu, S. (2002). Stratejik ve Stratejik Olmayan İnsan Kaynakları Yönetimi. *İstanbul: Beta*.
- Bontis, N., Bart, C. K., & Bart, C. (2007). A comparative analysis of mission statement content in secular and faith-based hospitals. *Journal of Intellectual Capital*.
- Clayton, S., & Zaman, M. (2002). *Takımınızın yeteneklerini geliştirmede strateji geliştirme*. Hayat.
- Collins, J. C., & Porras, J. I. (1996). Building your company's vision. *Harvard business review*, 74(5), 65.
- Cummings, S., & Davies, J. (1994). Mission, vision, fusion. *Long range planning*, 27(6), 147-150.
- Çelik, V. (1995). Eğitim yöneticisinin vizyon ve misyonu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 47-53.
- Dalay, İ., Coşkun, R., & Altunışık, R. (2002). Stratejik boyutuyla modern yönetim yaklaşımları. *İstanbul: Beta Yayınları*.
- Dess, G. G., & Miller, A. (1996). *Strategic management*. McGraw-Hill.
- Dinçer, Ö. (1998). Stratejik yönetim ve işletme politikası (5. Baskı). *İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım*.
- DPT (2006). Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu. (2. Baskı). Ankara: DPT
- Encyclopedia of Educational Leadership and Administration. (Edt: F. W. English).
- Erdoğan, B.Z., N.Tokgöz, C. Ulukan, E. Demirci, B. Baraz, M.A. Tiltay, D. Taşcı, S. Besler. (2012). Stratejik Yönetim-I. 1. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Goold, M., & Campbell, A. (1987). Many best ways to make strategy. *Harvard Business Review*, 65(6), 70-76.
- Greenfield, W. D., Licata, J. W., & Johnson, B. L. (1992). Towards measurement of school vision. *Journal of Educational Administration*.
- Hoy, W. K., Tarter, C. J., & Kottkamp, R. B. (1991). *Open schools, healthy schools: Measuring organizational climate*. Corwin Press.

- Irby, B., Brown, G., & Yang, L. L. (2006). Values of organizations and leadership. *Encyclopedia of Educational Leadership and Administration*.
- Ivancevich, J. M., Gibson, L. J., & Donnelly, J. (1990). Fundamentals of management. *Edition. Boston: BPI IRWIN, Homewood*.
- Karaman, A. (2005). Vizyon yönetimi, nasıl ve niçin. *IQ Yay., İstanbul*.
- Kelly, B. E., & Bredeson, P. V. (1991). Measures of meaning in a public and in a parochial school: Principals as symbol managers. *Journal of Educational Administration*.
- Kiliç, M. (2010). Stratejik Yönetim Sürecinde Değerler, Vizyon ve Misyon Kavramları Arasındaki İlişki. *Sosyoekonomi*, 13(2).
- Köseoğlu, M. A., & Saffet, O. C. A. K. (2010). Misyon İfadelerinde Kullanılan Ögeler İşletmelerin Mülkiyet Yapısına Göre Değişir Mi?: Özel Ve Kamu Hastaneleri Üzerine Bir Araştırma. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 13(1), 63-82.
- Lucas, J. R. (1998). Anatomy of a vision statement. *Management Review*, 87(2), 22.
- Muslu, Ş. (2014). Örgütlerde Misyon ve Vizyon Kavramlarının Önemi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(5), 150-171.
- Norris, C., Barnett, B., Basom, M., & Yerkes, D. (1996). The cohort: A vehicle for building transformational leadership skills. *Planning and Changing*, 27, 145-164.
- Okumuş, F., M. Kayuncu, E. Günler. (2012). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. Ankara.
- Peters, T. J., & Waterman, R. H. (1987). Yönetme ve Yükseltme Sanatı" Mükemmeli Arayış". Çev: N. Elhüseyni), *İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayınları*.
- Sergiovanni, T. J., & Starratt, R. J. (1979). Eğitimde denetim ve değerlendirme. *İ. Çınar (çeviren) Supervision: Human Perspectives*, 269-281.
- Ülgen, H., & Mirze, S. K. (2004). İşletmelerde Stratejik Yönetim, İstanbul: Literatür Yayınları, 1.
- Ülgen, H., & Mirze, S. K. (2010). İşletmelerde stratejik yönetim (5. Baskı). *İstanbul: Beta Yayınları*.
- William, D. G., Joseph, W. L., & Bob, L. J. (1992). Towards Measurement of School Vision. *Journal of Educational Administration*, 30(2).
- Yılmaz, K. (2008). Eğitim Yönetiminde Değerler. Ankara: Pegem Akademi. *Center for Values Education*.

PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ EĞİTİMİNDE SİMÜLASYON YÖNTEMİNİN
GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Sema İÇEL

Öğr.Gör.Dr., Adıyaman Üniversitesi

Türkan ŞAHİN

Dr.Öğr.Üyesi, Adıyaman Üniversitesi

ÖZET

Çağımız bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızla artmasıyla birlikte ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği teorik ve uygulama eğitiminin nasıl olması gerektiği konusunda çok değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden en önemlisi, klinik uygulama stajı olan diğer birçok hemşirelik dersi öncesinde olduğu gibi ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği dersi klinik uygulama stajı öncesinde de öğrencilerin hasta bireyler ile karşılaşmadan deneyim kazabilecekleri ve temelde standart hasta uygulamasına dayanan simülasyon eğitim teknikleriyle eğitim görmeleri şeklindeki sistemi savunur.

Hemşirelik eğitiminde simülasyon kullanımı, hemşireliğin bilim ve sanat olarak öğrenilmesinde ve öğretilmesinde yenilikçi yaklaşımlar sağlamaktadır. Psikiyatri hemşireliği eğitimi, simülasyon uygulamalarının etkin olarak kullanılabileceği uzmanlık alanlarından biridir. Ruhsal hastalıklara yönelik damgalanma, öğrencilerde sıklıkla bu alana yönelik bir korkunun oluşmasına neden olmaktadır. Bu yaşanan anksiyete ve korku gibi durumlar teorikte öğrenilen deneyimlerin gerçek hasta üzerinde kazanılmasına engel olmaktadır. Ayrıca öğrenciler, ruh sağlığı bozulmuş bireyle klinik ortamda ilk karşılaşmadan önce, kendilerinden ne beklendiğini ve ne yapmaları gerektiğini bilememektedir. Standardize hasta kullanılarak yapılan ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği simülasyonlarında öğrenciler, klinik uygulama sırasında karşılaşacakları ve/veya karşılaşma olanağına sahip olamayacakları psikiyatrik tanılara özgü belirtileri taklit eden standardize hastalarla çalışarak deneyim kazanırlar. Bu simülasyon deneyimleri sırasında, standardize hastaların vermiş oldukları geribildirimler öğrencinin, klinik becerisini ve ruhsal bozukluğu olan birey ile kurduğu terapötik iletişimin etkinliğini değerlendirmesinde yardımcı olmaktadır. Ayrıca. Psikiyatri hemşireliği eğitiminde simülasyon kullanımı öğrencilere, terapötik öğretim becerileri eleştirel düşünme, karar verme, yapılan girişimleri durdurabilme, interaktif öğrenme, problem çözme, kendini terapötik kullanma, kriz yönetimi, iletişim becerileri, öz yeterlilik, özgüven, kültürel yeterlilik ve klinikte düşünme/karar verme yetileri kazandırmaktadır.

Simülasyon uygulamanın psikiyatri hemşireliğinde kullanımı dünyada çok yaygın olmakla birlikte ülkemizde henüz çok yenidir. Bu nedenle bu derlemede psikiyatri hemşireliği gibi soyut becerilerin çoğunlukta olduğu uygulamaların öğrencilere kazandırılmasında kullanılan standart hasta uygulamasına ilişkin güncel literatürün gözden geçirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikiyatri Hemşireliği, Simülasyon, Öğrenci Eğitimi

1. GİRİŞ

Hemşirelik, geçmişten günümüze sosyal, kültürel ve teknolojik değişimlerle kendini yenilemeyi başaran birey, aile ve toplumun sağlık durumu ile ilgilenen uygulamalı bir sağlık disiplindir [1]. Günümüzde hastaların daha akut ve karmaşık sağlık bakım gereksinimlerine ihtiyaç duymaları nedeniyle hemşirelerden bilim ve teknolojinin ışığında değişen ve gelişen sağlık bakım ortamlarına uyum sağlayarak daha kısa sürede ve nitelikli bakım vermeleri beklenmektedir [2]. Hemşirelerin nitelikli bakım vermelerinde, terapötik ilişkiler kurabilmeleri, bu ilişkiyi geliştirebilmeleri ve kendi kişisel gelişimlerini gerçekleştirebilmeleri önemli yer tutmaktadır [3]. Bunlara ek olarak hemşirelik bakım verici, karar verici, koruyucu, savunucu, yönetici, rehabilite edici ve eğitici rolleri üstlenmiştir [4]. Güncel hemşirelik eğitimi programları klinik uygulama temelinde öğrencilerin mesleki beceri edinmesine dönük bir yapıya sahiptir. Hemşirelik eğitiminin temel amacı teorik bilgi ile uygulamayı birleştirebilen, öğrenme sürecinde eleştirel düşünebilen ve etkin problem çözme becerisi kazanmış hemşireleri mezun edebilmesidir [5]. Hemşirelik öğretiminin önemli bileşenlerinden biri de klinik uygulama becerileridir. Klinik beceriler klinik eğitim ile verilebilmektedir. Klinik eğitim, öğrencinin eleştirel düşünme, analiz etme, psikomotor, iletişim ve yönetim becerilerini geliştirmeyi ve hemşirelik mesleğini yerine getirirken güven duygusunu arttırmayı amaçlamakla birlikte öğrencilere rol modellerini gözlemleme, kendi kendilerine uygulama yapma, görülen, işitilen, hissedilen ve yapılanlar hakkında düşünme olanağı sağlamaktadır [5,6,7]. Bu nedenle hemşirelik eğitimi; öğrencilere belirtilen rolleri kazandıracak yeterlilikte bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarını kapsayan bir eğitim sistemini gerektirmektedir. Ayrıca öğrencilerin bütüncül ve empatik bakım verme, iletişim ve ekip işbirliği gibi becerileri de geliştirilmelidir [8]. Bu becerilerin geliştirilmesi için hemşirelik öğrencilerine teori ve uygulamayı entegre edebilecek şekilde eğitim verilmelidir.

2. PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ EĞİTİMİ

Psikiyatri hemşireliği birey, aile ve toplumun ruh sağlığının geliştirilmesi, ruhsal bozukluğun, önlenmesi ya da onunla baş edilmesinde ve bu yaşantılardan anlam bulunmasında profesyonel bir hemşirenin yardım ettiği kişilerarası bir süreçtir [8]. Psikiyatri hemşiresi, ruh sağlığı ekibinin önemli bir üyesidir. Çocukluktan yaşlılığa, her dönemdeki bireyle çalışır; kriz döneminde olan, zor yaşam dönemleri geçiren sağlıklı insanlara baş etmelerinde ve sorun çözmelerinde rehberlik eder. Eğitim süreci içinde hemşireliğin temel alanlarından birisi de psikiyatri hemşireliğidir. Psikiyatri hemşireliği; insanın davranış sürecini anlamayı hedefleyen, hastayla olduğu kadar bireyin kendisiyle de ilgilenmesini kapsayan dinamik bir beceriyi içeren bir alandır. Genel hemşirelikte olduğu gibi psikiyatri hemşireliğinde de en önemli ilkelerin başında eğitim ve öğretim gelmektedir. Bu nedenle hemşirelik bilimine ait bilgilerin alanda yetiyecek öğrencilere aktarılması için planlama ve öğretim teknikleri oldukça önemlidir [9].

Hemşirelik eğitiminde simülasyon kullanımı, hemşireliğin bilim ve sanat olarak öğrenilmesinde ve öğretilmesinde yenilikçi yaklaşımlar sağlamaktadır. Simülasyon hem eğitimciler hem de öğrenciler için hemşireliğin kavramsallaştırılması ve sunulmasını ileri düzeye taşımaktadır. Simülasyon gerçek hayat deneyimlerini artırmak için kullanılan bir öğretim yöntemi olarak tarif edilmektedir. Bilgi edinme ve beceri geliştirme açısından, lisans düzeyindeki hemşirelik eğitiminde simülasyon kullanımı literatürde yer almaktadır [10, 11]. Psikiyatri hemşireliği eğitiminde temel sorunlardan birisi öğrencinin teorik bilgiyi klinik uygulamaya aktarmada yetersiz olmasıdır. Bunun nedenleri arasında; eğitimcilerin teorik bilgiye uygulamadan daha çok önem vermeleri, öğrencilere öğrendikleri bilgiyi uygulamaya nasıl aktaracaklarını yeterince kavratamamaları, hemşirelik uygulama laboratuvarlarının

gerçek klinik ortamı yeterince yansıtmaması yer almaktadır [8]. Bu becerilerin kazandırılmasında en etkili öğretim yöntemlerinden biri öğrencinin öğrenme sürecine aktif olarak katılımını sağlayan interaktif yöntemlerdir [7, 10]. Bunlar arasında; küçük grup çalışmaları, grup tartışmaları, vaka çalışmaları, beyin fırtınası, demonstrasyon, rol play, probleme dayalı öğrenme, video gösterimi ve simülasyon uygulamaları gibi yöntemler bulunmaktadır [12].

Günümüzde bir yandan hasta güvenliğine verilen önemin artması, diğer yandan ekonomik bakım uygulamalarının gerekliliği doğrultusunda gelişen sağlık bakımındaki iyileşme çalışmaları, artan hasta popülasyonu ve hemşirelik öğrencilerinin klinik ortamlarda yaşadığı güçlükler; hemşire eğitimcileri kanıta dayalı, yenilikçi öğretim yöntemleri arayışlarına yönlendirmiştir [13, 14].

3. PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ EĞİTİMİ VE SİMÜLASYON

Dünyada ve ülkemizde psikiyatri hemşireliği eğitiminde kullanılmaya başlanan yenilikçi interaktif eğitim tekniklerinden biri simülasyondur. Simülasyon uygulamaları öğrenenlere gerçek hastalarla karşılaşmadan önce bu deneyimi yaşantılama, kendi performanslarını değerlendirme fırsatı sağlamaktadır. Ruhsal hastalıklara yönelik damgalanma, öğrencilerde sıklıkla bu alana yönelik bir korkunun oluşmasına neden olmaktadır. Ruh sağlığı bozulmuş bireylerin özelliklerini yansıtan ve psikiyatrik ortamı yaşatan videolar ve simülasyonlar, hasta ile gerçek bir karşılaşma olmadan önce öğrencinin korku ve kaygısının giderilmesine ya da azaltılmasına yardımcı olabilmektedir [15].

Ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği eğitiminde kullanılan simülasyon; hata nedeniyle hastaya zarar verme ya da yarar sağlamama riski olmadan güvenli bir ortamda bilgi ve beceri kazanmak için uygulanan bir yöntem haline gelmiştir. Bunun yanı sıra empati gibi ruh sağlığı hemşireliği için beceri geliştirmede önemli olan kavramlar belirlenmekte, uygulama ile teorik bilgi arasında bağlantı sağlanmakta ve bu nedenle belirli eksikliklerin olduğu müfredat programlarında simülasyon tekniklerine dayalı içerik benimsenmektedir [14, 15].

Psikiyatri hemşirelerinin öncelikli aracı olan “kendiliğin terapötik kullanımı” nı öğrencilerde objektif olarak değerlendirmek zor olabilir; çünkü birebir etkileşimleri takip etmek zordur. Bununla birlikte, her öğrencinin klasik klinik örneklerle karşılaşma olasılığı düşüktür. Hasta yatış sürelerinin kısalığı, klinik uygulama sürelerinin yetersiz oluşu ve daha akut hastalara bakım verilmesini kısıtlayan kurumsal sorumluluklar nedeni ile öğrencinin pratik becerilere ilişkin deneyim sahibi olma olasılığı da azalmaktadır [15, 16]. Psikiyatrik ortamlarda ilk deneyimlerini yaşayacak olan öğrencilerin kendilerini tanımlarını sağlamak; hasta hemşire ilişkisinin önemine ilişkin farkındalık oluşturmak ve etkili iletişim becerileri geliştirmelerine yardım etmek, hemşirelik eğitimcilerinin en önemli rollerinden biridir. Hastanın yaşadığı duyguların fark edilebilmesi, psikolojik ve bilişsel bozuklukların eğitimi, değerlendirilmesi ve araştırılması eğitimciler için öğrenenlere kazandırılması güç becerilerdir. Bir klinik ortamın gerçekliğini yansıtmak amacıyla oyunlaştırma, interaktif videolar ve mankenler gibi farklı materyallerin kullanıldığı simülasyonlar; öğrenenlere kazandırılması güç olan bu beceri uygulamalarını, problem çözme, karar vermeyi ve eleştirel düşünmeyi edindirmek için tasarlanmıştır [15].

Psikiyatri hemşireliği eğitiminde kazanılması gereken yetkinlikler çok çeşitlidir. Bu nedenle simülasyon yöntemi ile eğitimde terapötik iletişim, kriz yönetimi/gevşeme egzersizleri, ekip işbirliği ve semptom değerlendirme araçlarının kullanımı, ilaç uygulama gibi teknik becerilerin de dahil edilmesi gerekmektedir. Psikiyatri hemşireliği eğitiminde simülasyonu kullanmak; psikiyatri hemşireliği uygulamalarına yönelik objektifliğin ya da standartların

oluşturulmasına, girişimlerin niteliğinin artırılmasına yardımcı olmaktadır [17]. Psikiyatri hemşireliği eğitiminde simülasyon kullanımının, gerçek psikiyatri kliniği deneyiminde ortaya çıkan güvenlik, damgalanma ve sorumluluk ile ilişkili problemleri de azalttığı belirtilmektedir [15].

Simülasyon bilgi, beceri, eleştirel düşünme ve iletişimi kapsayan alanlarda öğrenenlere uygulama ve yeterliklerini gösterme fırsatı verir. Düşük gerçeklikten yüksek gerçekliğe doğru birçok simülasyon çeşidi olup; insanların ya da mankenlerin kullanımıyla klinik uygulamanın benzeri bir ortamda deneyim kazanmayı sağlayan bir öğrenme ortamı sunar [15, 18]. Simülasyon uygulamalarından biri standart hasta uygulaması, öğrenenlerin özellikle de iletişim becerileri gibi uygulamakta zor olan becerilerin kavranmasında etkili bir yöntemdir [13, 15].

Simüle hasta uygulamasının; depresyon, şizofreni, hipomani, madde bağımlılığı ve benzeri psikiyatrik tanı konan hastalar ve zor hasta ile iletişim eğitiminde, transkültürel psikiyatri uygulamalarında, psikiyatri eğitiminin değerlendirilmesinde, deliryum tanısı konan hastaya ve hastalara bütüncül yaklaşımda ve psikiyatri ilaç tedavisi eğitiminde kullanıldığı görülmektedir [19]. Shirazi ve arkadaşları (2011) simüle hasta uygulamasını kullanarak depresyon hastaları ile ilgili yaptığı eğitim sonucunda bu yöntem ile öğrencilerin öğrenmesinin kolaylaştığını göstermişlerdir [19]. Başka bir çalışma sonucu şizofreni ve major depresyon tanısı konan hasta ile iletişim eğitiminde kullanılan simüle hasta uygulamasıyla öğrencilerin öz güveninin arttığını ve öğrenmenin gerçekleştiğini göstermiştir. Benzer şekilde bipolar anksiyete ve şizofreni semptomları olan simüle hasta ile karşılaşan öğrenciler performanslarını eleştirme, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirme fırsatı yaşamışlardır [11]. Murray (2014) çalışmasında madde kötü kullanım ile ilgili verilen psikiyatri eğitiminde simüle hasta uygulamasının etkili bir öğrenme metodu olduğunu göstermiştir [20]. Araştırmacıların deneyimlerini paylaştıkları bir çalışmada, psikiyatri eğitiminde simüle hasta uygulamasının birçok avantajları olduğunu ve gelecekte bu uygulamanın yaygınlaşması gerektiğini ifade etmişlerdir [15].

Son yıllarda hemşirelik okullarında öğrenci hemşireleri klinik ortama hazırlamak; öğrencilerin klinik uygulamada yeterliliklerini ve özgüvenlerini artırmak için müfredat çalışmaları başlamış ve hemşirelik eğitiminde değişiklikler yapılmıştır [21]. Türkiye’de öğrenci hemşireleri klinik ortama hazırlamak için senaryo/bilgisayarlı simülasyon eğitiminin kullanımı çok yeni bir yaklaşım olup, konuyla ilgili deneyimlerin ve çıktıların paylaşıldığı az sayıda çalışma bulunmaktadır [15]. Ancak yurt dışında senaryo/bilgisayarlı simülasyonun hemşirelik eğitiminde kullanımına ilişkin çok sayıda araştırma yapılmıştır. Senaryo ve bilgisayarlı simülasyon uygulamasının öğrenci hemşirelerin ilk klinik deneyimine etkisini incelediği çalışmada, öğrencilerin tüm öz-yeterlik düzeylerinde; iletişim, güven ve klinik karar verme alanlarında belirgin bir artış saptamıştır. Benzer şekilde klinik öncesi uygulanan senaryo/bilgisayarlı simülasyon eğitiminin kritik durumlarda karar verme ile kognitif, psikomotor, iletişim, tartışma ve öğretim becerilerinde artmaya neden olduğunu saptamıştır [5]. Wagner ve diğerleri klinik öncesi senaryo/bilgisayarlı simülasyon eğitimi alan öğrencilerin, klinik deneyimden memnuniyetlerinin arttığını, hastalara yarar sağladıklarını, klinik hemşireleri tarafından kabul gördüklerini, bilgi ve hemşirelik yeteneklerinde artış olduğunu bildirmiştir [21]. Literatürde simülasyonun hemşirelik eğitiminde kullanımı ile öz güvendeki artış vurgulanmakla birlikte; klinik karar verme sürecini hızlandırdığı, eleştirel düşünmeyi geliştirdiği belirtilmektedir. Literatürde benzer şekilde yapılan çalışmalarda, çalışmalara katılan öğrenci hemşireler klinik uygulama öncesi simülasyon eğitiminin yararlı olacağını, hastaya uygulamayı yapmadan önce alınan simülasyon eğitiminin öz güvenlerini artıracağını düşünmektedirler [5, 22].

4. PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ EĞİTİMİNDE KULLANILAN SİMÜLASYON YÖNTEMLERİ

Literatürde Ruh Sağlığı ve Psikiyatri hemşireliği eğitiminde çok farklı teknikler kullanılarak yürütülen simülasyon yöntemleri bulunmaktadır. Ruh Sağlığı ve Psikiyatri hemşireliği eğitiminde en yaygın kullanılan simülasyon teknikleri; standardize edilmiş hasta ile simülasyon, aslına uygun (yüksek duyarlılıkta) simülasyon, sanal hastalar (gerçeklikler) ve ses işiterek yapılan simülasyondur [11].

4.1. Standart Hastalar

Simüle hasta uygulaması, 1960’larda Howard Barrows ve Steve Abrahamson öncülüğü ile başlayan eğitim ve değerlendirme aracı olarak kullanılan güvenilirliği ve yaygınlığı yüksek bir yöntem olarak kullanıldığı görülmektedir [23]. Simüle hasta, hastaların durumlarını doğru ve tutarlı bir şekilde taklit eden ve klinik ve iletişim becerileri eğitiminde yer alan kişilerden oluşmaktadır [14]. Simüle hasta uygulaması belli standartları içermektedir. Standart kavramı, bir senaryonun her canlandırılışında ve canlandıran her kişi tarafından her zaman aynı performansın sergilenmesi anlamına gelir. Bu kişiler, doğru ve tekrarlayıcı biçimde özel bir vakayı canlandırmak için eğitilirler ve öğretim elemanı tarafından belirlenen hedeflere göre öğrenenin becerilerini ve performanslarını değerlendirerek hastaların bakış açısıyla görüşme sürecine ilişkin geribildirim verebilirler [15].

Bu standartlar arasına gerçekliğin sağlanması ve bu aşamada simüle hastanın gerçek olguyu yansıtmamasının önemli olduğu belirtilmektedir [24]. Simüle hasta göz hareketleri, konuşması ve duruşu gibi fiziksel özellikleri ve tepkileri ile gerçek hastanın özelliklerini taşıyarak yüksek gerçeklik sergileyen simülasyon grubunda yer almaktadır. Gerçeğe yakın bir role giren simüle hastalar, öğrencilerin psikiyatri kliniğinde karşılaşabilecekleri gerçek hasta ile karşılaştığını hissettirerek öğrencilerin iletişim ve klinik becerilerini geliştirmelerine ve öğrendiklerini uygulamalarına yardımcı olmaktadır [14, 15]. Standart hasta uygulaması, aynı zamanda öğrenenlerin kişilerarası ve iletişim becerileri gibi teknik ve profesyonel becerilerinin objektif bir şekilde değerlendirilmesine de imkan verir [14].

4.1.1. Standart Hasta Uygulama Süreci

Standart hastalar, canlandırılmak istenen senaryo ile ilgili belirlenen cinsiyet, beden özellikleri, öykü, eğitim durumu gibi özelliklere bağlı olarak seçilirler. Bununla birlikte seçilen bu kişilerin belirlenen senaryoyu gerçeğe en yakın şekilde canlandırabilecek beceriye de sahip olması beklenir. Yapılan seçim sonrasında olgu özelliklerine göre görüşme esnasında ne söylemesi ve ne yapması gerektiğine ilişkin eğitim alırlar. Diğer yandan bu sürece paralel olarak, bu olgulara yönelik öğrenenlerin sergilemeleri gereken davranışlar belirlenir [14]. Hazırlık aşaması tamamlandıktan sonra ise uygulamada öğrenenlerin standart hasta ile yaptığı bu görüşmeler video ile kayda alınır ve sonrasında öğrenen ile eğitimci tarafından tekrar izlenerek tartışılır. Bu şekilde öğrenenler özel olarak tasarlanmış güvenli bir ortamda görüşme yapma, olguyu değerlendirme, hemşirelik becerilerini uygulama ve sonrasında da yapıcı geribildirim alma imkanı bulurlar. Bu yöntemin avantajları şu şekilde özetlenebilir:

- Herkese eşit öğrenme imkanı sunma,
- Öğrenenlerin objektif değerlendirilebilmesi,
- Görüşmelerin zorluk derecesinin kontrolünün sağlanabilmesi,
- Öğrenenlere klinik becerileri korkusuz ve güvenli bir ortamda uygulama fırsatı sunma[14,15].

Standart hasta uygulamasının geliştirilme süreci şu şekilde tanımlanabilir:

Simüle hasta uygulaması planlama(ön bilgilendirme), uygulama ve çözümleme başlıklarına sahip 3 aşamadan oluşmaktadır. Uygulama sırasında öğrenciler simüle hasta ile görüşme yapmaktadır. Son aşama olan çözümlemede, öğrenciler öğrenme ve beceri deneyimlerini yargılayıcı olmayan bir atmosferde paylaşma ve kullandıkları iletişim tekniklerini, uygulamada yaşadıkları duygu ve düşüncelerini ifade etme fırsatı yakalayabilmektedirler. İlaveten çözümleme oturumunda güvenli ve etkili bir ortamda simüle hastaların hasta olarak ne hissettikleri konusunda geri bildirim vermeleri ve diğer grup üyelerinin geri bildirimleri uygulamanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır [15]. Bu geribildirim; öğrencilerin kendine özgü geribildirim almasını ve güçlü veya geliştirilmesi gereken yönlerini fark etmesini sağlamaktadır. Alınan geribildirimlerin tamamı öğrenmeyi klinik deneyimin gelişmesini ve özgüvenin artmasını sağlamaktadır [14].

1. Aşama: Planlama (Ön Değerlendirme)

Öğrenme Amaç ve Hedeflerinin Belirlenmesi: İlk aşama olan ön bilgilendirmede öğrencilere simüle hasta uygulaması, beklenen amaç ve hedefler ile senaryo hakkında açıklama yapılmaktadır [14, 15]. Amaç ve hedefler, öğrenmeye rehberlik eden önemli araçlardır. Amaçlar istenen ve beklenen sonuçların büyük resmini oluşturur. Hedefler ise daha spesifik olmakla birlikte, planlan uygulamanın beklenen sonuçlarını yansıtmalı; öğrencilerde amaçlanan davranışlara yönelik olmalı; öğrencinin uygulamaya aktif katılımı için gerekli bilgiyi içermelidir. Öğrenme hedefleri öğrenci ve eğitmeniye bir öğrenme yolu çizer. Öğrenme hedefleri oluşturulurken şu konular ele alınmalıdır:

- Hedeflerin öğrencinin seviyesine göre olması
- Öğrencinin pratikte karşılaşılabileceği klinik uygulamalarla ilgili olması,
- Öğrencinin yeni beceriler/deneyimler kazanmasını sağlaması [13, 14, 15].

Uygun Değerlendirme Rehberlerinin Geliştirilmesi: Değerlendirme rehberleri, profesyonel eğitmenlerce önceden belirlenen öğrenme hedefleri doğrultusunda geliştirilir. Bu rehberler öğrencinin, kendisinden beklenen pratik becerilerini uygulayabilme düzeyini objektif olarak değerlendirilmesini sağlar. Değerlendirme araçlarında yer alan beceri basamaklarının değerlendiriciler (standart hasta, eğitmen vb.) ve öğrenciler tarafından güvenilir, geçerli ve net olması önemlidir [13, 14].

Senaryoların Oluşturulması: Eğitmenler, klinik deneyimlerinden esinlenerek öğrencilerin öğrenmesini aktifleştirmek için karşılaştıkları vakayı kurgulayarak yaratıcı bir şekilde bir simülasyon senaryosuna dönüştürebilirler [14].Kurgulanan senaryolarda hastalığı tanımlayan semptomlar açık, anlaşılır ve net olmalıdır. Standart hasta çalışması için olgu bilgisini organize eden tek bir formül yoktur; ancak senaryolar sıklıkla şu başlıklar altında hazırlanır:

- Hastanın hastaneye başvuru sebebi,
- Tıbbi öykü,
- Şu andaki yaşam tarzı,
- Sosyal/gelişimsel öykü,
- Görüşme esnasındaki davranış/etki.

Standart Hastaların Eğitilmesi ve Hazırlanması: Bir standart hasta kapsamlı bir senaryoyu her görüşme bitiminde kısa aralar verilerek ardışık 3 ya da 4 kez gerçekleştirebilir.

Standart Hasta Eğitiminde Dikkat Edilecek Noktalar:

- Hastayı canlandırırken senaryoya sadık kalınmalı

- Tutarlı olma (her görüşmede aynı şikayetleri ve aynı semptomları gösterme),
- Öğrencinin etkileşimine uyum sağlama
- Değerlendirme rehberine ve/veya kendi izlenimlerine uygun olarak öğrenene yapıcı geribildirim verme [14].

2. Aşama: Uygulama

Uygulama Öncesi Ön Bilgilendirme (Prebriefing): Bu aşamada öğrencilere eğitimle ilgili bilgiler verilir. Bu bilgiler şu bilgileri kapsamalıdır: Eğitimin başlama saati, ne kadar süreceği, beceriye özel teorik bilgilerin kavramsal temellerinin ve kontrol listelerinin oluşturulması, öğrencilerden beklenen hedeflere özgü eğitim materyallerinin dağıtılması. Bu aşama simülasyon uygulamasından önce, uygulamanın ana hatlarını ve öğrencilerde temel oluşturmaya yardımcı olmak için öğrencilerle birlikte yapılmalıdır [25].

Alan ve Süreçle İlgili Bilgilendirme (Briefing): Bu aşamada simülasyona başlamadan hemen önce öğrencilere simülasyonun gerçekleştirileceği yer ve sürece ilişkin bilgiler verilmelidir. Bu bilgiler, görüşmelerin yapılacağı alan, görüşme ortamında bulunan materyaller, öğrenciden beklenen hedefler, görüşmenin amacı, öğrencinin katkısı gibi konuları içermelidir. Öğrencilere kendilerini nelerin beklediği ve kendilerinden neler beklendiğiyle ilgili konularda yeterli düzeyde bilgi verilmelidir ayrıca öğrencilerin merak ettikleri sorularını cevaplayarak karşılaşılabilecekleri olası gereksiz kaygı yaşamalarını ortadan kaldırılması sağlanmalıdır [25]. Bilgilendirmeler yapılırken öğrencilerin uygulama esnasında gösterecekleri performansa bağlı gerginliklerinin yüksek olabileceğinden açıklamalar net, kısa ve anlaşılır olmalıdır [15, 25].

Standart Hasta Görüşmelerinin Yapılması: Öğrenciler sırayla belli bir sürede yapmaları beklenen hedefleri ortaya koymak için görüşme odalarına girerek, standart hasta ile görüşürler. Görüşmelerini tamamlayan öğrenciler standart hastadan bu aşamada sergiledikleri performansa ilişkin “hasta bakış açısı” ile geribildirim alırlar. Bu geribildirimler öğrencilerin iletişim becerilerinin güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerine dikkat çekmek için etkili bir yöntemdir [15].

3.Aşama: Çözümleme (Debriefing):

Bu aşama simülasyon uygulaması sonrası yapılır. Çözümleme aşamasının iki temel amacı vardır. Birinci amaç, emosyonel destek sağlamaktır. Öğrencilere bu aşamada destekleyici, olumlu geribildirimler verilerek güçlü yönlerini görmeleri sağlanır. İkinci amaç ise eğitimcilere öğrencilerin bilgi ve becerileriyle ilgili fırsat vermesidir. Eğitimcilere öğrencilerde hangi becerilerin eksik olduğunu, hangilerini geliştirmesi gerektiğini fark etmesini sağlayarak eksikliklerin, tamamlamasına yardımcı olmalarıdır [25]. Öğrenme hedefleri ve performansın yargılayıcı olmayan bir atmosferde tartışılması önemlidir [4, 5].

4.2. Yüksek Uyumlu İnsan Simülasyonu

Yüksek uyumlu hasta simülasyonunda öğrenci ile gerçek etkileşime izin veren, ileri teknoloji ile donatılmış mankenler kullanılır. Bu mankenler öğrenci uygulamalarında müdahalelere anında cevap veren teknolojik açıdan gelişmiş cihazlardır [10]. Yüksek uyumlu simülatörlerin kullanımı ile risksiz ortamda öğrenme dahil olmak üzere; interaktif öğrenme, uygulamaya karar verme ve gelişmiş değerlendirme becerisine sahip olma, geribildirim yapma, simülasyonu durdurup yeniden başlatmaya karar verebilme, eleştiri yapma, ruh sağlığı kavramlarını anlayabilme ve standardize öğrenme yeteneğine sahip olma becerilerini artırmaktadır [26]. Yüksek uyumlu simülatörlerin kullanıldığı bu teknik öğrencilerin terapötik iletişim becerileri, kritik düşünme ve karar verme düzeylerini geliştirmekte, güvenli ve

öğretici bir çevrede anksiyete düzeylerini azaltmakta, takım çalışmasını ve hasta güvenliğini artırmayı sağlamakta, hastalar ile çalışırken bilgi ve becerilerini kullanabilmeyi artırmaktadır, böylece öğrenciler “kendini terapötik kullanmayı etkili bir şekilde kullanabilmektedirler [10, 20]. Bu teknik hasta ile terapötik ilişki kurmada yardımcı olacak ve ruh sağlığı hemşireliğini bir kariyer seçeneği olarak daha ilgi çekici hale getirecektir [20]. Bir çalışmada, hemşirelik öğrencisi ile yüksek uyumlu simülasyon yöntemi kullanarak senaryo çalışması yapmışlar ve sonrasında simülasyon deneyiminin etkinliğini belirlemişlerdir. Çalışmaya katılan öğrencilerin tamamının bu uygulamanın olumlu olduğunu ifade etmişlerdir [11]. Bir diğer çalışmada ise çocuk ve adölesan psikiyatri hemşireliği uygulamasında da bu simülasyon yönteminin kullanılabileceğini bildirmişlerdir [11].

4.3. Sanal Hastalar (Gerçekler)

Online sistemle ya da uzaktan öğrenme bağlamında sanal hastalar olarak ideal simülasyon araçları bulunmaktadır. Gerçek yaşamdan vakalar temel alınarak oluşturulan senaryoların bulunduğu bilgisayar tabanlı interaktif bir simülasyon türüdür. Bilgisayar tabanlı sanal gerçeklik programları; gerçek ortamları taklit eden ve sanal obje ya da ortam sunan yüksek teknolojiyi kullanmaktadır [11, 27].

Sanal gerçeklik programları öğrencilerde iletişim becerilerini geliştirmeyi ve sağlığı değerlendirme yetisi kazandırmayı hedeflemektedir. Hızlı düşünme ve karar verebilme becerisi ile öyküler temellendirilir. Genel olarak bakıldığında bu öğretme ve öğrenme aracının merkezinde; öğrenme ihtiyaçlarına ve öğretim hedeflerine uygun tasarlanmış simülasyon senaryoları yer almakta ve öğrencilerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Sanal hasta simülatörü kullanımı kompleks yapısından ve çok yüksek olmasa da maliyetinden dolayı yaygın olarak kullanılmamaktadır. Ancak öğretim araçlarında kullanılan yöntemlerin ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte bu yönteminde kullanımının giderek artması beklenmektedir [11].

4.4. Sesli İşitme (Voice Hearing)

Sesli işitme simülasyonu; sesler duyan hastanın yaşadığı deneyimleri büyük oranda anlamayı sağlamak, farkındalığı artırmak ve tutum geliştirmek için ruh sağlığı hemşireliği eğitiminde kullanılan öğretim metodolojisidir. Önyargı ve damgalamanın olumsuz etkilerini kabul ederek, simülasyonda ses işitme yönteminin gelişimi ile iyileşme ve hassas bakım sağlanmaktadır [28]. Hastaların duyduğu sesler canlandırıldığı için öğrenci hemşirelerde sesler işiten hastalar ile ilgili olarak seslerin hastalar üzerindeki etkilerini ve hastaların duygularını anlama konusunda empati yeteneği gelişmektedir [27].

Yapılan çalışmada kronik ruhsal hastalığı olan hastaya bakım verme eğitimi alan öğrenci hemşirelere işitsel halüsinasyonları olan oyuncuların sesleri dinletilmiş, öğrenciler sesleri dinlerken; gerçek yaşamdaki gibi hastalar ile etkileşime girmeleri istenmiştir. Bu yöntemin kullanılmasında aktif sesler işiten, düşünce bozukluğu olan hastaların işaret ve belirtilerinin belirlenebilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanında hastalarda anksiyeteyi azaltmak ve güven inşa etmek için hastalarla nasıl iletişime geçileceğinin, şizofreni tedavisi sonrasında hastayı topluma yeniden kazandırmak için nasıl desteklemek gerektiğinin ve kronik hastalıkla mücadele için birey ve ailenin desteklenmesinin öğrencilere öğretilmesi hedeflenmektedir [11].

5. SONUÇ

Sonuç olarak, standart hasta uygulaması öğrenenlere basit düzeyden karmaşık düzeye birçok konuyu öğretmek için kullanılan kullanışlı ve güvenilir bir yöntemdir; birçok çalışma didaktik yöntemleri kullanan geleneksel öğretim stratejileri ile karşılaştırıldığında, standart hasta uygulamasında öğrenenlerin kişilerarası beceriler ve bilgi düzeylerinin daha fazla yükseldiğini göstermiştir. Bir öğretim stratejisi ve değerlendirme aracı olarak standart hastanın değeri, yıllar geçtikçe daha da anlaşılmaktadır. Kanıtlar, standart hastanın tutarlı olarak aynı vakayı tekrar tekrar canlandırabildiğini; farklı standart hastaların çok doğru şekilde aynı vakayı yeniden ürettiğini göstermektedir. Standardize hasta kullanılarak yapılan klinik simülasyonun, öğrencilerin klinik uygulama öncesi anksiyetelerini azaltmada, özgüvenlerini geliştirmede ve öğrenim hedeflerine ulaşmada etkili olduğu görülmüştür. Simülasyona dayalı eğitimin öğrencilerin iletişim becerilerini, ekip çalışmasını ve kriz durumlarını yönetme yeteneğini geliştirmede kullanılabilecek bir yöntem olduğu göz önüne alındığında; Standart hasta uygulamasının psikiyatri hemşireliği eğitiminde kullanılmasının; psikiyatri hemşireliği eğitiminin niteliğini, öğrenenlerin öğrenmeye yönelik güdülenmelerini artıracak ve olumlu öğrenme deneyimleri yaşamalarına katkıda bulunacak görülmektedir.

6. KAYNAKLAR

- [1] Akça Ay F. *Mesleki temel kavramlar: Temel hemşirelik kavramlar, ilkeler, uygulamalar.* İstanbul Medikal Yayıncılık, 2007, 47.
- [2] Rhodes, M.L. ve Curran, C. Use of the human patient simulator to teach clinical judgment skills in a baccalaureate nursing program. *CIN: Computers, Informatics, Nursing*, 2005; 23(5), 256-262.
- [3] Dil, S. ve Aykanat, B. Ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersinin hemşirelik öğrencilerinin duygusal durumlara yaklaşma ve kaçınma motivasyon düzeylerine etkisi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2014; 4(3), 125-130.
- [4] Özbaş, D. ve Buzlu, S. Geçmişten Günümüze Psikiyatri Hemşireliği. *İ. Ü. F. N Hemşirelik Dergisi*, 2011; 19(3).
- [5] Terzioğlu, F. ve ark. Simülasyon Yöntemine İlişkin Hemşirelik Öğrencilerinin Görüşleri. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 2012; 16-23.
- [6] Radhakrishnan, M., Roche, J.P. ve Cunningham, H. Measuring clinical practice parameters with human patient simulation: A pilot study. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 2007; 4(1), 1-11.
- [7] Shinnick, M.A. ve Mentis, J.C. Human patient simulation: stage of the science in prelicensure nursing education. *Journal of Education*, 2011; 5(2), 65-72.
- [8] Aktürk, H. *Türkiye'de Hemşirelik ve Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Eğitimi.* Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı, 2019; Ankara.
- [9] Varcarolis, E. ve Halter, M.J. *Essentials of Psychiatric Mental Health Nursing: A Communication Approach to Evidence Based Care.* China: Saunders Elseiver, 2014.
- [10] Brown, A.M. Simulation in under graduate mental health nursing education: A literature review. *Clinical Simulation in Nursing*, 2015; 11(10), 445-449.
- [11] Özkan, B. ve Molu, N.G. Psikiyatri hemşireliği öğretiminde simülasyon kullanım modelleri. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi*, 2017; 10(3), 219-227.
- [12] Terzioğlu, C., Eskiurt, R. ve Özkan, B. Psikiyatri hemşireliği eğitiminde sinema filmi izletilmesi yöntemi ile öğrencilerin bakım uygulamalarındaki farkındalıklarının araştırılması. *HSP*, 2017; 4(3), 149-161.
- [13] Doolen, J. ve ark. An evaluation of mental health simulation with standardized patients. *International Journal of Nursing, Education Scholarship*, 2014; 11(1), 1-8.

- [14] Sarıkoç, G., Özcan, C.T. ve Elçin, M. Eğitimde Standart Hastalar. *DEUHFED*, 2016; 9(2), 61-66.
- [15] Mercan, N., Özcan, C.T. ve Aydın, M.S. Psikiyatride ve İletişim Eğitiminde Simüle Hasta Uygulamaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2018; 10(3), 302-311.
- [16] Brown, J. F. Applications of simulation technology in psychiatric mental health nursing education. *Journal of Psychiatric Mental Health Nursing*, 2008; 15(8), 638- 644
- [17] Decker, S. ve ark. The evolution of simulation and its contribution to competency. *Journal of Continuing Education Nurse*, 2008; 39(2), 74- 80.
- [18] Buxton, M., Phillippi, J.C. ve Collins, M.R. Simulation: a new approach to teaching ethics. *Journal of Midwifery Womens Health*, 2015; 60(1), 70-74.
- [19] Shirazi, M. ve ark. Training and validation of standardized patients for unannounced assessment of physicians' management of depression. *Acad Psychiatry*, 2011; 35, 382-387.
- [20] Murray, B.A. The use of high-fidelity simulation in psychiatric and mental health nursing clinical education. *Int J Health Sci Educ*, 2014; 2(1), 1-12.
- [21] Wagner, D., Bear, M. Ve Sander, J. Turning simulation into reality: Increasing student competence and confidence. *Journal of Nursing Education*, 2009; 48(8), 465-467.
- [22] Karaçay, P. ve Göktepe, N. Hemşirelik öğrencilerinin eğitiminde ilk klinik uygulama öncesi simülasyon yönteminin kullanımı. *Sağlık Bilimlerinde Klinik ve İletişim Beceri Eğitimleri Kongresi*; 25-26 Kasım 2011, Ankara.
- [23] Michael, P. ve ark. Validating the health communication assessment tool (HCAT). *Clin Simul Nurs*, 2015; 11, 402-410.
- [24] Franklin, A.E. ve ark. Standards of best practice: simulation standard IV: facilitation. *Clin Simul Nurs*, 2013; 9(6), 19-21.
- [25] Jeffries, P. *Theoretical framework for simulation design*. (Ed. Jeffries, P.) Simulation in nursing education from conceptualization to evaluation. (2nd ed.,). National League For Nursing. 2012; 21-33.
- [26] Kameg, K.M. ve ark. Fusion of psychiatric and medical high fidelity patient simulation scenarios: effect on nursing student knowledge, retention of knowledge, and perception. *Issues in Mental Health Nursing*, 2013; 34, 892-900.
- [27] Guise, V., Chambers, M. ve Valimaki, M. What can virtual patient simulation offer mental health nursing education?. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 2012; 19, 410-418.
- [28] Sideras, S. ve ark. Impact of a simulation on nursing students' attitudes toward schizophrenia. *Clinical Simulation in Nursing*, 2015; 11(2), 134-141.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE MUHASEBE
SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ACCOUNTING

Ahmet Fethi DURMUŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü

Zeliha KOCA

Öğr. Gör. Malatya Turgut Özal Üniversitesi Arapgir MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü

ÖZET

Dünya ekonomik kalkınma komisyonu sürdürülebilir kalkınmayı; gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma olarak tanımlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın amacı insanların ekonomik ve sosyal yapılarını bugün ve gelecekte korumak, olabilecek risklerden arındırarak daha iyi seviyeye getirmek ve performansı artırarak devamlılığını sağlamaktır. Artan rekabet ortamında çevreye ve paydaşlarına duyarlı işletmeler sadece kar amacı güden işletmelere göre daha başarılı olmaktadır. Muhasebenin sosyal sorumluluk kavramının bir gereği olan bu yaklaşım sayesinde doğal kaynaklar daha bilinçli kullanılacak ve işletmelerin sürekliliği sağlanacaktır. İyi bir muhasebe süreci, sosyal adalet, çevre koruma ve ekonomik gelişmeleri konu edinen sürdürülebilir kalkınmanın devamlılığına katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı sürdürülebilir kalkınma ile muhasebe arasındaki ilişkiyi genel anlamda incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Sürdürülebilirlik, Kalkınma, Sosyal sorumluluk

ABSTRACT

The World Economic Development Council defines sustainable development as; development that can meet today's needs without compromising the possibilities of future generations to meet their own needs. The aim of sustainable development is to protect the economic and social structures of people today and in the future, to enhance by removing potential risks, and to ensure continuity by increasing performance. In an increasingly competitive environment, businesses that are mindful to the environment and their stakeholders are more successful than businesses that are for profit only. With this approach, which is a requirement of the social responsibility concept of accounting, natural resources will be used more consciously and business continuity will be ensured. A good accounting process will contribute to the continuity of sustainable development, which deals with social justice, environmental protection and economic developments. The aim of this study is to examine the relationship between sustainable development and accounting in general.

Keywords: Accounting, Sustainability, Development, Social responsibility

1. GİRİŞ

Dünyadaki enerji ve gıda kaynakları her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle nüfus artışına bağlı olarak tüm kaynaklar daha bilinçli kullanılmalıdır. Kaynakların etkin ve faydalı kullanılması çok hassas bir durum olmuştur. Kaynakların uzun süre kullanılması ve gelecek nesillerinde faydalanmalarını sağlamak gerekir. Yani sürdürülebilir olması önemlidir. Sürdürülebilirlik, insanların günümüzdeki ekonomik ve sosyal yaşamlarının kalitesini

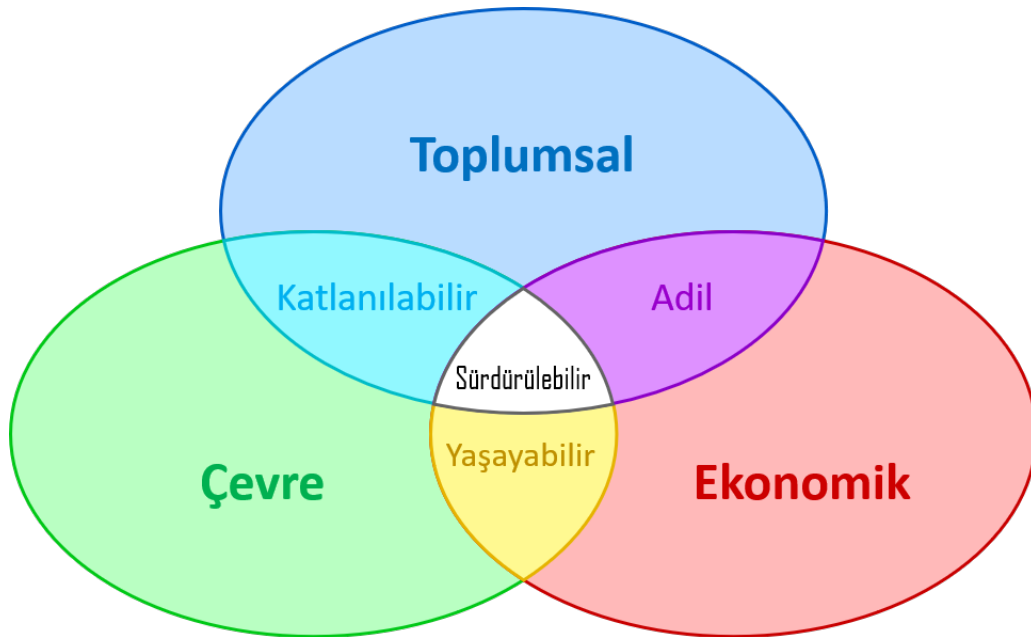
düşürmeden geleceğe taşımak ve gelecekteki riskleri tahmin ederek riskleri azaltıcı ya da yok edici önlemler olarak yaşam kalitelerinin seviyesini artırmak olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik ayrıca gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilmek olarak da tanımlanabilir. Sürdürülebilir kalkınma bugünkü sosyal ve ekonomik kârları, gelecekteki potansiyel benzer faydaları tehlikeye atmaksızın optimize eden sosyal ve yapısal ekonomik dönüşümlerin bütünleşmesi olarak tanımlanır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın birincil amacı, çok sayıda neslin, ekonomik refah düzeylerinin sürekli olarak eşit ve akıllıca dağıtımını başarmaktır (Goodland ve Iedoc, 1987). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2030 yılına kadar açlık ve yetersiz beslenmenin her biçimini sona erdirmeyi, başta çocuklar olmak üzere tüm insanların yıl boyunca yeterli besine sahip olmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda muhasebeye de önemli görevler düşmektedir. Muhasebe sürecinin iyi yönetilmesi, sosyal adalet, çevre koruma ve ekonomik gelişmeleri konu edinen sürdürülebilir kalkınmanın devamlılığına katkı sağlayacaktır.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

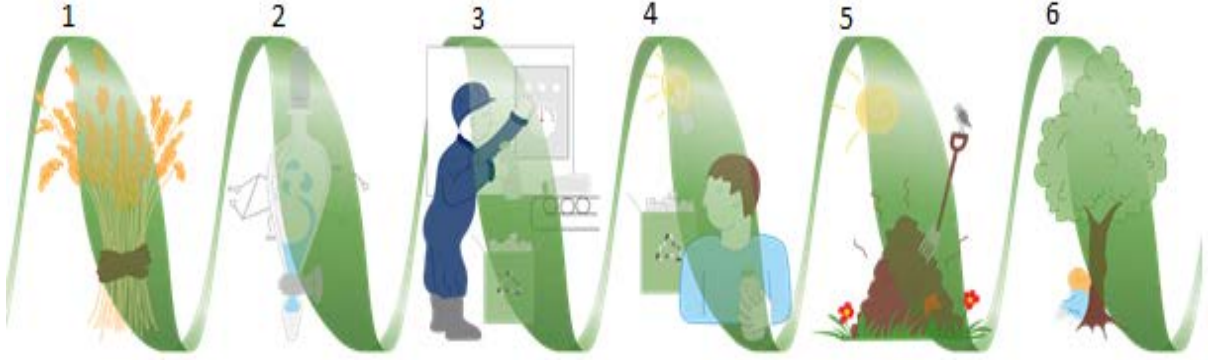
Gelişen ve sürekli değişen dünyada sürdürülebilirlik kavramının önemi her geçen gün artmaktadır. Sürdürülebilirlik daimi olma yeteneği olarak adlandırılmaktadır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak kaynakların kontrolsüz kullanımının engellenmesi, yatırımların yapılması insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması günümüzde ve gelecekte bu durumun devamlılığı sürdürülebilir kalkınmada esastır. Sürdürülebilir kalkınmada kültürel, teknolojik ve siyasi etkenler önemlidir. (Paul vd., 2015)

Sürdürülebilirlik aslında bugün ve gelecekte tüm canlılar için yaşanabilecek bir dünya sağlamak için, ekolojik esneklik, ekonomik refah, siyasi adalet ve kültürel canlılık arasındaki dengeyi sağlayan ve olumsuz etkiyi en aza indiren sorumlu ve proaktif karar verme ve yenilikçilik anlamına gelmektedir (Magee vd., 2003). Sürdürülebilirlikte 3 boyut mevcut olup bu üç boyut birbirine bağımlıdır. Bu üç boyut Şekil 1 'de verilmiştir. Bu model ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda bir bütünlük ile elde edilen kalkınma sayesinde sürdürülebilirliğin sağlanacağını göstermektedir.

Şekil 1 Sürdürülebilir Gelişimin Venn Şeması [Adams, 2009]

Ülkeleri yöneten hükümetler ekonomik büyüme konularını çevresel konulardan ayırmanın mümkün olmadığını düşünmektedirler. Bu durumu sürdürülebilirlik helixi ile ifade edebiliriz. Aşağıdaki şekilde sürdürülebilirlik helixi görülmektedir.

Şekil 2 Sürdürülebilirlik Helix

Sürdürülebilir helix altı maddeden oluşmaktadır ve süreklilik esastır. Bu altı durum şöyle açıklanabilir.

1. Bitkiler büyür, çoğunlukla su, CO₂ ve güneş ışığı gibi basit ham maddelerden şekerler, nişastalar, yağlar, selüloz ve diğer karmaşık moleküller yaparlar.
2. Yiyecek toplamaya ek olarak, insanlar sanayi ve ticaret için yakıt ve temel malzemeleri elde ederler.
3. Üreticiler üretim yaparlar ve karlılığı çevresel ve sosyal açıdan olduğu kadar finansal açıdan da ölçerler.
4. Son kullanıcı yeniden kullanır ve onarır, mümkün olduğunca uzun bir kullanım ömründen sonra geri dönüştürür.
5. Ömrünün sonunda eşya çürür, büyük kompleks molekülleri bakteri ve mantar kompostlaması etkisiyle basit hammaddelere indirgenir.
6. Bitkiler büyür, çoğunlukla su, CO₂ ve güneş ışığı gibi basit ham maddelerden şekerler, selüloz ve diğer karmaşık moleküller yaparlar.

Ekonomik büyümede sürdürülebilirliği sağlayabilmek için işletmeler artık üretimi gerçekleştirirken karlılığı finansal açıdan ele alırken çevresel ve sosyal açıdan da değerlendirmelidirler. Bu aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma için bir ihtiyaç olmuştur. Artan nüfus oranları, iklim değişiklikleri vb. nedenlerle günümüzde dünyada çok sayıda insan temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Yoksulluğun her biçiminin ortadan kaldırılması günümüzde insanlığın karşı karşıya kaldığı en büyük sorun olmaya devam ediyor. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin 101 ülkeden elde edilen verilerle hazırladığı "2019 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk" raporuna göre dünyada 1 milyar 300 milyon insanın yoksul olduğu belirtilmiştir. Raporda sadece insanların ekonomik durumlarıyla ilgili tespitlerin dışında sağlık, yaşam kalitesi, kötü çalışma koşulları, şiddet gibi durumlarda değerlendirilmiştir. Ayrıca bu raporda, yoksulluğun dünyanın her tarafında olduğu, bu durumun insanlar arasında ciddi eşitsizliklere yol açtığı kaydedilmiştir.

Çin ve Hindistan gibi ülkelerdeki hızlı ekonomik büyüme, milyonlarca insanı yoksulluktan kurtarılmasını sağlamıştır. Öte yandan, aşırı yoksulluk içinde olanların %80'inin yaşadığı Güney Asya ve Sahraaltı Afrika gibi diğer bölgelerde de ilerleme kısıtlı olmuştur. Aslında Sürdürülebilir Kalkınmanın hedefi yoksulluğu ortadan kaldırmadır.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI

Günümüzde işletmelerin toplumsal çıkarları dikkate aldıkları ölçüde tanınırlıkları, marka değerleri ve tercih edilebilirlikleri artar. Üretim faktörlerini bir araya getirerek mal ve hizmet üreten işletmelerin, bu işlevlerini yerine getirirken ekonomik, çevresel ve doğa faktörlerini birlikte ele alması gerekir. Üretim faktörlerini gelecek nesiller içinde kullanılabilir kılmanın temelinde sürdürülebilirlik anlayışı vardır. Bu anlayış gereği değişen pazar koşullarında paydaşların, tüm toplumun işletmelerden finansal bilgiye ek olarak finansal olmayan bilgiye de ihtiyaç duymaları sürdürülebilirlik raporlarına ihtiyacı doğurmuştur.

GRI Global Reporting Initiative işletmelere, yönetimlere ve diğer kurum ve kuruluşlara, iklim değişikliği, insan hakları, yolsuzlukla mücadele gibi önemli sürdürülebilirlik konularında rehberlik eden uluslararası bağımsız bir kuruluştur. 1997 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Küresel Raporlama Girişimi (GRI) kurulmuştur. Bir sivil toplum kuruluşu olan Küresel Raporlama Girişiminin kuruluş amacı işletmelere, şirketlere ve tüm kurumlara rehberlik etmek, eksikleri konusunda destek vermektir.

Son yıllar da; şeffaflık, finansal ve finansal olmayan bilgi ihtiyacının artması, işletme paydaşları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, itibar ve risk yönetimine daha fazla önem verilmesi, yatırımcıların çevresel ve sosyal maliyetleri de dikkate alan firmaları tercih etmeleri gibi nedenlerle sürdürülebilirlik raporlaması giderek daha da tercih edilir hale gelmiştir.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE MUHASEBE İLİŞKİSİ

Ülkeler için, milli gelirin yüksek olması, kişi başı düşen milli gelirin büyük rakamlarla ifade edilişi ekonomik değerlerinin büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca ülkelerin insan kaynakları, doğal kaynakları, tarım ve sanayi üretim seviyesi o ülkenin milli servetini belirlemektedir. Milli gelir ifadelerinde doğal kaynakların önemi çok açıktır. Bu nedenle çevre yönetim politikası ve çevresel maliyet analizleri, ülkelerin yöneticilerinin öneme üzerinde durduğu konulardır.

Sürdürülebilir bir çevre mantığıyla doğal kaynakların sürdürülebilirliği sağlanabilir. Buda sürdürülebilir kalkınmanın önünü açacaktır. Enerji ve gıda kaynaklarının tüketim veya kullanım hızı tüm kaynakların kendilerini yenileme hızından daha düşük olmalıdır. (Kaypak, 2011, 26).

Tüm ülkelerin kalkınma politikaları ve uygulamaları çevreye verilen zararı en aza indirmek olmalıdır. Bunu sağlayacak önemli faktörlerden biri fiyat ayarlamalarıdır. Aslında çevreyi koruma düşüncesi olmayan kurum ve kuruluşlar doğal kaynaklar üzerindeki fiyatlandırmayı oldukça düşük yapmaktadırlar. Bu durum çevreye büyük zarar vermektedir. Doğal kaynakların fiyatlandırılmasında çevre maliyetlerini göz ardı etmek çevre için olumsuz sonuçlar çıkarmaktadır. (Yücel, 2003,113).

Bu durum doğal kaynakların kullanımında muhasebenin önemini ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel muhasebe sistemlerinde çevresel maliyetlerin dikkate alınmadığı düşünüldüğünde, bu eksikliğin giderilmesi için çevre muhasebesinin muhasebe sistemine dahil edilmesi gerekmektedir. (Han ve Kaya, 2012,266).

Çevre muhasebesi ülkelerin entegre sürdürülebilir kalkınması, büyümesi, gelişmesi için politikalar üretmesi ve uygulaması için gerekli bir sistemdir. Çevre muhasebesi çevreyi ve çevre içindeki değişiklikleri dikkate almaktadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan önemli bilgi verileri ulusan hesap sistemine entegre edilerek kullanımı sağlanmaktadır. (Gönen ve Güven, 2014, 41-42).

Tablo 1 Geleneksel ile Çevre Muhasebe Sisteminin Karşılaştırılması (Hernadi, 2012, 28).

Karşılaştırma Kriterleri	Geleneksel Muhasebe Sistemi	Çevre Muhasebesi Sistemi
Bakış açısı	İşletmenin finansal durumu	İşletme faaliyetleri ve çevre arasındaki ilişkiler
Hedef	Finansal durumun sunulması Maliyet Yönetimi	Çevresel yükümlülüklerin ve maliyetlerin sunulması, Çevresel performansın Sunulması
Temel Alanlar	Finansal muhasebe Maliyet ve Yönetim Muhasebesi	Finansal çevre muhasebesi Çevresel yönetim muhasebesi, İç ve Dış Ekolojik Muhasebe
Yöntem	Değerlendirme süreçleri Maliyet Analizleri	Çevresel Performansın Değerlendirilmesi-Yaşam Döngüsü Analizi-Çevresel Maliyetlerin Analizi
Raporlama Türü	Finansal ve Maliyet Raporları	Çevresel raporlar
Düzenlemelerdeki Zorunluluk	Yasal Sorumluluk	Gönüllü

Tablodan da anlaşılabacağı üzere geleneksel muhasebe anlayışına ek olarak çevre muhasebesi de iç ve dış paydaşlara önemli bilgiler sunmaktadır. Çevre muhasebesinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yararları vardır. Bu yararlar şöyle ifade edilebilir; (Aymaz, 2009, 34)

- "Çevresel sorunların etkisine ilişkin sosyal anlayışın işletmenin finansal yapısına ve yıllık hesaplarına yansıtılması,
- Çevresel sorunların denetim programlarına dâhil edilmesi,
- Çevresel raporların ve çevre muhasebesi sisteminin gelişmesine katkı sağlayacak teori ve uygulamalar,
- Çevresel beyan ve raporların denetlenmesine ve incelenmesine katkı sağlaması
- Çevresel karar verme, yönetim sistemlerini değerlendirme gibi denetimle ilgili diğer hizmetlere katkı sağlama".

5. SONUÇ

Teknolojinin hızla gelişmesi, nüfus artışı, iklim değişiklikleri, artan rekabet gibi nedenlerle doğal kaynaklar düzensizce kullanılmaktadır. Sürdürülebilirlik için doğal kaynakların kullanım hızı, bu kaynakların kendilerini yenileme hızından düşük olmalıdır. Günümüz tüketicileri yaşam kalitelerinin üst seviyede olmalarını istemektedir. Bununla birlikte yaşadığı çevreye özen gösterilmesini talep etmektedir. Bu durumu sağlamak için planlamalar yapılmaktadır. Gelecek nesillerin en az günümüzdeki insanların refah seviyesinde olmaları için bu planlamalar çok önem arz etmektedir. Ancak kalkınma için bazı ülkeler bu durumu göz ardı edip kaynakları günü kurtarmak için kullanmakta olup, gelecek nesiller için kaynak ve çevre konusunda bencil davranmaktadırlar. Bu durumun önlenmesi için ülke yöneticilerine, kurum ve kuruluşlara, şirketlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Kaynakların kullanımında çevre maliyetlerinin muhasebe sistemine dâhil edilmesi gelecek nesillere temiz bir çevre bırakılabilmesini sağlayabilecektir. Muhasebe bu nedenle kaynakların kullanımında da önem kazanmaktadır Sürdürülebilirlik raporları ve çevre muhasebesi ile üretim nedeniyle işletmelerin karşılaşabileceği çevre risklerinin ve zararların en aza indirilmesi sağlanabilir. İşletmelerin sosyal sorumlulukları kapsamında çevre muhasebesini kullanmaları bu konuda esastır.

KAYNAKLAR

1. Adams, W.M. (2006). "The Future of Sustainability: Re-thinking Environment and Development in the Twenty-first Century." Report of the IUCN Renowned Thinkers Meeting, 29–31 January 2006. Retrieved on: 2009-02-16.
2. Aymaz, Rukiye (2009), Isparta Antalya Burdur Üretim İşletmelerinin Çevre Konularına ve Çevre Muhasebesine Yaklaşımlarına İlişkin Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
3. Forestry Commission of Great Britain. Sustainability. Erişim tarihi: 9 Mart 2009.
4. Goodland R., G. Iredale, (1987), " Neoclassical Economics And Principles Of Sustainable Development", Ecological Modelling, Vol: 38.
5. Gönen, S., Güven, Z. (2014). Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesine Yönelik Bir Seramik Fabrikasında Uygulama. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (63), 39-58.
6. Han, E., Kaya, A., A., (2012) Kalkınma Ekonomisi, Teori ve Politika, Nobel Yayınevi, Ankara.
7. Hernadi, H.B, (2012). Green Accounting for Corporate Sustainability. Club of Economics in Miskolc TMP 8 (2), 23-30.
8. James, Paul; Magee, Liam; Scerri, Andy; Steger, Manfred B. (2015). Urban Sustainability in Theory and Practice. London: Routledge.
9. Kaypak, Ş., (2011) Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 13 (20): 19-33.
10. Liam M., Andy S., Paul J., James A. Thom; Lin P., Sarah H.,; Hepu D., Felicity C., (2013). "Reframing social sustainability reporting: Towards an engaged approach". Environment, Development and Sustainability. 15 (1), s. 225–43. doi:10.1007/s10668-012-9384-2.
11. Yücel, F.,(2003) Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Çevre Korumanın Ve Ekonomik Kalkınmanın Karşılığı Ve Birlikteliği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11-11.
12. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>

13. <https://www.amerikaninsesi.com/a/bm-dunyada-1milyar-300-milyon-insan-yoksul/4997804.html>
14. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>
15. <http://www.obi.bilkent.edu.tr/ekookul/pdf/geridonusum>

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MUHASEBE
SUSTAINABILITY AND ACCOUNTING**

Ahmet Fethi DURMUŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü

Zeliha KOCA

Öğr. Gör. Malatya Turgut Özal Üniversitesi Arapgir MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü

ÖZET

Günümüzde sosyal bilimler, fen bilimleri ve diğer tüm alanlarda sürdürülebilirlik kavramı yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Birçok alanda kullanılan bu kavram kaynakların korunması ve faydalı şekilde kullanılması mantığına dayanmaktadır. Sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve toplumsal olmak üzere üç boyutu vardır. Sürdürülebilirlik, insanların günümüzdeki ekonomik ve sosyal yaşamlarının kalitesini geleceğe taşımak ve gelecekteki riskleri azaltarak yaşam kalitelerinin seviyesini artırmak anlamına gelmektedir. İşletmelerin rekabet güçlerini artırabilmeleri ve gelişen sermaye piyasalarında pay alabilmeleri için ortaya çıkan fırsatları takip etmeleri ve kullanmaları gerekir. İşletmeler bu fırsatları değerlendirebilmek için tüm faaliyetlerinin raporlanması ve bunların geliştirilmesi noktasında muhasebe bilgi sistemine ihtiyaç duymaktadır.

İşletmelerin faaliyetleri ve buna bağlı olarak performanslarının sadece karla değerlendirilmesi sürdürülebilirlik açısından yeterli değildir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve artan piyasa rekabeti işletmelerinin sürdürülebilirlik kavramına verdiği önemi arttırmıştır. Bu kavram muhasebedeki süreklilik kavramıyla da bu anlamda yakın ilişki içerisinde. Bu kapsamda işletmelerin maruz kaldığı çevresel, sosyal ve yönetsel riskler sürdürülebilirlik açısından oldukça dikkat edilmesi gereken hususlardır. İşletmenin ekonomik, sosyal ve çevresel faaliyetleri ile ilgili raporlamaları buna bağlı olarak yaptığı iyileştirmeler işletmelerin gelişimini sağlayacaktır. Bu çalışmada sürdürülebilirlik ve muhasebe arasındaki ilişki incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Sürdürülebilirlik, Raporlama

ABSTRACT

Nowadays, the concept of sustainability is extensively used in sciences, social sciences, and all other fields. This concept, which is used in many fields, is based on the logic of conserving and utilizing the resources. Sustainability has three aspects: economic, environmental and social. Sustainability means carrying the quality of people's economic and social lives to the future and increasing the level of life quality by reducing future risks. Businesses need to follow and use the opportunities that arise in order to increase their competitiveness and to get a share in the developing capital markets. In order to take advantage of these opportunities, businesses need the accounting information system for reporting and developing all their activities.

Evaluating the activities of the businesses and their performances only with profit criteria is not sufficient for sustainability. Especially technological developments and increasing market competition have increased the emphasis given to sustainability concept by businesses. This concept has a close relationship with the concept of continuity in accounting. In this context, environmental, social and administrative risks that businesses are exposed to are issues that need to be taken into consideration in terms of sustainability. Accordingly, reports regarding economic, social and environmental activities and related improvements made by businesses

will ensure the development of the enterprises. In this study, the relationship between sustainability and accounting is examined.

Keywords: Accounting, Sustainability, Reporting.

1. GİRİŞ

Gelişen dünyada artan nüfus oranına paralel olarak bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle her geçen gün enerji ve gıda gibi ihtiyaçların artmasına rağmen bunu karşılayacak kaynaklardaki yetersizlikler insanlık için önemli bir problem olmaktadır. Kaynakların korunması ve faydalı şekilde kullanılması ya da yeni kaynaklar bulma çabaları en önemli çözüm olarak görünmektedir. Tüm dünyada hükümetler buna paralel politikalar üretmeye çalışmaktadırlar. Bu kaynaklarda sürdürülebilirliği yakalayabilmek oldukça önemlidir. Kaynakları verimli kullanmak ve yeni kaynakları bulma çabaları toplumların rahat yaşamaları için gerekli bir unsurdur. İnsanların günümüzdeki yaşam kalitelerini düşürmeden, kaynakları gelecekteki yeni nesillere aktarması sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Ancak sürdürülebilirlik, gelecekte yaşam kalitesini bozacak risklere karşı önlem almayı da gerektirmektedir. İnsanların ekonomik ve sosyal yaşantılarının seviyesini düşürmemek en önemli amaçlardan biridir. Sürdürülebilirlik ekonomi açısından, dünyanın kısıtlı kaynaklarını olabildiğince uzun süre kullanabilme üzerine planlanmıştır. Ekonomi dünyasının önemli unsurlarından olan işletmeler bu planlamayı çok iyi yapmalıdırlar. İşletmeler için sürdürülebilirlik neredeyse vazgeçilmez bir durum olmaktadır.

Sürdürülebilirlik işletmeler açısından şeffaf raporlama ile olabilecektir. Ekonomik dünyada önemli yeri olan işletmeler sosyal sistem ve çevre üzerinde de pozitif ya da negatif etki oluşturma yeteneğine sahiptir. İşletmeler için sürdürülebilirlik; şirketin bilinirliği ve güvenilirliği açısından ancak raporlamalar ile gerçekleşebilir. İşletmeler raporlama ile tüm paydaşlara şirketin çalışması hakkında bilgi verecek böylece topluma ve çevresine karşı ne derece duyarlı olduğunu gösterebileceklerdir. Ancak geleneksel muhasebe sisteminde, şirketlerin faaliyetlerinin paydaşlara ve çevreye etkilerini öğrenmek çok mümkün olmamaktadır. İşletmenin faaliyetlerinin sonuçlarını raporlama işlemini yapan muhasebe sürdürülebilirlik için bu açıdan oldukça önemlidir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

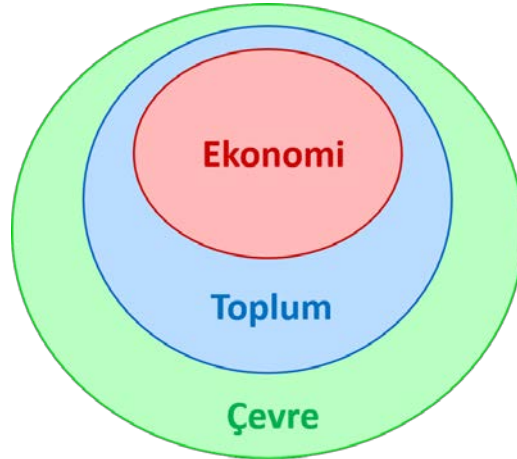
Sanayi devrimleri ile birlikte bilim ve teknoloji ışığında makinalar insanların yaşamlarına dâhil olmuş ve yaşam kalitesi artmıştır. Ancak olumsuz durumlarla da karşılaşmıştır. Özellikle 1. ve 2. Sanayi Devrimi ile birlikte yoğun şekilde hammadde kullanılmış dünyanın bazı bölgelerinde kıtlık sorunu çıkmıştır. 3. ve 4. Sanayi devrimi ile birlikte insanoğlu otomatik kontrollü makinalar ve robotlar ile tanışmış buda işsizliğe sebep olmuştur. Ama yine de sanayi devrimleri ile teknolojiadaki gelişmeler insanların refah seviyesini artırmıştır. Sonuç olarak sanayi devrimi ve beraberinde gelen kitlesel üretim ile kaynaklar oldukça bilinçsiz olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Yine önemli sorunlardan biri de atıkların çevreye verdiği zararlarıdır. Aslında sanayi devrimleri ile birlikte tüm kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması sürdürülebilirlik kavramını ortaya çıkarmıştır.

Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (WCED) 1987'de yayınladığı Ortak Geleceğimiz (Brundtland) raporunda sürdürülebilirlik, çevresel faktörleri tehdit etmeden bu günün ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yapılması gereken çalışmalar olarak tanımlamıştır (Çelik, 2018, 20). Sürdürülebilirlik, insanların günümüzdeki ekonomik ve sosyal yaşamlarının kalitesini düşürmeden geleceğe taşımak ve gelecekteki riskleri tahmin ederek riskleri azaltıcı ya da yok edici önlemler olarak yaşam kalitelerinin seviyesini artırmak anlamına gelmektedir.

Günümüzde tüm disiplinlerde en çok kullanılan kavramlardan biri sürdürülebilirliktir. Tarımda, turizmde, mimaride, işletmelerde ve ekonomide sıkça kullanılan sürdürülebilirlik kavramı, toplumun sosyal, kültürel, bilimsel, doğal ve insan kaynaklarının tümünün ihtiyatlı kullanımını sağlayan ve buna saygı duyma temelinde sosyal bir bakış yaratan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gladwin vd., 1995, 877). Tanımı itibarıyla hem aktif hem de proaktif bir yapıya sahip olan sürdürülebilirlik kavramı, bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden devam ettirebilme yeteneği olarak da tanımlanmaktadır (Karaman, 1996,102).

Brundtland raporu ile ortaya konulan en bilinen tanımıyla sürdürülebilirlik; insanların, kendi ihtiyaçlarını karşılayıp gelecek nesillere bu ihtiyaçların yokluğunu aratmayacak şekilde bırakmasıdır (Çelik 2018, 19). Bu tanıma göre sürdürülebilir gelişme, insanların ihtiyaçlarını karşılamasından sonra, ekosistemin kendini yenilemesine izin veren ve yaşam seviyesini arttıran bir gelişmedir (Öztek, vd., 2012). UNESCO ve MOST (1996) Birleşmiş Milletler Eğitim ve Bilim İşbirliği Toplumsal Dönüşüm Programı, sürdürülebilirliği açıklarken; doğa ve toplum arasındaki ilişkilerin uzun sürelerce yaşayabilmesi için yapılan çalışmalar olarak tanımlar. Sürdürülebilirlik, sosyal, çevresel ve ekonomik açılarından bir denge sağlamak ve bunu güvence altında tutabilmek olarak tanımlanır (Özdemir ve Pamukçu, 2016,15).

2005 Dünya Sosyal Gelişme Zirvesinde ekonomik gelişim, sosyal gelişim ve çevre koruma gibi sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlenmiştir. Aşağıdaki şekilde sürdürülebilirliğin üç boyutu verilmiş olup, çevre, toplum ve ekonominin birbirinden bağımsız olmadığı ve birbirleriyle ilişkili olduğu resimde görülmektedir.

Şekil 1 Sürdürülebilirliğin üç boyutu (Scott, 2009,36)

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE MUHASEBENİN ROLÜ

İnsanların istek ve ihtiyaçları sınırsızken bunları karşılayacak olan kaynaklar kıt ve yetersizdir. İşletmeler insanların bu ihtiyaçlarını karşılamak ve kar elde etmek amacıyla emek, sermaye ve bilgiyi en doğru bir şekilde bir araya getirerek mal ve hizmet üreten ekonomik birimlerdir. Artan nüfus oranları ve buna bağlı olarak yaşanan kaynak sıkıntıları işletmeleri daha efektif hareket etmeye zorlamaktadır.

Günümüzde artan rekabet ortamında çevreye ve paydaşlarına duyarlı işletmeler sadece kar amacı güden işletmelere göre daha başarılı olmaktadır. Bilinçli toplumlar kar sağlama amacıyla birlikte, sosyal sorumluluk projelerinde yer alan işletmeleri tercih eder hale gelmiştir.

Dünyanın birçok ülkesinde sürdürülebilirlik politikalarını üretmek hükümetler için önemli bir görev olmuştur. Avrupa Birliği ülkeleri, Çin, ABD, Hindistan, Brezilya, Güney Afrika bu

konuda önemli yol kat etmişlerdir. Örneğin Danimarka mali tablo yasası ile büyük ölçekli şirketlere sürdürülebilirlik konusunda zorunluluklar getirmiştir. Bu yasa ile Danimarkalı büyük şirketler sürdürülebilirlik raporlarını 3 yıllık bir süreçte %50'lerden %95'lere çıkarmışlardır (Çelik, 2018, 36).

Geleneksel Muhasebe, işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde değişme yaratan ve parayla ifade edilebilen mali nitelikteki işlemleri kaydetmek, sınıflandırmak, özetlemek, analiz ve yorumlamak suretiyle ilgili kişi veya kuruluşlara rapor halinde sunmak için kullanılan bilgi sistemi olarak tanımlanırken; Sürdürülebilirlik muhasebesi, işletmenin birinci olarak çevresel ve sosyal etkenlerin sebep olduğu finansal etkilerini, ikinci olarak da ekolojik ve sosyal etkilerini, ayrıca sürdürülebilirliğin üç boyutunu oluşturan konular arasındaki etkileşimler ve ilişkilerini kaydetmek, analiz etmek ve raporlamak üzere işletmenin faaliyetleri, metotları ve sistemlerini ele alan muhasebe alt dalı olarak tanımlanmaktadır.

Büyüme ve kâr odaklı yaklaşımların etkin olduğu geleneksel muhasebe anlayışını uygulayan şirketler, maliyet azaltma gibi mali konulara odaklanmaktadır. Bu tür şirketlerde; hissedarların mali taleplerini karşılayabilmek için likidite sorunu ve muhasebenin süreklilik ilkesinin yerine getirilmesi gerekmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik ilkelerini dikkate alan şirketlerde ise, ekonomik sürdürülebilirliğin yanında, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği de gerçekleştirmek gerekir (Dyllick ve Hockerts., 2002).

Bir şirketin var olduğu piyasada dikkat etmesi gereken temel kavramın güvenilirlik olduğu ayrıca sürdürülebilirlik alanındaki çalışmaların eski-yeni (önceki çalışmalar ile şimdiki ve gelecektekilerin bir bütünü oluşturması) bağlamının bulunması gerektiğini vurgulamıştır (Tokgöz ve Önce, 2009).

Geleneksel muhasebe ile muhasebenin tüm içerikleri, belgeler kayıtlar raporlanabilir.

Bu şekilde bilgi iletilmesi açısından yetersizlikler olmaktadır. Ancak sürdürülebilir muhasebe raporlarında ise sürdürülebilirlik bilgileri de raporlanmaktadır. Şirketler bu raporlarda muhasebe kayıtlarını oluştururken sürdürülebilir muhasebe kavramını da rapora dahil etmelidirler. Bu durum işletmelerin yararına olacaktır. Sürdürülebilirlik muhasebesi ile işletmeler çevresel ve sosyal faktörleri tanımlamalı ve çevresel, sosyal ve ekonomik kavramlar arasındaki ilişkiyi yorumlamalıdır. İşletmeler bu raporlarda bulunan finansal, tarafsız, açık içerikler sayesinde müşteri açısından güven kazanmış olacaklardır. Bu şekilde ekonomik kalkınmaya katkı sağlamış olacaktır. Aşağıdaki tabloda geleneksel muhasebe sistemi ile sürdürülebilirlik muhasebe sisteminin karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 1 Geleneksel Muhasebe Sistemi ile Sürdürülebilirlik Muhasebe Sisteminin Karşılaştırılması
(Hernadi, 2012, 28).

Karşılaştırma Kriterleri	Geleneksel Muhasebe Sistemi	Sürdürülebilirlik Muhasebe Sistemi
Bakış açısı	İşletmenin finansal durumu	İşletme faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin bütünleştirilmesi
Hedef	Finansal durumun sunulması Maliyet Yönetimi	Sürdürülebilirlik performansın sunulması (ekonomik, sosyal ve çevresel)
Temel Alanlar	Finansal muhasebe Maliyet ve Yönetim Muhasebesi	Sürdürülebilirlik muhasebesi Sürdürülebilirlik yönetimi muhasebesi
Yöntem	Değerlendirme süreçleri Maliyet Analizleri	Sürdürülebilirlik Performans Karnesi Diğer disiplinler (biyoloji, sosyoloji) Yöntemleri
Raporlama Türü	Finansal ve Maliyet Raporları	Sürdürülebilirlik raporları
Düzenlemelerdeki Zorunluluk	Yasal Sorumluluk	Gönüllü

Tablodaki yapılan karşılaştırmadan da anlaşılacağı gibi sürdürülebilirlik muhasebesi ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri bütün olarak ele almakta buda işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik konusunda eksik kalan yönlerini tamamlamalarını sağlamaktadır. Finansal raporlama işletme faaliyetlerin sosyal ve çevresel etkilerini dikkate almazken sürdürülebilirlik muhasebe sistemi işletme faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerini dikkate almaktadır. Bu sayede riskler daha etkin yönetilebilmekte ve işletmenin güvenilirliği artmaktadır. Sürdürülebilir raporlama sayesinde şeffaflık ve karşılaştırılabilir veriler iç ve dış paydaşların kısa sürede bilgiye ulaşımını sağlayacaktır. Özellikle yatırımcılar kendileri için uygun olan şirketleri bu sayede kısa sürede belirleyebileceklerdir.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMA İLKELERİ (GRI)

GRI Global Reporting Initiative işletmelere, yönetimlere ve diğer kurum ve kuruluşlara, iklim değişikliği, insan hakları, yolsuzlukla mücadele gibi önemli sürdürülebilirlik konularında rehberlik eden uluslararası bağımsız bir kuruluştur. 1997 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Küresel Raporlama Girişimi (GRI) kurulmuştur. Bir sivil toplum kuruluşu olan

Küresel Raporlama Girişiminin kuruluş amacı işletmelere, şirketlere ve tüm kurumlara rehberlik etmek, eksikleri konusunda destek vermektir.

Küresel Raporlama Girişimi (GRI), herhangi bir işletmenin paydaşlarını yerelden küresele, kadar mali sistemler üzerindeki etkiler bütünü olarak tanımlar. Aslında GRI kurumlar, şirketler için sürdürülebilirliğin kar, maddi varlık, yatırımlar, iş ve işçi verimliliği, vergi, bağışlar ve insanların yaşam kalitesi gibi konularıyla ilgilenmektedir. Geleneksel muhasebe ölçümlerinde maddi varlıklar ve verim şirketin performansı açısından önemli ölçüm yöntemidir. Diğer kavramlar ise, ekonomik sistemin sürdürülebilirliğe katkısının işaretidir (Çelik, 2018,17).

Sürdürülebilirlik Raporlamasında işletmelerin nasıl yönetildiği, stratejileri ve müşteri ve paydaşlara verilen sözler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik raporundaki veriler yasal değerlendirilmesi paydaşlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılabilecektir. Şirketin hedeflerine ne kadar ulaşabildiği rapor sayesinde öğrenilir. Aynı alanda hizmet veren şirketlerin birbirlerini karşılaştırmaları sağlanmış olur.

4.1.Neden Sürdürülebilirlik Raporlaması

Sürdürülebilirlik raporlaması aşağıda belirtilen birçok nedenden dolayı son yıllarda giderek popüler hal almaktadır. Bu nedenler;

- Şeffaflık,
- Hesap verilebilirliğin çerçevesinin genişlemesi,
- Finansal ve Finansal olmayan bilgi ihtiyacının artması,
- İşletme paydaşları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi,
- İtibar ve Risk yönetimine daha fazla önem verilmesi,
- Şirketlerin ve paydaşlarının kazanmaya yönelik amaç ve çıkarlarının paralel olması,
- Yatırımcıların, “Sorumlu yatırım” yönünde çevresel ve sosyal maliyetleri de dikkate alan firmaları tercih etmeleri,
- Borç verenler, “sürdürülebilir finans” finans yaklaşımını benimseyerek, kurumları kredilendirirken sosyal ve çevresel kriterleri de göz önünde bulundurmaktadır. Şeklinde sıralanmıştır.

4.2.Sürdürülebilirlik Raporlama Sürecinde Temel Eksiklikler

- Dünya genelinde çok az şirketin sürdürülebilirlik raporu yayınlaması,
- Raporların hiçbir zaman tüm kurumsal faaliyetlerin tam bir resmini sunmaması,
- Çevre konularında daha güvenilir detaylar sunan bir raporlama aracı olarak görülmesi,
- Sürdürülebilirlik raporlamasının sadece sürdürülebilir konulara odaklanması,
- Raporların içeriği ile ilgili yasal sorumluluğun olmaması.

5. ENTEGRE RAPORLAMA

Finansal ve finansal olmayan raporları tek bir rapor haline getirmeye entegre raporlama denir. Entegre raporlama da en önemli terimler, Entegre Düşünce; İşletmenin değer yaratma sürecini izlemesi, yönetmesi ve iletişimini sağlaması, Entegre Raporlama; işletmelerin mevcut ve gelecekteki değer yaratma sürecini bütüncül bir şekilde paydaşlarına aktarabilen yeni bir kurumsal raporlama şekli ve Entegre Rapor; Entegre raporlama sürecinin en önemli çıktısı olarak ifade edilebilir.

İşletmeler paydaş ve çevre bilgi kullanıcıları için finansal olan ve finansal olmayan raporlar hazırlamaktadırlar. Özellikle faaliyet raporları, finansal raporlar, kurumsal raporlar, sürdürülebilirlik raporları işletmeler için önemli arz kaynaklarıdır. Çok fazla sayıdaki raporlar paydaş ve ilgili taraflar için bilgi kargaşasına yol açabilmektedir. (Köse ve Çetinel,

2017, 13) Dolayısıyla istenilen amaca ulaşılammamaktadır. Ayrıca işletmeler raporlama yaparken farklı format kullanabilirler. Bu durum işletmeler hakkında net bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır. Dahası işletmeler arası karşılaştırılabilirliği zorlaştırmaktadır. Bu istenmeyen durumları ortadan kaldırmak için standart ve şeffaf raporlara ihtiyaç vardır. Entegre raporlama bu ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır.

Entegre raporlar, stratejik amaçlar, ekonomik performans ve yönetimle ilgili gerçek ve özet bilgi veren raporlardır (Topçu vd.,2015, 3). Entegre raporlama; kuruluşun stratejisi, yönetimi, performansı ve gelecekte beklenenlerinin kısa, orta ve uzun vadede nasıl değer yarattığının kısa ve öz tek rapor olarak sunulmasıdır (Altınay, 2016, 57). Uluslararası Entegre Raporlama Konseyine (IIRC) göre bir entegre raporda sekiz unsur olmalıdır (IIRC 2013,25).

Bunlar;

- Kurumsal genel görünüm ve dış çevre
- Kurumsal Yönetim
- İş modeli
- Riskler ve fırsatlar
- Strateji ve kaynak aktarımı
- Performans
- Genel görünüş
- Hazırlık ve sunum temeli, olarak adlandırılabilir (Köse ve Çetinel, 2017,176).

Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi entegre raporlamanın temel prensipleri ve bu ilkeleri destekleyen elementler stratejik bakış, geleceğe yönelim, bilgilerin bağlanabilirliği, reaksiyon verebilme ve paydaşları dâhil etme, sadelik, güvenilirlik, ehemmiyet olarak açıklamaktadır. (Topçu vd., 2015, 14).

Entegre raporda bulunması gerekli bilgiler Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'ne göre şunlardır (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi, 2013, 10).

- Raporu sunan işletmeyi etkileyen dış çevre,
- İşletmenin kullandığı sermaye öğeleri,
- İşletmenin kısa, orta ve uzun vade hedeflerine ulaşmak amacıyla paydaş olan dış çevresiyle ve sermaye öğeleriyle etkileşim kurma yöntemleri,

Sermaye öğeleri Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'ne göre şöyle belirtilmiştir (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi, 2013, 11-12).

- Finansal sermaye: Bir işletmenin mal üretimi yada hizmet sağlama amacıyla kullanımına sunulan ve borçlanma, öz sermaye, yatırımlar ve hibe gibi yollarla yada aktivitelerle kazanılan ekonomik kaynaktır.
- Üretilmiş sermaye: Doğal olmayan fiziksel nesnelerdir. Binalar, altyapı vb (karayolları, limanlar, köprüler, atık ve su arıtma tesisleri).
- Fikri sermaye: Patentler, telif hakları, yazılımlar, haklar ve lisanslar gibi zımni bilgi, bilgiye dayalı maddi olmayan varlıklardır.
- İnsan sermayesi: İnsanların kapasitelerini artırıcı her türlü bilgi, beceri ve tecrübeler toplamıdır.
- Sosyal ve ilişkisel sermaye: Paylaşılan ortak değerler ve davranışlar, paydaşlarla olan ilişkiler ve tarafların karşılıklı güven ve iletişim içinde olma isteği, kuruluşun geliştirdiği marka ve itibarla ilgili maddi olmayan varlıklar ile kuruluşun faaliyet gösterme ehliyetidir.
- Doğal sermaye: Bir işletmenin üretim sürecinde kullandığı ürün veya hizmetler sunulmasını sağlayan hava, su, toprak, madenler gibi yenilenebilir ve yenilenemez doğal kaynaklardır.

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi, entegre raporun hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken temel ilkeleri şu şekilde belirlemiştir: (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi, 2013, 5).

- Stratejik odak ve geleceğe yönelim: Bir entegre rapor kuruluşun stratejisi ve bunun, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetiyle ve sermaye öğelerini kullanımı ve etkileşimiyle nasıl bir ilgisi olduğu hakkında bilgi sağlamalıdır.
- Bilgiler arası bağlantı: Bir entegre rapor kuruluşun zaman içinde değer yaratma kabiliyetini etkileyen faktörlerin birleşimi, birbirleriyle olan ilişkileri ve aralarındaki bağımlılıkların bütünsel bir resmini sunmalıdır.
- Paydaşlarla ilişkiler: Bir entegre rapor kuruluşun temel paydaşlarıyla kurduğu ilişkilerin doğası ve kalitesi hakkında bilgi sağlamalı ve kuruluşun paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerini ne ölçüde anladığını, hesaba kattığını ve karşıladığını göstermelidir.
- Önemlilik: Bir entegre rapor kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini önemli ölçüde etkileyen konular hakkında bilgi vermelidir.
- Kısa ve öz olma: Bir entegre rapor kısa ve öz olmalıdır.
- Güvenilirlik ve eksiksizlik: Bir entegre rapor olumlu ya da olumsuz tüm maddi hususları dengeli ve maddi hata içermeyecek bir şekilde içermelidir.
- Tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik: Bir entegre rapordaki bilgiler, hem zaman içinde tutarlı bir temele dayalı olarak hem de kuruluşun kendi zaman içinde değer yaratma kabiliyeti açısından, diğer kuruluşlarla karşılaştırılmasına olanak sağlayacak şekilde sunulmalıdır (Kaya, 2015, 121).

5.1.Dünyada Entegre Raporlama

- Güney Afrika, JSE’de (Johannesburg Stock Exchange) işlem görenler zorunlu (King III Raporu İlkeleri)
- Güney Afrika’yı Hollanda, Brezilya ve Avusturalya Takip etmekte
- Finlandiya, İsviçre, İspanya, ABD, İsveç, Kanada, Almanya ve İngiltere de Entegre raporlama yapan ülkeler
- Finlandiya ve Avustralya, kamu iktisad teşebbüslerinin en fazla entegre raporlama yaptığı ülkeler
- Danimarka, Portekiz, Fransa’da borsada işlem gören işletmelerin finansal raporlarının içinde finansal olmayan bazı verileri açıklamasını zorunlu kılarak, entegre raporlamaya doğru adım atmaya başlamıştır.
- 2019 yılı itibariyle, dünyada IIRC veri tabanına kayıtlı 531 adet entegre rapor mevcuttur.

5.2.Türkiye’de Entegre Raporlama

- 11 kurum hali hazırda entegre rapor yayınlamıştır.
- 2011 Türkiye Kurumsal Yönetim derneğinin (TKYD) çalışmaları ile entegre raporlama sürecine geçilmiştir.
- 2015 Entegre raporlama Türkiye Ağı (ERTA) kurulmuştur.
- 2017 IIRC ile BIST iş birliği anlaşması imzalanarak, rapor hazırlayan ilk Avrupa borsası olmuştur.
- Türkiye’de Entegre rapor hazırlayan kuruluş ve firmalar; Borsa İstanbul, Garanti BBVA, Türkiye İş Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Çimsa, Adana Çimento, Aslan Çimento, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı sayılabilir.

Bütün bu gelişmelere rağmen Dünya da ve Türkiye’de halen entegre rapor hazırlayan şirket sayısı oldukça yetersizdir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Değişen dünya şartlarında işletmeler sosyal, ekonomik ve çevresel kaynaklarını verimli kullanabilmeleriyle paralel değer yaratıp beraberinde başarı gösterirler. Artan nüfus oranı ile birlikte sosyal, kültürel, ekonomik bir takım sorunlar oluşmaktadır. Bu sorunlar sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Son yıllarda, dünyanın kısıtlı kaynaklarını gelecek nesilleri de düşünerek olabildiğince uzun, iktisatlı kullanmak üzere kurulan sürdürülebilirlik kavramı, ekonominin gidişatını etkileyen işletmelerinde gündemindedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik muhasebesi, entegre raporlama gibi ifadeler işletmeler için oldukça önem kazanmıştır. Yapılan araştırmalarda sürdürülebilirlik ilkelerine uyan işletmelerin daha başarılı olduğu gözlenmiştir.

Sürdürülebilirlik raporlarını yayınlamanın zorunlu olmaması bazı işletmelerin bu raporlara gerekli önemi vermemesine neden olmaktadır. Bu durum sürdürülebilir rapor yayınlamayan işletmelerin birçok konuda gelişmemesine sebep olmaktadır. Sürdürülebilir muhasebenin en önemli amacı işletmelerin faaliyetlerini değerlendirmek ve ölçmek olarak düşünülebilir. İşletmeler sürdürülebilirlik sayesinde sosyal konularda ve çevresel konularda daha hassas davranacaklardır. Ayrıca işletmelerin üst yönetimleri, sürdürülebilir muhasebe raporları ile paydaşlar ve çevre üzerindeki etkileri tespit ederek daha iyiye ulaşabilmek için gerekli davranışları sergileyebileceklerdir. Etkin bir risk yönetimi gerçekleştirebileceklerdir. Böylece işletmelerin tüm ilgili paydaşlarıyla irtibatı atacak ve çevrede imajı pozitif yönde artacaktır. Yani işletmeler sürdürülebilirlik yaklaşımı ile maliyetleri azaltabilir, hammadde ve sermaye kaynaklarına kolay ulaşım sağlayabilir, standart belirlemede etkin olabilir, pazar bulmada avantaj elde edebilir, işletmenin çevrede imajını yükseltebilir. Yatırımcılar bu yaklaşım sayesinde elde ettikleri bilgiler ışığında yatırım yapacakları şirketi seçerken, en doğru kararı verebileceklerdir. İşletmelerin varlığını sürdürebilmesi veya hedeflerinin büyüklüğüne bağlı olarak globalleşmesi, sürdürülebilirlik muhasebesini uygulaması ile sağlanabilecektir. Buna bağlı olarak işletmelerin güvenilirliği ve şeffaflığı artacak, ekonomi dünyasında imajı yükselecektir.

KAYNAKLAR

1. Altınay, A.T., (2016), “Entegre Raporlama e Sürdürülebilirlik Muhasebesi”, Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year, 3(25), , 58.
2. Çalışkan, A. Ö. (2012), “Sürdürülebilirlik Raporlaması”, Muhasebe ve Vergi uygulamaları Dergisi. 41-68.
3. Çelik, Y., (2018) “Sürdürülebilirlik Muhasebesi, Sürdürülebilirlik Raporlama İlkeleri (GRI), BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde İşlem Gören Bankaların Sürdürülebilirlik Raporlarının Karşılaştırılması”, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
4. Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002), Beyond The Business Case for Corporate Sustainability. Business Strategy and the Environment. 11(2).
5. Gladwin, T., James K.,S.t. Krause, (1995), “Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research”, Academy of Management Review, Vol:20, No:4.
6. GRI, G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Klavuzu. (2014),Global Reporting Initiative
7. Hernadi, H.B, (2012). Green Accounting for Corporate Sustainability. Club of Economics in Miskolc TMP 8 (2), 23-30.
8. Karaman, A., (1996), “Sürdürülebilir Turizm Planlaması için Ekolojik Bir Çerçeve”,Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Sehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, s.102.

9. Kaya, P.H., (2015), “Entegre Raporlama Sisteminin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Şirketlere Sağlayacağı Faydalar”, Muhasebe ve Denetime Bakış, Haziran
10. Köse, E.,Çetinel, T., (2017), “Kurumsal ve Entegre Raporlama: Bir Araştırma”, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 8 .
11. Nunes, B. ve Bennett, D. (2010), “Green Operations Initiatives in the Automotive Industry: An Environmental Reports Analysis and Benchmarking Study”, Benchmarking: An International Journal. 17 (3): 396-420.
12. Özdemir, Z. Ve Pamukçu,F.(2016) Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Sisteminin Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi Kapsamındaki İşletmelerde Analizi, Mali Çözüm Dergisi, Mart-Nisan.
13. Topçu, M. K., Korkmaz, G. (2015), “Entegre Raporlama: Kavramsal Bir İnceleme”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(1), , 1-22
14. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (2013), “Uluslararası Entegre Raporlama <ER> Çerçevesi”, Web Sayfası: <http://www.theirc.org/wp-content/uploads/2014/06/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-Turkish.pdf> Erişim Tarihi: Aralık 2014.
15. Scott C, M. (2009). Green Economics. London: Earthscan, pp. 36–37. 978-1-84407-571-3.

THE CHALLENGES OF A TEACHER FACE WITH IN USING TECHNOLOGY

Öğr. Gör. Yeliz YAZICI

The process of digital transformation is not the issue of industry or technology only but of all areas in which labor force is included. The education sector is one of the places where the digital tools such as Google classrooms, virtual realities, online assessment processes and so many other technological tools are integrated into education process. Turkish National Ministry of Education has applied projects to adapt the system and all partners' digitalization into teaching process. In this study the meaning of technology, the use of technology and the challenges of using these technics in the education are investigated by applying questionnaires and face to face interviews to the teachers working at schools in Sinop-Gerze. The aim of the study is to define the challenges of the teachers while using technology in order to support their professional development and provide solutions for possible problems. The participants are teachers with experience of more than five years because they know both the pre and during the digital transformation period. The target group has applied both a qualitative and quantitative survey and the results are analyzed in SPSS program. The participants are asked to define what technology is in terms of education, the advantages or disadvantages of technology in classrooms and the challenges of applying technology and its elements into the teaching process and it means English lessons in this case. The participants are also asked to answer self-efficacy beliefs on technology questionnaire.

Introduction

The technology has been applied in language teaching lessons since the World War II (ACTFL, 2020) and it also has revolutionary effects on language teaching and learning processes (McFadden, 2020). The first steps of the technology employment in language teaching-learning was seen in Audio-Lingual method which gives importance to the sentence and sound patterns. It is teacher centered and the input of native and authentic materials are key elements of this techniques (Alemi & Tavakoli, 2016). The technology infers the tools, materials, devices, systems and/or methods which are closely related with the English language teaching with the aim of achieving teaching goals. Technology employment in English language has different variations such as technology in developing skills, vocabulary teaching, assessments and etc. the platforms and applications have developed in answering these different needs of the language processes (Mofareh, 2019).

The TPACK is defined as the Technological and Pedagogical Content Knowledge and it is one of the main elements in terms of examining the efficiency of ELT teachers in Gerze-Sinop. The Figure 1. shows the elements containing under the heading of TPACK. The Technological Knowledge (TK) is the first step of the TPACK, it is followed by Content Knowledge (CK) and then Pedagogical Knowledge (PK) is integrated. The PK and CK has always been an important

element of all subjects to be taught but TK is involved after the recent developments in educational technology. The crossroad of all of these elements forms the TPACK and it is defined as necessary to be a qualified teacher (Ekmekçi, 2018). The Figure 1.is also shows that this relationship is a reciprocal relationship and TPACK is at the center of the teaching-learning.

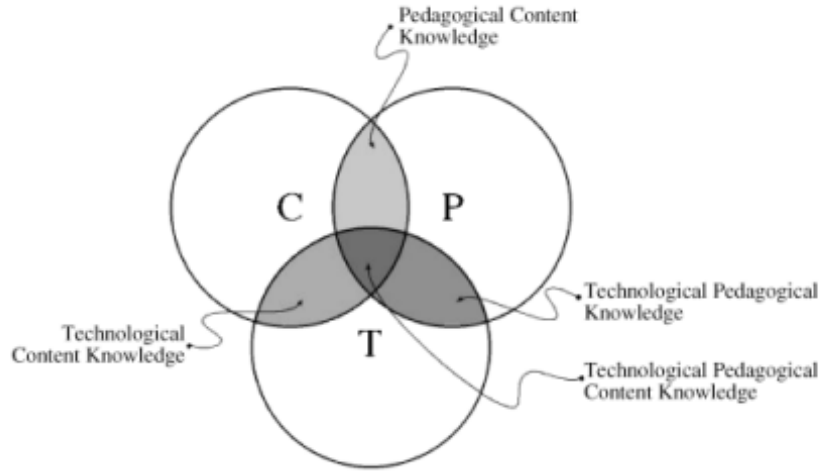

Figure 1. Pedagogical Technological Content Knowledge ((Mishra & Koehler, 2006)

Technology in Turkish Education policy has a new and developing background and it has applied to the National Education Policy in the concept of different projects such as FATİH, Google Classrooms and etc (Baş, 2011). The first studies are carried in the science subjects and then the study flows into the other fields in time. The studies are generally focused on the importance of technological elements in education of the qualified teachers (Kaya & Yılayaz, 2013). The TPACK in ELT is examined and the studies are generally focused on TAPCK development, competency, perception of participants in TAPCK etc.

In their study, Solak and Çakır (2014) examined the TPACK competencies in Turkey and they study with 137 pre-service ELT teachers in Turkey. The data analysis shows that male participants have higher TPACK knowledge than the females and the situation is different in pedagogical knowledge. Female participants have higher values than male ones but when TPACK levels are compared it is seen that there is not any significant difference between the participants in terms of gender.

The studies are generally focused on teachers and they do not an attempt to focus on one profession. The ones which have other professional elements have other elements such as self-efficacy, technology efficacy levels etc. In this study it is aimed to examine the challenges of technology in teaching a language in Gerze- Sinop province. With this aim a questionnaire was applied and the data analyzed with SPSS program.

Method

In this study the language teachers in Sinop-Gerze province was applied a questionnaire. The teachers with experience between 5 and 10 years were selected and the data collected via face to face interviews. There were twelve (n=12) teachers who attended at the study. Majority of them are female participants (n=8, %66,6) and male participants compose %33, 4 (n=4) of the study. The experiences of the teachers and the percentages of it are given in Table 1. The female participants between 5 and 7 years' experience compose 25,2 percentage of the people (n=3) and the 41,6 percentage of the participants have 8-10 years' experience. The male participants between 5-7 years of experience are two (%16,6) and it is equal to the number of the people with experience of 8-10 years.

Experience of the Teachers				
	5-7 years	%	8-10 years	%
Female	3	25,2	5	41,6
Male	2	16,6	2	16,6
Total	5	42,2	7	58,2

Table 1. Distribution of the Participants

Data analysis

The data was collected via a questionnaire and the results were analyzed in SPSS program. The descriptive statistics were applied and for the qualitative part the answers of the teachers are grouped in four different sub-headings defined according to the place of technology while giving the language education. These are; technology at introduction, technology at lesson flow, technology at assessment and technology as a supportive factor.

Data collection tools

The quantitative data was gathered by applying TPACK-scale (Techno pedagogical Education Efficacy Scale) which was developed by Kabakci Yurdakul et al (2012). The scale consists of 24 items and 4 sub-factors; these are design, application, ethics and experting. The scale is five likert type and the options are; 'Strongly disagree', 'Disagree', 'Neither Agree or Disagree', 'Agree' and 'Strongly Agree'. The scale has positive items and none of them requires to be coded adversely. The Cronbach Alpha value of the scale was calculated as 0.95 and it is defined consistent with the original study of the scale.

Findings

The participants are applied to a questionnaire with 24 items and they are also asked the advantages and disadvantages of technology in lessons. The results are given in Table 2. The data was analyzed in two groups. The first group consists of the teachers having experience of 5 to 7 years and the second group consists of teachers who have experience of 8 to 10 years. The analyses show that the participants have low scores at some items. In the second item they think that they cannot use the technology according to the needs of the students. In item nineteen the participants do not think they can use the innovative technologies to support the teaching and learning process. Also at item 23 the majority of the participants don't think they can provide each student equal access to technology. It is the situation both for the experienced and less experienced teachers.

At some items there seem to be differences between the two groups; for example at item thirteen the participants in the first group think that they can apply instructional approaches and methods to the lesson flow with the help of technology while it is not the same situation for the second group who has more experience in the teaching life. At item nineteen the participants in the first group mention that they do not believe themselves in using innovative technologies (Facebook, blogs, twitter, podcasting, etc.) to support the teaching and learning process. Whereas the participants who have experience more than 7 years mention that they can use these technologies to support the learning-teaching process.

At item four the participants do not have a clear idea about their plans of the lessons according to the available technological resources but the participants having more than 7 years' experience do not feel themselves competent about the technological resources 'employment at the teaching learning process. The item six clarify that the participants having experience of 5 to 7 years do not have a clear idea about their abilities of optimization of the lesson by using technology but the more experienced teachers say that they can optimize the lesson duration with the help of technology. At item eight, majority of the participants both experienced and more experienced do not have a clear idea about how can they combine the appropriate technics and methods after evaluating the attributes to present the content effectively.

Most of the participants do not sure about the organization of the educational environment in an appropriate way in order to use technology. They also have the same concern for the item number eleven. Majority of them chose the option 'Neither Agree nor Disagree'. This means that they do not have a profound believes on their ability to implement effective classroom management in the teaching and learning process in which technology is used.

The participants have also answered their ideas about the advantages and disadvantages of the technology in the classroom and they mention that the technology is an effective tool in presentation of the subject. It is because technology provides effective and authentic materials. One of the participants who has been a teacher for five years said that; 'Technologies such as blogs, Facebook and other social platforms help us to give the real language content in the classroom and the interest of the students can be kept alive when they are used actively.' Another participant mentioned that technology make the adaptation of the material according to different needs and levels of students very easy. 'It does not take much time to rewrite or adapt the material according to their levels.' The participants also mentioned some of the disadvantages such as not all of the students have equal opportunity to reach the technological elements. It is also hard for them to prepare a material in technological format but once they prepared it is easy to adapt it. Another disadvantage is described as the teachers who do not familiar with the technology employment in the classroom. The number of participants who said this was two and they mentioned that they tried to learn but it was a very difficult process.

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

Items		Experience between 5-7 years					Experience between 8-10 years				
		Strongly Disagree	Disagree	Neither A.N.D is.	Agree	Strongly Agree	Strongly Disagree	Disagree	Neither A.N.D is.	Agree	Strongly Agree
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1	I can update instructional material based on the needs by using technology.	0	0	0	40	60	0	43	28,5	28,5	0
2	I can use technology to determine students' needs related to a content area in the pre-teaching process.	20	20	40	20	0	57,1	28,5	14,4	0	0
3	I can use technology to develop activities based on student needs to enrich the teaching and learning process.	0	0	0	40	60	0	0	14,3	85,7	0
4	I can plan the teaching and learning process according to available technological resources.	0	0	60	20	20	71,4	28,6	0	0	0
5	I can conduct a needs analysis for technologies to be used in the teaching and learning process to increase the quality of teaching.	20	20	60	0	0	71,4	28,6	0	0	0
6	I can optimize the duration of the lesson by using technologies.	0	0	80	20	0	0	0	71,6	14,2	14,2
7	I can develop appropriate assessment tools by using technology.	0	0	40	40	20	14,2	0	28,5	57,2	0

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

8	I can combine appropriate methods, techniques and technologies by evaluating their attributes in order to present the content effectively.	20	20	60	0	0	0	42,8	28,8	14,2	14,2
9	I can use technology to appropriately design materials to the needs for an effective teaching and learning process.	0	20	40	20	20	42,8	0	0	57,2	0
10	I can organize the educational environment in an appropriate way to use technology.	0	0	60	20	20	0	28,5	43	28,5	0
11	I can implement effective classroom management in the teaching and learning process in which technology is used.	0	0	80	20	0	0	0	43	28,5	28,5
12	I can assess whether students have the appropriate content knowledge by using technology.	0	40	40	20	0	42,8	28,8	14,2	14,2	0
13	I can apply instructional approaches and methods appropriate to individual differences with the help of technology.	0	0	0	80	20	43	28,5	28,5	0	0
14	I can use technology for implementing educational	0	0	0	80	20	0	28,5	28,5	43	0

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

	activities such as homework, projects, etc.										
15	I can use technology based communication tools (blog, forum, chatsetc.)	0	0	40	20	40	0	0	42,8	57,2	0
16	I can use technology for evaluating students`achieve ments in related content areas.	0	20	20	20	40	0	0	0	85,7	14,3
17	I can be appropriate model for the students in following codes of ethics for the use of technology in my teaching.	0	0	40	40	20	0	0	42,8	57,2	0
18	I can guide students in the process of designing technology based products (presentations, films, etc.)	0	0	60	20	20	28,4	14,4	14,4	28,4	14,4
19	I can use innovative technologies (Facebook, blogs, twitter, etc.) to support the teaching and learning process.	60	20	0	20	0	0	71,4	28,6	0	0
20	I can use technology to update my knowledge and skills in the area that I will teach.	0	0	40	40	20	0	0	43	28,5	28,5
21	I can update my technological knowledge for the teaching process.	0	0	80	20	0	0	0	28,5	28,5	43
22	I can use technology to keep my content knowledge updated.	0	0	60	40	0	43	28,5	28,5	0	0

23	I can provide each student equal access to technology.	80	20	0	0	0	42,8	28,8	14,2	14,2	0
24	I can behave ethically in acquiring and using special/private information- which will be used in teaching a subject area-via technology.	0	0	40	40	20	0	0	43	28,5	28,5

Table 2. The TPACK levels of the participants according to their level of experiences

Results and Discussion

The study was carried on the challenges of the teachers face with while using technology. It was applied on the 12 teachers who are responsible for English language teaching classes at national school at different levels in Gerze-Sinop province. The majority of the participants were female and the experienced teachers have high percentage at the study. The participants were asked to attend a survey and after that they were asked to define the advantages and disadvantages of the technology in the classroom.

The previous studies show that the teachers have different TPACK levels at different contexts and branches. The ELT teachers are also examined and the TPACK levels of the teacher are found high at some of the studies (Solak & Çakır, 2014). The questionnaire analysis shows that the teachers have higher scores in their levels of TPACK in terms of Gerze province. The participants in the group of experience between five years to seven years have higher scores at the following items: they can update the materials in order to use them in the technological platforms; they can also use technology to develop materials. The teachers can apply different approaches appropriate to the individual differences of the students. The participants can define themselves be able to use technology to implement educational activities. The participants have low scores when it comes to provide equal rights to the students in terms of technology. They define themselves as not efficient in updating their knowledge for teaching process. The teachers mentioned that they cannot use innovative technologies when it comes to support the teaching learning process. They do not think that they are able to conduct a needs analysis in the concept of using technology and they feel themselves inefficient in combine technology and teaching process.

When the answers of the experienced teachers are examined the high scores are seen at items related with the introduction and preparation steps at most. The participants mentioned that they can use technology to develop activities based on students need in order to enrich the

teaching and learning process. They can also believe that they can develop assessment tools by using technology and they can also design appropriate materials to facilitate the learning teaching process. The more experienced participants are also aware of the technological tools such as blogs, forums and chat based platforms and they use it in the classroom. In the concept of being a model at using technology, the participants feel themselves competent enough and they can update their professional knowledge on the technological issues. The participants believe that they can behave ethically in acquiring and using special information. At some items however the participants got low scores. In terms of conducting a needs analysis the participants feel themselves incompetent. They do not evaluate themselves as competent in applying instructional approaches which are appropriate to the levels of different students with the help of technology.

The results show that at evaluation and content development processes the participants are not competent whereas the presentation and introduction steps the participants feel themselves competent. The TPACK levels generally integrate the technology and pedagogy with the content and English is the content of this study. The participants seem to have pedagogical knowledge but the technological elements are hard for them to apply and especially for the more experienced teachers. The ELT is an area where the mentioned knowledge requires to be mastered not only for the technological environments but also the real-life classroom activities and learning teaching processes.

The TPACK levels of the participants in this study imply that the teachers especially have difficulty in requiring equal rights to the students. The TPACK levels of the teachers need to be developed in terms of evaluating and assessing in the concept of this study. The technology is employed mostly in assessment and introduction but in this sample the teachers mostly use it at the introduction. It can be interpreted as the lack of technological equipment in terms of evaluation. Most of the classrooms are employed with smart-board and wireless technologies and it helps them to use technology in the presentation step. This helps them to develop their TPACK levels in presentation levels but when it comes to evaluation the classrooms and/or the exam system are not suitable for the electronic or technological elements.

The study has limitations because it is only applied at Gerze-Sinop and it is applied for only English teachers. The study was carried and the data collected with one questionnaire and the results of the face-to face interviews are interpreted by only one researcher. The data can be collected for long period or a technic can be applied for long period. The data can be interpreted more than one researcher for other studies. The subject can be studied with other subjects.

References

ACTFL. (2020, Ocak 11). *Role of Technology in Language Learning*. ACTFL (American Council on the Teaching of Foreign Languages): <https://www.actfl.org/sites/default/files/CAEP/AppendixM-ACTFLStatementRoleOfTechnology.pdf> adresinden alınmıştır

- Alemi, M., & Tavakoli, E. (2016). Audio Lingual Method. *Language Studies* (s. 1-5). Tehran: University of Tehran.
- Baş, G. (2011, Winter). Effects of computer assisted language learning in english classes on students`achievement levels and attitudes towards the lesson. *E-International Journal of Educational Research*, 2(1), 44-65.
- Ekmekçi, E. (2018, December). Examination of Studies Regarding Pre-Service EFL Teachers`Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) in Turkey. *IOJESS (International Journal of Eurasia Social Sciences)*, 9(34), 2180-2193.
- Kabakçı Yurdakul, I., Odabaşı, H. F., Kılıcer, K., Çoklar, A. N., Birinci, G., & Kurt, A. A. (2012, April). The development, validity and reliability of TPACK-deep: A Technological Pedagogical Content Knowledge Scale. *Computers & Education*, 58(3), 964-977.
- Kaya, Z., & Yılayaz, Ö. (2013). Öğretmen Eğitime Teknoloji Entegrasyonu Modelleri ve Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(8), 57-83.
- McFadden, C. (2020, Ocak 11). *How Technology Has Revolutionized Language Learning*. interestingengineering: <https://interestingengineering.com/how-technology-has-revolutionized-language-learning> adresinden alınmıştır
- Mishra, P., & Koehler, M. (2006, June). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054.
- Mofareh, A. A. (2019). The Use of Technology in English Language Teaching. *Frontiers in Education*, 2(3), 168-180.
- Solak, E., & Çakır, R. (2014, May). Examinin Preservice EFL Teachers`TPACK Competencies in Turkey. *Journal of Educators Online*, 11(2), 1-22.

ŞİDDET OLGUSUNUN EĞİTİM SÜRECİNE YANSIMASI
THE REFLECTION OF THE VIOLENCE PHENOMENON ON THE EDUCATION
PROCESS

Mahire ASLAN
Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi

Aybüke BURKAÇ
Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi

Deniz DURSUN
Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırmada şiddet olgusunun eğitim sürecine yansıma biçimleri eğitim sürecinin paydaşları açısından ele alınıp, alanyazına dayalı olarak ayrıntılı biçimde incelenecektir.

Şiddet insandaki temel duygulardan biridir ve saldırganlık ile ilişkilidir. Saldırganlık, kişinin kendisini tehlikelerden koruması için verilmiş bir duygudur. Kişi, kendisini tehdit altında hissediyor veya duygularını nasıl ifade edeceğini bilmiyorsa, o zaman ortaya şiddet çıkar. Şiddet son derece geniş ve karmaşık bir olgudur. Tanımı ise kesin bilimsel sonuçlara değil yargılara dayanır. Neyin şiddet olarak kabul edilip neyin normal görüleceği zaman geçtikçe ve toplumdan topluma değişmektedir. Örneğin bir nesil önce İngiliz okullarında öğrencileri terbiye etmek için öğretmenler tarafından sopa kullanılması eğitimin bir parçasıydı. Bugün ise İngiltere’de bir öğretmen herhangi bir fiziksel kısıtlama kullandığı takdirde işinden olabilir. Dünyadaki ahlak kurallarının sürekli değişmesi sebebiyle şiddet, üzerinde konuşulması en zor ve hassas konulardan biridir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından “ kişinin kendisine, başkasına veya bir grup ya da topluluğa karşı uyguladığı, yüksek ihtimalle yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu ya da yoksunluk ile sonuçlanan ya da sonuçlanma olasılığı bulunan, kasıtlı güç veya iktidar kullanımı” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım fiziksel şiddetin yanında sonucu yaralanma gibi açık bir şekilde görülemeyen psikolojik şiddeti, korkutmayı ve tehditleri de kapsar. Şiddet, özel veya kamusal alanda (evde, aile bireyleri arasında, sokakta, iş yerinde) meydana gelebilir.

Eğitim süreci içerisinde şiddetin çeşitli türleri bulunmaktadır. Bunları öğretmenden öğrenciye, öğrenciden öğretmene, öğrenciden öğrenciye ve veliden öğretmene yönelik şiddet olarak ele almak mümkündür. Hangi türden olursa olsun eğitim süreci içerisinde şiddetin yer alması okul örgütünü olumsuz etkilemekte ve bu etki giderek toplumsal bir boyut kazanmaktadır. Bu boyuta varmadan şiddetin önlenmesi için öğretmenlerin olduğu kadar öğrenci ve velilerin de bu konuda bilinçlendirilmesi; okul yönetiminde uygulanacak stratejilerle gerekli önlemlerin alınması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Şiddet Türleri, Yıldırma, Zorbalık, Eğitim ve Şiddet

Abstract

In this research, the ways in which the phenomenon of violence is reflected in the education process will be handled in terms of the stakeholders of the education process and will be examined in detail based on the literature.

Violence is one of the basic emotions humans have and it is closely associated with aggression. Aggression is an emotion given to protect the person from danger. If a person feels threatened or does not know how to express his/her feelings, then violence appears.

Violence is an extremely large and complex phenomenon. Its definition is based on judgments, not precise scientific results. What is accepted as violence and what is considered normal varies from time to time and from society to society. For example, a generation ago, teachers using sticks to educate students in British schools was part of the training. Today, if a teacher in the UK uses any physical restrictions, he / she may be dismissed. Violence is one of the hardest and most sensitive issues to talk about because of the ever changing moral rules in the world.

It is defined by the World Health Organization as "the deliberate use of force or power that a person applies to him/herself, someone else, or against a group or community, which is likely to result in injury, death, psychological harm, developmental disorder or withdrawal." This definition includes psychological violence, frightening and threats; the consequences of which cannot be clearly seen as physical ones. Violence can occur in private or public areas (at home, among family members, on the street, at work).

There are various types of violence in the education process. It is possible to group these as violence directed from teachers towards students, from students towards teachers, between students and from parents towards teachers. Violence in the educational process, regardless of the type, affects the school organization negatively and this effect gradually gains a social dimension. In order to prevent violence before reaching this dimension, it is very important to raise awareness of students and parents as well as teachers on this subject; and take the necessary measures with the strategies to be applied in school management.

Keywords: Violence, Types of Violence, Hazing, Mobbing, Bullying, Education and Violence

ŞİDDETİN TANIMI

Şiddet nedir? Şiddet farklı yorumlara açık bir terimdir. Tanımlama sebebine ve kimin tarafından yapıldığına göre şiddet üzerine pek çok tanım yapılabilir. Tutuklama ve mahkumiyet için yapılan bir tanım ile sosyal hizmet müdahaleleri için yapılan bir tanım elbette ki birbirinden farklı olacaktır (WHO, 2002: 4).

Olweus (1999: 12) tarafından ‘daraltılmış’ olarak yapılan bir tanım şöyledir; “failin veya suç işleyenin kendi bedenini ya da silah da dahil bir nesneyi başka bir bireye zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla kullanması.” Bu anlamda şiddet, fiziksel güç ya da iktidar kullanımı anlamına gelir. Bu tanım sözlü saldırganlık veya kişinin hakkında söylenti yaymak gibi dolaylı saldırganlık türlerini içermez. Şiddet sadece gözle görülebilen ve fiziksel olan yönüyle ele alınır (Smith, 2004: 4).

Ancak şiddetin daha geniş tanımları da mevcuttur. Dünya Sağlık Örgütü tarafından “ kişinin kendisine, başkasına veya bir grup ya da topluluğa karşı uyguladığı, yüksek ihtimalle yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu ya da yoksunluk ile sonuçlanan ya da sonuçlanma olasılığı bulunan, kasıtlı güç veya iktidar kullanımı” olarak tanımlanmıştır

(WHO, 2002: 5). Bu tanım fiziksel şiddetin yanında sonucu yaralanma gibi açık bir şekilde görülemeyen psikolojik şiddeti, korkutmayı ve tehditleri de kapsar.

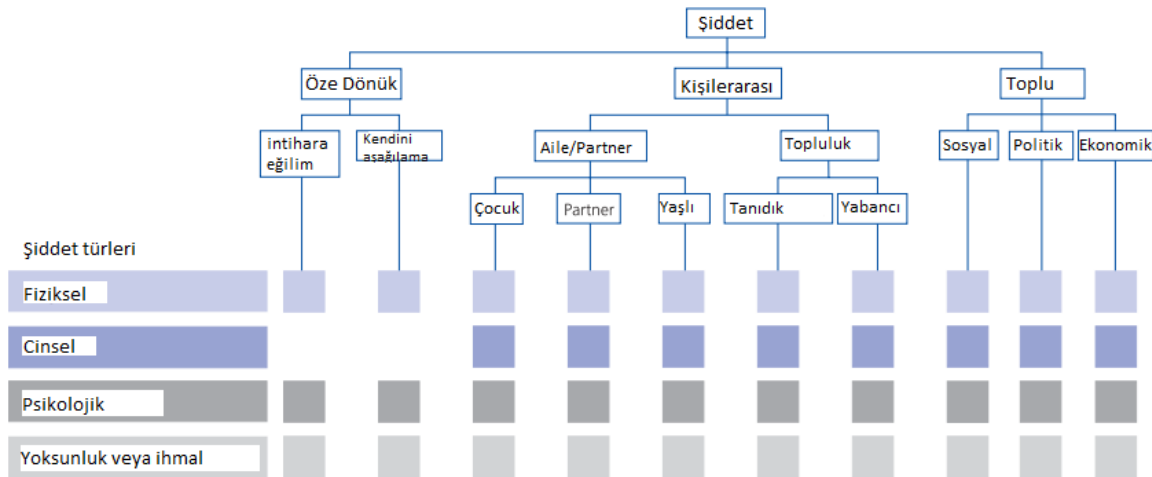
Şiddetin bir halk sağlığı problemi olarak göz ardı edilmesinin nedenlerinden biri hakkında kesin bir tanım yapılamıyor oluşudur. Şiddet son derece geniş ve karmaşık bir olgudur. Tanımı ise kesin bilimsel sonuçlara değil yargılara dayanır. Neyin şiddet olarak kabul edilip neyin normal görüleceği zaman geçtikçe ve toplumdan topluma değişmektedir. Örneğin bir nesil önce İngiliz okullarında öğrencileri terbiye etmek için öğretmenler tarafından sopa kullanılması eğitimin bir parçasıydı. Bugün ise İngiltere’de bir öğretmen herhangi bir fiziksel kısıtlama kullandığı takdirde işinden olabilir. Dünyadaki ahlak kurallarının sürekli değişmesi sebebiyle şiddet, üzerinde konuşulması en zor ve hassas konulardan biridir.

Hiçbir ülke ya da toplum şiddet tarafından dokunulmaz değildir. Şiddet imgeleri ve hikayeleri medyayı kaplamış durumdadır, evlerimizde, okullarımızda, iş yerlerimizde ve kurumlarımızda mevcuttur. Şiddet tüm insanlığın yaşamını, sağlığını ve mutluluğunu tehdit eden evrensel bir olgudur. Her yıl dünya çapında 1,6 milyon insan şiddet yüzünden hayatını kaybetmektedir (WHO, 2002: 1).

ŞİDDET TÜRLERİ

Dünya Sağlık Örgütü şiddeti gerçekleştiren kişiye göre 3 kategoriye ayırmıştır: öze yönelik şiddet, kişilerarası şiddet ve toplu şiddet. Bu gruplandırma bir kişinin kendisine yönelik sergilediği şiddet, başka bir kişi veya kişiler tarafından sergilenen şiddet ve devletler, siyasal gruplar ve terörist grupları tarafından sergilenen toplu şiddet olarak yapılır (WHO, 2002: 4).

ŞEKİL 1 Şiddetin bir tipolojisi (WHO, 2002)

a. Öze Dönük Şiddet

İntihar davranışlarını ve kendi kendini yaralama gibi kendine zarar vermeye yönelik davranışları içerir. İntihar davranışları hayatını sonlandırmayı düşünmek, planlamak, bunu yapmak için araç bulmak, kendini öldürmeye çalışmak ve hayatını sonlandırmak olarak derecelendirilir. İntihar eğilimi olup harekete geçmeyen pek çok insan bulunmaktadır, aynı zamanda intihara teşebbüs etse de asıl niyeti ölmek olmayan pek çok insan vardır (WHO, 2002: 5).

b. Kişilerarası Şiddet

2 alt kategoriye ayrılır:

1. Aileye ve yakın partnere yönelik şiddet; büyük ölçüde aile üyeleri ya da yakın partnerler arasında ev içinde gerçekleşen şiddettir. Çocuk istismarı, eşler tarafından uygulanan şiddet ve yaşlılara yönelik şiddet bu kategoriye örnektir.
2. Topluluk şiddeti; ev dışında tanıklara veya yabancılara yönelik uygulanan şiddettir. Gençlere yönelik şiddet, rastgele şiddet eylemleri, okul, işyerleri, hapishaneler ve huzurevleri gibi yerlerde gerçekleşen tecavüz ve taciz (WHO, 2002: 5).

c. Toplu Şiddet

Kendilerini başka bir grubun karşısında gören bir gruba ait kişiler tarafından siyasal, ekonomik ya da sosyal amaçlara ulaşmak için uygulanan şiddettir. Devletlerarası silahlı çatışmalar, soykırım, baskı, terörizm ve diğer insan hakkı ihlalleri şeklinde olabilir.

Şiddetin gruplandırması aynı zamanda fiziksel, cinsel, psikolojik, yoksunluk ve ihmal olarak şiddet türlerine göre de yapılabilir (WHO, 2002: 5).

ŞİDDETİN DAVRANIŞSAL VE SAĞLIKSAL SONUÇLARI

Şekil 7 : Şiddetin davranışsal ve sağliksal sonuçları (WHO,2014: 16)

Şiddet kırık, morarma, organ delinmesi, sakatlık gibi fiziksel olarak sonuçlandığı gibi uyku ve yeme bozukluğu, depresyon ve anksiyete, dikkat eksikliği gibi zihinsel ve duygusal sorunları da beraberinde getirir.

Kadınların %20, erkeklerin %5-10'u çocukken cinsel tacize maruz kaldığını bildirmiştir.

Bu şiddet ve kötü muamele beyinde kişi yetişkinliğe ulaştığında davranışsal, fiziksel ve zihinsel problem riskini arttıracak değişikliklerle sonuçlanabilir.

Çocuk mağdurların ergenlikte ve yetişkinlikte tekrar şiddet mağduru veya suçlusu olma ihtimali yüksektir. (WHO, 2014: 70)

Cinsel şiddet istenmeyen hamileliklere, sağlıksız kürtaj denemelerine, jinekolojik sorunlara ve cinsel yoldan bulaşan HIV gibi hastalıklara sebep olabilir.

Cinsel şiddete maruz kalan kadınların alkol bağımlısı olma riski normal bir kadından 2.3, depresyon ve anksiyete bozukluğuna sahip olma ihtimalleri ise 2.6 kat daha fazladır. (WHO, 2014: 76)

EĞİTİM VE ŞİDDET

Okullaşma, modern toplumun hayati bir parçasıdır. Okul öğrencileri eğitmeyi, onların iş sahibi olmasına ve içinde yaşadıkları topluma katkı sağlamalarına yardımcı olacak bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlar. Okullar aynı zamanda çocukların ve gençlerin içinde bulunabileceği en önemli sosyal alanlardan birisidir. Okul öğrencinin on veya on iki yıl süren bir süre boyunca binlerce saati yaşatları ve benzer yaş aralığındaki öğrenciler ve öğretmenler ile okul personeliyle geçirdiği bir sosyal alandır. Okul ortamına her çocuğun getirisi farklıdır. Tabii ki de bu getiriler çocuğun ailesinden ve içinde bulunduğu ortamdan etkilenir. Aile, öğretmenler, diğer çalışanlar ve okul ortamında bulunan diğer herkes de okulun bulunduğu çevreden etkilenir. İşte bu çoklu ortam okullarda şiddet konusunu araştırmamız gereken yerdir (Smith, 2004: 1).

A. Öğrenciye Yönelik Şiddet

i. Öğrenciden öğrenciye yönelik şiddet

a. Kabul Sınaması (Hazing)

1999 yılında Alfred üniversitesi tarafından kabul sınaması şu şekilde tanımlanmıştır(Lipkins, 2006: 13) :

Herhangi bir gruba katılan birine karşı grup üyeleri tarafından katılımcının isteğine bakmaksızın sergilenen, gruba dahil etme amaçlı olduğu savunulan; küçük düşürme, utandırma, tehlikeli durumlara sokma, fiziksel tacizde bulunma davranışları.

Kabul sınaması davranışlarına örnek olarak şunları gösterebiliriz (HPO,2018) :

- Alkol ve sigara gibi zararlı maddeleri kullanmaya zorlamak,
- Fiziksel olarak zor ve zararlı aktivitelerde bulunulmasını istemek,
- Küçük düşürmek,
- Gruptan dışlamak,

-Dövmek,

-Hırsızlık gibi yasadışı aktivitelerde bulunulmasını istemek.

Bu gibi durumlarda amacın yeni gelen kişiyi grup ortamına alıştırmak, grup hiyerarşisinde yerini göstermek, saygıyı geliştirmek, grup üyelerini birbirine yakınlaştırmak olduğu savunulur (Lipkins, 2006: 13).

Türkçeye “kabul sınaması” olarak çevirebileceğimiz “hazing” kavramının sosyal yapıdaki varlığına bakıldığında, Antik dönemden, kabilelerden, Ortaçağ’a ve günümüze değin, cimmazyumlarda, okullarda, öğrenci yurtlarında, kurslarda, kiliselerde, orduda, cezaevlerinde ve benzeri birçok kurumda var olduğunu görürüz. Genelde ‘hazing’e maruz kalan kişiler, başarısızlık korkusu, dışlanma korkusu, yalnızlık korkusu, erkeklerde feminenlik korkusu, tükenmişlik ve spordan kopma gibi nedenlerden dolayı şikayette bulunmazlar (Elmas, 2017).

Hazing grup üyelerinden kaynaklandığı gibi grubun öğretmeni tarafından da sergilenebilir.

Her türlü hazing aktivitesine yönelik sıfır tolerans politikası uygulanmalı ve grup üyeleri de davranışlarının karşılıksız kalmayacağından haberdar edilmelidir. Grup üyelerinin hazing yoluyla elde etmeye çalıştığı pozitif takım oluşturma aktiviteleri öğretmen veya sorumlu kişi önderliğinde doğru bir şekilde gerçekleştirilmelidir (Diamond, Callahan, Chain ve Solomon, 2016).

b. Zorbalık (Bullying)

Zorbalık, bir kişi veya grup tarafından, kendini o durumda savunamayan bir kişiye yönelik fiziksel ya da zihinsel şiddet olarak tanımlanmıştır (Lee,2004: 7).

Günümüzde siber zorbalık (cep telefonları ve bilgisayarlar aracılığıyla zorbalık) şeklini de almıştır.

3 zorbalık şekli tanımlanmıştır.

- a) *Fiziksel zorbalık*: Mülke kasten zarar verme ve el koyma, okul ödevlerine zarar verme, fiziksel şiddet uygulama, şiddetle tehdit etme, beden dili ve jestlerle tehdit etme gibi davranışlar. Fiziksel acı içerebileceği gibi fiziksel mallarla tehdit etme de bu gruba dahildir. Para ve mal isteme gibi amaçlarla yapılabilir.
- b) *Sözlü zorbalık*: En yaygın zorbalık biçimidir. Etkisi hemen ardından gelen, genelde bir izleyici grubu önünde yapılan ve zorba tarafından az çaba gerektiren bir davranıştır. İsim takma, tehdit etme, dalga geçme, hakaret etme, dedikodu ve aşağılama davranışlarıdır. Tek bir kişiye veya bir gruba yönelik olabilir. Kurbanın cinsel yönelimi, etnik kökeni ve öğrenme zorlukları bu tür zorbalığın ana konusu olabilir. Siber şekilde mağdurun fiziksel çevresinde olmadan da gerçekleştirilebilir.
- c) *Sosyal zorbalık*: Kurbanı kasıtlı olarak sosyal gruplardan dışlamayı ve grup içinde sindirmeyi içerir. Doğrudan kurbanın bilgisi dahilinde veya haberi olmadan yapılabilir.

Bu zorbalık türlerinden biri diğerinden daha ağır veya zorlayıcı değildir. Etki seviyesi kurbanı ve zorbalığın şiddetine göre değişebilir (Lee,2004: 9-10).

Birçok ülkede bulunan tika basa dolu hapishanelerden de anlaşılabacağı gibi, iyileştirme çalışmaları olmadan cezalandırma olumsuz davranışı ve tekrar yaşanma ihtimalini azaltmaz.

Aynı şekilde okul ortamındaki bir zorba da uzaklaştırma gibi cezalar aldığında bu ceza süresini bir tatil olarak görebilir ya da ceza aldığı için kin besleyip kendisini haklı durumda görebilir. Ceza süresi bittiğinde aynı zorbalık davranışına belki de derecesini arttırarak devam edecektir. Kısaca, herhangi bir kınama cezası tabiatı gereği kusurlu ve eksiktir, çünkü odak noktası iyileştirme değil suçlamadır. Bu cezadan tamamen kaçınılacağı anlamına gelmemektedir (O'Moore ve Minton, 2004: 8).

Öncelikle okul içinde zorbalık karşıtı programlar yürütecek öğretmenler seçilmelidir. Bu seçimde gönüllülük esas alınmalıdır.

Okul dönemi boyunca en az bir kez okuldaki zorbalık karşıtı programlar konusunda öğrencilere bilgi verilmeli, zorbalılığın kabul edilemez bir davranış olduğu üstünde durulmalı, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin neler yapabilecekleri duyurulmalıdır.

Zorbalığı sergileyen çocuklara öfke kontrolü, aktif dinleme, sosyal beceriler, problem çözme becerileri ve atılganlık eğitimleri verilebilir (WHO, 2014: 73).

Zorbalığa maruz kaldığını ifade eden öğrencinin öncelikle güvenliği sağlanmalıdır. İki tarafı da içeren bir inceleme ile sonuca varılmalıdır. Şikayetçi ve zorbalıkla suçlanan kişi/kişiler ayrı ayrı dinlenmeli, mümkünse yazılı ve sesli kayıtlar alınmalıdır (O'Moore ve Minton, 2004: 22).

ii. Öğretmenlerden Öğrenciye Yönelik Şiddet

“Bir çocuğun sırtı, anlasın diye vurman için vardır.” 1800lerden bir söz (Baker & Rubel, 1980: 10, akt. Midlarsky ve Klain, 2005: 46).

1987de bir ikinci sınıf öğrencisi öğretmeni tarafından belinden ve bacaklarından bir sandalyeye bağlanmış ve bu şekilde iki gün bekletilmişti. Öğrenci bu süre boyunca yemek yeme, su içme ve tuvaleti kullanmaktan men edilmişti. Sonrasında öğretmen fiziksel cezadan çok öğrencinin yaramazlık yapmasını önlemek için ‘eğitici bir yöntem’ kullandığını iddia etti (Hyman ve Rathbone, 1993, akt. Midlarsky ve Klain, 2005: 51).

Alan yazında, öğretmenlerin öğrencilere yönelik şiddet davranışlarını inceleyen araştırmaların sayısı, öğrenciler arasındaki şiddeti inceleyen araştırmaların sayısına göre daha azdır. Araştırmacıların öğretmenlerin şiddet davranışları ilişkin ilgilerinin az olması birçok sebeple açıklanabilir. Öncelikle, öğretmenler birçok kültürde otoriter bir figür olarak görüldükleri için, onların davranışlarını sorgulamak kültürel açıdan uygun olmayabilir. İkinci olarak, öğretmenlerin davranışları eğitim sürecinin ve disiplinin bir parçası olarak düşünülebilir. Bundan dolayı, öğretmenlerin birçok davranışı, şiddet içerikli olanlar da dahil olmak üzere, bir eğitim yöntemi olarak görülebilir. Böyle bir anlayış, öğretmenlerin yaklaşımlarını sorgulamayı engelleyebilir. Son olarak, öğretmenlerin davranışlarını değerlendirecek ölçme araçlarının olmaması da diğer bir neden olarak düşünülebilir. Öğretmenlerden öğrencilere yönelik sergilenen şiddet davranışlarını araştıran sınırlı sayıda araştırma mevcuttur. Bu araştırmalar çoğunlukla anket ve görüşme gibi yöntemlere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir (Pişkin, v.d., 2014: 3).

Eğitimciler ve okuldaki diğer çalışanlar öğrencilerin hayatında önemli bir yere sahiptir. Öğrencilere ihtiyaç duydukları bilgileri sunmakla kalmayıp onların davranışlarına modellik ve rehberlik ederler, ailelerindeki ve çevrelerindeki kötü etkenlerden onları korumaya çalışırlar. Öğrenci okuldaki yetişkinlerle olan iletişimi sayesinde empati, saygı, barışçıl olma gibi özellikler edinir. Öğretmenler öğrenci için duygusal destek kaynağıdır. Okul öğrenciler için güvenli bir sığınak görevi görür. Ancak okulun bir sığınak olması gerekirken bazen eğitimciler ve okuldaki diğer çalışanlar öğrenciye psikolojik, fiziksel ve cinsel taciz uygulayan taraf olabilir (Benbenishty ve Astor, 2005: 80).

Tarih boyunca öğretmenler tarafından öğrencilere uygulanan fiziksel ceza, bir davranış değiştirme yöntemi olarak görülmüştür. Şuanda durum daha iyileşmiş olsa da, bazı ülkelerde öğretmenden öğrenciye fiziksel şiddet hala yasal görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin 22 eyaletinde devlet öğretmenlere fiziksel ceza uygulaması için yetki vermektedir (Hyman, Stefkovich ve Taich, 2002, akt. Benbenishty ve Astor, 2005: 80).

18. yüzyılda Amerika'da öğretmenlere dağıtılan eğitim kitapçıklarında eğitimin şu şekilde olması gerektiği savunuluyordu:

- (1) Çocukların yalnız kalmasına asla izin vermeyin, çünkü kendilerini yönetmeye uygun değildir;
- (2) Disiplin, çocukları şımartmayın;
- (3) Alçakgönüllülüğü öğretin;
- (4) Çocukları çalışmalarını için eğitin. Yasal işlemlerin nasıl yapılacağını öğretin.
- (5) Her şeyden önce, otoriteye saygı duymayı ve itaati öğretin. İtaatsizlik sahtekarlığa, hastalığa ve ölüme yol açar (Empey, 1979: 12-13, akt. Midlarsky ve Klain, 2005: 41).

Liselerde öğretmenler itaatsizlik eden öğrencilere karşı koyabilmeleri için genelde fiziksel olarak güçlü kişilerden seçilirdi.

İkinci dünya savaşından sonra, devletler ırk ve cinsiyetler arasında eşitliğin sağlandığı eğitim hedefleri belirlemeye başladı. Crow ve Crow (1950, akt. Midlarsky ve Klain, 2005: 44) eğitim sisteminin yeni hedeflerini şöyle sıralamıştır:

- (1) kendini gerçekleştirme,
- (2) insan ilişkilerinde başarılı olmayı öğretme.
- (3) ekonomik verimlilik ve
- (4) sivil sorumluluk.

Bu hedefler arasındaki fark eğitimde şiddet algısının yıllar içinde nasıl değiştiğini göstermektedir.

Okul personeli tarafından sergilenen kötü muamele duygusal, fiziksel ve cinsel şiddet olarak 3 kategoride incelenir.

- a) *Duygusal şiddet* öğrenciyi toplum içinde küçük düşürme, isim takma,, öğrenciye ve ailesine küfür etme, öğrencinin dış görünüşü ve yetenekleriyle dalga geçme ve benzeri davranışları içerir. Bazı durumlarda bu davranışlar arada sırada ve rastgele ortaya çıkarken bazı durumlarda ise belirli öğrencilere yönelik ve devamlı olur (Hyman, 1990, akt. Benbenishty ve Astor, 2005: 82).
- b) *Fiziksel şiddetin* pek çok şekli vardır. Hyman (1990) öğretmenlerin kullanabileceği taş, silgi, sopa, kemer gibi pek çok araç olduğunu söylemiştir. Bu tür fiziksel şiddetin ölümle sonuçlandığı ciddi vakalar da vardır. Ancak okullardaki pek çok fiziksel şiddet vakası bu gibi aletleri kullanmaktan çok iteleme, tokat atma, vurma, yumruk ve tekme atma gibi yollarla gerçekleşir (Benbenishty ve Astor, 2005: 82).
- c) *Cinsel şiddet* çeşitleri de farklılık gösterir. Bazı cinsel şiddet örnekleri olarak şunlar sıralanabilir: cinsel tekliflerde bulunmak, uygunsuz yorumlarda bulunmak ve uygunsuz, izinsiz şekilde fiziksel temasta bulunmak. İki tarafında izni olsa da öğretmen ve öğrenci arasında gerçekleşecek etkileşimlerin taciz olarak varsayılacağı unutulmamalıdır (Shakeshaft ve Cohan, 1995, akt. Benbenishty ve Astor, 2005: 82).

Okullarda fiziksel ve duygusal şiddete karşı şikayetler yaygın olarak bulunsa da eğitimciler tarafından uygulanan cinsel tacizi şikayet eden çok az kişi vardır. Cinsel tacizin genel olarak üniversite gibi öğrencinin yaşça büyük olduğu kurumlarda yaygın olduğu düşünülse de bu davranışın üniversitelerle sınırlı kalmayıp eğitimin neredeyse her kademesinde olduğu saptanmıştır (Benbenishty ve Astor, 2005: 82).

İsrail’de yapılan bir çalışmada Hyman ve McDowell (1979) öğretmenlerden öğrenciye uygulanan şiddetin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla cezalandırıldığı ortaya konulmuştur. İlginç bir sonuç da, fiziksel şiddetin en çok erkek öğretmenlerden erkek öğrencilere yönelik olmasıdır. Bu sonuca göre, çoğu ilkokul öğretmeni kadın olduğu için ilkokullarda şiddetin diğer eğitim kademelerinden daha az olacağı varsayılmıştır. Ancak Youssef ve arkadaşlarının (1998) yaptığı araştırma sonuçlarına göre ilköğretim kademesinde şiddet oranı diğer kademelerden daha yüksektir. Bu durumun sebepleri olarak yaşça büyük öğrencilerin maruz kaldıkları taciz ve şiddet hakkında şikayette daha fazla bulunmaları ve kendilerini korumada daha başarılı olmaları sayılabilir (Benbenishty ve Astor, 2005: 82).

Eğitimcilerin öğrencilere yönelik alay etme, küçük düşürme, fiziksel taciz, ayrımcılık, sözlü taciz ve cinsel taciz gibi davranışlarının incelendiği araştırmanın sonucuna göre, bu tür davranışlara maruz kalan öğrencilerin saldırganlık, korku, gerileme ve eğitimcinin neden olduğu travmayı tekrar tekrar yaşama gibi durumlara maruz kalma ihtimali çok yüksektir (Hyman, 1990, akt. Benbenishty ve Astor, 2005: 81). Bu olumsuz etkilerin bazıları hemen ortaya çıkıp kısa sürse de bazıları da uzun süreli ve kalıcı olabilir. Bu gibi olaylar öğrenciyi psikolojik olarak etkilemek dışında onların değer yargılarını da etkileyebilir. Sonuçta, okul öğrencinin hayatı öğrendiği yerdir ve öğretmenleri de onun rol modelleridir. Bu yüzden öğretmen tarafından sergilenen olumsuz davranışlar öğrencinin de bunları örnek alarak normalleştirmesine sebep olabilir (Hyman & Perone, 1998, akt. Benbenishty ve Astor, 2005: 81).

Eğitimciden öğrenciye yönelik şiddet davranışlarını azaltmak için bazı öneriler şunlardır (Gözütok, 1993, 710) :

Öğretmen yetiştirme programları öğretmenlerin alan bilgisi ve pedagojik formasyonu açısından daha nitelikli hale getirilmelidir.

Hizmet halindeki öğretmenlere hizmetiçi eğitimler verilip sağlıklı disiplin sağlama stratejileri öğretilmelidir.

Öğretmenler ve öğretmen adayları daha demokratik sorun çözüm yöntemleri bulmaları için eğitilmelidir.

B. Öğretmene Yönelik Şiddet

i. Okul Yönetimi ve Öğretmenlerden Öğretmene Yönelik Şiddet

a. Yıldırma(Mobbing)

Bir ya da daha fazla kişi tarafından, diğer kişi veya kişilere yönelik sürekli ve sistematik bir biçimde gerçekleştirilen, karşı taraftaki bireyi savunmasız ve çaresiz bir duruma düşüren etik dışı davranışlar olarak tanımlanabilir (Leymann, 1996: 168).

Bazı yıldırma davranışları olarak şunlar sıralanabilir: imalı konuşmalar, söylentiler, yönetimin çalışanın kendisini ifade etmesine izin vermemesi, dalga geçmek, diğer çalışanlar tarafından dışlanmak, önemsememe, küçük düşürme, fiziksel olarak tehdit etme, tehlikeli işler verme, yeterince iş vermemesi veya fazla iş verme, cinsel teklif ve tacizde bulunma.(Leymann, 1996: 170).

Kurban bu durumlara maruz kaldığında şu davranışları sergileyebilir:

Önemsememe, duymazlıktan gelme, rest çekme, görmezlikten gelme, sessiz kalma, sorunu arkadaşlarıyla paylaşma şeklinde sıralanmaktadır (Uğurlu, Çağlar ve Güneş, 2012: 737).

Yıldırma davranışlarına maruz kalma bakımından öğretmenlerin içinde bulundukları durum, onların verimliliklerini doğrudan etkilemektedir. Öğretmenlerin kendilerini güvende hissettikleri bir ortamda görevlerine karşı bağlılıklarının artacağı varsayılmaktadır. Günümüz koşullarında sosyal sorunlarla daha fazla yüz yüze kalan öğretmenler, okul ortamında da “yıldırma” gibi psikolojik bir baskının altına girdiklerinde işlerini yapmakta zorlanmaktadır. Bu bakımdan “yıldırma” davranışlarına maruz kalmak öğretmenlerin örgütsel yaşam kalitesini düşürebilmektedir (Uğurlu, Çağlar ve Güneş, 2012: 735).

Yıldırma davranışlarına karşı alınabilecek önlemler Uğurlu, Çağlar ve Güneş (2012, s.738) tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

Okullarda yıldırma davranışlarının öğretmenler üzerinde yarattığı etkiler düşünülerek okul yöneticilerinin gerek kendi gerek okul diğer çalışanlarının çalışanlar arasında rahatsızlık yaratan etkenlere karşı duyarlılıkları artırılmalıdır.

Okullarda yıldırma davranışlarına ilişkin kuramsal bilgi aktarımı yapılmalıdır. Öğretmenlerin, yıldırma davranışlarına ilişkin görüşleri okul yöneticileri tarafından anket, görüşme vb. yöntemlerle toplanmalıdır. Sonuçlara ilişkin eğitim çalışmalarına yer verilmelidir.

Cinsiyet farklılıklarının yıldırma davranışları üzerindeki etkisi dikkate alınarak, kadınlara yönelik ayrımcılık, rahatsızlık verici durumlar okul yönetimleri tarafından kontrol edilmelidir. Gerekli fiziksel ve sosyal düzenlemeler kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık temelinde şekillendirilmelidir. Öğretmenler arasında demokratik tutum ve davranışları geliştirecek, tarafların birbirlerine karşı sosyal bağlılıklarını artıracak etkinlik, toplantı gibi uygulamalara yer verilmelidir.

Okullarda etik liderlik davranışları, okul etik iklimi, okul etik kuralları okul çalışanları tartışılmalı bu kavramların anlam ve önemine ilişkin paylaşımlar gerçekleştirilmelidir.

ii. Öğrenciden Öğretmene Yönelik Şiddet

Öğretmenler öğrencilere bilgi veren ve onların sosyal ve psikolojik gelişimleri için güvenilir bir ortam sağlayan yetişkinlerdir. Öğrenciler için birer rol model olarak görülürler ve öğrencilerin korunmasından sorumludurlar. Buna rağmen öğretmenler de öğrencilerden gelen şiddetin hedefi olabilirler (Lyon ve Douglas, 1999, akt. Chen ve Astar, 2009: 3).

Öğretmenlere yönelik şiddet öğretmenin can sağlığı için endişe etmesine yol açtığı gibi işini tamamen bırakmasına da sebep olabilir. Buna rağmen öğretmenleri şiddetten korumak için hazırlanan sadece birkaç program vardır (Astor, v.d., 2005, akt. Chen ve Astar, 2009: 4).

Öğretmenlere yönelik şiddet fiziksel, sözselsel, duygusal, doğrudan veya dolaylı olabilir.

Öğretmene yönelik şiddet tehdit, fiziksel şiddet, isim takma, dedikodu yayma, iftira atma gibi davranışları içerebilir.

Öğrenciden öğretmene yönelik en yaygın şiddet türü sözlü şiddettir (Lokmić, Opić ve Bilić, 2013).

ABD’de yapılan bir suç anketine göre, 2003-2004 yılları arasında ilk ve ortaokul öğretmenlerinin yüzde 7’si fiziksel şiddet ile tehdit edildiğini söylerken yüzde 3’ü kendi okullarındaki bir öğrenci tarafından saldırıya uğradığını ifade etmiştir. Ortaokul öğretmenlerinin ilkökul öğretmenlerinden daha fazla tehdide maruz kaldığı ortaya konulmuştur (Dinkes, Cataldi, Kena ve Baum, 2006: 20).

Wilson, Douglas ve Lyon (2011) tarafından 731 öğretmenle yapılan araştırma sonucunda öğretmenlerin yüzde 6’sı tehdit edildiklerini, yüzde 4’ü bir silah olmadan fiziksel olarak saldırıya uğradıklarını, yüzde 1’i de bir silah ile şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 37.9’u çalışma hayatları boyunca en az bir kez kendilerini güvensiz durumda hissettiklerini söylemiştir.

Lokmić, Opić ve Bilić (2013)’in 175 öğretmen ile yaptıkları çalışmaya katılan öğretmenlerin %74.3’ü çalıştıkları süre boyunca öğrencilerinden şiddet gördüklerini söylemiştir. Öğrencilerin internette öğretmenleriyle ilgili uygunsuz ve doğru olmayan paylaşımlar yaptıkları da ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi öğrencinin öğretmenin yanında bu tür davranışları sergilemekten korkması ve internette kendisini daha özgür hissetmesidir. Yaşça büyük ve deneyimi fazla olan öğretmenler daha az şiddete maruz kalmaktadır. Bunun sebebi deneyimli öğretmenlerin disiplin sağlamada daha başarılı olmaları ve öğrencilerin kışkırtmalarına daha az önem vermeleri olabilir.

Öğretmenin bu şekilde bir ortamda bulunması ve bu tarz davranışlara maruz kalması elbette ki eğitimi de etkileyecektir. Öğretmenin öğretme yeteneği, motivasyonu, öğrencilere bakış açısı şiddetten olumsuz etkilenecektir (Wilson, Douglas ve Lyon, 2011: 2366).

iii. Veliden Öğretmene Yönelik Şiddet

Okullarda şiddet olayları kapsamında literatürde öğretmene yönelik veli şiddetinin varlığına dair çalışmaların azlığı dikkat çekicidir. Okullarda öğretmenlere dönük saldırılar fiziksel şiddet, sözel ve cinsel taciz, küfür, hakaret, tehdit, terörle korkutma, psikolojik baskı, mobbing, kesici, delici ve ateşli silahla ya da başka bir enstrümanla zarar verme vb. şeklinde gerçekleşmektedir (Cemaloğlu, 2007, akt. Atmaca ve Öntaş, 2014).

Bazı velilerde görülen “ezilmişlik” ve “ötekileştirilmişlik” duygusu, okula ve öğretmene yönelik bastırılmış bir öfkeye sebep olabilir. Kimi bireylerin formal ya da informal olarak mensubu oldukları birtakım güç odakları ya da çevrelerin baskı ve nüfuzunu kullanarak oluşturdukları fiziksel ve psikolojik şiddet; öğretmenlerin karşılaştıkları bir durum haline gelmiştir. Aile hayatlarında yaşadıkları düzensizlikleri ve aile içi sorunları bazı veliler okullara da aksettirmektedirler.

Özel okullarda yaşanan şiddetin türü daha çok ekonomik güç tabanlıdır. Bu okulların velileri kendi özel hayatlarında sahip oldukları gücü, iktidarı ve nüfuzu kullanarak okul faaliyetlerine müdahale etmek istemektedirler. Genellikle okul yönetimini ve öğretmenleri kendi çalışanları gibi algırlar. Özel okul öğretmenlerinin çoğu zaman işlerini kaybetme korkusundan yaşadıkları şiddeti gizledikleri görülmüştür.

Bölgeler arasında hatta aynı şehrin farklı yerleşim yerlerinde farklı şiddet türlerini görmek mümkündür. Bu durum, şiddetin bu farklılaşan tipolojisi, bölgelerin kalkınmışlığı, eğitim

seviyesi, velilerin öğretmenlere olan yaklaşımları, zihinlerdeki öğretmen algısı, okulların o bölgedeki işlevselliği ya da işlevsizliğine göre çeşitlenmektedir (Atmaca ve Öntaş, 2014).

TÜRKİYE’DE EĞİTİM VE ŞİDDET

Milli Eğitim Bakanlığı’nın “Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji Belgesi Taslak Değerlendirme Raporu”na göre, Mayıs 2006 sonu itibarıyla son beş ayda okullarda çıkan olaylarda 14 öğrenci öldürülmüş, 104 öğrenci ve üç öğretmen de yaralanmıştır. Raporda, çocuklar ve gençlerin şiddetin sadece mağduru olmayıp aynı zamanda faili durumunda oldukları belirtilmektedir. Bu rakamların ötesinde toplumda gizlenen olayların olduğu da ifade edilmekte ve ayrıca rapora göre, şiddetin sözel, duygusal, ekonomik ve cinsel boyutları kolayca belirlenmemektedir (MEB, 2006: 5-6).

A. Türkiye’de Öğretmene Yönelik Şiddet

Doğu toplumlarının getirdiği kültür anlayışından dolayı öğretmene yönelik bir şiddet olayının gözden kaçması mümkün değildir. Genel olarak Türk kültürünün getirdiği geleneksel, otoriter kültürel miras öğrencilerin öğretmenlere itaatsizlik yapmasına izin vermez. Haliyle Türkiye’deki öğretmenler nadiren öğrenci şiddetine maruz kalır.

Öğretmenlere yönelik en önemli saldırgan davranışlar PKK gibi terörist grupları tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 1987 ve 1999 yılları arasında 141 öğretmen PKK tarafından öldürülmüş, 45 öğretmen ağır şekilde yaralanmıştır. Bu olaylar özellikle öğretmenlere değil bölge halkına yönelik gerçekleştiği için bu durumları öğretmene yönelik şiddet olarak kabul etmek doğru olmayacaktır (Sümer, Aydın, 1999: 337).

Yakın tarihte gerçekleşen şiddet olayına örnek olarak 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’nda öğrencileriyle birlikte Türk bayrakları eşliğinde gösteri hazırlayan Öğretmen Seçil Yıldız’ı PKK/YPG’li teröristler sosyal medyada hedef göstererek tehdit etti. Halk #SeçilÖğretmenyalnızdeğildir etiketi ile paylaşımlar yaparak desteğini gösterdi.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın başlattığı “ Şiddet Sıfır Öğretmenler Pekişi” adlı proje öğretmene yönelik artan şiddet olaylarına dikkat çekmek ve önlemek için başlatılan bir projedir. Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk’un Instagram hesabından konuyla ilgili yaptığı açıklama şöyledir:

“... Eğitim çalışanlarına karşı, her türlü şiddete veya tehdide başvuran kişilere yönelik Türk Ceza Kanunu’nda ve ilgili mevzuatlarda yeni yasal düzenleme yapılması için bakanlıklar arasındaki işbirliği başlattık. Şiddete maruz kalan eğitim çalışanlarına kolluk kuvvetleri ve yetkililer tarafından hızlı müdahalenin sağlanması için KIRMIZI TEBEŞİR mobil uygulama sistemi oluşturduk ve yaygınlaşması için çalışmalar başlattık. Şiddete maruz kalan eğitim çalışanlarına bakanlığımızca hukuki destek sağlanacağı gibi, şikâyet gerekliliğinin duyulmaksızın yasal sürecin bakanlığımızın ilgili birimlerince takip edileceği bir yapı kurduk. Okullarımızda öğrenci-veli-öğretmenler arasında daha sağlıklı iletişim kurulabilmesi için görüşme ve ziyaretçi ortamları oluşturulması için çalışmalar başlattık.

Okullarda yaşanan şiddet olayları okul ortamını, öğrenci ve öğretmen motivasyonunu olumsuz olarak etkilemektedir. Eğitimciye yönelen şiddetin son bulması için konuyu bizzat takip ediyor ve toplumumuzdan bu konuda sonsuz destek bekliyorum.”

B. Türkiye’de Öğrenciye Yönelik Şiddet

Gözütok’un (1993) gazetelerden topladığı eğitimde şiddetle ilgili bazı haberler şöyledir:

“İstanbul’da bir lise öğrencisi okul müdürü tarafından dövüldükten sonra intihar etti.”

“Lise öğrencileri bir disiplin yöntemi olarak fiziksel şiddeti kullanan öğretmenlerini protesto etti.”

“Kayseri’de öğretmenin kafasına sopayla vurduğu bir ilkokul öğrencisi hastaneye kaldırıldı.”

“Öğretmenin attığı yumruk bir öğrenciyi kör etti.” (akt. Sümer, Aydın, 1999: 338)

Ülkemizde öğretmenlerin öğrencilere uyguladıkları şiddet davranışlarını inceleyen araştırmaların sayısı, öğrenciler arasındaki şiddet davranışlarını araştıran çalışmalara göre daha azdır. Sınırlı sayıdaki araştırma sonucuna göre, öğretmenlerden öğrenciye yönelik en yaygın sergilenen şiddet davranışının fiziksel ceza olduğunu göstermektedir (Pişkin, v.d., 2014).

Türkiye’deki otoriter kültür anlayışı şiddetin bir disiplin aracı olarak kullanılmasını destekler. Türkçede kullanılan “ Kızını dövmeyen dizini döver.” “Eti sizin kemiği bizim.” “Öğretmenin vurduğu yerde gül biter.” atasözleri de durumu özetlemektedir. Yapılan bir araştırmada çoğu öğretmen şiddeti bir disiplin yöntemi olarak kullandığını çünkü kendilerinin de öğretmenleri tarafından bu şekilde yetiştirildiğini, bu yüzden eğitimde şiddeti sorun olarak görmediklerini söylemişlerdir (Timuroglu, 1983, akt. Sümer, Aydın, 1999: 337).

Öğrencilerin çoğu, kulak ve saç çekmeyi, tokat atmayı, tebeşir ya da silgi atmayı öğretmenlerinin en yaygın kullandıkları ceza yöntemleri olarak ifade etmişlerdir (Gözütok, v.d, 2006, akt. Pişkin, v.d, 2014).

Öğrenciye yönelik psikolojik şiddet de Türkiye’deki okullarda yaygındır. Dalga geçme, öğrenciyi başarısızlığa güdüleme, notla tehdit etme, isim takma gibi davranışlar yaygındır.

Fiziksel ya da bedensel ceza ile okul şiddeti nedensel bir ilişkiye sahip olduğu açıktır. Fiziksel cezanın kullanımı okullardaki şiddet olasılığını artırmaktadır (Straus, 1991, akt. Pişkin, v.d., 2014). Bundan dolayı, öğretmenler tarafından cezalandırılan ya da anne-babası tarafından kötü olarak algılanan çocuklar, uygunsuz davranışları sürdürmeye devam etmektedirler. Ada (2010) okul disiplin sürecinde cezalandırılan öğrencilerin zorbalığa daha çok dahil olduklarını bulmuştur (akt. Pişkin, v.d., 2014).

Günümüzde durum değişmektedir. Öğrenciye yönelik şiddet büyük oranda kabul edilebilir olmaktan çıkmıştır.

SONUÇ

Şiddet, günümüzde toplumun hemen her katmanında farklı şekilde meydana gelen toplumsal bir olgu haline gelmiş bulunmaktadır. Şiddete maruz kalan bireylerin, bu şiddetten fiziksel ve psikolojik olarak etkilendikleri, bireylerin özel hayatlarında, sosyal hayatlarında ve iş hayatlarında şiddetin yansımalarının olduğu görülmektedir. Okullar insan popülasyonunun en yoğun olduğu kurumlardan biridir. Okulun bu yönü birçok insan ilişkisini de beraberinde getirmektedir. Okullarda şiddet, okul faaliyetlerini, öğretmen ve öğrenci, öğretmen ve okul yönetimi, öğretmen ve veli diyaloglarını sekteye uğratan, moral, motivasyon ve heyecan

kaybına neden olan bir durumdur (Atmaca ve Öntaş, 2014). Okullarda şiddeti azaltmak için öncelikle konuya dikkat çekilmeli, öğretmen ve öğrenciler böyle bir durumla karşı karşıya kaldıklarında ne yapacakları konusunda bilgilendirilmeli, gerekli koruma ve iyileştirme programları oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Atmaca, T., ve Öntaş, T. (2014). Velilerin öğretmenlere uyguladığı şiddete yönelik nitel bir araştırma. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 47-62.
- Benbenishty, R. ve Astor, R. A. (2005). *School violence in context: Culture, neighbourhood, family, school, and gender*. New York: Oxford University Press.
- Chen, J. K. ve Astor, R. A. (2008). Students' reports of violence against teachers in Taiwanese schools. *Journal of school violence*, 8(1), 2-17.
- Diamond, A. B., Callahan, S. T., Chain, K. F. ve Solomon, G. S. (2016). Qualitative review of hazing in collegiate and school sports: consequences from a lack of culture, knowledge and responsiveness. *Br J Sports Med*, 50(3), 149-153.
- Dinkes, R., Cataldi, E.F., Kena, G., and Baum, K. (2006). Indicators of School Crime and Safety: 2006 (NCES 2007-003/NCJ 214262). U.S. Departments of Education and Justice. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Elmas, S. (2017). Sporda Kabul Sınavası Sürecinde Mağdurlar: Çocuklar ve Gençler. *Birikim Dergisi*, Web: <https://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/8175/sporda-kabul-sinamasi-surecinde-magdurlar-cocuklar-ve-gencler#.Xd1vuugzbIU> adresinden 26.11.2019 tarihinde alınmıştır.
- Flores, R. L. (2005). Developmental aspects of school violence. F. Denmark, H. H. Krauss, R. W. Wesner, E. Midlarsky, U. P. Gielen (Ed.) *Violence in schools* (ss. 75-84). New York: Springer Science+Business Media, Inc
- Gözütok, F. D. (1993). Disiplin sağlamada öğretmen davranışları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 703-711.
- Hazing Prevention Org, Web: <https://hazingprevention.org/home/hazing/facts-what-hazing-looks-like/> adresinden 26.11.2019 tarihinde alınmıştır.
- Lee, C. (2004). *Preventing bullying in schools: A guide for teachers and other professionals*. London: Paul Chapman Publishing.
- Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European journal of work and organizational psychology*, 5(2), 165-184.
- Lipkins, S. (2006). *Preventing hazing: How parents, teachers, and coaches can stop the violence, harassment, and humiliation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Lokmić, M., Opić, S., ve Bilić, V. (2013). Violence against teachers-rule or exception? *International Journal of Cognitive Research in science, engineering and education*, 1(2), 6-15.

- MEB. (2006). Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji Belgesi Değerlendirme Raporu ve Eylem Planı, Taslak. Ankara.
- Midlarsky, E. ve Klain, H. M. (2005). A history of violence in the schools. F. Denmark, H. H. Krauss, R. W. Wesner, E. Midlarsky, U. P. Gielen (Ed.) *Violence in schools* (ss. 37-54). New York: Springer Science+Business Media, Inc
- O'Moore, M. ve Minton, S. J. (2004). *Dealing with bullying in schools: A training manual for teachers, parents and other professionals*. London: Paul Chapman Publishing.
- Pişkin, M., Atık, G., Çinkır, Ş., Öğülmüş, S., Babadoğan, C. ve Çokluk, Ö. (2014). Öğretmen Şiddeti Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Doğrulanması. *Eurasian Journal of Educational Research*, 56, 1-24.
- Selçuk, Z. Web: <https://www.instagram.com/p/B5KviQBpyjK/> adresinden 26.11.2019 tarihinde alınmıştır.
- Smith, P. K. (Ed.). (2004). *Violence in schools: The response in Europe*. Taylor & Francis e-Library
- Sümer, Z. H., ve Aydın, G. (1999). Incidence of violence in Turkish schools: A review. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 21(4), 335-347.
- Uğurlu, C. T., Çağlar, Ç., ve Güneş, H. (2012). Ortaöğretim okullarında yıldırma (mobbing) davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(4), 718-749.
- Wilson, C. M., Douglas, K. S. ve Lyon, D. R. (2011). Violence against teachers: Prevalence and consequences. *Journal of interpersonal violence*, 26(12), 2353-2371.
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health: summary*.
- World Health Organization. (2014). *Global status report on violence prevention 2014*.

**2015-2020 URAP TÜRKİYE SIRALAMALARI: AYDIN ADNAN MENDERES, DENİZLİ
PAMUKKALE VE MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTELERİNİN AKADEMİK
PERFORMANS KARŞILAŞTIRILMASI**

Ahmet Emre DERİNKÖK

Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi

Nedim YILDIZ

Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ÖZET

Günümüzde ulusal ve uluslararası çevrelerde üniversiteler arasındaki rekabetin artması, kişi ve kurumların üniversiteler hakkında karşılaştırılabilir birden çok farklı kriterleri dikkate alarak sıralama yapmasına yönelik ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. ODTÜ Enformatik Enstitüsü bünyesinde yer alan University Ranking by Academic Performance (URAP) Araştırma Laboratuvarı 2009 yılından buyana Türkiye'deki üniversiteleri akademik performanslarına göre sıralamaktadır. Türkiye sıralamasında, Web of Science/InCites gibi uluslararası kaynaklar ile YÖK'ün yayınladığı veriler kullanılmıştır. URAP'ın üniversitelerimiz için geliştirdiği sıralama sisteminin temel hedefi, üniversitelerimizin akademik performanslarını diğer üniversitelerle karşılaştırabilmelerine yardımcı olmaktır. Üniversitelerimiz; URAP Türkiye, URAP Dünya ve URAP bilim alanı sıralamalarını inceleyerek ülke içindeki ve dışındaki üniversitelere göre kendi konumlarını belirleyebilir. URAP'ın amacı yükseköğretim kurumlarını akademik başarıları doğrultusunda değerlendirebilmek için bilimsel metotlar geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmaktır.

Bir ülkenin bilimsel ve teknolojik anlamda gelişmişliğini gösteren en önemli ölçütler arasında sahip olduğu üniversitelerin ürettiği bilimsel yayınların sayısı ve kalitesi yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı 2015-2020 URAP Türkiye sıralamaları verileri üzerinden Aydın Adnan Menderes, Denizli Pamukkale Ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitelerinin akademik performans durumlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Bu üniversitelerin akademik performans sıralamasında dokuz gösterge kullanılmıştır. Bunlar; makale sayısı, öğretim üyesi başına düşen makale sayısı, atıf sayısı, öğretim üyesi başına düşen atıf sayısı, toplam bilimsel doküman (yayın, tebliğ vb.) sayısı, öğretim üyesi başına düşen toplam bilimsel doküman sayısı, doktora mezun öğrenci sayısı, doktora öğrenci sayısının toplam öğrenci içindeki yüzdesi, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısıdır. Sıralamada kullanılan dokuz gösterge eşit ağırlık yüzdelerine sahiptir. Bu göstergeler ile üniversitelerin toplam çıktıları, üretkenlikleri, akademik performanslarının sürekliliği ve güncelliği ölçülmektedir. Bu çalışma sonuçlarının üniversitelerin kendi akademik performanslarını diğer üniversitelerle karşılaştırabilmesine ve belirlenen göstergelere göre gelişmeye açık yanlarını fark etmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversiteler, URAP, Akademik Performans

1.GİRİŞ

İlk üniversite sıralaması 1983 yılında ABD’de US News & World Report tarafından yapılmış, ulusal bir sistem olan Best Colleges sıralamasıdır (King, 2009). Üniversitelerin küresel anlamda sıralanması ise ilk kez 2003 yılında Shanghai Jiao Tong Üniversitesi tarafından Çin’deki üniversitelerin dünya üniversiteleri arasındaki konumunu görüp, zayıf ve güçlü yanlarını saptamak amacıyla geliştirilen Academic Ranking of World Universities (ARWU) olmuştur (“ARWU”, 2015).

Üniversitelerin performansları sıralama sistemleriyle birlikte uluslararası görünürlüğe sahip olmaktadır. Üniversiteler bu sistemleri kullanarak marka değerini oluşturacak stratejiler geliştirebilir. Sıralama sistemlerinde kullanılan kriterlerin önemli bir oranı üniversitelerin yayın performanslarının sayısı ve etki değerleriyle ilgilidir. Üniversiteler, değerlendirme kriterleriyle ilgili gerekli düzenlemeleri yaparak eğitim kalitesi yüksek bir yükseköğretim kurumu olarak uluslararası alanda görünür hale gelebilir, sıralamada üst seviyede yer almasıyla marka değerini artırabilir (Erarslan, 2015). Üniversiteler, uluslararası sıralama listelerinin yayınlanmasının hemen ardından bu listelerdeki konumlarını bir başarı ve gurur kaynağı olarak web sayfaları, televizyon programları, Facebook ve Twitter hesapları gibi çeşitli ortamlardan duyurmaktadırlar (METU/ODTÜ, 2015).

Öğretim elemanlarının bilimsel çalışma yapma ve yayın yeteneği sonucu ortaya çıkan eserler (kitap, makale, bildiri, tebliğ, proje, sanat dalındaki eserler, burslar, ödüller, yabancı dil ve bilim sınavlarındaki başarılar, editörlükler, atıflar) onun akademik performansını belirtir. Akademik performansı yüksek olan akademisyenler, uygun zemin ve ortam buldukları üniversitelerde verimli ve üretken olurlar (Okur, 2007).

Türkiye’de uluslararası üniversite sıralamaları ile ilgili olarak yaşanan önemli gelişmelerden biri YÖK’ün bu amaçla ilk kez yaptığı değerlendirme toplantısı olmuştur (“YÖK”, 2015). Türkiye’de ODTÜ Enformatik Enstitüsü bünyesinde geliştirilmiş, akademik performansa göre dünyadaki en iyi 2000 üniversiteyi sıralamayı amaçlayan URAP’ın (<http://tr.urapcenter.org/>) 2009 yılında ilk çıkış amacı Türk üniversitelerini sıralamak olmuştur.

2.URAP (University Ranking By Academic Performance)

ODTÜ Enformatik Enstitüsü bünyesinde yer alan University Ranking by Academic Performance (URAP) Araştırma Laboratuvarı 2009 yılından buyana Türkiye’deki üniversiteleri akademik performanslarına göre sıralamaktadır. Türkiye sıralamasında, Web of Science/InCites gibi uluslararası kaynaklar ile YÖK’ün yayınladığı veriler kullanılmıştır. URAP’ın üniversitelerimiz için geliştirdiği sıralama sisteminin temel hedefi, üniversitelerimizin akademik performanslarını diğer üniversitelerle karşılaştırabilmelerine yardımcı olmaktır. URAP Araştırma Laboratuvarı 2009 yılında; Türkiye ve dünya üniversitelerini akademik performanslarına göre sıralayabilmek için bilimsel üretkenliğin sayı ve kalitesini belirleyen göstergeler olan makale ve atıflara dayalı bir model geliştirmiştir (<http://tr.urapcenter.org/>). Tablo 1’de yer alan dokuz gösterge eşit ağırlık yüzdelere sahiptir. Bu göstergeler ile üniversitelerin toplam çıktıları, üretkenlikleri, akademik performanslarının sürekliliği ve güncelliği ölçülmektedir (<http://tr.urapcenter.org/2019/2019.php>).

Tablo 1: 2019-2020 URAP Üniversitelerin Genel Sıralamasında Kullanılan 9 Gösterge

No	Gösterge	Amaç	Açıklama
1	Makale Sayısı	Araştırma	2018 yılına ait SCI, SSCI ve AHCI taramalarına giren ve etkinlik çarpanı bakımından ilk %75'lik dilimde yer alan dergilerde basılan makale sayısı
2	Öğretim Üyesi Başına Düşen Makale Sayısı	Araştırma	2018 yılına ait SCI, SSCI ve AHCI taramalarına giren ve etkinlik çarpanı bakımından ilk %75'lik dilimde yer alan dergilerde basılan makale sayısı / 2018-2019 yılı Öğretim Üyesi Sayısı
3	Atıf Sayısı	Araştırma	2014-2018 yılları arasında alınan toplam atıf sayısı
4	Öğretim Üyesi Başına Düşen Atıf Sayısı	Araştırma	2014-2018 yılları arasında alınan toplam atıf sayısı / 2016-2017 yılı Öğretim Üyesi Sayısı
5	Toplam Bilimsel Doküman Sayısı	Araştırma	2014-2018 yılları arasında yapılan toplam yayın, tebliğ vb. sayısı
6	Öğretim Üyesi Başına Düşen Toplam Bilimsel Doküman Sayısı	Araştırma	2014-2018 yılları arasında yapılan toplam yayın, tebliğ vb. sayısı3 / 2016-2017 yılı Öğretim Üyesi Sayısı
7	2015-2016 Yılı Doktora Mezun Sayısı	Eğitim ve Araştırma	2017-2018 Öğretim Yılı doktora öğrenci sayısı
8	Doktora Öğrenci Oranı	Eğitim ve Araştırma	2017-2018 Öğretim Yılı doktora öğrenci sayısı / aynı dönemdeki toplam öğrenci sayısı
9	Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Eğitim	2018-2019 Öğretim Yılı toplam öğrenci sayısı / 2018-2019 yılı Öğretim Üyesi Sayısı

1. , 3. ve 5. göstergelerin büyük üniversitelerin lehine olduğu düşünülebilir, ancak bu kurumların dünya bilimine daha çok katkı yaptıkları da bir gerçektir. Bu katkıları nedeniyle yüksek puan almaları doğaldır. Tablodaki 2. , 4. ve 6. göstergeler ise, üniversitelerin büyüklüğünden bağımsız olarak kişi başına üretkenliği ölçmektedir. Böylece büyük üniversiteler toplam çıktılarından, küçükler ise üretkenliklerinden dolayı yüksek puan alma şansına sahiptir. Performansın sürekliliği; 3.,4., 5. ve 6. göstergeler, güncelliği ise diğer göstergeler ile ölçülmektedir. Ayrıca SCI, SSCI ve AHCI endekslerine giren dergilerdeki makale sayıları az olan ancak konferans, kitap vb. ağırlıklı bilimsel çalışması olan üniversitelerin bu çabası da 5. ve 6. göstergelerden aldıkları puanlarla değerlendirilmektedir. Tablo 2’de 2019-2020 URAP Türkiye’deki üniversitelerin akademik performans puan ve sıralamaları (İlk 10) gösterilmektedir. Hacettepe Üniversitesi toplam 802,91 puanla birinci sırada yer almaktadır.

Tablo 2: 2019-2020 URAP Üniversitelerin Akademik Performans Puan ve Sıralamaları (İlk 10)

Üniversiteler	Makale(1)	Atıf(2)	Bilimsel Doküman(3)	Doktora Mezun/Öğrenci(4)	Öğr.Üyesi/ Öğrenci(5)	Toplam Puan
Hacettepe	181.16	200.00	182.96	180.47	58.33	802.91
Orta Doğu Teknik	93.66	185.57	186.04	173.29	44.19	782.75
İstanbul Teknik	194.86	183.10	180.08	161.94	43.70	763.68
İstanbul	161.56	162.54	167.98	174.94	50.15	717.17
Koç	179.11	175.23	170.73	123.53	68.36	716.97
Ankara Üniversitesi	155.41	154.42	157.67	190.61	50.33	708.45
Boğaziçi	172.78	175.62	166.74	123.53	44.59	683.27
Ege	151.35	152.70	157.36	155.43	61.36	678.20

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

İhsan Doğramacı Bilkent	176.45	182.51	171.74	101.11	44.22	676.03
Gebze Teknik	160.93	165.07	158.38	132.49	56.05	672.92

Tablo 3'te 2019-2020 URAP Türkiye'deki üniversitelerin akademik performans puan ve sıralamaları (Son 10) gösterilmektedir. İstanbul Esenyurt Üniversitesi toplam 98,41 puanla son sırada yer almaktadır.

Tablo 3: 2019-2020 Tüm Üniversitelerin Akademik Performans Puan ve Sıralamaları (Son 10)

Üniversiteler	Makale(1)	Atıf(2)	Bilimsel Doküman(3)	Doktora Mezun/Öğrenci(4)	Öğr.Üyesi/ Öğrenci (5)	Toplam Puan
Mardin Artuklu	29.65	29.18	28.12	26.53	59.32	172.80
İstanbul Gedik	16.14	18.29	23.45	49.82	62.08	169.78
Haliç	9.50	32.68	42.48	68.43	14.51	167.60
Bandırma 17 Eylül	46.52	25.04	21.45	18.79	41.48	153.28
Avrasya	26.06	32.31	15.61	14.58	41.71	130.26
İstanbul 29 Mayıs	0.80	1.12	9.25	58.65	55.25	125.06
Türk-Alman	8.83	35.37	9.29	17.17	53.96	124.63
Nuh Naci Yazgan	27.92	34.55	33.32	0.20	27.69	123.68
Nişantaşı	15.16	25.43	19.69	3.28	47.00	110.56
İstanbul Esenyurt	15.52	19.74	14.21	0.20	48.74	98.41

- (1) 2018 yılı makale sayısı puanı + Öğretim üyesi başına düşen 2018 yılı makale sayısı puanı.
- (2) Atıf sayısı (2014-2018 yılları arası yayınlanan makalelere verilen) puanı + Öğretim üyesi başına düşen atıf sayısı (2014-2018 yılları arası yayınlanan makalelere verilen) puanı.
- (3) 2014-2018 yılları arası yapılan toplam bilimsel doküman (yayın, tebliğ vb.) sayısı puanı + Öğretim üyesi başına düşen toplam bilimsel doküman (yayın, tebliğ vb.) sayısı puanı.
- (4) Doktora mezun öğrenci sayısı puanı + doktora öğrenci sayısının toplam öğrenci içindeki yüzdesi puanı.
- (5) Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı puanı.

3. AYDIN ADNAN MENDERES, DENİZLİ PAMUKKALE VE MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTELERİNİN AKADEMİK PERFORMANS KARŞILAŞTIRILMASI

Bu çalışmanın amacı 2015-2020 URAP Türkiye sıralamaları verileri üzerinden 1992 yılında kurulmuş olan Aydın Adnan Menderes, Denizli Pamukkale Ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitelerinin akademik performans durumlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Tablo 4'te bu üniversitelerin 2018-2019 dönemine ait akademisyen ve öğrenci sayılarına ait bilgiler gösterilmektedir. Genel toplamda en fazla akademisyen ve öğrenci sayısı Pamukkale Üniversitesinde bulunmaktadır(<https://istatistik.yok.gov.tr/>).

Tablo 4: Üniversitelerin Akademisyen ve Öğrenci Sayıları

Üniversiteler	Akademisyen	Öğrenci Sayısı				
		Önlisans	Lisans	YLisans	Doktora	Genel Toplam
Aydın Adnan Menderes	1889	18131	29233	3089	656	51109
Muğla Sıtkı Koçman	1643	14162	24023	2359	514	41058
Pamukkale	2118	15186	35889	2821	660	54556

Tablo 5'te 2015-2020 URAP Üniversitelerin akademik performans puan ve sıralamaları yer almaktadır. Tüm dönemlerde Pamukkale Üniversitesinin puan ve sıralamasının önde olduğu görülmektedir. 2015-2016

IV. ULUSLARARASI BATTALGAZİ BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ TAM METİN KİTABI

döneminde geride olan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinin daha sonraki yıllarda Aydın Adnan Menderes Üniversitesini puan ve sıralamada geçmiştir.

Tablo 5: 2015-2020 URAP Üniversitelerin Akademik Performans Puan ve Sıralamaları

Üniversiteler	2015-2016		2016-2017		2017-2018		2018-2019		2019-2020	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
Aydın Adnan Menderes	57	434,87	54	419,67	61	436,84	63	426,62	68	423,89
Denizli Pamukkale	44	486,80	37	481,72	36	509,30	40	409,68	44	482,39
Muğla Sıtkı Koçman	61	421,43	49	428,02	55	448,50	54	443,73	53	456,46

Tablo 6’da 2015-2020 URAP Üniversitelerin akademik performans makale puan ve sıralamaları yer almaktadır. 2015-2019 dönemlerinde Pamukkale Üniversitesinin 2019-2020 döneminde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinin puan ve sıralamasının önde olduğu görülmektedir.

Tablo 6: 2015-2020 URAP Üniversitelerin Akademik Performans **Makale** Puanı

Üniversiteler	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
	Puan	Puan	Puan	Puan	Puan
Aydın Adnan Menderes	88,46	96,89	99,07	97.70	97.61
Denizli Pamukkale	114,72	117,02	128,27	110.74	102.34
Muğla Sıtkı Koçman	94,86	114,25	111,30	105.77	105.28

Tablo 7’de 2015-2020 URAP Üniversitelerin akademik performans atıf puan ve sıralamaları yer almaktadır. Tüm dönemlerde Pamukkale Üniversitesinin puan ve sıralamasının önde olduğu görülmektedir.

Tablo 7: 2015-2020 URAP Üniversitelerin Akademik Performans **Atıf** Puanı

Üniversiteler	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
	Puan	Puan	Puan	Puan	Puan
Aydın Adnan Menderes	94.09	88.64	94.76	92,32	91,92
Denizli Pamukkale	108.23	113.06	124.49	123,43	122,54
Muğla Sıtkı Koçman	87.26	87.74	94.20	98,53	101,45

Tablo 8’de 2015-2020 URAP Üniversitelerin akademik performans bilimsel doküman puan ve sıralamaları yer almaktadır. Tüm dönemlerde Pamukkale Üniversitesinin puan ve sıralamasının önde olduğu görülmektedir.

Tablo 8: 2015-2020 URAP Üniversitelerin Akademik Performans **Bilimsel Doküman** Puanı

Üniversiteler	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
	Puan	Puan	Puan	Puan	Puan
Aydın Adnan Menderes	96,85	98,79	102,11	103,62	103,86
Denizli Pamukkale	115,13	115,33	124,48	118,55	118,23
Muğla Sıtkı Koçman	93,46	96,67	108,28	110,08	111,77

Tablo 9’da 2015-2020 URAP Üniversitelerin akademik performans doktora mezunu/Öğrenci sayısı puan ve sıralamaları yer almaktadır. Tüm dönemlerde Pamukkale Üniversitesinin puan ve sıralamasının önde olduğu görülmektedir.

Tablo 9: 2015-2020 URAP Üniversitelerin Akademik Performans **Dok M./Öğrenci** Puanı

Üniversiteler	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
	Puan	Puan	Puan	Puan	Puan
Aydın Adnan Menderes	96,65	83,34	82,62	79,70	79,95
Denizli Pamukkale	101,09	86,33	85,60	89,56	89,28
Muğla Sıtkı Koçman	93,65	79,31	78,51	76,64	86,15

Tablo 10’da 2015-2020 URAP Üniversitelerin akademik performans Öğretim Üye/Öğrenci sayısı puan ve sıralamaları yer almaktadır. 2015-2019 dönemlerinde Aydın Adnan Menderes Üniversitesinin 2019-2020 döneminde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinin puan ve sıralamasının önde olduğu görülmektedir.

Tablo 10: 2015-2020 URAP Üniversitelerin Akademik Performans **Öğr. Üye/Öğrenci** Puanı

Üniversiteler	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
	Puan	Puan	Puan	Puan	Puan
Aydın Adnan Menderes	58,82	52,01	58,27	53,27	50,55
Denizli Pamukkale	47,64	49,98	46,44	49,40	50,00
Muğla Sıtkı Koçman	52,23	50,05	56,22	52,71	51,82

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda popüler olan ve sayıları giderek artan uluslararası üniversite sıralama sistemleri kalitenin bir göstergesi olarak algılanmakta ve üniversiteler tarafından önemli bir pazarlama aracı olarak kullanılmaktadır. Öte yandan, politika yapıcı ve karar verici konumdaki kişilerin de üniversite sıralamalarını önemsendiği stratejik belgelerde, politika ve yönetmeliklerde üniversite sıralamalarıyla ilgili maddelerin yer almasından anlaşılmaktadır (Doğan, 2017).

Üniversite sıralama sistemlerinin sonuçları ülkeler, üniversiteler, öğrenciler, işverenler başta olmak üzere birçok kesim tarafından oldukça önemsenmekte ve sıralama sonuçları üniversitelerin kaliteleri ile eşdeğer tutulmaktadır (Chen ve Liao, 2012). Bu çalışma sonuçlarının üniversitelerin kendi akademik performanslarını diğer üniversitelerle karşılaştırabilmesine ve belirlenen göstergelere göre gelişmeye açık yanlarını fark etmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Pamukkale Üniversitesi genel puan ve sıralamada diğer iki üniversite ile karşılaştırıldığında toplam çıktıları, üretkenlikleri, akademik performanslarının sürekliliği ve güncelliği açısından daha önde olduğu görülmektedir. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinin ise her geçen dönem performansını iyileştirmiş ve Aydın Adnan Menderes Üniversitesinin puan ve sıralamada önüne geçmiştir.

İlk dünya sıralamasının 2003’te ortaya çıkışından bu yana, Türk üniversitelerinin çoğu dünya sıralamalarına girebilmek ve dünyanın iyi üniversitelerinin düzeyine yükselebilmek için çaba harcamaktadır. Mevcut durumda, URAP Dünya sıralamasında ilk 500’e girebilen üniversitemizin olmaması, sıralamalarda yükselebilmek için yapılan çalışmaların yeterince etkili olmadığını göstermektedir. Bu olumsuzluğu giderebilmek için tüm üniversitelerimizin daha fazla çaba göstererek etki değeri yüksek dergilerdeki makale sayılarını hızla artırmaları gerekmektedir (<http://tr.urapcenter.org/2019/2019.php>).

KAYNAKÇA

- ARWU. (2015). About academic ranking of world universities. Erişim adresi: <http://www.shanghairanking.com/aboutarwu.html> Erişim Tarihi: 08.02.2020
- Chen, K. ve Liao, P. (2012). A comparative study on world university rankings: A bibliometric survey. *Scientometrics*, 92, 89-103.
- Doğan, G. (2017). “Akademik Performans Odaklı Uluslararası Üniversite Sıralama Sistemlerinin Genel Sıralamalarına Ve Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi” Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Erarslan, İ. (2015). Üniversitelerin Uluslararası Görünürlüğü: Akademik Performans ve Üniversite Marka Değeri ilişkisi, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Volume 8 (1) , S: 37- 47.
- <http://tr.urapcenter.org/2019/index.php> Erişim Tarih: 02.02.2020
- <http://tr.urapcenter.org/2019/2019-2020-URAP-Turkiye-Siralamasi-Raporu.pdf> ErişimTarihi:03.02.2020
- <http://tr.urapcenter.org/2019/2019.php> Erişim Tarihi: 06.02.2020
- <https://istatistik.yok.gov.tr/> Erişim Tarihi: 06.02.2020
- King, R. (2009). *Governing universities globally: Organizations, regulation and rankings*. Edward Elgar Publishing Limited: Birleşik Krallık
- METU/ODTÜ. [METU_ODTU]. (2015,). ODTÜ 10 alanda dünyanın en iyi üniversiteleri arasında. <http://www.metu.edu.tr/tr/duyuru/odtu-10-alanda-dunyaninen-iyi-universiteleri-arasinda...> [Tweet]. Erişim adresi: https://twitter.com/METU_ODTU Erişim Tarihi:06.02.2020
- Okur, M.H. (2007), *Yükseköğretim Hizmetlerinin Pazarlanmasında Marka Değeri Oluşturma ve Geliştirme Stratejileri: Ankara İlinde Örnek bir Çalışma*, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YÖK. (2015). Uluslararası sıralandırma sistemlerinin değerlendirilmesi toplantısı, Ankara. Erişim adresi:http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/23030032 Erişim Tarihi: 05.02.2020

TÜRKİYE’DEKİ HELAL ÖZELLİKLİ OTELLERİN TÜKETİCİ BEKLENTİLERİNİ KARŞILAMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: HALALBOOKING.COM ÖRNEĞİ

Ahmet Emre DERİNKÖK

Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi

Nedim YILDIZ

Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ÖZET

Türkiye toplumunda büyük bir kitle oluşturan muhafazakâr kesim, özellikle son yıllarda ekonomik, kültürel ve sosyal olarak geniş çaplı bir dönüşüm yaşamış, hayat standartlarında ortaya çıkan bu değişim neticesinde daha görünür hale gelmiştir. Kitle iletişim araçlarını kullanan, zenginleşen ve dolayısı ile küreselleşmiş dünyaya ayak uyduran muhafazakâr kesimin finanstan modaya, dekorasyondan turizme kadar pek çok alanda çeşitli tüketim ihtiyaçları ve talepleri önem kazanmıştır. Bu doğrultuda birçok ülke, dini inançlara, gelenek ve kültürel değerlere uygun konaklama tesislerine yatırım yapmakta, turistik ürün çeşitleri arasına helal turizmi de dahil etmektedir. Helal turizm, turizmin bütün özelliklerini ve çeşitlerini bünyesinde barındıran, turizmin kapsamına giren bütün etkinlikleri helal dairesi içinde yapmayı amaçlayan faaliyetlerin tümüdür. Dünya turizm pazarı incelendiğinde helal turizm pazarı içerisindeki payını giderek artırmaktadır. Bunun yanında ülkemizde de helal turizm alanında faaliyet gösteren konaklama tesislerinin sayısının yükseldiği de gözlemlenmektedir.

Diğer yandan bilginin hızlı bir şekilde yayılmasını ve böylece medyanın oluşmasını sağlayan kitle iletişim araçları, bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerle giderek değişim göstermiş ve günümüzde “yeni medya” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni medya, geleneksel medyanın aksine birçok kişinin aynı anda bilgi girişi sağlayabildiği bir yapı haline almıştır. Dolayısıyla “yeni medya” günümüzde herhangi bir konuda bilgi edinmenin en kolay yolu olarak görülmektedir. Yeni medya üzerinden paylaşılan kullanıcı deneyimleri ve beklentileri, daha önce ürünü deneyimlememiş veya deneyimlese dahi yeniden deneyimlemek isteyen tüketicilere fikir vermesi açısından önem kazanmıştır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’deki helal özellikli konaklama tesislerinde kalmış turistlerin otelde yaşadıkları deneyimi ve beklentilerinin halalbooking.com sitesinde paylaşılan yorumlar yardımıyla çözümlenmesidir. Bu doğrultuda halalbooking.com sitesinde Türkiye’de faaliyet gösteren en yüksek puanlı ilk 3 otelin kullanıcı yorumları nitel analiz yöntemlerinden içerik analizine tabi tutulacaktır. Sonuç olarak elde edilecek göstergeler ile tesislerin beklentileri karşılama düzeyleri, genel şikâyet nedenleri, tesis tercih nedenleri ve kullanıcı isteklerinin ortaya çıkması amaçlanmakta ve böylece çalışmanın helal turizm alanında faaliyet gösteren işletmelere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Helal Turizm, Tüketici Beklentileri, Sosyal Medya, Halalbooking.com

1. GİRİŞ

Özellikle son yıllarda muhafazakâr kesim ekonomik açıdan güçlenmiş ve sosyal yaşamda eskisine oranla daha fazla görünür olmaya başlamıştır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik anlamda güçlenen bu kesimin çeşitli talep ve tüketim ihtiyaçları da daha görünür hale gelmiş ve bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik pazarlama faaliyetleri uygulanmaya başlanmış, yeni ürün ve hizmetler ortaya çıkmıştır. Bu ürün ve hizmetler, İslami bankacılıktan moda ve dekorasyona hatta araştırmamızın konusu olan tatil ve turizm etkinliklerine kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bu yeni anlayışla muhafazakârlar doğası gereği modern olana uyum sağlamakta ve yeni bir hayat tarzı oluşturmaya çalışmaktadırlar (Sinan, 2009). Turizm insan temelli ve sosyolojik bir olay olduğundan, toplumsal değişimlerin, farklılaşmaların gözlemlenebileceği alanlardan biri olma niteliğini taşımaktadır. Boş zaman aktivitesi olarak yapılan tatiller için muhafazakâr dostu beş yıldızlı otellerin açılması ve rağbet görmesi söz konusu değişimi resmetmektedir (Demirezen, 2016).

Son yıllarda özellikle internet tabanlı bilgi iletişim teknolojileri sayesinde sosyal ağlarda kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikler, geniş bir bilgi kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla tüketicilerin yaşadıkları deneyimler ve ürün hakkında yazdıkları bilgi, görüş ve öneriler diğer kullanıcıların satın alma kararını etkilemektedir (Lerrthaitrakul ve Panjakajornsak, 2014). Sosyal medyada turistik ürünü deneyimleyen tüketiciler tarafından oluşturulan içerik ve yorumlar, turistler kadar firmalar tarafından da sıklıkla incelenmesi gereken bir kaynaktır. Konaklama işletmeleri için marka yaratma, ürün geliştirme ve kalite yönetimi konularında önemli birer geri dönüş ve bilgi kaynağı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Ye, Law, Gu ve Chen, 2011). Buradan hareketle çalışmanın amacı Türkiye'deki helal özellikli konaklama tesislerinde kalmış turistlerin otelde yaşadıkları deneyimi ve beklentilerinin halalbooking.com sitesinde paylaşılan yorumlar yardımıyla çözümlenmesidir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Muhafazakarlık belli bir geçmişe ve dolayısıyla ortak anılara sahip, irili ufaklı bütün toplumlarda, zamanla oluşan değerleri kaybetmemek ve korumak adına belli bir tutum, duruş ve davranış biçiminde kendini göstermektedir (Vural, 2011). Muhafazakâr düşünceye göre insan doğası gereği kendi için önemli olan ne varsa ki bunlara malı, fikrî değerleri, yargıları, kültürü, ahlak anlayışı gibi değerler dahildir, o değerleri muhafaza etmek için gayret gösterir. Bu nedenle muhafazakarlık kişiden kişiye farklılık arz edebilen bir düşünme biçimi, duruş, tutum ve tavidir. Açıkçası bu doğrultuda farklı sosyal kümelerden, kesimlerden veya farklı

aidiyetleri ve nitelikleri olan insanlar da muhafazakâr özellikler gösterebilmektedir (Koç ve Alptekin, 2016).

Toplum hayatında yaşanan gelişmelere uyum geleneklerden ve kültürden bağımsız bir şekilde gerçekleşmemektedir. Türk toplum yapısı incelendiğinde ise geleneklerin, adetlerin ve kültürün özel bir yeri ve önemi olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle Türk halkının dünya görüşü ve yeni olana uyumu teknolojik ve ekonomik alanın öğelerine ve gelişmelere bağlı değil kültürel etkilere göre şekillenmektedir. Bu durum modadan turizme kadar yaşamın her alanında gözlemlenmektedir. Sonuç olarak inanç ve değerler, geçmişi muhafaza etmeye yönelik olduğundan, Türk toplumunun genel olarak muhafazakâr bir dünya görüşünü benimsediği düşünülmektedir (Erkan, 2000).

Türkiye’de muhafazakâr kesimdeki değişimin en net görüldüğü alanlardan biri de turizm ve tatil olgusudur. Önceleri turizmi gereksiz ve hatta zararlı bir etkinlik olarak eleştiren anlayış yerini iktisadi bir etkinlik ve gündelik bir gereksinim olarak görülen anlayışa bırakmıştır. Yani günümüz itibarıyla Türkiye’de muhafazakârlar için tatil yapmak bir ihtiyaç olarak görülmekte ve ekonomik değeri bulunmaktadır. Fakat bu ihtiyacın karşılanması “Batılı” hayat tarzını benimsemiş kesime göre birtakım farklılıklar taşımaktadır. Bu farklılığın bir tezahürü olarak “helal turizm” olgusu ortaya çıkmış, yalnızca Türkiye’de değil tüm dünyada etkilerini göstermeye ve hızla gelişmeye başlamıştır (Yılmaz ve Güler, 2012).

Genellikle helal kelimesi telaffuz edildiğinde yiyecek-içecek akla gelmekle birlikte, tanımdan da anlaşılacağı üzere, helal sadece gıdayı değil, turizmi de içine alacak biçimde, dine aykırı olmayan her şeyi kapsamaktadır (Eravcı, 2017). Bu noktada helal turizm alternatif bir turizm çeşidi değil, turizmin bütün özelliklerini ve çeşitlerini bünyesinde barındıran, turizmin kapsamına giren bütün etkinlikleri helal dairesi içinde yapmayı amaçlayan faaliyetlerin tümüdür (Boğan, Batman, Sarıışık, 2016). Muhafazakâr dostu “helal otel” ise İslami kurallara ve kültüre göre tasarlanmış asıl fonksiyonu otel kavramının tanımında olduğu gibi geceleme ihtiyacını sağlamak olan ve bu hizmetin yanında yeme, içme ve eğlenme ihtiyaçlarını İslami kural ve inançlara uygun biçimde sunan tesislerdir. Söz konusu tesislerde İslam dinince yasaklı olan domuz eti ve alkol gibi ürünler bulunmamakta, müşterilerin ibadetlerini gerçekleştirmesine yardımcı olacak imkânlar sağlanmakta ve havuz, SPA gibi bazı hizmetler erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı sunulabilmektedir (Arpacı ve Batman, 2015).

Diğer yandan internet temelli bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile geleneksel pazarlarda yer alan tüketicilerin davranışlarında dönüşümler gözlemlenmiştir (Aksoy, 2006). Bu

bağlamda, son yıllarda İnternet müşterisi davranışını açıklamak için pek çok araştırma yapılmıştır (Lee, Qu, Kim, 2007). Bilginin hızlı bir şekilde yayılmasını ve böylece medyanın oluşmasını sağlayan kitle iletişim araçları, bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerle giderek değişim göstermiş ve günümüzde “yeni medya” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni medya, geleneksel medyanın aksine birçok kişinin aynı anda bilgi girişi sayılabildiği bir yapı halini almıştır (Kırık, 2017). Diğer bir ifade ile bilgisayar, internet ve mobil teknolojiler gibi iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla kullanıcıların zamandan/mekândan bağımsız bir şekilde interaktif olarak etkileşimde bulundukları sanal medya ortamını yeni medya olarak tanımlayabiliriz (Bulunmaz, 2014). Dolayısıyla “yeni medya” günümüzde herhangi bir konuda bilgi edinmenin en kolay yolu olarak görülmektedir (Türkoğlu ve Doğan, 2018). Buradan hareketle yeni medya üzerinden paylaşılan kullanıcı deneyimleri ve beklentileri, daha önce ürünü deneyimlememiş veya deneyimlese dahi yeniden deneyimlemek isteyen tüketicilere fikir vermesi açısından önem kazanmıştır (Liu ve Park, 2015).

Davranışsal açıdan bakıldığında internet temelli bilgi iletişim teknolojilerinde, tüketicilere fiziksel ortamın aksine tam anlamıyla özgür oldukları sanal ortamlar sunulmaktadır. Fiziksel pazarlarda karşılaşılan davranış normları bu ortamlarda geçerli değildir. Satın alma zorunluluğu olmaması, birçok ürünün fiyat ve özelliklerini aynı anda görerek karşılaştırma imkanının sunulması, ürünü daha önce deneyimlemiş insanların görüşlerine kolayca ulaşma olanağı, yer ve zaman kısıtlamasının olmaması gibi avantajlar bulunmaktadır. Son yıllarda güvenlik açıklarının giderek kapatılması, sistemlerin hızlı ve anlaşılır bir şekilde kullanılabilir olması tüketicileri bu pazarlara yönlendirmiştir. Daha açık bir ifade ile bilgi iletişim teknolojileri alışveriş ve deneyimleme ortamını olabildiğince kişiselleştirmiştir (Enginkaya, 2006).

Firmalar açısından duruma bakıldığında, daha etkin bir pazarlama stratejisi hazırlamak ve doğru müşteriye doğru zamanda ve doğru ortamda ulaşmak için, bireylerin akıllı turizm teknolojilerini kullanma nedenlerini ve bu nedenlerin arkasında yatan sosyo-psikolojik ve teknolojik faktörleri bilmek vazgeçilmez bir gerekliliktir (Turan, 2008).

3. TÜRKİYE’DEKİ HELAL ÖZELLİKLİ OTELLERİN TÜKETİCİ BEKLENTİLERİNİ KARŞILAMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: HALALBOOKING.COM ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı Türkiye’deki helal özellikli konaklama tesislerinde kalmış turistlerin otelde yaşadıkları deneyimi ve beklentilerinin halalbooking.com sitesinde paylaşılan yorumlar

yardımla çözümlenmesidir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmış evren olarak ise araştırmanın amacına uygun olarak halalbooking.com sitesi belirlenmiştir. Örneklem olarak ise; Fernández ve Bedia (2004)’nın yıldız sayısının artması ile turistlerin beklentilerinin de artması bulgusuna yönelik olarak, kapsamlı hizmet beklentisi nedeniyle halalbooking.com sitesinde yer alan 11 resort otelden en popüler 3 otel araştırma kapsamına alınmış ve sadece son 1 sezon içerisindeki Türk kullanıcıların yorumları değerlendirilmiştir. İçerik analizinde temalar; temizlik, rahatlık, personel, fiyat/fayda dengesi, konum, kadınlar için hizmetler, çocuklar için hizmetler, aile ortamı, olanaklar, yiyecek ve içecekler ve teknolojik altyapı şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 1: Araştırma Kapsamındaki Otellerin Özellikleri

Otel	Sitedeki Puanı	Konumu	Sezon Aralığı	Helal Özelliği	Yorum Sayısı
1.	8,6 / 10	Alanya	Tüm Yıl	Helal Yiyecek- Alkolsüz-Kadınlara Özel	53
2.	8,6 / 10	Alanya	Yaz Dönemi	Helal Yiyecek- Alkolsüz-Kadınlara Özel	35
3.	8,3 / 10	Alanya	Yaz Dönemi	Helal Yiyecek- Alkolsüz-Kadınlara Özel	82

Tablo 1 incelendiğinde tüm otellerin Alanya bölgesinde faaliyet gösterdikleri, 10 puan üzerinden 8 üzeri olarak tüketiciler tarafından yüksek bir memnuniyet düzeyine sahip oldukları ve helal özellikleri bünyesinde barındırdıkları görülmektedir.

Tablo 2: 1. Otel Hakkındaki Yorumlar

Temizlik	Rahatlık	Personel	Fiyat/Fayda Dengesi	Konum	Kadınlar için Hizmetler	Çocuklar için Hizmetler	Aile Ortamı	Olanaklar	Yiyecek & İçecekler	Teknolojik altyapı	PUAN
47(+) 6(-)	45(+) 8(-)	40(+) 13(-)	43(+) 10(-)	49(+) 4(-)	40(+) 13(-)	40(+) 13(-)	42(+) 11(-)	37(+) 16(-)	45(+) 8(-)	45(+) 8(-)	8,1/ 8,6

Birinci otelin yorumları incelendiğinde; 53 Türk turistin yorum yaptığı, bu yorumlarda ağırlıklı olarak personel tutumu, fiyat, kadın ve çocuklara ayrılan alanlarda yaşanan sorunlar, tesis içerisindeki olanakların az olması, yiyecek-içecekler ve internet erişimi sorun olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda genel değerlendirme puanının ortalaması alındığında tesisi tekrar ziyaret etme ve tavsiye etme eğiliminin olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 3: 2. Otel Hakkındaki Yorumlar

Temizlik	Rahatlık	Personel	Fiyat/Fayda Dengesi	Konum	Kadınlar için Hizmetler	Çocuklar için Hizmetler	Aile Ortamı	Olanaklar	Yiyecek & İçecekler	Teknolojik altyapı	PUAN
35(+) 1(-)	25(+) 11(-)	32(+) 4(-)	30(+) 6(-)	36(+))	29(+) 5(-)	29(+) 5(-)	29(+) 5(-)	26(+) 10(-)	33(+) 3(-)	30(+) 6(-)	8,9 / 8,6

İkinci sıradaki otelin yorumları incelendiğinde; 1 sezon içerisinde 36 Türk turist'in yorum yaptığı, bu yorumlarda ağırlıklı olarak otel konforu, gürültü sorunları, olanakların yetersizliği ve internet erişiminde karşılaşılan sorunlar dile getirilmiştir. Söz konusu otelin görece diğer otellerden daha az yerli turist çektiği görülmektedir. İncelenen ilk iki otel ağırlıklı olarak Avrupa pazarına hitap etmektedir. Bunun yanında ortalamada Türk turistler otelin genel puanından daha yüksek puan vererek oteli tekrar ziyaret edebileceklerini ve tavsiye ettiklerini vurgulamaktadırlar.

Tablo 4: 3. Otel Hakkındaki Yorumlar

Temizlik	Rahatlık	Personel	Fiyat/Fayda Dengesi	Konum	Kadınlar için Hizmetler	Çocuklar için Hizmetler	Aile Ortamı	Olanaklar	Yiyecek & İçecekler	Teknolojik altyapı	PUAN
54(+) 29(-)	66(+) 17(-)	71(+) 12(-)	65(+) 18(-)	75(+)) 8(-)	69(+) 14(-)	69(+) 14(-)	71(+) 12(-)	67(+) 16(-)	68(+) 15(-)	67(+) 16(-)	8,2 / 8,3

Üçüncü otelin yorumları incelendiğinde ise; 1 sezon içerisinde 82 Türk turist'in yorum yaptığı ve en yoğun yerli turiste sahip olan işletme olduğu belirlenmiştir. Yorumlarda ağırlıklı olarak konaklama tesisinin eskiliğinden, rutubetten, temizlik sorunundan, fiyat/performansın zayıf olmasından, olanakların/etkinliklerin ve internet erişiminin yetersiz olmasından şikâyet edildiği görülmektedir. Otelin ortalama puanı incelendiğinde ise Türk turistlerin otelin genel puanına yakın bir puan verdikleri belirlenmiştir. Verilen puanın yüksek olması turistlerin tekrar oteli deneyimleme veya yeni kullanıcılara tavsiye etme eğiliminin olduğunu düşündürmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulgular incelendikten sonra yapılan değerlendirme kapsamında her 3 otelin de sorunlarının benzer nitelikte olduğu, bunun yanında her bir otelin kendine has bir zayıflığının olduğu tespit edilmiştir. İncelenen otellerin muhafazakâr Türk turistlerden aldığı geri dönüş dikkate alındığında otellerde genel olarak fiyat/performans dengesizliğinin, kadın ve çocuklara ait alanlarda yaşanan sorunların, olanak/etkinlik eksikliğinin, internet erişiminde yaşanan

aksaklıkların ve bir kısım turistlerin otelin kurallarına uygunsuz davranışlarının öne çıktığı görülmektedir. Bunun yanında her bir otelin kendi yapısal sorunlarının olduğu da belirlenmiştir.

Birinci otelin personel, ikinci otelin konfor ve gürültü, üçüncü otelin ise tesisin eski ve yeterince temiz olmaması oteller özelinde turistlerin en çok yakındıkları konulardır. Dolayısıyla söz konusu otellerin bu hususları göz önünde bulundurmaları önerilmektedir.

Diğer yandan her üç otelin de konum ve doğal güzellikler olarak herhangi bir sorununun olmadığı, göreceli bir olgu olmasına rağmen yemeklerin turistler tarafından genel olarak beğenildiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

AKSOY, R., (2006), İnternet Ortamında Pazarlama, Seçkin Yayıncılık San. ve Ticaret AŞ., Ankara.

ARPACI, Ö. & BATMAN, O. (2015). Helal Konseptli Otel İşletmelerinin Yüksek ve Düşük Sezonda Algılanan Hizmet Kalitesinin Müşteri Sadakati ve Müşteri Değeri Üzerine Etkisi, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 3, ss: 73-86.

BOĞAN, E., BATMAN, O., SARIŞIK, M. (2016). Helal Turizmin Kavramsal Çerçevesi ve Türkiye’deki Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme, Sarıışık ve Saldamlı (Ed.), 3. Uluslararası Turizm ve Yönetim Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı(ss: 1425-1440).İstanbul: Arda Yayıncılık.

BULUNMAZ, B. (2014). Yeni medya eski medyaya karşı: savaşı kim kazandı ya da kim kazanacak?. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, 4(1), 22-29.

DEMİREZEN, İ. (2016). Türkiye’de Muhafazakâr Kesimin Değişen Hayat Tarzı, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016, ss.547-560

ENGİNKAYA, E., (2006) Elektronik Perakendecilik ve Elektronik Alışveriş, Ege Akademik Bakış Dergisi, 6(1): 10-16.

ERAVCI, A. (2017). Helal Turizmde Destinasyon Özelliklerinin Destinasyon Seçim Sürecine Etkisi, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, ss: 155-181.

ERKAN, H. (2000). Bilgi Uygarlığı İçin Yeniden Yapılanma Cumhuriyetten Günümüze Değişim Süreci, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- FERNÁNDEZ, M. C. L., & BEDIA, A. M. S. (2004). Is the hotel classification system a good indicator of hotel quality?: An application in Spain. *Tourism Management*, 25(6), 771-775.
- KIRIK, A. M. (2017). Yeni medya aracılığıyla değişen iletişim süreci: sosyal paylaşım ağlarında gençlerin konumu. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 230-261.
- KOÇ, Ö. VE ALPTEKİN, M.Y. (2016). Siyasal ve Kültürel Yönleriyle Trabzon'da Muhafazakarlık, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2016-2, Sayı:2, ss: 95-179.
- LEE, H.Y., QU, H., KİM, Y.S. (2007). A study of personal innovativeness on online travel shopping behaviour-a case study of Korean travelers. *Tourism Management*, (28), 886897.ss.
- LERRTHAİTRAKUL, W., & PANJAKAJORNSAK, V. (2014). The impact of electronic word-of-mouth factors on consumers' buying decision-making processes in the low cost carriers: a conceptual framework. *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 5(2), 142.
- LİU, Z., & PARK, S. (2015). What makes a useful online review? Implication for travel product websites. *Tourism Management*, 47, 140-151.
- SİNAN, M. (2009). Gizli Sınıf Analizi ve Türkiye’de Muhafazakarlık Üzerine Bir Uygulama, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*.
- TURAN, A., H. (2008). İnternet Alışverişi Tüketici Davranışını Belirleyen Etmenler: Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli (E-TAM) ile Bir Model Önerisi, *Akademik Bilişim 2008, Çanakkale*, 30 Ocak-01 Şubat.
- TÜRKOĞLU, H. S., & DOĞAN, B. Ö. (2018). Sosyal medya üzerinden okurun değişimi ve bilgi güvenirliliği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 371-385.
- VURAL, M. (2011). *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakârlık*, Ankara: Elis Yayınları.
- YE, Q., LAW, R., GU, B., & CHEN, W. (2011). The influence of user-generated content on traveler behavior: An empirical investigation on the effects of e-word-of-mouth to hotel online bookings. *Computers in Human behavior*, 27(2), 634-639.

YILMAZ, L. VE GÜLER, M. E. (2012). Türkiye’de Muhafazakâr Değerler Bağlamında Turizm ve Tatil Algısındaki Değişme, 12-15 Nisan, Antalya: II. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, ss: 367-378.

YARALAMA SUÇLARINDA ADLİ OLGUYA YAKLAŞIM VE ADLİ RAPOR
DÜZENLEME

Hülya GÜLER

Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı

ÖZET

Bir kişinin sağlığını bozan olay başka kişi ya da kişilerin kasıtlı ya da tedbirsiz, dikkatsiz davranışları nedeniyle olmuş ise yasalar çerçevesinde bu durum adli bir yön içermektedir. Adli olgu, herhangi bir dış etki ile sağlık sorunları yaşayan bireydir. İçerisinde suç unsuru bulunan, bir yargılama sürecinde yer alması öngörülen durumlar adli olaydır. Trafik kazaları, darp, aile içi şiddet, çocuk ve yaşlı istismarı, kesici-delici, vb. alet yaralanmaları, ateşli silah, patlayıcı madde yaralanmaları, zehirlenmeler, her türlü intihar girişimleri, düşmeler, iş kazaları, cinsel saldırı iddiaları, yanıklar, asfiksiler, elektrik çarpmaları, cinayet, intihar, kaza orjinli olduğundan kuşkuilanılan ölümler ve şüpheli ölümler adli olgulara örnektir. Adli olguların hastaneye başvurusunda yapılacak işlemler, muayene ve girişimler için hastanın aydınlatılmış onamının alınması, acil tedavi ve öncelik gerektiren tıbbi müdahalelerin yapılması, adli olgu bildiriminin yapılması, delil niteliği taşıyan bulguların kaybolmamasına özen gösterilmesi, müdahale ile kaybolacak ise müdahaleden önce elde edilmeye çalışılması, tıbbi bilgilerin kaydedilmesi ve adli rapor düzenlenmesidir. Muayene ve tetkikler sırasında temel insan hak ve hürriyetlerine ve mahremiyet kurallarına uyulmalı, hekim hastayı bizzat görmeli ve muayene etmeli, muayene uygun şartlar altında yapılmalıdır. Muayene esnasında hastanın yanında onun rahat anamnez vermesini ya da muayenesini engelleyebilecek şekilde başka kişilerin bulunmaması gerekir. Muayene odasında genel güvenlik önlemlerinin sağlanması koşulu ile hekim ve yardımcı sağlık personeli (hemşire, ebe) dışında güvenlik görevlileri de dahil olmak üzere kimse bulunmamalıdır. Bu durum özellikle gözaltı ve tutuklu durumundaki kişilerin ve cinsel saldırı mağdurlarının muayeneleri açısından son derece önem taşıyan bir husustur. Adli makamlarca yapılacak soruşturma sonucu suç unsuru tespit edilen ve dava konusu olacak durumlarda, yaralanan kişiye ait “adli raporların” düzenlenmesi istenebilir. Bu raporu şahsı muayene eden hekimin düzenlenmesi şart değildir. Kendisine resmi yazı ile rapor düzenlenmesi talebi iletilen hekim artık “bilirkişi” sıfatı kazanır. Rapor yazımında Genel Adli Muayene Formları kullanılmalıdır. Adli raporda; sorulan sorunun niteliğine göre değişmekle birlikte mağdurdaki travmatik bulgular tıbbi olarak belirtilir ve yargıya Türk Ceza Kanunu’ndaki yaralama suçlarının kriterlerine göre sanık için verebileceği suçu belirleyebileceği bir sonuç verilir. Adli rapor düzenlenmesinde standart sağlanması amacıyla ülkemizde “*Türk Ceza Kanunu’nda Tanımlanan Yaralama Suçlarının Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi Rehberi*” kullanılmaktadır. Bu sunumun amacı; hangi olguların adli olgu olduğu, adli olgulara yaklaşımın nasıl olması gerektiği ve yaralanma olgularında adli rapor düzenlenmesinin temel ilkeleri hakkında bilgi verilmesidir.

Anahtar kelimeler: Adli olgu, adli rapor, rehber, Türk Ceza Kanunu.

1. Giriş

Konuya giriş yaparken öncelikle adli olay ve adli olgu kavramlarından kısaca bahsetmek faydalı olacaktır. Bir kimsenin sağlığının bozulmasına neden olan olay başka bir kimse yahut başka kişilerce dikkatsizlikle, gerekli tedbirleri almamakla ya da kasten oluşturulduysa yasalar karşısında bu husus adli bir durumdur (1). Başka bir söylemle; içerisinde suç bulunan, yargılama sürecine konu olacak durumlar adli olaylardır. Adli olgu kavramı ile de bu şekilde herhangi bir dış etki ile sağlık sorunları yaşayan birey kastedilmektedir (1). Örnek verilecek olursa; her çeşit trafik kazası, etkili eylem olarak da belirtilebilen darp durumları, aile içinde meydana gelen şiddet (eş, yaşlı ve çocuk istismarları), kesici-delici vb. aletlerle yaralanmalar, ateşli silahlarla ve patlayıcı maddelerle yaralanma durumları, zehirlenme, her çeşit suisid girişimi, her tür düşme, iş kazaları, cinsel saldırı açıklamaları, sindirim kanalına anal veya oral yabancı cisim (anahtar, para, pil, şişe, ataç, iğne vb) girmesi, işkence iddiaları, yanıklar, asfiksi durumları (tıkama, tıkanma, elle veya iple boğma, ası, travmatik asfiksi yani karın, göğüs tazyiki, diri gömülme, suda boğulma, havasız yerde kapalı kalma, göçük altında kalma, vb), elektrik ve yıldırım çarpmaları, tıbbi uygulama hataları (malpraktis), cinayet, intihar ve kaza orjinli olan ve olduğundan kuşkulanan ölümler ile nedeni tespit edilememiş yani şüpheli ölümler adli olgulara örnektir. Bu durumda hastanede hastalık tanısı konmuş ve adli bir sorun içermeyen ölümlerin dışındaki tüm ölümler de adli olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sunumun amacı; hangi olguların adli olgu olduğu, adli olgulara yaklaşımın nasıl olması gerektiği ve yaralanma olgularında adli rapor düzenlenmesinin temel ilkeleri hakkında bilgi verilmesidir.

2. Yaralama suçlarında adli olguya yaklaşım

Adli olguların hastaneye başvurusunda yapılacak işlemlerin eksiksiz, doğru ve düzgün şekilde olması adaletin sağlanmasında çok önemlidir. Adli olguya yaklaşımda yapılacak olanları sıralarsak; acil tedavi ve öncelik gerektiren tıbbi müdahalelerin yapılması, muayene ve girişimler için hastanın aydınlatılmış onamının alınması, delil niteliği taşıyan bulguların kaybolmamasına özen gösterilmesi, kişi üzerinde tıbbi-cerrahi müdahale ile kaybolacak olan deliller mevcutsa müdahaleden önce delillerin toplanıp kayıt altına alınması, uygun şekilde saklanıp (örneğin kesici-delici alet ve özellikle ateşli silah yaralanmaları ve cinsel saldırılarda giysiler önemli bir delildir), bu delillerin tutanakla adli makamlara teslimi, adli olgu bildiriminin yapılması, tıbbi bilgilerin doğru ve eksiksiz bir şekilde kaydedilmesi ve en son aşama olarak da resmi yazı ile adli makamların istemesi halinde adli rapor düzenlenmesidir (2).

2.1. Muayene

Muayene ve tetkikler sırasında olgulara davranış şekli olarak temel insan haklarına ve hürriyetlerine saygı gösterilmeli ve aynı zamanda mahremiyet kurallarına da uygun

davranılmalıdır (1,2). Hekim hastayı bizzat görmeli ve muayene etmeli, muayene uygun şartlar altında yapılmalıdır (1,2). Muayene ya da tetkikler esnasında; ilgili sağlık personeli dışında hastanın yanında onun rahat anamnez vermesini, olay öyküsünü ayrıntılı olarak anlatmasını ya da muayenesini engelleyebilecek şekilde başka kişi ya da kişilerin bulunmaması lazımdır (1,2). Özellikle tutuklu ya da hükümlü şahısların, gözaltındaki kişilerin ve cinsel saldırı iddiasıyla gelenlerin muayenelerinde buna çok dikkat edilmelidir (2). Muayene odasında genel güvenlik önlemlerinin sağlanması koşulu ile hekim ve yardımcı sağlık personeli (hemşire, ebe vb) dışında güvenlik görevlileri de dahil olmak üzere başka kimse bulunmamalıdır (2). Aksi bir durum söz konusu olduğunda muayene edilen kişinin; insan hakları ihlali ve mahremiyet kurallarına aykırı şekilde muamele gerekçesi ile sağlık personeli hakkında şikayetçi olması durumu ile karşılaşılabilir.

2.2. Adli Olgu Bildirimi

Doktor ve başka sağlık görevlileri adli vaka olduğundan şüphelendiği her olguyu bildirmelidir. Çünkü olgunun adli olup olmadığına ve herhangi bir hukuksal işlem yapıp yapılmayacağına karar verecek olanlar sağlık görevlileri değil, adli makamlardır. Bazen hekimler; bildirdiği her vakanın adli raporunu yazacakları gibi bir kaygıya düşmeleri, adli olgu kavramı ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmamaları, başka bir sağlık kurumundan sevkle gelen hastanın ilk merkezde bildirildiği düşüncesi ya da karşılarında yaralanma ile ilgili şikayetçi durumunda bulunan bir kişinin bulunmaması halinde, adli olgu bildiriminde ihmal ya da gecikme gösterebilmektedirler. Bu gibi durumlarda adli olgu bildiriminde bulunmama nedeniyle haklarında ceza ve disiplin soruşturması açılabilir. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nda sağlık mesleği mensuplarının (doktor, diş hekimi, ebe, eczacı, hemşire ve diğer sağlık görevlileri kastedilmektedir) suçu bildirmemesinin bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılması gerektiği 280. maddede belirtilmiştir (3). Bildirimlerin sözlü ve yazılı olarak iki şekilde yapılması mümkün olup, sözlü bildirimde bulunulduğunda hasta dosyasına mutlaka kaydedilmeli; hangi tarih ve saatte, hangi telefon numarasına, kime, ne şekilde bildirildiği ayrıntılı olarak yazılmalıdır. Çünkü bildirim yapılmadığı ile ilgili bir iddiada bulunulması durumunda hasta kayıtları ispat açısından önemli bir delil olacaktır. Adli olgu bildirimi hastane polisine, bulunulan yere bağlı olarak karakola ya da jandarmaya ve savcılığa yapılabilir.

2.3. Adli Olgu Kayıtlarının Önemi

Adli olgularda adli olgu bildirimi kadar önemli olan diğer bir konu da hastaya ait kayıtların düzgün bir şekilde, el yazısı ile yazılıyorsa okunaklı, eksiksiz ve hataya yer vermeyecek şekilde, düzenli bir biçimde tutulmasıdır. Çünkü kayıtlar öncelikle tıbbi yönden önemli olup hastaya uygulanan müdahalenin uygun ve eldeki tüm olanaklardan yararlanılarak yapıldığını belgeler. Bu açıdan adli yönden de önemli olup doktor veya hastanın hukuksal bir sorunu olduğunda resmi delil niteliği taşımaktadır. Adli makamlar tarafından adli olgulara ait kayıtlar (hasta dosyası, epikriz, radyolojik tetkikler vb), bilgi ve belgeler resmi yazı ile istendiği zaman en geç 10 gün içinde adli makamlara ulaştırılmalıdır (CMK madde 332) (5). Bu süre

zarfında ulaştırılamayacaksa, nedeni ile birlikte ne zaman ulaştırılabileceği bilgisi mutlaka en kısa sürede ve en fazla 10 gün içinde bildirilmelidir (5). Yoksa bu hususta gecikme veya ihmal söz konusu olursa ya da kayıt tutulmaması veya eksikliği görevi ihmal suçunu oluşturabilmekte ve sorumlular hakkında dava açılabilir (Türk Ceza Kanunu madde 257) (3,5). Adli olgu kayıtları aynı zamanda idari yönden önemlidir; yürütülen hizmetin etkinliğini ve denetlenmesini sağlar. Performans ve ödemelerin yapılmasında dikkati alınması da mali yönden önemini göstermektedir.

Adli olgu kayıtlarında olması gereken bilgilere bakacak olursak; hastanın ismi ve soyismi, doğum tarihi, olayın tarih ve saat bilgisi, başvuru nedeni, başvuru tarih ve saati, olgunun şikayetleri, şikayetlerin başlama zamanı ve süresi, travma olgularında yara özellikleri, yara yaşını gösterir bulgular, yaranın lokalizasyonu, daha önceden yapılmış tedavi ve girişimlerin varlığı, organ fonksiyonlarını azaltan hastalıklar veya ilaç alınıp alınmadığı, alkol veya uyutucu-uyuşturucu madde kullanımı ve etkilerine ait bulgular, istenen tüm konsültasyonlar, konsültasyonların istem ve geliş saatleri, adli olgu bildirim bilgileri, muayene bulguları, tetkik sonuçları, yapılan işlemler, tıbbi ve cerrahi müdahaleler, tedavi şekli ve dozları gibi ayrıntılı bilgilerdir. Unutulmaması gereken kayıtların doğru ve eksiksiz olmalarıdır. Çünkü kayıt eksikse hastaların ve adli makamların yaşayacağı sıkıntının muhatabı doktor olmaktadır.

3. Adli Rapor Düzenlenmesi

Adli makamlarca yapılacak soruşturma sonucu suç unsuru tespit edilen ve dava konusu olacak durumlarda, yaralanan kişiye ait “adli raporların” düzenlenmesi adli makamlarca resmi yazı ile hekimlerden istenebilir. Adli raporu şahsı muayene eden hekimin düzenlenmesi şart değildir. Hastayı ilk gören ve tedavi uygulayan hekimlerin hasta kayıtlarını düzgün şekilde tutması sonrasında bu kayıtların incelenmesi ve gerektiğinde hastanın son durum muayenesi ile değerlendirilmesi sonucunda; başka bir hekim tarafından da olaya ait adli kati rapor yazılabilmektedir. Kendisine resmi yazı ile adli rapor düzenlenmesi talebi iletilen hekim “bilirkişi” sıfatı kazanır (2). Bilirkişi; adli olaylarda bilgisinden yararlanan kişilere denir (1). CMK (Ceza Muhakemesi Kanunu) Madde 63.’te “çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin görüşünün alınmasına karar verilebilir” denilmekte; ayrıca bilirkişinin atanması, gerekçe gösterilerek sayısının birden çok olarak belirlenmesi Hakim veya mahkemeye aittir, soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısı da bu yetkiyi kullanabilir şeklinde açıklanmaktadır (5).

Rapor yazımında Genel Adli Muayene Formları kullanılmalıdır (1,2). Adli raporda; sorulan sorunun niteliğine göre değişmekle birlikte yaralanma bir bütün olarak değerlendirilerek mağdurdaki travmatik bulgular tıbbi olarak belirtilmeli, travmanın hem fiziksel hem de ruhsal etkileri göz önüne alınmalıdır. Düzenlenen adli rapor ile yargıya Türk Ceza Kanunu’ndaki yaralama suçlarının kriterlerine göre sanık için verilebilecek cezayı belirleyen bir sonuç verilmektedir. Başka bir anlatımla adli rapor düzenlenmesi; kişinin sağlığı ile ilgili durumunun adli makamların anlayacağı bir dile çevrilmesi işidir.

Adli rapor düzenlenmesinde standart sağlanması amacıyla ülkemizde “*Türk Ceza Kanunu’nda Tanımlanan Yaralama Suçlarının Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi Rehberi*” kullanılmaktadır (3). Bu rehber en son Haziran 2019’da güncellenmiş olup il sağlık müdürlüklerince de adli rapor yazımında güncel rehberin kullanılmasının gerektiği tüm hekimlere duyurulmuştur. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün “*Adli Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesinde Uyulacak Esaslar*” konulu Genelge’sinde adli olgulara yaklaşımın nasıl olması gerektiği ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır (2). Ancak unutulmaması gereken konu; Genelge’nin ekinde yer alan rapor düzenleme kılavuzunun Haziran 2005 yılında yayınlanan çok eskilerde kalmış bir kılavuz olduğu, daha sonra Haziran 2013’te revize edildiği, günümüzde adli rapor düzenlerken ise en son güncellenen Haziran 2019 versiyonunun kullanılması gerekliliğidir.

Düzenlenen adli raporlar, adli makamların anlamakta zorlanmayacağı şekilde sade, anlaşılır ve okunaklı bir dille yazılmış olmalı, adli makamlarca sorulan sorulara yanıt verilmeli, bazen sorulmasa bile yargı sonucunu değiştirebileceği saptanan durumlar kaydedilmeli, düzenlenen rapor travmatik lezyonlara ve tetkiklere dayanmalı, raporun sonuç bölümünde belirtilen maddeler gerekçeli ve denetime elverişli olmalıdır (1,2). Mevcut bulgular kesin rapor düzenlemek için yeterli değilse kesin rapor düzenlenmeyip hastanın uygun merkeze sevk yapıldıktan sonra sevk edildiği kurumca adli kati raporun verilmesinin uygun olacağı belirtilmelidir (2). Raporun sonunda düzenleyen hekimin adı-soyadı, imzası, kaşesi ve kurum mührü bulunmalı, acil hallerde de rapor istenebileceği göz önüne alınarak saptanan bulgular hemen kaydedilmeli, resmi yazının gelmesinden sonra da adli rapor en kısa sürede düzenlenmelidir (2).

4. Türk Ceza Kanunu’nun Adli Rapor Düzenlenmesi ile İlgili Maddeleri

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar” başlığı altında toplanmış olan 86, 87, 88 ve 89. maddelerinde yaralama suçlarında sanık için verilmesi gereken ceza miktarları ile birlikte, adli raporun sonuç bölümünde bulunması gereken hususlara açıklık getirilmiştir (3). Bu maddeler dikkate alındığında yaralama suçu açısından düzenlenmiş bir kati raporda; yaralanmanın kişi üzerindeki etkisinin basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde hafif olup olmadığı, kişinin yaşamını tehlikeye sokup sokmadığı, kemik kırıklarının hayat fonksiyonlarına etkisi, yüzde sabit iz niteliğinde olup olmadığı, yüzünün sürekli değişikliğine neden olup olmadığı, duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflaması ya da yitilmesi niteliğinde olup olmadığı, iyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa ya da bitkisel hayata girmesine sebep olup olmadığı, gebeye karşı işlenerek çocuğun zamanından önce doğmasına veya düşmesine sebep olup olmadığı, çocuk yapma yeteneğinde kayba neden olup olmadığı, konuşmasında sürekli zorluğa ya da konuşma yeteneğinde kayba neden olup olmadığı hususlarından olgunun yaralanması ile ilgili olanların yer alması gerekmektedir (3).

5. Sonuç

Son olarak hatırlatılması gereken hususlar ise; adli olguların muayenesinde kişinin kimliğinin kontrol edilmesi, rapor düzenlerken tarafsız olunması, düzenlenen raporların objektif bulgulara, tetkik ve konsültasyonlara dayandırılması, istek yazısının altına rapor düzenlenmeyip, genel adli muayene formlarının kullanılması, tetkik sonuçları, grafiplerin arşivde saklanması ve adli makamların resmi yazıyla istemeleri halinde de en kısa sürede ulaştırılması ve adli rapor formlarının eksiksiz olarak doldurulmasıdır. Adli olgu niteliğindeki hastaların hastaneye başvuru anından taburculuğuna ve daha sonra da adli rapor yazımına kadar olan tüm aşamalarda gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi, hem hasta hakları, hem hekim sorumluluğu, hem de adaletin düzgün ve zamanında işlemesi bakımından toplum için çok önemli bir konudur.

Kaynaklar

1. Gündoğmuş Ü.N, Hancı İ.H. Birinci basamakta adli hekimlik uygulamaları. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 2003;12(9):341-3.
2. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 22.09.2005 tarihli 13292 sayılı “Adli Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesinde Uyulacak Esaslar” konulu Genelge’si. <https://dosyaism.saglik.gov.tr/Eklenti/11593,adli-tabiplik-hizmetleri-genelge-ve-ekleripdf.pdf?0>, erişim tarihi 08.03.2020.
3. 12.10.2004 tarihli 25611 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu”. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, erişim tarihi 07.03.2020.
4. “Türk Ceza Kanunu’nda Tanımlanan Yaralama Suçlarının Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi Rehberi”. <https://www.atk.gov.tr/tckyaralama24-06-19.pdf>, erişim tarihi 07.03.2020.
5. 17.12.2014 tarih 25673 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi kanunu”. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>, erişim tarihi 08.03.2020.

**TARİHTE KALAN POP ORKESTRALARIMIZ
ve
KANALLARIMIZDAKİ SUNİSTAR YARIŞMALARI**

Mehmet Cem YURGA

Bakü Müzik Akademisi doktora öğrencisi AZERBAYCAN

Bugün orta yaş üzerinde bulunanlarımız anımsayacaktır, bir zamanlar konser veren pop orkestralarımız vardı. Bu orkestralarımızın temelini, pop orkestraları yarışmalarına katılan orkestralar ve elemanları oluştururdu. Liseli gençler de profesyonel orkestraları örnek alarak sürüklenirlerdi. Altın ses, Altın Mikrofon gibi solist yarışmalarının yanında, Altın Artemis ve Altın Kupa Amatör Orkestralar yarışmalarının düzenlendiği 60'lı ve 70'li yıllarda; Milliyet Gazetesi de Liselerarası Müzik ve Halk Oyunları Yarışması kapsamında, pop orkestralarını, yörelerin halk oyunlarını ve Geleneksel Türk Halk Müziği icracılarını yarıştıırıyordu. Bu yarışmaların amacı; pop orkestralarını desteklemek, Türk Pop'unun oluşumuna katkıda bulunmak, Geleneksel Türk Halk Müziği'ni doğru yorumlayan yeni sesler kazandırmak ve halk oyunlarımızı görsel bir şölene çevirerek gelecek nesillere aktarmaktı. 60'lı ve 70'li yıllarda pop orkestralarının önemli bir çoğunluğu, çalışacak yeterli sayıda devlet kurumları olmadığı için pop müzik yapmak zorunda kalan, müzik eğitimi almış konservatuarlı gençlerle yaşıyordu. 90'larla birlikte konservatuarlılar artık popu bırakmak zorunda kalmışlar, Devlet Senfoni Orkestraları ile Devlet Opera ve Bale'lerinde kendilerine kadro bulma arayışına girmişlerdir.

1963 Yılı orkestra müziğinin kendine rahat bir yer sağladığı, Ayten Alpman'ın sonraları söyleyeceği gibi “armoni yönünden yetersiz, fakat ritim ve swing bakımından oldukça ileri” orkestraların bulunduğu bir dönemdi. Bu orkestralar ile dinleyicileri arasında, etkileşime dayanan sıcak bir ortam vardı. Bu ortamın nedeni batının müziğini talep eden, özellikle eğlence hayatı içerisinde yer alan kişilerin oluşturduğu şehirli kitleydi. Bu kitlenin, ülkemize sınırlı sayıda ulaşan plaklara ve ortaya çıkan ritim kaygılı ve yeni danslara kaynaklık yapan yapıtlara ulaşma güçlüğü bu orkestraları vazgeçilmez kılıyordu. Özellikle ritim yönünden güçlü olan bu orkestraları çekim odağı yapan unsur, Türkiye’de bulunmayan bu çalışmaların orijinallerini aratmayacak bir biçimde yaptıkları uyarlamalardı. Bu dönemde kökeni çok daha öncelere giden folk düzenlemeleri akımının gittikçe yaygınlaşması ve ülkenin bir diğer ucunun elit bir kitlenin müdavimi olduğu gece klüplerinde boy göstermesi de toplumun iki kültürel kutbunun buluşmasını gerçekleştiriyordu.(Tireli, 2005:67)

Milliyet Gazetesinin yaklaşık olarak 20 yıla değin büyük bir özveriyle organize ederek hazırlayıp sunduğu yarışma, esas olarak pop orkestraları ile Türk Popu'nun kendini bulması, halk oyunlarımızın doğru oynanması ve türkülerimizin doğru seslendirilmesi için çaba gösteriyordu. Bu nedenle müzik tarihimizde önemli bir yer edindi. Halk oyunlarımızın

orijinal figürlere ve giyimlere sadık kalınarak, zengin bir koreografi ile sunulması, uzmanlardan kurulu jüri tarafından titizlikle incelenip puanlandırılarak iyilerin seçilmesi, ödüller verilmesi sonucunda bugün, Geleneksel Türk Halk Müziğimize ve halk oyunlarımıza sevgi artmıştır. Geleneksel Türk Halk Müziğimiz, Geleneksel Türk Sanat Müziğimiz gibi, üniversitelerimizde kurulan Türk Musikisi Devlet konservatuarları ile halk oyunlarımız ise Kültür Bakanlığı Halk Dansları'nı da aşarak, devlet elinden özel girişimlere sıçramış, Sultan Of The Dance-Anadolu Ateşi gibi, bilinçli ve bilimsel çalışanlarla azımsanamayacak bir seviyeye ulaşmıştır.

Yarışmaların yapıldığı o dönemde lise öğrencileri arasında pop müzik yapmak bir ayrıcalıktı. Okul müdürleri pop orkestralarını konser için hem okullarına davet ediyor, hem de yarışmalara katılarak destekliyorlardı.

İstanbul, Bursa, İzmir, Afyonkarahisar, Adana, Gaziantep, Diyarbakır, Malatya, Ankara, Magosa gibi çok sayıda ilden katılan liseli orkestralar, önce kendi illerindeki elemelerden geçiriliyorlardı. Elemelerde bile, Erol Pekcan, Seyhan Karabay, Okay Temiz, Doğan Şener, Ahmet Kurtaran, Selami Karaibrahimgil, Doğan Canku, Burak Gürsel, Ersen, Orhan Sezener, Nejdet Günkut, Cengiz Teoman, Ünol Büyükgönenç, Fehiman Uğurdemir gibi Türk popunun önemli isimleri jüri üyesi olarak görev alıyorlardı. Değerlendirmelerde ayrıca halk oyuna da başvuruluyordu.

Pop dalında En İyi Kız Solist, En İyi Erkek Solist, En İyi Solo Gitaristler, En İyi Ritm Gitaristler, En İyi Bas Gitaristler, En İyi Bateristler, En İyi Orgçular, En İyi Nefesli Sazlar, En İyi Kıyafetler belirlenirken, Beste, Yabancı İcra, Türkçe İcra ve Düzenleme dallarında ödüller veriliyordu. Bütün Türkiye'nin dikkatini üzerine çeken yarışma, Halk Oyunları'nda da Halay, Horon, Güvende, Zeybek, Karşılama, Teke gibi yöresel dallarda yapılıyor, Bilimsel Çalışma Ödülü, Özel Giysi Ödülü veriliyordu.

Zamanla yarışmaya ilgi o denli arttı ve büyüdü ki, 1973'de 9 ilde yapılan ön elemelere; İstanbul'dan 30 orkestra 38 halk oyunları ekibi, Bursa'dan 7 orkestra 8 halk oyunları ekibi, İzmir'den 10 orkestra 9 halk oyunları ekibi, Afyon'dan 5 orkestra 5 halk oyunları ekibi, Adana'dan 9 orkestra 8 halk oyunları ekibi, Gaziantep'ten 1 orkestra 6 halk oyunları ekibi, Diyarbakır'dan 4 orkestra 10 halk oyunları ekibi, Malatya'dan 4 orkestra 9 halk oyunları ekibi, Ankara'dan 15 orkestra 22 halk oyunları ekibi katılmıştır.

Serdar Öztürk'ün pop müzik okulu açıp, gençlerden oluşan 50 kişilik bir orkestra ile pop konserleri verdiği, İstanbul Devlet Operası Müzik Kulübü'nün Liselerarası Koro Yarışması düzenlediği 1973 yılında, İstanbul Erkek Lisesi, bas gitarda Saruhan Erim, 12 telli İspanyol gitarda Vedat Şar, kemanlarda Serhat Yalçın, Cengiz Altop, İbrahim Koroğlu, bateride Mehmet Ögün'den oluşan orkestra ile "İcra ve Düzenleme" dalında birinci olmuştur.

Bugün bile usta ellerden çıkmış pop müzik eleştirileri nadiren görülürken, o günlerdeki Hey, Ses, Diskotek, TV'de 7 Gün, Tele Magazin gibi popüler dergilerdeki dikkat çeken, daha iyiye ulaşmayı hedefleyen eleştiri yazılarının, müzikle uğraşanları doğru yönde

etkilediğine tanık oluyoruz. Örneğin, 11 Nisan 1973 tarihli Hey Dergisi'nin 26. sayfasında Liseli Kardeşlerimize Öğütler başlığını taşıyan yazı, liselerarası müzik yarışmalarına katılan öğrencilere, müzikte ne kadar ayrıntılara girildiğini gösteren önemli bilgiler verdiğini kanıtlamaktadır.

“Geçtiğimiz haftalar içinde, İzmir ve Ankara elemelerini yakından izledik. Genel görüşümüz, liseli gençlerin yarışmaya çok iyi hazırlanmadıkları merkezinde. İcra’da müzik güçlerini ortaya koyacak sağlam yapıtlarla çıkmıyorlar. Düzenleme’yi sadece Anadolu’dan yapılan derlemeler şeklinde alıyorlar, Türkçe Sözlü bestelerde ise melodik yapı ihmal ediliyor. Gruplar balans, beraberlik ritim gibi unsurlara dikkat etmeli, her şeyden önce iyi anlaşmış gözükmeli! Bazı toplulukların enstrüman ve amplililerin volümlerini fazla açmaları aleyhlerine olmaktadır. Fazla gürültü yüzünden sesler birbirine karıştığı için jüri üyeleri İcra’nın doğruluğu ve temizliği üzerinde tereddüte düşmektedir.”

O dönemde liseli gençler kendilerine özgün şarkılar bestelemek yerine, sevdikleri şarkıları orijinalliğine sadık kalarak aynen seslendirmeye çalışıyorlardı. Siyah beyaz TRT televizyonunda gördükleri yabancı pop gruplarının giyimi ve seslendirme sırasındaki hareketleri de taklit ediliyordu. Özellikle rock gruplarının parçalarını ve çalış şekillerini büyük bir hevesle seslendiren liseliler, Türkiye’de bulmakta ve almakta güçlük çektikleri elektrogitarları bile kendileri yapmaya çalışıyorlar ve başarılı da oluyorlardı.

Keşke liselerarası yarışmalar sürdürülebilseydi!...

Televizyonun yaygınlaşmadığı o yıllarda azıcık hali vakti yerinde olanların tek eğlence yeri gazinolardı. Buralardaki eğlenceyi sürükleyenler ise orkestralardı. Bu orkestraların dış ülkelerde konserlere de gittikleri festival ve yarışmalara katıldıklarını biliyoruz¹. Zaman zaman orkestra üyelerinin, kendilerini yetiştirmek ve geliştirmek amacıyla yabancı ülkelere gittiklerini² de o günkü gazete ve dergi haberlerinden öğreniyoruz. 1960 Yılına kadar memleketimizin hemen hemen bütün turistik otel ve kulüplerinde yabancı uyruklu müzisyen ve orkestralar çalışırdı. Zaman zaman sürekli çalışmak üzere dışarıdan getirilen orkestralar³, Türkiye’de var olan az sayıdaki orkestralarımızı da işsiz bırakabiliyordu.

20 Şubat 1984’te Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın yayınladığı genelgeye göre, artık her isteyen yabancı şarkıcı ve toplulukları çalıştıramayacağı, yalnızca turistik belge taşıyan eğlence yerlerinin yabancı şarkıcı ve topluluk getirebileceği duyurulur. İstanbul’da Hilton, Çınar, Tarabya, Büyükaada Anadolu, Moda Deniz Kulüplerine müzisyen olarak girip çalışmak Türk müzisyen için olanaksızdır. Türk müzisyenler, İstanbul’da bar ve pavyonlarda sabahlara kadar çalışır, iş bulunmadığı zamanlarda kahvelerde işsiz güçsüz oturur, yabancı sanatçılar ise yüksek ücretlerle turistik yerlerde yabancı hayranı işverene ve halka müzik yaparlardı. O yılların popüler dergilerinde, amatör orkestraların ucuza çalışması nedeniyle,

profesyonellerin işsiz kaldığı da yazılmaktadır. Yabancı müzisyenler 50’lerde Türkiye’ye gelerek Türk pop orkestralarını etkileyerek çoğalmalarını sağlamışlar, 60’larda Türk pop müzik orkestralarına ivme kazandırmışlardır. Ancak bu müzisyenlerle birlikte gelen farklı kültürler, onların uyuşturucu alışkanlıklarını ve yaşam biçimlerini de ülkemize sokmuştur. 20 Ocak 1970 tarihli Diskotek Dergisi’nin 17. sayfasında Amerikalı Rock grubu Steppenwolf ile yapılan bir röportajda John şunları söylüyor:

“Marihuana, LSD gibi uyuşturucu maddeleri büyük kısım gençlik tabiatın bir hediyesi olarak görüyor. İnsan şimdi çok hızlı yaşıyor. Akşamları esrar içmek ertesi güne enerji veriyor bize.”

60’ların sonlarında ülkemizdeki pop müzik çalışmaları, tıpkı Avrupa’da olduğu gibi, büyük bir hız kazanıyor, çok sayıda pop orkestrası kuruluyor, şarkı, solist ve orkestralararası yarışmalar yapılyordu. Gazete ve dergilerde dış ülkelerde de festival ve yarışmalar düzenlendiğini belirten yayımlar⁴ pop orkestralarımıza ve orkestra kuracaklara cesaret veriyordu.

1965’te Hürriyet Gazetesi, batı müziğinin teknik ve çalgılarını kullanmayı şart koştuğu, Türk Müziği’ne yön vermeyi amaçlayan Altın Mikrofon isimli yarışmayı düzenlemeye başladı. Bu amaçla birçok ilde konserler verildi. Yarışma, Cem Karaca, Yıldırım Gürses, Selçuk Alagöz, Edip Akbayram gibi isimleri ve Haramiler, Siluetler, Mavi Işıklar gibi çok sayıda grupları ünlendirdi. Milliyet Gazetesi de liselerarasında pop orkestraları dalında büyük yarışmalar düzenliyordu⁵. Bu yarışmaların amacı; pop orkestralarını ödülleriyle desteklemek, yaşatmak ve çoğaltmaktır.

70’li yılların sonuna doğru bu yarışmalar azaldı ve:

1. Müzik yeteneğine sahip kişilerin aldıkları eğitim doğrultusunda resmi kurumlarda görev yapmak istemeleri,
2. TRT televizyonun insanları eve bağlaması,
3. Maddi olanaksızlıkların gece hayatını yok etmesi,
4. Teknolojinin gelişimiyle kayıt stüdyolarında üst üste kayıt olanaklarının artması,
5. Orkestralararası yarışmaların artık düzenlenmemesi,
6. Playback teknolojisinin gelişmesi,
7. Gençleri etkileyebilecek yeni orkestraların ortaya çıkmaması sonucunda, pop orkestraları azalarak yok olup gitmiş, zaman içinde özellikle 80’lerden sonra artık pop orkestrası kavramı neredeyse kalmamıştır.

60'lı ve 70'li yıllarda üflemeli çalgıların, pop orkestralarında önemli bir yeri vardı. 4-5 Kişilik orkestralar 3 gitar (bas, solo, ritm), org ve bateri'den oluşurken, 5 kişiden fazla olan orkestralarda, saksafon, trompet, trombon ve keman da bulunuyordu.

Üflemeli çalgılar ile zenginleştirilen 8-10 kişilik orkestraların sık sık hem turne konserleri düzenlemeleri, hem de eğlence yerlerinde sürekli çalmaları, bir çok lisenin pop orkestralarının olduğu o yıllarda, pop müziğin kısıtlı teknolojik olanaklarına rağmen, günümüzden çok daha ileride olduğunu göstermektedir.

1960'lardan 1980'lere değin gerek Türkiye'de gerekse dünyada pop müzik topluluklarının 1990'lardan günümüze değin olduğundan, sayıca daha fazla olduğu görülür. Orkestra üyelerinin orkestrayı kurar kurmaz ilk yaptıkları, isimlerinin başka orkestralarda kullanılmasını önlemektir. Bu nedenle 60'lı yılların sonlarında müzisyenler hemen örgütlenerek sendikalaşmaya başlamışlardır.

O yıllarda pop orkestrası kurmak ve dağıtmak yaşatmaktan daha kolaydı. Orkestraların beraberlikleri uzun sürmüyordu. Orkestra üyelerinin aralarındaki parasal ilişki, çoğu zaman grupların dağılmasındaki en önemli etkendi. Para, ortaklık, arkadaşlık, dostluk, sevgi gibi güzel duyguları yıkmanın yanında, orkestra gibi özveriyi, birikimi ve yeteneği gerektiren birliktelikleri de yok etmeyi başarıyordu. 80'lerle birlikte grup duygusunu ve birlikte iş yapma becerisini yok eden diğer bir etken de; şarkı söyleyenlerin ön plana çıkması, çalanların önemsizleşmesiydi. 7 Ekim 1969'da yayın hayatına başlayan Diskotek Dergisi'nin her sayısında, bir taraftan yeni kurulan amatör ve profesyonel orkestralar tanıtılırken, diğer taraftan, dağılan orkestraların haberleri vardı⁶. Orkestraların sürekli olarak ayrıldıkları, bazen tekrar birleştikleri veya birbirlerinden eleman aldıkları⁷ oluyordu. Sayılamayacak kadar çok sayıdaki amatör ve profesyonel orkestralar 80'li yıllarla birlikte düğün orkestrasına dönüşerek, hem Türk Pop'unun gelişimini, hem de davullu zurnalı Türk düğün kültürünü yok etmiştir.

30 Aralık 1969 tarihli Diskotek Dergisi'nin 4. sayfasında Yeşil Köşem yazarı, eski bir sendikacı olan; Muammer Yeşil orkestra üyesi olan gençleri şöyle uyarıyor:

“Birbirinizle iyi geçinin! Verdiğiniz her türlü sözü tutun! Kurduğunuz orkestrayı küçük menfaatler için dağıtmayın! Çalıştığınız işyerinizdeki işveren ve diğer iş dalındaki personelle asla laubali olmayın! Mesleğinizle ilgili her konuyu inceleyin ve daima en iyi müziği yapabilmek için çalışmalarınıza azimle devam edin! İşyerinize hiçbir zaman içkili gitmeyin ve sahneye de içkili çıkmayın! Dostça öğütlerim arasında içkiden bahsederken aklıma öğütlerimin en büyüğü geliverdi. Esrar içmeyin, Esrara alışmayın ve kendinizi bu korkunç hastalıktan muhakkak koruyun!”

Dergilerde; pahalı eğlence yerlerinde daha yüksek paralara çalışan yabancı müzisyenlerin esrar içtikleri, bir türlü geldikleri yerlere dönmediklerinden şikayet ediliyordu.

Orkestralar yarışmalara katılmakta, ancak müzik satarak ayakta durmak zorunda olduklarından, yaşamlarını eğlence yerlerinde sürdürmekteydiler. Elemanları 1’den fazla çalgı çalabilen, yabancı dil bilen son derece yetenekli sanatçılardı. Bunların bir kısmı yabancı dillerdeki şarkılardan çeviri yaparken, bir kısmı müziğini değiştirmeden kendine göre sözler yazar, diğer bir kısmı ise söz ve müziğini kendi yazardı.

60’ların sonlarına doğru ve 70’li yılların başlarında ülkemizin pop müzik orkestralarında büyük bir artış olmuştur. Özellikle bu yıllarda orkestraların çokluğu dikkat çeker. Zafer Çotal Orkestrası, Yurdaer Doğulu Orkestrası, Yalçın Ateş Orkestrası, Vasfi Uçaroglu Orkestrası, Timur Selçuk Orkestrası, Süheyl Denizci Orkestrası, Selçuk Alagöz Orkestrası, Ritm 68, Önder Bali Orkestrası, Orhan Şevki Orkestrası, Orhan Sezener Orkestrası, Metin Çotal Orkestrası, Dün Bugün Yarın Orkestrası, Kare As, İstanbul Gelişim Orkestrası, Güven Aydın Orkestrası, Faruk Akel Orkestrası, Ertuğrul Özhan Orkestrası, Erol Pekcan Orkestrası, Doruk Onatkut Orkestrası, Behiç-Levent Altındağ Orkestrası, 6 Elçi Orkestrası, Osman İşmen Orkestrası, Ali Kocatepe Orkestrası, Durul Gence 10, Barış Manço ve Kurtalan Ekspres, Ersen ve Dadaşlar, Cem Karaca ve Dervişan, Moğollar, Edip Akbayram ve Dostlar, Üç Hürel, Modern Folk Üçlüsü, Kardaşlar, Kanat Gür Orkestrası, Kontrastlar, Kaygısızlar, Ümit Aksu Orkestrası, Orhan Gündoğan Orkestrası, Feridun Ersin Orkestrası, Apaşlar, Mavi Işıklar, Özdemir Erdoğan Orkestrası, İsmet Sıral Orkestrası, Burjuvalar, Burç Beşlisi, Orkestra Renkler, Orkestra Darbeler, Grup LSD, Stefan Umutyan’ın Orkestrası, Altın Parmaklar Orkestrası, Medyumlar, Grup Çağdaş, Güner 6 Orkestrası, Orkestra Basamaklar, Orkestra Doğulular, Orkestra Romantikler, Vikingler, Batı Rüzgarları, Kranetler, Levent 5, Orkestra Sphinx, Uğur Işık Orkestrası, Orkestra Pratik Set, Kontlar, Orkestra Meteor, 5+1=6 Maça Beşlisi. Bu grupların çoğunluğu 60’lı yıllarda kurulmuş ve çalışmalarını 70’li yıllarda da sürdürmüşlerdir. Ancak, 80’li yıllara gelindiğinde, grup üyeleri yaşıyor olmasına karşın, gruplar dağılmış, başka gruplar kurmuşlar, bazı üyeleri tek başlarına çalışmışlar, bazıları ise başka mesleklere yönelmişlerdir. Kısacası 60’lı ve 70’li yıllarda çok sayıda pop müzik yapan orkestralarımız varken, 90’lı yılları gören gruplar; Kurtalan Ekspres ve sonradan tekrar birleşen Moğollar olmuştur. Türk Müziği’ne farklı bir soluk getirerek, onu uluslararası boyuta taşımayı başaran ve yaptıkları müziğe Anadolu Pop-Anadolu Rock adını veren Moğollar, hem çıkardıkları plaklar, hem de filmlerde kullanılan çalgısal parçalarıyla gündemde kaldılar. 80’li yıllarda dağılan bu grup, 94’de bir mizah dergisinin anketiyle tekrar birleşmeyi başarmıştır.

70’li yıllarda çok sık olmasa da sevilen pop şarkılarının notaları bulunmaktadır⁸. 60’lı ve 70’li yıllarda gençler arasındaki haberleşmeyi, nota alışverişini⁹ ve müziksel örgütlenmeyi sağlamak amacıyla çok sayıda Fan Kulüp adı altında gençlik kulüpleri kurulmuş¹⁰, haberleşmeleri Diskotek ve Hey dergileri desteklemiştir.

O yıllarda dergi köşelerinde müzikseverlerin yorum ve eleştirileri ile birlikte, konser¹¹ ve plak eleştirileri de görülmektedir. Bilindiği gibi günümüzde, Türkiye’deki popüler müziklerin eleştirileri neredeyse hiç yapılmamaktadır. Oysa 70’lerdeki dergilerde, daha iyiye ulaşmayı hedefleyen eleştiri yazıları pop müzikle uğraşanları doğru yönde etkilemiştir.

Dergiye sorulan sorulardan ve yayımlanan şarkı notalarından, o yıllarda nota bilgisinin ve armoni çalışmalarının Ayten Alpman’ın söylediği kadar kötü olmadığını, tam tersine bugüne göre oldukça ileri düzeyde olduğunu anlıyoruz. Üstelik o günlerin amatörlerinin, bugünkü çoğu profesyonelden daha profesyonel olduğunu anlamak, bugün adına da üzücüdür.

O yıllarda gazete ve dergilerde adından en çok söz ettiren, uluslararası ünlü olan sanatçılar: Adriano Celentano, Albert Louis Hammon, Amanda Lear, Andy Williams, Barbara Streisand, Chick Corea, Cliff Richard, Diana Ross, Engelbert Humperdinck, Errico Macias, Helen Reddy, Jack Jones, Joe Dassin, Juilo Iglesias, Mina, Marie Myriam, Michel Sardou, Miquel Brown, Mireille Mathieu, Roberto Carlos, Stevie Wonder, Shirley Bassey, Tanya Tucker’dır. Ünlü gruplar ise; Abba, Adam And The Ants, Baccara, Boney M, Electric Light, Genesis, George Baker Selection, Human League, Manfred, Mann’s Earth Band, Sailor, Spokky And Sue, Spyro Gyra, The S.O.S. Band sayılabilir.

Bu yıllarda Pop tarzı söyleme ve çalma, tüm müzik çeşitlerimizi etkisi altına almıştır. Üstelik adına Remix veya Nostalji denilen bir akım da günümüzde beğeni görmeye başlamıştır. 20, 30 hatta 40 yıl önceki şarkılar tekrar ele alınarak, biraz tartım, biraz sound, biraz söyleme şekli değişime uğratarak seslendirmek moda olmuştur. Elbette ki bu modanın iyi yönlerinden söz etmek gerekir. Eski şarkıların bugün de söylenip yorumlanması, son 40 yıl içindeki şarkıların yeni nesle aktarılması, kalıcı olmalarını sağlarken, ileri yaşta bulunanların da anılarını tazelemeye yaramaktadır.

Pop, uluslararası; Psychedelic, Beat, Soul, Pop, Folk, Elektrified, Eastern, Jam Sessioning, Underground, Heavy Metal¹², Blues, Pop Caz, Funk, Punk, Progressive Rock, Reggae, Rap, New Wave, Rock, Folk Rock, Soft Rock, Hard Rock, Elektronik Rock, Jazz Rock, Punk Rock gibi türlere bölünmüştü. Bugün pek bilinmeyen bu türlerin çoğunluğu, 60’lı, 70’li ve 80’li yıllardaki pop dergilerinde en çok sözü edilen türler olmakla birlikte bugün popta daha az tür ismi duyulmaktadır.

Bugün 60’lı ve 70’li yıllardaki gibi pop orkestralarının çoğalması, müziğe gönül verenlerin artması yarışmalar yoluyla sağlanabilir. Televizyon kanallarımız eskiden gazetelerin yaptığı orkestra yarışmalarını düzenleyebilir, bunları yayınlayabilir, insanımızın müzik sevgisini artırabilir, çalgı ve ses yeteneği olan gençleri destekleyerek özendirebilir, yarışmaların periyodik olarak sürekliliğini sağlayarak, müzik aşkını pop müziği kullanarak

yayabilir. Üstelik bu yarışmaları televizyonlar maddi güçleri ve organizasyon yeteneklerini kullanarak rahatlıkla yapabilir. Geçmiş yıllarda televizyonun ve kanallarının bu denli aktif olmadığı bir dönemde bu kadar yoğun bir ilerleme sağlanmış olmasına rağmen, bugün kanalların bu türden yarışma programları yapmaması, gençleri ve çocukları müziğe özendirmemesi oldukça üzücüdür. Kanalların yöneticilerinin, program yapımcılarının ve yarışmalarda gördüğümüz çoğu jüri üyelerinin müzikten uzak olmaları, ülkemizin müzik yönünden ilerlemesini de engellemektedir. Yetenekleri ölçmek, bulup çıkarmak amacını güdermiş gibi görünen bu yarışmaların jüri üyelerinin, yetenekleri anlama ve ölçme konusunda acaba hangi yetenek, birikim ve deneyimleri var?

Bugüne değin son yıllar içinde;

1. POPSTAR TÜRKİYE - TÜRKSTAR

2003'de başlayan Popstar Türkiye bir sene boyunca tüm ülkeyi ekran kilitlemişti. Armağan Çağlayan, Ercan Saatçi, Deniz Seki ve Ahmet San'ın jüri koltuğunda oturduğu Popstar'da büyük mücadele yaşanmış, Abidin birinci, Firdevs ikinci, Bayhan ise üçüncü olmuştu. İkinci sezonunda kanal değiştirince ismi Türkstar olan yarışma ise eskisi kadar tutmamıştı.

KANALD

2. POPSTAR ALATURKA

2006'dan 2009'a kadar sezon boyunca yapılan Popstar Alaturka'nın ilk jürileri Bülent Ersoy, Orhan Gencebay, Armağan Çağlayan ve Ebru Gündeş'ti. Bülent Ersoy'un kadrodan hiç ayrılmadığı Popstar Alaturka'da bir dönem Gülben Ergen ve Metin Akpınar jürilik yaptı. Son olarak 2013'de yayınlanan yarışmanın Gencebay ve Ersoy'un yanındaki jürileri Serdar Ortaç ve Demet Akalın'dı. STARTV

3. RİSİNG STAR TÜRKİYE

2015'in yazında ilk sezonu başlayan Rising Star Türkiye'de jüri üyeleri Mustafa Sandal, Demet Akalın, Gülben Ergen ve Fuat Güner'di. Şampiyon olan isim ise Ferit Özkan Başgeğmez'di. İkinci sezonunda Sandal'ın dışındaki jüri üyeleri değişti. Sandal'ın eşi Emina, İrem Derici ve Yılmaz Morgül'ün jüri koltuğunda olduğu son sezonun galibi ise Ozancan Demir oldu. TV8

4. O SES TÜRKİYE

2011'den beri yayınlanan ve diğer formatlara nazaran jüri üyelerinin daha ön planda olduğu O Ses Türkiye'de bugüne kadar on farklı isim jüri koltuğunda oturdu. Yarışmanın kazananlarından çok erken elenenlerin daha sonra geldikleri yerler etkileyiciydi. STAR TV

5. X FACTOR STAR IŞIĞI

2014 yılında yayınlanmaya başlayan İlyas Yalçıntaş ve Şebnem Keskin gibi isimlerin ortaya çıkmasına vesile olan X Factor, yayına başladığında Ömer Karacan, Ziynet Sali, Emre Aydın ve Armağan Çağlayan'dan oluşan bir jüri vardı. Düşük reytinglerden dolayı yayına ara veren ve yenilenen jürisiyle (Atiye, Sinan Akçıl, Nihat Odabaşı, Nigar Cemal) geri dönen X Factor Star Işığı yine tutmadı ve yayından kaldırıldı. KANALD

6. KAPIŞMA

Diğer yarışmalara göre farklı bir formata sahip olan ve iki jürinin birbirleriyle kapışması üzerine kurulu olan Kapışma'da Bengü ve Mustafa Ceceli karar veren konumundaydı. 2015 yılında başlayan bu yarışma da kısa soluklu oldu ve yayından kaldırıldı. SHOWTV

7. VE KAZANAN

Yarışmacıların oylama sonucunu bilmeden kendilerine önerilen parayı alıp çekilme hakkına sahip olduğu değişik formatıyla ve Şebnem Ferah - Kenan Doğulu jüri ikilisiyle büyük beklenti yaratan Ve Kazanan da bir sezon sonunda yayından 2015 yılında yayından kalkmak zorunda kaldı. STARTV

8. SESİ ÇOK GÜZEL

Sibel Can, Gökhan Türkmen ve Sertap Erener'in jüri koltuğunda oturduğu Sesi Çok Güzel yarışması da çekilen birçok bölümü yayınlanmadan beş bölüm sonunda 2015 yılında yayından kaldırıldı. FOX

9. VELİAHT

2013 yılında, Deniz Seki, Nükhet Duru, Cengiz Kurtoğlu, Emre Altuğ, Musa Eroğlu, Niran Ünsal, Kutsi, Rafet El Roman, Kubat ve Hande Yener'in kendilerine veliaht olarak seçtikleri isimlerin yarıştığı Veliaht programı da beklenenden kısa sürdü. Yarışmanın şampiyonu ise Musa Eroğlu'nun veliahtı Yüksel Didikoğlu oldu. ATV

10. AKADEMİ TÜRKİYE

2004'deki ilk sezonunu merhum Barış Akarsu'nun kazandığı Akademi Türkiye, Özgür Çevik ve Pınar Aydın gibi iki ismi de oyunculuk dünyasına armağan etmişti. Jüri koltuğundaki isimler ise Meral Okay, Pelin Akat, Pieter Snapper, Yüksel Aytuğ, Reha Muhtar ve Cem Ceminay'dı. ATV

11. STAR AKADEMİ

Akademi Türkiye'nin yedi sene sonra devamı niteliğindeki yarışma Star Akademi 11 hafta sürdü ve Giray Songül'ün şampiyonluğuyla sonuçlandı. 2011 yılında yayınlanan yarışmada

Jüride Ajda Pekkan, Ertuğrul Özkök, Sertap Erener ve Samsun Demir bulunuyordu. Yapım şirketi: Endemol Türkiye. STARTV

12. RAPSTAR

2009 yılında Ceza, Fuat Ergin, DJ Funky C ve Sibel Tüzün'ün jüri koltuğunda oturduğu Rapstar beş hafta sonunda yayından kalktı. Rap camiasından oldukça tepki alan ve Ceza'nın yapımla yaşadığı sorunlar nedeniyle son verilen Rapstar'ın ardından bir daha sadece rap üzerine bir yarışma yapılmadı. STARTV

13. ŞARKI SÖYLEMEK LAZIM

2007 yılında Erol Büyükburç'un "Ben saksı mıyım?" çıkışıyla akıllarda yer edinen Şarkı Söylemek Lazım ünlü isimlerin yarıştığı formatıyla iki sezon yayında kalmayı başardı. İlk sezon diğer jüri üyeleri; Olcayto Ahmet Tuğsuz, Fuat Güner, İnci Çayırılı, Oray Eğin ve Eyşan Özhim'di. Yapımcı: Med Yapım. SHOW TV

14. BEN SÖYLERİM

2017 yılında Jürideki Kibariye, Serdar Ortaç ve programın sunucusu Çağla Şikel, önceki gün programın çekileceği stüdyodaki fotoğraf çekimine katıldı. Format gereği sekiz yarışmacının aynı şarkıyı 30 saniyede paylaşarak seslendirebileceği yarışmada Kibariye koruma meleği, Ortaç ise yorumcuları eleyen isim olacak. FOXTV

15. YETENEK SİZSİNİZ TÜRKİYE

10 Ekim 2009'da Show TV'de yayınlanmaya başlayan Acun Medya tarafından yapılan yetenek yarışması. 2012'de Acun Medya olarak Show TV ile yollarını ayırma kararı alan Acun Ilıcalı, diğer iki yapımla birlikte Yetenek Sizsiniz Türkiye'nin de Star TV'ye geçtiğini duyurdu. 13 Eylül 2014 tarihinden itibaren Acun Ilıcalı'nın kendisine ait olan kanalı TV8'de yayın hayatına devam etmektedir. Proje tasarımcısı: FremantleMedia

Hangisinin starı kalıcı oldu? Hangisini bugün müzikte görüyoruz? Ne ilginçtir ki; isimlerini bile hatırlayamıyoruz.

Suni Star Yarışmaları'nın düzenlenme sebeplerine bakacak olursak şunları görürüz:

1. Gündem belirlemek!
2. Nabzı elinde tutmak!
3. Televizyon kanalına malzeme yaratmak!
4. Yaratılan malzemeden tekrar tekrar malzemeler üreterek programlar yapmak!

5. Halkın dikkatini, toplumu ilgilendiren önemli olaylardan sıyıırıp yarışmalara çekmek!
6. Yeteneksiz veya az yetenekli, geleceğinin olmadığını kendilerinin de bildiğı kişiler-in-sunistarların sırtından olabildiğince çok para kazanmak!
7. "Bunu dünya yapıyor ben de yaparım" demek!
8. Yarışmadan çok, katılımcıların özel yaşamlarını arabesk yaklaşımla irdelemek!
9. Yarışmacının özel hayatını, izleyiciye acındırarak göstermek, üzüntülerini sömürmek ve acındırılan kişinin özel yaşamını örnek olarak gösterip, neredeyse izleyenleri özendirmek!
10. Yalnızca popüler diye oluşturulan jüriyle, çoğu kişiliğini bulma aşamasında olan onca genç insanın onurunu zedelemek!

Dikkat edilirse yarışmacıların hiç birinin mutlu ve huzurlu, işleri yolunda giden insanlar olmadıkları görülür. Bu insanlar özellikle mi seçilmektedir, yoksa ülkemizdeki herkesin durumu aynı mıdır?

Bugün geline nokta, yaratılmaya çalışılan Suni Star'ların ışığının ne kadar ve nasıl yanacağını zaman gösterecek!

Yetenekle uzun bir eğitim birleşmediğı takdirde, hiçbir yıldız gökyüzünde kendine yer bulamaz!¹³

ÖNERİLER

1. Pop müzik yarışmalarımızın halen TV kanallarımızda yapılması sevindiricidir. Ancak jüri üyelerine pop müzik alanında çalışmakta olan bilim insanlarının da katılması gerekir.
2. Müzik yarışmaları türüne göre ayrı ayrı jüri üyeleri oluşturulmalıdır.
3. Gençlerin müzik çalışmalarına yüreklendirilebilmesi için diğer TV kanallarında da bu tür yarışmalar düzenlenmelidir.
4. Sadece söyleme değil, çalgı çalma dalında da yarışmalar düzenlenmelidir.
5. Popüler müziklerimiz liselerde müzik dersinin dışında ayrıca işlenmelidir.
6. Uzmanlar tarafından pop müzik eleştirileri yapılmalı gazete, dergi, radyo ve televizyonlarda yayınlanmalı

DİPNOTLARI

1. Yazın İzmir’de büyük ilgi gören Kanat Gür ve arkadaşları 8 ay çalışmak üzere Tahran’a gidiyorlar. Diskotek Dergisi 7 Ekim 1969, 19.s.; Geçen seneden beri İsviçre’de çalışan Turhan Eteke Orkestrası 15 günlük tatil için İstanbul’a döndü. Diskotek Dergisi 25 Kasım 1969, 5.s.; Metin Türkmenoğlu Orkestrası Liberya’ya gidiyor. Hey Dergisi 18 Nisan 1973, 16.s.;
2. Başçı Turgut İsviçre’ye gidiyor. Melih Çetinel Almanya’ya gidiyor. Diskotek Dergisi 21 Ekim 1969, 5.s.;
3. Durul Gence yeni kurduğu grup için Bulgaristan’dan üç Danimarkalı müzisyen getiriyor. Diskotek Dergisi 21 Ekim 1969, 5.s.
4. Amatörler İngiltere’deki festival sizleri bekliyor. İki yıldan beri düzenlenen Uluslararası Müzik Festivali bu yıl da 1-11 Ağustos 1973 tarihleri arasında Warwickshire kentinin Bedworth kasabasındaki yeni Civic salonunda yapılacak. Bu festivale katılmak isteyen Türk orkestraları şu adrese yazabilirler: A.F. Young Esq. Festival Secretary / Treasurer. Glenrose, Carry Road Beacan Hill, Hindhead, Surrey-İNGİLTERE. Hey Dergisi 30 Mayıs 1973, 7, 8.s.
5. Milliyet’in Türkiye Liselerarası Müzik ve Halk Oyunları Yarışması elemeleri bu yıl toplam 9 ilde yapılacak. Hey Dergisi 14 Mart 1973, 26.s.; İzmir’i bugünlerde meşgul eden iki müzik hadisesi. Milliyet Liselerarası Müzik Yarışması ve Yarışma 70. 24 Ocak ve 31 Ocak’ta Atatürk Kapalı Salonu’nda yapılacak, her iki yarışmaya ilgi çok büyük.; Tükel Konser Bürosu’nun tertiplelediği Amatör Orkestralar Yarışması’nın ilk elemesi 18 Ocak Pazar günü Fitaş sinemasında yapıldı. Yarışmaya iştirak eden 65 orkestradan 28’i ilk elemeye katıldı. İkinci kısmı ise 25 Ocak Pazar günü dinlendi. Orkestralar jüri ve halktan puan aldılar. Yarışmaya katılan gruplar arasında oldukça iyi olanlar göze çarptı. Sıfır Virgül Bir, Alkol, Akıncılar, Tayfun Işıkoğlu ve Gölgeleler Diskotek Dergisi 27 Ocak 1970, 6.s.; Altın Kupa Amatör Orkestralar Yarışması Finalistleri: Turizm Otelcilik Koleji, Pet-Kim Orkestrası, Cem Pekün 4, Siyah Çocuklar, Tayfun Işık ve Gölgeleler, L.S.D., Sıfır Virgül Bir, Komuetler, Doğulular, Sphin, Sahne Işıkları, A.S.S. 70, Akıncılar, İdealler, Veliahtlar, Yonca 4. Diskotek Dergisi 3 Şubat 1970 , 8, 9.s.
6. Kontrastlar Dağıldı. Diskotek Dergisi 28 Ekim 1969, 4.s.; Kanat Gür Orkestrası Dağıldı. Diskotek Dergisi 14 Ekim 1969, 4.s.; Durul Gence 5, bildiğimiz gibi geçtiğimiz ay dağılmıştı. Diskotek Dergisi 28 Ekim 1969, 15.s.; Barış Manço ve Kaygısızlar İki Veda Konseri İle Ayrıldılar. Diskotek Dergisi 11 Kasım 1969.14.s.; Gitarist Yurdaer Doğulu yaz aylarında orkestrasının dağılmasına mani olamadı. Diskotek Dergisi 30 Aralık 1969, 6-7.s.; Orhan Gündoğan orkestrasını dağıttı. Diskotek Dergisi 20 Ocak 1970, 2.s.; Ümit Aksu

Orkestrası dağılıyor. Diskotek Dergisi 21 Nisan 1970, 9.s.; Ferudun Ersin Orkestrası dağılıyor. Diskotek Dergisi 22 Temmuz 1970, 5.s.; Ağrı Dağı Efsanesi dağıldı. Hey Dergisi 23 Mayıs 1973, 18.s.; Mavi Işıklardan iki eleman ayrıldı. Diskotek Dergisi 18 Kasım 1969, 5.s.; Geçtiğimiz aylar içinde orkestralarımız arasında bir ihtilal havası esti, dağılmalar ayrılımlar birbirini takip etti. Berkant Vasfi Uçaroğlu'ndan ayrılıp Vehbi Turan ile müzik hayatına devam ederken, Vasfi Uçaroğlu, Orkestrasını Başar Tamer ve Faruk Ake ile takviye etti. Yalçın Ateş 6 da bu kargaşalıktan orgcusu Kamuran ve davulcusu Melih'in ayrılması ile nasibini aldı. Kamuran ve Melih, Üstün Poyrazoğlu'nun yeni kurduğu gruba girdiler. Bu yeni orkestrada ayrıca eski Harami Koray Oktay da yer alıyor//Durul Gence ise önce orgcu Ahit Oben'i sonra Mehmet Horoz'u ve nihayet diğer elemanlarını da kaybetti. Durul, Üstün Poyraz Set'in 5 müzisyenini alarak eskisinden daha kuvvetli bir duruma gelmeyi başardı. Durul Gence'den ayrılan Ahit Oben, kardeşi Cahit Oben ile bir grup kurdu. Diskotek Dergisi 7 Ekim 1969, 19.s.

7. Orhan Şevki Orkestrası Önder Bali'nin değirmesi ile adını Orhan-Önder 7 olarak değiştirdi. Topluluk Vehbi Turan'dan ayrılan davulcu Erdal Gürel'i, Erol Büyükburç'tan ayrılan basçı Berç Minas ve Özdemir Erdoğan'dan ayrılan piyanist Hayri Tükel'i alarak kuvvetlendi. Diskotek Dergisi 18 Kasım 1969, 4.s.; Yaz başında kurulan Kontrastlar, orgcu Uğur Dikmen'i ve basçı Ergin Yorulmaz'ı kaybetti. Ergin, Ahit Oben orkestrası ile anlaştı. Uğur ise orgcusu, piyanisti ve basçısından ayrılan Özdemir Erdoğan'a iltihak etti. Diskotek Dergisi 7 Ekim 1969, 19.s.

8. Haftanın Notası: Simon-Garfunkel söylüyor: Cecilia Diskotek Dergisi 22 Eylül 1970, 7.s.;Voice of Spring (Strauss Vals) Emin Aydın. Diskotek Dergisi 5 Ocak 1971, 19.s.

9. Daha önceleri yalnızca üye arkadaşlarımızın yararlandığı NOTA SERVİSİ'nden artık bütün arkadaşlarımız yararlanıyorlar. Hey Gençlik Klübü üyelerinin 125 kuruş vererek aldığı notaları, üye olmayan arkadaşlar 200 kuruş karşılığında alıyorlar. Hey Dergisi 28 Şubat 1973, 30.s.

10. Bozoklar Fan Club Ankara. Amacı: arzu edenlere şarkı sözü ve nota göndermek. Diskotek Dergisi 21 Ekim 1969, 4.s.; Club Mustang Saly; Club Beat Pop Psychedelics Ankara Diskotek Dergisi 28 Ekim 1969, 5.s.; Mehmet Akbıyık ve Lüpenler Fan Klübü Ankara, İtalyan Müziğini Sevenler Klübü Kırkağaç, Kurucusu Mehmet Yakıt. Diskotek Dergisi 11 Kasım 1969, 16.y.; Bunalım Fan Kulüp İstanbul, Sefiller Fan Kulüp İskenderun Diskotek Dergisi 2 Aralık 1969, 16.s.; Rains Child Fan Club İstanbul, The Nobles Fan Club Soma. Diskotek Dergisi 16 Aralık 1969,5.s.; Broken Hearts, Club Tune İstanbul. Diskotek Dergisi 23 Aralık 1969, 13.s.; Cemka Kulüp İzmir. Diskotek Dergisi 30 Aralık 1969, 4.s.; Moğollar Fan Club Antakya. Diskotek Dergisi 13 Ocak 1970, 9.s.; Moğollar Fan Kulüp Ankara Kurucu Engin Yürükoğlu. Diskotek Dergisi 10 Şubat 1970, 13.s.; Karabataklar Fan Club Soma Diskotek Dergisi 17 Şubat 1970, 16.s.; Kaygısız Gençler Fan Club İstanbul. Diskotek Dergisi

3 Mart 1970, 14.s.; Ağrı Dağı Efsanesi Mersin Fan Kulübü. Hey Dergisi 28 Şubat 1973, 36.s.; Ali Kocatepe Fan Kulüp İzmir Hey Dergisi 1 Ağustos 1973, 36.s.; Ahmet Kaya Fan Kulüp Atilla Yıldırım Seydişehir Konya. Hey Dergisi 28 Şubat 1987, 28.s.

11. Bir Konser İzledik: Rıfat Öncel ve 3 Hür-El Şanssızlıklarla Savaştı. Hey Dergisi 28 Şubat 1973, 37.s.

12. Kuzey Avrupa’da oldukça büyük popülerlik kazanan Heavy-Metal uzun süre Akdeniz ülkelerine giremedi. Bunun sonucu olarak Akdeniz ülkelerinden uluslararası beğeni kazanan bir Heavy Metal grubu çıkmadı. Akdeniz ülkelerinin uluslararası suskunluğunu ancak İspanya’dan bir grup, Baron Rojo bozabildi. Hey Dergisi 21 Şubat 1987, 21, 22.s.

13. Yurga, Cemal. 2002. 20.Yy.da Türkiye’de Popüler Müzikler. Güncel 2. Basım. Pegema Yayıncılık, 310 s. Ankara.

KAYNAKÇA

Başar, Kürşat. «Başucumda Müzik», Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Edebiyat Dizisi, 2003, 456 s.

Diskotek Dergisi 5 Ocak 1971, 19.s.

Diskotek Dergisi 3 Şubat 1970 , 8, 9.s.

Diskotek Dergisi 7 Ekim 1969, 19.s.

Diskotek Dergisi 7 Ekim 1969, 19.s.

Diskotek Dergisi 21 Ekim 1969, 5.s.;

Diskotek Dergisi 21 Ekim 1969, 5.s.

Hey Dergisi 21 Şubat 1987, 21, 22.s.

Hey Dergisi 28 Şubat 1987, 28.s.

Hey Dergisi 28 Şubat 1973, 37.s.

Hey Dergisi 28 Şubat 1973, 30.s.

Hey Dergisi 18 Nisan 1973, 16.s.;

Hey Dergisi 30 Mayıs 1973, 7, 8.s.

İstanbul, Serenat. “Ulusal Kanallarda Yer Alan Ses Yarışmalarının Katılımcılar Açısından Değerlendirilmesi:

“O Ses Türkiye“Örneği” VIII Hisarlı Ahmet Sempozyumu / 8th International Hisarlı Ahmet Symposium 12-13-14 May 2017

Yurga, Cemal. 2002. 20.Yy.da Türkiye’de Popüler Müzikler. Güncel 2. Basım. Pegema Yayıncılık, 310 s. Ankara.